42
3 II
8

Ex Libris Abb. Igna-
tij Realis Sac. Cere-
moniarũ Magistri.

Ad simpliciter usum P. Fr. Nicolai Lisini a Valentano M. O. 1847.

SPECVLVM
ORDINANDORVM

CVILIBET MINORVM AEQVE AC MAIORVM
promotionem Ordinum exoptanti apprimè vtile:

Epiſcopis autem Locorumq́; Ordinarijs quibus huiuſmodi Initiandos interrogandi, examinandiq́; munus incumbit, quammaximè opportunum:

Sacerdotibus verò ad extremum omnibus, & ijs potiſsimùm qui animarum curis præeſſe dignoſcuntur, ſummè neceſſarium.

OPVS NOVVM *planè, cuicunque etiam Orthodoxo Officij totius Eccleſiaſtici ac Sacroſancti pariter Miſſæ Sacrificij genuinos ritus, profunda myſteria, veteres Ceremonias, myſticiq́; eorundem intellectus ſolidam ſcire anhelanti interpretationem, vnicè exoptandum.*

MICHAELE TIMOTHEO ARIMINENSE,
I. V. D. AVTHORE.

Cum Indice Vocum, Sententiarum, Rerumq́; maximè-inſignium ac notabilium, vt locupletiſſimo, ita & miro Ordine digeſto.

Acceſſere inſuper ſua cuique Capiti Summaria & Rubricæ, non minori cura quàm ſtudio & diligentia concinnatæ.

Cum Priuilegio Summi Pontificis, Regis Catholici, ac Senatus Veneti.

VENETIIS, M D XCII.

Apud Baretium de Baretijs.

(34

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISS. D.
D. M. ANTONIO COLVMNAE,
EPISCOPO PRAENESTINO,
S. R. E. Cardinali Ampliſſimo.

Michael Timotheus V. I. D. ac ſeruus humilis,
S. P. D.

STATVERAM, Princeps Illuſtriſſime, poſt labores aliquot ſcribendi ſuperioribus à me annis ſuſceptos, ac ſuperatos, aliquando ſtylum deponere: ſatis videlicet ratus conſilio, ac deſiderio meo factum, omnibus iam enunciatis Chriſtiani ſacri myſterijs, iam Horis, quas Canonicas vocant, Hymniſque ſacris qualicunque diligentia explicatis, iam denique templorum frequentandorum vel religione vel ratione, pro virium mearum facultate pro-

poſita. Et feciſſem profectò, non tam inertiæ, atque otij ſtudio, quàm huius ipſius tenuitatis meæ conſcientia. Nam rerum ipſarum magnitudinem animo reputanti occurrebat illud, vereri ne non & pro dignitate diſputatum eſſe videretur, & hominum, quibus laborauēram, expectationi, ac voluntati, reſponſum. Verum aſſiduæ me amicorum cohortationes dicam, an preces? repugnantem initio, nouis lucubrationum grauiorum negotijs occuparunt; ſuſcepi, parui, periculoſo profectò obſequio, ſed propemodum neceſſario: vt meum, ſi quid videbitur audaciæ crimen, excuſatum iri ſperem ab ijs, qui pernegandi verecundiam agnouerunt. Et verberabant me voces illæ cum primis: tu ſacrorum ritus compendio perſecutus; tu ſupplicationum, ac precationum religionem commodè complexus, tu conſecratos Numini mortales iuuare, ac de ſuis oficijs, & cæremonijs docere aggreſſus; quod primo effectum oportuerat negliges? Informandi tibi ſunt vel ſerius, qui ad eorundem ſacrorum poteſtatem accipiendam ſe comparant, nè cætera edocti Chriſtiani Sacerdotis munera, ſuis ſibi fraudati initijs videantur. Itaque his adductus, perfeci M. Antoni Ampliſſime hoc; Ordinandorum examen (ſic enim vocari placuit, vel communem vulgi appellationem ſecuto, vel ordinum diuerſorum, & quaſi graduum habita ratione) tibique, quod incredibili mea voluptate facio, non iniuria dicandum putaui. Nam præter quam quod ſummo es Antiſtiti ſacrorum dignitate proximus, tibi ego à me nihil non debitum puto: quippè in aula tua iam tot annos verſatus, præſidio munitus

nitus tuo, ac beneficijs à te affectus quamplurimis, quàm non tibi à me gratiam, ſi non pro meritis, certè pro conditione mea relatam velim? Exiguum eſt ſanè, leuiſſimumq́ue, quod refero, nullius fermè, non dico ponderis, ſed momenti: ſed quicquid eſt, domo hac tua profectum, huc redit tibi: atque incipiet fortaſſe aliquid videri, ſi abs te, qua ſoles benignitate exceptum, pondus acceperit. Ipſa præterea incredibilis humanitas tua, cum ſtudioſſima in pios hominum conatus voluntate coniuncta; & ſapientia, religio, virtutumque omnium admirabilis in te conſpiratio, atque ſocietas, cum ab alijs quamplurimis, tum à me omnia poſtulat ſuo iure; ſingularia, inquam, & longe humilitate communi ſuperiora. Vt quicquid à nobis humi quodamodo ſtratis profectum fuerit, quàm tibi debitum ratione officij, tàm indignum te, maieſtate tuæ amplitudinis eſſe videatur. Sed vti dicebam, ſi munuſculum hoc humilitatis noſtrę non dedignabere, illud te ipſe dignum efficies; eritque vbi beneficium longè maximum agnoſcamus, tibique nouæ liberalitatis tuæ nexibus obſtrictos nos eſſe intelligamus.

TYPO-

TYPOGRAPHVS
BENIGNO LECTORI S. D.

PLATONICVM illud vulgatis paſſim populi vocibus decantatum, Benigne Lector, & mihi in mentem veniens, non nobis ſolum nos natos, ſed ortus noſtri partem ſibi patriam, partem parentes vendicare & amicos, id effecit, vt quod ab eo quo aliquid ſapere cœpi temporis tractu, ad publicæ vtilitatis & eorum quos natura amoris quaſi quodam indiſſolubili nexu mihi coniunxit commodum conferre poſſem, inceßanter ſtudioſeque præſtare ſemper fuerim conatus, optimorum, ſelectique ingenij ac commendatæ paſſim induſtriæ authorum pretioſa poſteritati in omne æuum ſucceſſuræ conſecrata ſapientiæ ſtudia elegantibus typorum formis publica faciendo, doctorum omnium & Philomuſon votis, conatibus, ſtudijs, communique hominum vtilitati, commodo, profectui, quantum per me fieri liceret ingenuè inſeruiendo operam omnem impendendam putarim, non contemnendo ſanè vt reor vel aſpernando conatu: quippe cum litterarum continua ſemper exercitatione antiquitatis remotiſſimæ omnis reminiſcentia ad humanos paſſim animos reuocata, typographica hac artium bonarum laudatiſſimæque multiplicis ſcientiæ euulgatione indies rediuiua nobis memoria tanquam diuinitatis ſingulari quodam munere communicetur. Id quod conſtanter iam antea à me factitatum & ſedulo luſtris aliquot cum fuerit, in præſens exequi pari voluntate paratus & ſucceſſu, nunc nouum hunc animi in te mei teſtem propenſi tibi Lector candide Reuerendi, non minus quam Clari Legumque conſultiſſimi viri D. Michaelis Timothei Ariminenſis Speculum vocitatum Ordinandorum ſiſto libellum, ſic non incommodè profectò inſcriptum, cum & Tyrocinia Eccleſiaſticæ facientes militiæ Clerici, & cœtus iam emeritorum ſacratæ ſortis veteranorum omnis, totos ſeſe in hoc & ex integro contemplari non incommodè queant. Quod quidem opuſculum reipſa verius (cum iuxta vulgatè notam omnibus parœmiam vino vendibili ſuſpenſa neutiquam opus ſit hedera) quam noſtra tibi fore probatum commendatione indubitanter habuimus iampridem nobis & vnicè perſuaſum. Siue enim materiam tibi ipſam

operis

operis ſpectandam proponas, nil ſacrorum haberi miſteriorum facili & genuina enodatione excellentius citra controuerſiam ſanè vel vllam ingenuè vt arbitror es faſſurus. Si compendioſam methodum, reconditamque requiras doctrinam, nil vnquam (pace multorum id dictum velim) ordine commodiori, verborum delectu appropriato magis, ſententiarum pondere grauiori, rerum varietate præſtantiaque delectabiliori, diſpoſitione elegantiori, ſcientia ad extremum profundiore, tuis hactenus oblatum, oculis confitebere lubens. Hoc tuis auidè cupiens inſeruire commodis, tibi Chriſtiane Lector Timotheus Author labore concinnatum diutino, compendioſum licet verbis, graue tamen ſententijs, miſterijs profundum, re tandem penitus Sacroſanctum opus, amica fautricis conteſtatione voluntatis oblatum donat: nos pari animo, impari licèt effectu, elegantibus hiſce noſtris vt vides typis euulgatum dicamus, dedicamusque, alia in rem tuam facientia & profectum ſelecta doctorum ingenij documenta virorum, propitia nobis annuente numinis aura, non minus hilarij fronte quam ſincero ſolitoque mentis affectu nullis parcendo laboribus vel impendijs in futurum tibi frequenter vberi cum fænore literario exhibituros pollicentes. Vale & plaude.

AD LECTOREM.

SANCTA Cohors: gens lecta; genus regale; Sacerdos
Quiſquis es, hoc auctus nomine quiſquis eris:
Pellege; noſſe voles: non hic Cerealia Myſtę;
Orgia, non Thyas, non Corybantes habent.
Non Salij; nullus petit hinc ſua iura Lupercus,
Nullus ab inſano cognitus orbe Deus.
Tu Chriſto ſacer arcanos hic diſcis honores,
Te docet hęc munus pagina lecta tuum.
Pellege. ſi veri quicquam mens coniicit augur,
Non ſemel hęc, dices, ter didiciſſe iuuat.

INDEX TAM VOCVM QVAM SENTENTIARVM RERVMQ. MAXIME NOTABILIVM,

QVAE IN HOC SPECVLO ORDINANDORVM REVER. AEQVE AC CLARISSIMI VIRI

MICHAELIS TIMOTHEI ARIMINENSIS I. V. D.

paſſim legentibus occurrere poſſent,

Alphabetica ſerie & ordinata admodum Methodo Digeſtus.

A

ABEL cur puer, Abraham cur Patriarcha, Melchiſedech cur Summus vocetur ſacerdos. fol. 114. a
Abiſſus abiſſum inuocat. f. 43.b
Ablatio patenæ è manibus Subdiaconi cur fiat a Diacono Sacerdote celebrante. 135.b
Abrahã & Melchiſedech quamobrẽ ſacrificium obtulerint. fol. 214. a
Abſolutio poſt Dominicam Orationẽ ante Lectiones in Matutino quid ſinificet. 81. a
Abſtinentia carnium quibus diebus nobis incumbat. 24. a
Accenduntur quaſi face adoleſcentũ animi obſcenitate verborũ. 18.b
Acceptio verbi Credo in materia fidei Euangelicæ. 7.b
Accidia quid ſit. 45. a
Accidiæ filiæ ſex. 46. a. in fine.
Acolitus vnde dicatur. f.63.b
Acolithum futurum vt Epiſcopus inſtruat. fol. 64. b. & fol. 65.a
Acolithi vnde initium ſuum duxerint. fol. 63. b
Acoliti cum thuribulo & incenſo cur præcedant Diaconum dicturum Euangelium. 188. a
Acolithi noſtri temporis quoſnam imitari dicantur. 66. a
Acolithi cur Diaconum dicturum Euangelium præcedant. 65.b
Acolithatus Ordo quando inſtitutus ſit. 64 a
Actiuam & contemplatiuam vitam regunt ſeptem dona Spiritusſancti. 39. a
Actiuè à ſacrando dicitur Sacramentum. f.25 b. in fine.
Actualis fides quæ dicatur. 4.b
Actuale peccatum quid. 44. a
Actuale peccatum quotuplex, ibid.
Actualium peccatorum vnum eſt initium & duplex radix. 45.a
Adiuratio licita & illicita quæ. 62.a
Adiuratio licita eſt deprecatiua ad ſubiectos & non ſubiectos. ibidem.

Adiuratio imperatiua cur dicatur illi cita ibid.
Adiurare creaturas irrationabiles num Exorcizanti ſit licitũ. 62. a
Adoleſcentum animi quaſi face accenduntur obſcœnitate uerborum. fol. 18.b
Adonai quid ſignet in Antyphonis dierum ante Natiuitatem Domini. 92. a
Adorari tria creaturarũ genera prohibentur. 15.b
Aduentus filij Dei duo. 11.a
Aduentus filij Dei in virginem. 11.a
Aduentus filij Dei in futuro iudicio. fol. 11.a
Adulterium eſt commixtio facta cũ vxore alterius. 22. a
Adulterij nomine quid veniat intelligendum. 18. a
Adulterantes verbum Dei ſunt falſarij, & peccant contra octauum decalogi præceptum. 21.b
Aegiptijs auferendo vaſa filij Iſrael non peccauerunt, licet inuitis dominis rem contrectarint alienam, cũ illud fecerint ex obedientia. 19. a
Aetas quę requiratur ad ordinandũ in Lectorem. 57.a
Aetas in Minoribus & remiſſiuè in Maioribus uel ſacris Ordinibus requiſita. 53.a
Aetatem habere legitimã debet Sacerdos celebraturus. 145. b
Aeterna vita quid ſit. 13. b
Affirmatiua quædam ſunt Decalogi præcepta, vt Honora patrem, &c. quædam negatiua, ut non occides. fol. 15. a
Agnitæ veritatis impugnatio quid. fol. 48.a
Alba quid deſignet Sacerdotalis. folio 148.b
Alba miſticè quid deſignet. ibi.
Alleluia vox iubili cur ſic frequentetur in feſtiuitate Pentecoſt. 106.a
Alleluia cur ſequatur Graduale folio 185. b
Alleluia quod uerbum ſit. ibi.
Alleluia quibus temporibus dicatur ibidem.
Alleluia, & Laus tibi Domine, an æquipolleant. 95.a
Alleluia vel laus tibi Domine cur ſubijciatur Gloria patri &c. 78. a
Alleluia cur iteretur in Sabbatho ante Septuageſimam. 94.b
Aliena peccata quæ ſint, & quot. fol. 46.b
Alphabetum totum Hebraicum cur in Lamẽtationibus inſeratur. fol. 99 a in fine.
Altare quaſnam habeat ſignificationes. 157.a
Altare & Ara an differant. ibi. b.
Altare an ligneum vel Lapideum eſſe debeat. 157.b
Altaris deoſculatio per Sacerdotem facta quid ſibi velit ſecundum Gabrielem. 215.a
Altarium denudatio in die Paraſceues quid ſignificet. 188.b
Amen particula illa poſt Capitulũ quid importet. 85.b
Amen Reſponſio poſt Collectas quid ſignificet. 178.b
Amictus quid ſignificet Sacerdotis celebraturi. 148.a
Amictus miſticè quid denotet. ibi.
Amictu vt quid celebraturus Sacerdos ſe induat. 184.a
Amor naturalis eſt erga ſe, pius er-

ga parentes, iucundus erga ſocios, iuſtus erga amicos, violentus erga inimicos, ſanctus erga deum. f. 14.b
Amor mundi quid ſit. fol. 41.b
Angelus iſte qui fert Hoſtiam ante Aconſpectum dei quis ſit. 215.a
Angelus an adſit ſacerdoti celebranti. ibid.
Angelorum feſtum cur faciat eccleſia 124.b
Angelica ſalutatio partim uerba Gabrielis cœleſtis nuncij habet, partim Eliſabeth cognatæ Virginis Mariæ verba continet, partim Eccleſiæ Catholicę dictis ornatur cõpleturque. 6.b
Anima quando ſeparatur a corpore homo moritur. 9.b
Anima percipit ſpiritualia. 43.a
Anima in ſuis viribus rectificatur per uirtutes Cardinales. 38.a
Animę hominum per mortem corporis non ſuſtinent interitum. 13.b
Animi adoleſcentum quaſi face accẽdũtur obſcænitate verborum. 18.b
Anniuerſarium ſi contigerit celebrari in Dominica, quid agendũ. 126.a
Antiphona quid ſit. 79.a
Antiphona Regina Cœli & aliæ quo modo in vſu eſſe cæperint. 121.b
Antiphona poſt Benedictus Zachariæ Canticum quid indicet. 86.a
Antiphona cur Hymnum ſubſequatur. 79.a
Antiphonæ diei Pentecoſtes quare terminẽtur duplici Alleluia. 106. a. in fine.
Antiphonæ Dominicarum Aduentus cur terminẽtur per Alleluia. 90.a
Antiphonæ ſeptem quæ incipiunt a nobis die 17. menſis Decembris vſque ad Natiuitatẽ Domini quid indicent. fol. 91.a
Antiphonæ ſupradictæ cur non ſint plures neque paciores quam ſeptẽ, ibid. & quid per eas petamus.
Antiphonæ omnes dictæ cur incipiãt per O. 92.a
Antiphonæ Laudum Matutinarum quibus ex authoribus ſiue Patrib. ſint deſumptæ. 90.b
Antiphonæ cur inchoentur ab uno & finiantur a plurib. ibi.
Antiphonæ ad dilectionem, Pſalmi ad actionem, Verſus ad exercitationem. Lectiones ad Dei cognitionẽ, Reſponſoria ad gaudium & cantum Angelorum pertinent. 83.b
Antiphonis duorũ primorũ Nocturnorum Matutini Natiuitatis Domini cur nõ addatur alleluia. 93.b & cur tertij addatur ibi.
Antiphonas canendi ritum quis induxerit. 79.b
Antiſtitis nomen tribuitur Sacerdoti. 140.a
Antonomaſticè Sabbathum Sãctum dicitur Sanctum. 102 a
Apoſtolus 1. ad Timoth. 1. qualiter definiat Charitatem. 14.a
Apoſtoli quando Miſſam dicebãt quibus verbis vtebantur. 167.b
Apoſtoli cur Symbolum claudi terminarique voluerint articulo æternæ uitæ. 13. b. in fine.
Apoſtolica cur dicatur Eccleſia. 12.b
Appellatione parentum qui intelligantur. 17.a
Aqua Benedicta & Thus quid proſint cadauerib. defunctorũ. 126.a
Aqua & non alius liquor Baptiſmi eſt materia. 27.b

Aqua vino cur admiſceatur ſecũdum Magiſtrum ſententiarum. f. 195 b
Aqua in qua quantitate ſufficiat cõmixtioni quæ fit in Miſſa. f. 195. b
Arca Teſtamenti ubi hodie reperiatur. 160. a
Argumentum maximum eſt mortuũ aliquem eſſe vbi de ſepultura clara extat probatio. 10. a
Armat Corpus & animã. Confirmationis Sacramentum, animam quidem per impreſſionẽ characteris, corpus verò per clypeum crucis. fol. 29. a
Arrianorum & Macedonianorũ impietas qui Spiritumſanctum Deũ eſſe negarunt, creaturam ipſum aſſerentes. 11. b
Arrianorum hæreſis in eo quod in mundi productione pater filio vſus fuerit tanquam extrinſeco inſtrumento, eſt contra æqualitatem Diuinitatis filij dei. 9. a
Articulus fidei quid ſit. 7. b
Articulus fidei aliquod fidei dogma eſt ab alijs ſeiunctum, ibid.
Articulus primus ſymboli Apoſtolorum ſpectans ad diuinitatem, eſt articulus creationis. 7. b
Articuli quinq; in Symbolo Apoſt. poſtremi ad Spiritumſanct. directi, ad ſanctificationem noſtram pertinent. 7. b
Articuli ſex ſpectantes ad humanitatẽ Chriſti in Symbolo Apoſt. ſunt Redemptionis noſtræ miſteria exprimentes. 7. b
Articuli huius expoſitio, Credo remiſſionem peccatorum. 13. a
Aſcenſio, Aſſumptio, & Euolatio quomodo differant. 105. a
Aſcenſionis in Cælum Chriſti cauſa. fol. 10 b
Aſcendit Chriſtus ad cælos in voce tubæ. 105. b
Aſpectus oculorum multorum præbuit originem malorum. 18. b
Aſſumptio, Euolatio & Aſcenſio differunt. 105. a
Aſſumatur nomen domini in vanum quomodo, quotue modis. 16. a
Attentio in Horis Canonicis dicendis duplex requiritur, verborum ſ. & rei per verba deſignatæ, aut ad quam uerba diriguntur. 74. a
Auaritia quid ſit. 45. a
Auaritiæ filiæ ſunt ſeptem. fol. 45. b. & quænam.
Audaciam contra verecundiam & timorem in cõfeſſione nominis Chriſti præſtat Confirmationis Sacramentum. 29. a
Aue maria, Alma Redemptoris, & Salue Regina, quis compoſuerit. fol. 186. b
Auguſtiſſimi Sacramenti Euchariſtiæ ad ſubſtantiam quot concurrant. fol. 29. b
Author quis fuerit Sacramentorum. fol. 26. a

B

Balſamum cur ſit in Chriſmate. fol. 28. b
Baptiſmus quotuplex ſit. 27. b
Baptiſmus quatenus definiatur. folio. 27. a
Baptiſmus ianua eſt cæterorũ Sacramentorum. 25. b
Baptiſmus fit in aqua, & non in alio liquore. 27. b

Baptiſmus quot neceſſariò requirit. fol. 27.b
Baptiſmus eſt nauis ſalutis fidelium. fol. 30.b
Baptiſmus & pœnitentia quomodo differant. 28.a
Baptiſmi forma quęnam ſit. folio 27.b
Baptiſmi miniſter quiſnam ſit. folio 28.a
Baptiſmi effectus multiplex comperitur. 28.a
Beatus quis dicatur ſecundum D. Auguſti. 41.b
Beati immaculati Pſalm. cur ad Primam dicatur. 127.b
Beatitudo quidnam ſit. 41.b
Beatitudo ſolida quam eſſentialem licet cõmuni nomine vocare, in eo ſita eſt, vt Deum uideamus eiuſque pulchritudine fruamur. 13.b
Beatitudines quæ & quot ſint. folio. 41.a
Beatitudines Euangelicæ excludunt ſeptem peccata capitalia. folio 41.b
Beatitudinum obſeruantia cur nobis præcipiatur. 41.b
Beatitudinum Legis Euangelicæ breuis expoſitio. 41.b
Beda rectiſſimum docet ordinem prædicandi. 136.b
Benedictio ante Euangelij Lectionẽ cur petatur à Diacono. 135.a
Benedictio ſuper populum quorſum fiat abſoluta Miſſa. 230.b
Benedictionis petitio quid ſibi velit. fol. 81.a
Benedictus Dominus Deus Iſrael cur ſtando dicatur. 86.a
Benedictus qui uenit in nomine domini, quomodo hæc verba ſint intelligenda. fol. 200.a
Benedicamus Domino in fine Sacrificij Miſſæ, quid ſignificet. fol. 130.a
Benedicatur cur Diaconus dicturus Euangelium & non Subdiaco. dicturus Epiſtolam. fol. 135.a
Beneficium obtinere non poteſt neſciens legere. 128.b
Beneficio an ſit priuandus puer maior ſeptennio neſciens legere qui ex diſpenſatione obtinuit beneficium. 128.b
Beneficiatus nullo modo excuſatur ab Horis Canonicis dicendis. folio. 129.b
Bibere in Sacramento, quotupliciter conueniat. 208.a
Bona hominis triplicia ſunt, Corporalia. ſ. Spiritualia, & Aeterna. folio. 202.b
Bona Matrimonij quęnam ſint. folio. 37.a
Bona eccleſiarum, qui ſui iuris faciunt ſacrilegi ſunt. 19.b
Boni Concionatoris officium, quòd ſit. 137.a
Boni Sacerdotis Miſſa an plus proſit quam mali. 170.a
Boni mores maximè Clerico ſunt neceſſarij. 53.a
Breuis Beatitudinum Legis Euangelicę expoſitio. 41.b

C

CAlix tripliciter capitur, ſ. pro vaſculo potum continente, pro paſſionis amaritudine, & pro potu in vaſe contento. 208.b
Calix quid ſignet. 158.b

Calix

Calix Aureus, Argenteus & Stanneus, quid notet ibid.
Calix conſecratus ſi deauretur an ſit conſecrandus iterum. ibi.
Calix vt quid conſecretur. ibid.
Candelabra ſupra quæ cereoli feruntur ante ſacerdotem ſolenniter celebraturum, quid deſignent. folio. 153.b
Calicis & Hoſtiæ prehenſio a Sacerdote celebraturo quid ſignificet. fol. 152.b
Calicis nomen unde tractum. folio. 158.b
Calicem ante quam ſumat Sacerdos cur præmittat illam orationem; Quid retribuam Domino &c. 227.b
Calicem vt quid per ſe non portet Sacerdos celebraturus ſolenniter. fol. 153.a
Campanula cur pulſetur in eleuatione Sanctiſſimi Sacramenti. folio. 207.b
Candela, Sal, & Veſtis candida quid denotent in Baptiſmo. fol. 28.a. *in fine.*
Candela quæ in medio eſt aliarum cur non extinguatur ſed occultetur in triduano officio Hebdomadæ Sanctæ. 100.b
Candelæ cur in fine triduani officij Hebdomadæ Sanctæ extinguantur. fol. 100.a.
Et quare non omnes ſimul extinguantur ibid.
Candelæ quæ accenduntur in Miſſa quid innuant. 159.a
Candelabri ſeu Candelarum in Miſſa accenſarum ſignificatio. folio 159.a. *in fi. & fol. ſeq. in prin.*
Candelabra cur teneantur in manibus ab Acolithis donec dicitur Kyrie eleiſon. fo.65.b
Candelabra Acolithi cur teneant in manibus in Miſſa ſolenni donec dicatur Kyrie eleiſon. 154.a
Candelabra in vtroque altaris cornu quid notent. 159.a
Canon tertius cur nõ contineat memoriam ſanctorum veteris Teſtamenti & Confeſſorum. 103.b
Canon vnde incipiat, et cur ſic. 201.a
Canon quot partes habeat. 201.b
Canonis nomina plura eſſe dicuntur. fol. 200.b
Canonis pars Septima quot notabilia contineat. 207.b
Canonis ſubſtantia quidnam ſecundum Rupertum repræſentet. folio 201.a
Canonis ultima in parte cur pauciores Sancti ponantur quam in primo ordine. fol. 217.b. *& ibi uide opinionem Durandi circa iſtã Sanctorum paucitatem.*
Canonis prima in parte cur primo inuocemus diuam Virginem Mariã, deinde Apoſtolos, poſt Martires. fol. 203.a
Canonis pars Octaua tria commemorat, & cur. 212.a
Canone nono cur tres veteris teſtamenti patres. Abel ſcilicet, Abrahã & Melchiſedech nominentur. fol. 213.b
Canones quinam illi ſint ſuper quib. fiant cruces. 202.b
Canoniſtæ nouẽ Ordines conſtituũt. fol 35.b
Canoniſtæ quid dicant repræſentare tres miſſas diei Nat. Chriſti. 169.b

Canonica

Canonica computatione q̃ veſpertino tempore incipit ſequens dies, ſecundum leges vero humanas à media nocte: quòd idẽ videtur, ſecundum Athenienſes ab Occaſu, ſecundum Babilonios ab Ortu, & tandẽ ſecundum Arabes a Meridie. folio 118.b
Canticum diuæ Virginis quare omnibus diebus continuè concinatur. fol. 118.b
Canticum D. Ambroſij & Auguſtini. ſ. Te Deum Laudamus in fine Lectionum Dominicæ Septuageſimæ & ſequentium uſque ad Paſcha cur non dicatur. f. 95.a
Canticum trium puerorum Benedicite omnia opera Domini Domino, cur ſine Gloria patri dicatur. 84.a
Canticum illud præmemoratum cur in diebus Dominicis, & feſtis duntaxat non autem in ferijs recitetur. ibi. & fol. 87.b
Cantica Euangelica in Laudibus, Veſperis, & Completorio, non autem in alijs Horis Canonicis cur dicantur. 121.b
Capitis denundatio quid ſit. 34.a
Capitis ſummitas quid ſit ibi.
Capitis in uertice cur fiat Corona. folio 34.a
Capitis ſui conditionem ſequi membra neceſſe eſt. 10.b
Capilli cur apud aures & oculos imputentur in prima tonſura. 34.b
Capillorum reſecatio uel tonſura ad quid fiat. 34.a
Capitalia cur ſeptem peccata mortalia nominentur. 43.a
Capitalia ſeptem uitia Chriſti paſſione curantur, & quomodo. 46.b
Capitalium ſeptẽ uitiorum comparatio duplex. 46.b
Capitulum in Laudibus quid indicet. fol. 85.a
Capitulum Horæ Primæ quid nobis innuat. 110.a
Capitulum in Prima quare non dicatur in feſto Paſchatis Reſurrectionis. 103.a
Capſæ ac cætera uaſcula poſita ſuper Altari necnõ pallæ & ueſtes quid ſignent. 159.b
Cardinales virtutes quot ſint numero. 37.b
Cardinales uirtutes aliquando Politicæ, nõnunquam uero Humanæ appellantur & conſuetudinales. folio 37.b. in fine.
Cardinalium quatuor virtutum Definitiones. 38.a
Cardinalium uirtutum officium. 38.a
Cardinalium virtutum beneficio anima in ſuis uirib. rectificatur. 38.a
Carnis concupiſcentia quid. 22.a
Carnibus quibus diebus abſtinere debeamus ex Eccleſiæ præcepto. folio. 24.b
Carnalis coniunctio in matrimonio ſoluitur per mortem Carnalem. fol. 37.a. in prin.
Caſtitas aut thorus alterius ne uioletur remedia. 18.b.
Caſula uel aliàs Planeta miſticè quid ſignet. 150.a
Caſula undique clauſa integraq; quid notet ibid.
Caſus aliquot falſorum teſtimoniorũ. fol. 20.b
Catholicus omnis quibus diebus ad miſſæ auditionem obligatus ſit. fol. 23.b

Catholica cur dicatur Eccleſia. folio. 12.b
Catholicæ Eccleſiæ decem ſunt vt & Decalogi præcepta.f.13.a. Et quænam illa ſint.ibi.
Catholicæ Eccleſię quot, & quæ ſint ſacramenta. 25.a in fine.
Cauſa cauſarum cur Miſſę quotidie celebrari debeant quæ ſit. 168.b
Cauſa prima, cur in Ordinando legitima requirantur natalia. 52.b
Cauſa ſecunda cur in Ordinando legitima requirantur natalia.ibid. ubi etiam uide tertiam, & quartam cauſam.
Cauſa aſcenſionis in Cœlum Chriſti. quæ. 10.b
Cauſa cur miſſale ita exornetur. folio. 160.a
Cauſa Sacramentorum eſt triplex, efficiens.ſcilicet formalis, & finalis. fol. 26.a
Cauſę inſtitutionis Sacramentorum, quæ ſint. 26.a
Cauſę cur ordinandi debeant eſſe legitimi remiſſiuè. 60.a
Celebrans tonſuratus eſſe debet cum tonſura Spineam Chriſti coronam in eo denotet. 144.b
Celebraturus, peccata ſua primum confiteri debet. 142.b
Celebraturus Sacerdos Ordines habere debet. 145.a
Cerei duo qui feruntur ab Acolithis, quid ſignificent. 66.a
Cereoli præcedẽtes Sacerdotem celebraturum quid notent. 153.a
Cibarijs quibus abſtinere ieiunorum diebus teneamur. 24.b
Circa uſus ſenſuum qui peccetur. folio. 42.b
Circunſtantię aggrauantes peccata quę. f.48.b
Cyprianus Papa quare dicat dici Surſum corda, in prefatione. 198.b
Collectę nomine cur uocetur Oratio. fol. 177.b
Collectę ſiue Orationes uti terminentur. 178.b
Collectæ poſt Communionem in Miſſa quid deſignent. 229.b
Combinatio Pſalmorum Deus Deus meus, & Deus miſereatur noſtri cur fiat, & cur ſub uno gloria dicantur. 85.a
Commemorationes conſuetæ cur non fiant a Sabbatho ante Dominicam paſſionis uſque ad feriam ſecundã, poſt octauam Pentecoſtes, & præſertim de pace. 98 b
Comeſtio carnium quibus nobis dieb. uetita ſit. 24.b
Commiſſionis aliud eſt peccatũ aliud omiſſionis. 44.b
Commixtio ſexuum in matrimonio facit coniunctionem Carnalem.fo. 37.a in prin.
Commixtio aquæ cum uino cur fiat. fol. 195.b
Completorium cur fuerit inſtitutum fol. 119.b.
Completorij officium quamobrẽ præter morem aliarum Horarum Canonicarum diuerſo modo incboetur. 110.b
Completorij in Hora cur poſt Conuerte nos Deus, &c. dicatur Deus in adiutor.&c. 119.b
Completorio non præmittitur Oratio Dominica vt cæteris Horis Canonicis. 76.b
Communio quæ dicitur ante Poſtcõmunio.

munionem quid. folio 229.a.
Communione facta cur Sacerdos digitos iungat,& in quo altaris cornu. 229.a
Communicandum nobis quibus ſit ex Eccleſię pręcepto temporib. 24.a
Concilium Tridētinum quid dicat de quotidiana celebratione Miſſarum pro uiuis & defunctis. 169.a
Concil.Triden.Seſſ.14.c.3.quam formam faciat ſacramenti pœnitentię. 31.b
Concionationis boni officium quòd ſit. 137.a
Concupiſcentia duplex,carnis,& oculorum. 22.a
Concupiſcentia carnis quid. 22.a
Concupiſcentia non omnis vetita eſt. fol.22.b. in fi.
Conditiones quas habere debeat ordinandus in Diaconum. 132.b
Confeſſio fidei quę. 31.b
Confeſſio ſecundum B. Auguſtinum, quid ſit. 31.a
Confeſſio duplex eſt,mentalis, & uocalis. 31.a
Confeſſio generalis cur fiat in Hora Completorÿ ſicut in Hora Prima. fol. 121.b
Confeſſio Sacerdotis ante Miſſam facta poſt Pſal. Iudica, miſticè quid ſibi velit. 155.b
Confeſſio peccatorum hominem purificat. 31.b
Confitendus eſt Chriſtus uerus Deus, & uerus homo. 29 a
Confitendum nobis quibus ſit temporibus ex Eccleſię pręcepto. 24.a
Confitemini Pſalmus cur ad Horam Primam Canonicā dicatur. 109.b
Confirmatio quid ſit. 28.b
Confirmationis Sacramenti quę ſit materia. fol.28.b
Confirmationis forma quęnam ſit.folio 29.a.
Confirmationis miniſter quiſnam ſit. fol.29.a
Confirmationis de ſubſtantia quot ſint. 28.b
Confirmationis effectus qui. 29.a
Confirmationis Sacramentum intus & extra ſpirituali decore nos ornat. 29.a
Confirmatus eſſe debet initiandus prima tonſura. 33.b
Coitus licitus quis ſit,& quis fragilis. fol.46.a
Coitus impetuoſus quis ſit, & quotupliciter fiat. 46.a
Collatio primę tonſurę omni tempore fieri poteſt. 34.a
Coniugatus niſi uelit intrare Religionem Ordinari non poteſt. 54.a
Coniugale debitum exigere quando nobis non ſit permiſſum. 25.a
Coniunctio eſt duplex in Matrimonio. 36.b
Conſecratio an fiat tam in pane azimo quam fermentato. 167.b
Conſecrari utrū poſſit in aceto.196.a item in muſto.ibi.
Conſenſus in concupiſcentia oculorū: & non appetitus prohibetur. 22.b
Conſenſus animorum in matrimonio facit ſpiritualem coniunctionem. fol.36.b.in fine.
Conſeruatio uitę alienę iuſtè meretur proprię uitę conſeruationem. fol.17.a
Conſilÿ donum vt eſt Spirituſſancti donum,quid ſit. 39.b
Conſtantinus Imperator non modicā

dedit Ordini Oſtiariatus dignitatem. fol.50.b
Conſubſtantialis patri uti dicatur filius Dei. 9.a
Continentia vt pars eſt temperantiæ quidnam ſit. 38.b
Contra hoſtes non licet dicere falſum teſtimonium. 21.a
Contrectatio rei alienæ quomodo licite fiat. 19.a
Contritio quid ſit. 31.a
Contritio primum locum inter pœnitentis actus habet. 31.a
Contritio eſt in poteſtate noſtra ſed dolor ſenſitiuus non. 31.a
Conuerſi cur ſuperius non radantur. fol.35.a
Cõuerſio Pauli cur potius quam aliorum ſanctorum celebretur. 124.a
Cordis peccata quęnam ſint.fol.48.a. in fine.
corde, ore,& opere,nomen Domini in vanum aſſumitur. 16.a
corde dupliciter proximum lędimus, ſcilicet reſpectu rei rationalis unde dictum fuit Non concupiſces uxorem proximi tui,& reſpectu rei irrationalis propter quòd dictũ eſt Non concupiſces rem proximi tui. fol.15.a
corona cur in uertice capitis fiat. folio 34.a.
corpus & Sanguis Chriſti cur dicatur Sacramentum. 165.a
Corpus Chriſti ęgris eſt medicina,peregrinantibus dieta,debiles confortat,ualentes delectat, languorem ſanat, ſanitatem conſeruat ſic D. Bernardus de effectu Euchariſtiæ. fol.30.b
corpus Chriſti cur eleuetur poſt Conſecrationem. fol.207.b
Corpus Chriſti ſumptum, & commeſtum ubi reperiatur. 206.b
Corpus Chriſti quodnam ſit.ſ. Eccleſia. 35.b
Corporis & Sanguinis Chriſti conſecratio quib. medijs & uerbis fiat. fol.164.b
corporis ſenſus quot & qui ſint. folio 42.a
Corpore Chriſti cadente ſuper pallam quid agendum. 211.a
corporum tantum erit reſurrectio non animorum. 13.b
corporib. ualidis qui mendicant peccant & fures ſunt. folio 19. a. in fine.
corporalis non eſt filij generatio a patre. 8.b
corporale quid ſignificet. 158.a
corporalia qua materia conſtare debeant. 158.a
corporalia lauare ad quem ſpectet. ibid.
corporalia an poſt lotionem ſint iterum conſecranda.ibi.
corporalia qualiter ſint cuſtodienda, ibid.
corporalia opera miſericordię cur ſic appellentur. f.40.a.in fi.
corporalium & ſpiritualium operum Miſericordiæ enumeratio. 40.a
cultu quonam ſit adorandum Sacramentum Euchariſtię. 167.a
cur Spirituſſanctus nuncupetur ſanctus. 11.a
cur Spirituſſanctus uiuificãs dicatur. fol.11.b
cur ſancta Eccleſia dicatur. 12.a
character qui in Sacram.imprimitur, quid ſit. 27.a.

Chara-

Character Ordinis in quo actu in Ordine imprimatur. fol. 35. b. in fine.
character in quo actu in Oſtiariatus Ordine imprimatur. fol. 51.a
character in quo actu in Ordine exorciſtatus imprimatur. 59.a
character quo in actu in Subdiaconatus Ordine imprimatur. 69.b
caracter presbyteratus in quo actu imprimatur. 139.a
characterem quænam imprimant Sacramenta & q̄ nō imprimant. 27.a
charitas tertia uirtus Theologica qd ſit ſecundum Apoſtolum 1. Timothe. 1. 14.a
charitas tertia uirtus eſt Theologica ſubſequens Fidem & Spem. 14.a
charitatis definitio cōmēdabilis. 14.a
charitatis fraternæ impugnatiò quid. fol. 48.a
charitatis præcepta ſeu legis gratiæ quæ ſint. 14.b
chorus cur poſt, Tu autem Domine Miſerere nobis poſt Matutinales Lectiones ſuccinat Deo gratias. folio 82.a
chriſma cur Balſamum recipiat. 28.b
chriſma ex oleo & Balſamo conficitur. 29. a
Chriſtus Dei filij quomodo ſit Deus de Deo, & Lumen de Lumine. 8.b
Chriſtus an pro ſe gratias egerit conſecrando panem in Corpus ſuum. fol. 205.b
Chriſtus qua benedictione panem cōſecrandum benedixerit. ibi.
Chriſtus quale Corpus ſuum dederit diſcipulis in cœna, mortale, an immortale, paſſibile, an impaſſibile. fol. 206.a in fine.
Chriſtus confitendus eſt uerus Deus, & uerus homo. fol. 19.a
Chriſtus pro quib. fuerit Crucifixus. fol. 9.b
Chriſtus quomodo intelligatur triduo in ſepulchro iacuiſſe. 10.a
Chriſtus cur deſcendit ad inferos. folio 10.a
Chriſtus quomodo poſſit eſſe non æſtimator meriti. 218.a
Chriſtus quomodo ſit Hoſtia pura, ſancta, & immaculata, &c. 213.a
Chriſtus cur ſtatim non ſurrexerit ſed tertia die. 10.a
Chriſtus cur reſurrexerit a mortuis. fol. 10.b
Chriſtus aſcēdit in iubilatione. 105. b
Chriſtus cur inſtituerit Sacramentū Euchariſtiæ. 36.a
Chriſtus ſe dixit Oſtiarium eſſe. 51.a
Chriſtus quando adimpleuerit Lectoris officium. 56.b
Chriſtus quādo ſit functus officio Subdiaconi. 70.a
Chriſti paſſione ſeptem uitia capitalia curantur, & quomodo. 46.b
Chriſti in cœlum aſcenſionis cauſa, quæ. 10.b
chriſtianus quomodo ſignum Crucis facere debeat. 5.a
chriſtianus quilibet ex Eccleſiæ præcepto quo tempore communicare Corpori & Sanguini dominico debeat. 24.a
chriſtiani ad quæ feſta per annum celebranda teneantur. 23.b
chorus cur ſucclamet in præfatione Verè dignum, & iuſtum eſt. 194.a
clementia vt pars eſt temperantiæ quidnam ſit. 38.b
clericus dicitur qui eſt de ſorte Domini. 37.b

Clericus excommunicatus num Horas dicere teneatur. f. 130.a
clericus infirmus an ad Horas dicendas teneatur. 129.a
clerico boni mores maximè ſunt neceſſarij. 53.a
clerici qui Eccleſiaſtici fori non gaudeant priuilegio folio. 54.b. & folio 66.b.
clericalem habitum habere debet Sacerdos qui celebraturus eſt. 144.b
crapula & otium multum ſunt fugiẽda. 18.b
credo uerbum, in materia fidei Catholicæ quomodo accipiatur. 7.b
credo in Deum ſeu Symbolum Apoſtolorum quid nobis impetret in Prima ſubiunctum orationi Dominicæ. 110.b
credo Remiſſionem peccatorum, hic articulus quomodo exponatur. folio 13.a
credere in Deum, credere Deum, & credere Deo, quomodo differant, iuxta Theologos. f. 8. a. & f. 190.b
creditorũ fraudatores raptores ſunt. fol. 19.b. in fi.
Crux in Altari quid ſignet. 159.a
Crux ſuper Altari cur ponatur, ibi.
Crux cur inter duo candelabra collocetur, ibid.
Crux & arca cur in proceſſionib. Rogationum præferantur. 104.b
Crucis ſignum quid ſibi uelit. 5.a
Crucis ſigno quare nos muniamus dicentes Deus in adiutor. &c. 77.b
Crucis ſignum quomodo facere debeat Chriſtianus. 5.a
Cruces quot fiant quando benedicitur panis conſecrandus. 206.a
Cruces quas Sacerdos facit in quinta Canonis parte, quid deſignent. folio 204.a.
Cruces tres cur fiãt ſuper primo Canonis ordine ſecundum D. Thomam. fol. 202.a
Cruces cur non ſuprà, uel extra Calicem ſed intra calicem fiant cũ parua illa Hoſtiæ particula dempta ex parte Hoſtiæ quæ remanſerat in ſiniſtra manu. 224.a
Crucifixus pro quibus fuerit Chriſtus. 9.b

D

Dalmaticam cur portet Diaconus in Miſſis ſolennibus proceſſionibus, & Benedictionibus. folio 134.b
Debitum coniugale exigere quando nobis non ſit permiſſum. 25.a
Decalogus, quid ſit. 14.b
Decalogi totius ſumma quænam ſit. fol. 23.a.
Decalogi præcepta decem enumerantur. 14.b
Decalogi prima tabula tria ad Deum pertinentia continet. ſ. ad cognitionem & dilectionem trinitatis. folio 14.b.
Decalogi tabula ſecunda ſeptem ad proximi dilectionem ſpectantia cõtinet. 14.b
Decalogi primum præceptum pertinet ad Deum patrem, quia eſt de diuina unitate: ſecundum, ad Dei filium, quia eſt de iuramenti ueritate, tertium ad Spiritumſanct. quia eſt de ſpirituali vocatione. 15.a
Decalogi præceptorũ noni & decimi duplex neceſſitas. 22.a

Decalogi ſex ultima præcepta ſunt de cauendis malis. fol.15.a
Decalogi ultimum præcepum quinã, violent. fol. 23.a
Decem numero ſunt Eccleſię præcepta ſicut, & decalogi. folio 23.a. & quęnam illa ſint. ibi.
Decimum Decalogi præceptum, quinam violent. 23.a
Decima Canonis in parte quęnam, & quot ſiant. 114 a
Decimam ſoluere, quis teneatur. 24 b
Decimæ cui ſoluendę ſint. 24.b
Decimarum ſolutio cui facienda ſit. fol. 24.b
Dæmon hominem tentat ut decipiat, & ad malum eum inducat. 6.b
Definitio ſacramenti Baptiſmi. 27.a
Definitio omnis qualis eſſe debeat. f. 33 b. in fi.
Definitio Miſericordiæ ex D. Auguſt. fol. 40.b. in prin.
Definitio Confirmationis quæ ſit. folio 28 b
Definitio Confeſſionis ex D. Auguſtino. 31.a
Definitio Beatitudinis quænã ſit. 41.b
Definitio Charitatis quãtum ad actũ quadruplex. 14.a
Definitiones quatuor virtutum Cardinalium. 38. a. in prin.
Defloratio quid ſit ſeu ſtuprum. 22.b. in prin.
Defunctis æque ut uiuis an proſit quotidiana Miſſarum celebratio. folio 169.a
Denudatio altarium in die paraſceues quid ſignificet. 188.b
Denudatio Capitis quid ſit. 34.a
Deſperatio quid ſit. 48.a
Deus vnus eſt, & non plures Dij. 8.a
Deus cur dicatur pater noſter. fol. 5 b
Deus pater dicitur a patrando ſeu perficiendo. fol. 5.b
Deus ſolius eſt Chriſti pater per naturam, fidelium autem pater per gratiam. 6.a
Deus generaliter, ſpecialiter, & ſingulariter dicitur pater. 5.b
Deus cur nos uelit orare uocaliter. folio 220.a
Deus hominem tentat ut eundem probet. 6.b.
Deus de Deo, & Lumen de lumine quomodo ſit Ieſus Chriſtus Dei Filius. 8.b
Deus Sabaoth cur tantum ſemel dicatur poſt Sanctus. 199.b
Deus Sabaoth hæc uerba quomodo interpretentur, ibi.
Deus in Adiutorium, cur ſubiũgatur verbis Domine labia mea aperies. fol. 77.a
Deus in Adiutorium, cur ter dicatur in Prima. 112.a
Dei filius cur genitus a patre dicatur, & non factus. 9.a
Dei filius uti patri dicatur conſubſtãtialis. 9.a
Dei filius qui ſit Deus verus de Deo vero. fol. 8.b
Dei filius vti de cœlis deſcenderit. 9 b
Dei filius quomodo de Virgine natus. ſit. 9.b
Dei filius vnicus cur dictus fuerit. Ieſus. 8.b
Dei filij aduentus duo. 11.a
Dei & hominum mediator non ſolũ Ieſus vocatur, ſed etiam Chriſtus. fol. 32.a
Dei eſſe filios pacificis attribuitur. fol. 42.a

Deum diligere, quid ſit. f. 14.b.
Deum colendum eſſe licèt lex naturæ doceat hoc tamen quo potiſſimum tempore, & die fieri debeat non præſcripſit. 16 b
Diabolus hominem tentat vt eum decipiat, & ad malum inducat. 6.b.
Diaconus quæ ſecum portare debeat pro ſua Ordinatione. 131.b
Diaconus poſt admonitionem ſibi factam quid agere debeat. 132.a
diaconus quare teneatur ſcire ſoluere aliquas quæſtiones, quæ verſantur circa fidem. 136.b
diaconus Lecturus Euangelium cur petat benedictionem. 135.a
Diaconus cur præcedat Sacerdotem celebraturum. 134.a
diaconus & Subdiaconus quare præcedant Sacerdotem ſolenniter celebraturum. 153.b
diaconus cur in Miſſa ſolenni dicat ite Miſſa eſt, & non Sacerdos. folio 230.a
Diaconi nominis origo. 132.a
Diaconi officium quodnam ſit. 133.b
Diaconi quòd ſit officium in abſentia ſui Epiſcopi vel presbiteri. 136. a
diacono cur benedicatur dicturo Euãgelium, & non Subdiacono dicturo Epiſtolam. 187.b
diaconatus ordo, quid ſit, quando inſtitutus, & quando ab Apoſtolis fuerit celebratus. 131.a
dicere quid debeat tondendus dum tõdetur. 34.b
dictio Paraſceue, quid ſignificet. folio 101.b
dictio Enim, inſerta formæ conſecrationis panis, an ſit de neceſſitate. fol. 207.b
die feſto, quæ opera fieri poſſint. folio 16. b
dieb. quibuſnam Ordinari quis vel tẽporib. debeat. 53.b
dieb. ieiuniorum quibus cibis nobis veſci non liceat. 24.b
dieb. ieiuniorum a debiti cõiugalis petitione eſt abſtinendum. 25.a
diebus quib. nobis veniat ex Eccleſiæ præcepto ieiunandum. fol. 23.b, in fi. & f. ſeq. a.
differantne inter ſe Altare, & Ara. fol. 157.b
differentia inter fidem & ſpem. 5.b
differentiæ ſeu ſpecies Luxuriæ ſunt octo. 45.b
differentia quotuplex ſit Sanctorũ. Noui Teſtamenti. 122.b
differentia, quæ ſit inter Rationabile, & Rationale. 205.a
differentia Charitatis, Dilectionis, & Amoris. 14.b
differentia quæ ſit inter credere in Deum, credere Deum, & credere Deo, iuxta Theologos. 8.a
differentia quæ ſit inter Aſcenſionẽ, Aſſumptionem, & Euolationem. fol. 105.a
differentia tonſuræ, raſuræ, & Coronæ. 34.b
differentia Sacramenti Baptiſmatis, & Pœnitentiæ. 28.a
differentia inter diuinam Legem, & Humanam. 22.a
diffinitio vniuſcuiuſque doni Spiritusſancti. 39.b
diffinitio illius quod Articulus fidei dicitur. 7.b
diffinitio alia articuli fidei, vt ſit ſcilicet inuiſibilis veritas de Deo, nos arctans ad credendum, ibi.

Digitos uidelicet Pollicem cum indice cur Sacerdos in octaua Canonis parte teneat cõſtrictos.f.212.b
dignitas Oſtiariatus qu. 52.a
dignitates Sacramenti Euchariſtiæ quænam ſint. 166.a
digniora minus dignis præferenda ſunt. 76.b
dilectio quid ſit. 14.b
dilectionis diſſinitio qualis. 24.b
diligere Deum quid ſit. 14.b
diligere proximum quid ſit ibi.
diligentia quæ adhibenda ſit, ut quis digne celebret Miſſam. 143.a
dimiſſoriales literas habere debet, qui ab alio quam a proprio Epiſcopo eſt Ordinandus. f.54.a.& f.66.b
diſcipulis omnib. uidentib. quare fuerit eleuatus in cælum Chriſtus in ſua Aſcenſione. 105.b
diſcooperitio Calicis & in eum inſpectio Diaconi miniſtrantis Sacerdoti ſolenniter celebranti, quid ſignet. 136.a
diſcrimen inter Credere in Deum credere Deum, & credere Deo. iuxta Theologos. 8.a
diſcrimen quodnam ſit inter Altare, & Aram. 157.b
diſcrimen inter Baptiſmum, & Pœnitentiam. 28.a
Diſcrimen inter legem diuinam, & humanam. 22.a
diſcrimen inter fidem & ſpem. 5.b
diſcrimen inter Aſcenſionem, Aſſumptionem, & Euolationem. 105.a
diſpenſatus in Maiori, diſpenſatur etiã in Minori. 128.b
diſplicentia, & odium peccati dicitur Contritio. 31.a
D. Auguſtinus vt definiat Confeſſionem. folio 31.a
diuina inſtitutio efficiens cauſa eſt ſacramentorum. 26.a
diuina inſtitutione habemus extremæ unctionis Sacramentum. 33.a
diuinarum perſonarum ad extra (vt inquiunt Theologi) operatio perfuſa vna eſt & eadem ſicut uirtus, & ſubſtantia. 8.a
diuinum officium cur fuerit inſtitutũ. fol.72.b
diuinum officium cur a tempore Aduentus Domini inchoetur. 90.a
diuinæ legis, & humanæ differentia. fol.22.a
diuiſio ſacramentorum in neceſſaria, & voluntaria. 27.a
diuiſio tripartita Symboli Apoſtolorum. 7.b
diuiſim Sanguis cur à Corpore conſecretur. 208.a
doctrinæ ordo alius eſt, alius naturæ. fol. 33 b
dolor ſenſitiuus non eſt in poteſtate noſtra ſed contritio ſic. 31.a
dominus cur appelletur Spiritusſanctus. 11. b
dominus vobiſcum Salutatio ad populũ unde ortum habuerit. 176.a
dominus nemo eſt mẽbrorum ſuorum. fol.17.b
Dominus vobiſcum poſt per omnia ſæcula ſæculorum in præfatione, quid ſignificet. 198.a
domini nomen in uanum quomodo aſſumatur quotue modis. 16.a
dominica oratio cur ante oĩa Matutino, & alijs Horis præmittatur. fol.76.a
dominica oratio cur debeat ſciri a fidelibus. 5.b

Domini-

Dominica in Albis cur ſic apppelletur. fol. 103.b
dominicis Reſurrectionis, & Pentecoſtes cur magis Symbolum frequentetur quam alijs dieb. 190.a
domus vocula quid ſignificet in ultimo Decalogi precepto. 23.a
dona Spiritusſancti ſeptem regunt actiuam uitam, & contemplatiuam. 39.a
dona Spiritusſancti, quæ & quot ſint. fol.3 .a
dona Spiritusſācti cur ſint ſeptem numero. 39.a
dona potius pluraliter quam donum ſingulariter cur dicatur in actu Cōſecrationis a Sacerdote. 202.a
donum pietatis quid ſit. 39.b
donum Scientiæ quid ibi.
donum Fortitudinis quid. ibi.
donum Conſilij quid.ibi.
donum intellectus quid.ibid.
donum Sapientiæ quid.ibi.
doni timoris fructus quinā ſint. 39.b
donorum omnium Spiritusſancti definitio. 39.b
duo filij Dei aduentus. 11.a
duo ſunt Legis naturæ præcepta. 15.a
duo Cherubin gloriæ in Altari exiſtētes, quid notent. 159.b
duo ſunt in peccato, ſ. auerſio, & conuerſio. 44.b
duab. ex tabulis tota lex pendet. 14.b
duodenarius Pſalmorū numerus cur ſecetur Antyphonis in tres partes. fol.80
duplex ordo comperitur, naturæ ſ. & doctrinæ. 33.b
duplex conſtituitur Sacerdotium. folio 140.a
duplex Ioannis Baptiſtæ Feſtum cur faciat Eccleſia. fol. 124.b
duplex effectus Sacramentorum eſt. fol. 27.a
duplex eſt concupiſcentia Carnis, & oculorum. 22.a
duplex eſt mors f.36 in fi.
duplex eſt confeſſio. ſ. mentalis, & vocalis. 31.a
Durandus quid dicat de uerbis Gratiarum actionis in præfatione. 198.b

E

Eccleſia nihil aliud eſt quam congregatio filiorum Dei in Chriſto Ieſu per Spiritumſanctum conciliata, ſub vno capite Pōtifice Romano ſcilicet militans. 12.a
Eccleſia quotuplex ſit. 12.a
Eccleſia cur ſit dicta vna. 12.a
Eccleſia cur ſancta dicatur. 12.a
Eccleſia cur dicatur Catholica. 12.b
Eccleſia cur dicatur Apoſtolica. folio 12.b
Eccleſia cur dicatur vniuerſalis. folio 12.b
Eccleſia quomodo dicatur Sanctorū communio. 12.b
Eccleſia vnde ſumpſerit ut vexillum Sanctæ Crucis in proceſſionib. portetur. 104 b
Eccleſia cur oret pro defunctis in vndecima parte Canonis in Miſſa. folio 215.b
Eccleſia cur canat iſtum hymnum in Miſſa Sanctus, Sanctus, Sanctus. fol.200.b
Eccleſia Sancta Dei cur quinq; Pſalmos cantet in Hora Veſpertina. folio 118.a
Eccleſiæ prima proprietas. 12.a

Eccleſiæ

Eccleſię ſecunda proprietas. f. 12.a
Eccleſiæ tertia proprietas. f. 12.b
Eccleſię Catholicę 10. ſunt præcepta vt Decalogi. 23. a. *& quęnam illa ſint.* ibid.
Eccleſiæ præcepta decem Pius V. P. M. ad quinque redegit. 25 a
Eccleſię precepto quę nobis ueniant ie iunia obſeruanda. fol. 23.b. in fine, & fol. ſeq. a
Eccleſiarum bona ſui iuris facientia ſacrilegi ſunt. 19.b
Effectus ſingulorum Sacramentorũ, quis ſit. f. 26.b. in fi.
Effectus Baptiſmi comperitur multiplex. 28.a
Effectus Confirmationis qui. 29.a
Effectus Euchariſtię dignæ ſumptæ multiplex. 30.a
Effectus ordinis quis ſit. 36.b
Effectus extremę vnctionis quis ſit. fol. 33.a.
Effectus Sacramẽti matrimonij quis. fol. 37.a.
Effectus fructuũ Spirituſſancti. 40 a
Efficiens cauſa Sacramentorum eſt diuina inſtitutio. 26. a
Elementum Confirmationis quod ſit, vel quænam eius materia. f. 28 b. in fine.
Emanuel, quid nobis det ad intelligẽdum. 92.b
Emboliſmus vel ſuperexcreſcens oratio cur dicatur, Libera nos ab omnibus malis, &c. 222.a
Enumeratio operum Miſericordię tã Spiritualium quam Corporalium. fol. 40.a.
Ennumeratio ſpetierum luxurię. folio 22.a.
Epiſcopus diſpenſat cum Illegitimo ad Minores Ordines ſuſcipiẽdos Papa verò ad ſacros. 52. b
Epiſcopus Oſtiarium futurum qualiter inſtruat. 51.a
Epiſcopus quomodo ſalutet populum in Miſſa. 176.a
Epiſcopi admonitio prima ad futurum Subdiaconum, quæ & qualis. 69. a
Epiſtola quid ſit. 178.b
Epiſtola cur dicatur in loco inferiori, Euangelium uero in ſuperiori. ibid. fol. ſeq. 179.a.
Epiſtola cur præmittatur Euangelio, ibidem.
Epiſtola ubi deberet legi. ibi.
Epiſtola dum dicitur cur ſedeamus. folio 179.b.
Epiſtola quæ incipit Sciẽtes, quia Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, cur ponatur in prima Dominica Aduẽtus, ibi.
Epiſtolę ſumptę ex libris Moyſi, vel Salomonis uti incboentur, & qualiter terminentur. 179.b
Epiſtolę Miſſę ſecundę, & tertię Dominicę Aduentus, ad quem Chriſti aduentum referantur. 180.a
Epiſtolę ſiue Lectiones ferię quartę quatuor temporum, quid innuant. fol. 180 a.
Epiſtolę San. Pauli cur legantur poſt Natiuitatem Domini, vſque ad Septuageſimam. 9?.b
Eſuries Iuſtitiæ quid ſit. 42.a
Etimologia ipſius uoculæ charitas. folio 14.a.
Euãgelium quid ſit, & unde dicatur, fol. 187.a.
Euangelium Chriſti cur in tertio Nocturno legatur. 83.a
Euangelium dicturus Diaconus cur

 petat

petat benedictionem. fol. 187.b
Euangelium cur in alto & ſublimi loco dicatur. 188.b
Euangelium cur nudato capitę dicatur, & audiatur. 189.a
Euangelium legente Sacerdote vel etiam Diacono, cur tunc ſtare debeamus. 189.a
Euangelia dicuntur, & leguntur uariè pro loci, temporis, & rei varietate. 189.a
Euangelijs quib. non pręponantur illa verba, In illo tempore, & cur ſic. fol. 187.b.
Euangelicę legis Beatitudines, quæ & quot ſint. 41.a
Euangelicę legis Sacramenta cur inſtituta. 26.a
Euchariſtia an danda ſit ebrioſo, inſano, heretico & ſimilib. 211.a
Euchariſtię Sacramentum quidnam ſit ſecundùm Scotum. 29.b
Euchariſtiæ materia quæ ſit. 29.b
Euchariſtiæ forma quænam ſit. 29.b
Euchariſtiæ miniſter quiſnā ſit. 30.a
Eublatio, aſcenſio, & aſſumptio vt differant. 105.a
Excellentia Sacerdotij. 141.a
Excluduntur per Beatitudines ſeptē peccata capitalia. fo. 41.b in prin.
Excommunicatum ſi ſe recolat poſt inceptam conſecrationem Sacerdos quid agendum. 210.a
Excuſari quando, quis poſſit ab homicidio. 18.a
Exigere debitum coniugale quando non ſit nobis permiſſum. 25.a
Exorciſta vnde dictus ſit. 58.b
Exorciſta genuflexus admonetur a Pontifice, & inſtruitur. 59.a
Exorciſta duob. modis conſideratur. fol. 61.a.
Exorciſta omnis aut etiam Sacerdos an poſſit hodie ſine licentia exorcizare vel adiurare. 62.b
Exorciſta præſens an futurus debeat Exorcizare. 61.a
Exorcizatnr an curioſa uel non faciētia ad expulſionem Dæmonis poſſit imperare. 61.b
Exorcizatori quomodo liceat adiurare Dæmones. 61.b
Exorciſtatus ordo, quid ſit. 58.b
Exorciſtatus Ordo quando fuerit inſtitutus. 59.a
Exorciſtatus Ordo quam ætatem requirat. 60.a
Exorciſmus & Cathechiſmus qualiter inter ſe differant. 61.a
Exorcizare quid ſit. 58.b
Exorcizans Dæmonem, vtrum poſſit Dæmonem adiurare vt nomē edat, vel huiuſmodi. 61.b
Exorcizandus quando ſit quiſpiam. fol 61.a.
Expoſitio uerborum huius articuli Credo remiſſionem peccatorum. fol. 13.a.
Exſufflatio quid ſignificet in Baptiſmo. 28.b
Externa, viſibilis, & materialis vna eſt unctio, alia interior ſpiritualis, & inuiſibilis. 32.a
Extinctio Lampadum per Eccleſiam & aliorum luminum cur fiat in triduano officio Hebdomadæ Sanctæ. fol. 00.b.
Extrema vnctio quidnam ſit. 32.a
Extrema unctio quotuplex ſit. f. 32. a in fi.
Extrema unctio peccatorū reliquias tollit. 25.b

Extrema

Extrema Vnctio an ſit vnũ vel plura Sacramenta. fol. 32.b
Extremæ vnctionis Sacramenti materia cur fiat ex olio oliuarum. folio 32.b.

F

FAlſum teſtimonium aduerſus ſeipſum dicere non licet. fol. 20.b *in fine nec contra hoſtes.* ibi.f.ſeq. in prin.a.
Falſorum teſtimoniorum caſus aliquot. 20.b
Fame morientem non paſcens occidit iuxta illud Ambroſij Paſce fame morientem, ſi non paueris, occidiſti. 17 b
Feria ſecunda cur potius celebretur officium mortuorum quã alijs diebus. 125.b
Feria V. Cœnæ Domini cur non dicatur Inuitatorium, ſed auſpicetur officium Eccleſia ab Antyphona. folio 98.b.
Feria VI. paraſceues quot habeat priuilegia. 101.b
Feſtum ſacroſancti Corporis Chriſti cur Eccleſia feria quinta, poſt feſtum Trinitatis Sanctiſſimæ quotannis deuote, & ſolenniter celebret. 106.b
Feſtum Angelorum vnde Originem ſumpſerit. 124.b
Feſto die quæ opera fieri poſſint. 16.b
Feſta quid indicent. 84.b
Feſta quæ ſint nobis per totum anni curriculum obſeruanda. 23.b
Feſta Diuæ Virginis quatuor ſolẽnia cur quattuor anni fiant tẽporib. ſ. Annũciationis, Aſſumptionis, Natiuitatis, & Purificationis. folio 123.b.
Feſta Sanctorum quibus de cauſis Eccleſia celebret. 122.b
Feſtiuitatis San. Marci Litaniæ cur cruces nigræ appellentur. 104.b
Fœneratores miſeram plebem acerbiſſimè uſuris trucidantes ſunt raptores. 19.b
Fœtum pharmacho intcrimens in vtero reus eſt homicidij. 17.b
Fides quid ſit ſecundum definitionem Magiſtri Sententiarum. 4.b
Fides quid ſit ſecundum Apoſtolum, ibid.
Fides & bonarum rerum, & malarũ item præſentium, præteritarum, & futurarum. 5.b
Fides diuiditur in eam quæ infuſa dicitur, & hanc quæ acquiſita vocitatur. 4.b
Fides Formata quæ ſit ſecundum Gl. in tit. de ſum. Trin. & fi. Catholica. fol. 4.b
Fides informis quæ ſit ſecundum eandem Gloſ. ibi.
Fides Catholica ea dicitur, quæ uniuerſalis eſt. 5.a
Fides & ſpes qualiter differant. folio 5. b
Fides quomodo ſit vna. 4.b
Fides quomodo virtus ſit, & quomodo non. ibi.
Fides qualiter eleuetur in Sacramẽ. Euchariſtiæ. 30.a
Fides matrimonij bonum pro fidelitate accipitur. 37.a
Fidei & Spei differentia. 5.b
Fidei confeſſio quæ ſit. 31.b
Fidei rudimentorum nomine quid intelligendum. 5.a

Fidei infuſæ definitio. fol. 4.b
Fidei acquiſitę definitio ibi.
Fidei alia diuiſio eſt in Actualem, & Habitualem, ibi.
Fidei diuiſio ſecundum Gloſſ. in tit. de Summa Trinit. & fi. Catho. in formatam, & informem, ibi.
Fide cordis potius quam ablutione corporis Baptiſmus continetur. folio 27.b.
Fideles cur magis frequentent Euchariſtiæ Sacramentum in Paſchate, Pentecoſte, & Natiuitate Domini. 209.b
Fiducia ut pars eſt fortitudinis, quid ſit. 38.b
Figura Sanguinis Chriſti quid fuerit in Veteri Teſtamento. 166.a
Filius Dei qui ſit Deus uerus de Deo vero. 8.b
Filij generatio a patre non eſt corporalis. 8.b
Filius Dei cur genitus a patre dicatur, & non factus. 9.a
Filius Dei uti patri ſit conſubſtantialis. 9.a
Filius Dei uti de cælis deſcenderit. 9.b
Filius Dei, quomodo de Virgine natus ſit. 9.b
Filij Dei aduentus duo. 11.a
Filij Iſrael auferendo vaſa Aegiptiorum ex obedientia non admiſerũt furtum rem licet cõtrectarint alienam inuitis Dominis. 19.a
Filios Dei eſſe pacificis attribuitur. folio 42.a.
Filiæ Luxuriæ octo, & quænam illæ ſint. 46.a
Filiæ inuidiæ quinque ſunt numero. fol. 45.a. in fine.
Filiæ Auaritiæ ſunt ſeptem. fol. 45.b. *& quænam.*
Filiæ iræ ſex ſunt, & quæ illæ. fo. 45.b
Filię Gulæ quinque. 45.b
Filię accidię quę & quot ſint. f. 46.a. in fine.
Filialis timor. quid ſit. 39.b
Fimbriæ omnium amictuum uel habituum Sacrorum Sacerdotalium, quid notent. 150.b
Finis verus matrimonij quiſnam ſit. fol. 17.a
Finalis cauſa ſacramentorum eſt humanæ infirmitatis curatio. fo. 26.a
Finalis impœnitentia, quid. 48.a
Fomentum peccati triplex eſt. folio 45.a.
Forma in unoquoque ſacramento ſolum eſt uiſibilis, ſed gratia inuiſibilis. 25.b
Forma ſacramentorum quæ ſit. 26.b
Forma Baptiſmi quænam ſit. 27.b.
Forma Confirmationis quænam ſit. fol. 29.a.
Formam Sacramenti pœnitẽtiæ quænam ſit. 31.b
Forma Euchariſtiæ, quæ ſit. 29.b.
Forma Ordinis quæ ſit. 36.a
Forma Oſtiariatus ordinis, quæ ſit. folio 51.a.
Forma Ordinis Acolithatus, quæ ſit. fol. 65.a.
Forma quænam ſit creandi Exorciſtas. 59.b
Forma ordinis Lectoratus, q̃ ſit. 56.a
Forma Subdiaconatus, quæ ſit. 69.b
Forma ordinis presbyteratus, quę. folio 139.b.
Forma extremę vnctionis, quæ ſit folio 33.a.
Forma Matrimonij quęnam ſit, folio 37.a.

Forma

Forma quæ fit ſupra Calicem quomodo exponatur. fol. 208.a
Formalis cauſa Sacramentorum eſt Gratię ſanctificatio. 26.a
Fori Eccleſiaſtici priuilegio, qui Clerici non gaudeant. 54.b
Fornicatio fit ex cõmixtione ſolutorũ carnali. 21.a. in fine.
Fortitudinis donũ vt eſt Spiritusſancti donum, quid ſit. 39.b
fortitudinis partes quę, & quot ſint. fol. 38.b.
fugienda ſunt multum otium, & crapula. 18.b
fulgebunt quaſi Stellæ in perpetuas ęternitates, qui ad iuſtitiam erudiunt multos. Danielis capit. 12. fol. 10.b.
fures improbi raptores dicuntur. 19.b
fures, qui nõ ſunt, fieri occaſione, abijt in prouerbium. 20.b
furtum committunt defraudantes vectigalia iure Magiſtratibus debita. fol. 19.b.
furtorum varia ſunt genera. 19.a
futuro Diacono quę fiat inſtructio ab Epiſcopo. 131.b
fragilis coitus quis ſit. 46. a
fragor & ſtrepitus in triduano officio Hebdomadę Sanctæ quid denotet. fol. 101.a.
fratrem ſuum qui odit, homicida eſt, 1. Ioan. 3. 17 b
fratern. charitatis impugnatio quid. fol. 48.a
fraudatores creditorũ raptores ſunt. fol. 19 b. in fine.
fructus Spiritusſancti quot ſint ex D. Paulo ad Galat. 5. f. 40 a. in princ.
fructus doni timoris quinã ſint. 39.b
fructuũ Spiritusſancti effectus. f. 40.a

G

Genera furtorum varia ſunt. folio 19.a.
Generatio filij a patre non eſt corporalis. 8.b
Genitus à patre & non factus cur dicatur Dei filius. 9.a
Genua cur a nobis flectantur cum in Symbolo dicimus: Et homo factus eſt. 190.a
Genibus flexis in Prima, cur preces dicantur. 111.a
Gula quid ſit. 45.a
Gula filiæ quinque. 45.b
Gloria patri cur non taceatur in Hymnis & Pſalmis tempore paſſionis, & tamẽ tacetur in Pſalmo Venite exultemus, & Reſpõſorijs. fol. 98.a.
Gloria patri cur in ſingulis Horis ſubijciatur uerbis Deus in adiutor. fol. 78.a.
Gloria Patri in Introitu, quid ſignet. fol. 171.a.
Gloria in Excelſis a quo dicatur. folio 175.a.
Gloriæ æternę præmium an unum idẽque ſit omnium. 217.b
Gradatim & non per ſaltum quilibet Ordinandus eſt. 54.b
Gradib. quib. aſcendatur ad presbiteratum. 141.b
Graduale cur ſequatur Alleluia. folio 185.b.
Graduale vnde dicatur. 185.b
Graduale cur dicatur poſt Epiſtolam. ibid.
Graduale cur 50. dieb. poſt Paſcha nõ cantetur, quidque illud inſinuet. ibidem.

Graduales Pſalmi cur dicantur in Officio Diuæ virginis. fol. 127.b
Graduales Pſalmi, vt quid frequententur in Quadrageſima, & cur dicantur, & ſint quindecim. 126.a
Gratia quidnam ſit. 38.b
Gratiæ ſanctificatio formalis cauſa eſt Sacramentorum. 26.a
Gratiarum actio quid ſit in Miſſa. folio 170.b.
Gratias agamus, Domino Deo noſtro, quid innuat poſitum in præfatione. 198.a

H

Habitualis fides quæ dicatur. folio 4.b.
Hermaphroditus Ordines capere nõ poteſt. 54.a
Hyemali tempore, quæ legantur Lectiones. 81.b
Hymnus quid ſit. 79.a
Hymnus cur Pſalmis poſtponatur in Hora Completorij. 121.a
Hymnum Gloria in excelſis, quis in Miſſa cantari inſtituerit. 175.b
Hymnus Vexilla regis prodeunt cur cantetur in Dominica Paſſionis folio 97.b.
Hymnus Feria V. Cænæ Domini cur non dicatur. 98.b
Hymnum Sanctus, Sanctus, Sanctus, quis primus cantauerit. 200.b
Hymni cur ſtando concinantur. folio 79.a.
Hymni cur poſt Inuitatorium concinantur. 78.b
Hymni cur non dicantur a Sabbatho Sancto incluſiuè uſque ad Dominicam in Albis. 102.a
Hymni loco quando dicatur Alleluia. ibid.
Hodierni Sacerdotes quos dicantur repræſentare. 141.b
Homilia quid indicet. 83.b
Homo hominem tentat vt experimẽtum ſumat de re quam ignorat. folio 6.b.
Homo priuatur multis in morte propter Peccatum. 43.b
Homo quando dicatur mori. 9.b
Hominis nouiſſima, quæ, & quot ſint. folio 49.a.
Homini quæ mala faciat peccatum. folio 43.b.
Hominem purificat confeſſio peccatorum. 31.b
Hominum quot genera cooperentur furto, rapinæ, & violentæ vſurpationi. fol. 20.a
Hominum animæ per mortem corporis non ſuſtinent interitum. 13.b
Humanus timor quid. 39.b
Humanæ infirmitatis curatio cauſa eſt finalis Sacramentorum. f. 26.a. in fine.
Honor imaginib. exhibitus a Chriſtianis vel Sanctis non eſt Latriæ ſed Duliæ. 15.b
Honoris parentib. debiti quæ ſit intelligentia. 17.a
Honora patrem, & matrem &c. præceptum eſt de exhibendis bonis. fol. 15.a.
Hora Tertia cur non Secunda appelletur cum Primam ſubſequatur. folio 113.b.
Hora Sexta ad quid inſtituta ſit. folio 114.b.
Hora Sexta cur canatur Magnificat anima mea Dominum. 119.a

Hora

Hora Nona quorſum inſtituta, & cur in ea laudes Deo dicamus. folio 115.b.
Horæ uniuſcuiuſque Canonicæ ſignificatus, quis ſit. 73.b
Horæ Canonicæ qualiter extra Chorū dicendæ ſint. 74.a
Horas Canonicas clericus excommunicatus dicere tenetur. 130.a
Hoſtia quid ſit. 194.b.in fi.
Hoſtia duplici in ſignificatione accipitur ſecundum Card. a Turre crema: aliquando enim dicitur ipſe panis qui offertur in altari tanquam materia Conſecrationis: quandoque dicitur Hoſtia uerum Corpus Chriſti, de qua Hoſtia dicitur in Canone Miſſ. Hoſtiam puram, Hoſtiā ſanctam, Hoſtiam immaculatam, &c. fol. 213.a.
Hoſtia cur fiat rotunda. 195.a
Hoſtia quomodo ſit Salutaris, Rationabilis, Acceptabilis, & Rata. folio 204 b.
Hoſtia quomodo ſit Chriſtus, pura Sācta, et immaculata. 213.a
Hoſtia ſi a vento rapta fuerit inter celebrandum, quid agendum. 211.b
Hoſtia alia quid ſi haberi nō poterit, quid agendum. ibid.
Hoſtia conſecrata ſi cadat in calicem, quid ſit agendum. ibi.
Hoſtia quare frangatur in tres partes poſt Conſecrationem. 223 b
Hoſtia quare per medium frangatur. fol 223.b.
Hoſtiæ fractio an in ſubſtantia corporis an in forma panis fiat. 223.b
Hoſtiæ tertia particula cur in crucib. intra crucem faciendis in manu teneatur. 224.a
Hoſtiæ duæ partes cur extra calicem maneant tertia in Calicem immiſſa. fol. 22?.a
Hoſtiæ delatio ad Sepulchrum in Paraſceue per duos Sacerdotes quid nobis innuat. 209.b
Hoſtiam in Sublime Altare Dei perferri, quid ſit. 214.b

I

IAnitorum negotium olim in Veteri Teſtamento Leuitis datum erat. 56.b
Ieiunus debet eſſe Sacerdos celebraturus. 145.a
Ieiunia obſeruanda, quæ ſint cuilibet Chriſtiano. fol. 23.b. in fine, & fol. ſeq. 24.a.
Ieiuniorum diebus quib. cibis nobis veſci non liceat. 24.b
Ieiuniorum dieb. cur plicatam portet Planetam Diaconus. 134.b
Ieſus: quid ſit, ſcilicet Saluator. 8.b
Ieſus quare Chriſtus dicatur. ibi.
Ieſus cur Dei filius Vnicus dictus fuerit ibi.
Ieſus Chriſtus cur ſit Dominus noſter, & cur Dominus. 8.b
Ieſus Chriſtus filius Dei quomodo ſit Deus, de Deo, & lumen de lumine. 8.b
Ieſum ex patre natum quomodo intelligendum. 8.b
Ioannis Baptiſtæ duplex feſtum cur faciat Eccleſia. 124.b
Iocoſum mendacium quomodo committatur. 21 b
Iudex iniquus fur eſt. f. 19.b. item raptor. ibid.
Iudicium, iuſtitia, & ueritas, in iuramento

mento requiruntur. fol. 16.a
Iuramentum iudicium, veritatē, et iuſtitiam tria hęc ſcilicet requirit, fol. 16.a.
Ius ignorare in quo quis uerſatur turpe eſt. 33.b
Iure vel lege vbi cautum ſit quod Sacerdotes Nouę Legis celebraturi Miſſam uti debeant veſtib. ſacris. fol. 150 b.
Iuſtitia quib. conſtet. 44.b
Iuſtitia ordinat ad Deum, ad ſeipſum, & ad proximum. 38.a
Iuſtitia ueritas, & iudicium in iuramento requiruntur. 16.a
Iuſtitię partes quot, & quę. 38.b
Iuſtum eſt ut conſeruatio vitę alienæ mereatur conſeruationem vitæ propriæ. 17.a
Idololatrię prohibitio qua tria creaturarum genera adorari prohibentur. 15.b
Ignis, & Thus in Thuribulo, quid ſignificent. 154.a
Ignorare ius in quo quis uerſatur turpe eſt. 33.b
Illegitimus quib. rationib. non poſſit promoueri ad ordines. 52.b
Illegitimus diſpenſatur ad Suſcipiendos Minores Ordines ad Epiſcopo, ad Sacros uero à Papa. 52.b
Illicita adiuratio eſt illicita multis modis. 62.a
Imagines quomodo ſint adorandæ ritu imaginum conceſſo. 15.b
Impœnitentia finalis quid. 48.a
Imperator Conſtantinus Oſtiariatus Ordini non modicam dedit autoritatem. 50 b
Imperatiua adiuratio eſt ad ſubiectos tantum. 62.a
Impetuoſus coitus quis ſit, & quotupliciter fiat. fol. 46.a
Impreſſio Characteris in quo actu in Oſtiariatus Ordine fiat. 51.a
Impugnatio ueritatis cognitę quid. fol. 48.a.
Incenſum in thuribulo cur ponat Sacerdos. 15[illegible].a
Incenſatio totius Altaris quid ſignificet. 197.a
Inceſtus qualiter, & cum qua fiat. folio 22.b.
Inclinatio Sacerdotis ante altare quid deſignet. 154 b
Inclinatione facta poſt thurificationē cur lauet manus Sacerdos. 197.a
Indumentis albis quib. dieb. mater Eccleſia vtatur per Sacerdotes celebraturos Miſſam, & cur ita faciat. fol. 151.b.
Infernus quid ſit. 10.a
Infirmus Clericus, an ad Horas dicendas teneatur. 129.a
Infirmus ſi Sacramētum Euchariſtiæ euomat, quid ſit agendum. 211.a
Infirmitatis cauſa omittens Officium non tenetur illud audire. 129.a
Inhabilis ad ordinandum. 64.a
Inhabiles qui ſint ad promotionem Ordinis Lectoratus. 57.b
Inhabilis ad celebrandum quis ſit Sacerdos. 145.b
Initialis timor quid. 39.b
Initiandus prima tonſura annos 7. ad minus habere debet. 33.b
Initiatus prima tonſura quo indumento ueſtiatur. 34.b
Initiandus prima tonſura quæ ſcire debeat. 5.a
Initiandus prima tonſura in quot capitis partib. tondeatur f 34.a. in fi.

Iniuſta

Iniuſta occiſio quot modis fiat. f. 17.b
Innocentij Papæ opinio circa praecedentiam miniſtrorum Sacerdotis celebraturi ſolenniter. f 153.b
Innocentij Papæ opinio circa verba poſt orationem ſequentia. ſ. per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtū quænam ſit. 178.a
Inſigniri quiſnam poſſit prima tonſura. 33.b
Intellectus donum vt eſt Spiritusſancti donum quid ſit. 39 b
Interſtitia Ordinum quæ ſint. 6c.b
Interualla quæ ſingulis Ordinib. inter ponenda ſint. 53.b
Inſtitutio Lectoris quomodo fiat. fol. 56.a.
Inſtitutio Ordinis presbyteratus quādo fuerit facta. 138.a
Inſtitutio presbiteri quib. uerbis, & reb. fiat. 140.b
Inſtitutio ſacramenti extremæ vnctionis à quo facta fuerit. 33.a
Inſtitutio Sextæ Horæ cur facta. folio 114.b.
Inſtitutionis Sacramentorum cauſæ quæ ſint. 26.a
Inſtructio Epiſcopi qualis fiat futuro Oſtiario. 51.a
Inſtructio quæ fiat futuro Diacono ab Epiſcopo. folio 131. b. & folio ſequenti b.
Inſtrumentum quod Ordinato porrigitur tangendum ipſe tangere tenetur. 36.a
Intellectus horum verborum. Et ne nos inducas in tentationem. ex Caſſiano Heremita. 6.a
Intentio miniſtri in Baptiſmate, & alijs Sacramentis adminiſtrandis quænam eſſe debeat. 28.a
Intentio miniſtri in Sacramento Pœnitent. quænam eſſe debeat. f. 32.a. in princ.
Intentio miniſtri in Sacramento Euchariſtiæ quænam eſſe debeat. folio 30. a
Intentio Miniſtri quæ eſſe debeat in Sacramento Ordinis. 36.b
Intentio Miniſtri in Matrimonij Sacramento quænam eſſe debeat. folio 37.a
Intentio Sacerdotis celebraturi quænam eſſe debeat circa Conſecrationem Panis & Vini in Corpus Chriſti. f. 145.b
Intentio requiſita in exſolutione Horarum Canonicarum. 73.b
Introitus Miſſę ſignificatio. 171.a
Introitus quid deſignet. ibid.
Introitus vnde deſumpti ſint. 171.b
Introitus cum ſuis verſiculis cur ex Pſalmis deſumantur. fol. ſequent. 172.a.
Introitus Dominicarū cur varij ſint à Septuageſima vſque ad Paſcha. 172.b
Introitus vel Antiphonæ repetitio in Miſſa quid notet. 171.a
Introitus an ſint irregulares. ibid. b.
Introitus de medio Pſalmi ſumptus cur habeat verſum primum eiuſdem Pſalmi, & econtra. ibid.
Introitus Sacerdotis ad altare quid notet. 156.a
Inuariabilis cur ſit Hymnus primæ Horæ Canonicæ. 109.a
Inuariabilis cur ſit Hymnus Horæ Completorij. 121.a
Inuidia quid ſit. 45.a
Inuidię filię quinque ſunt numero. fol. 45.a.

Inuidentia Charitatis fraternæ quid. fol.48.a
Inuitatorium cur cantetur poſt Deus in adiutorium, Gloria patri &c. & cur alta voce dicatur.f.78.a. & b. & ibi uide cur repetatur.
Inuitatorium vigiliæ Natiuitatis Domini unde deſumptum ſit.fol.92.b. in fine.& quid recolat.ibidem. folio ſeq.
Inuitatoriũ Natiuitatis Domini quid ſignificet. 93.a
Inuitatorium cur non dicatur in Epiphania. 94.a
Ira quid ſit.f.45.a. & f.39.a
Iræ filiæ ſex ſunt, & quæ illæ. 45.b
Irremiſſibile quomodo dicatur peccatum in Spiritumſanctum. 47.b
Ite Miſſa eſt, quid ſignificet. 229.b
Iterari non debet ſolennis pœnitentia. 30 b
Iteranda ſemper eſt pœnitentia. folio 32.a.

K

Kyrie eleiſon cur ter dicatur in Prima. 110.a
Kyrie eleiſon cur ſubiungatur Oratio Dominica ſeu Pater noſter in Prima. 110.a
Kyrie eleiſon cur immediatè dicatur poſt Introitus. 174 b
Kyrie eleiſon cur in Græco, & non in Latino dicatur. 175.a
Kyrie eleiſon quare ter dicatur in Miſſa, ibid.

L

Laborioſus eſt Baptiſmus ipſa pœnitentia. 28.a
Latriam vel Sacrificium an alicui Sanctorum debeamus. f. 123.a
Latriæ cultu adoranda eſt Sacroſancta Euchariſtia. 167.a
Latriæ cultu Sāctos veneramur, non Duliæ. 15.b
Laus tibi Domine cur loco Alleluia dicatur a Dominica Septuageſimæ vſque ad feriam quintam Cœnæ Domini. 94.b
Laus Pſalmorum. 172 a
Laudis confeſſio quæ dicatur. 31.b
Laudes Matutinæ quo conſilio inductæ ſint. 83.b
Laudes vnde dictæ ſint. ibid. folio ſequen.84 a.
Laudes, Matutinæ, Veſperæ, & Completorium, cur a cæteris Horis differant. 85.b
Laudibus in ferialibus cur non dicatur Pſalmus Dominus regnauit: ſed Pſ.50. Miſerere mei Deus, &c. fol.87.a.
Lector vnde dicatur. 55.b
Lector quomodo inſtituatur. 56.a
Lector cur non dicat cum legit Lectiones Dominus vobiſcum: ſed Iube Domne benedicere. 56.b
Lector cur poſt Lectionem in Matutinis ſucclamet, Tu autem Domine miſerere nobis. 82.a
Lectoris Officium quodnam ſit.56.b.
Lectoris officium quando impleuerit. Chriſtus. 56.b
Lectoris ſcientia in legendis Lectionibus quanta eſſe debeat. 56.b
Lectoratus Ordo, quid ſit. 55.b
Lectoratus origo vnde profluxerit. fol.56.a.
Lectoratus Ordinis materia q̃. 56.a
Lectoratus Ordinis forma q̃ ſit.56.a.

Lecto-

Lectoratus Ordinis ſubſtantialia, quæ. fol.56.a.
Lectio una in feria ſexta quatuor tẽporum cur tantum legatur in Miſſa. 180.a
Lectionem dicturus cur potius dicat Iube Domne benedicere quam Iube Domine. 81. a
Lectiones & Euangelia ac multa alia quis primus ſtatuerit debere dici in Miſſa. 179.a
Lectiones quæ legantur per æſtatem. fol.81.a.
Lectiones Feriæ V. Cœnæ Domini cur non ſubſequatur Tu autem Domine, nec Iube Domne benedicere. folio 98.b.
Lectiones prædictas cur ſequatur Hieruſalem Hieruſalem, ibi.
Lectiones tres quæ in vnoquoque feriali Nocturno leguntur, quid ſignificent. 86.b
Lectiones Sanctorum Patrũ cur poſt ſecundum Nocturnum legantur. fol.83.a.
Lectiones tres, totidemque Antiphonæ, & Pſalmi quare ſolum dicantur in Nocte Pentecoſtes.f.106.a. & quid indicent.ibi. b.
Lectiones ſeptem cur in Miſſa Sabbathi quatuor temporum cantentur, & quid ſignent quatuor primæ Lectiones. 180.a
Lectiones Hieremiæ Prophetæ cur legantur in Dominica Paſſionis. folio 98.a.
Lex tota ex duabus tabulis pendet. folio 14.b.
Lex dicit neminem dominum eſſe ſuorum membrorum, l.liber homo. ff. ad l. Aquil f.17.b.in fi.
Legis naturæ præcepta ſunt duo. folio 15.a.
Legis gratiæ ſeu charitatis præcepta quæ ſint. 14.b
Legis Euangelicæ Beatitudines, quæ, & quot ſint. 41.a
Legis diuinæ & humanæ differentia. fol.22.a.
Legis nouæ Sacramenta ex quib.conſtent. 26.b
Legis Nouæ Sacramenta cur nõ plura uel pauciora ſint quam ſeptem. fol.25.b.
Leproſo, muto, & ægroto, an dãda ſit Eucbariſtia. 211.a
Leuitis in Veteri Teſtamento datum erat negotium Ianitorum. 50.b
Libera nos, oratio, in Miſſa cur ſuperexcreſcens vel Emboliſmus dicatur. 222.a
Liber Geneſis cur legatur in Septuageſima. 95.b
Libri apertio per Sacerdotem celebraturum vel per Subdiaconum quid ſignet. 157.a
Librum Euangeliorum cur thurificet Diaconus, ſignetq; ſe ſigno Crucis dicturus Euangelium. 135.b
Librum Euãgelij apertum cur ad Sacerdotem celebrantem portet Subdiaconus dicto Euangelio. 188.a
Libro carens, aut uiſu, an excuſetur ſi non dicat officium, licet ſit Clericus. 129.a
Libri Regum quamobrem poſt Octauam Pentecoſtes legantur. folio 106.b.
Limitatum & certum tempus delatio primæ tonſuræ non habet. 34.a
Liquor alius præter aquam Baptiſmi materia eſſe non poteſt. 27.b

Litania maior, & minor quando fiat. fol. 104 a.

Litaniæ propter quas cauſas fiant. folio 105.a.

Litania cur Græco denominetur vocabulo. 104.a

Litania quotuplex ſit, ibid.

Littere quatuor primæ Hebraicæ Aleph, Beth, Gimel, Dalet, quomodo in Lamentationibus interpretẽtur. fol. 99.b. & ibi uide de alijs litteris.

Litteras dimiſſoriales habere debet aliquis Ordinandus ab alio quam a proprio Epiſcopo. f. 54.a. & f. 66.b

Litteratis duntaxat, & Latinam linguam ſcientibus Ordines minores conferri debent. 53.a

Literatura Ordinandi ad Ordinem Lectoratus. 57.a

Lotionis manuum initium unde in Miſſa. 144.a

Luctus eſt lugere pro peccato. 42.a

Lugere de malo, & lugere de quolibet malo quid ſit. 42.a

Lugdunenſe Concilium quas nobis annuatim indicet Sanctorum celebrandas Feſtiuitates. 123.a

Luminaria cur accendantur quando legitur Euangelium. 63.b

Luxuria quid ſit. 45.a

Luxuriæ ſpecierum enumeratio. folio 22.a.

Luxuriæ ſpecies ſeu differentiæ ſunt Octo. 45.b

Luxuriæ filiæ octo, & quænam illæ ſint. 46.a

M.

Macedonianorum, & Arrianorum impietas qui Spiritumſanctum Deum eſſe negarunt, creaturam ipſum aſſerentes. fol. 11.b

Magiſtratus tributa, & vectigalia ſumentes, & publicam tranquillitatem negligentes furtum committunt. 19. a. in fi.

Magnificat, canticum D. Virginis Mariæ cur ad Sextam canatur. 119.a.

Magnificentia quid, vt eſt pars fortitudinis. 38.b

Mala multa ex oculorũ aſpectu exortaſunt. 18.b

Mala quæ faciat homini peccatum. fol. 43.b.

Mandatum Dei vel præceptum, quid dicatur. 15.b

Mandati octaui Decalogi duplex ſenſus eſt. 20.b

Mandata Eccleſiæ floccipendentes, etiam contra quartũ præceptum Decalogi peccant. 17.a

Maiores Ordines quinam ſint. folio 35.a.

Manipulus Sacerdotalis, quid ſignificet. 149.a

Manipulus miſticè, quid denotet. ibi.

Manipulus in ſiniſtra cur geratur, ibid.

Manus presbiterandorum cur vngantur. f. 141.a. & fol. 142.b.

Manum celebrantis cur deoſculetur Diaconus vel humerum dextrum Sacerdotis. 136.a

Manum mundam eſſe oportet quæ aliorum velit ſordes abluere. folio 59.b.

Mannum trina ablutio facta à Sacerdote in Miſſa, quid deſignet. folio 229.a.

Manuum impoſitionis ſuper Diaconũ ſignificatio. 133.a

Manuum impoſitionis principium vnde exortum.ibi.
Manuum impoſitio ſuper ordinãdum in Presbiterum ſignificatus. 141.a
Manuum iunctio in generali Confeſſione ante Miſſam quid notet. folio 155.b.
Manuum lotio cur fiat ad dextrum cornu Altaris. 197.a
Manuum eleuatio cur fiat a Sacerdote dum dicit Gloria in excelſis Deo &c. 175.b
Manibus eleuatis Chriſtus quare ferebatur in Cœlum in ſua Aſcenſione. fol. 105.b.
Manſuetudinis & patientiæ differentia notabilis. 42.a
Mappæſen Tobaliæ quæ ſuperponuntur Altari quid notent. 157.b
Mariam virginem cur in prima Canonis parte inuocemus, deinde Apoſtolos, poſt Martyres. 203.a
Mater omnium vitiorum eſt ſuperbia. 45.a
Materia Sacramentorum quæ ſit. folio 26.b.
Materia Baptiſmi quæ ſit. 27.b
Materia Confirmationis quæ ſit. fol. 28.b. in fine.
Materia Sacramenti Pœnitentiæ. folio 31.a.
Materia Euchariſtiæ quæ ſit. 29.b
Materia Sacramenti Vnctionis, quæ ſit. 32.b
Materia Ordinis in generali quænam ſit. fol. 36.a.
Materia Ordinis Oſtiariatus quæ ſit. fol. 51.b.
Materia Ordinis Acolithatus. 65.a.
Materia Ordinis Exorciſtatus quæ. f. 59.a. in fi.
Materia Ordinis Lectoratus, quæ folio 56.a.
Materia Ordinis Diaconatus. 132.a
Materia matrimonij quænam ſit. folio 37.a.
Materia matrimonij, & eiuſdem forma ſecundum ſummam Sacramentorum. 37.a
Materiam ſpetialẽ quilibet Ordo habet. 36.a
Materialis vna eſt Vnctio, & viſibilis, eaq; externa, alia Spiritualis, & inuiſibilis, interior. fol. 32.a. in fine.
Matrimonium quotuplex ſit. 36.b
Matrimonij Sacramentum quid ſit. fol 36.b.
Matrimonij materia quæ ſit. 37.a
Matrimonij Forma quænam ſit. folio 37.a.
Matrimonij miniſter quiſnam ſit. folio 37.a.
Matrimonij verus finis quiſnam ſit. fol. 37.a.
Matrimonij quiſnam ſit effectus. f. 37. a. in fine.
Matrimonij bona quænam ſint. 37.a
Matrimonialis Coniunctio duplex eſt. 36.b
Matutinum Dictio, ut eſt Hora Canonica unde dicatur. 75.b
Matutinum qua Hora noſtris temporibus dicatur. 76.a
Matutinum cur inchoetur per Domine labia mea aperies. 77.a
Matutinalibus in Laudibus quare quinque Pſalmi dicantur. 84.a
mediator Dei, & hominum non ſolum Ieſus uocatur, ſed ẽt Chriſtus. 32.a
membra capitis ſui conditionem ſequi neceſſe eſſe. 10.b

Memoria quidnam ſit. fol.38.b
memento uerbum, cur in initio tertij præcepti Decalogi ponatur. f.16.b
mendaciū triplex, officioſum, iocoſum, & pernitioſum. 21.b
mendicantes corporibus validis peccant, & furantur. fol.19.a. in fine.
mentalis confeſſio quænam dicatur. fol.31.a.
miniſter Baptiſmi quiſnam ſit. 28.a
miniſter Sacramenti Confirm. quiſnā ſit. 29.a
miniſter Sacramēti Pœnitentiæ quis ſit. 31.b. in fine.
miniſter Eucharistiæ quiſnam ſit. folio 30.a.
miniſter Extremæ vnctionis quis ſit. fol.33.a.
miniſter Ordinis quiſnā ſit. f.36.a. ī fi.
miniſter Sacramenti matrimonij quiſnam ſit. 37.a
miniſtri intentio quænam eſſe debeat in Sacramen. Ordin. 36.b
ministr orum ſ e ſſio in Miaquid denotet. 184.b. in fi.
miniſterium Diaconi in Miſſa ſolenni quid innuat. 196.b
minores Ordines quinam ſint. 35.a
minores æquè ac maiores Ordines quānam ætatem requirant. 53.a
minores omnes Ordines vna & eadē die vni perſonæ per Epiſcopum conferri poſſunt. 53.b
minores Ordines non niſi literatis, & Latinam linguam ſcientibus conferri debent. 53.a
minores Ordines quibus dieb. conferri poſſint, uel temporibus. 53.b
mirabilia in Auguſtiſſimo Altaris Sacramento quæ ueniant conſideranda. 107.b
miſerationes Domini an multæ ſint. fol.217.b.
miſericordia quid ſit. 42.a
miſericordia quid ſit. ex D. Auguſtin. fol.40.b. in prin.
miſericordiæ operum tam Spiritualium, quam Corporalium enumeratio. fol.40.a.
miſericordiæ opera Spiritualia cur ſic dicta. 40.a. in fi.
miſericordiæ opera Deum exerceri præcepiſſe constat. 40.b
miſſa unde dicatur. 164.b
miſſa ad quid fuerit a Saluatore nostro inſtituta. 165.a
miſſa quaſnam habeat prærogatiuas. fol.166.b.
miſſa cur celebrentur ſuper Altari. ibidem.
miſſa pro quibus dici debeat. 170.b
miſsa qualiter, & quæ proſint defunctis. 169.a
miſſa ſiue defunctorum ſeu Sanctorū cur in die, & non in nocte dicatur. ibid.
miſsa quibus diebus ſit audienda ab homine Chriſtiano. 23.b
miſsa quare quotidie in Eccleſia celebretur. 168.b
miſſa ubi dici debeat. 168.a
miſſa quibus horis ſit celebranda. ibi.
miſsa hodie dicitur maiori cum apparatu quā tempore Apoſtolorum. fol.167.b.
miſſa an pluribus ſecundum intentionem celebrantis prodeſſe poſſit. fol.170.a.
miſsa boni Sacerdotis an plus proſit quam mali. 170.a
miſſæ diuiſio ſecundum Archidiaconum qualis. 164.b

Miſſa

Miſſa ſubſtantialia quænã ſint. 165.b

miſſę pars tertia quę eſt poſtulationis ubi incipiat. 221.b

miſſę primę Dominicæ Aduentus Introitus cur incipiat, Ad te leuaui animam meam. f. 172.a *& ibi uide reliquarum Dominicarum Introitus.*

miſſam quis primus omniũ poſt Chriſtum dixerit. 167.b

miſſam quando dicebãt Apoſtoli quibus uerbis vtebantur. 167.b

miſſam celebraturus Sacerdos Ordines habere debet. 145.a

miſſam celebrare Sacerdoti an liceat ante dictum Matutinum. 142.b

miſſarũ celebratio quotidiana an æq; proſit defunctis ut uiuis. 169.a

miſſale quid ſignet, & cur ponatur ſuper Altari. 157.a

miſſale cuinam Veteris Teſtamenti ornamento reſpondeat. 160.a

miſſale cur portet ante Sacerdotem celebraturum Subdiaconus, ſecundum Innocentij, Papæ tertij. opinionem. fol. 153.b. *& cur clauſum portet Miſſale. ibi.*

myſterium fidei vti intelligatur. folio 208.b.

miſticè Incenſi in Thuribulum immiſſio quid ſignet. 156.a

miſticè, propheticè, & Moraliter exponi poſſunt. 15. *Pſal. Graduales. fol.* 127.a.

militas quid ſit. 41.b.in ſi.

moderata naturalis concupiſcentia non vetatur. 22.b.in ſi.

modeſtia vt pars eſt temperãtię quidnam ſit. 38.b

monialem carnaliter cognoſcens, Sacrilegium admittit. fol.22.b

mores boni clerico maximè ſunt neceſſarij. 53.a

mors duplex eſt. 36.b.in ſi.

mors eſt vltima linea rerum. 49.a

mori quando dicatur homo. 9.b

mortui an ſciant de Suffragijs, quæ pro ipſis ſiunt. 125.a

mortui an diſpendium ſentiant ex officij omiſſione a Feria V. Cęnę Domini vſque ad Octauam Pentecoſtes. 101.b

mortuorum officium cur inſtitutum, vnde ſumpſerit exordium, & vnde incipiat. 125.a

mortuorum officium cur non habeat ſecundas Veſperas. 119.a

mortuorum officium cur a feria quinta Cœnæ Domini, vſque ad Octauam Pẽtecoſtes omittatur. 101.a.

mortuorum miſſa cur non in Dominica ſed die Lunæ potius celebretur. fol. 216.a.

mortale Peccatum quid. 44.a

mortale fieri poteſt peccatum aliàs veniale, quatuor modis. 44.b

mortalia peccata ſeptem eſſe dicuntur. 43.a

multiplex Baptiſmi effectus comperitur. 28.a

multiplex Euchariſt. dignè ſumptæ effectus. 30.a

munditia quid ſit. 42.a

mundi amor quid ſit. 41.b

mundanus timor quid. 39.b

munus Acolithorum circa quænam uerſetur. 65.b.in ſi.

muſca vel aranea aliudve quipiam ſi in Calicem ceciderit quid ſit agendum. 210.b

muſtum an poſſit adhiberi in conſecratione Euchariſtiæ. 196.a

Natiui-

N

Natiuitatis Domini feſto ſi in ſextam feriam incidat ex Honorij III. Inſtituto. carnibus licet vti ob feſtiuitatis excellentiam niſi quis voto ſit aſtrictus aut regulari obſeruantia ad abſtinentiam. folio 24.b.

Naturæ ordo eſt alius, & alius doctrinæ. 33.b

Naturalis timor quid. 39.b

Naturalis concupiſcentia moderata non uetatur. 22.b.in fi.

Nauicula ex qua deſumit Sacerdos Incenſum quid notet. 156.a

Neceſſaria quædam ſunt Sacramenta, quædam voluntaria. 27.a

Neceſſaria ad Baptiſma quot ſint. folio 27.b.

Neceſſitas noni, & decimi Decalogi præcepti duplex. 22.a

Neceßariorum Sacramentorū quædam ad ingreſſum in Eccleſiam, quædam ad progreßū in Eccleſia, quædam ad egreſſum ab Eccleſia, ſunt comparata. 27.a

Neſciens legere an excuſetur a dicendo officio. 128.b

Neſciens legere non poteſt obtinere beneficium ibi.

Nigris veſtibus quando uti debeant Sacerdotes in Miſſa. 152.b

Nocturnum tertium propter quid ſit trium Pſalmorum. 83.a

Nocturni tres Matutinarum Natiuitatis Domini, quid nobis indicent. fol. 93.a.

Nocturnis in Ferialibus cur 12. Pſalmos cantemus. 86.b

Nomen Domini in vanum quomodo aſſumatur, quotue modis. 16.a

Nominis Diaconi Origo. 132.a

Nomine omnium à Deo factorū quid intelligatur. 9.a

Nomina plura habet Canon. 200.b

Nomina defunctorum cur poſt Hoſtiæ Conſecrationem & non ante in Miſſa pro mortuis recitentur. fol. 216.

Non loqueris contra proximum tuū falſum teſtimonium mandatū Decalogi octauum ſenſum duplicem habet. fol. 22.a.

Noui & Decimi Decalogi præcepti duplex neceſſitas. 22.a

Nouæ Legis Sacramenta cur nō plura uel pauciora ſint quam ſeptem. fol. 25.b.

Nouæ Legis Sacramenta ex quibus conſtent. 26.b

Nouem Ordines ſecundum Canoniſtas. 35.b

Noui Teſtamenti Sanctorum quotuplex ſit differentia. 122.b

Nouiſſima hominis quæ, & quot ſint. fol. 49.a.

Nuptiarum prohibitarum tempora, quæ ſint. 24.b.in fi.

O

O Radix Ieße per hāc Antiphonam quid intellegamus. folio 92.b.

O Clauis Dauid & ſceptrum Domus Iſrael, quid nobis det ad intelligendum. ibid.

Obligatus quiſnam ſit ad Decimarū ſolutionem. 24.b

Obligatus dicere Horas in Choro ſi non

non audiuit principium vel finem an teneatur illas repetere. f. 129.b
Obſcenitate verborum quaſi face quadam ſubiecta adoleſcentum animi accenduntur. 18.b
Obſecratio quidnam ſit. 170.b
Obſecrationes, petitiones, & poſtulationes, cur non fiant ad primam in feſto Paſchatis. 103.a
Obſeruantia quidnam ſit. 38.b
Obſeruantia Beatitudinum cur nobis præcipiatur. 41.b
Obſtinatio quid ſit. 48.a
Occiſio iniuſta quot modis fiat. 17.b
Octauæ Sanctorum cur celebrentur. fol. 123.b.
Octo filiæ ſunt Luxuriæ, & quænam illæ ſint. 46.a
Oculorum & linguæ officium habere debet Sacerdos celebraturus. folio 145.a.
Oculorũ ex aſpectu multa mala exorta ſunt. 18.b
Odium & diſplicentia peccati dicitur Contritio. 31.a
Offertorium unde nomen traxerit. folio 194.b.
Offertorio dicto quid faciat Sacerdos in Miſſa. 194.b
Offertorium a quibus introductum ſit vt cantetur poſt Euangelium. folio 194.a.
Offertorium quid ſignificet. ibi.
Officiũ quid ſit ſiue Horæ Canonicę. & vnde dicatur. 72.a
Officium Diuinum à quo ſit inſtitutũ. fol. 72.b.
Officium Diuinum cur à tempore Aduentus Domini inchoetur. 90.a
Officium Paſſionis cur auſpicetur Eccleſia a Dominica V. Quadrageſimæ. fol. 97.b
Officium B. Mariæ Virginis cur a feria V. Cœnæ Domini uſque ad Octauam Pentecoſtes omittatur. 101.a
Officium D. Virginis an dicendum ſit ex obligatione, uel ex conſuetudine. 124.a
Officium Sanctorum cur habeat Trimas, & ſecundas Veſperas, cum mortuorum officium ſolum habeat primas. 119.a
Officium mortuorum cur careat ſecũdis Veſperis. 119.a
Officium Oſtiarij quodnam ſit. 52.a
Officium Acolithorum quodnam ſit. fol. 65.a. & b. in fi.
Officium Acolithorum quando impleuerit dominus noſter. 66.a
Officium Lectoris quod ſit. 56.b
Officium Subdiaconi quodnã ſit. 70.b
Officium Lectoris quando impleuerit Chriſtus. 56.b
Officium in abſentia Epiſcopi ſui vel presbiteri quodnam ſit ipſius Diaconi. 136.a
Officium boni Concionatoris quòd eſſe debeat. 137.a
Officium Cardinalium virtutum. 38.a
Officij Diuini nomine quid veniat intelligendum. 72.b
Officioſum mendacium quomodo committatur. 21.b
Omiſſionis peccata quę ſint. 49.
Omiſſionis aliud eſt peccatum aliud commiſſionis. 44.b
Omittens aliquid in medio Officij vel principio, an debeat totum reaſſumere. 129.b
Omittens ex infirmitate Officium, nõ tenetur illud audire. 129.a
Omittens ſuffragia Sanctorum peccat.

cat. fol.129.b
Omnis definitio qualis eſſe debeat. folio 33.b. in fi.
Omnia per Dei filium facta ſunt. 9.a
Omnia in Sapientia feciſti Pſal.103. fol.9 a.
Omnium Sanctorum feſtum quib. de cauſis fuerit inſtitutum. 124.b
Omnium a Deo factorũ nomine quid intelligatur. 9.a
Operis peccata quæ dicantur & ſint. fol.48.b.
Opere proximum lædimus tripliciter ideo data ſunt præcepta. ſ. non occides, Non Mœchaberis. Non furtũ facies 15.a
Opera miſericordiæ Corporalia cur ſic appellentur. 40. a. in fi.
Opera Miſericordiæ exerceri Deum præcepiſſe conſtat. 40.b
Opera quæ fieri poſſint in die feſto. folio 16.b.
Operum Miſericordiæ tam corporaliũ quã ſpiritualium enumeratio. 40.a
Opinio Ruperti circa manipulũ quænam ſit. 149.a
opinio Gabrielis quænam ſit circa ſalutationem populi ante Euangelium. 187.a
oratio cur dicatur poſt Salutationem. fol.177.a.
oratio unde originem ſumpſerit. ibid.
oratio cur dicatur Collecta ibi. b.
oratio Dominica cur debeat ſciri a fidelibus. 5.b
oratio Dominica poſt uerſus in Nocturnis Matutinalib. cur dicatur. fol.80.b.
oratio Dominica ante Lectiones in Matutino cur ſecreto dicatur. 80.b
oratio Dominica cur poſt kyrie eleiſõ in prima dicatí demiſſa uoce. 110.b.
oratio Dominica cur recitetur ſub ſexto Canonis ordine. 220.b
oratio Dominica in quatuor alias oẽs orationes præcipuè excellit. ibi.
oratio præmiſſa Cõſecrationi quare uocetur præfatio. 199.a
oratio libera nos ab omnib. malis, & in Miſſa cur tota ſub ſilentio dicatur. 222.a
oratio Dominica cur poſt Communionem ſuper Hoſtia recitetur. 220.a
oratio cur fiat in dextera parte Altaris. 177.b
oratio pro defunctis ſi immiſceatur orationib. pro uiuis in Miſſa vt qd penultima ea eſſe debeat. 177.b.
oratio quæ ſequitur poſt Benedicamus Domino uel Ite Miſſa eſt. ſ. Placeat tibi. S. Trinitas, ad quid dicatur, & quid in ea petat Sacerdos. 230.b
orationis Dominicæ uis & commendatio. 220.b
orationi cur ſuccedat Epiſtola. 178.b
oratione finita quid denotent eius verba finalia per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. 178.a.
oratione hac Libera nos quæſumus Domine ab omnib. malis præſentibus, &c. a quib. malis nos liberari petamus. 221.b
orationes quando in Miſſa faciamus. fol.170.b.
orationes ſiue Collectæ uti terminentur. 178.b
orationes flectamus genua, & Humiliate capita ueſtra Deo, &c. cur prę mittantur aliquando ſalutationi ſacerdotis. 177.a
orationes cur dicat ſecretò Sacerdos

in Miſſa poſtquam dixit Orate fratres.&c. fol.197.b
orationes cur dicantur in die Paraſceues poſt Euangelium, & non ante Lectiones ſiue Epiſtolas. 177.b
orationes quæ dicuntur in Miſſa cur impares eas faciamus. 177.b
orare quando dicamur. 177.a
oremus cur pro Papa in 1. Canonis ordine. 202 b
ordo duplex cõperitur naturæ.ſ.& doctrinæ. 33.b
ordo rectiſſimus prædicandi ex Venerabili Beda. 136.b
ordo quomodo unum Sacramentum ſit. 35.b
ordo ad quid inſtitutus ſit. 35.a
ordo quilibet bonos ordinandi mores requirit. 60.a
ordo quilibet ſpecialem habet materiam. 36.a
ordo quilibet qualem Characterem prærequirat. 51.b
Ordo non eſt prima tonſura ſed diſpoſitio ad ordinem. 33.b
ordo oſtiariatus quid ſit. 50.b
ordo Oſtiariatus q inſtitutus ſit. 51.a
ordo Oſtiariatus unde originem traxerit. 50.b
ordo Exorciſtatus quid ſit. 58.b
ordo Exorciſtatus a quo dimanauerit. fol.59.b.
ordo Lectoratus quid ſit. 55.b
ordo Lectoratus præexigit legitima natalia. 57.a
ordo Presbyteratus quid. 137.b
ordinis Sacramentum ad Chriſti Corpus conficiẽdum inſtitutũ eſt.35.a
ordinis Sacramentũ præcedere debet prima tonſura. 33.a
ordinis miniſter quinam ſit.36.a.in fi.
ordinis miniſtri quot,& quinam ſint. fol.35.a.
ordinis ſubſtãtialia quot, & quæ ſint. fol.36.a.
ordinis materia in generali quænam ſit. 36.a
ordinis forma quæ ſit. 36.a
ordinis character in quo actu in Ordine imprimatur. 35.b
ordinis effectus quis ſit. 36.b
ordinis Oſtiariatus materia q̃ ſit. 51.a
Ordinis Oſtiariatus forma q̃ ſit. 51.a.
ordinis Lectoratus ſubſtantialia. quæ. fol.56.a.
ordinis Lectoratus Materia quę. 56.a
ordinis Lectoratus Origo unde perfluxerit. 56.a
ordinis Subdiaconatus ſubſtantialia, quæ ſint. 70.a
ordinis Diaconatus forma quæ 132.a
ordinis Sacerdotalis dignitas, & excellentia. 141.a
ordini Oſtiariatus non modicam dedit authoritatem Conſtantinus Imperator. 50.b
ordines ſunt numero ſeptem. 35.a
ordines Maiores quinam ſint. 35.a
ordines minores quinam ſint. ibi.
ordines cur Maiores quidam, & cur quidam Minores dicantur. ibi.
ordines propter quid ſint in Eccleſia Dei ſeptem. ibi.
ordines omnes tam Minores, quã Maiores quam requirãt ætatem. 33.a
ordines Minores quib. dieb. uel temporib. conferri poſſint. 53.b
ordines omnes Minores una & eadẽ die uni perſonæ, per Epiſcopum cõferri poſſunt. 53 b
ordines Minores non niſi literatis & Latinam linguam ſcientibus con-

ferri debent. fol. 53.a

ordines habere debet Sacerdos celebraturus. 145.a

ordinibus ſingulis, quæ interualla interponenda ſint. 53.b

ordinãs Subdiaconum Epiſcopus qualiter ſecundò ordinandum admoneat. 69.a

ordinandus ab alio quã à proprio Epiſcopo, debet habere literas dimiſſoriales. f. 54.a. & fol. 66.b

ordinandus quilibet eſt gradatim, & non per ſaltum f. 54.b. & fol. 66.b

ordinandus omnis legitimus eſſe debet. 52.b

ordinandus ad Oſtiariatum quid ſecũ habere debeat. 51.a

ordinãdus in Exorciſtam Baptizatus, & Confirmatus eſſe debet. 59.b

ordinãdus in Exorciſtam ex legitimo Matrimonio natus eſſe debet. 60.a

ordinãdus ad Lectoratum Baptizatus & Confirmatus eſſe debet. 57.a

ordinandus in Lectorem bonos mores habere debet. 57.b

ordinandus in Subdiaconum Sex ſecũ habere debet. 69.a

ordinandus in Presbiterum Euchariſtiam ſumere propoſitum habere debet. 139.a

ordinandi in presbiterum qualitates. fol. 140.a.

ordinandum ad ordinem Lectoratus quæ ſecum habere deceat. 55.b

ordinari quibus temporib. vel diebus quis debeat. f. 53. & fol. 60.a

ordinari in Exorciſtam quiſnam non poſſit. 60.b

ordinatum oportet tangere inſtrumẽtum quòd ſibi porrigitur tangendum. 36.a

ordinatio ſacra quid ſit. 35.a

ordinationes quando fiunt qua hora Miſſa ſit dicenda. 168.a

oris peccata quænam ſint. 48.b

oris & aurium apertio in Baptiſmo quid denotet. 28.b

ore proximum lædimus, & ob id præceptum habemus, non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium. 15.a

origo tonſuræ unde profluxerit. 34.b

origo Lectoratus Ordinis unde profluxerit. 56.a

origo nominis Diaconi. 132.a. in fi.

origo Ordinis presbiteratus vnde. folio 138.a.

origo manuum impoſitionis in Ordinandis. 141.a

origo peccati et ꝓgreſſus, qualis. 22.b

originale peccatum quid. 44.a

orthodoxus omnis quibus dieb. Miſſam audire teneatur. 23.b.

orthodoxi quænã per anni circulum feſta celebrare debeant. 23.b

oſanna in excelſis, hæc uerba, quomodo ſint intelligenda. fol. 200.a. & *cur repetatur iterato in præfatione.* 200.b

oſculum a Sacerdote Altari datum quid notet. 156.b

oſculetur cur Sacerdos ipſum Altare. fol. 215.a.

oſtiarius quo ducatur poſt acceptas claues. 52.a

oſtiarius unde dictus ſit. 51.a

oſtiarius futurus qualiter inſtruatur ab Epiſcopo, qui eum Ordinaturus eſt. 51.a

oſtiarij officium quodnam ſit. 52.a

oſtiarium ſe eſſe dixit Chriſtus. 51.a

oſtiariatus ordo quid ſit. 50.b

Oſtiariatus ordo unde originem traxerit. fol. 50.b
oſtiariatus ordo quando inſtitutus ſit. fol. 51.a.
oſtiariatus ordinem ſuſcepturus quid ſecum debeat habere. 51.a
oſtiariatus dignitas quæ. 52.a
oſtiariatus ordinis ſubſtantialia, & ſolennia quæ ſint. 51.a
oſtiariatus ordinis Materia quæ ſit. fol. 51.a.
oſtiariatus ordinis Forma q̃ ſit. 51.a
otium & crapula multum ſunt fugiẽda. 18.b

P

PAcificis attribuitur eſſe filios Dei. fol. 42.a
Panis nomine quid in oratione Dominica intelligatur. 6.a
Panis quotidianus quis appelletur. fol. 6.a.
Panis triticeus, & uinum vitis materia eſt Eucharistiæ. 29.b
Panis an conſecretur prius quam vinum, aut ſimul. 206.b
Panis quem offerimus quam formam habere debeat. 205.b
Panis vitæ quomodo ſit Chriſtus. folio 215.a.
Panis vitæ ęternæ, & Calix Salutis perpetuę ſecundum Durãdum quomodo ſit Chriſtus. 213 b
Panem noſtrum cur in orat. Dominica petamus, & non meum. 6.a
Papa diſpenſat cum illegitimo qui ad ſacros ordines cupit promoueri Maiores, Epiſcopus verò cum ijs, qui ad Minores ordines cupiũt promoueri. 52.b
Paradiſus locus refrigerij dicitur propter ardorem purgatorij. f. 216 b.
Paramenta, & veſtes Sacræ an poſſint fieri ex veſte alicuius dominæ aut alicuius uiri ſæcularis. 151.a
Paramenta ex quibus colorib. conſtare debeant quibus Sacerdos celebraturus uti debet. 151.a
Paraſceue dictio qd ſignificet. 161. b
Paraſceues die cur legatur Euangelium ſuper pulpito nudo & nudis pedib. 188.b
Paraſceues die cur Chriſti corpus nõ conſecretur. 209.a
Parẽtum honor tria in ſe comprahendit, uidelicet debitam reuerẽtiam, ſpontaneam obedientiam, & piam (dum opus eſt) ſubuentionem. 17.a
Parentum appellatione qui intelligãtur. 17.a
Parentib. mortuis funus non facientes contra quartum peccant Decalogi pręceptum. 17.b. in fi.
Pars patenæ patens extra Corporale quid nobis innuat. 195.a
Pars ſecunda miſſę quę dicitur offertorium quot partes habeat. 194.a
Partes prudentiæ quę, & quot ſint. fol. 38.a.
Partes Iuſtitię quot, & quę. 38.b
Partes fortitudinis quæ, & quot ſint. fol. 38.b.
Partes ſatisfactionis quot ſint. 31.b.
Particula Hoſtiæ ſi remaneat in Calice ſumpto ſanguine, quid agẽdum. fol. 211.b.
Paſcha quid & unde dicatur. 102.a
Paſcha cur potius Grecè, quam Hebraicè nominetur. 102.b
Paſcha cur ſemper celebretur in die Dominico, ibi.

Paſcha-

Paſchatis ſeptimana cur tres tantum Pſalmos, tres Antiphonas, & tres cantet legatque Lectiones. f. 102. b

Paſchale tẽpus quid ſignificet. 102. a

Paſſio, Domini, cur potius legatur ſecundum Ioãnem, quam ſecundum ceteros Euangeliſtas in die Paraſceues. 188. b

Paſſio, Reſurrectio, & Adſcenſio commemorata in octaua Canonis parte quid hæc tria in nobis operẽtur. fol. 212. a.

Paſſio Domini cur duabus ſeptimanis recolatur ante Paſcha. 97. b

Paſſionis tempore cur finito Pſalmo Venite exultemus nõ canatur Gloria Patri nec ẽt in Reſpõſorijs. 97. b

Paſſioni Chriſti curantur 7. vitia capitalia, & quomodo. 46. b

Patena quid deſignet, & quare conſecretur. 159. a

Patena prius velata deinde reuelata quid nobis denotet. 222. b

Patenæ porrectio cur fiat a Diacono Sacerdoti celebranti. 135. b

Patenæ per Sacerdotem acceptio in Miſſa quid ſignificet. 222. b

Patenæ abſconſio ſub Corporali uel eius reuelatio qd ſignificet. 195. a

Patenã in Miſſa cur tollat Diaconus de manu Subdiaconi & illam tradat Sacerdoti. 222. b

Patenam cum Hoſtia cur det Sacerdoti celebranti ſolẽniter Diaconus. fol. 196. b.

Pater quis dicatur. 5 b

Pater vocula Græca eſt, Latinè Genitor dicitur, Hebraicè Abba. 5. a

Pater & ſecula fecit per filium, qui eſt uirtus & ſapiẽtia patris. ad Hebr. 1. 9. a

Patri filius Dei uti ſit conſubſtantialis. fol. 9. a

Patres dicimus ſenes, & ætate proue ctos. 17. a

Patiẽtia ut eſt pars fortitudinis quidnam ſit. 38. b

Patientiæ & Manſuetudinis differentia notabilis. 42. a

Pauciora uel plura cur nõ ſint quam ſeptem Legis Nouæ Sacramenta. fol. 25. b.

Paulus prædicat vnum Deum, vnã fidem, et unum Baptiſma. Epheſ. 4. fol. 8. a.

Pauli Apoſtoli Conuerſio cur potius quam aliorum Sanctorum celebretur. 124. a

Paupertas Spiritus quid ſit. 41. b

Pax quid ſit. 42 a

Peccatum ſecundum DD. Auguſt. & Ambroſium quidnam ſit. 43. a

Peccatum nihil propter tria dicitur. ibid.

Peccatum dicitur macula. ibi. facie ſecunda Reatus, pollutio, delictũ, pœna, culpa, offenſa, præuaricatio, vitium, ſcelus, nefas, crimen. ibid.

Peccatũ quæ mala homini faciat, ibi.

Peccatum unum naſcitur ex alio, ibi.

Peccatum veniale poteſt fieri mortale quatuor modis. 44. b

Peccatum quotuplex. 44. a

Peccatum triplex comperitur, cordis oris, & operis. 45. a

Peccatum mortale quid. 44. a

Peccatum quando dicatur in patrem, & quando in Filium, & quando in Spiritumſanctum. 47. b

Peccatum in Spiritumſanctum quomodo irremiſſibile dicatur. 47. b

Peccati origo & progreſſus quis. 22. b

Peccati

Peccati fomentum triplex eſt. f. 45.a
Peccati in Spiritumſan. quot ſint ſpecies. 48.a
Peccata delent quatuor numero uirtutes. 46.b
Peccata mortalia ſeptem eſſe dicuntur. 43 a
Peccata oris q̃ dicantur & ſint. 48.b
Peccata operis quæ ſint. ibi.
Peccata omiſſionis quæ ſint. 49.a
Peccata cordis quãnã ſint. 48.a. *in fi.*
Peccata aliena q̃ ſint & quot. 46.b
Peccata in cœlum clamantia ſunt quatuor. 47.a
Peccatorum reliquias tollit extrema Vnctio. 25.b
Peccatorum actualium unum eſt initium, & duplex radix. 45.a
peccatorum confeßio quænã ſit. 31.b
peccatorũ remiſſio per quæ fiat. 13.a
peccant qui validis corporib. mendicant, & ſunt fures. 19.a. *in fi.*
peccatur in periurio tripliciter. fo. 15.b. *in fi.*
pectus cur percutiamus in generali Confeſſione Mißæ. 155.b
pœnitentia quid ſit quatenus eſt Sacramentum. 30.b
pœnitentia eſt ſpontaneum iudicium in quo iudicio contritio eſt quædã Citatio, ubi ſequitur ipſius rei ante Iudicem ſpontanea Confeſſio, dein deſequitur per Iudicem impoſitæ emendæ ſolutio. 31.b
pœnitentia eſt Baptiſmus laborioſus. fol. 28.a.
pœnitẽtia publica quæ ſit. 30 b. *in fi.*
pœnitentia priuata quænam ſit. 31.a
pœnitentia eſt Scapha nauis Baptiſmatis. 30.b
pœnitentia ſecundum D. Ambr. quid. folio 30.b.
pœnitentia, quib partib. conſtet. 31.a
pœnitentiæ ſpecies quotnã ſint. 30.b
pœnitentia quinam ſint effectus. 32.a
pœnitentiæ ſemper eſt iteranda. 32.a
pœnitentia ſolennis non iteratur. folio 30.b.
pœnitentia & Baptiſmus in quo differant. 28.a
pœna qua ſint puniendi celebrãtes in pane fermentato, uel ſine igne, aqua, vel cũ ſcypho ligneo. 168.a
pentecoſtes quid ſit, & unde dicatur fol. 106.a
per filium Dei facta ſunt omnia 9.a
per omnia Secula Sæculorum, quid rupto ſilentio deſignet. 198.a
peregrinus niſi habeat literas dimiſſorias authenticas a ſuo Ordinario nõ poteſt ad Sacros ordines admitti. 54.a
periurium eſt prohibitum. 21.a
perniciosum mendacium quomodo cõmittatur. 21.b
perſeuerantia ut pars eſt fortitudinis quid ſit. 38.b
perſonarum diuinarum ad extra vt inquiunt Theologi operatio perfuſa una eſt & eadem ſicut virtus & ſubſtantia.
petitio quarum rerum a nobis fiat, & quot in Duodecima Canonis parte quæ incipit a Nobis quoque peccatoribus &c. uſq; ad orationem Dominicam. 216.b
Petri Archiapoſtoli cur ſint tres quotannis feſtiuitates. 124.a
pietas quidnam ſit. 38.b
pietatis ut eſt donum Spirituſſancti definitio. 39.b
pignoratis reb. utens uel commodatis

præter domini uoluntatem furtum committit. folio 19.b.
pixis ſiue vaſculum cōtinens Hoſtias conſecratas, quid indicet. 159.b
populus cur reſalutet Sacerdotem diuerſo modo reſpondendo ad Dominus vobiſcum. 176.a
Populus cur non benedicatur in Miſſa Mortuorum. 250.b
populi ſalutatio a Diacono lecturo Euangelium cur fiat. 135.b
populum cur prius ſalutet Sacerdos dicturus Euangelium. 187.b
poſtcommunio quid nobis inſinuet, et cur ſic dicta. 229.a.
poſt communio & orationes ſiue collectæ in ultima parte Miſſę cur ad dextrum cornu altris dicantur. fol. 229.b
poſtulationes in Miſſa quando fieri di cantur. 170 b
puer maior ſeptennio qui ex diſpēſatione obtinet beneficium non Curatum, ſi neſciat legere, an ſit priuādus Beneficio. 128.b
pugnantem coronat Confirmationis Sacramentum. 29.b
puluinar ſuppoſitū Miſſali, vel aliàs libro Euāgelij quid denotet. 157.b
Purgatorium eſt locus obſcuritatis, & inquietudinis. 216.b
purificatio B. Mariæ Virginis cur careat Octauis. 123.b
planeta uel caſula quid ſignet. 150.a
planeta vel Caſula aliàs miſticè quid ſignet ibi.
planeta cur plicetur in diebus Ieiuniorum a Diacono. 134 b
planeta cur deponatur a Subdiacono lecturo Epiſtolam. 71.b
plura uel pauciora quam ſeptem cur non ſint Nouæ Legis Sacramenta. fol. 25.b
præceptum vltimum Decalogi quinā violent. 23.a
præceptum eſt imperium faciendi aliquid uel non faciendi. 15.b
præcepti noni, & decimi Decalogi duplex neceſſitas. 22.a
præcepta Decalogi aliqua ſunt affirmatiua vt Honora patrē, &c. q̄dā verò negatiua, ut Nō occides. 15.a
præcepta charitatis ſeu Legis gratiæ quæ ſint. 14 b
præcepta Eccl. q̄nam ſint uerè. 25.a
præcepta ſex ultima Decalogi ſunt de cauendis malis. 15.a
præcepta legis naturæ ſunt duo. 15.a
præceptorum Decalogi ſumma quænam ſit. 23.a
prædicatoris boni officiū ꝙ ſit. 137.a
prędicandi rectiſſimus ordo ex Beda, fol. 136.b.
præfatione finita cur ter dicatur Sanctus, Sanctus, Sanctus. 199.a
præfiguratum in Veteri Teſtamento an fuerit Sacramentum corporis, & Sanguinis Chriſti. 165.b
præmium an debeat habere Sacerdos pro miſſa celebranda. 170.a
præmium gloriæ æternæ an unum idē que ſit omnium. 217.b
præparationes præmittendæ a Sacerdote celebraturo Miſſam, vide fol. 142.b. & 143.a. & b. 144.a
prerogatiuas quaſnam habeat Miſſa. fol. 166.b.
præſens an futurus Exorciſta debeat exorcizare. 61.a
præſumptio quid ſit. 48.a
presbiter Miſſam celebraturus Ordines habere debet. 145.a

Presbiteri

Presbiteri inſtitutio quibus uerbis, & rebus fiat. fol. 140.b
presbyteri officium quodnã ſit. 142.b
presbitero dicenti Sequentia S. Euangelij cur reſpondeamus Gloria tibi domine. 187 b
presbiteratus Ordinis materia quæ ſit. 139.b
presbiteratus Ordo quid. 137 b
presbiteratus Ordinis ſubſtantialia, quę. 141.a
presbiterandus quas requirat qualitates. 140.a
presbiterandus qualiter ab Ordinante inſtruatur. 138.b
presbiterandus quib. gradib. adſcendat ad hunc ordinem. 141.b
presbiterãdus quid debeat portare ſecum pro ordinatione aſſequenda. fol. 138. b.
primus oĩum poſt Chriſtum quis dixerit Miſſam. 167.b
prima Trinitatis perſona quę. 8.a
prima Diurni Offi. ij principium quorſum inſtitutã fuerit. 109.a
prima Eccleſię proprietas. 12.a
prima tonſura uel Corona quid ſit. fol. 3 .a
prima tõſura quo die poſſit tradi. 34.a in prin.
prima tonſura initiandus in quot capitis partib. tondeatur f. 34 a. in fin.
prima ton ura initiatus quo indumento ueſtiatur. 34.b
prima tonſura initiandus quę ſcire debeat. 5.a
prima tonſura non eſt ordo ſed diſpoſitio ad Ordinem. 33.b
prima tonſura pręcedit Sacramẽtum Ordinis. 33.a
prima Decalogi tabula tria ad Deum pertinentia continet. ſ. ad cognitionem & dilectionẽ Trinitatis. 14 b
priuata pœnitentia quę ſit. 31.a
priuatæ Miſſæ celebratio quam horã habeat. 168.a
priuilegio Eccleſiaſtici fori qui clerici non gaudeant. 54.b
profanatores Sabbathi q nã ſint. 17.a
progenies tẽperantiæ quænã ſit. 38 b
progreſſus & origo peccati qualis 22.
prohibitarum nuptiarum tempora quæ ſint. 24.b in fi.
promouendus ad Ordinem Acolithatus quibus præfulgere debeat qualitatibus. 64.a
prophetia non voluntate humana allata eſt aliquando ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei hoĩes. 2. Pet. 1. 12.a
proſa uel ſequentia quid, & quidnam notet. 186.a
prouerbium eſt Fures qui non ſunt, fiere occaſione. 20 b
proximum diligere quid ſit. 14.b
proximum ore ledimus & ob id præceptum habemus non dices contra ꝓximũ tuũ falſum teſtimoniũ. 15.a
proximum opere lædimus tripliciter, ideo data ſunt præcepta. ſ. Non occides, Non Mæchaberis, non furtum facies. 15.a
proximum lædimus Corde duplici modo. 15.a
proximi uocabulũ qd ſignificet. 20.b
prudentia quid ſit. 38.a
prudentiæ partes q̃ & quot ſint. 38.a
Pſalmus Defecit in ſalutare tuum aĩa mea pp quid ad Sextam Horam dicatur. 115.a
Pſalmus Qui habitat ĩ adiutorio &c. pp quid dicaẽ Hora Cõplet. 121.a

Pſalmus in te Domine ſperaui cur tãtum in Completorio habeat ſex uerſus. fol. 121.a
pſalmus Iubilate, ſecundus Laudũ cur in ferialib. Laudib omittatur, & alter loco illius cantetur. 87.a
pſalmus Laudum tertius. ſ. Deus Deus meus &c. & Pſal. 5. ſ. Laudate cũ ſeq. cur nõ mutẽtur vnquam. 87.b
pſalmi cur in Diuino Officio poſt Hymnum & Antipho. ponantur. 79.b
pſalmi quot numero in Dominica ad Matutinum dicantur. ibi.
pſalmi 12. 1. Noctur. qd ſignificẽt. ibi.
pſalmi qui a Sacerdote celebraturo ante Miſſam ſint recitandi & quinam illi ſint. 141.b
pſalmi bini, & bini cur ĩ Ferialib. Noturnis recitentur. 86.b
pſalmi tres ultimi Laudum Laudate &c. ſub vno Gloria, unaque Antiphona cur dicantur. 85.a
pſalmi quatuor cur Hora Completorij dicantur. 119.b
pſalmi ſeptem Pœnitentiales cur recitentur dieb. Veneris in Quadrageſima. 127.b
pſalmi nouẽ, Lectiones totidẽ, nouẽq; Reſpõſoria in noctib Dominicæ Sepulturæ quid miſticè repræſentent. fol 99.a
pſalmi qui dicuntur in Matutino Natiuitatis Domini quid ſignificent. fol. 93.a
pſalmi Laudum Matutinalium octo quid ſignificent. 84.b
pſalmorũ mutatio cur fiat in Veſpertina Hora Canonica. 118.a
pſalmis trib cur conſtet ſecundum Nocturnum. 82.b
pſalmos cur præcedant Hymni. 79.a

Q

Quadrageſima cur potius dicat quam Quadrageſima ſexta cũ ſex & 40. dieb. abſtineamus. 97.a
Quadrageſimam cur faciamus. 96 b
Quadruplex charitatis diffinitio quantum ad actum. 14.a
Qualis eligi debeat in pſbiterũ. 140.b
Qualiter a peccatis liberemur & quo tupliciter. 32 a
Qualitates quæ eſſe debeant in ordinando in presbiterum. 140. a
Quãobrẽ Abrahã, & Melchiſedech, Sacrificium obtulerint. 214.a
Quãdo qs excuſeť ab homicidio. 18.a
Quare ĩ ſymbolo poſt Crucifixus, mortuus, fuerit additũ et ſepultus. 10.a
Quattuor Orationes cur ante Sũptionem Corporis Xpi pmittat Sacerdos, uidelicet Domine Ieſu Xpe fili Dei uiui &c. Perceptio corporis tui. Panem cœleſtẽ accipiã, & Domine non ſum dignus, &c. 227.b
Quattuor numero ſunt virtutes Cardinales. 37.b
Quattuor ad Eucharist. conficiendam requiruntur. 29.b
Quib temporib. ex Eccleſiæ præcepto nobis ſit confitendum. 24.a
Quieſcẽtes in Xpo quinã ſint. 216.b
Quinque articuli poſteriores in Symbo Apoſt. Sanctificationis uocantur, Spirituiſancto adaptati. 7.b
Quinq; requirit ſubſtantia Sacramenti vnctionis. 32.b
Quinquies in Miſſa cur Sacerdos ſe uertat ad populum. 176.b
Quinta pars Canonis quão intelligatur. 204.a
Quinquageſima quotuplex ſit. 96.a

Quinquageſima dierum quotuplex ſit, ibi.

Quinquageſima annorũ quid ſit ibid.

Quinquageſima quid notet, ibi.

Quomodo differãt tonſura, raſura, & Corona. 34.b

Quot ſint numero, et quæ Eccleſiæ Sacramenta. 25.a.in fi.

Quot requirantur ad ſuſcipienda Sacramenta. 26 b

Quot in Aſcenſione Domini ſiue in eius Officio ueniant conſideranda. fol. 105.b.

Quotidianus Panis petitus in oratione Dominica notionem habet ſubiectã fragilitatis & parſimoniæ. 6.a

Quotidiana Miſſarum celebratio an pſit æquè defunctis, ut uiuis. 169.a

Quotuplex ſit differentia Sanctorum Noui Teſtamenti. 122 b

Quotuplex ſit Sacerdotium. 140.a

Quotuplex ſit extrema vnctio. 32.a. in fine.

Quotuplex ſit Litania. 104 a

Quotuplex ſit Matrimonium. 36.b

Quotupliciter conueniat bibere in Sacramento. 208.a

Quotupliciter liberemur a peccatis, & qualiter. 32.a

R

RAdii non debent ſuperius Conuerſi & cur. 35.a

Radix duplex eſt actualiũ peccatorũ, licet unum ſit eorundẽ initiũ. 45.a

Raptores qui dicantur. 19.b

Ratio quare peccatum in Spiritũſanctum irremiſſibile dicatur. 47.b

Rationes duæ quare canat Eccleſia Pſal. quindecim Graduales. 127.a

Ratio cur mutet locum ſacerdos in Altari dictu ius Euangeliũ. 186.b

Reaſſumptio Planetæ cur fiat poſt Cõmunionem a Diacono. 135.a

Receptatores rei furtiuæ fures ſunt. fol. 20.a.

Refrigerijs locus q d ſit & cur. 216.b

Regina Cæli Antiphona, & aliæ, qũo in uſu eſſe ceperint. 121.b

Regnum noſtrum non eſt de hoc mundo. 13.b

Rei furtiuæ receptatores furtum committunt. 20.a

Reiterabilia Sacramenta quæ & quę irriterabilia ſint. 27.a

Religio quidnam ſit. 38.b

Remedia ne uioletur caſtitas aut thorus alterius. 18.b

Remiſſio peccatorum per q̃ fiat. 13. a

Repetitio pro parte vltimi Reſponſorij in Matutinis cur fiat. 82.b

Requieſcant in pace, in fine Miſſæ Defunctorum quid ſignificet. 230 a

Requiſita ad ſuſceptionem Sacramentorum quot ſint. 26.b

Requiſita ad Euchariſtiæ Sacramentum conficiendum. 29.b

Res & verba ad inſtitutionem Diaconi requiruntur. 133.a

Rei alienæ contrectatio quomodo licitè fiat. 19.a

Reſponſio populi uel reſalutatio ad ſalutationem Sacerdotis. ſ. & cũ Spiritu tuo, unde ſit deſumpta. 176.b

Reſponſorium Dominicæ primæ Aduentus cur tres habeat uerſus. 90 a

Reſponſorium primũ Dominicæ primæ Aduentus cur triplicem admittat repetitionem. 90.b

Reſponſoria tria poſt Lectiones cantata, quid denotent. 86 b

Reſponſoria poſt Capitulum Laudum cur non dicantur. 85 b

Reſponſoria poſt Lectiones Matutinales quid indicent. 82.a.in fine.
Reſponſoria Dominicarum quō correſpondeant in Tertia, Sexta, & Nona, conuenienter Reſponſorijs Ferialibus. 116.a
Reſurrectio tantum erit corporū non animorum. 13.b
Reſurrexerit cur Chriſtus à mortuis. fol. 10.b.
Ritus imaginū conceditur, & quomodo adorandæ ſint imagines. 15.b
Ritum Canendi Antyphonas quis induxerit. 79.b
Rogationes quid ſint, & quando fiāt. fol 103 b.
Rogemus quō in Miſſa Chriſtum perferri vbi ſemper eſt. 215.a
Romanus Cathechiſmus Decalogum dicit omnium Legum ſummam eſſe & Epitomen. 14.b
Rubeo colore quādo uti debeat et quare in paramentis Sacerdos celebraturus. 152.a
Rudimentorum fidei nomine quid intelligendum. 5.a.
Rupertus Abbas q̄ priuilegia enumeret attribuatq. Horæ tertiæ. 113.a
Rupertus Abbas qd dicat de Ite miſſa eſt, & Benedicamus dom. 230.a

S

SAbbathum nomen Hebraicum Latinè ceſſatio dicitur. 16.b
Sabbathum quinam profanent. 17.a
Sabbathum Sanctum cur ita dicatur, & cur dicatur potius Sanctū quā alia Sabbatha. 101.b
Sabbathum quinā Sanctificent. 17.a
Sabbathi dies exinde coli cæpit ab hominib. quo populus Iſraeliticus a Pharaonis ſeruitute fuit liberatus. folio 16.b.
Sabbathi dies cur tranſlata fuerit in diem Dominicum. 16.b
Sabbathiſare ceſſare & requieſcere Latino vocabulo appellatur. 16.b
Sacerdos quis dicat & ſit. 140.a
Sacerdos celebraturus Ordines habere debet. 145.a
Sacerdos celebraturus habitum clericalem habere debet 144.b
Sacerdos celebraturus cuiuſnam vices gerat. 144.a
Sacerdos qui præparari debeat ad celebrandum. ibid.
Sacerdos accinctus accedens ad altare quid notet. 153.a
Sacerdos literarum ignarus, mancus, leproſus, ſpurius, monſtruoſus, atq; furioſus, inhabilis eſt ad celebrandum. 145.b
Sacerdos an debeat habere præmium pro miſſa celebranda. 170.a
Sacerdos celebrans cur p̄mittat Pſal. Iudica me Deus & diſcer. &c. 155.a
Sacerdos quid petat a Deo in hoc Pſalmo, ibi.
Sacerdos cur poſt Pſal. prædictū Confeſſionem faciat. ibi.
Sacerdos celebrans cur mutet locum in Altari. 186.b
Sacerdos cur oſculet Altare. 215.a
Sacerdos quare ponat incenſum in Thuribulo. 156.a
Sacerdos cur Thurificet dicto Euangelio. 188.a
Sacerdos cur reliquias Sanctorū oſculetur. 156.b
Sacerdos miſſurus Aquā in vinū, cur pauxillum in terrā fundat. 195.a
Sacerdos dicturus Euangeliū cur mutet locum in Altari. 186.b

Sacerdos initio Euangelij cur ſe ſigno Crucis muniat. f. 187.a
Sacerdos celebrans dicturus Euangelium cur ſubijciat Sequentia San. Euangelij. 187.a
Sacerdos an conficiat corpus Xpi ſine ueſtib. Sacris & Paramẽtis. 151.a
Sacerdos dicens ad populũ Dominus Vobiſcum, quid innuat. 176.a
Sacerdos conuerſus ad populum cur dicat Orate fratres. 197.b
Sacerdos cum incipit præfationẽ, cur ambas manus hincinde ſuper altare poſitas teneat. 198.a
Sacerdos in præfatione dum dicit Benedictus qui venit in noĩe Domini, cur ſignet ſe ſigno. S. Crucis. 200.a
Sacerdos poſt Surſum corda, cur ſubiũgat, gratias agamus Domino Deo noſtro. 198.b
Sacerdos antequam accipiat panem offerendũ cur eleuet oculos. 205.b
Sacerdos ſi aduertit quòd aquam & lixiuium pro vino in calice poſuit, quid agendum. 212.a
Sacerdos Orationem quã reliquerat poſt Offertoriũ cur reaſſumat poſt Dictionem Orate fratres. 197.b
Sacerdos cur poſt Conſecrationem dicto per omnia ſæcula ſæculorum, in Miſſa ſubiungat Oremus præceptis ſalutaribus, &c. 219.b
Sacerdos quid petat in 4. Canonis Ordine. 103.b
Sacerdos in Miſſa ante Orationem Dominicam cur vtatur vocula audemus. 220.a
Sacerdos cur ſe ſeruum appellet in fine quartæ partis Canonis. 103.b
Sacerdos cur ſe inclinet dicturus ſupplices te rogamus. f. 214.b. & quid ſibi velit iſta inclinatio ſecundum Durandum, ibi.
Sacerdos cur extẽdat brachia in octaua Canonis parte. 212.a
Sacerdos ſi non recolat ſe dixiſſe aliqua earum quæ dixiſſe debuit in Miſſa, quid iuris. 209.b
Sacerdos omittens aliquid non de neceſſitate Sacramenti quid iuris. ibi. fol. ſeq. a.
Sacerdos quid ſi recordetur poſt conſecrationem inceptam ſe aliquid commediſſe vel bibiſſe. ibi. Et quid ſi recordetur poſt Conſecrationem inceptam ſe peccatum aliquod cõmiſiſſe. ibi.
Sacerdos an poſſit ſupplere uices ægrotantis presbiteri ante uel poſt conſecrationem. 211.b
Sacerdos poſt Hoſtiæ repoſitionem in Sepulchro die Paraſceues, cur incipiat Oremus præceptis ſalutarib. &c ſine manuũ eleuatione. 209.b
Sacerdos proprius & qui iuriſdictionem habet eſt adminiſtrator extremæ vnctionis. 33.a
Sacerdotis manus cur in ordinatione vngantur f. 142.b & ſup. f. 141.a
Sacerdotis boni Miſſa an plus proſit quam mali. 170.a
Sacerdoti dicẽti populo Orate fratres qd a populo reſpõderi dbeat. 197.b
Sacerdoti celebranti ſi ſuperuenerit infirmitas quid ſit agendum. 211.a
Sacerdote ægrotante cur alius pro eo ſuppleat inceptam Miſſam, & ubi id caueatur. 211.b
Sacerdotes hodierni quos dicantur repræſentare. 141.b
Sacerdotium duplex eſt. 140.a
Sacerdotij excellentia. 141.a

Sacer-

Sacerdotalis ordinis dignitas, & excellentia. fol. 141.a
Sacra ordinatio quid ſit. 35.a
Sacræ veſtes Sacerdotales vnde duxerint originem. 150.b
Sacræ vnctionis Sacramẽtum cur appelletur extrema Vnctio. 32.b
Sacris initiati licet non beneficiati, tenentur omnes ad dicendum Horas Canonicas. 128.b
Sacramentum quid ſit ſecundum definitionem datam a Cathechiſmo Romano. 25 b
Sacramentum dicitur quaſi ſacrans mentem. f. 25.b. in fine.
Sacramentum a ſacrando actiuè dicitur. 25.b. in fi.
Sacramentum & Sacrificium quomodo differant. 164.a
Sacramentum quod vocamus in miſſa, quid ſit illud. 165.a
Sacramentum Confirmationis quid ſit. 28.b
Sacramentũ Pœnitẽtiæ quid ſit. 30.b
Sacramentum Euchariſtiæ quidnam ſit ſecundum Scotum. 29.b
Sacramentum Euchariſt. cur Chriſtus inſtituerit. 30.a
Sacramentum Euchariſtiæ an conficiatur ſine Aqua. 196.a
Sacramentum Sacræ Vnctionis cur Extrema Vnctio appelletur. 32.b
Sacramẽtum Extremæ Vnctionis peccatorum reliquias tollit. 25.b
Sacramentum Ordinis uarios habet ſui exercendi miniſtros. 35.a
Sacramẽtum Ordinis ad Xp̃i Corpus conficiendum inſtitutum eſt. 35.a
Sacramẽtũ Matrimonij quid ſit. 36.b
Sacramenti Baptiſmatis forma quæ ſit. 27.b
Sacramenti Baptiſmi quis ſit miniſter. fol. 28.a
Sacramenti Confirmationis quot ſint de ſubſtantia. 28.b
Sacramenti Confirmationis quæ ſit materia. 28.b. in fi.
Sacramenti Confirmationis forma quænam ſit. 29.a
Sacramenti Confirm. miniſter quiſnã ſit. 29.a
Sacram. Confir. effectus qui ſint. 29.a
Sacramenti pœnitentiæ materia. 31.a
Sacram. Pœnit. forma quænã ſit. 31.b
ſacramenti pœnitentiæ miniſter quis ſit. 31.b. in fi.
ſacram. Euchar. miniſter qſnã ſit. 30.a
ſacram. Euchariſt. quinam ſint effectus. 165.b
ſacramenti extremæ Vnctionis quæ ſit materia. 32.b
ſacramenti Ordinis quot, & quæ ſint ſubſtantialia. 36.a
ſacramenti Ordinis in generali quænã ſit materia. 36.a
ſacram. Matrim. quæ ſit materia. 37.a
ſacramenti Matrimonij miniſter quiſnam ſit. 37.a
ſacramenti Matrimonij quis ſit effectus. 37.a
ſacramenta Veteris Teſtamenti, vti diſcrepent a Noui Teſtamenti Sacramentis. f. 26.a in fi.
ſacramenta Legis Euangelicæ cur inſtituta. 26.a
ſacramenta nouæ Legis ex quib. conſtent. 26.b
ſacramẽta Nouæ legis cur non plura uel pauciora ſint quã ſeptem. 25.b
ſacramenta quæ ſint reiterabilia, & quæ irriterabilia. 27.a
ſacramenta Eccleſiæ quot numero, & quæ

& quæ ſint. folio 25.a. in fine.

Sacramentorum neceſſariorum quædam ad ingreſſum in Eccleſiã, quædam ad progreſſum in Eccleſia, quędam ad egreſſum ab Eccleſia ſunt comparata. fol.27.a

ſacramentorũ author quis fuerit. 26.a

ſacramentorum cã triplex eſt. 26.a

ſacramentorum cæterorum ianua eſt Baptiſmus. 25.b

ſacramentorum diuiſio in neceſſaria, & voluntaria. 27 a

ſacramentorum ſingulorum effectus quis ſit. 26.b.in fi.

ſacramẽtorũ duplex eſt effectus. 27.a

ſacramentorum materia quæ ſit. 26 b

ſacramentorum forma quæ ſit. 26.b

ſacramentorum quæ Characterẽ imprimant, quæ uerò non. 27.a

ſacrificium quid ſit. 214.a

ſacrificium vel Latriam utrum alicui Sanctorum debeamus. 123.a

ſacrificium quib. & pro quibuſnã offeramus. 202.a

ſacrificium Miſſæ quib. dieb. teneatur audire quilibet Chriſtianus. 23.b

ſacrificium in Canone qua de cã ſeptẽ uicib. crucib. ſignetur. 219.a

ſacrificium pro quibuſnam bonis offeramus in ſecundo Canone. 202.b

ſacrilegi qui ſint. 19.b

ſacrilegiũ eſt coitus cum Deo dicata moniali. 22.b

ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum quo cultu ſit adorandũ. 167.a

ſacroſanctæ miſſæ Sacrificium quis inſtituerit. 165.a

ſal, candela, & ueſtis candida, quid denotent in Bapt.ſmo. 28.a. in fine.

ſaliua in ore & aure pueri in Baptiſmo ad quid ponatur. 28.b

ſaluator noſter cur dixerit in traditione Sanguinis ſuis Apoſtolis, qui ꝓ multis effundeť, et nõ ꝓ oïb. 209.a

ſalutatio Angelica auctarium duorũ uerborum habuit ab eccleſia quæ Angeli uerbis addidit. f 76.a

ſalutatio Angelica cur immediatè ſubiũgať Orationi Dominicæ. 75.b

ſanctus cur uocetur, Spirituſſan. 11.a

ſanctus in miſſa cur ter in ſingulari numero dicatur. Et non pluraliter dicatur Sancti. 199.b

S. Thomas Aquinas an vera dixerit de quotidiana Miſſæ celebratione. fol.168.b.in fi.

S. Thomas quid dicat circa duas Cruces, quæ fiunt in conſecratione panis. 206.a

ſancta cur dicatur Eccleſia. 12.a

ſancta Dei Eccleſia quid in nona Canonis parte petat. 213.b

ſanctum quid dicatur. 102.a

ſancti cõicant cum nobis in quatuor. fol.203.a.

ſanctorum Officium cur habeat Primas, & Secundas veſperas, & non mortuorum quòd ſolum habet primas. 119.a

ſanctorum feſta quib. de cauſis Eccleſia celebret. 122.b

ſanctorum Noui Teſtamenti, quotuplex ſit differentia, ibi.

ſanctorũ Octauæ cur celebrenť. 123.b

ſanctorum feſta cur non Paſchali tpe celebremus qui cum Xpo ſurrexerũt, uel cũ eo cęlos aſcẽderũt. 123.a

ſanctorũ cõio qũo dicať Eccleſia 12.b

ſanctis utrum Latriam vel Sacrificium debeamus. 123.a

ſanctos Latriæ cultu non Duliæ veneramur. 15.b

Sanctos cur oremus, & quare recurramus ad eos. fol. 203.a
ſanctos quatuor ſ. D. Virginem, Diuos Petrum, Paulum, & Andream cur rogemus, in Miſſa ad impetrandam perpetuam pacem. 222.a
ſanctificantes Sabbathum quinam ſint. 17.a
ſanguis Chriſti ſumptus a nobis quot aīæ noſtræ bona conferat. 228.b
ſanguis cur diuiſim a Corpore conſecretur. 208.a
ſanguis ſi exeat è naſo Sacerdotis celebrantis quid ſit agendum. 211 a
ſanguinis aliqua portio ſi in Miſſa ceciderit ſuper Corporale uel pallam Altaris, uel ſuper Albā, uel ſuper Caſulam, quid agendum. fol. 210.b
Et quid agendum ſi cadat ſanguis in terram, ibi.
ſanguinem humanum effundens illius effundetur ſanguis iuxta irremiſſibilem pœnam quam Chriſtus ipſe approbauit Matth 25. Oīs qui acceperit gladiū gladio peribit. 17.b
ſapientiæ donum ut eſt Spirituſſancti donum quid ſit. 3 .b
ſatisfactio quid ſit ſecundum ſummā Sacramentorum. 31.b
ſatisfactionis partes quot ſint principales. 3 b
ſæculum venturum quòd dicaẗ. 13.b
ſecreto cur Symbolum Apoſtolorum dicatur in prima. 111.a
ſemina quæ ſeminamus ſicut non viuificantur niſi prius moriātur putreſcendo, & rurſum germinando poſt modum reſurgant, ſic etiam homo poſt mortem reſurget. 13 b
ſecunda Trinitatis perſona quæ. 8.b
ſecunda pars miſſæ quæ dicitur Offertorium. vbinam incipiat. fol. 194 a
ſecunda eccleſiæ proprietas. 12.a
ſecunda Decalogi tabula ſeptē ad proximi dilectionem ſpectantia continet. 14 b
ſecundus Veſperas cur non admittat Mortuorum officium. 125.a. in fi.
ſedere utrum debeamus an ſtare dum Introitus cantatur. 171.b
ſenes & ætate prouectos dicimus patres. 17.a
ſenſus ſpirituales qui ſint. 43.a
ſenſus corporis quot, & qui ſint. 42.a
ſenſus duplex eſt octaui mādati Decalogi, non loqueris contra proximū tuum falſum teſtimonium. 20.b
ſeparatio animæ a corpore facit hominem mori. 9.b
ſepelitio mortuorum quæ ſeptimum eſt opus miſericordiæ corporale, cultum fuit unicè a Tobia. ut eſt apud eundem c. 2. & 12. 40.b
ſeptem dona Spirituſſancti regunt actiuam & contemplatiuam uitā. fol. 9.a
ſeptem Pſalmi Pœnitential. s cur recitentur Diebus Veneris in Quadrageſima. 12 .b
ſeptem ſunt Ordines Eccleſiaſt 35.a
ſeptem Ordines propter quid ſint in Eccleſia Dei. 35.b
ſeptem virtutes contra ſeptem peccata mortalia. 46.b
ſeptem dicuntur eſſe peccata mortalia. 43.a
ſeptem vitia capitalia Chriſti paſſione curantur, & quomodo. 46.b
ſeptem vitiorum Capitalium comparatio duplex. 46.b
ſeptenam laudem cur Deo cantet Eccleſia. 73.a

Septiduo

Septiduo ſeptimanæ Paſchatis cur ſemper dicatur, Hæc dies quam fecit Dominus. fol. 103.a
ſeptiforme caput dicitur colluuies congerieſque mortalium peccatorum. fol. 45.a.
ſeptimana Paſchatis quid ſignificet. fol. 103.a
ſeptuageſima quid ſignificet. 95.a
ſeptuageſimæ officium vel tẽpus quid nobis repræſentet. 95.b
ſequentia ſiue proſa quid, & quidnam notet. 186.a
ſeruilis timor quid. 39.b
ſex articuli ſpectantes ad humanitatẽ Chriſti in ſymbolo Apoſt. ſunt Redemptionis noſtræ miſteria exprimentes. 7.b
ſex præcepta ultima Decalogi ſunt de vitandis vel cauendis malis. 15.a
ſex operum miſericordiæ Corporaliũ ſit mentio in Euangelio Matt. 25. fol. 40.b.
ſex verſus tantum cur habeat Pſa. In te Domine Speraui in Hora Completorij. 121.a
ſexageſima quid ſignificet. 96.a
ſexta pars Canonis quot partes habeat. 205.a
ſignificatio Crucis triplicis factæ ſuper Oblationem. 215.b
ſignificatio manuum impoſitionis ſuper Diaconum. 133.a
ſignificatus vniuſcuiuſq; Horæ Canonicæ quis ſit. 73.b
ſignum crucis quid ſibi uelit. 5.a
ſignum Crucis quomodo facere debeat Chriſtianus. 5.a
ſignum Crucis quibus membris ſiue articulis ſit a nobis exprimendũ. fol. 155.a.
ſignum crucis cur ſibi imprimat Sacerdos dũ in principio Miſſæ dicit In nomine patris, & filij, & Spiritusſancti. 154.b
ſignum Crucis cur ſibi imprimat cum patena Sacerdos in facie. 222.b
ſignum Crucis ſuper patena, ampullis & hmõi quid ſibi velit. 194.b
ſymbolum Apoſtolorum quid. 7.b
ſymbolum Apoſtolorum in tres partes diuiditur. 7.b
ſymbolum Apoſt. unum ſolum articulum ad Patrem directum continet, ſex ad Filium, Quinque ad Spiritumſanctum. 7.b
ſymbolum cur Apoſtoli claudi, & terminari voluerint articulo æternæ vitæ. 13 b. in fi.
ſymbolum Apoſtolorum cur Matutinum præcedat. 77.a
ſymbolum maius quibus dieb. in Miſſis dicatur. 190.a
ſymbolum cur non cantetur in Natiuitatibus SS. Ioannis Baptiſtæ & Laurentij, ſed cantetur in eorum Octauis. 190.a
ſymbolum Athanaſij cum trib. Pſalmis cur Prima Hora Canonica dicantur. quidque indicetur per hoc. fol. 109.b
ſymbolo decantato ſacerdos ad quid populum iterum ſalutet. 190.b
Simeonis canticum, Nunc Dimittis, quam ob cauſam canatur in Hora Completorij. 121.a
ſymoniam committit præmium accipiens pro Sacramento. 170.a
ſubdiaconus vnde dictus ſit. 70.a
ſubdiaconus futurus ad communionem ſuſcipiendam ſe præparare debet. 68.b

Subdiaconus pro cuius ſeruitio ordinetur. fol. 70.a
ſubdiaconus noſtri temporis quos repræſentet, aut quorum uices. 70.a
ſubdiaconus cur portet ante Sacerdotem celebraturum Miſſale. 153.b
ſubdiaconus Lecturus Epiſtolã a quibus, & quot comitetur. 179.
ſubdiaconus cur ad Miſſam legat Epiſtolam cum non reperiatur hoc ſibi competere. 71.a
ubdiaconus poſt lectam Epiſtolã cur faciat reuerentiã Sacerdoti. 184.b
ſubdiaconus cur lecta Epiſtola deoſculetur pedes Summi Pontificis. ibi.
ſubdiaconus cur lecta Epiſtola manus Sacerdotis oſculetur. ibi.
ſubdiaconus præparans Calicem, Panem & Vinum, quid innuat. 196 b
ſubdiaconus cur poſt orationem reaſſumat Planetam. 71.b
ſubdiaconus & Diaconus in quibuſnam Eccleſiis Manipulo, & Alba vtantur. 71.a
ſubdiaconi officium quodnam ſit. 70.b
ſubdiaconatus Ordo quid ſit. 67.b
ſubdiaconatus eſt ordo Sacer. ibi.
ſubdiaconatus ad ordinem quomodo ſit accedendum. 68.a
ſubdiaconatus Ordinis Materia. 69 b
ſubſtantia Sacramenti vnctionis requirit quinque. 32.b
ſubſtantialia Miſſæ quæ ſint. 165.b
ſubſtãtialia Ordinis quot & quæ ſint. fol. 36.a.
ſubſtantialia Ordinis Oſtiariatus ac ſolennia quæ. 51.a
ſubſtãtialia Ordinis Acolithatus quæ ſint. 65.a
ſubſtantialia Ordinis Exorciſtatus, quæ ſint. 59.b
ſubſtãtialia Ordinis Lectoratus q̃. 56.a
Subſtantialia Ordinis Subdiaconatus quæ ſint. 70.a
ſubſtantialia Ordinis Diaconatus quæ ſint. 133.a
ſubſtantialia Ordinis Presbiteratus quæ. 141.a
ſuffragia Sanctorum omittens peccat. 129.b
ſuffragia eius qui propter peccatum mortale in charitate nõ eſt, an proſit ei q in charitate deceſſit. 125.b
ſumma Decalogi quænam ſit. 23.a
ſummitas capitis quid ſit. 34.a
ſuperbia eſt oĩum vitiorũ mater. 45.a
ſuperbiæ ſpecies ſunt quatuor. 45.a
ſuperius cur non radantur Conuerſi. fol. 35.a.
ſurſum Corda quid ſignificet ſecundũ Ioannem à Turre cremata. 198.b
ſuſurrones peccant contra octauum Decalogi præceptum. 21.b
ſcapha qua in naufragio periculum euitatur eſt pœnitentia amiſſa innocentia p Baptiſmũ adepta. 30.b.
ſcientiæ donum vt eſt Spirituſſancti donum quid ſit. 39.b
ſcientia qua p̃ditus eſſe debeat ordinãdus ad ordinẽ Exorciſtatus. 60.a.
ſcientia Lectoris in legendis Lectionibus quanta eſſe debeat. 56.b
ſpecies Iuſtitiæ quę, & quot ſint. 38.b
ſpecies timoris quot ſint. 39.b
ſpecies pœnitẽtiæ quotnam ſint. 30. b
ſpecies Superbiæ ſunt quatuor. 45.a
ſpecies ſeu differentiæ Luxuriæ ſunt octo. fol. 45.b.
ſpecies peccati in Spiritumſanctum quot ſint. 48.a
ſpecierum Luxuriæ enumeratio. 22.a
ſpes quid ſit. 5.b

Spes non niſi eſt bonarũ rerum. f. 5. b
ſpes non eſt de præſentibus, vel præteritis, ſed ſolum rerũ futurarũ. 5. b
ſpes & fides diſcrepent inter ſe quo modo. 5 b
ſpiritus paupertas quid ſit. 41. b
ſpiritusſanctus qui per Prophetas locutus ſit. 11. b
ſpiritusſanctus in Confirmatione datur ad robur. 29. a
Spiritusſanctus cur Sanctus nuncupetur. 11. a
ſpiritusſanctus cur Dominus appelletur. ibid.
ſpiritusſanctus cur uiuificans dicatur. fol. 11 b.
ſpiritusſancti fructus quot ſint ex D. Paulo ad Galat. 5. f. 40. a. in prin.
ſpiritusſancti fructuum effectus. 40. a
ſpiritusſancti Dona quæ, & quot ſint. fol 39. a.
ſpiritusſancti Dona cur ſint numero ſeptem. 39. a
ſpiritualis coniunctio quæ fit in Matrimonio per conſenſum animorum, ſoluitur per mortem ſpiritualem. fol. 36. b. in fine.
ſpiritualis concupiſcentia non prohibetur, immo ad eam ſacræ litteræ nos hortantur exercendam. 23. a
ſpiritualia opera miſericordiæ cur ſic dicta. 40. a. in fine.
ſpiritualium & corporalium operum Miſericordiæ enumeratio. 40. a
Stola Sacerdotalis qd deſignet. 149. b
Stola miſticè, quid denotet, ibid.
Stola cur ad lumbos ſubcingatur. ibi.
ſtola cur tantum humero non etiam collo Diaconorũ imponatur. f. ſeq.
Stola quibuſnam vti prohibitum ſit. fol. 150. a.
ſtolam cur oſculetur dum eam aſſumit Sacerdos. fol. 149. b

T

Tabernaculum in Altari in quo ſeruatur Sacratiſſimum Chriſti Corpus, & Hoſtia conſecrata quid notet. 159. b
Tabernaculum in quo Chriſti Corpus reponitur cuinam Legali ornamẽto ſuccedat. 160. a
Tabula Decalogi prima tria ad Deum pertinentia continet, ſ. ad cognitionem & dilectionẽ Trinitatis. 14. b
Tabula Decalogi ſecunda ſeptem ad proximi dilectionem ſpectantia cõtinet. 14. b
Tabula ſalutis duplex eſt hominis, prima Baptiſmi per quam vetus homo purgatur, & nouus inducitur: altera pœnitentiæ, per quam lapſi reſurgunt. 30 b
Tabulis ex duab. tota lex pẽdet. 14 b
Te Deum Laudamus, cur poſt nonam Lectionem aut vnum Reſponſoriũ dicamus. 83. b
Temperantiæ partes quæ ſint. 38. b
Tempus omne ad delationem primæ tonſuræ eſt accommodum. 34. a
Tempus Ordinandi Lectoris. 37. b
Tempus celebrandi Matutinũ quodnam olim fuerit. 75. b
Tempore Paſchali cur frequentetur Antiphona Regina cœli. 121. b
Tempora nuptiarum prohibitarum quæ ſint. 24. b. in fine.
Temporũ diſcrimen ratione vſus Planetæ, Tunicellæ, & Dalmaticæ folio 134 a.
Temporibus quibus ex Eccleſiæ præcepto

cepto nobis ſit confitendum. 24 a
Tẽtatio triplex, Dei, Hominis, & Diaboli. 6.b
Temporibus quibus, uel quibus diebus quis ordinari debeat. 53.b
Tentationibus ſuccumbentes in tentationem induci dicimur. 6.a
Tentat Deus hominem vt eundem probet. 6.b
Tentat homo hominem vt experimẽtum de re quam ignorat ſumat. 6.b
Tentat Diabolus hominem vt decipiat eum & ad malũ inducat. 6.b
Tertia die cur ſurrexerit Chriſtus, & non ſtatim. 10 a
Tertia pars pœnitentiæ, ſ. ſatisfactio quid ſit. 31.b
Tertia Hora cur teneamur Laudes Deo exoluere. 113.a
Tertia particula Hoſtiæ Conſecratæ cur demittatur in Calicem 224.a
Tertia pars Canonis qui incipit Communicantes quid oſtendat. 203.a
Teſtes iniq, obtrectatores, ſuſurrones, falſarij deprauantes ſcripturas, peccant contra octauum Decalogi præceptum. 21.b
Teſtimonium falſum contra Deum dicere non licet. 21.a
teſtimoniorum falſorũ caſus aliquot. fol. 20.b.
Timor naturalis quid. 39.b
Timor mundanus quid. ibi.
Timor humanus quid. 39.b
Timor ſeruilis quid. ibid.
Timor filialis quid ſit. 39.b
Timor initialis quid. 39.b
Timor ab amore procedit. 45.a
Timoris donum Spirituſſancti quid ſit. 39.b
Timoris ſpeties quot ſint. 39.b
Tonſura prima uel Corona quid ſit. fol. 34.a. in prin.
Tõſuræ uſus unde originem habuerit. fol. 34.b.
Tonſura Capillorumve reſecatio ad quid fiat. 34.a
Tonſura prima præcedit Sacramentũ Ordinis. 33.a
Tonſura prima initiandus prius Confirmatus eſſe debet. 33.b
Tonſura prima initiandus quæ ſcire debeat. 5.a
Tonſura prima non eſt ordo ſed diſpoſitio ad Ordinem. 33.b
Tonſura prima omni tempore deferri poteſt. 34 a
Tonſura cur fiat in modum coronæ, & in capitis ſummitate. 34.a
Tonſura, raſura, & Corona quomodo differant. 34.b. in fine.
Tondendus prima tonſura dum tundetur quid dicere debeat. 34.b
Tota Lex ex duabus tabulis pendet. fol. 14.b.
Tunicella cur vtatur Subdiaconus in diebus Ieiuniorum. fol. 71.a. in fine.
Turpe eſt ignorare ius in quo quis verſatur. 33.b
Thuribulum quid ſignificet. 154.a
Thuribulum cum incenſo cur præmittatur Euangelicæ Lectioni a Diacono. f. 135.a. & *f.* 188.a
Thurifetarius quid notet, & cur ceroferarios, & alios antecedat. 154.a
Thurificatio Altaris quid ſignificet. fol. 156.b.
Thurificatio libri Euangeliorum cum ſigno Crucis ſibi facto cur fiat a Diacono lecturo Euangelium. folio 135.b.

Thurificatio Altaris in Miſſa ſolenni quid innuat. fol. 196.b
Thurificatio qualiter fiat.ibi. fol. ſeq. 197.a.
thurificatione facta vt quid ſe inclinet ſacerdos. 197.a
tractus vnde dicatur. 186.a
tractus quo tempore frequentetur. fol.185.b.
tractus quid repræſentet.ibi.
tranſitio authoris ad tria genera peccatorum.ſ.Aliena, in Cœlum clamantia, & Spiritusſanctum. folio 46.b.
tranſitio autoris ad hominis Nouiſſima. 49.a
tranſitio ad Ordinem presbiteratus autoris. 137.a
tres Miſſæ quæ celebrantur in Natali Chriſti quid repræſentent. folio 169.b.
tria hæc veritas,iudicium, & iuſtitia, in iuramento requiruntur. folio 16.a.
tria honor parentum in ſe comprahendit, videlicet debitam reuerentiā, ſpontaneam obedientiam, & piam (dum opus eſt) ſubuentionem. folio 17.a.
tribus modis nomen Domini in vanum aſſumitur, Corde ſcilicet, ore,& opere. 16.a
triduo præcedente Paſcha omnino cur ſupprimatur in Hymnis, Pſalmis,& Reſponſorijs, Gloria patri. fol.98.a.
triduo in Sepulchro iacuiſſe quomodo intelligatur Chriſtus. 10.a
trinitatis prima perſona quæ. 8.a
trinitatis ſecunda perſona quæ. 8.b
trinitatis Sanctiſſimæ feſtum cur poſt Natiuitatem,Reſurrectionem, & Pentecoſten celebretur. fol.106.b
triplex eſt confeſſio, ſcilicet fidei, Laudis,& peccati. 31.b
triplex Baptiſmus fluminis, flaminis & ſanguinis. 27.b
triplex comperitur eſſe peccatū,cordis ſcilicet, oris, & operis. 44.b
triplex eſt fomentum peccati. folio 45.a
triplex mendacium, officioſum, iocoſum,& pernicioſum. 21.b
triplicia hominis ſunt bona, corporalia ſcilicet, ſpiritualia, & æterna. fol.202.b.
tripliciter in periurio peccatur. f.15. b.in fi.
tripartita Symboli Apoſtolorum diuiſio. 7.b
triticeus panis,& vinum vitis materia eſt Euchariſtiæ. 29.b

V

Validis corporibus mendicantes peccant & furantur. 19. a.in fine.
Varietas generum furtorum. 19.a
Vectigalia tributaque ſumentes magiſtratus, publicā negligendo tranquillitatem,peccant contra Septimum Decalogi præceptum. f.19.a. in fine.
Veniale Peccatum quid. 44.a
Veniale peccatum poteſt fieri mortale quatuor modis. 44.b
venturum ſæculum quòd dicatur. folio 13.b.
verbum Caro factum eſt,idem ſonat quod & homo factus eſt, & habitauit in nobis. 9.a
Verbum Credo,in materia fidei Catholicæ quomodo accipiatur. 7.b

Verbum

verbum Memento cur in initio tertij præcepti Decalogi ponatur. 16.b
verba poſt orationem poni ſolita, ſcilicet Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, &c. vnde deſumpta ſint. 178.a
verba illa, Qui tecum viuit, & regnat, &c uti exponantur, ibi.
Verba Per omnia ſæcula ſæculorum, quomodo exponantur.ibid.
Verba hæc verè dignum & iuſtũ eſt, æquum, & ſalutare, vti intelligenda ſint. 199.a
Verba hęc, dominus Deus Sabaoth, in præfatione poſita in Miſſa, quomodo interpretentur. 199.b
Verba, Pleni ſunt cœli, & terra, &c. vti interpretentur.ibi.
Verba, Qui pridie quã pateretur, qualiter ſint accipienda. 205.a
Verba, Noui, & æterni Teſtamenti, vt ſumi poſſunt. 208 b
Verba hæc, Qui pro vobis, quomodo accipienda ſint in Canone Conſecrationis. 208.b
Verba, Effundetur in Remiſſionem, vti intelligantur. 209 a
Verba, Quotieſcũque feceritis in mei memoriam facietis, quid nobis innuant. 209.a
Verba iſta, Per ipſum, cum ipſo, & in ipſo, &c. quomodo exponat S. Thomas. 219.a
Verba Canonis, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, quomodo ſint intelligenda. 216.a
Et prædicta verba quomodo exponãtur ſecundum Durandum. ibi.
Verba in miſſa recitata. Et dormiunt in ſomno pacis, vti intelligantur. fol. 216.b
verba illa, In illo tempore, præmiſſa Euangelij, ut intelligantur. 187.b
verba, Accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, quid innuant. 205.b
Verba, Deditq; diſcipulis poſt Conſecrationem panis quid moneant. folio 206.
Verba, Per quem hæc omnia ſemper bona creas, quomodo intelligãtur, & quid dicat D. Thomas ſuper prædictis verbis. 218.a
Verba illa, in fine Per Chriſtum Dominum noſtrum quæ ponuntur in quarta parte Canonis, uti intelligantur 103.b
verborum forma qua vtatur Epiſcopus ad Ordinandum Subdiaconũ. fol. 69 b.
Verbis quibus utebantur Apoſtoli quando Miſſam dicebant. 167.b
Verſus ſex tantum cur in Hora Completorij habeat Pſal. In te Domine Speraui &c. 121.a
Verſus poſt Graduale, quid ſignificet. fol. 185.
Verſiculi in Nocturnis ante Lectiones cur dicantur. 80.b
verus Deus, & verus homo confitendus eſt Chriſtus. 29.a
Veritas quidnam ſit. 38.b
Veritas iudicium & iuſtitia in iuramento requiruntur. 16.a
Veritatis agnitæ impugnatio quid. fol. 48.a.
Veſpere Sabbathi Sancti cur ita ſint breues. 102.a
veſpertina Hora Canonica cur admittat Pſalmorum mutationem. fol. 118.a.
Veſpertina Hora vt quid inſtituta ſit ad.

ad reddēdum Deo laudes. f. 117.a

Veſpertina Hora inſinuat fletum eorū quib. occidit Sol Iuſtitiæ. 118.a

Veſpertinum & Matutinum Officiū cur cæteris Horis in numero Pſalmorum præferantur. 118.a

Veſtis candida, Sal, & candela quid denotent in Baptiſmo. f. 28.a.in fi.

Veſtes Sacræ vnde duxerint Originem. 150.b

Veſtibus quibus vti debeat Sacerdos non celebraturus, ſed communicaturus, quibuſque cæteri ſæculares. fol. 151.a.

Veteris teſtamenti Sacramenta vti diſcrepent a Noui Teſtamenti Sacramentis. 26.a.in fi.

Vexillum S. Crucis in proceſſionibus portari debere vnde ſumpſerit Ecclesia. 104.b

Vendicatio quidnam ſit. 38.b

Vinum utrum ſit materia Sacramenti Euchariſtiæ. 195.b

Vinū aqua immiſcere ſi obliuiſcatur ſacerdos an ob id irritum ſit Sacramentum. 196.a

Vinum ſi congelatū ſit in Calice quid agere debeat Sacerdos. 211.a

Vinum vel Aqua ſi lecto Canone nō reperiatur in Calice quid agendū. fol. 210.b.

Violacea paramenta quando ſint a Sacerdotibus celebraturis adhibēda, & quare. 152.b

Viridi colore quando ad celebrandū miſſā vtatur Sacerdos & quare in paramentis Eccleſiaſticis inducendis. 152.a

Virtutes ſeptem contra ſeptē peccata mortalia. 46.b

Virtutes delentes peccata ſunt quatuor, ibi.

Virtutes Cardinales ſunt numerò quattuor. 37.b

Virtutes quatuor Cardinales cur aliquando Politicæ, nonnūquā uerò Humanæ & Conſuetudinales appellentur. 37.b.in fi.

Virtutum quatuor Cardinalium Definitiones. 38.a

Virtutum Cardinalium officium. 38.a

Virtutum Cardinalium beneficio anima in ſuis uiribus rectificatur. folio 38.a.

Viuis æquè ut defunctis an proſit quotidiana Miſſarū celebratio. 169 a.

Viuificans cur dicatur Spiritusſanctus. 11.b

Vitiorium omnium mater eſt Superbia. 45.a

Vox iubili Alleluia cur ſic frequentetur in feſto Pentecoſtes 106.a

Vocaliter cur Deus nos velit orare. fol. 220.a.

Vocalis confeſſio quænam ſit. 31.a

Vocula domus, quid ſignificet in vltimo Decalogi præcepto. 23.a

Voculæ huius charitas etimologia. fol. 14.a.

Vocabulum proximi quid ſignificet. fol. 20.b.

Vociferatio ad Benedictus cur fiat in officio triduano Sanctæ Hebdomadæ. 101.a

Voluntate humana nō eſt aliquando allata prophetia ſed Spirituſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. 2. Pet. 2. 12.a

Voluntaria quædam ſunt Sacramenta quædam neceſſaria. 27.a

Vota quænam dicantur. fol. 202.b.in fine.

Vultus

Vultus Domini an moueatur. 213.b
Ultima Collecta finita in Miſſa cur Sacerdos iterum ſalutet populum per Dominus Vobiſcum. fol.229.b
Unctio extrema quidnam ſit f. 32.a
Unctio extrema quotuplex ſit.f.32.a in fine.
Vnctio extrema cur appelletur Sacramentum ſacræ unctionis. 32.b
Vnctio extrema an ſit unum uel plura Sacramenta. 32.b
Vnctio extrema peccatorũ reliquias tollit. 25.b
Vnctionis extremæ autor & inſtitutor quiſnam fuerit. 33.a
Vnctionis extremæ forma q̃ ſit. 33.a
Vnctionis extremæ quis ſit miniſter. fol.33.a.
Vnctionis extremæ effectus quis ſit. fol.33.a.
Vnus eſt Deus,& non plures Dij. 8.a
Vna fides quomodo ſit. 4.b
Vna cur ſit dicta eccleſia. 12.a
Unum Deum, vnam fidem, & vnum Baptiſma prædicat Paulus. ad Epheſ.4. 8 a
Unum peccatum ex alio naſcitur. folio 43.b.
Vnum an plura peccata mortalia cõmittat omittens ſeptem Horas Canonicas vnius diei. 129.b
Unicus Dei filius cur dictus fuerit Ieſus. 8.b
Vniuerſalis cur dicatur Eccleſia. folio 12.b.
Vti de cęlis filius Dei deſcenderit. 9.b
Utilitas fructuum Spiritusſancti. folio 40.a.

FINIS.

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM

PRIMI TRACTATVS.

1 *INITIANDVS prima tonſura, quæ ſcire debeat.*
2 *Quid ſit fides.*
3 *Quotuplex ſit fides.*
4 *Quomodo vna ſit fides.*
5 *Fides Catholica quid ſit.*
6 *Initiãdus primã tonſurã quid per fidei rudimẽta intelligere debeat.*
7 *Signum Crucis ad quid faciendum.*
8 *Dominicam orationem cur teneamur ſcire.*
9 *Spes quid ſit.*
10 *Verba prima dictæ orationis Dominicæ, ſcilicet, Pater noſter; quì intelligere debeat prædictus tondendus.*
11 *Quid per adueniat regnum tuum debeat dictus tõdendus intelligere.*
12 *Quid per Panem noſtrum.*
13 *Quid per Ne nos inducas in tentationem.*
14 *Quorum præceptis moniti, ac informati, dicamus Aue Maria, ideſt, Salutationem Angelicam.*
15 *Quæ ſit fidei regula.*
16 *Articulus fidei quid ſit, & vnde dicatur articulus.*
17 *Quinam ſint Articuli ſanctificationis, qui redemptionis, & qui creationis.*
18 *Verbi, Credo, in materia fidei Euangelicæ acceptio, & profeſſio quæ ſit.*
19 *Quomodo differant Credere in Deum, credere Deũ, & credere Deo.*
20 *Primi articuli verba, ſcilicet: Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli, & terræ, quì intelligere debeamus.*
21 *Articuli ſecundi verba, ſcilicet, Et in Ieſum Chriſtum filium Dei vnicum Dominum noſtrum. quì intelligi debeant.*

22 Tertij articuli verba, ſcilicet, Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spirituſancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt.

23 Quarti articuli verba, ſcilicet, Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, qui intelligenda ſint.

24 Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. verba hæc quid ſibi velint.

25 Sextus articulus, ſcilicet: Aſcendit ad cælos: ſedet ad dexteram patris omnipotentis. quid credendum proponat.

26 Septimi articuli verba, ſcilicet: Et iterum venturus eſt iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis; vti accipienda ſint.

27 Articulus octauus, ſcilitet: Credo in Spiritumſanctum dominum, & viuificantem, qui ex patre filioque procedit: qui cum patre, & filio ſimul adoratur, & conglorificatur: qui locutus eſt per Prophetas; quem ſenſum habeat.

28 Nonus articulus, ſcilicet; Credo in unam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, Sanctorum communionem; quid nobis præcipiat credendum.

29 Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum.

30 Et expecto reſurrectionem mortuorum.

31 Et vitam venturi ſæculi. Amen.

32 Apoſtoli cur Symbolũ claudi, et terminari articulo æternæ vitæ voluerunt.

33 Charitas quid ſit.

34 Quę ſit differentia inter charitatem, & alios amores.

35 Diligere Deum, & diligere proximum quid ſit.

36 Decem decalogi præcepta quomodo contineantur in duobus mandatis charitatis.

37 Quæ ſint præcepta decalogi.

38 Prædicta legis ſcriptæ pręcepta quomodo diſtinguantur.

39 Præceptum quid ſit.

40 Primum decalogi præceptum quid nobis prohibeat.

41 Quid prohibeat ſecundum præceptum.

42 Tertium primæ tabulæ præceptum, quæ nobis imperet.

43 Quartum præceptum quid nobis faciendum proponat.

44 Quintum præceptum quid prohibeat.

45 Sextum præceptum, quod eſt non Mœchaberis: quænam prohibere nobis intendat.

46 Septimum præceptũ, quod eſt, Non furtum facies, quę nobis vetet.

47 Octauum pręceptum, quod eſt, Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium; quę nam prohibeat.

48 Nonum pręceptum, quomodo ſit intelligendum.

49 Decimum

49 *Decimum pręceptum quod eſt; Non concupiſces domum proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quę illius ſunt: quęnam prohibeat concupiſcere hominem.*
50 *Quę ſint pracepta Eccleſiæ.*
51 *Quænam ſint feſta, quæ celebrare tenemur.*
52 *Quibus diebus nobis audienda ſit Miſſa.*
53 *Quibus temporibus confiteri nos oporteat peccata noſtra.*
54 *Quibus diebus nobis ieiunandum ſit.*
55 *In quo tempore nobis communicandum ſit.*
56 *Decimam ſoluere quinam teneantur.*
57 *Ab eſu carnium quibus diebus abſtinere debeamus.*
58 *Diebus ieiuniorum quibus cibis nobis veſci non liceat.*
59 *Nuptiæ quibus anni temporibus prohibitæ ſint.*
60 *Debitum coniugale quibus diebus petere non liceat.*
61 *De ſeptem Eccleſiæ ſacramentis, & quot ſint.*
62 *Sacramenta quomodo ſint neq; plura, neq; pauciora quàm ſeptem.*
63 *Sacramentum quid ſit.*
64 *Sacramentum vnde dicatur.*
65 *Sacramenta quis inſtituerit.*
66 *Quæ cauſæ inſtitutionis ſacramentorum.*
67 *Sacramenta nouæ legis à ſacramentis ueteris legis quò differant.*
68 *Ex quibus ſacramenta nouæ legis conficiantur.*
69 *Quænam ad ſacramentorum ſuſceptionem requirantur.*
70 *Effectus ſingulorum ſacramentorum quis ſit.*
71 *Sacramenta quænam ſint neceſſaria, & quæ uoluntaria.*
72 *Alia ſacramentorum diuiſio quænam ſit.*
73 *Tertia ſacramentorum diſtinctio.*
74 *Baptiſmus quid ſit.*
75 *Ad ſubſtantiam baptiſmi quot requirantur.*
76 *Baptiſmus quotuplex ſit.*
77 *Quę ſit materia baptiſmi.*
78 *Quæ ſit verborum forma baptiſmi.*
79 *Baptiſmi miniſter quisnam ſit.*
80 *Differentia ſacramenti baptiſmi & pœnitentiæ quæ ſit.*
81 *Quis ſit effectus baptiſmi.*
82 *Confirmatio quid ſit.*
83 *Ad ſubſtantiam ſacramenti confirmationis quot requirantur.*
84 *Quænam ſit materia confirmationis.*
85 *Confirmationis forma quæ ſit.*
86 *Confirmationis miniſter quis ſit.*
87 *Confirmationis effectus, quinam ſit.*

88 Euchariſtiæ ſacramentum quid ſit.
89 Ad ſubſtantiam ſacramenti Euchariſtiæ quæ requirantur.
90 Quæ ſit Euchariſtiæ materia.
91 Quæ ſit forma.
92 Quisnam ſit miniſter Euchariſtiæ.
93 Quis ſit Euchariſtiæ effectus.
94 Pœnitentia quid ſit.
95 Species pœnitentiæ quot ſint.
96 Quæ ſit publica pœnitentia.
97 Quæ ſit priuata pœnitentia.
98 Pœnitentia quibus partibus conſtet.
99 Quid ſit contritio.
100 Quid ſit confeſſio.
101 Confeſſio quotuplex ſit.
102 Quid ſit ſatisfactio.
103 Satisfactionis partes quot ſint.
104 Quæ ſit pœnitentiæ forma.
105 Miniſter ſacramenti pœnitentiæ qui ſit.
106 Quisnam ſit effectus pœnitentiæ.
107 Extrema vnctio quid ſit.
108 Quotuplex ſit vnctio.
109 Sacramentum ſacræ vnctionis, cur appelletur extrema vnctio.
110 Extrema vnctio, an vnum tãtum ſit ſacramentũ, uel plura, propter (plures vnctiones.
111 Subſtantialia extremæ vnctionis, quot, & quæ.
112 Extremæ vnctionis materia quæ ſit.
113 Extremæ vnctionis forma quæ ſit.
114 Miniſter extremæ vnctionis quiſnam ſit.
115 Vtilitas, ſeu effectus extremæ vnctionis qui ſint.
116 Quisnam poſſit inſigniri prima tonſura.
117 An prima tonſura ſit ordo.
118 Quid ſit prima tonſura.
119 Prima tonſura quo die poſſit tradi.
120 Tonſura cur in modum coronæ fiat.
121 Corona cur in ſummitate capitis fiat.
122 Initiandus prima tonſura in quot capitis partibus tondeatur.
123 Quid dicat tondendus, dum ab Epiſcopo tondetur.
124 Initiatus prima tonſura quo indumento induatur ab Epiſcopo.
125 Cur capilli etiam apud aures, & oculos amputentur.
126 Tonſuræ vſus à quibus oriatur.
127 Tonſura, raſura, & corona, quomodo differant.
128 Sacra ordinatio quid ſit.

129 *Ordinis miniſter quis ſit.*
130 *Ordinum cur maiores, & cur minores quidam nuncupentur.*
131 *Cur ſeptem ordines eſſe dicantur.*
132 *Ordines ſecundum Canoniſtas quot eſſe dicantur.*
133 *Ordo quomodo unum ſit Sacramentum.*
134 *Ordinis character in quo actu imprimatur.*
135 *Ordinis ſubſtantialia quæ ſint.*
136 *Ordinis materia in generali quę ſit.*
137 *Ordinis forma quę ſit in generali*
138 *Ordinis miniſter quis ſit.*
139 *Ordinis effectus quis ſit.*
140 *Matrimonium quid ſit.*
141 *Quotuplex ſit matrimonium.*
142 *Matrimonialis coniunctio quotuplex ſit.*
143 *Quę ſit materia matrimonij.*
144 *Quę ſit forma matrimonij.*
145 *Bona matrimonij quę ſint.*
146 *Virtus, & effectus matrimonij quiſnam ſit.*
147 *Virtutes Cardinales quæ, & quot ſint.*
148 *Virtutum Cardinalium diffinitio.*
149 *Prudentiæ ſpecies quæ, & quot ſint.*
150 *Quæ ſint ſpecies Iuſtitiæ.*
151 *Partes fortitudinis quænam ſint.*
152 *Species Temperantiæ quæ, & quot ſint.*
153 *Spiritusſancti dona quæ, & quot ſint.*
154 *Quare ſint ſeptem Spiritusſancti dona.*
155 *Donum timoris quid ſit.*
156 *Timoris ſpecies quæ, & quot ſint.*
157 *Quid ſit unumquodque Spiritusſancti donum.*
158 *Vtilitas fructuum Spiritusſancti.*
159 *Donum timoris.*
160 *Miſericordia quid ſit.*
161 *Quis præcipiat exerceri in proximum opera miſericordiæ.*
162 *Quæ ſint Euangelicæ legis beatitudines.*
163 *Quid ſit Beatitudo.*
164 *Beatitudines Euangelicæ ad quid à nobis obſeruari debeant.*
165 *Compendioſa omnium octo beatitudinum declaratio.*
166 *Senſus corporis quot, & qui ſint.*
167 *Circa uſus ſenſuum quomodo peccetur.*
168 *Senſus ſpirituales quot, & qui ſint.*
169 *Quot, & quæ ſint peccata mortalia.*

170 *Peccatum quid ſit.*
171 *Quid ſit peccatum ſecundum rem.*
172 *Quid ſit ſecundum nomen.*
173 *Effectus peccati quis ſit.*
174 *Quotuplex ſit peccatum.*
175 *Peccatum actuale quotuplex ſit.*
176 *Peccatum veniale quomodo mortale fieri poſſit.*
177 *Peccatum iterum duplex, & triplex reperitur.*
178 *Quid ſit ſuperbia.*
179 *Species ſuperbiæ quænam ſint.*
180 *Rami, ſeu filiæ inuidiæ quæ, & quot ſint.*
181 *Filię Auaritiæ quæ, & quot ſint.*
182 *Filiæ Irę quæ, & quotnam ſint.*
183 *Quæ ſint ſpecies, ſeu differentiæ Luxuriæ.*
184 *Filiæ Gulę quę & quot ſint.*
185 *Luxurię filię quę, & quot ſint.*
186 *Accidię filię quę, & quot ſint.*
187 *Cuinam comparentur dicta ſeptem vitia capitalia.*
188 *Supradicta ſeptem vitia quomodo curentur paſſione Chriſti.*
189 *Quęnam ſint virtutes contra ſeptem peccata mortalia.*
190 *Peccata aliena quæ, & quotnam ſint.*
191 *Peccata clamantia in cælum quę, & quot ſint.*
192 *Peccatum in Spiritumſanctum quid ſit.*
193 *Peccatum in Spiritumſanctum quomodo irremiſſibile dicatur, & quare.*
194 *Species peccati in Spiritumſanctum quę, & quot ſint.*
195 *Peccata cordis quæ ſint.*
196 *Peccata oris quę ſint.*
197 *Peccata operis quę ſint.*
198 *Peccata omiſſionis quę ſint.*
199 *Nouiſſima hominis quę, & quotnam ſint.*

SPECVLVM PROMOVENDORVM AD ORDINES MINORES, ATQVE MAIORES,

MICHAELIS TIMOTHEI V. I. D.

De ſcientia, quam habere debet initiandus Prima tonſura.

Initiandus prima tonſura, quæ ſcire debeat. *Cap.* *I.*

ACCEDENTEM ad Deum; inquit Apoſtolus; credere oportet: Quicunque ergo vult clericali inſigniri tonſura, ac domini partem, ſeu ſortem habere; ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem; hoc eſt; vt fidei rudimenta edoctus ſit; eaque ſciat explicitè; aut ſaltem implicitè: vtque competenter legere, accentuque congruenter, ac ſaltem lecta grammaticaliter intelligere, ac ſcribere probè ſciat: vſque etiam non ſæcularis iudicij fugiendi fraude; ſed ut Deo fidelem cultum prçſtet, hoc vitæ genus ſibi elegiſſe. Quid ergo in primis ſit fides; & quotuplex ſit fides: & cur vna ſit fides: & quid demum ſit fides catholica, diuino præuio auxilio diſſeramus: Poſtmodum de ſingulis hic ſupra enarratis fidei rudimentis ſubijciemus, ac dicemus.

Hebr. 11.

Conc. Trid. ſeſſ. 24. ca. 12. & ſeſſ. 23. c. 4.

Quid igitur eſt fides. Cap. II.

De fide Magiſt Sen ſẽtiarum. *Fides quid eſt.* *Author alibi.* *Hebræ. 11.*

FIdes ergo;ſecundum Magiſtrum Sententiarum;eſt virtus,qua credun tur quæ non uidentur: quod tamen non de omnibus (ſicut aliàs obſeruauimus; verſiculum illum hymni, qui incipit; Æterna Chriſti gloria;ſcilicet,quæſita iam primum fides; exponentes) quæ non videntur, accipiendum eſt;ſed de his tantum,quę credere ad religionem pertinent. Multa enim ſunt,quæ ſi Chriſtianus ignorat,nihil metuendum eſt, quia non ideo à religione deuiat. Vel fides;ſecundum Apoſtolum;eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium: ſubſtantia inquam,rerum ſperandarum,ideſt,quaſi certa poſſeſſio quędam earum rerum,quas ſperamus:eo quod mentis noſtræ oculis eàs ſic repræſentet, ac ſiſtat; vt ijs iam quodammodo frui uideamur:& argumentum non apparentium, ideſt, perſpicua oſtenſio, & certa demoſtratio rerum non uenientium in conſpectum,vt de eis ita perſuaſi ſimus,ac ſi oculis corporalibus peruiderentur.

Fides quotuplex ſit. Cap. III.

FIdes autem noſtra eſt duplex, ſcilicet, infuſa,& acquiſita: Infuſa eſt, quæ à Deo infunditur homini ad aſſentiendum his; quæ credenda ſunt. Acquiſita autem eſt,quæ poſt iuſtificationem,uel per auditum verbi,uel per uiſa miracula augeſcit. Item duplex eſt fides; Actualis, quæ, ſcilicet ſe exerit,& exercęt,uel oſtendit. Habitualis, quę non ſe exerit, niſi pro loco, & tempore: ut in dormiente eſt fides habitualis, ſed non actualis. Item duplex eſt fides, ſecundum Gloſ.in titulo de ſumma Trinitate,& fide catholica,ſcilicet;formata, quæ annexam hãbet charitatẽ, & quaſi amictu bonorum operum veſtita;& infornis, quæ bonis operibus deſtituta eſt. Vel fides eſt mortua; ſeu hiſtoria, quæ tantum aſſentit hiſtoriæ ſine omni affectu pio in Deum; vel eſt uiua, ſeu viuificans, quæ ſic aſſentit hiſtoriæ,quod omni fiducia fertur in Deum; & inſuper charitatem operatur.

Gloſ. *Galat.*

Fides quomodo vna ſit. Cap. IIII.

Fides quomodo ſit vna.

LIcet autem fides diuerſis dicatur modis, nempè, pro eo, quo creditur,animo,ſcilicet, & intellectu, quo caſu fides eſt uirtus, & pro eo quod creditur,& non eſt virtus: quod enim creditur,id in rebus eſt,quæ vel eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe creduntur:nihilominus tamen fatendũ eſt,vnam,ſcilicet, quod creditur,& id, quo creditur, eſſe fidem, & communem eſſe omnibus fidelibus; ſicut pluribus hominibus una facies cõmunis eſſe dicitur: cum tamen ſinguli ſuas habeant. non enim fides numero eſt vna, ſed genere; quæ cum ſit in uno, & in alijs, non ipſa, ſed ſimilis,& propter ſimilitudinem magis unam dicimus eſſe, quàm multas. ſicut idem uolentium dicitur una uoluntas, cum tamen cuique ſit una uoluntas,& duorum ſimillimorum dicitur facies vna.

Fides

Fides Catholica quid eſt. *Cap. V.*

DIximus ſupra, quòd nomine fidei utrumque, ſcilicet, & illud, quod creditur, & id, quo creditur, cenſetur: & illud, quod creditur, dicitur una fides; quia idem iubemur credere, & unum idem, quæ fides eſt creditur à cunctis fidelibus; unde fides catholica dicitur, id eſt vniuerſalis; de qua fatur Athanaſius, dicens: Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque firmiter, fideliterque crediderit, hic ſaluus eſſe non poterit. Huius ergo ſacræ fidei dono, ac lumine illuſtratus homo, firmiter, & fideliter, aſſentit his, quæ vt credantur, ſunt diuinitus reuelata, & ab Eccleſia nobis propoſita: cuiuſmodi ſunt Deum Trinum eſſe; ut idem fatur Athanaſius in principio eiuſdem Symboli; & unum; nō in unius ſingularitate perſonæ, ſed in unius trinitate ſubſtantiæ. Item è nihilo creatum mundum. Deum factum eſſe hominem, & pro hominibus mortem ſuſtinuiſſe. Mariam, & Virginem, & Dei matrem exiſtere. mortuos omnes ad uitam excitandos eſſe. hominem ex aqua & Spirituſancto regenerari. totum Chriſtum in Euchariſtia contineri. & id genus religionis noſtræ ueneranda myſteria, quæ diuinitus reuelata, non humani ſenſus captu comprehendi, ſed fide duntaxat percipi poſſunt. *Athan.*

Initiandus prima tonſura, quid per fidei rudimenta intelligere debeat. *Cap. VI.*

PRæmiſimus iam ſupra, quòd quicunque vult clericali inſigniri tonſura, tenere debeat catholicam fidem, & edoctus eſſe fidei rudimenta: iam igitur de fide aliqua diſſeruimus; reliquum eſt, ut modo ſubodoremus ea, quæ ad fidei rudimenta neceſſaria eſſe uidentur tractanda. Intelligere ergo debet initiandus prima tonſura, per fidei rudimenta in primis ſacratiſſimum ſanctæ Crucis ſignum; deinde Dominicam orationē, ac Salutationē Angelicam: tertio illam fidei regulam, quam duodecim Apoſtoli ſuo Symbolo tradiderunt, hoc eſt Symbolum Apoſtolorum. Quarto decem decalogi præcepta: Quinto ſeptem Eccleſiæ catholicæ Sacramenta; ac demum cætera, quæ ad inſtitutionem chriſtianam non minus utilia, quàm neceſſaria videntur; qualia ſunt virtutes & theologales, & cardinales, necnon & dona Spiritusſancti, fructusque eiuſdem; præcepta item ipſius charitatis, ac etiam Eccleſiæ, miſericordiæque tum ſpiritualia, tum temporalia opera, Beatitudines etiam, ſenſus quinque corporis, capitalia demū peccata, ac nouiſſimo loco nouiſſima memoranda. *Rudimentorum fidei noīe quid intelligendum.* *Nota quæ ſcire debeat initiandus prima tonſura.*

Signum Crucis ad quid faciendum. *Cap. VII.*

SAnè per illud profectò nos ſancta Dei Mater Eccleſia in vtero eius ideo ſuſcipit: quoniam & per illud ipſum ſignum ſanctiſſimam Trinitatem, Incarnationem etiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, ac eius paſſionē manifeſtè declaramus. Nam mittendo manum ad caput, dicendo; In nomine *De ſignō Crucis.* *Signū Crucis quid ſibi velit.*

mine Patris; filium à Patre ueniſſe indicamus. at deducendo manum ad ventrem, dicendo: & filij, ſignificamus filium aſſumpſiſſe carnem humanam in Marię Virginis aluo. Producendo manum à tergo ſiniſtro ad dextrum, dicendo: Et Spiritusſancti, ſignificamus, illum factum hominē in uentre Matris, & amore ueniſſe ad crucem, à tergo ſi quidem ſiniſtro, ideſt, à paſſione trāſijt Chriſtus ad dexteram Patris: & Spiritumſanctum eſſe, ac procedere à Patre, item & à filio, demonſtramus.

De Dominica oratione.

Dominicam orationem cur teneamur ſcire. Cap. VIII.

Oratio Dominica cur debeat ſciri à fidelib. *Matth. 6.*

NVnc ad alterum fidei noſtræ rudimentum tranſcendentes dicimus; quod prima tondendus tonſura, ideo Dominicam orationem ſcire tenetur, quoniam illam Chriſtus dominus noſter ore ſacro prodidit, & preſcripſit omnibus, qui ſpem ſuam, ac vota, oratione cupiunt Deo explicare, cum dixit; Sic ergo orabitis, ſcilicet, Pater noſter, qui es in cęlis: ſanctificetur nomen tuum. Adueniat Regnum tuum. Fiat uoluntas tua, ſicut in cęlo, & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo, Amen.

De Spe.

Spes quid eſt. Cap. IX.

Spes quid ſit. *Differētia inter fidē, & ſpem.*

QVoniam autem ſpes ſedes eſt earum ſeptem petitionum, quæ continētur in oratione Dominica: ideo ea prius diffinita, poſtmodum ad expoſitionem dictæ Orationis Dominicę accedemus. Spes ergo, ſecundum Theologos, eſt certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia Dei, & promeritis proueniens. Vel ſpes eſt uirtus diuinitus infuſa, per quam certa cum fiducia noſtræ ſalutis, & æternæ vitæ bona expectantur. Diſtinguitur tamen ſpes a fide: quia fides eſt malarum rerum, & bonarum rerum, item & præteritarum, præſentium, & futurarum, quia credimus mortem Chriſti, quæ prætetijt; credimus ſeſſionem Chriſti ad dexteram Patris, quæ nunc eſt: credimus Chriſtum uenturum ad iudicandum, quod futurum eſt. Spes autem non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum.

Verba prima dicta orationis Dominicæ, ſcilicet, Pater noſter: qui intelligere debeat prædictus tondendus. Cap. X.

Ioan. 1. *Pater quis dicatur.* *Deus cur dicatur Pater noſter.*

SCiat igitur prædictus tonſura prima tondendus; ꝙ illa verba quæ in oratione iam ennarrata, præmittuntur, videlicet: Pater noſter, poteſt ita enodare, nempe; quòd Pater dicitur gręce, genitor vero latine, at hebraice Abba: & quod Deus dicitur Pater à patrando, ſeu perficiendo: quia per eum omnia facta ſunt: & quod Deus generaliter, & ſpecialiter, & ſingulariter dicitur Pater; generaliter, quia uniuerſitatis Deum, ac Dominum Patrem eſſe voce propria confitetur, nempe per creationem omnium: ſpecialiter, quia de conditione ſeruili in adoptionem filiorum

Dei, & iuſtorum profitetur ipſum eſſe aſcitum: ſingulariter dicitur Pater per generationem Chriſti; vnde propter hoc nos miſeri filij adoptiui dicimus: Pater noſter: quia Deus ſolius eſt Chriſti Pater per naturam, cui ſoli competit dicere; Pater mi, fidelium autẽ eſt Pater per gratiã.

Quid per adueniat regnum tuum debeat dictus tondendus intelligere. *Cap. XI.*

SAnè hac quidem Regni Dei petitione comprahenſa ſunt omnia, quibuſcunque in hac peregrinatione, vel exilio indigemus. Primum enim petimus ut per gratiam, & iuſtitiam regnet in eccleſia Deus; imo & in toto mundo eiectis hinc aduerſarijs poteſtatibus, ac cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis ſecundum Caſſianum. Secundo petimus à Deo, vt ad Regnũ Chriſti Domini, & ad accipiendam veri Dei cognitionẽ infideles, Iudęi, ſchiſmatici, ác hęretici conuertantᷣ, vt ad ſanitatem redeant, & ad eccleſiæ Dei communionem, à qua deſciuerunt, reuertantur. Tertio petimus, vt ad eos veniat regnum, quo illi peccatorum diſcuſſa caligine, & radijs diuinæ lucis illuſtrati, in filiorum Dei priſtinam dignitatem reſtituantur. Quarto petimus, vt ex hoc mundo, veluti graui peregrinatione, ac militia vocati, quamprimum transferamur ad regnum gloriæ & fęlicitatis, vt cum Chriſto, & ſanctis eius in ſempiternum regnemus.

Romanus Cathechiſmus.

Caſſianus eremita collat 9. cap. 19.

Quid per panem noſtrum. *Cap. XII.*

PEr Panem noſtrum, intelligimus quicquid in victu, cæteriſq; rebus ad corpus, vitamque tuẽdam adhibemus: Deinde quidquid nobis ad ſpiritus, & animæ vitam, ac ſalutem Dei munere tributum eſt expoſcimus. Petimus item Panem quotidianum, id eſt victui neceſſaria. Vnde Panis nomine veſtes ad tegendum, cibum ad ueſcendum, ſiue panis, ſiue caro, ſiue piſcis ſit, intelligimus. Et huic voci quotidianum, ſubiecta eſt ea notio frugalitatis ac parſimoniæ: quia non multiplicem, aut delicatum cibum poſtulamus, ſed eum qui naturæ neceſſitati ſatisfaciat. Item quotidianum panem appellamus, quo ueſcimur ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidiè conſumitur vi naturalis caloris. Et ob eam cauſam noſter appellatur, quod iure à nobis eſt acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto, rapinaue parandus: quæ enim malis artibus conciliamus nobis, non noſtra, ſed aliena ſunt.

Romanus Cathechiſmus.

Panis nomine quid ſignificetur.

Quid per panem quotidianum intelligat.

Cur panẽ noſtrũ, & nõ meũ petimus.

Quid per Ne nos inducas in tentationem. *Cap. XIII.*

IDeſt ne patere Rex noſter optime, maxime, ut toties, & tã periculosè nos Sathã infirmos tentet, & ad male operandũ ſollicitet. Petimus itẽ, ne diuino præſidio deſerti vel tentationibus decepti aſſentiamur. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus ſuccumbimus, & tentationibus ſubiugamur, ac ſubijcimur. Non ergo hoc ſonat inquit

Caſſianus,

Caſſianus eremita. Caſſianus, ne inducat nos in tentationem, quaſi non permittat nos aliquando tentari: ſed in tentatione poſitos ſuperari a Diabolo, qui tentat, vt decipiat, & hominem ad malum inducat; utque quiſpiam relinquat virtutem, & amplectatur vitium. Deus autem tentat, vt probet. Homo vero tentat, vt experimentum ſumat de re, quam ignorat. *Triplex tentatio. Eccleſiaſt. cap 34.*

Quorum præceptis moniti, ac informati dicamus: Aue Maria, ideſt, Salutationem Angelicam. Cap. XIIII.

De ſalutatione Angelica. PRæceptis quidem ſanctæ noſtræ matris eccleſiæ ſalutaribus inſtituti, moniti, ac informati, Angeli Dei, & Heliſabet, ac eiuſdem Dei eccleſiæ his verbis, ſcilicet, Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Ieſus. Sancta Maria mater Dei ora pro nobis peccatoribus, nunc, & in hora mortis noſtræ. Amen. Mariam Virginem Dei matrem ſalutamus, hoc eſt ſalutationem congratulationis ei dicimus: in qua ſalutatione aduertendum eſt, quod trium verbis, & oratione vtimur: *Lucæ 1.* Angeli quidem Dei, cum adorimur cum eo, Aue gratia plena, Dominus tecum: cum Sanctę Heliſabet dictis, cum oramus ſecum, dicentes: Benedictus fructus ventris tui: cum Sancta deniq; noſtra Matre, & Dei Eccleſia; cum ſupplicamus Matri Dei dicentes: Sancta Maria mater Dei, & cętera. *Salutatio Angelica alijs ampliata eſt verbis duobus.* Vbi inſuper aduertendum eſt, quòd ſancta Dei Eccleſia interpoſuit verbum Maria, inter verba Angeli, & verbis Heliſabet addidit verbum Ieſus: ſed eiuſdem Dei Eccleſiæ eſt ſubſequens oratio, ſcilicet, Sancta Maria mater Dei. &c.

Quæ ſit fidei regula. Cap. XV.

IAm nunc ad declarationem ultimi propoſiti rudimenti, hoc eſt, fidei regulæ: quæ eſt ipſum Symbolum Apoſtolorum, quo præditus eſſe debet quicunque prima tonſura, (ſecundum ea, quę ſupra diximus,) initiari deſiderat; tranſeamus, dicentes: quod fidei regula eſt illa, quam duodecim Apoſtoli ſuo Symbolo tradiderunt, quamque in ſectiones ſeu articulos duodecim aptè diſtinxerunt: quorum primus eſt, ſcilicet.

Symbolum Apoſtolorum.		Symbolum Nicęnum.
Petrus.		
1 *Credo in Deum patrem omnipotentem: creatorem cœli, & terræ.*	Concordia Symbolorum. 1	*Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli, & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium.*

Andræas.

2 *Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, dominum noſtrum.*

Iacobus.

3 *Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.*

Ioannes.

4 *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.*

Philippus.

5 *Deſcendit ad inferos: tertia die reſurrexit à mortuis.*

Bartholomęus.

6 *Et aſcendit ad cælos: ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.*

Thomas.

7 *Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.*

Mattheus.

8 *Credo in Spiritum ſanctum.*

Iacobus.

9 *Sanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem.*

Simon.

10 *Remiſſionem peccatorum.*

Thadæus.

11 *Carnis reſurrectionem.*

2 *Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum: & ex patre natũ ante omnia ſæcula; Deum de Deo, lumen de lumine: Deum uerum de Deo vero, genitum, non factum conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt.*

3 *Qui propter nos homines, et propter noſtram ſalutem deſcendit de cęlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, & homo factus eſt.*

4 *Crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, et ſepultus eſt.*

5 *Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.*

6 *Et aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Patris.*

7 *Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis.*

8 *Et in Spiritum ſanctum Dominum, & viuificantem, qui ex patre filioque procedit, qui cum patre, & filio, ſimul adoratur, & conglorificatur: qui locutus eſt per Prophetas.*

9 *Et vnam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam eccleſiam.*

10 *Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorũ.*

11 *Et expecto reſurrectionem mortuorum.*

Articuli ſecundi verba, ſcilicet; Et in Ieſum Chriſtum, Filium eius vnicum, Dominum noſtrum, qui intelligi debeant. Cap. XXI.

Secunda Trinitatis perſona qua Matth 1. Ieſus quid ſit. Ieſus qui Chriſtus dicatur. Ieſus cur Dei filius vnicus dictus ſit. Ioan 1. Ieſus qui ex Patre natus ſit. Pſal 103. Pſal 2. Ecc. 24. Ieſus Chriſtus cur ſit Dominus noſter, & cur Dominus. Athanaſ. 1. Cor. 8. Ieſus Chriſtus filius Dei quomodo ſit Deus de Deo, & lumen de lumine. Generatio filij à patre non eſt corporalis. Pſal. 35. Ioan. 1. Hebra. 1. Dei filius qui ſit Deus verus de Deo vero.

HOc eſt, & credo, inquam, in ſecundam diuinæ Trinitatis perſonam, ſcilicet, in Filium Dei, qui vocatur Ieſus, ideſt Saluator, qui ſaluum facit populum ſuum à peccatis eorum: qui & Chriſtus etiam dictus eſt, ſcilicet, vnctus in Regem, Meſſiam, Pontificem, ac magnum Sacerdotem, oleo nempe, ſeu vnguento Regali, ac Sacerdotali, Spiritusſancti; qui & Dei Filius item dictus eſt, ideo vnicus, quod ſolus ipſe, & non alius, ex ſubſtantia patris, ante ſęcula genitus eſt: nam alij licet filij Dei ſint, Euangelio dicente: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, nuncupatione ſcilicet, participatione, adoptioneque, ac gratia, non autem ſubſtantia, neque natura, vt Chriſtus Filius Dei vnigenitus, cuius gloriam, gloriam quaſi vnigeniti a Patre uidimus: Filium Dei ergo ex patre natum, ideſt ex ſubſtantia Patris ante ſęcula, ſiue ſpacia temporalia, hic profitemur, dicente Patre: Ex vtero ante Luciferum genui te. & ruiſum, Filius meus es tu, ego hodie genui te: & alibi, Ex ore altiſſimi prodiui; primogenita ante omnem creaturam, & cætera huiuſmodi non deſunt teſtimonia. Porrò Dominum noſtrum Filium Dei vnigenitum item profitemur: ipſe ſi quidem nos morte victa liberauit, uendicauitque, & in libertatem, atque adoptionem filiorum Dei adſciuit. Dominum verò nuncupamus, ad impietatem illorum elidendam, qui Filium perfectione, & auctoritate minorem eſſe Patre, & quaſi ei ſubiectum oblatrarunt; non conſiderantes, quod ſi Patri eſt conſubſtantialis, conſequenter & idem ipſe eſt Dominus, nam Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritusſanctus dicitur. Vnde Paulus ait de eo, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum: eſtque Deus de Deo; quia conſimilis eſſe, eiuſdemque naturæ cum Deo Patre gignente intelligitur: eſtque Dei filius lumen de lumine: quia ſicut lux, ſeu maius lumen producit de ſe natiuum ſplendorem ſine aliqua ſui diminutione, aut diſſectione ſuæ ſubſtantiæ, ita ſanè filius Dei ex ſubſtantia Patris ſine paterna ſubſtantiæ imminutione, aut partitione ineffabiliter prodit: hæc autem diximus, ne quis autumet hanc Filij à patre generationem corporalem eſſe, & per diuiſionem ſubſtantiæ diuultionemve fieri, vt corporum fieri ſolent generationes: eſt ergo Filius Dei lumen de lumine, de quo Pſaltes ait: Quoniam apud te eſt fons uitæ, & Ioannes; Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; & multa alia ſacræ ſcripturæ loca non deſunt pro hac aſſerenda veritate, cum profecto ſit & ſplendor gloriæ Patris, & figura ſubſtantiæ eius. Pari modo Filius Dei eſt Deus verus de Patre Deo vero natus; quemadmodum naturali productione naſcitur homo verus de homine vero; & verus flos de vero flore, & hoc confitemur ad confutandam veſaniam eorum malignorum, dicentium perperam

peram

peram quidem, Filium non eſſe verum Deum; ſed ſola nuncupatione, & communione nominis dici Deum; quemadmodum de hominibus dicit Pſalmiſta; Ego dixi: Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Ad hæc Filium Dei genitum eſſe à Patre ſolo, & ex ſubſtantia Patris, & nullo modo factum profitemur: quoniam factura neq; ex facientis eſt ſubſtantia, neque naturæ cognatione illi reſpondens; non etiam ipſi facienti coæua, neque naturali productione; ſed ſola voluntatis ipſius factoris libertate prodit ad ortum: & hoc dicimus ad confuſionem Arrianorum dicentium, & malè, ipſum diuerſam à Patre habere ſubſtantiam, penituſq; diuiſam. Eſt denique Dei Filius Patri conſubſtantialis, eiuſdemque penitus ſubſtantiæ cum Patre, ſecundum illud eiuſdem Domini noſtri verbum de ſe ipſo, Ego & Pater vnum ſumus. Nouiſſimo loco per Dei Filium dicimus facta eſſe omnia: quia omnia per ipſum facta ſunt, inquit Ioannes, & ſine ipſo factum eſt nihil; vbi aduertendum venit, quod omnium nomine, dumtaxat creaturæ omnes compræhenduntur, non autem Deus ipſe, qui eſt ſuper omnia, & omnium ambitu, atque vniuerſitate nequaquam comprænenditur: Et ſunt quidem per ipſum Dei Filium omnia facta, non vt per inſtrumentum extrinſecum, quò vſus fuerit Deus Pater in mundi productione, vt cooperatorio, & adminiculatorio ad rerum productionem, vt dixerunt Arriani; ſed tanquam per internam, & naturalem Patris virtutem, & ſapientiam, illi profecto intimam, eſſentialem, & propriam. Omnia namque, ait Pſaltes, in ſapientia feciſti Deus. & Paulus dicit; quòd per filium Dei Pater fecit & ſæcula: eſt enim ipſe virtus, & ſapientia Patris.

Pſalm. 81. *Filius Dei cur genitus à Patre dicatur, & non factus.* *Filius Dei ut Patri ſit conſubſtantialis.* *Ioan. 10.* *Per Filiũ Dei facta ſunt oĩa.* *Ioan. 1.* *Omnium nomine qd intelligatur.* *Pſal. 103.* *Hebr. 1.*

Tertij Articuli verba, ſcilicet: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cœlis: & incarnatus eſt de Spirituſancto ex Maria Virgine; & Homo factus eſt. Cap. XXII.

HVius autem præmemorati articuli, hanc dicimus eſſe ſententiam, ſcilicet: Credo, & confiteor, eum ipſum Ieſum Chriſtum vnicum Dominum noſtrum, Dei Filium, qui pro nobis humanam carnem ſuſcepit in vtero Virginis, non ex virili ſemine, vt alij homines, ſed ſuprà omnem naturæ ordinem Spiritusſancti virtute, ideſt, cooperante Spirituſancto, (ut dixit Angelus ad Mariam, ſcilicet: Spirituſſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi;) conceptum eſſe, ita vt eadem perſona Deus permanens, quod æternitate erat, homo fieret, quod ante ſæcula erat: quod & Ioannes etiam declarauit; dicens: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum; & demum concluſit: & Verbum caro factum eſt: quod idem ſonat, quod, & homo factus eſt, & habitauit in nobis. Filius enim Dei, qui diuinæ naturæ hypoſtaſis eſt, ita hu-

Ioan. 1.

Vultus Domini an moueatur. 213.b
*Vltima Collecta finita in Miſſa cur Sacerdos iterum ſalutet populum per Dominus Vobiſcum. fol.*229.b
Vnctio extrema quidnam ſit f. 32.a
*Vnctio extrema quotuplex ſit.f.*32.a *in fine.*
Vnctio extrema cur appelletur Sacramentum ſacræ vnctionis. 32.b
Vnctio extrema an ſit unum uel plura Sacramenta. 32.b
Vnctio extrema peccatorũ reliquias tollit. 25.b
Vnctionis extremæ autor & inſtitutor quiſnam fuerit. 33.a
Vnctionis extremæ forma q̃ ſit. 33.a
*Vnctionis extremæ quis ſit miniſter. fol.*33.a.
*Vnctionis extremæ effectus quis ſit. fol.*33.a.
Vnus eſt Deus,& non plures Dij. 8.a
Vna fides quomodo ſit. 4.b
Vna cur ſit dicta eccleſia. 12.a
*Vnum Deum, vnam fidem, & vnum Baptiſma prædicat Paulus. ad Epheſ.*4. 8 a
Vnum peccatum ex alio naſcitur. folio 43.b.
Vnum an plura peccata mortalia cõmittat omittens ſeptem Horas Canonicas vnius diei. 129.b
Vnicus Dei filius cur dictus fuerit Ieſus. 8.b
Vniuerſalis cur dicatur Eccleſia. folio 12.b.
Vti de cęlis filius Dei deſcenderit. 9.b
Vtilitas fructuum Spiritusſancti. folio 40.a.

FINIS.

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM

PRIMI TRACTATVS.

1 *INITIANDVS prima tonſura, quæ ſcire debeat.*
2 *Quid ſit fides.*
3 *Quotuplex ſit fides.*
4 *Quomodo vna ſit fides.*
5 *Fides Catholica quid ſit.*
6 *Initiãdus prima tonſurã quid per fidei rudimẽta intelligere debeat.*
7 *Signum Crucis ad quid faciendum.*
8 *Dominicam orationem cur teneamur ſcire.*
9 *Spes quid ſit.*
10 *Verba prima dictæ orationis Dominicæ, ſcilicet, Pater noſter; quì intelligere debeat prædictus tondendus.*
11 *Quid per adueniat regnum tuum debeat dictus tõdendus intelligere.*
12 *Quid per Panem noſtrum.*
13 *Quid per Ne nos inducas in tentationem.*
14 *Quorum præceptis moniti, ac informati, dicamus Aue Maria, ideſt, Salutationem Angelicam.*
15 *Quæ ſit fidei regula.*
16 *Articulus fidei quid ſit, & vnde dicatur articulus.*
17 *Quinam ſint Articuli ſanctificationis, qui redemptionis, & qui creationis.*
18 *Verbi, Credo, in materia fidei Euangelicæ acceptio, & profeſſio quæ ſit.*
19 *Quomodo differant Credere in Deum, credere Deũ, & credere Deo.*
20 *Primi articuli verba, ſcilicet: Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli, & terræ, quì intelligere debeamus.*
21 *Articuli ſecundi verba, ſcilicet, Et in Ieſum Chriſtum filium Dei vnicum Dominum noſtrum. quì intelligi debeant.*

49 Decimum preceptum quod eſt; Non concupiſces domum proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quę illius ſunt: quęnam prohibeat concupiſcere hominem.
50 Quę ſint precepta Eccleſię.
51 Quęnam ſint feſta, quę celebrare tenemur.
52 Quibus diebus nobis audienda ſit Miſſa.
53 Quibus temporibus confiteri nos oporteat peccata noſtra.
54 Quibus diebus nobis ieiunandum ſit.
55 In quo tempore nobis communicandum ſit.
56 Decimam ſoluere quinam teneantur.
57 Ab eſu carnium quibus diebus abſtinere debeamus.
58 Diebus ieiuniorum quibus cibis nobis veſci non liceat.
59 Nuptię quibus anni temporibus prohibitę ſint.
60 Debitum coniugale quibus diebus petere non liceat.
61 De ſeptem Eccleſię ſacramentis, & quot ſint.
62 Sacramenta quomodo ſint neq; plura, neq; pauciora quàm ſeptem.
63 Sacramentum quid ſit.
64 Sacramentum vnde dicatur.
65 Sacramenta quis inſtituerit.
66 Quę cauſę inſtitutionis ſacramentorum.
67 Sacramenta nouę legis à ſacramentis ueteris legis quò differant.
68 Ex quibus ſacramenta noue legis conficiantur.
69 Quęnam ad ſacramentorum ſuſceptionem requirantur.
70 Effectus ſingulorum ſacramentorum quis ſit.
71 Sacramenta quęnam ſint neceſſaria, & quę uoluntaria.
72 Alia ſacramentorum diuiſio quęnam ſit.
73 Tertia ſacramentorum diſtinctio.
74 Baptiſmus quid ſit.
75 Ad ſubſtantiam baptiſmi quot requirantur.
76 Baptiſmus quotuplex ſit.
77 Quę ſit materia baptiſmi.
78 Quę ſit verborum forma baptiſmi.
79 Baptiſmi miniſter quisnam ſit.
80 Differentia ſacramenti baptiſmi & pœnitentię quę ſit.
81 Quis ſit effectus baptiſmi.
82 Confirmatio quid ſit.
83 Ad ſubſtantiam ſacramenti confirmationis quot requirantur.
84 Quęnam ſit materia confirmationis.
85 Confirmationis forma quę ſit.
86 Confirmationis miniſter quis ſit.
87 Confirmationis effectus, quinam ſit.

88 Euchariſtiæ ſacramentum quid ſit.
89 Ad ſubſtantiam ſacramenti Euchariſtiæ quæ requirantur.
90 Quæ ſit Euchariſtiæ materia.
91 Quæ ſit forma.
92 Quiſnam ſit miniſter Euchariſtiæ.
93 Quis ſit Euchariſtiæ effectus.
94 Pœnitentia quid ſit.
95 Species pœnitentiæ quot ſint.
96 Quæ ſit publica pœnitentia.
97 Quæ ſit priuata pœnitentia.
98 Pœnitentia quibus partibus conſtet.
99 Quid ſit contritio.
100 Quid ſit confeſſio.
101 Confeſſio quotuplex ſit.
102 Quid ſit ſatisfactio.
103 Satisfactionis partes quot ſint.
104 Quæ ſit pœnitentiæ forma.
105 Miniſter ſacramenti pœnitentiæ qui ſit.
106 Quiſnam ſit effectus pœnitentiæ.
107 Extrema vnctio quid ſit.
108 Quotuplex ſit vnctio.
109 Sacramentum ſacræ vnctionis, cur appelletur extrema vnctio.
110 Extrema vnctio, an vnum tãtum ſit ſacramentũ, vel plura, propter (plures vnctiones.
111 Subſtantialia extremæ vnctionis, quot, & quæ.
112 Extremæ vnctionis materia quæ ſit.
113 Extremæ vnctionis forma quæ ſit.
114 Miniſter extremæ vnctionis quiſnam ſit.
115 Vtilitas, ſeu effectus extremæ vnctionis qui ſint.
116 Quiſnam poſſit inſigniri prima tonſura.
117 An prima tonſura ſit ordo.
118 Quid ſit prima tonſura.
119 Prima tonſura quo die poſſit tradi.
120 Tonſura cur in modum coronæ fiat.
121 Corona cur in ſummitate capitis fiat.
122 Initiandus prima tonſura in quot capitis partibus tondeatur.
123 Quid dicat tondendus, dum ab Epiſcopo tondetur.
124 Initiatus prima tonſura quo indumento induatur ab Epiſcopo.
125 Cur capilli etiam apud aures, & oculos amputentur.
126 Tonſuræ vſus à quibus oriatur.
127 Tonſura, raſura, & corona, quomodo differant.
128 Sacra ordinatio quid ſit.

129 *Ordinis miniſter quis ſit.*
130 *Ordinum cur maiores, & cur minores quidam nuncupentur.*
131 *Cur ſeptem ordines eſſe dicantur.*
132 *Ordines ſecundum Canoniſtas quot eſſe dicantur.*
133 *Ordo quomodo unum ſit Sacramentum.*
134 *Ordinis character in quo actu imprimatur.*
135 *Ordinis ſubſtantialia quæ ſint.*
136 *Ordinis materia in generali quę ſit.*
137 *Ordinis forma quę ſit in generali*
138 *Ordinis miniſter quis ſit.*
139 *Ordinis effectus quis ſit.*
140 *Matrimonium quid ſit.*
141 *Quotuplex ſit matrimonium.*
142 *Matrimonialis coniunctio quotuplex ſit.*
143 *Quę ſit materia matrimonij.*
144 *Quę ſit forma matrimonij.*
145 *Bona matrimonij quę ſint.*
146 *Virtus, & effectus matrimonij quiſnam ſit.*
147 *Virtutes Cardinales quæ, & quot ſint.*
148 *Virtutum Cardinalium diffinitio.*
149 *Prudentiæ ſpecies quæ, & quot ſint.*
150 *Quæ ſint ſpecies Iuſtitiæ.*
151 *Partes fortitudinis quænam ſint.*
152 *Species Temperantiæ quæ, & quot ſint.*
153 *Spiritusſancti dona quæ, & quot ſint.*
154 *Quare ſint ſeptem Spiritusſancti dona.*
155 *Donum timoris quid ſit.*
156 *Timoris ſpecies quæ, & quot ſint.*
157 *Quid ſit unumquodque Spiritusſancti donum.*
158 *Vtilitas fructuum Spiritusſancti.*
159 *Donum timoris.*
160 *Miſericordia quid ſit.*
161 *Quis præcipiat exerceri in proximum opera miſericordiæ.*
162 *Quæ ſint Euangelicæ legis beatitudines.*
163 *Quid ſit Beatitudo?*
164 *Beatitudines Euangelicæ ad quid à nobis obſeruari debeant.*
165 *Compendioſa omnium octo beatitudinum declaratio.*
166 *Senſus corporis quot, & qui ſint.*
167 *Circa uſus ſenſuum quomodo peccetur.*
168 *Senſus ſpirituales quot, & qui ſint.*
169 *Quot, & quæ ſint peccata mortalia.*

170 *Peccatum quid ſit.*
171 *Quid ſit peccatum ſecundum rem.*
172 *Quid ſit ſecundum nomen.*
173 *Effectus peccati quis ſit.*
174 *Quotuplex ſit peccatum.*
175 *Peccatum actuale quotuplex ſit.*
176 *Peccatum veniale quomodo mortale fieri poſſit.*
177 *Peccatum iterum duplex, & triplex reperitur.*
178 *Quid ſit ſuperbia.*
179 *Species ſuperbiæ quænam ſint.*
180 *Rami, ſeu filiæ inuidiæ quæ, & quot ſint.*
181 *Filię Auaritiæ quæ, & quot ſint.*
182 *Filiæ Irę quæ, & quotnam ſint.*
183 *Quæ ſint ſpecies, ſeu differentiæ Luxuriæ.*
184 *Filiæ Gulę quę & quot ſint.*
185 *Luxurię filię quę, & quot ſint.*
186 *Accidię filię quę, & quot ſint.*
187 *Cuinam comparentur dicta ſeptem vitia capitalia.*
188 *Supradicta ſeptem vitia quomodo curentur paſſione Chriſti.*
189 *Quęnam ſint virtutes contra ſeptem peccata mortalia.*
190 *Peccata aliena quæ, & quotnam ſint.*
191 *Peccata clamantia in cœlum quę, & quot ſint.*
192 *Peccatum in Spiritumſanctum quid ſit.*
193 *Peccatum in Spiritumſanctum quomodo irremiſſibile dicatur, & quare.*
194 *Species peccati in Spiritumſanctum quę, & quot ſint.*
195 *Peccata cordis quæ ſint.*
196 *Peccata oris quę ſint.*
197 *Peccata operis quę ſint.*
198 *Peccata omiſſionis quę ſint.*
199 *Nouiſſima hominis quę, & quotnam ſint.*

SPECVLVM PROMOVENDORVM AD ORDINES MINORES, ATQVE MAIORES,

MICHAELIS TIMOTHEI V. I. D.

De ſcientia, quam habere debet initiandus Prima tonſura.

Initiandus prima tonſura, quæ ſcire debeat.
Cap. I.

ACCEDENTEM ad Deum; inquit Apoſtolus; credere oportet: Quicunque ergo vult clericali inſigniri tonſura, ac domini partem, ſeu ſortem habere; ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem; hoc eſt; vt fidei rudimenta edoctus ſit; eaque ſciat explicitè; aut ſaltem implicitè: vtque competenter legere, accentu[illegible]que congruenter, ac ſaltem lecta grammaticaliter intelligere, ac ſcribere probè ſciat: vtque etiam non ſæcularis iudicij ſugiendi fraude; ſed ut Deo fidelem cultum pręſtet, hoc vitæ genus ſibi elegiſſe. Quid ergo in primis ſit fides; & quotuplex ſit fides: & cur vna ſit fides: & quid demum ſit fides catholica, diuino præuio auxilio diſſeramus: Poſtmodum de ſingulis hic ſupra enarratis fidei rudimentis ſubijciemus, ac dicemus.

Hebr. 11.

Conc. Trid. ſeſſ. 24. ca. 12. & ſeſſ. 23. c. 4.

Quid igitur eſt fides. Cap. II.

De fide Magiſt Sententiarum. *Fides quid eſt.* *Author alibi.* *Hebræ. 11.*

FIdes ergo; ſecundum Magiſtrum Sententiarum; eſt virtus, qua creduntur quæ non uidentur: quod tamen non de omnibus (ſicut aliàs obſeruauimus; verſiculum illum hymni, qui incipit; Æterna Chriſti gloria; ſcilicet, quæſita iam primum fides; exponentes) quæ non uidentur, accipiendum eſt; ſed de his tantum, quę credere ad religionem pertinent. Multa enim ſunt, quæ ſi Chriſtianus ignorat, nihil metuendum eſt, quia non ideo à religione deuiat. Vel fides; ſecundum Apoſtolum; eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium: ſubſtantia inquam, rerum ſperandarum, ideſt, quaſi certa poſſeſſio quędam earum rerum, quas ſperamus: eo quod mentis noſtræ oculis eàs ſic repræſentet, ac ſiſtat; vt ijs iam quodammodo frui uideamur: & argumentum non apparentium, ideſt, perſpicua oſtenſio, & certa demoſtratio rerum non uenientium in conſpectum, vt de eis ita perſuaſi ſimus, ac ſi oculis corporalibus peruiderentur.

Fides quotuplex ſit. Cap. III.

FIdes autem noſtra eſt duplex, ſcilicet, infuſa, & acquiſita: Infuſa eſt, quæ à Deo infunditur homini ad aſſentiendum his, quæ credenda ſunt. Acquiſita autem eſt, quæ poſt iuſtificationem, uel per auditum verbi, uel per uiſa miracula augeſcit. Item duplex eſt fides; Actualis, quæ, ſcilicet ſe exerit, & exercęt, uel oſtendit. Habitualis, quę non ſe exerit, niſi pro loco, & tempore: ut in dormiente eſt fides habitualis, ſed non actualis. Item duplex eſt fides, ſecundum Gloſ. in titulo de ſumma Trinitate, & fide catholica, ſcilicet; formata, quæ annexam hābet charitatē, & quaſi amictu bonorum operum veſtita; & informis, quæ bonis operibus deſtituta eſt. Vel fides eſt mortua; ſeu hiſtoria, quæ tantum aſſentit hiſtoriæ ſine omni affectu pio in Deum; vel eſt uiua, ſeu uiuificans, quæ ſic aſſentit hiſtoriæ, quod omni fiducia fertur in Deum; & inſuper charitatem operatur.

Gloſ. *Galat.*

Fides quomodo vna ſit. Cap. IIII.

Fides quomodo ſit vna.

LIcet autem fides diuerſis dicatur modis, nempè, pro eo, quo creditur, animo, ſcilicet, & intellectu, quo caſu fides eſt uirtus, & pro eo quod creditur, & non eſt virtus: quod enim creditur, id in rebus eſt, quæ vel eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe creduntur: nihilominus tamen fatendū eſt, vnam, ſcilicet, quod creditur, & id, quo creditur, eſſe fidem, & communem eſſe omnibus fidelibus; ſicut pluribus hominibus una facies cōmunis eſſe dicitur: cum tamen ſinguli ſuas habeant. non enim fides numero eſt vna, ſed genere; quæ cum ſit in uno, & in alijs, non ipſa, ſed ſimilis, & propter ſimilitudinem magis unam dicimus eſſe, quàm multas. ſicut idem uolentium dicitur una uoluntas, cum tamen cuique ſit una uoluntas, & duorum ſimillimorum dicitur facies vna.

Fides Catholica quid eſt. *Cap. V.*

Diximus ſupra, quòd nomine fidei utrumque, ſcilicet, & illud, quod creditur, & id, quo creditur, cenſetur: & illud, quod creditur, dicitur una fides; quia idem iubemur credere, & unum idem, quæ fides eſt creditur à cunctis fidelibus; unde fides catholica dicitur, ideſt vniuerſalis; de qua fatur Athanaſius, dicens: Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque firmiter, fideliterque crediderit, hic ſaluus eſſe non poterit. Huius ergo ſacræ fidei dono, ac lumine illuſtratus homo, firmiter, & fideliter, aſſentit his, quæ vt credantur, ſunt diuinitus reuelata, & ab Eccleſia nobis propoſita: cuiuſmodi ſunt Deum Trinum eſſe; ut idem fatur Athanaſius in principio eiuſdem Symboli; & unum; nõ in unius ſingularitate perſonæ, ſed in unius trinitate ſubſtantiæ. Item è nihilo creatum mundum. Deum factum eſſe hominem, & pro hominibus mortem ſuſtinuiſſe. Mariam, & Virginem, & Dei matrem exiſtere. mortuos omnes ad uitam excitandos eſſe. hominem ex aqua & Spirituſancto regenerari. totum Chriſtum in Euchariſtia contineri. & id genus religionis noſtræ ueneranda myſteria, quæ diuinitus reuelata, non humani ſenſus captu comprehendi, ſed fide duntaxat percipi poſſunt.

Athan.

Initiandus prima tonſura, quid per fidei rudimenta intelligere debeat. *Cap. VI.*

Præmiſimus iam ſupra, quòd quicunque vult clericali inſigniri tonſura, tenere debeat catholicam fidem, & edoctus eſſe fidei rudimenta: iam igitur de fide aliqua diſſeruimus; reliquum eſt, ut modo ſubodoremus ea, quæ ad fidei rudimenta neceſſaria eſſe uidentur tractanda. Intelligere ergo debet initiandus prima tonſura, per fidei rudimenta in primis ſacratiſſimum ſanctæ Crucis ſignum; deinde Dominicam orationẽ, ac Salutationẽ Angelicam: tertio illam fidei regulam, quam duodecim Apoſtoli ſuo Symbolo tradiderunt, hoc eſt Symbolum Apoſtolorum. Quarto decem decalogi præcepta: Quinto ſeptem Eccleſiæ catholicæ Sacramenta; ac demum cætera, quæ ad inſtitutionem chriſtianam non minus utilia, quàm neceſſaria videntur; qualia ſunt virtutes & theologales, & cardinales, necnon & dona Spirituſancti, fructuſque eiuſdem; præcepta item ipſius charitatis, ac etiam Eccleſiæ, miſericordiæque tum ſpiritualia, tum temporalia opera, Beatitudines etiam, ſenſus quinque corporis, capitalia demũ peccata, ac nouiſſimo loco nouiſſima memoranda.

Rudimentorum fidei nõie quid intelligendum.

Nota quæ ſcire dẽat initiandus prima tonſura.

Signum Crucis ad quid faciendum. *Cap. VII.*

Sanè per illud profectò nos ſancta Dei Mater Eccleſia in vtero eius ideo ſuſcipit: quoniam & per illud ipſum ſignum ſanctiſſimam Trinitatem, Incarnationem etiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac eius paſſionẽ manifeſtè declaramus. Nam mittendo manum ad caput, dicendo; In nomine

De ſigno Crucis.

Signũ Crucis quid ſibi velit.

mine Patris; filium à Patre ueniſſe indicamus. at deducendo manum ad ventrem, dicendo: & filij, ſignificamus filium aſſumpſiſſe carnem humanam in Marię Virginis aluo. Producendo manum à tergo ſiniſtro ad dextrum, dicendo: Et Spiritusſancti, ſignificamus, illum factum hominē in uentre Matris, & amore ueniſſe ad crucem, à tergo ſi quidem ſiniſtro, ideſt, à paſſione trāſijt Chriſtus ad dexteram Patris: & Spiritumſanctum eſſe, ac procedere à Patre, item & à filio, demonſtramus.

De Dominica oratione.

Dominicam orationem cur teneamur ſcire. *Cap. VIII.*

Oratio Dominica cur debeat ſciri à fidelib.
Matth. 6.

NVnc ad alterum fidei noſtræ rudimentum tranſcendentes dicimus; quod prima tondendus tonſura, ideo Dominicam orationem ſcire tenetur, quoniam illam Chriſtus dominus noſter ore ſacro prodidit, & præſcripſit omnibus, qui ſpem ſuam, ac vota, oratione cupiunt Deo explicare, cum dixit; Sic ergo orabitis, ſcilicet, Pater noſter, qui es in cęlis: ſanctificetur nomen tuum. Adueniat Regnum tuum. Fiat uoluntas tua, ſicut in cęlo, & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo, Amen.

De Spe.

Spes quid eſt. *Cap. IX.*

Spes quid ſit.
Differētia inter fidē, & ſpem.

QVoniam autem ſpes ſedes eſt earum ſeptem petitionum, quæ continētur in oratione Dominica: ideo ea prius diffinita, poſtmodum ad expoſitionem dictæ Orationis Dominicę accedemus. Spes ergo, ſecundum Theologos, eſt certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia Dei, & promeritis proueniens. Vel ſpes eſt uirtus diuinitus infuſa, per quam certa cum fiducia noſtræ ſalutis, & æternæ vitæ bona expectantur. Diſtinguitur tamen ſpes a fide: quia fides eſt malarum rerum, & bonarum rerum, item & præteritarum, præſentium, & futurarum, quia credimus mortem Chriſti, quæ prætetijt; credimus ſeſſionem Chriſti ad dexteram Patris, quæ nunc eſt: credimus Chriſtum uenturum ad iudicandum, quod futurum eſt. Spes autem non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum.

Verba prima dicta orationis Dominicæ, ſcilicet, Pater noſter: qui intelligere debeat prædictus tondendus. *Cap. X.*

Ioan. 1.
Pater quis dicatur.
Deus cur dicatur Pater noſter.

SCiat igitur prædictus tonſura prima tondendus; ꝙ illa verba quæ in oratione iam ennarrata, præmittuntur, videlicet: Pater noſter, poteſt ita enodare, nempe; quòd Pater dicitur gręce, genitor vero latine, at hebraice Abba: & quod Deus dicitur Pater à patrando, ſeu perficiendo: quia per eum omnia facta ſunt: & quod Deus generaliter, & ſpecialiter, & ſingulariter dicitur Pater; generaliter, quia uniuerſitatis Deum, ac Dominum Patrem eſſe voce propria confitetur, nempe per creationem omnium: ſpecialiter, quia de conditione ſeruili in adoptionem filiorum

Dei,

Dei, & iuſtorum profitetur ipſum eſſe aſcitum: ſingulariter dicitur Pater per generationem Chriſti; vnde propter hoc nos miſeri filij adoptiui dicimus: Pater noſter: quia Deus ſolius eſt Chriſti Pater per naturam, cui ſoli competit dicere; Pater mi, fidelium autẽ eſt Pater per gratiã.

Quid per adueniat regnum tuum debeat dictus tondendus intelligere. Cap. XI.

SAnè hac quidem Regni Dei petitione compræhenſa ſunt omnia, quibuſcunque in hac peregrinatione, vel exilio indigemus. Primum enim petimus ut per gratiam, & iuſtitiam regnet in eccleſia Deus; imo & in toto mundo eiectis hinc aduerſarijs poteſtatibus, ac cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis ſecundum Caſſianum. Secundo petimus à Deo, vt ad Regnũ Chriſti Domini, & ad accipiendam veri Dei cognitionẽ infideles, Iudęi, ſchiſmatici, ac hęretici conuertant, vt ad ſanitatem redeant, & ad eccleſiæ Dei communionem, à qua deſciuerunt, reuertantur. Tertio petimus, vt ad eos veniat regnum, quo illi peccatorum diſcuſſa caligine, & radijs diuinæ lucis illuſtrati, in filiorum Dei priſtinam dignitatem reſtituantur. Quarto petimus, vt ex hoc mundo, veluti graui peregrinatione, ac militia vocati, quamprimum transferamur ad regnum gloriæ & fęlicitatis, vt cum Chriſto, & ſanctis eius in ſempiternum regnemus. *Romanus Cathechiſmus.* *Caſſianus eremita collat. 9. cap. 19.*

Quid per panem noſtrum. Cap. XII.

PEr Panem noſtrum, intelligimus quicquid in victu, cæteriſq́; rebus ad corpus, vitamque tuẽdam adhibemus: Deinde quidquid nobis ad ſpiritus, & animæ vitam, ac ſalutem Dei munere tributum eſt expoſcimus. Petimus item Panem quotidianum, id eſt victui neceſſaria. Vnde Panis nomine veſtes ad tegendum, cibum ad ueſcendum, ſiue panis, ſiue caro, ſiue piſcis ſit, intelligimus. Et huic voci quotidianum, ſubiecta eſt ea notio frugalitatis ac parſimoniæ: quia non multiplicem, aut delicatum cibum poſtulamus, ſed eum qui naturæ neceſſitati ſatisfaciat. Item quotidianum panem appellamus, quo ueſcimur ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidiè conſumitur vi naturalis caloris. Et ob eam cauſam noſter appellatur, quod iure à nobis eſt acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto, rapinaue parandus: quæ enim malis artibus conciliamus nobis, non noſtra, ſed aliena ſunt. *Romanus Cathechiſmus.* *Panis nomine quid ſignificetur.* *Quid per panem quotidianum intelligat.* *Cur panẽ noſtrũ, & nõ meũ petimus.*

Quid per Ne nos inducas in tentationem. Cap. XIII.

IDeſt ne patere Rex noſter optime, maxime, ut toties, & tã periculosè nos Sathã infirmos tentet, & ad male operandũ ſolicitet. Petimus itẽ, ne diuino præſidio deſerti vel tentationibus decepti aſſentiamur. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus ſuccumbimus, & tentationibus ſubiugamur, ac ſubijcimur. Non ergo hoc ſonat inquit

Caſſianus,

Caſſianus eremita. Caſſianus, ne inducat nos in tentationem, quaſi non permittat nos aliquando tentari: ſed in tentatione poſitos ſuperari a Diabolo, qui tentat, *Triplex tētatio.* vt decipiat,& hominem ad malum inducat; utque quiſpiam relinquat virtutem,& amplectatur vitium.Deus autem tentat,vt probet.Homo ve *Eccleſiaſt. cap 34.* ro tentat,vt experimentum ſumat de re,quam ignorat.

Quorum præceptis moniti,ac informati dicamus: Aue Maria, ideſt, Salutationem Angelicam. Cap. XIIII.

De ſalutatione Angelica. PRæceptis quidem ſanctæ noſtræ matris eccleſiæ ſalutaribus inſtituti, moniti, ac informati, Angeli Dei, & Heliſabet, ac eiuſdem Dei eccleſiæ his verbis,ſcilicet, Aue Maria, gratia plena,Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Ieſus. Sancta Maria mater Dei ora pro nobis peccatoribus, nunc, & in hora mortis noſtræ. Amen. Mariam Virginem Dei matrem ſalutamus, hoc eſt ſalutationem congratulationis ei dicimus: in qua ſalutatione aduertendum *Lucæ 1.* eſt, quod trium verbis, & oratione vtimur: Angeli quidem Dei,cum adorimur cum eo, Aue gratia plena,Dominus tecum:cum Sanctę Heliſabet dictis,cum oramus ſecum,dicentes:Benedictus fructus ventris tui: cum Sancta denique noſtra Matre,& Dei Eccleſia;cum ſupplicamus Ma- *Salutatio Angelica alijs ampliata eſt verbis duobus.* tri Dei dicentes:Sancta Maria mater Dei,& cętera.Vbi inſuper aduertendum eſt,quòd ſancta Dei Eccleſia interpoſuit verbum Maria,inter verba Angeli, & verbis Heliſabet addidit verbum Ieſus: ſed eiuſdem Dei Eccleſiæ eſt ſubſequens oratio, ſcilicet, Sancta Maria mater Dei.&c.

Quæ ſit fidei regula. *Cap. XV.*

IAm nunc ad declarationem ultimi propoſiti rudimenti,hoc eſt, fidei regulæ: quæ eſt ipſum Symbolum Apoſtolorum, quo præditus eſſe debet quicunque prima tonſura,(ſecundum ea,quę ſupra diximus,) initiari deſiderat; tranſeamus, dicentes: quod fidei regula eſt illa, quam duodecim Apoſtoli ſuo Symbolo tradiderunt, quamque in ſectiones ſeu articulos duodecim aptè diſtinxerunt:quorum primus eſt,ſcilicet.

Symbolum Apoſtolorum.		Symbolum Nicęnum.
Petrus.		
Credo in Deum patrem omnipotentem: creatorem cœli,& terræ.	Concordia Symbolorum. 1	*Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli, & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium.*

Andræas.

2 *Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, dominum noſtrum.*

Iacobus.

3 *Qui conceptus eſt de Spirituſancto, natus ex Maria virgine.*

Ioannes.

4 *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.*

Philippus.

5 *Deſcendit ad inferos: tertia die reſurrexit à mortuis.*

Bartholomęus.

6 *Et aſcendit ad cælos: ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.*

Thomas.

7 *Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.*

Mattheus.

8 *Credo in Spiritumſanctum.*

Iacobus.

9 *Sanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem.*

Simon.

10 *Remiſſionem peccatorum.*

Thadæus.

11 *Carnis reſurrectionem.*

2 *Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum: & ex patre natū ante omnia ſæcula: Deum de Deo, lumen de lumine: Deum uerum de Deo vero, genitum, non factum conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt.*

3 *Qui propter nos homines, et propter noſtram ſalutem deſcendit de cęlis, & incarnatus eſt de Spirituſancto ex Maria virgine, & homo factus eſt.*

4 *Crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, et ſepultus eſt.*

5 *Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.*

6 *Et aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Patris.*

7 *Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis.*

8 *Et in Spiritumſanctum Dominum, & viuificantem, qui ex patre filioque procedit, qui cum patre, & filio, ſimul adoratur, & conglorificatur: qui locutus eſt per Prophetas.*

9 *Et vnam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam eccleſiam.*

10 *Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorū.*

11 *Et expecto reſurrectionem mortuorum.*

Mathias. 12 *Et vitam venturi ſeculi.*
12 *Vitam æternam. Amen.* *Amen.*

Articulus fidei quid ſit: & articulus vnde dicatur. Cap. XVI.

QVidnam autem ſit articulus fidei, dicere & hoc loco operæ preciū eſſe iudico: Vnde quidam articulum fidei ſic diffinierunt, dicentes, quod eſt certum aliquod fidei dogma, ab alijs ſeiūctum. Nam quemadmodum articulus propriè dicitur, partium diſiunctarum, ſecundum D. Thomā in ſecunda ſecundæ, cap 6. coaptatio quędam, & in vnum colligatio; prout in corpore particulæ membrorum ſibi inuicem coaptatæ articuli dicuntur: ita fidei Chriſtianę dogmata dicuntur per articulos diſtingui, quatenus in aliquas certas partes diſcernuntur: quæ partes, ſeu articuli dicuntur Symbolum Apoſtolorum; quia quilibet Apoſtolorum ſuum poſuit articulum. Vel articulus fidei eſt inuiſibilis veritas de Deo, nos arctans ad credendum. Dicitur autem articulus, ſecundum Archidiaconum, in cap. accuſatus, de hæreticis, in 6. diminutiuè ab artu, ideſt, membro.

Articulus fidei quid. Tho. 2. 2. cap. 6.

Symbolum quid.

Alia articuli fidei diffinitio. Archidiac.

Quinam ſint articuli ſanctificationis, quinam redemptionis, & quinam creationis. Cap. XVII.

Symbolum Apoſtolorū diuiditur in tres partes.

Romanus Cathechiſmus.

PRimi autem articuli creationis mirum opus, inquit Romanus Cathechiſmus, in vna diuinæ naturæ prima perſona, ſcilicet patre, deſcribitur: vnde dicimus: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cęli, & terræ. Myſterium autem redemptionis noſtræ, ideſt, articuli redemptionis pertinent ad Chriſtum eius filium: de quo dicimus: Crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt; & reſurrexit tertia die. Caput verò, & fons ſanctitatis noſtræ, ideſt articuli ſanctificationis, concluduntur in tertia perſona, ſcilicet Spiritufancto: Vnde dicimus; Credo in Spiritumſanctum dominum, & viuificantem, & conſequenter Sanctam Eccleſiam: vnde fit, quod primus articulus ſpectans ad diuinitatem, eſt articulus creationis: ſex verò ſequentes, ad humanitatem ſpectantes, ſunt articuli redemptionis noſtræ myſterium exprimentes. Quinque verò vltimi ad ſanctificationem noſtram pertinent.

Articulus ad patrem. Sex artic. ad filium. Quinq; artic. ad Spiritumſanctum pertinent.

Verbi, credo; in materia fidei Euangelicæ acceptio, & profeſſio quæ. Cap. XVIII.

ANte omnia autem conſiderantes hanc vocem verbi huius, ſcilicet, credo; dicimus quidem, quod credere, hoc loco, putare, exiſtimare, opinarivè non ſignificat; ſed certiſſimæ aſſenſionis vim habet; qua mens Deo, ſua myſteria aperienti, firmè, cōſtanterque aſſentitur: is enim credit (quoad huius loci explicationem attinet) cui aliquid ſine ulla hæſitatione certum, & perſuaſum eſt.

Quomodo

Quomodo differant credere in Deum, credere Deum, & credere Deo. Cap. XIX.

SEd aduertendum eſt; prius quam ad vlteriora progrediamur, quod fides Catholica credit Deum, credit in Deum, & credit Deo; prout tradunt Theolog i in compendio theologicæ veritatis, ac ipſe quoque Magiſter Sententiarum: & ideo dicendum eſt, quòd aliud eſt credere Deum, aliud credere in Deum, & aliud eſt credere Deo. Credere ergo in Deum, eſt credendo amare, credendo in eum ire, & credendo ei adhęrere, & eius membris incorporari. Sed credere Deum, eſt credere quod ipſe ſit Deus; quod etiam mali faciunt. Credere autem Deo, eſt, credere vera eſſe quę loquitur, & verbis eius, vel verbis filij ſui, aut Angelorum, vel Patriarcharum, vel Prophetarum, vel Apoſtolorum, vel quorumcumque miniſtrorum, aut etiam Doctorum. *Lib. 1. c. 1.* *Lib. 3. c. 21.* *Li. 3. di. 23.*

Primi articuli verba; ſcilicet: Credo in vnum Deum patrem, omnipotentem, creatorem cęli, & terræ; qui intelligere debeamus. Cap. XX.

NVnc ſingulorum Symboli articulorum fidei verba, ea qua fieri poteſt breuitate, conſideremus; eorundemq; elucidatione, non quidem vt rei ipſa dignitas expoſtulat, accuratè, ſed quantũ imbecilli noſtræ ſufficit intelligẽtię, ac capacitati, diſcurrẽtes quodãmodo, vt ita dicamus, pertranſeundam proponamus. Cum igitur tu dicis: certo credo in unum Deum, vnitatẽ deitatis profiteris, & Deorum pluralitatem quam per idolorum cultum humani generis hoſtis Sathan inducere tentauit; excludis: Dixit enim olim patribus noſtris Moyſes: Audi Iſrael: Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: & Paulus prędicat vnum Deum, vnam fidem, & vnũ baptiſma. Cum verò dicis, patrem omnipotentem, creatorem cęli & terræ: primam. ſ. Trinitatis perſonã profiteris, qui ſua omnipotenti virtute, cęlũ ipſum, & terrã, & omnia quæ cęli & terrę ambitu continẽtur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: ipſe enim de ſe dicit: Ego Dominus omnipotens, & alibi Sapientia teſtatur: Attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Tua item Domine prouidentia ab initio cuncta regit, & gubernat: & quod hic de Patre profiteris, hoc idem de Filio, hoc de Spirituſancto quoque credis. Omnipotens enim eſt Pater, omnipotens Filius, & omnipotens Spirituſanctus; Creator cœli Pater, creator cœli Filius, creator cœli & Spirituſſanctus eſt: nam diuinarum perſonarum ad extrà, (inquiunt Theologi,) operatio profuſa una eſt, & eadem, ſicut uirtus, & ſubſtantia. Vnde ad Filium Dei dicit Pſalm. Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: & ad Spiritumſanctum Dauid dicit: Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. & de Filio, & de Spirituſancto idem dicit: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

Vnus eſt Deus & non plures Dij. *Deut 6.* *Epheſ. 4.* *Prima Trinitatis perſona que.* *Gen. 17.* *Sap 8.* *Sap 4.* *Athanaſ.* *Clictoueus in elucida.* *Pſal. 101.* *Pſal. 103.*

Arti-

Secunda Trinitatis perſona qua.

Articuli ſecundi verba, ſcilicet; Et in Ieſum Chriſtum, Filium eius vnicum, Dominum noſtrum, qui intelligi debeant. Cap. XXI.

Matth 1. HOc eſt, & credo, inquam, in ſecundam diuinæ Trinitatis perſonam, ſcilicet, in Filium Dei, qui vocatur Ieſus, ideſt Saluator, qui ſalũm facit populum ſuum à peccatis eorum : qui & Chriſtus etiam dictus eſt, ſcilicet, vnctus in Regem, Meſſiam, Pontificem, ac magnum Sacerdotem, oleo nempe, ſeu vnguento Regali, ac Sacerdotali, Spiritusſancti: qui & Dei Filius item dictus eſt, ideo vnicus, quod ſolus ipſe, & non alius, ex ſubſtantia patris, ante ſęcula genitus eſt: nam alij licet filij Dei ſint, Euangelio dicente: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, nuncupatione ſcilicet, participatione, adoptioneque, ac gratia, non autem ſubſtantia, neque natura, vt Chriſtus Filius Dei vnigenitus, cuius gloriam, gloriam quaſi vnigeniti a Patre uidimus: Filium Dei ergo ex patre natum, ideſt ex ſubſtantia Patris ante ſęcula, ſiue ſpacia temporalia, hic profitemur, dicente Patre: Ex vtero ante Luciferum genui te. & ruiſum, Filius meus es tu, ego hodie genui te: & alibi, Ex ore altiſſimi prodiui; primogenita ante omnem creaturam, & cætera huiuſmodi non deſunt teſtimonia. Porrò Dominum noſtrum Filium Dei vnigenitum item profitemur: ipſe ſiquidem nos morte victa liberauit, uendicauitque, & in libertatem, atque adoptionem filiorum Dei adſciuit. Dominum verò nuncupamus, ad impietatem illorum elidendam, qui Filium perfectione, & auctoritate minorem eſſe Patre, & quaſi ei ſubiectum oblatrarunt; non conſiderantes, quod ſi Patri eſt conſubſtantialis, conſequenter & idem ipſe eſt Dominus, nam Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritusſanctus dicitur. Vnde Paulus ait de eo, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum: eſtque Deus de Deo; quia conſimilis eſſe, eiuſdemque naturæ cum Deo Patre gignente intelligitur: eſtque Dei filius lumen de lumine: quia ſicut lux, ſeu maius lumen producit de ſe natiuum ſplendorem ſine aliqua ſui diminutione, aut diſſectione ſuæ ſubſtantiæ, ita ſanè filius Dei ex ſubſtantia Patris ſine paterna ſubſtantiæ imminutione, aut partitione ineffabiliter prodit: hæc autem diximus, ne quis autumet hanc Filij à patre generationem corporalem eſſe, & per diuiſionem ſubſtantiæ diuulſionemve fieri, vt corporum fieri ſolent generationes: eſt ergo Filius Dei lumen de lumine, de quo Pſaltes ait: Quoniam apud te eſt fons uitæ, & Ioannes; Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; & multa alia ſacræ ſcripturæ loca non deſunt pro hac aſſerenda veritate, cum profecto ſit & ſplendor gloriæ Patris, & figura ſubſtantiæ eius. Pari modo Filius Dei eſt Deus verus de Patre Deo vero natus; quemadmodum naturali productione naſcitur homo verus de homine vero; & verus flos de vero flore, & hoc confitemur ad confutandam veſaniam eorum malignorum, dicentium perperam

Ieſus quid ſit. *Ieſus qui Chriſtus dicatur* *Ieſus cur Dei filius vnicus dictus ſit.* *Ioan 1.* *Ieſus qui ex Patre natus ſit.* *Pſal 109.* *Pſal 2.* *Ecc. 24* *Ieſus Chriſtus cur ſit Dominus noſter, & cur Dominus.* *Athanaſ.* *1. Cor. 8.* *Ieſus Chriſtus filius Dei quomodo ſit Deus de Deo, & lumen de lumine.* *Generatio filij à patre non eſt corporalis* *Pſal. 35.* *Ioan. 1.* *Hebr. 1.* *Deus filius qui ſit Deus verus de Deo vero.*

peram quidem, Filium non eſſe verum Deum; ſed ſola nuncupatione, & communione nominis dici Deum; quemadmodum de hominibus dicit Pſalmiſta; Ego dixi: Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Ad hæc Filium Dei genitum eſſe à Patre ſolo, & ex ſubſtantia Patris, & nullo modo factum profitemur: quoniam factura neq; ex facientis eſt ſubſtantia, neque naturæ cognatione illi reſpondens; non etiam ipſi facienti coæua, neque naturali productione; ſed ſola voluntatis ipſius factoris libertate prodit ad ortum: & hoc dicimus ad confuſionem Arrianorum dicentium, & malè, ipſum diuerſam à Patre habere ſubſtantiam, pęnitusq; diuiſam. Eſt denique Dei Filius Patri conſubſtantialis, eiuſdemque pęnitus ſubſtantiæ cum Patre, ſecundum illud eiuſdem Domini noſtri verbum de ſe ipſo, Ego & Pater vnum ſumus. Nouiſſimo loco per Dei Filium dicimus facta eſſe omnia: quia omnia per ipſum facta ſunt, inquit Ioannes, & ſine ipſo factum eſt nihil; vbi aduertendum venit, quod omnium nomine, duntaxat creaturæ omnes compræhenduntur, non autem Deus ipſe, qui eſt ſuper omnia, & omnium ambitu, atque uniuerſitate nequaquam compræhenditur: Et ſunt quidem per ipſum Dei Filium omnia facta, non vt per inſtrumentum extrinſecum, quò vſus fuerit Deus Pater in mundi productione, vt cooperatorio, & adminiculatorio ad rerum productionem, vt dixerunt Arriani; ſed tanquam per internam, & naturalem Patris virtutem, & ſapientiam, illi profectò intimam, eſſentialem, & propriam. Omnia namque, ait Pſaltes, in ſapientia feciſti Deus. & Paulus dicit; quòd per filium Dei Pater fecit & ſæcula: eſt enim ipſe virtus, & ſapientia Patris.

Pſalm. 81. *Filius Dei cur genitus à Patre dicatur, & non factus.* *Filius Dei ut Patri ſit conſubſtantialis.* *Ioan. 10.* *Per Filiū Dei facta ſunt oīa.* *Ioan. 1.* *Omnium nomine qd intelligatur.* *Pſal. 103.* *Hebr. 1.*

Tertij Articuli verba, ſcilicet: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cœlis: & incarnatus eſt de Spirituſancto ex Maria Virgine; & Homo factus eſt. Cap. XXII.

HVius autem præmemorati articuli, hanc dicimus eſſe ſententiam, ſcilicet: Credo, & confiteor, eum ipſum Ieſum Chriſtum vnicum Dominum noſtrum, Dei Filium, qui pro nobis humanam carnem ſuſcepit in vtero Virginis, non ex virili ſemine, vt alij homines, ſed ſuprà omnem naturæ ordinem Spiritusſancti virtute, ideſt, cooperante Spirituſancto, (ut dixit Angelus ad Mariam, ſcilicet: Spirituſſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi;) conceptum eſſe, ita vt eadem perſona Deus permanens, quod æternitate erat, homo fieret, quod ante ſæcula erat: quod & Ioannes etiam declarauit, dicens: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum; & demum concluſit: & Verbum caro factum eſt: quod idem ſonat, quod, & homo factus eſt, & habitauit in nobis. Filius enim Dei, qui diuinæ naturæ hypoſtaſis eſt, ita hu-

Ioan. 1.

manam naturam aſſumpſit, vt vna, & eadem eſſet diuinæ, & humanę naturæ hypoſtaſis, ac perſona; quo factum eſt profectò, ut tam admirabilis coniunctio vtriuſque naturæ actiones, & proprietates conſeruaret. Non ergo de cœlis filius Dei deſcendit, ita vt per incarnationem cœlos dimiſerit, aut ante incarnationem in terris non fuerit; qui per Prophetam ſe cœlum, & terram implere conteſtatur: ſed de cœlis deſcendiſſe dicitur; quia per ſumptionem noſtræ naturę, nouo exiſtendi modo in terra eſſe cœpit: nempe per vnionem hypoſtaticam, ac coniunctionem diuinitatis cum humanitate in vna perſona, ſecundum quem modum ante non fuerat in cœlis. Præterea non ſolum credo, ipſum Dominum eſſe conceptum virtute Spiritus ſancti, ſed etiam ex Maria Virgine natum, & in lucem editum eſſe, Auguſto regnante, ſine ulla maternę virginitatis diminutione: ac ut ſolis radij concretam vitri ſubſtantiam penetrant, ita Ieſus Chriſtus ex materno aluo ſine maternæ virginitatis detrimento, editus eſt.

Vti de cœlis filius Dei deſcenderit. *Hiere. 23.* *Filius Dei quomodo de Virgine Maria natus ſit.*

Quarti articuli verba, ſcilicet; Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus qui intelligenda ſint. Cap. XXIII.

DVm ergo dicimus, quod Chriſtus paſſus eſt ſub Pontio Pilato, intelligimus ſcilicet, ipſum variè, varijs affectum ac afflictum fuiſſe, propter uiolentiam, ac probroſam apprehenſionem, per impulſus truculentos, quibus trahebatur de loco in locum, de alijs pœnis ad alias, per irriſiones, & contumelias, per flagella, quibus laniabatur à capite uſque ad plantam pedis, per ſputa, perque ſpineam coronam. Sed nec te moueat hoc loco: quia Deus eſt impaſſibilis, & Chriſtus eſt Deus; quia dicit Archiapoſtolus, Chriſtum paſſum eſſe in carne, hoc eſt, in ea natura, quam ſumpſerat ex virgine Maria; non autem in ea natura, qua Deus erat. At ſub Pontio Pilato, paſſum fuiſſe Chriſtum ideo dicimus: quia ſecundum Cathechiſmum, tantæ rei, & tam neceſſariæ cognitio exploratior omnibus eſſe poterat, ſi rei geſtæ certum tempus deſcriberetur: tum etiam, quia talibus verbis declaratur, illam Saluatoris noſtri prædictionem eſſe iam exitu comprobatam, ſcilicet: tradent eum gentibus ad illudendum, & crucifigendum; quod eſt, quod ſequitur ſcilicet: crucifixus eſt etiam pro nobis, ideſt, non ſolum paſſus, & expertus eſt verbera, ac ludibria; verum & patibulum quoque ipſius crucis, cui affixus fuit ferreis clauis, adeo vt mors ſequeretur, diuidens animam à corpore: tunc enim moritur homo, cum anima ſeparatur à corpore: Vnde ex hoc ſequitur: mortuus, & ſepultus eſt, ſcilicet, more aliorum defunctorum. Et certè Dominus noſter Ieſus Chriſtus crucifixus eſt pro nobis, mortuus, & ſepultus, ſi ſpectemus affectum patientis; qui vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus eſt propter ſcelera noſtra: quique peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum; ut peccatis

1. Pet. 4. *Romanus Catechiſmus.* *Matth. 20.* *Homo quãdo dicatur mori.* *Pro quibus Chriſtus eſt crucifixus.* *Iſa. 53.* *1. Pet. 2.*

peccatis mortui iuſtitiæ uiuamus: cuius liuore ſanati ſumus. ſi verò animum Dei Patris reſpicimus, profectò non pepercit ille Filio ſuo; ſed pro nobis omnibus tradidit illum. At ſi Iudæorum penſemus ſcopum, paſſus eſt propter prædicationem veritatis, & ſanctitatem vitæ ſuæ: dicebant enim Iudæi: Tollamus eum de medio; quia diſſimilis eſt vitæ noſtræ. Poſtremo adnotandum eſt, quod additum eſt, & ſepultus eſt, primum, vt minus dubitare de morte liceat; cum maximum argumentum ſit aliquem mortuum eſſe, ſi eius corpus ſepultum probemus: deinde, vt reſurrectionis miraculum declaretur atque eluceat. *Rom. 8.* *Sap. 2.*

Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis; Verba hæc quid ſibi velint. Cap. XXIIII.

IDeſt, ego corde credo, & ore confiteor; quòd anima Domini noſtri Ieſu Chriſti: poſtquam crucifixus eſt, ac mortuus fuit; dumq; eius ſanctiſſimum corpus in ſepulchro triduo iacuit: peregrinata ſit, deſcenditq; ad inferos, hoc eſt, ad abdita illa loca, in quibus animæ detinebantur illæ, quæ cœleſtem beatitudinem non erant ſeu adhuc non ſunt conſecutæ: vt ereptis dæmonum ſpolijs, ſanctos illos patres, cæteroſque pios, ex abditis illis locis, quaſi è carcere liberatos, ſecum adduceret in cœlum: & vt ibi, quemadmodum in cœlo, & in terris, vim ſuam poteſtatemque declararet: & omnino, vt in nomine eius omne genu flectatur, cœleſtium, & terreſtrium, & infernorum. quare Chriſtus feria ſexta, hora decimanona in cruce ſpiritum emiſit: & eadem die veſpere ſepultus eſt ab eius diſcipulis: qui Pilati præſidis permiſſu corpus Domini è cruce depoſitum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt: & tertio à morte die, qui fuit Dominicus ſummo manè; illius anima corpori iterum coniuncta eſt. Quòd autem Chriſtus dicitur iacuiſſe triduo in ſepulchro, non intelligitur, totos ipſos dies fuiſſe in ipſo: nam quod integrum naturalem diem, partemque tùm antecedentis, tùm conſequentis diei in ſepulchro conditus eſt: ob eam rem veriſſimè dicitur triduo in ſepulchro iacuiſſe, ac tertia die à mortuis reſurrexiſſe, & non ſtatim: ad hoc, ut homines uerè hominem, mortuumque verè eſſe crederent: triduum enim eſt temporis ſpatium ad ueram mortem comprobandam, & ſatis eſſe uidetur. Ad vltimum dicimus, non ocioſè, neque ab re huic articulo appoſitam fuiſſe particulam, ſcilicet, ſecundum ſcripturas. Nam reſurrectio Chriſti à mortuis (quod ſupra leges naturæ ſit, & iura) difficilius cæteris noſtræ redemptionis myſterijs, & tardius recepta, atque perſuaſa fuit mentibus humanis: vnde & Diſcipuli poſt multas manifeſtationes Chriſti à mortuis ſuſcitati ipſis factas; poſtea multa itidem argumenta, ſigna, & indicia; quibus præbuit ſeipſum illis viuum, adhuc ſubdubitarunt de illius reſurrectione: vt iam in cœlum aſcenſurus Chriſtus exprobauerit illis incredulitatem illorum, &

Infernus quid ſit.

Chriſtus cur deſcendit ad inferos.

Chriſtus quomodo intelligatur triduo iacuiſſe in ſepulchro.

Cur nõ ſurrexit ſtatim Chriſtus, ſed tertia die.

Mar. 16.

duritiam cordis ad credendum. Vt omnis ergo tollatur occaſio ambiguitatis, adiecta illa prædicta particula ſignificat Christi reſurrectionem iam in ſcripturis prænunciatam eſſe: vt in Pſalmis, & Euangelijs; & eo modo, & eo ordine, & eo tempore, quo prædictum a ſcripturis fuit, eſſe completum; quibus ſacris ſcripturis indubitatò, & abſque ulla hæſitatione credendum eſt. Neceſſe autem fuit Chriſtum reſurgere, vt Dei iuſtitia oſtenderetur, à quo maximè decebat eum extolli, qui ut illi obtemperaret, paſſus, ac omni ignominia affectus erat; Præterea ut fides noſtra confirmaretur; ſine qua hominis iuſtitia conſtare non poteſt. Deinde ut ſpes noſtra aleretur, ac ſuſtentaretur: cum enim Chriſtus reſurrexit, certa ſpe nitimur, fore, ut nos etiam reſurgamus; quia membra capitis ſui conditionem ſequi neceſſe eſt. Poſtremo, ut ſalutis, & redemptionis noſtræ myſterium abſolueretur.

Guglielm Durandus.

Chriſtus cur reſurrexit.

Sextus Articulus, ſcilicet: Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Patris omnipotentis, quid credendum proponat. Cap. XXV.

Aſcendit, inquam; Chriſtus in cœlum ſecundum naturam hominis, ex Virgine aſſumptam, quæ vt loco circumſcribitur, ita & de loco ad locum moueri poteſt. Aſcendit dicit ſuper Cherubin, & volauit, uolauit ſuper pennas ventorum, & parauit in cœlo ſedem ſuam: ubi ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, ideſt, eam regiæ, ſummæque poteſtatis, ac gloriæ formam, & ſtabilem poſſeſſionem à Patre accepit: ſedere enim ad dexteram Dei Patris, non ſitum eſſe, & figuram corporis ſignificat, ſed deſignat parem cum patre habere poteſtatem, omniaque gubernare, omniumque iudicem eſſe. Propter hoc autem Chriſtus aſcendit in cœlum; quia quæ eius corpori immortalitatis gloria in reſurrectione donata fuerat, huic non terrenæ, & obſcuræ habitationis locus, ſed altiſſimum, & ſplendidiſſimum cœli domicilium conueniret, ac etiam, ut curaret, quæ ad ſalutem noſtram pertinebant. Itemque vt regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo re ipſa ille comprobaret. Poſtremo, ut nos eum aſcendentem mente, & deſiderio proſequeremur.

Pſalm. 17.
Pſal. 103.

Chriſti in cœlũ aſcẽſionis cauſa.

Septimi

Septimi articuli uerba, ſcilicet: Et iterum venturus eſt iudicare viuos, & mortuos: cuius regni non erit finis; vti accipienda ſint. Cap. XXVI.

NVnc ad tractandum ſeptimum hunc Symboli articulum accedentes, dicimus; quod ideo credimus Ieſum Chriſtum; qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem iam de cęlis deſcendit, & incarnatus eſt de Spiritusſancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt; quique poſt paſſionem ſuam non tantum ad cœlum uſque Lunæ, Solisque, ac Mercurij, aſcendit, uerum & omnes cœlos penetrauit, teſte Paulo, Ad thronum uſque gloriæ magni Dei, & ad dexteram uirtutis eius; iterum uenturum eſſe iudicare uiuos, & mortuos, quia hoc ſacræ literæ nobis atteſtantur, omnes, ſcilicet nos manifeſtari oportere ante Tribunal Chriſti, vt referat unuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: & ſic manifeſtè apparet ex his, quæ hic diximus, duos filij Dei eſſe aduentus, alterum ſcilicet, cum ſalutis noſtræ cauſa carnem aſſumpſit; & in virginis aluo delituit: alterum uerò, de quò nunc eſt ſermo noſter, cum in conſumatione ſæculi ad iudicandos omnes homines ueniet in maieſtate ſua, cum poteſtate magna, & omnibus Angelis eius; & congregabuntur tum ante eum omnes nationes terræ, à quatuor uentis, ideſt, ab omnibus angulis mundi; & ſtatuet oues à dextris ſuis, hędos autem à ſiniſtris; & ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam. Quòd autem dicimus, quòd Chriſtus uenturus eſt cum gloria, quid aliud per huiuſmodi uerba confitemur, quàm ſacrum Dei Euangelium, profitentes cum Beato Matthæo, quod filius hominis uenturus eſt in gloria Patris ſui, cum Angelis ſuis: & tunc reddet unicuique ſecundum opera ſua, & cum Sancto Luca, quod tunc uidebunt filium hominis, uenientem cum poteſtate magna, & maieſtate. Dicimus item, quod regni Chriſti non erit finis; credentes; & confitentes in omnibus Dei Euangelium; atteſtans per Angelum Dei; quod dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid Patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Epheſ. 4. *2. Cor. 5.* *Pſal. 61.* *Duo filij Dei aduentus.* *Matth. 24 & 25.* *Matth. 16* *Luc. 21.* *Luc. 1. & Dan. ca. 7.*

Articulus octauus, ſcilicet, Credo in Spiritumſanctum Dominum, & viuificantem, qui ex Patre, Filioq; procedit: qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur: qui locutus eſt per Prophetas; quem ſenſum habeat. Cap. XXVII.

OCtauus iſte Articulus tertiam Summæ Trinitatis perſonam ſubiungit, ſuaſque exprimens proprietates eſſentiales, ac ſingulares, dicit: Ego item credo in Spiritumſanctum, ſic inquam, appellatum, quòd miſſus ſit in mundum à Filio ſanctificandi gratia animas Chriſti ſanguine redemptas; quodq; ſpiritualem uitam in nos infundat,

Ioan. 15. *Cur Spiritusſanctus nũcupetur ſanctus.*

dat, ac ſine eius ſanctiſſimi muneris afflatu nihil æterna uita dignum efficere poſſimus: qui idem Spirituſſanctus etiam ipſe eſt Dominus, idem operans, quod & Pater, & Filius: Proinde præcepit Chriſtus baptiſmum debere miniſtrari in nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti. Addimus autem Spiritumſanctum eſſe Dominum, ad explodendam hæreſim Macedonianorum, ponentium Spiritumſanctum eſſe creaturam, Patre, & Filio minorem, & quaſi utriuſque ſeruum, ambobusque ſubiectum: quæ ſanè impia deliramenta prorſus reijciūtur ab Eccleſia Dei, cum ſicut Pater Dominus eſt, & Filius Dominus, ita & Spirituſſanctus eſſe Dominus creditur. Vnde Apoſtolus ait: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & Diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus: & Diuiſiones operationum ſunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus: unde ecce, quem primo loco Spiritum uocat; ſecundo Dominum dicit, & tertio Deum. Eſt inſuper Spirituſſanctus uiuificans, præſertim animas, ſicut ſpiritus humanus uegetat corpora: nam ſpiritus eſt inquit Ioannes, qui uiuificat: maximè quia Spirituſſanctus eſt, qui animam noſtram cum Deo coniungit, quæ ſic cum Deo coniuncta, magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione alitur, ac ſuſtinetur; & ideo rectiſſimè uiuificantem Spiritumſanctum uocamus. Proponit item hic articulus octauus, quod credendum nobis eſt, Spiritumſanctum à Patre, & Filio tanquam ab uno principio æterna proceſſione procedere: hoc enim Eccleſiaſtica regula, ideſt, hic præſens octauus articulus, à qua Chriſtiano non licet aberrare, credendum nobis, ut dictum eſt, proponit, quod & diuinarum literarum, & Conciliorum autoritate confirmatur: unde Chriſtus Dominus in terris degens olim, reliquit ſcriptum de Spirituſancto: Sic ille me clarificabit, quia de meo accipiet: ergo non ſolum à Patre, ſed etiam à Filio procedit Spirituſſanctus, qui ſi quod Chriſti erat, accepit, ergo ab eo quoque diuina proceſſione proficiſci intelligitur, ut ſic ab eodem & ſubſtantiam, & ſapientiam acceperit. Hæc autem ſupradicta concedenda ſic proponit nobis Sancta Mater Eccleſia ad condemnandam hæreſim illorum Græcorum, pertinacius dicentium, Spiritumſanctum à Patre ſolum procedere, & nequaquam à Filio, ergo ſat eſt nobis de Filio hic probaſſe, cum de Patre intelligerent illum procedere. Spirituſſanctus ergo à diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, dicitur procedere. Cæterum ſubdit articulus, quod Spirituſſanctus cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur ad ſuſtollendam Arrianorū, & Macedonianorum impietatem, qui Spiritumſanctum eſſe Deum negarunt; creaturam ipſam eſſe aſſerentes, & Patri Filioque eſſe inæqualem: At cum hic Spirituſſanctus cum Patre, & Filio ſimul adorandus prædicatur, protinus conſequens eſt, ipſum eſſe Deum; quando quidem propria adoratio ſoli Deo debetur, & exhibenda eſt. Vltimo loco Articulus hic dicit nobis, quòd neceſſario nobis credendū eſt Spiritumſanctum eſſe locutum per Prophetas, & benè, ad reprimendam illorum inſaniam, qui dixerant, Prophetas ipſos quaſi arreptitios,

Spirituſſanctus cur Dominus appelletur. *Matth. 28.*

1. Cor. 12.

Io. 5. & 6. *Spirituſſanctus cur uiuificans dicatur.*

Ioan. 16.

Spirituſſanctus quòd per Prophetas locutus ſit.

ptitios, & mente captos enunciaſſe ſua oracula, & diuina myſteria, ut ea impia aſſertione derogarent uerbis Propheticis fidem, atque autoritatem; & perſuaderent hominibus ipſos Prophetas nequaquam intellexiſſe ea ſacra oracula quæ protulerant; ſed more inſanorum, & non benè mente cōſtantium illa eructaſſe. Verum unus, & idem Spiritusſanctus, qui dedit ipſis eloqui diuina Sacramenta; contulit ipſis etiā eorum quæ enunciabant, intelligentiam, & interna reuelatione in longe poſt ventura tempora proſpectum: quod quidem Beatus Petrus comprobat, cum ait: Non voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spirituſancto inſpirati locuti ſunt Sancti Dei homines. *2.Pet.1.*

Nonus articulus, ſcilicet: Credo in Vnam Sanctam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, Sanctorum communionem, quid præcipiat nobis credendum. Cap. XXVIII.

NOnus autem iſte Articulus tunc pleniorem nobis præbebit intellectum, quando dictum fuerit, quid ſit Eccleſia, & cur Vna nuncupetur, Catholicaque, ac Apoſtolica. Eſt igitur Eccleſia nil aliud, quam congregatio filiorum Dei in Chriſto Ieſu, per Spiritumſanctum conciliata ſub vno capite Pontifice Romano, ſcilicet, militans; vno verbo, & eiſdem Sacramentis concorditer vtens; vna fide, ſpe, & charitate, alijsque donis Spirituſſancti pollens. Et dicitur Eccleſia militans, quæ adhuc militat cum immaniſſimis hoſtibus, mundo, carne, & Sathana, & peregrinatur in terris, habens adhuc inter ſe bonos, & malos, triticum, & paleas, bonum ſemen, & zizania; ad differentiam triumphantis, quæ eſt cætus ille beatarum animarum cum Chriſto regnantium, qui ipſo de mundo, carneque, & Diabolo triumphauit, & regnat nunc cum Chriſto ſecurus in æternum, ideſt æterna beatitudine perfruens. Præterea Eccleſia hic Vna uocatur tanta hominum multitudo, quæ tam longè, lateque diffuſa eſt, ob eas cauſas, quæ ab Apoſtolo ad Epheſios ſcriptæ ſunt: quia eſt unus Dominus, una fides, & unum baptiſma tantum: vnus eſt etiam eius rector, ac gubernator, inuiſibilis quidem Chriſtus, quem æternus Pater dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus eius, ſicut unius animæ eſt humanum corpus: nam quemadmodum humanum corpus multis conſtat membris, eaque ab vna anima aluntur, quæ oculis uiſum, auribus auditum, & alijs ſenſibus diuerſas uires ſubminiſtrat: ita corpus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia, ex multis fidelibus compoſitum eſt: uiſibilis autem is rector eſt, qui Romanam Cathedram, Petri Apoſtolorum principis legitimus ſucceſſor, tenet. Propter hoc etiam vna dicitur Eccleſia, quia vnus, idemque eſt Spiritus, inquit Apoſtolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impartitur. Porrò Eccleſia vocatur Sancta, ob id inquam, quod ipſa eſt corpus Chriſti; & cum corpus coniungatur cum Sancto capite Chriſto Domino totius ſanctitatis fonte; ergo eſt vtrumque Sanctum. Item ſancta eſt, quia

Eccleſia quotuplex. *Matt. 13.* *Prima Eccleſia proprietas.* *Vna cur ſit Eccleſia dicta.* *Epheſ 4.* *Cōparatio.* *Alia cauſa cur Eccleſia dicatur vna.* *1. Cor. 2.* *2 Eccl. proprietas.* *Eccleſia cur ſancta vocetur.*

Alia cauſa cur Eccleſia dicatur Sancta.
3. Eccl. proprietas.
Eccleſ. cur dicatur Catholica.
Pſalm. 2.
Apoc 5.
Mar. 16.
Pſalm 18.

ſanguine ſuo abluta eſt. Vltimo quia Deo conſecrata, & dicata fuit. Tertia proprietas Eccleſiæ ea eſt, vt Catholica, nempe Vniuerſalis vocetur: quæ appellatio verè illi tributa eſt: quoniam omnes homines ſiue illi Barbari, ſiue Scitæ, ſiue ſerui, ſiue liberi; ſiue maſculi, ſiue fœminæ ſint, charitatis ſuo ſinu complectitur: Dixit enim aliquando Filio Deus: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ: & in Apocalypſi Ioannes dicit: Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo regnum; cuius regni omni creaturæ voce Apoſtolorum prædicatum eſt Euangelium: In omnem terram enim exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Ex ſupradictis ergo patet, quod omnes fideles veram fidem profitentes, qui ab Adam in hunc vſque diem fuerunt, quiue futuri ſunt quamdiu mundus extabit, ad eandem Eccleſiam pertinent, quæ ſuper fundamenta Apoſtolorum fundata eſt, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Chriſto, qui fecit vtraque vnum & pacem iis, qui propè, & iis qui longè, annunciauit, conſtituti ſunt, & fundati. Vniuerſalis etiam ob eam cauſam dicitur, quod omnes, qui ſalutem æternam conſequi cupiunt, eam tenere, et amplecti debeant, non ſecus ac, qui arcam Noe ne diluuio perirent, ingreſſi ſunt. Verum vt omnes intelligerent quænam eſſet Eccleſia Catholica, Sancti Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, Apoſtolicam: quia prædicatione Apoſtolorum & fundata eſt, & ſtabilita, qui poſt Chriſtum fuerunt ipſius Eccleſiæ fundatores: & quia Spiritusſanctus, qui Eccleſiæ Sanctæ præſidet, eam non per aliud genus miniſtrorum, quàm per Apoſtolicum gubernat: qui ſpiritus primum quidem Apoſtolis tributus eſt; deinde uerò ſumma Dei benignitate ſemper in Eccleſia remanſit: quod multo dilucidius diximus in libro ſexcentum quæſtionum in Sacrificium Miſſæ. Nunc paucis compræhendemus totius huius noni articuli declarationem, ſcilicet, illorum uerborum: Sanctorum communionem, dicentes: Credo, omnes Chriſti fideles propter Sacramentorum communionem, maximè ſacratiſſimi corporis, & ſanguinis Chriſti, quæ uerè ſunt ſancta, Dei participes, & unum corpus cum Chriſto fieri: & inde credo eſſe communionem ſanctorum: cum ipſi in hoc ſæculo ſoliciti ſint ſeruare unitatem ſpiritus in vinculo pacis: & apud quos nunc ſit unitas fidei, doctrina conſentiens, & conformis uſus Sacramentorum.

Eph. 2.
Vniuerſalis itẽ quare dicatur Eccleſia.
Eccleſ. cur dicatur Apoſtolica
Auctor alibi in tract. 2. cap. 23.
Eccl. quomodo dicatur Sanctorum com.
Qui manducat meã carnem, & bibit meũ ſanguinẽ, in me manet, & ego in eo.

Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum. *Cap. XXIX.*

Epheſ. 4.

VNum autem nos Chriſti fideles confitemur baptiſma: quoniam ſemel tantum eſt percipiendum; neque quoque circa eundem eſt iterandum. Et ita nominatur à Beato Paulo, cum ſcribit ad Epheſios: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & Pater omnium: qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Hoc

autem

autem ſalutare lauacrum in peccatorum remiſſionem ordinatur: quia ritè ipſum ſuſcipienti omnia abluuntur, & abolentur peccata ante contracta. Vnde prædictus Apoſtolus ad Epheſios dicit, quòd Chriſtus mundauit Eccleſiam lauacro aquæ in uerbo uitæ: & lauacrum aquæ, Sacramentum eſt Baptiſmi. At quoniam & cætera etiam Sacramenta Confirmationis, Pœnitentiæ, & cæterorum, ad peccatorum remiſſionem, & gratiæ impetrationem mirificè, & efficaciter conferunt: ideo ſub hoc utique præſenti Articulo comprehendi debet fides, & confeſſio prædictorum omnium Eccleſiaſticorum Sacramentorum, præſertim uerò Baptiſmi: quia cum primum fidem profitentes Sacro illo baptiſmo abluimur, adeò cumulatè nobis datur dicta peccatorum remiſſio; ut nihil aut culpæ delendum, ſiue ea origine contracta, ſiue quòd propria uoluntate omiſſum, vel commiſſum ſit, aut pœnæ perſoluendum relinquatur. Fit autem iſta peccatorum remiſſio à Deo, & Chriſto, uirtute Spiritusſancti, idque per miſericordiam Dei; per redemptionem, quæ eſt in ſanguine Chriſti; per fidem; per conuerſionem cordis in ipſum; per Sacramenta Eccleſiæ; per bona denique opera, atque ea potiſſimum, quę à charitate procedunt: omnia enim hæc cooperantur plenam remiſſionem peccatorum, unumquodque ſuo ordine. Credo igitur remiſſionem peccatorum, ſcilicet, eſſe; & non ſolum eſſe, & reperiri in Catholica Eccleſia; de qua Iſaias prędixerat. Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas; ſed etiam poteſtatem peccata remittendi in ea eſſe: qua ſi ritè, & ſecundum leges à Chriſto Domino præſcriptas Sacerdotes utantur, uerè peccata remitti, & condonari credendum eſt. Quod autem in Eccleſia Dei ſit, ac reperiatur poteſtas dimittendi peccata, patet profectò ex multis Domini noſtri Ieſu Chriſti dictis: qui Petrum ita olim allocutus eſt: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis; & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cęlis, Item quæcunque alligaueris ſuper terram, erũt ligata & in cælo; & quęcunque ſolueris ſuper terram, erũt ſoluta & in cælo. Deinde Sanctus Matth. teſtatur Dominum, cum inſufflaſſet Apoſtolis, dixiſſe: Accipite Spiritũſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta ſunt.

Epheſ. 5. *Per quæ fiat peccatorum remiſſio.* *Expoſitio verborum articuli huius decimi.* *Iſai. 33.* *Matth. 16.* *Matt. 18.*

Et expecto reſurrectionem mortuorum; quid per hunc Articulum doceamur. Cap. XXX.

IDeſt ego expecto carnis, corporumue hominum mortuorum, reſurrectionem; uidelicet credo & illam profectò infallibiliter futuram eſſe: & confiteor, quòd corpora noſtra, quæ moriuntur, & exinde computreſcunt, tandemque redeunt in cinerem, prorſus eadem ſuſcitabuntur à morte, cum eiſdem oculis, eiſdem manibus, eiſdem pedibus, omnibusque membris eiſdem, quibus antea uixerunt; ſiue iniuſtorum, ſiue iuſtorum, ſiue infidelium, ſiue fidelium fuerint corpora, omnia, inquam, reſurgent: ſed non omnia ſua reſur-

rectione immutabuntur, ut ſint deinceps incorruptibilia, illuſtria, cœleſtia, ſpiritualia, & glorioſa; ſi quidem hoc tantum bonum reſeruatur ſolis fidelium corporibus; nec iis ſanè omnibus: quia non niſi illorum corporibus, qui cum pietate dormitionem acceperunt, hoc eſt, Chriſtianè, ac piè mortui ſunt. Corporum ergo tantum erit reſurrectio, non autem animarum: quia hominum animæ per mortem corporis non ſuſtinent interitum, ſed incorruptæ, ac ſuperſtites permanent: corpora verò humana & ſentiunt obitum, & diſſolutionem in puluerem terræ, ex quo compacta ſunt, & corruptionem patiuntur: quare ſicut ſemina, quæ ſeminamus non uiuificantur, niſi prius moriantur putreſcendo, & rurſum germinando poſtmodum reſurgunt; ſic etiam homo poſt mortem reſurget.

Et vitam venturi ſaeculi. Amen. Cap. XXXI.

Saeculum venturum quòd dicatur.

HIc nobis ante omnia præſciendum eſt, quod venturum ſæculum dicitur duratio poſt hanc temporaneam & mortalem vitam futura, ſiue animarum à corpore ſeparatarum, & ante diem iudicij immortalem in regione cæleſti viuentium vitam; ſiue exacto die iudicij iuſtorum omnium, qui anima rurſum corpori vnita, terram viuentium perpetuò incolent: eſt ergo & illarum vita, itidem & horum iuſtorum ſcilicet, alterius generis, quam ſit hæc noſtra mortalis ſortis conditio, & ad alterum quidem ſpectat ſæculum, nobis quamdiu hic degimus ignotum, & inexploratum. Hæc autem venturi ſæculi vita (dicunt Apoſtoli in ſuo Symbolo) vita eſt æterna, quoniam neſcia finis eſt, & intermina. Credimus ergo aliam huic noſtræ ſupereſſe vitam, morte, omnique corruptione multo potentiorem, ideoque uerè æternam. Eſt autem uita æterna, ut aliàs diximus in expoſitione Hymnorum; uidere Deum Patrem, & quem miſit Ieſum Chriſtum: Vnde Ioannes ait: Hæc eſt uita æterna inquit Chriſtus Dominus; ut cognoſcant te ſolum Deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Solida ſi quidem beatitudo, quam eſſentialem communi nomine licet uocare, in eo ſita eſt, ut Deum uideamus, eiusque pulchritudine fruamur, qui eſt omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Nam corpus noſtrum, quod antea craſſum, & concretum fuit, cum in cœlo (detracta mortalitate) tenue, & ſpirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: Anima autem æterno gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij autor tranſiens omnibus miniſtrabit, cum ſumma uoluptate exſaturabitur. Amen.

Regnum noſtrũ non eſt de hoc mundo. Vita æterna quid ſit. Hymn. 1. lib 1. Ioan. 17.

Apoſtoli cur Symbolum claudi, & terminari Articulo æternæ vitæ voluerint. Cap. XXXII.

Romanus Cathechiſmus.

SAncti Domini Apoſtoli, duces noſtri, inquit Romanus Cathechiſmus, Symbolum, quo fidei noſtræ ſumma continetur, æternæ vitæ Articulo claudi, & terminari uoluerunt: tum quia poſt

carnis

carnis reſurrectionem nil aliud fidelibus expectandum eſt, niſi æternæ uitæ præmium; tum uerò, ut perfecta illa fœlicitas, bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos uerſaretur, doceremurque in eam mentem, & cogitationes noſtras omnes defigendas eſſe. Iam nunc ad tertiam virtutem Theologicam, Charitatem, ſcilicet; (ubi primum huc uſque de fide, ſpe, atque de ſpectantibus ad eaſdem ſuprà expoſuimus) deſcendamus; de ea in primis dicentes, quid ea ſit; ſubinde poſtea de eiuſdem & naturalibus, diuiniſque, ac Eccleſiaſticis differentes præceptis. *Tranſit ad tertiã uirtutem conſiderandã.*

Charitas quid eſt. *Cap. XXXIII.*

De Charitate.

CHaritas ſecundum Apoſtolum ſic diffinitur: Charitas eſt finis præcepti de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta: ſumitur autem hic finis pro conſumatione, quia Charitas eſt conſumatio, ſiue perfectio omnis præcepti. De corde puro, ideſt de intellectu puro, & conſcientia bona, ideſt, ſpe: quia qui puram habet conſcientiam, ſecurè ſperat. Et fide non ficta, ideſt, ſimulata, uel fragili, ſed inter aduerſa forti. Aliàs Charitas eſt recta uoluntas ab omnibus terrenis, & præſentibus prorſus auerſa iuncta Deo inſeparabiliter, & unita, igne quodam Spiritusſancti (à quo eſt, & ad quem refertur) incenſa, inquinamenti omnes extranea, corrumpi neſcia, nulli uitio mutabilitatis obnoxia, ſuper omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelſa, affectionum omnium potentiſſima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus ſemper inuicta, ſumma actionum, bonorũ ſalus morum, finis cœleſtium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma uictorum, ſanctarum mentium armatura, cauſa meritorum bonorum, præmium perfectorum: ſine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis Deo diſplicere non potuit, fructuoſa in pœnitentibus, læta in proficientibus, glorioſa in perſeuerantibus, victorioſa in martyribus, operoſa in omnibus omnino fidelibus: ex qua quicquid eſt boni operis viuit. Porrò Charitas quantum ad actum diffinitur quatuor modis: Charitas eſt dilectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum, & in Deum: Secundo ſic. Quid eſt Charitas niſi vis copulans amantem cum amato? Tertio ſic: Charitas eſt uirtus, qua uidere Deum & perfrui deſideramus. Quarto ſic: Charitas eſt uirtus, quæ animi noſtri rectiſſima affectio eſt.

Charitas quid. *1.Tim.1.* *Charitatis diffinitio commendabilis.* *Alia Charitatis Diffinitiones.*

Quæ ſit differentia inter Charitatem, & alios amores. *Cap. XXXIIII.*

PRofectò Charitas eſt amor in Deum, quæ amicum determinat, & iudicat omnibus chariorem: Vnde Charitas dicitur quaſi cara vnitas, vel quaſi charum faciens Deo: præterea amamus Deum propter ſe: Diligimus eum ſuper omnia propter ſua beneficia; quia *Ethymologia.*

dilectio

Dilectio quid. dilectio eſt diuerſorum electio : Charitas utrumque complectitur, ſcilicet, ſuper omnia, & propter ſe; ſed amor propriè eſt naturæ : & dicitur amor, quaſi animorum unio, quia quietat appetitum in re amata. Ad hæc amor naturalis eſt erga ſe, pius erga parentes, iucundus erga ſocios, iuſtus erga amicos, uiolentus erga inimicos, ſanctus erga Deum.

Diligere Deum, & diligere Proximum quid ſit. Cap. XXXV.

Diligere Deũ quid ſit. NOta tamen, quod diligere Deum eſt velle præcepta eius ſeruare cum intentione fruendi eo. Item diligere Deum eſt velle ipſum poſſidere, & ab ipſo poſſideri. Item diligere Deum, eſt voluntatem eius *Diligere proximum quid.* voluntati noſtræ in omnibus præferre. Diligere uerò proximum eſt, velle ei bonum & non per eſſentiam, ſed per gratiam. Item diligere proximum eſt, ſucceſſum bonum ei optare, & querere: eſt & velle ei, quod ſibi.

De decem Decalogi præceptis.

Decem Decalogi præcepta quomodo contineantur in duobus mandatis Charitatis. Cap. XXXVI.

SEd iam diſtributio Decalogi, quæ in duobus mandatis, ſcilicet; Charitatis completur, conſideranda eſt. Habet enim Decalogus decem præcepta, quæ ſunt decachordum Pſalterium : quæ ſic ſunt diſtributa, ut tria quæ ſunt in prima Tabula; pertineant ad Deum, ſcilicet, ad cognitionem, & dilectionem Trinitatis. Septem; quæ ſunt in ſecunda Tabula, ad dilectionem proximi : Nam etſi multa locutus *Tota lex ex duabus tabulis pẽdet.* ſit Dominus, duæ tamen tantum tabulæ dantur Moyſi lapideæ, quæ dicuntur Tabulæ teſtimonij futuri in arca: cætera nimirum omnia alia, quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis con- *Decalogus quid* ſcripta ſunt, pendere intelliguntur, ſi diligenter quærantur, ut intelligantur. Decalogum ergo legum omnium ſummam, & epitomen *Matth. 22.* eſſe non malè Romanus Cathechiſmus conclusit ex dictis Domini noſtri, dicentis legis Doctori interroganti, quod eſſet mandatum magnum in lege: Diliges Dominum inquit, Deum tuum, ex toto corde *Præcepta Charitatis, ſeu legis gratiæ quæ ſint.* tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, hoc eſt maximum, & primum mandatum: Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum : in his duobus mandatis uniuerſa Lex pendet, & Prophetæ. Itaque iſta duo legis gratiæ præcepta omnia præcepta decem decalogi, imo totam legem complectuntur.

Quænam ſint præcepta Decalogi. Cap. XXXVII.

SVnt autem legis ſcriptæ, ſeu Decalogi præcepta decem, uidelicet.

1 Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, vt adores illud: Neque omnem ſimilitudinem. *Exod. 20. Deut. 5. Exod. 20. Deut. 5. & 19.*
2 Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.
3 Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices.
4 Honora patrem tuum, & matrem tuã, vt ſis longæuus ſuper terrã.
5 Non occides.
6 Non mœchaberis.
7 Non furtum facies.
8 Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.
9 Non concupiſces vxorem proximi tui.
10 Non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec vniuerſa quę illius ſunt.

Prædicta legis ſcripta præcepta qui diſtinguantur. Cap. XXXVIII.

Eſt autem aduertendum, vt ſupra enarrauimus paulò ante, quòd prædicta Decalogi præcepta hanc recipiunt diſtinctionem, ſcilicet, vt tria prima præcepta, ſcilicet prioris Tabulæ, nos ordinent ad Deum; quoniam ad Deum verè pertinent. Nam primum pertinet ad Patrem; quia eſt de diuina unitate. Secundum pertinet ad Dei Filium; quia eſt de iuramenti ueritate. Tertium ad Spiritumſanctum, quia eſt de Spirituali vocatione. Præcepta verò ſecundæ tabulæ, quæ ſunt ſeptem ſequentia, ſpectant ad proximum; quia nos ordinant ad proximum, quorum primum, ſcilicet: Honora patrem tuum, eſt de exhibendis bonis. Reliqua ſex ſunt de cauendis malis, quæ inferri poſſunt corde, aut opera, vel ore. Opere lædimus proximum tripliciter, propter quod data ſunt tria præcepta, ſcilicet, non occides: non mœchaberis: non furtum facies. Ore autem proximum lædimus, & propter hoc quoque dictum eſt nobis à Deo: non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium. At corde dupliciter proximum lędimus, nimirum quandoque reſpectu rei irrationalis, propter quod dictum eſt non concupiſces rem proximi tui: Quandoque verò reſpectu rei rationalis: vnde propter hoc dictum fuit. Non concupiſces vxorem proximi tui. Item præceptorum quædam ſunt affirmatiua, vt honora patrem: Quædam verò negatiua, vt non occides &c. Item præcepta affirmatiua obligant ſemper, ſed non ad ſemper: negatiua verò obligant ſemper, & ad ſemper. Item præcepta Decalogi poſſunt dici data, vel innata: primo modo tantum pertinent ad populum Iſraeliticum: ſecundo modo omnes obligant, quia quicquid continet Decalogus explicitè, hoc continet lex naturæ, quæ ſcripta eſt in corde cuiuslibet implicitè; cuius legis naturæ verba ſunt hæc: Quod tibi non vis fieri, alteri non feceris: & quæcunque vis vt tibi faciant alij, hæc & illis ipſe feceris: & hæc duo legis naturæ pręcepta includunt hæc præcepta, ſcilicet: Non occides; non furtum facies, & huiuſmodi; quę Decalogus ponit explicitè.

Nota. Præceptorum alia diſtinctio. Tertia præceptorum diſtinctio. Præcepta legis naturæ duo.

Præceptum

Præceptum quid ſit. Cap. XXXIX.

Præceptũ quid.

NVnc quid ſit prçceptũ dicamus: & quidem prçceptum eſt imperium faciendi aliquid, vel non faciendi. Vel ſic: Præceptum, vel mandatum Dei, nihil aliud eſt, quàm Dei imperium, vt faciamus ea, quæ præcipit, & fugiamus, quæ prohibet, ſub pœna mortis æternæ. Vel præceptum Dei eſt iuſſio Dei, qua nobis ſuam voluntatē manifeſtat, vt ſciamus quid facere, quidue vitare debeamus.

Primum Decalogi præceptum quidnam nobis prohibeat. Cap. XL.

De primo præcep. Exo. 20. Idololatria ꝓhibetur. Nota differentiam.

CVm primum mandatum, ſeu præceptum tres habeat clauſulas, ſcilicet; non habebis Deos alienos coram me. non facies tibi ſculptilia: & neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra: ſequitur ergo, quod tria creaturarum genera adorari prohibentur: per primam enim clauſulam prohibemur nos Chriſti fideles adorare creaturas ſpirituales, ſcilicet, Angelos. Per ſecundam, ſcilicet. Non facies tibi ſculptile; prohibetur colere figmenta; ſcilicet, idola, uel ſculptile, hoc eſt, imagines fictas, quæ nullius rei ſunt reprçſentatiuæ. Per tertiam, & vltimam clauſulam, prohibemur adorare omnem ſimilitudinem, ſcilicet, imagines rei naturalis, quæ ſiue ſit in cçlo deſuper, vt Sol, & Luna; uel quæ ſit in terra deorſum, vt homo, bos, & huiuſmodi; uel quæ ſit in aquis ſub terra, vt piſces. Non tamen hic poſſunt Chriſtiani vllatenus reprehendi, ſi ſibi faciunt imagines Sanctorum, non quidem ad adorandum, ſed ad memorandum: honor enim qui exhibetur Sanctis, non eſt latriæ, ſed Duliæ, ſecundum rationem allegoricam. Ex ſupradictis ergo patet non debere nos adorare ſupradicta actu exteriori, neque colere, ſcilicet, affectu interiori; ſed oportet, vt fide agnoſcamus, & agnoſcentes colamus vnum ſolum Deum, & præter eum nihil prorſus ſuſcipiamus illius loco, non aſtra cœli maiora, vel minora, non Angelos, non homines, qua fulgeant dignitate; neque idola gentium, neque diuorum ſtatuas: omnia enim hæc aut finxit omnipotens manus Dei, aut fecit homo.

Ritus imaginum conceditur, & quomodo adoranda imagines.

Quid prohibeat ſecundum præceptum. Cap. XLI.

De ſecundo prçcepto primæ Tabulæ.

SEcundum præceptum eſt: Non aſſumes nomen Dei tui in uanum, quod eſt dicere ſecundum literam: non iurabis pro nihilo nomen Dei. Hic ergo prohibetur iuramentum, & periurium, quod fit ſine cauſa: uterque enim peccat, ſcilicet pro nihilo iurans, & aſſumens, & falſo iurans nomen Dei in uanum: quia primus ſine cauſa nominat ſummam ueritatem; Secundus autem nominatam contemnit. Et nota quod tribus modis quis peccat in periurio; primo iurando contra con-

In periurio peccatur tripliciter.

conſcientiam: ſecundo iurando illicitum: tertio ueniendo contra iuramentum. Prætereà ſciendum eſt, quòd faciens iuramenta ex certa ſcientia, quæ ſonent blaſphemiam, vt quando quis iurat per inteſtina, & de Deo, rebuſque diuinis per iocum temere, & ſuccurriliter loquitur: uel ſi uerba prolata ſonent in irreuerentiam, ſicut cum iurat per uulnera Chriſti: ſunt peccata mortalia, etiam ſi uerum ſit quod iuratum eſt ab eo. Vltimo nota, quod nomen Dei aſſumitur tribus modis *Aſſumitur* in vanum, ſcilicet, corde, ore, & opere. Corde ſicut mali homines, *nomē Dei* qui tantum nomine, ſine re dicuntur Chriſtiani; qui licet Sacramen- *in uanum,* tum receperunt baptiſmi; tamen rem Sacramenti, ideſt gratiam non *& quomo-* habent. Ore verò, ſcilicet, mala iuratione, uoti tranſgreſſione, præ- *do, quot-* dicatione, quæ fit mala intentione, & in deuota oratione de qua dici- *ue modis.* tur. Populus hic labijs me honorat, & opere ſecundum quod hypo- *Nota.* critæ nomen Dei aſſumunt in ſimulatione operis exterioris non in pu- *Iſa 13.* ritate cordis. Vnde ſumunt illud in uanum: quia receperunt merce- *Matth. 6.* dem ſuam. Cęterum pueri ante pubertatem, hoc eſt, ante decimum quartum annum, etiamſi ſcienter falſum iurent, minimè in hoc præceptum peccant: ſi quidem in iureiurando & iudicium, ultrà veritatem, & iuſtitiam requiritur: neque enim iuſiurandum temere, & *Veritas, iu-* inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato adhiberi debet, & id etiam *dicium, &* quod aſſeritur, & ipſum verum ſit, & qui iurat, id ita eſſe arbitretur *iuſtitia in* certiſſimis argumentis nullatenuſque iniuſtum aliquid, aut inhone- *iuramento* ſtum promittat, ſecus ſic iurando peccat, vt peccauit Herodes, qui te- *requiruntur.* merario iureiurando obſtrictus, caput Ioan. Bap. dedit puellæ ſaltatri- *Mar 6.* ci. Allegoricè verò hoc præceptum prohibet, vt non putemus crea- *Allegoricè.* turam eſſe Chriſtum Dei Filium, (quia omnis creatura vanitati ſubie- *Rom. 8.* cta) ſed æqualem patri.

Tertium primæ Tabulæ præceptum quænam nobis imperet. Cap. XLII.

De tertio primæ Tabulæ præcepto.

HOc quidem Tertium primæ tabulæ præceptum nobis præcipit; videlicet, Memento ut diem Sabbathi ſanctifices, ſex diebus ope- *Exo. 20.* raberis, & facies omnia opera tua, ſeptima autem dies Sabbathi Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, & ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo. Iccirco benedixit Dominus diei Sabbathi, & ſanctificauit eum. Ex quibus quidem verbis nota duo eſſe in hoc pręcepto, nempe quoddam morale, quoddam verò ceremoniale: Morale in hoc conſideratur; quo- *Roma. Ca-* niam hoc præceptum cum reliquis, inquit Cathechiſmus Romanus, *techiſm.* conuenit non ritu, & cerimonijs; ſed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque ius attinet: nam Dei cultus ac religio, & vacatio *l. veluti, ff.* ad Deum, orando, ac meditando, quæ in hoc præcepto exprimuntur, *de iur. nat.* à naturæ iure exiſtit: Cum illud natura comparatum ſit, vt aliquot ho- *gent. & ci.*

ras in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, verſemur: vnde apud nos noſtris temporibus ſtatas quaſdam ferias, easque publicas eſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis ſunt conſecratę. Ceremoniale verò de Sabbathi cultu præceptum, quia reliqua Decalogi præcepta naturalia ſunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione poſſunt: quia naturæ conueniunt, cuius vi homines ad illa ſeruanda impelluntur: ſi ſtatutum tempus ſpectetur, non fixum, & conſtans eſt, ſed mutabile, neque ad mores, ſed ad Ceremonias pertinet: vnde ob eam cauſam initio præcepti verbũ illud, Memento, appoſitè quidē additum eſt, quod huius diei cultus ad Ceremonias pertineat: ex eo enim tempore, quo populus Iſraeliticus à Pharaonis eſt ſeruitute liberatus, dies Sabbathi ab hominibus cœpit coli: nam etſi naturę lex Deum colendum eſſe doceat; hoc tamen quo potiſſimum die fieri deberet, non præſcripſit.

Verbum, Memento, cur initio tertij huius præcepti antepo-natur.

Reliquæ tertij huius præcepti reliquiæ animaduertendæ ſunt modo ſingulæ; & prima eſt, quod Sabbathum, Hebraicum nomen, Latinè ceſſatio dicitur: nam Sabbathizare, ceſſare & requieſcere Latino vocabulo appellatur; unde hac ſignificatione factum eſt, ut Sabbathi nomine dies ſeptimus diceretur: quoniam abſoluta, & perfecta mundi uniuerſitate, Deus ab omni opere, quod fecerat requieuit: ſed dies Sabbathi poſtea tranſlatus eſt in diem Dominicum; primum propter lucem, quæ eo die orbi terrarum illuxit, ut tradit Cathechiſmus Romanus, ac propter honorem, & gaudium reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti; in quo nihil eſt agendum, niſi Deo uacandum: Itaque dies Dñicus nunc dici pōt dies Sabbathi, imò & quolibet dies ſtatutus ad uenerationem diuinam, (ut puta Natiuitas Domini, dies Epiphaniarum, Paſcha, Aſcenſio Domini, & Pentecoſtes, ac denique feſti dies Sanctorum) in quibus quidem omnibus predictis diebus ceſſandum eſt ab opere ſeruili, ideſt, à peccato: nam qui facit peccatum, ſecundum Ioannem, ſeruus eſt peccati; ac etiam ab operibus mechanicis, qualia ſunt agricultura, mercatura, placita, exercitia, & huiuſmodi, de quibus dicitur in c. de ferijs. Non tamen eæ actiones, inquit Romanus Cathechiſmus, neque ea opera uetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, ut altare inſtruere, templa alicuius feſti diei cauſa ornare, & reliqua huius generis, & ideo dictum eſt a Domino, quod Sacerdotes in templo Sabbathum uiolant, & ſine crimine ſunt. Neque præterea earum rerum opera hac lege prohiberi exiſtimandum eſt, quorum iactura facienda ſit, ſi die feſto prætermittantur, ut etiam à ſacris Canonibus permiſſum eſt. Præuaricantur ergo hoc pręceptum ij omnes, qui aliquid externi operis, citrà neceſſitatem, aut euidentem proximi utilitatem faciunt. Item ij, qui totos hos dies turpi ocio traducunt, & horas à profanis occupationibus liberas, ſanctis exercitijs non impendunt. Item ii, qui ſacra audire negligunt. Item ij, qui diem ſanctificationi deſtinatum ad res turpes conuertunt, & totos dies ebrietatibus, commeſſationibus, uarijsque flagitijs abſumunt. Item & ij Sabbathum profanant, qui omiſſo ſacrarum rerum exercitio, ſpectaculis, aleæ, chorçis, alijsque rebus mentem à celeſtium rerum contempla-

Sabbathi nomine qd ſignificetur.

cap Sabbatho, diſt 3. de conſecr.

Sabbathi dies cur tranſlatus ſit in diem Dominicũ

Ioan 8.

Catechiſ.

Quę opera poſſint fieri in die feſto.

Matth. 12.

cap. cõqueſtus, de ferijs.

Contra tertium præceptum quinã faciãt.

Nota.

contemplatione auocantibus, & ad illicitas cupiditates pellicientibus intendunt. At ij verè Sabbathum ſanctificant, qui eo die congregatis in Christo fratribus ſe adiungunt, cum ijs ieiunant, commiſſa confitentur, ſacram Euchariſtiam percipiunt, qui precantur, qui pſallunt, qui eleemoſinas in egenos diſpergunt, ægrotos inuiſunt, triſtes ſolantur, hoſpites peregrinos excipiunt, pupilliſq; patrocinantur. *Quinam Sabbathū ſanctificet.*

Quartum præceptum quidnam nobis faciendum proponat. Cap. XLIII.

HVcuſque de tribus primæ Tabulæ mandatis, ad Deum, ſcilicet, ad cognitionem, & dilectionem Trinitatis pertinentibus, differuimus: Nunc de his, quæ ſunt in ſecunda Tabula, quæ ſunt ſeptem mandata, ad dilectionem pertinentia, tractemus; quorum primum ad patrem carnalem refertur; ſicut primum primæ Tabulæ ad Patrem cœleſtem; quod eſt: Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, ſcilicet, viuentium: nam iuſtum eſt, vt conſtruatio vitæ alienæ mereatur conſeruationem vitæ propriæ. Cæterum pro intelligentia huius præſentis præcepti, ſeu mandati, aduerte, quod pater multiplex hic accipitur; primo enim patris nomine, omnes aſcendentes, videlicet, pater, & mater, tum etiam auus, & auia, & reliqui, qui nos generarunt, ſunt intelligendi. Secundo omnes Eccleſiæ præſides; vt tradit Cathechiſmus; & paſtores, & Sacerdotes, patres dicuntur: quemadmodum ex Apoſtolo conſtat, qui ad Corinth. ſcribens; inquit, non vt confundam vos, hæc ſcribo, ſed vt filios meos cariſſimos moneo. Tertio ij, quibus imperium, aut magiſtratus, aut poteſtas commiſſa eſt, qui rempublicam gubernant, patres appellantur: ſic & Naaman à famulis vocabatur. Præterea patres dicimus, quorum protectioni, fidei, probitati, ſapientiæque alij commendantur: cuiuſmodi ſunt: tutores, & curatores, pedagogi, & magiſtri, nutrices, & nutricij. Poſtremo patres dicimus ſenes, & ætate confectos, quos etiam venerari debemus; omnibus itaque iſtis patribus honorem exhibere tenemur: qui honor in ſe tria comprehendit, videlicet debitam reuerentiam, ſpontaneam obedientiam, & piam (dum opus eſt) ſubuentionem: licèt Cathechiſmus multa alia honoris officia in medium afferat, quæ hic ego non pono breuitatis gratia. Quamobrem contra hoc præceptum delinquunt omnes ij, qui non deferunt honorem parentibus iam prædictis, & qui non obtemperant mandatis eorum, potiſſimum ij, qui floccipendunt mandata Eccleſiæ, aut rebelles ſunt ijs, qui à Deo acceperunt præſidendi poteſtatem, & qui ſenectutem parentum, aut ſuperiorum non ſuſpiciunt, neque ſubleuant pro viribus ægeſtatem illorum, & qui maledictis, aut contumelijs parentes afficiunt, aut eos verberant: Item qui mortuis parentibus funus non faciunt, aut exequias, nec honorem ſepulturæ eorum cadaueribus impartiuntur, nec anniuerſaria facienda curant, nec legata ab eis relicta perſoluunt, & cætera huiuſmodi non curant.

Exod. 20. *Deut. 5.* *Matth. 19.* *Parentum appellatione qui intelliguntur.* *Cathechiſ.* *1. Cor. 4.* *4. Reg. 5.* *Honoris intelligentia Cathechiſ.* *Nota.*

Quintum præceptum quidnam prohibeat. *Cap. XLIIII.*

Nota. *Gen. 5. 1.* *Homicidiũ prohibetur* *Gen. 9.* *Matt. 25.* *l. vt uim ff. de iuſt. & iure.* *Cathechiſ.*

CVm homicidæ ſint humani generis, naturæque hoſtes acerbiſſimi, qui quantum in eis eſt, vniuerſum Dei opus euertunt, cum hominem tollant; cuius cauſa is omnia, quæcunque procreata ſunt, ſe feciſſe teſtatur: ideo hoc præſenti præcepto, ſcilicet, non occides: vetitum eſt ab eo, ne quis manibus ſuis aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, aut conſilio, ope, auxilio, vel alia quacunque ratione; vitam homini tollat, eripiatuè ullatenus: quod ſi ſecus factum fuerit ab aliquo, quicunque ille fuerit, qui ſanguinem humanum effuderit, illius effundetur ſanguis; cuius quidem irremiſſibilis pœnæ ſanctionem approbauit Chriſtus, dicens: omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Caueat ergo quæcunque fidelis anima, ne iniuſtè proximum ſuum occidat: quinimo cum natura inter nos cognationem quandam conſtituerit, conſequens eſt etiam dicit Lex, hominem homini inſidiari nefas eſſe: nam quod ad eos, qui cædem faciunt, pertinet; nemo, inquit Cathechiſmus, excipitur, non diuites, non potentes homines, non Domini, non parentes; ſed delectu omni, & diſcrimine remoto, occidere vetitum eſt omnibus: ſi uerò ij ſpectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: quia nemo eſt tam humilis, & abiectæ conditionis, quin legis huius vi defendatur. Itaque huic pœnæ obnoxij ſunt, qui vitam proximo eripiunt; qui alium ad homicidium alterius imperio compellunt; qui alium ad occidendum conſilio, aut perſuaſione inducunt; qui auxilio aliquem, vt occidant, iuuant; qui iratos inflammãt, aut anſam præbent ad homicidiũ; qui acerbis verbis iras exortas acuunt, & in mutua odia magis irritant, & prouocant; qui querunt, & cooperantur abortum per medicinas, aut pharmachis fœtum eiiciunt, vel in utero perimunt, qui ſuo facto ſuffocant filium negligenter, qui occidunt aliquem caſu præter intentionem dando operam rei illicitæ, vel etiam dando operam rei licitæ, ſed non adhibendo debitam diligentiam, vt proiiciendo tegulas de tecto, vel ramum de arbore, rei ſunt pœnæ, ſi non præclamauerint, aut aliquod ſignum dederint. Sed mortaliter peccant etiam, qui fame morientem, non paſcunt; nam dicit Ambroſius, paſce fame morientem, ſi non paueris occidiſti. Item qui captiuos, aut iniuſtè condemnatos ad mortem, quantum poſſunt non liberant. Item qui ſeipſos crapula, & ebrietate interficiunt; qui ſibiipſis mortem inferunt: quia dicit lex, quod nemo eſt Dominus membrorum ſuorum: quod aduertens Cathechiſmus, ait: nemo vitæ ſuæ poteſtatem habet, ita, vt ſuo arbitratu mortem ſibi conſciſcere liceat; Item qui proximo ſunt maledici, imprecantes ei, quæ ſi euenirent, moreretur; Item qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, ſecundum Ioannem: eſt enim hoc homicidium ſpirituale ſecundũ Theologos; quod & detrahendo

Occiſio iniuſta quot modis fiat. *l. ſi quis aliquid ff. de pœnis § qui abortionis c fin. de his qui fil. occ.* *c. Ioãnes, et c. fin de homic.* *Diſt. 86 c. paſce* *Eccleſ.* *l. liber homo ff. ad l. Aquil.* *Cathechiſmus* *1. Ioan. 3.*

hendo etiam committitur: nam ille cui detrahitur, occiditur in conſcientia illius, qui audit detractorem, in qua prius viuebat per bonam famam. Item cœdis, ſeu homicidii rei ſunt, qui ad proximi læſionem propenſos habent affectus. Non tamen ij cędis rei ſunt, ſecundum Cathechiſmum, quibus data eſt necis poteſtas, qua ex legum præſcripto, iudicioque in facinoroſos animaduertunt, & innocentes defendunt: exercent enim non hominis, ſed Dei iudicium: Nec ii cędis rei ſunt, qui fortuito hominem occidunt: nam legitur: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri, & nudiuſtertius nullum cum eo odium habuiſſe comprobatur, ſed abiiſſe cum eo ſimpliciter in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrumque lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit; hoc homicidium minimè in peccatis numeratur. Similiter nec ii cędis rei ſunt, nec peccant, qui iuſto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulſi, ſed ſolo publicæ vtilitatis ſtudio vitam hoſtibus adimunt. Nec demum ii cœdis rei ſunt, qui beſtias occidunt: quoniam ſi illis veſci à Deo hominibus eſt conceſſum, fas item eſt illas impunè occidere, vnde ſecundum Auguſt. cum audimus, Non occides; non accipimus hoc dictum eſſe de fruttetis, quia nullus eſt eis ſenſus; nec de irrationabilibus animalibus, quia nulla nobis ratione ſociantur.

Quando quis excuſetur ab homicidio. Cathechiſmus. Deut. 19. Auguſtinus.

Sextum preceptum, quod eſt: Non mœchaberis: quenam prohibere nobis intendat. Cap. XLV.

HVius autem Sexti præcepti vis duplex eſſe apparet; altera, qua intendit Dominus adulterium prohibere; altera qua intendit, vt nos animi corporiſque caſtitatem colamus; ut ſic intelligamus hac adulterii prohibitione, omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus prohiberi; omnemque intimam animi libidinem hoc præcepto vetitam eſſe. In primis ergo prohibetur adulterium ſtrictè dictum, per illa verba: Non mœchaberis, quæ Saluator exponens, dixit in Euangelio: Non adulterabis: deinde ſtuprum, inceſtus, raptus, ſacrilegium, fornicatio, immunditia, impudicitia, & immũdities omnis, mollities, & Sodomia: omnia enim hæc adulteria ſunt, quia præter debitum vſum generationis, non habentia approbationem à Deo autore naturæ cõmittuntur. De omnibus autem prædictis ſunt multa exempla tam noui, quam veteris teſtamenti: nam qui adulter eſt, inquit Sapiens, propter cordis inopiam perdit animam ſuam: & in Euangelio Dominus ait: De corde exeunt adulteria, quæ coinquinant animam. Et Paulus: Fornicatores, inquit, & adulteros, iudicabit Dominus: Extat Lex Moyſi; ne de filiabus Iſrael ulla eſſet meretrix. Rurſus Paulus: Neque fornicarii, ait, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, re-

Adulterij intelligentia. Exod. 20. Deut. 5. Matth. 19. Prouer. 6. Matth. 15 Hebra. 13. Deut. 23.

gnum Dei poſſidebunt. De ſpirituali autem, ſeu intima libidine extat dictum Domini; dicemus: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: non mœchaberis: ego autem dico uobis: quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Nunc ad remedia, ne alicuius proximi noſtri vnquam violetur thorum, veniamus, quibus noſtram etiam cuſtodiemus caſtitatem. Romanus Cathechiſmus præ aliis otium maxime fugiendum eſſe docet; in quo Sodomitæ homines cum hebeſcerent, in ſpurciſſimum illud nefariæ libidinis ſcelus precipites lapſi ſunt. Crapula præterea magnopere eſt vitanda. Saturaui eos, (inquit Propheta,) & mechati ſunt: quoniam venter expletus, ac ſaturatus, libidinem parit: & Dominus in Euangelio; Attendite vobis, ne fortè grauentur corda ueſtra crapula, & ebrietate; hoc item monet Apoſtolus; Nolite, inquit, inebriari vino, in quo eſt luxuria. Tertio loco oculis inflammari ſolet ad libidinem animus noſter, proinde dicit Dominus; Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te; & Iob. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitatem quidem de virgine: ſunt certè ferè innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aſpectu ortum habuerunt; de quibus hic non loquor, cum ad plenum ſit ſcriptum de his apud Cathechiſmum. Elegantior item ornatus, quo oculorum ſenſus valde excitatur, occaſionem libidini non paruam ſæpè præbet; ideoque Eccleſiaſticus monet: Auerte faciem tuam à muliere compta: & de hoc, & eſu inordinato, qui ſunt libidinis incitamenta, multa ſcripſi in expoſitione Hymni illius, qui incipit: Summæ Deus clementiæ. Quinto loco, hoc libidinis incitamentum, quod eſt ueſtium exquiſito ornatu amictum exiſtere eſſe ſolet; Alterum ſequitur, quod eſt turpis, obſcęniq; ſermonis: nám verborum obſcęnitate, quaſi face quadam ſubiecta, adoleſcẽtum accenduntur animi: Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apoſtolus: hoc autem ipſum cauſant delicatiores, & molliores cantus, ac ſalutatio nes librique obſcęnè, & amatoriè ſcripti, qui vitandi ſunt, necnon & imagines, quę aliquam turpitudinis ſpeciem præſeferunt. Quare hæc omnes ſupradicta obſeruent, ac cuſtodiant; & in agone contendant, & carnis curam minimè faciant in deſiderijs, vt incorruptam accipiant coronam. Amen.

Matth. 5. · Ne violetur caſtitas, aut alterius thorum remedia. Catechiſmus. Otium, & crapula multũ ſunt fugienda. Hierem. 5. Luc 21. Ad Eph. 5. Matth. 5. Multa mala ex oculorũ aſpectu exorta ſunt. Eccleſ 9. Author alibi. Nota. 1. Cor. 15. Rom. 13. 1. Cor. 9.

Septimum

Septimum præceptum; quod eſt: Non furtum facies; quenam nobis vetet. *Cap. XLVI.*

HOc autem ſeptimum præceptum eam habet ſubiectam notionem, ſecundum Catechiſmum, vetare, videlicet, Deum, bona hæc noſtra; quæ in eius tutela ſunt à quodam auferri, aut violari; bonorumque diſtributiones, & aſſignationes, iam inde ab initio iure gentium conſtitutas, omnino confirmari; & vnumquemque ea tenere, quæ ei iure in iam facta aſſignatione obtigerunt: Vnde propter hoc fures, auari, & raptores, qui nolunt uiuere ſua ſorte contenti, regnum Dei, ſecundum Apoſtolum, non poſſidebunt. Habet deinde ſententiam hanc, ſcilicet, & vim, qua iubemur benigni, & liberales eſſe in proximos. Cum igitur dicit Dominus: Non facies furtum, his uerbis vetat omnem rei alienæ, eiusque proprietatis, vſusvè, nec non & poſſeſſionis illius, fraudulosam contrectationem contra uoluntatem Domini; niſi tamen fieret contrectatio ex obedientia, ſicut fecerunt filij Iſrael auferendo vaſa Ægyptiorum: aut ex cautela, vt ſi aliquis furetur gladium furioſi, ne ſibi, uel alijs noceat, aut ex neceſſitate, ut cum aliquis ad mortem eſuriens, furatur panem; quia in neceſſitate omnia ſunt communia; aliàs nunquam fit licitè rei alienæ contrectatio; quãobrem hic primo furtum, rapina, uſura, ſacrilegium, peculatus, plagiatum, dolus, ac denique omnis fraus prohibetur, tum in uſu, in proprietateque, tum etiam in poſſeſſione rei ipſius alienæ. Peccant ergo in hoc præceptum primo ipſi fures; ſecundo raptores: ſacrilegiq; omnes, tertio imperatores, furari imperantes; ſuaſores, conſentientes, participantes, non obſtantes, muti, adiutores, laudatores, ac furtum non manifeſtantes. Sunt ergo fures non ſolum, qui alienam rem inuito Domino contrectant; ſed & ij etiam, qui furto ſublatas res emũt: vel aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas, retinent. Fures ſunt etiam ij, qui in emendis, vendendiſque rebus adhibent fraudes, & uanitatem ſermonis. Item ij ſunt fures, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris: quivè pondere, menſura, numero, ac regula decipiunt emptores: Scriptum eſt enim: Non habebis in ſacculo diuerſa pondera: & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura: ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquusque ſextarius. Fures ſunt etiam operarij, & artifices, qui totam, & integram mercedem exigũt ab ijs, quibus ipſi iuſtam, ac debitam operam non dederunt. Item fures ſunt ſerui Dominorum, rerumque cuſtodes infidi, & deteſtabiliores omnibus aliis furibus, qui clauibus excluduntur. Fures item ſunt, qui fictis, ſimulatiſq; uerbis, qui fallaci mendicitate pecuniam extorquent. Illi quoque in furum numero ſunt, qui cum ad priuatum, uel publicum aliquod officium conducti ſunt, nullam, uel paruam operam nauantes, munus negligunt, mercede tantum, ac precio fruuntur. Fures ſunt etiam Magiſtratus, ſi accipientes uectigalia, tributa, collectas,

Catechiſ.

Lex l. e. in reſſ de iuſ. & iure.

1. Cor. 6.

Hoc præceptum diuiſum eſt in duas partes.

Inſtitu. de oblig. quæ ex delict. naſc. §. furtum enim, & §. quinto, eo.tit.

Contrectatio rei alienæ quomodo fiat licitè.

Exo. 11.

De varijs furtorum generibus.

Nota.

Deut. 25.

Leuit 19.

Adrudicet quilibet rectè.

Peccant q. ualidis corporibus mẽdicant.

Magiſtratus.

collectas, & cætera huiuſmodi, tranquillitatem publicam, pro cuius conſeruatione tributa illis præſtantur, negligunt. Similiter peccant Magiſtratus, & furtum committunt, quoties ſubditos ſuos iniquis exactionibus uexant, & grauant. Fures item ſunt ſubditi, qui malignè defraudant uectigalia, tributa, decimas, & reliquas collationes, quæ magiſtratibus diuino iure debentur, ut inde ad Rempublicam gerendam ſumptus ſuppetant: Sunt etiam fures Iudices, cauſas inopum, uel aliorum, muneribus deliniti ſubuertentes. Fures ſunt etiam ualdè pernitioſi, qui uſuris miſeram plebem expilant: Dicitur enim, Mutuũ date, nihil inde ſperantes. Fures ſunt item qui merces multas coemunt, & conſeruant, nec prius promunt, aut ad aliorum uſum proferunt, quàm precia earum in immenſum creuerint. Fures item ſunt, & in rebus propriis furtum committunt, qui ſua nimis amant, & tenaciter tenent, nec aliorum inopiam ſua copia ſubleuant. Item furtum committunt, qui rebus ſibi commodatis, vel pignoratis, vtuntur contra voluntatem Domini: puta ueſte pignorata, uel equo eum ducendo alio, quàm uoluerit Dominus commodans. Similiter etiam, & in rebus depoſitis, ſiue utantur per ſe, ſiue per alium; quia committunt prædicti furtum, ſecundum leges etiam humanas. Fures etiam ſunt, & ſacrilegi, ſecundum Magiſtrum illi, qui ſacrum de ſacro tollunt, vel non ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro auferunt. Item qui bona Eccleſiarum ſui iuris faciunt, & donaria deuotæ plebis in aulis ſuis abſumunt, ſacrilegi ſunt. Item qui Monachorum prædia, aut diuidunt, aut miniſtris aulicis donant; de Campanis Eccleſiarum bellica tormenta conflant; ex calicibus ebrij potant; de uelis templorum, & ſacris veſtibus veſtes ſibi conſuunt, ſacrilegi ſunt. Nunc poſtea quam diximus de ijs, qui rem alienam ſurripiunt: conſequens eſt aliquid de rapina, ſeu raptoribus nunc dicere; cum nullus magis rem inuito Domino contrectet, quam qui vi eam rapit: vnde raptores improbi fures dicuntur: non ſolum igitur dicuntur raptores, qui vi rem auferunt alicui; ſed etiam ij, qui debitam operarijs mercedem non perſoluunt; quos ſanctus Iacobus ad pœnitentiam inuitat illis verbis: Agite nunc diuites; & plorate vlulantes in miſerijs veſtris, quæ aduenient uobis; cuius pęnitentiæ cauſam ſubiungit: Ecce enim merces operariorum, qui meſſuerunt regiones ueſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introiuit. Includuntur & ij in hoc crimine rapacitatis, qui ea, quæ Eccleſię præſidibus, & magiſtratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non diſſoluunt, vel interuertunt, vel ad ſe transferunt, quod & ſupra dictum eſt; ſicut & de fęneratoribus etiam, qui acerbiſſimè miſeram plebem trucidant vſuris, dictum fuit, & de vſurarijs, ac de Iudicibus, qui venalia habent iudicia, quique acerrimi ſunt raptores: quemadmodum ſunt etiam raptores creditorum fraudatores, & inficiatores, qui ſumpto temporis ſpatio, ſua vel aliena fide merces emunt, & fidem non liberant. Demum quid de locupletibus ijs dicemus, qui ab illis, qui ſoluendo non ſunt, quod commodarunt,

Iudex iniquus. *Luc. 6.* *Inſtitu. de oblig. quæ ex delict. naſc.* *3. Sent. diſ. 37.* *Sacrilegus quis ſit.* *Raptores qui dicantur.* *Iacob. 5.* *Fęnerator. vſurarius. Iudex iniquus. Fraudatores creditorum raptores ſunt.*

exigunt

exigunt acerbius, & pignora etiam ea auferunt cõtra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum, ac tegendum ſunt neceſſaria? Et quidem Deus inquit: Si pignus à proximo tuo acceperis ueſtimentum, ante ſolis occaſum reddas ei: ipſum enim eſt ſolum, quo operitur indumentum carnis eius; nec habet aliud, in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum. Hæc dicta ſint de uetitis: nunc ad iuſſa ueniamus: nam non is ſolum, qui furtum fecit, ei cui furatus eſt, id debet reſtituere; ſed & omnes etiam qui furti participes fuerunt, hac lege reſtitutionis tenentur; qui nullatenus, inquam, hanc ſatisfaciendi, & reſtituendi neceſſitatem effugere poſſunt: Non enim remittitur peccatum, dicit regula Auguſtini, niſi reſtituatur ablatum. Sunt itaque nouem hominum genera, qui cooperantur, ſeu cauſam efficacem præſtant furto, rapinæ, aut uiolentæ uſurpationi, uel damnificationi, qui ut dictum eſt, in ſolidum ad reſtitutionem tenentur; & continentur ij tales in ſequentibus uerbis, nempe:

Exod. 22.

Nota contra Indices noſtri temporis q. hac lege nõ obſtante relaxant mãdatum contra iſtos mẽſellos.

c. peccatũ, de reg. iur. in 6.

Quot hominum genera cooperentur ad furtum, rapinam, aut uiolẽta uſurpationẽ.

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Quapropter primum locum ſibi vendicant ij, qui furari imperant, qui non modo ſunt ipſi furtorum ſocij, & auctores; ſed etiam in illo furtorum genere deterrimi. Alterum hominum cooperantium ad furtum genus, quod uoluntate par eſt primis, poteſtate diſpar, eſt eorũ, qui cum iubere non poſſint, ſuaſores tamen ſunt, atque impulſores furtorum. Tertium genus eſt eorum, qui cum furibus ad furandum conſentiunt. Quartum genus eſt eorum, qui participes furtorum, laudantes furem de furto, uel rapina, inde lucrum ipſi etiam faciunt, ſi lucrum dicendum eſt, quod (niſi reſipuerint) eos addicit æternis cruciatibus; de quibus ſic loquitur Dauid. Si uidebas furem, cucurrebas cum eo. Quintum genus eſt furum; qui cum furta poſſint prohibere, tantum abeſt ut illis occurrant, & obſiſtant, quin etiam licentiám permittant, atque concedant. Sextum genus eſt eorum, qui cum & furtum factum, & ubi factum ſit, certo ſciant, non indicant rem, ſed eam ſe ſcire diſſimulant. Poſtremum genus eſt, quod omnes complectitur furtorum adiutores, cuſtodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium: Qui omnes ſatisfacere debent ijs, quibus aliquid detractum eſt, atque ad illud neceſſarium officium adimplendum uehementer prædicti omnes hortandi ſunt. Nunc excuſationibus, quas prætendere ſolent fures occurramus: Audiuntur namque interdum fures, contendentes ſe nihil eo peccare, quod aliquid detrahant locupletibus, & copioſis hominibus, quibus ea detractione nihil damni inferi dicunt. miſera quidem, & peſtifera talium defenſio. Interdum putat aliquis alius excuſationem ſuam, ac ſatisfactionem accipi debere; eò quia eam furandi conſuetudinem cœpit, ut non poſſit facilè ab illa mente, & actione deſiſtere; qui niſi audierit Paulum dicentem; qui furabatur, iam non furetur: uelit, nolit, etiam conſuetudinem capiet ipſe talis æternorum ſupplicioru m. Nonnulli ſunt, qui excuſant ſe alteri aliquid ademiſſe, quod fuit data occaſio: eſt enim illud

Iſtud poſtremũ genus receptantes rẽ furtiuam, & recipiẽtes de re furtiua, cõplectitur, & ſic omnes modos præſcriptos reperies expoſitos.

Excuſatio prima.

Secũda excuſatio.

Tertia excuſatio.

Prouerbium. tritum ſermone prouerbium: Fures, qui non ſunt, fieri occaſione; *Nota.* propterea hac ratione tales ſunt à nefaria alijs ſua per occaſionem auferendi libidine deducendi, prauis ſcilicet cupiditatibus reſiſtendum eſſe quam enixiſſimè: nam ſi continuo re perficiendum id eſt quod libido perſuaſerit; quis modus, quis finis erit ſcelerum, & flagitiorum? quaſi dicat nullus: quod nullatenus eſſe debet. *Quarta furum defenſio.* Sunt etiam alij qui ſe furari dicunt vlciſcendi cauſa, quod ab alijs eadem iniuria ſint affecti: quibus ita reſpondendum eſt; primum nemini licere iniurias proſequi, deinde non poſſe quemquam (vt iura diſponunt) rei ſuæ iudicem eſſe: tum multo minus concedi, vt pœnas ab alijs repetat eorum, *l qui iuriſdictionē ff. de iuriſdi om iud.* quæ alij in eum peccauerunt. Sunt poſtremo quidam alij, qui arbitrantur ſatis illa ratione defenſum, tectumque furtum eſſe; quod cum *Quinta furum excuſatio.* ſint ære alieno oppreſſi; aliter eo ipſo liberari non poſſunt: quibus dicendum eſt, nullum eſſe grauius æs alienum, & quo magis prematur *Nota hanc rationem.* homo, quàm debitum illud, cuius in oratione Dominica quotidie meminimus, ſcilicet, Dimitte nobis debita noſtra. Iccirco illud inſaniſſimi hominis eſt, plus velle Deo debere, idest, plus peccare, vt quod debet hominibus diſſoluat, multo namque melius eſt, conijci in carcerem, quàm mandari ſupplicijs inferorum ſempiternis, longeq; conſtat eſſe, grauius, Dei, quàm hominum iudicio condemnari.

Octauum præceptum; quod eſt: Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium; quanam prohibeat. Cap. XLVII.

Nota. CVm omnis homo illud propoſitum habere debeat, eam ſibi cum alijs hominibus neceſſitudinem, & ſocietatem intercedere, ut membrũ ſit eiuſmodi corporis: diuinitus ideo præceptũ iſtud, ſcilicet: *Exod 20* Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium; ei deſcri-*Senſus mãdati eſt duplex.* ptum eſt: cuius uis, ſenſuſque eſſe duplex conijcitur: primitus, quod nuſquam neque in iudicijs, neque in contentione, neque in congreſſibus, colloquijſue, nec ullo etiam modo, non uoce, non ſignis, aut nutibus, non epiſtola, non inuectiuis, aut etiam famoſis libellis, licet dicere falſum teſtimonium aduerſus proximum, hoc eſt, contra hominem, quicunque ſit ille, ſiue ille ſit propinquus, ſiue alienus, ſiue ci-*Proximi uocabulũ quid ſignificet.* uis, ſiue aduena, ſiue amicus, ſiue inimicus; omnis enim homo, proximi nomine intelligitur. Secundo, ut in colloquijs omnibus uerè ſemper, & ex animo loquamur, omnique ſimulatione, ac fallacia ſublatis, dicta, & facta ſimplici ueritate dicamus. Quarè ponamus nunc *Caſus aliquot falſorum teſtimoniorum.* hic aliquot caſus, quibus falſum fertur teſtimonium: Et Primò, licet dicat præceptum; Non loqueris falſum teſtimonium contra proximum tuum: non tamen ideo ab hoc crimine ſe putet alienum, & per *Aduerſum ſeipsũ non licet dicere falsũ teſtimoniũ* conſequens non peccare; qui aduerſum ſeipſum falſum dixerit teſtimonium; cum regulam diligendi proximi, à ſemetipſo dilector accipiat: quod ſi quis in ſe falſum teſtimonium dixerit, ſibi ipſi ſtigma indelebile imprimens ignominiæ, ac turpitudinis, & ſeipſum, & Eccleſiam lædit, cuius eſt membrum, eoquemodo quo is qui ſibi mortem

tem deſinit Ciuitati nocet; expedit enim Reipublicæ, ne ſua re quis malè utatur. Secundo nefas quidem eſt exiſtimare, quod licitum ſit contra hoſtes falſum aliquod dicere pro teſtimonio; quos iubentur diligere. Tertio licet prohibeamur lædere proximum falſo teſtimonio; non propterea licitum eſt nobis peiurare, ut aliquam utilitatem, uel commoditatem conciliemus, comparemusue ei, qui nobiſcum natura, aut religione coniunctus eſt: nulli enim mendacio, aut uanitati, multo minus periurio fauere debemus. Quarto loquitur falſum teſtimonium contra proximum ſuum, qui uerum aliquod de proximo dicit, & euulgat, quia hoc, uel illud dicere licet dicat ueritatem; eſt iniquum, & omnino illegitimum, & teſtimonium falſum datum, & prolatum cum iniuria proximi, cuius fama læditur abſque legis approbatione: Hoc tamen intellige extra iudicium: nam tum ille talis auctoritate publica compulſus, ſi ſic in iudicio uerum diceret contra proximum ſuum, non peccaret, nec falſum teſtimonium loqueretur contra eum; etiam ſi rerum ſuarum diſpendium, aut etiam mortem illi afferet; imò hoc de iure facere debet, & tenetur: quinimo fortius & reos etiam, & ſontes, vult Deus in iudicio verum omnino confiteri, quando ex forma iudicij ipſi interrogantur: eſt enim talium reorum teſtimonium prædicatio quædam, ac laudis confeſſio, & gloria Dei, ſecundum quod dixit olim os Ioſuę, qui Acham ad veri confeſſionem adhortatus eſt, dicens: Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael. Quinto falſum teſtimonium facit, & dicit ille, qui de Chriſto, & quod ad eius laudem videtur pertinere, mentitur. Vnde propterea non licet nec contra Deum, nec contra Matrem Eccleſiam, nec contra fidei doctrinam falſum dicere teſtimonium: ridiculum enim eſſet, prohibuiſſe Deum falſum teſtimonium contra proximum dici; contra Deum verò, aut Sanctam eius Eccleſiam, ac eius fidei doctrinam poſſe fieri: Qui ergo prohibuit, quòd minus eſt, multo fortius id, quod maius eſt homine: quia qui vult conſequens, uidetur uelle omne neceſſarium antecedens. Sexto quicunq; alteri detrahit, uel detrahentem audit, & libenter aſſentitur obtrectatori, is dicitur falſum etiam dicere teſtimonium ſecundum Romanum Cathechiſmum: Vnde Sanctus Iacobus ait: Nolite detrahere alterútrum, fratres mei. Septimo qui detrahit hominibus ſuis artificijs, & diſcordijs ſerendis delectatur, & ſocietates hominum fictis ſermonibus dirimit, & amicos ad immortales inimicitias, & ad arma quodammodo compellit, in hoc præceptum ipſe grauiter delinquit: Non eris criminator, inquit Dominus, neque ſuſurro in populo. Octauo qui blanditijs, & ſimulatis laudibus influit in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, & pecuniam, & honores aucupatur, dicens, vt eſt apud Prophetam, Malum bonum, & bonum malum, contra hoc præſens præceptum agit. Homo qui conficit libellos famoſos, facit ſimiliter contra hoc præceptum, Decimo dicens amico, uel affini, cognatove, mortifero morbo affecto, & in extremo conſtituto ſpiritu, nullum ei eſſe mortis periculum, iubens infirmum lætum, & hilarem eſſe, & illum à peccatorum confeſſione deterret, con-

§ Sed & maior, inſt. de his qui ſunt ſui.

Contra hoſtes non licet dicere falſum teſtimonium.

Matth. 5.

Periurium prohibitũ eſt.

Cõtra Deũ nec licet dicere falsũ teſtimonium.

L. illud, de acqui. hęre. l. ad rẽ mob. ff. de procur.

Cathechiſ.

Iacob. 4.

Leuit. 19.

Iſai. 5.

L. 1. C. de famoſ. lib. 1 q 1 c in alterius. tra hoc præceptum peccat. Summatim contra hoc præceptum agunt non ſolum teſtes iniqui, obtrectatores, ſuſurrones, falſarij deprauantes ſcripturas, aut uerbum Dei adulterantes, aut euulgantes & inculcantes falſa dogmata, aut Deum, & ſanctos blaſphemantes, aut antiquis traditionibus, vel Matris etiam Eccleſiæ detrahentes; ſed etiam omnes, qui uel aduerſus Deum, uel Sanctos, uel Eccleſiam, vel hominem loquuntur mendacium, quos omnes perdet Deus dicit Dauid: de quorum ſanè perdendorum numero, qui ſe ſecluſum deſiderat, à triplici genere mendacii linguam ſuam compeſcat etiam, ne huius præcepti uiolator unquam condemnetur: & primo abſtineat quiſque inquantum poteſt à mendacio, quod officioſum nuncupatur: nam etſi utilitas alicui aliqua, uel ſalus concilietur ſine alterius iniuria mentiendo, uel etiam innocentia alicuius iuſti hominis defendatur; nunquam tamen hoc tali mendacio, quod ſic prolatum eſt, officioſumque nuncupatur, ſine peccato vtitur; eo quod talis ad inſtar Dęmonis, qui dicitur mendacii pater, non ſtat in ueritate, & quia Deus omne mendacium deteſtatur, quoniam mendacium aduerſatur ueritati, & Deus eſt ipſa veritas: vnde Beatus Ioannes, omne mendacium, ait, non eſt ex veritate. Secundo ſe quiſque cohibeat à mendacio, quod iocoſum nuncupant: nam qui mentitur in captando uoluptatem, uel adſtantiũ, & audientium hilaritatem, & delectationem quærit, peccat etiam contra hoc mandatum: Apoſtolus ſi quidem præcipit, Chriſti fideles omnes alienos eſſe ab hoc genere mendacii, qui & iuſſit ab omni etiam ſcurrilitate abſtinere: præter quam quòd etiam Chriſtus, nos de omni uerbo ocioſo rationem reddituros eſſe ſancitum reliquit. Tertio item ſe abſtineat quilibet fidelis Chriſtianus multum: ne proximum aut in corpore, aut in bonis, aut in fama, mentiendo (quod genus mendacii pernitioſum dicitur, quia in pernitiem ſeu damnum, aut exitium alterius tendit) lędat: hoc enim tale mendacium, multum Deus deteſtatur: cum præcipiat vnicuique loqui ueritatem; dicens: Loquimini veritatem quiſque cum proximo ſuo; & pacem, & veritatem diligite.

Nota. — Pſal. 5. — Mendaciũ notatur eſſe triplex. — Officioſum mẽdacium quomodo committatur. — Ioan. 9. — Mendaciũ iocoſũ quomodo committatur. — Epheſ. 5. — Matth 12 — Pernicioſũ mẽdacium uti cõmittatur. — Zac. 8.

Nonum præceptum, quod eſt: Non concupiſces vxorem proximi tui: quomodo ſit intelligendum. Cap. XLVIII.

Nota. QVoniam autem Dei voluntas in eo maximè eſt, ut nos ſingulari quodam modo ſancti efficiamur; animumque noſtrum ſincerũ, atque ab omni labe purum, integrumque ſeruemus, & exerceamus nos in iis mentis, ac ſpiritus officiis, quæ corporis repugnant ſenſibus; eorumque edomitis appetitionibus, ratione, ac ſpiritu duce rectum uitæ curſum teneamus, ipſorumque præterea ſenſuum materiam cupiditatibus noſtris, libidinique præbent, uim maximè reprimamus: propterea hoc præſenti præcepto ſcilicet; Non concupiſces uxorem proximi tui, ac ſequenti etiam, quod eſt Non concupiſces domum proximi tui; præcipit nobis Deus, ut cupiditatibus ita reſiſtamus; ut ſic uires

pecca-

peccati omnino concidant; & ne iiſdem ita ſuccumbamus, ut Dominum à regno ſuo expellamus, & in eius locum peccatum introducamus. Neceſſe autem fuit nobis dari à Deo hoc præſens, ac ſequens præceptum; vt ſexti, ac ſeptimi præcepti ſententia, uiſque explicaretur; videbatur enim hoc præceptum, de non concupiſcenda vxore vnum eſſe cum ſexto, quo non mœchaberis dicitur: & præceptum ſequens de non concupiſcendis rebus proximi unum eſſe cum ſeptimo, quo non furaberis, iubetur. Vnde poterat præceptum de non mœchando intelligi in hac generalitate de non concupiſcendo vxore proximi: & præceptum non furandi poterat intelligi, ubi de non concupiſcenda re proximi vetatur. Sed ſecundum Magiſtrum Sententiarum, & Catechiſmum Romanum, in illis duobus præceptis non mœchandi, & non furandi ipſa opera notata ſunt, & prohibita. In iſtis uerò duobus extremis ipſa concupiſcentia vetita eſt. Multum ergo differunt illa ab iſtis: vnde illi ſexto præcepto non mœchandi fit ſuperadditio in Euangelio; ubi omnis concupiſcentia mœchandi prohibetur; cum dixit Dominus; Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: non mœchaberis: Ego autem dico uobis: quia omnis, qui uiderit mulierem (en ſuperadditio) ad concupiſcendum eam; iam mœchatus eſt eã in corde ſuo. Altera huius, ac ſequẽtis præcepti neceſſitas eſt, quod aliqua in hoc, ac ſequenti præcepto diſtinctè, & explicatè prohibentur: nam exempli cauſa, ſeptimum præceptum prohibuit, ne quis iniuſtè concupiſcat aliena, aut eripere conetur, hoc autem & ſequens vetat, ne ullo modo quis concupiſcat, & ſi iure, legeque aſſequi id poſſit, ex cuius adeptione proximo damnum inferri uideat. Ex quibus omnibus ſupradictis patet: quod hoc demum, & cætera Dei mandata non externis tantum actionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſunt: Vnde hoc intereſt inter diuinam legem, & humanam, quod humana tantum externis rebus contenta eſt; diuina verò, (quoniam animum Deus intuetur;) ipſius animi puram, ſinceramque caſtitatem, atque integritatem requirit. Non tamen credas tu tyro, omnem concupiſcentiam hoc mandato prohibitam eſſe à Deo; ſed illam tantum, quæ concupiſcentia carnis in vxore proximi dicitur, vetitam eſſe hoc Dei præcepto: ſicut ſequens præceptum prohibet concupiſcentiam oculorum in re aliena: Hic ergo ea tantum concupiſcendi libido vetita eſt, quam carnis concupiſcentiam uocat Apoſtolus; illi, nempe, concupiſcendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo conſtitutis continentur. Quocirca qui alterius vxorem concupiſcet, facilè ex una, in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium committere cupiet: quod idem de deſponſatis dicendum eſt; quas concupiſcere nullatenus licitum eſt: quia qui hæc pacta reſcindere ſtudent, uiolant ſanè ſanctiſſimum fidei fœdus: ſimiliter nec eam etiam, quæ ad Dei cultum, religionemque eſt conſecrata, vllo pacto vxorem licet appetere. Peccant ergo in hoc nonum præceptum, quicunque cupiunt commiſceri cum vxore alterius, quod eſt adulterium. Item qui cum ſoluta commiſceri deſide-

Præceptorum borũ prima neceſſitas.

Lib. 3. diſt. 40.

Cathechiſ.

Nota.

Altera neceſſitas præceptorum.

Nota differentiam.

Differentia inter diuinam legem & humanam.

Nota.

Concupiſcentia duplex.

Ad Gal. 5.

Concupiſcẽtia carnis quid.

Nota.

Hic enumerãtur ſpecies luxuriæ.

ri deſiderant carnaliter ſoluti ipſi quoque, quod eſt fornicatio. Item qui cum virgine extra matrimonium, quod eſt defloratio, ſeu ſtuprum. Item qui cum conſanguinea, quod eſt inceſtus. Item qui cum moniali, quod eſt ſacrilegium. Item qui per violentiam, quod eſt raptus. Item qui cum maſculo, quod eſt peccatum contra naturam. Item qui peccatum quòd dicitur mutũ impiè nefariéq; committunt. Item contra hoc præceptum faciunt, qui luſionibus non honeſtis delectantur; aut etiam qui ludis immoderatè abutuntur.

Decimum Decalogi Præceptum; quod eſt: Non concupiſces domum proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia, quæ illius ſunt. Quænam prohibeat concupiſcere hominem. Cap. XLVIII.

Eccleſ 5. Iſai 5. Nota Peccati origo & progreſſus.

CVm rerum alienarum cupiditatis ſitis immenſa ſit, atque infinita; quæ nunquam ſatiatur: Auarus enim, inquit ſcriptura non implebitur pecunia: & Ve; dicit Iſaias, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis: cumq́ue rerum eiuſmodi cupiditas nefaria ſit, & in peccatis grauiſſimis numeretur, tùm, cum illis concupiſcendis animi præbetur ſenſus: nam tum peccatum natura exiſtit, cum poſt malarum cupiditatum impulſum animus rebus prauis delectatur, atque his, uel aſſentitur, uel non repugnat: Idcirco hoc decimo præcepto, ſcilicet, non concupiſces domum proximi tui, &c. uetitum eſt nobis à Deo, ne appetamus alienas opes, puta domum, ſeruum, ancillam, agrum, uxorem, bouem, aſinum, & alia multa; quæ cum aliena ſint; ea concupiſcere; (ut dictum eſt) uetat lex diuina: immò uetat etiam, ne diuitias auidè expetamus, neque alicuius opibus, potentiæ, nobilitati, alienæq́ue gloriæ inuideamus: ſed ſtatu noſtro, qualis qualis ille ſit, ſiue humilis, ſiue excelſus, contenti ſimus. Itaque concludimus, quod hic concupiſcentia oculorum in re aliena prohibetur, & omnis concupiſcentia malæ uoluntatis, & prauæ cupiditatis, quæ ſi animi aſſenſionem adiunctam habet, in uitiis ſemper numeranda eſt, ac omnino prohibetur hic a Deo: conſenſus ergo hic prohibetur, & non appetitus, qui eſt ex corruptione fomitis, uel a delectatione ſenſualitatis: quia impoſſibile eſt, quod illæ concupiſcentiæ non ſint in nobis: cum concupiſcentia, id eſt, peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuò nobis infixus inhæreat, & ſit. Ex omnibus ſupradictis apparet, quod non omnis concupiſcentia hic uetita eſt, neque enim malum eſt, ſi cibum, aut ſi potum appetimus, aut cum frigemus, ſi caleſcere cupiamus: quia hæc ipſa concupiſcendi uis, Deo authore, nobis ab ipſa natura inſita eſt; ſed primorum parentum noſtrorum peccato factum eſt, ut illa naturæ fines tranſiliens, uſque adeo deprauata ſit, ut ad ea concupiſcenda ſæpè incitetur, quæ ſpiritui, ac rationi repugnant. Naturalis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines ſuos non egreditur, non

Conſenſus non appetitus prohibetur, & quomodo. Nota.

Naturalis concupiſcẽtia moderata non vetatur.

vetatur

uetatur, imò ſæpè non mediocres utilitates præbet: nam efficit, vt aſſiduis precibus Deum oremus, ſupplicesque ab eo petamus, quæ maximè cupimus: oratio enim cupiditatis noſtræ interpres eſt. *Oratio.* efficit etiã vt cariora ſint nobis Dei munera: quanto enim uehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res eſt, atque iucundior, cum eam adepti ſimus. Multoque minus ſpiritualis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant: *Spiritualis concupiſcẽtia non ꝓhibetur.* imò ad hanc ipſam ſacræ literæ nos adhortantur: Concupiſcite ſermones meos, &: Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me. *Sapien. 6. Eccl. 24.* Sed aduertendum modo eſt, hoc ipſum domus uocabulum, dicendumque eſt, quod domus appellatione hoc in loco, non locum, quem incolimus, ſed vniuerſam hæreditatem ſignificari ex Romani Catechiſmi interpretatione intelligimus. *Vocabulo domus qd ſignificetur hoc loco.* Quod uerò ſequitur, non bouem, non aſinum, hoc tibi exponendum relinquo: vbi uerò ſequitur: non ſeruum, intelligendum eſt de captiuis, quos ut cætera alterius bona concupiſcere non debemus. Non tamen hoc præceptum violare putes, qui res, quas proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut iuſto precio emunt: ij enim non modo proximum non lædunt, ſed ualdè adiuuant, cum ei pecunia maiori commodo, uſuique futura ſit, quàm res illæ, quas ipſe vendit. Verum ij violant hoc decimum præceptum, qui deſiderant habere aliquid modo illicito, & prohibito. *Quinã decimum violent præceptum.* Item hoc præceptum profanant mercatores, qui rerum penuriã, annonæque caritatem expetunt, atque id ægrè ferunt, ut alij præter ipſos ſint, qui vendant, aut emant, quo carius uendere, aut uilius emere ipſi poſſint. Item peccant qui alios egere cupiunt, ut aut uendendo, aut emendo, ipſi lucrentur. Peccant etiam Milites qui bellum expetunt, ut furari ipſis liceat. Item Medici, qui morbos deſiderant. Item Iureconſulti, qui cauſarum, litiumque uim, copiamque concupiſcunt. Item artifices, qui quæſtus auidi, omnium quæ ad uictum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. Item grauiter peccant, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes ſunt, non ſine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præſertim, ſi, qui illam expetunt, ignaui, nulliusque precij homines ſunt: fama enim, & gloria uirtutis, atque induſtriæ, non ignauiæ, aut inertiæ præmium eſt. Summa ergo Decalogi eſt illa, de qua ſatis ſuprà diximus, ſcilicet, omnia quæcunque uolueritis ut faciant uobis homines; ſic & vos facite illis: & quod tibi nolueris fieri, alteri ne feceris unquam. *Sũma Decalogi quæ. Matth. 7.*

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

Quæ ſint præcepta Eccleſiæ. Cap. L.

SImiliter Eccleſiæ Dei præcepta ſunt decem; quorum omnium primum eſt; ut ſtatutos ab Eccleſia feſtos dies colamus, & celebremus. Secundum eſt, ut omnibus Dominicis diebus, ac alijs ſolennibus ab Eccleſia inſtitutis Miſſam reuerenter audiamus. Tertium eſt,

vt

vt ieiunia certis diebus atque temporibus indicta ab Eccleſia obſeruemus. Quartum eſt, vt ſemel in anno confiteamur peccata noſtra proprio Sacerdoti. Quintum eſt, vt Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum ad minus ſemel in anno, idque circa ſolennem Paſchæ diem ſumamus. Sextum eſt, vt omnium bonorum, quæ poſſidemus, decimam Deo exoluamus. Septimum eſt, vt feria ſexta, Sabbathoq; ac diebus ieiuniorum non comedamus carnes. Octauum eſt, vt à carnibus diebus ieiuniorum generaliter, & ab ouis regulariter abſtineamus. Nonum eſt, vt tempora, quibus interdictæ ſunt nuptiæ obſeruemus. Decimum eſt, & vltimum, vt diebus feſtis, ieiuniorum, proceſſionum, communionis, prægnationiſq; mulieris, nunquam debitum coniugale ab uxore petamus.

De primo Ecc. præcepto.

Feſta cuſtodienda quæ ſint.

Ieiunia obſeruanda quæ ſint.

Conc. Lug. Concil. Trident. ſeſſ. 25 de diebus feſtis c. conqueſt. de fer.

Quænam ſunt feſta, quæ celebrare teneamur. Cap. LI.

SVnt autem hæc infraſcripta feſta à nobis cum omni reuerentia cuſtodienda, ſcilicet, omnes dies Dominici, feſtum Natiuitatis Domini, Sancti Stefani, Sancti Ioannis Euangeliſtæ, Innocentium, Sancti Silueſtri, Circunciſionis Domini, Theophaniæ, ſiue Epiphaniæ. Paſcha cum duobus diebus ſequentibus. Aſcenſio Domini, Penteceſtes cum duobus diebus ſequentibus, Feſtum corporis Chriſti. Feſta quatuor Beatæ Virginis Mariæ, ſcilicet, Natiuitatis, Annuntiationis, Aſſumptionis, & Purificationis eiuſdem. Natiuitatis Ioannis Baptiſtæ, Duodecim Apoſtolorum. Omnium Sanctorum, Dedicationis Sancti Michaelis. Inuentionis Sanctæ Crucis, Sancti Martini, Sancti Laurentii, & aliorum, quæ Epiſcopi in ſuis diœceſibus cum clero, & populo duxerunt cuſtodienda. De quibus omnibus ſupradictis Lugdunenſe, ac Tridentinum Concilium, multæq; Decretales, & Canones, celebrantes fieri mandant omnibus Chriſti fidelibus. quod & alibi ſcriptum reliqui, præſertim in libro, quem in diuinum officium edidi.

De 2. præcepto.

Miſſa in quibus diebus audienda ſit ab homine Chriſtiano.

Concil. Aghath c. 47. & 21. c. Miſſas. de conſecr. diſt. 1. & c. oẽs fideles cap. ſolet. de cõſ d. 1. c. ſi. deprim. in 6.

Quibuſnam diebus audienda ſit Miſſa. Cap. LII.

MIſſam autem quando quilibet Chriſtianus audire teneatur, ex multis Sanctorum Pontificum, & Conciliorum iuribus, ac ſanctionibus innoteſcit, nempe omni feſto quilibet tenetur de præcepto Eccleſiæ audire Miſſam, ſi poteſt: niſi magna neceſſitas eum excuſet. Niſi tamen talis eſſet excommunicatus; aut interdictus, vel legitimè impeditus: Alijs autem diebus non tenetur: nam iura, quæ de alijs diebus etiam fari videntur, hortantur tantum ad hoc, non tamen ad præceptum obligant.

De 3. præcepto.

Quibus diebus nobis ieiunandum ſit. Cap. LIII.

EX præcepto, inquam, Eccleſiæ Dei, ieiunare profectò nos Chriſti fideles; vt veri obſeruatores legis noſtræ Matris dicamur, tenemur quidem

quidem tota quadrageſima, exceptis diebus Dominicis. Quatuor anni temporibus. Vigilia Natiuitatis Domini, Pentecoſtes. Aſcenſionis Beatæ Mariæ Virginis. Natiuitatis Sancti Ioannis Baptiſtę. Omnium Apoſtolorum; præter quàm Sanctorum Philippi, & Iacobi, & ſancti Ioannis Apoſtoli, & Euangeliſtæ, Sancti Laurentii, & Omnium Sanctorum: vt extant ſanctæ eccleſię Dei multa iura, & iuſſa; vt patet in capitulo, Quadrageſima, diſt. quinta, & diſt. 76. per totum. Quod ſi aliqua prædictarum feſtiuitatum aut Domini noſtri, aut, Beatæ Mariæ, aut etiam aliorum prædictorum Sanctorum; contigerit feriari in ſecunda feria, tunc Vigilia erit in Sabbatho, eoque die ieiunare tenemur, vt tradit Innocentius, c. 1. de obſer. ieiun. *c. Concilium de obſer. ieiun. Conc. Tri. ſeſſ. 25. de ieiun. c. ex parte. noſtra, de obſeri. ieiun.*

Quibuſnam temporibus confiteri nos oporteat peccata noſtra.
Cap. LIIII.

De 4. pręcepto.

ET quidem ſaltem ſemel in anno peccata noſtra confiteri nos vult Sancta Dei Eccleſia; præſertim cum ad annos diſcretionis peruenerimus: vt nouiſſimè mandat Sancta etiam Tridentina Synodus, renouans decretalem illam, quæ incipit: Omnis vtriuſque ſexus. de pœni. & remiſſionibus: dicens: Si quis dixerit ad confeſſionem non teneri omnes, & ſingulos, vtriuſque ſexus, Christi fideles iuxta magni Concilii Lateranenſis conſtitutionem, ſemel in anno, anathema ſit. Vnde ſi quis non confitetur ſemel in anno, habens annos diſcretionis, peccat mortaliter, ſi ex negligentia hoc omittat: Secus ſi non habet copiam confeſſoris; vel quia eſt excommunicatus; vel differt confeſſionem aliquibus diebus de conſilio Sacerdotis, vel ex impotentia reſtat, nec per eum ſtat, quin quærat, & procuret abſolutionem. *In quibus tẽporibus ſit nobis confitendum. Conc. Tri. ſeſ. 14. can. 8. c. omnis, de pœn. & remiſſ.*

In quo tempore nobis communicandum ſit.
Cap. LV.

De 5. pręcepto.

QVod Sacroſanctam Euchariſtiam ad minus ſemel in anno, idque circa feſtum Paſchæ, quilibet Chriſti fidelis adſumere teneatur: non eſt vnum Sanctæ Dei Eccleſiæ factum præceptum; ſed in multis ſanctionibus ſanxit, & preſertim in Concilio Tridentino: in quo dicitur: Si quis negauerit, omnes, & ſingulos Chriſti fideles vtriuſque ſexus, cum ad annos diſcretionis peruenerit, teneri ſingulis annis, ſaltem in Paſchate, ad communicandum, iuxta pręceptum Sanctæ Matris Eccleſię: anathema ſit, niſi fortè de proprii Sacerdotis conſilio, ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab huiuſmodi perceptione duxerit abſtinendum; vt tradit Decretalis, omnis vtriuſque, de pęnit. & remiſ. alioquin & viuens ab ingreſſu Eccleſię arceatur; & moriens Chriſtiana careat ſepultura. *In quibus tẽporibus ſit nobis communicandum. Seſſ. 14 c. 5. de confeſſ & ſeſſ. 13. canon. 9. c. omnis, de pœn. & remiſſ.*

Decimam

De ſexto p̄cepto.

Decimam ſoluere quinam teneantur. Cap. LVI.

Decimam ſoluere q̄ teneatur. 16. 6. cap. Decimas Conc. Tri. Seſ 25. ca. 12. Malach. 3. c. à nobis, de Decimis.

DEcimam autem ſoluere tenentur omnes indifferenter laici, tam pauperes, quam diuites: prout Gregorius VII. præcepit: & Concilium Tridentinum confirmauit: Decimæ enim in ueteri lege dabantur ad ſuſtentationem miniſtrorum Dei. Niſi ergo à præſtatione illarum quis ſe oſtendat immunem, ſeu exemptum; uel fuerit in loco, ubi ex antiqua conſuetudine non ſoluuntur: ſemper talis tenebitur ſoluere illas, dicit Innocentius Papa. Communiter autem decimæ ſolui ſolēt illi Eccleſiæ in cuius Parochia prædium ſitum eſt, dicit Celeſtinus Papa III. & de omnibus fructibus terrarum, arborum, hortorum, animalium, piſcationum, uenationum, affictuum, penſionum, molendinorum etiam ad uentum, balneorum, fulloniorum, lapicidinarum, ac metallorum; de artificiiſque etiam, & cæteris bonis ſoluendæ ſunt decimæ.

Decima cui ſoluē da ſint. c. ſi. de parochijs.

De ſeptimo præcepto.

Ab eſu carnium quibus diebus abſtinere debeamus. Cap. LVII.

Quib. diebus non debeamus comedere carnes. cap conſ de obſer. ieiu. Cap. fin. de obſer ieiu. Notent hæc Monachi.

INnocentius III. in titulo de obſeruatione ieiuniorum ſancitum ſcriptumque reliquit; quod omnibus diebus ieiuniorum; & feria ſexta, ac Sabbatho, nos Chriſti fideles à carnium eſu abſtinere omnino debemus: in feria ſexta carnes non comedimus; quia eo die mortuus eſt Deus: in Sabbatho item quia eo die quieuit idem Deus in ſepulchro. Porrò Honorius III. in eodem titulo, de obſer. ieiun. edixit, quod quando feſtum Natiuitatis Domini euenire contigerit in feria ſexta, uel Sabbatho, illi qui nec uoto, nec regulari obſeruantia abſtricti ſunt, carnibus propter feſti excellentiam uti poſſunt, ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ generalis.

De octauo præcepto.

Diebus ieiuniorum quibus cibis nobis veſci non liceat. Cap. LVIII.

A quibus cibarijs diebus ieiuniorum abſtinendū ſit. Ca. u̅rsiā. d. 76. &c. conſilium, de obſer. ieiu.

COmmuniter concludunt omnes Doctores, quod diebus ieiuniorum generaliter omnibus Chriſtianis uetatur eſus carnium: ab ouis uerò, & lacticiniis regulariter in quadrageſima abſtinendum eſſe item dictitant. At in aliis ieiuniis dicunt ſeruandam eſſe loci, ac terræ illius, in quibus commoramur, conſuetudinem: ſicut de Sancto Bartholomęo reſpondit ſeruandum eſſe Innocentius.

De nono præcepto.

Nuptiæ quibus anni temporibus prohibitæ ſint Chriſti fidelibus. Cap. LIX.

Tempora nuptiarū p̄hibitarū. Seſ. 24 c. 10.

DE hac prohibitarum nuptiarum prohibitione; omiſſis omnibus aliis auctoribus, ſic fatur Concilium Tridentinum: ab Aduentu

Domini

Domini noſtri Ieſu Chriſti vſque in diem Epiphaniæ; & à feria quarta cinerum uſque in octauam Paſchatis incluſiuè nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſeruari Sancta Synodus præcipit: In quibus prædictis temporibus prohibitum eſt omnino nobis Chriſtianis vxorem ducere, vel ſolennizare nuptias, vel eam carnaliter cognoſcere: eſt tamen nobis licitum in prædictis temporibus contrahere matrimonium per verba de præſenti, imo & ſemper, & omni tempore, etiam in Quadrageſimali. Mortaliter ergo peccaret, qui prædicto tempore Aduentus Domini,& Quadrageſimæ,duceret vxorem, vel ſolennizaret nuptias, vel eam carnaliter cognoſceret.

De decimo præcepto Eccleſiæ.

Debitum coniugale quibus diebus petere nobis non liceat. Cap. LX.

IN multis quidem diebus eſt nobis abſtinendum à petitione debiti coniugalis, & primo in diebus feſtorum: quia tunc ab illicitis abſtinendum eſt. Item in diebus Ieiuniorum, maximè tempore Quadrageſimali: quia ſicut quis ieiunat à cibo corporali, ſic etiam debet ſe abſtinere à delectatione carnali. Item in diebus proceſſionum; quia tunc ab illicitis abſtinendum eſt, vt facilius impetretur quod poſtulatur. Item tribus diebus ante, & poſt communionem. Item tempore prægnationis, ſcilicet, quando mulier eſt vicina partui, & infra dies purgationis; Vnde de hoc ſacra dicit Scriptura: Si vir ad mulierem menſtruatam non acceſſerit; hic iuſtus eſt, & vita viuet. Verum hæc decem Eccleſiæ Dei præcepta videntur eſſe redacta in quinque tantum, à pia, ac ſancta Pij V. memoria, dum in repurgatione Officij Beatæ Mariæ Virginis ſic edi ea in lucem iuſſit; ſcilicet: Statutos Eccleſiæ feſtos dies ab operibus ſeruilibus abſtinendo celebrare. Sacrum Miſſæ officium diebus feſtis reuerenter audire. Quadrageſima, quattuor anni temporibus, & vigilijs ſecundum morem Eccleſiæ ieiunare, & feria ſexta, & Sabbatho à carnibus abſtinere. Peccata ſacerdoti approbato confiteri, & Sacroſanctam Euchariſtiam circa feſtum Paſchæ ſumere, eaque ſaltem ſemel in anno. Diebus ab Eccleſia interdictis nuptias non celebrare.

Exigere debitum coniugale, quãdo nobis nõ ſit pmiſsũ. *24 q 4.* *Cap Chriſtiano.* *Ezechiel cap 18.* *Præcepta Eccleſiæ quinam ſint verè.*

DE SEPTEM ECCLESIAE CATHOLICAE SACRAMENTIS.

Sacramenta Eccleſię quot, & q ſint.

Quot ſint Sacramenta Eccleſiæ. Cap. LXI.

SVnt autem Eccleſiæ Dei Sacramenta ſecundum Concilium Tridentinum ſeptem; nempe: Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema Vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Conc. Tri. Seſſ.7.can. 1 de Sacramen.

Sacramenta quomodo ſint neque plura, neque pauciora quam ſeptem. Cap. LXII.

Sacramenta nouæ legis cur non plura, vel pauciora ſint quàm ſeptem. Cathechiſ.

SAcramenta neque plura, neque pauciora eſſe quàm ſeptem, ex hoc intelligitur; Homini namque, inquit Cathechiſmus, ad viuendum, vitamque conſeruandam, & ex ſua, reique publicæ vtilitate traducendam, hæc ſeptem ſunt neceſſaria, ſcilicet, vt in lucem edatur, augeatur, alatur, ſi in morbum incidat, ſanetur, imbecillitas virium reficiatur: Deinde quod ad rempublicam pertinet, vt magiſtratus nunquam deſint, quorum auctoritate, & imperio regatur: poſtremo vt legitima ſobolis propagatione ſeipſum, & humanum genus conſeruet. Baptiſmus enim eſt veluti cæterorum ianua, quo Chriſto renaſcimur: Confirmatio, cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur, & roboremur: Euchariſtia, qua tanquam cibo cœleſti ſpiritus noſter alitur, & ſuſtentatur. Pœnitentia, cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati vulnera accepimus. Extrema Vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: Ordo, quo publica Sacramentorum miniſteria perpetuò in Eccleſia exercendi, ſacraſque omnes functiones exequendi, poteſtas traditur: Matrimonium, vt ex maris, & fœminæ legitima & ſancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conſeruationem procreentur, & religiosè educentur.

Sacramentum quid ſit. Cap. LXIII.

Sacramentũ quid ſit. Cathechiſ.

SAcramentum, ſecundum diffinitionem, à Sacro Romano Cathechiſmo datam, eſt ſacræ rei ſignum: vel, vt aliis verbis in eandem ſententiam vtamur: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, ſeu ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum: Quæ forma, ſeu ſignum eiuſdem inuiſibilis gratiæ, Dei ſcilicet, ſimilitudinem gerit, & cauſa quoque exiſtit huiuſmodi inuiſibilis gratiæ Dei. In vnoquoque ergo Sacramento forma ſolum eſt viſibilis; ſed gratia huiuſmodi Sacramenti, ſcilicet, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſua gratia animam purgat, reficit, & lætificat, eſt inuiſibilis. Nam in baptiſmo renaſcitur homo ex aqua, viſibili, ſcilicet Sacramento, & Spirituſancto inuiſibili.

Sacramentum vnde dicatur. Cap. LXIV.

Sacramentum à ſacrãdo actiuè dicitur.

DIcitur autem Sacramentum à ſacrando actiuè, ſicut medicamentum à medicando; & ornamentum ab ornando: Et ſicut medicamentum eſt illud, quo aliquis medicatur, & ornamentum, quo aliquis ornatur; ſic Sacramentum eſt aliquid, quo aliquis ſacratur. Dicitur quoque Sacramentum quaſi ſacrans mentem, vel ſanctificans animam,

animam, vel quaſi ſignum ſacræ rei, vel ſacrum ſignans, vt tradit Magiſter Sententiarum, dum de Sacramentis agit.

Lib. 1 Sent. dist. 1.

Sacramenta quis inſtituerit. Cap. LXV.

SAcramentorum autem author, inquit Chathechiſmus, fuit ipſe Chriſtus: nam cum Deus ſit, qui homines iuſtos efficiat; Sacramenta verò ſint inſtrumenta quædam mirifica iuſtitiæ adipiſcendæ: patet ergo, vnum, eundemque Deum iuſtificationis, & Sacramentorum autorem agnoſcendum eſſe. Præterea Sacramenta eam vim, ac efficaciam continent, quæ intimam animam penetrat; potentiæ vnius Dei eſt proprium in corda, & mentes hominum illabi; percipitur ergo, Sacramenta à Deo ipſo per Chriſtum inſtituta eſſe. Vnde propter hoc ſi quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia à Domino Ieſu Chriſto inſtituta: anathema ſit.

Sacramentorum author quis fuerit. Cathechiſ. Nota. Conc. Tri. Seſſ. 7. can. 1.

Quæ ſint cauſa inſtitutionis Sacramentorum. Cap. LXVI.

CAuſæ autem plures numerari poſſunt; cur Sacramenta inſtitui in Eccleſia Dei oportuit; quarum prima eſt, ſecundum Magiſtrum Sententiarum, propter humiliationem, qua homo quærit ſalutem, inferioribus ſe ſubijciendo. Secunda eſt, propter eruditionem, qua homo per viſibilia ad cognoſcenda inuiſibilia rapitur. Tertia eſt, propter exercitationem, qua homo noxam declinet, occupationem, & otium. Quarta eſt, propter congruitatem medici ad medicinam; quia cum medicus ſit Deus & homo; congruenter medicina debet continere aliquid diuinum, ſcilicet, inuiſibilem gratiam, & aliquid humanum, ſcilicet, viſibilem gratiæ formam. Quinta eſt, propter congruitatem ex parte infirmi, quia cum infirmus ſit homo, conſtans ex corpore, & ſpiritu; ſpiritus autem in corpore non bene capit ſpiritualia, niſi in corporalibus: congruũ fuit ergo dare medicamenta ſpiritualia, in rebus corporalibus, ſicut pillulæ dãtur in nebula. Sexta eſt, propter augmentationem meriti: multum enim valet ad meritum, quando Deo credimus in his, vbi humana ratio non præbet experimentum. Patet ergo quæ ſit Sacramentorum cauſa efficiens: quia nempe diuina inſtitutio: quæ ſit formalis; quia nempe gratiæ ſanctificatio: quæ ſit finalis, quia ſcilicet, humanæ infirmitatis curatio.

Sacramenta legis Euangelica cur inſtituta. Lib. 4. d. 1. Cauſa Sacramentorũ triplex.

Sacramenta nouæ legis à Sacramentis veteris legis qui differant. Cap. LXVII.

Sacramen. veteris teſtamenti, uti diſcrepent à Sacramen. noui teſtam.

ADuertendum inſuper eſt, quod Sacramenta Chriſtianæ legis à Sacramentis Moſaicæ legis in hoc diſſident, ſeu diſtant; quod Sa-

cramenta ueteris legis non aperiebant cœlum;ut patet ex multis Sacræ Scripturæ locis; omnes enim antiqui patres,etiam ſanctiſſimi fatebantur,ſe in infernum deſcenſuros:ut Iacob:Deſcendam,inquit,ad filium lugens in infernum. Item Iob 14. quis mihi tribuat,ut in inferno protegas me; & alibi, Et infernus domus mea eſt. Et Pſaltes,Quis eſt homo,qui uiuet,& non videbit mortem; & eruet animam ſuam de manu inferi? Sacramenta autem nouæ legis ianuam cœli utiq; aperiunt. Matthęi 3. Prædicabat Ioannes: Pœnitentiam agite, appropinquauit regnum cœlorum. Et ad Epheſ.Cuius gratia eſtis ſaluati, & conſedere nos fecit in cœleſtibus. Et Matth. 26. Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Et Matth.3. Ieſu baptizato, aperti ſunt cœli: Ex hoc ergo ſequitur,quod Sacramenta ueteris legis non ponebant hominem in ſtatu ſufficienti perueniendi ad uitam,ſicut peruenitur per nouæ legis Sacramenta.

Geneſ. 37. Iob. 14. & 17. Math. 3. Epheſ. Matt. 26. & 3.

Ex quibus Sacramenta nouæ legis conficiantur. *Cap. LXVIII.*

Sacramenta legis Euangelicæ ex quibus conſtent. Materia Sacramentorum quæ ſit.

COnſtant autem Sacramenta nouæ legis ex duobus, ſcilicet,elemento, & verbo, hoc eſt materia, & forma: nam elementum hic intelligimus vniuſcuiusque Sacramenti materiam, vt in Sacramento Baptiſmi aquam, Confirmationis Chryſma, Euchariſtiæ panem, & vinum, & Extremæ vnctionis oleum, & ſic de ſingulis, quæ omnia ſub aſpectum cadunt, & ſub viſibili natura inuiſibilem gratiam deſignant, & continent. At per verbum formam ſimiliter vniuſcuiusque Sacramenti viſibilem intelligimus:! quæ duo, ſcilicet, materiam, & formam Apoſtolus apertè demonſtrauit, cum inquit: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Ergo accedente inquit Auguſtinus; uerbo ad elementum, Sacramentum fit.

Forma Sacramentorū quæ ſit. Epheſ. 5. Materia Forma. c. detrah. 1. q. 1.

Quænam ad Sacramentorum ſuſceptionem requirantur. *Cap. LXVIIII.*

Quot requirantur ad ſuſcipiendā Sacramenta.

IN quolibet autem Sacramento ſuſcipiendo ſex ſunt neceſſaria, nempe; debita materia, debita uerborum forma, idoneus miniſter, intentio recta miniſtri, qui facere intendat, quod facit Eccleſia; uel intendat quod ſuſcipiens mundetur in anima à peccato, Suſcipiens, & tandem debita ſuſcipientis diſpoſitio.

Effectus ſingulorum Sacramentorum quis ſit. *Cap. LXX.*

Effectus Sacramentorū quis.

SAnè effectus,atque uis Sacramētorū,ac virtus,eſt vis diuina,& ſpiritualis,hoc eſt gratia Dei,per debitā Sacramētorū ſuſceptionē collata.

Effectus

Effectus inſuper Sacramentorum duplex eſt; communis nempe, & proprius; Communis eſt collatio diuinæ gratiæ, quæ per omnia Sacramenta confertur: at proprius eſt, qui vnicuique Sacramento peculiaris eſt.

Duplex effectus Sacramentorum.

Sacramentorum diuiſio.

Sacramenta quænam ſint neceſſaria, & quænam voluntaria. Cap. LXXI.

c ueniens, de trāſact.

SEd animaduertendum non parum eſt, quod Sacramentorum; vt elicitur ex capitulo, veniens, de tranſactionibus; quædam neceſſaria ſunt, quædam vero uoluntaria. Neceſſaria ſunt, quæ ſine interitu ſalutis æternæ prætermitti, & contemni non poſſunt; vt ſunt Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia, Extrema Vnctio, quæ omnia ad particularem cuiuſque profectum ſunt principaliter inſtituta. Voluntaria ſunt, quæ ſine ſalutis diſpendio pro cuiuſque arbitrio recipi poſſunt, & refutari; qualia ſunt Ordo Sacer, & Matrimonium: & hæc duo ad totius Eccleſiæ profectum, & ſubſidium principaliter pertinent.

Sacramenta neceſſaria

Sacramenta voluntaria

Neceſſariorum ſacramentorum quedā ad ingreſſum in Eccleſiā quedā ad progreſſum in Eccleſia quedā ad egreſſū ab Eccleſia.

Alia Sacramentorum diuiſio, quænam ſit. Cap. LXXII.

ET rurſus neceſſariorum Sacramentorum quædam ad ingreſſum in Eccleſiam ſunt comparata; vt Baptiſmus: quædam ad progreſſum in Eccleſia; vt Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia: quædam ad egreſſum ab Eccleſia, vt Poſtrema Vnctio.

Diſt. 32. c. preter hoc, & cōſ. diſ. 5. c. ſpūs an. 26. q. 7. c his, q. 26 q. 6. c qui recedūt, et c. ab infirmis.

Tertia Sacramentorum diſtinctio quænam ſit. Cap. LXXIII.

POrrò Sacramentorum quædam Characterem imprimunt, ideſt ſignum quoddam à cæteris diſtinctum animæ indelebiliter infigūt: quædam verò non: quæ characterem imprimunt, iterari non poſſunt, vt Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo Sacer. Cœtera verò quæ characterem nullum imprimunt, iterari minimè prohibentur; vt Euchariſtia. c. quotidie, de conſ. diſ. 2. Vnctio, Pęnitentia, & Matrimonium: de quibus fatur etiam Hoſtienſis in Summa ſua. Et de non reiterando Sacramentum Baptiſmatis, loquitur lex ſecunda, C. ne ſanctum baptiſma iteretur, & capitulum ultimum. extrà de Baptiſmo.

Sacramentorum quænam characterē imprimāt, q̄ vero non.

c aperiant 32. q. 1.

Baptiſmus quid ſit. Cap. LXXIIII.

Hoſtienſis cap. fin de Baptiſ.

BAptiſmus eſt ablutio corporis exterior, quæ adhibita certa verborum forma; interiorem animæ ablutionem deſignat, & operatur. Veluti enim Circuncifio in populo Dei in fidei, iuſtitiæque ſignaculum inſtituta, ad ſignificationem purgationis originalis, veteriſque peccati paruulis valebat: ſic & Baptiſmus ad hominis innouationem ualere cœpit.

c. ex quo. de cōſ. d. 4. c. Maiores, eod. tit.

Ad ſubſtantiam Baptiſmi quot requirantur. Cap. LXXV.

Neceſſaria ad baptiſmum quot ſint.
Nota.

ET quidem ſunt de ſubſtantia Baptiſmi quinque, videlicet, Baptizantis intentio, ſiue generalis, ſiue ſpecialis; Baptizandi fides, ſi ſit adultus; aliàs baptizari poterit in fide parentum, & Eccleſiæ: expreſſio vocalis formæ, à Chriſto inſtitutæ: Ablutio per elementum aquæ puræ, & naturalis: & quod ablutio, & uerborum prolatio ſint actus contemporanei.

Baptiſmus quotuplex ſit. Cap. LXXVI.

Baptiſmus alius fluminis, alius flaminis, alius ſanguinis.
c. detrahe. 1 q 1 c. debitum, eod. c. Apoſtolicam, de presbyt. non bap c. martirij. de cõſ. diſ. 4.

SEd aduertendum eſt, quod ſcite ſcriptum eſt à patre Sancto Auguſtino, libro quarto de Baptiſmo contra Donatiſtas; Baptiſmum alium eſſe fluminis, ideſt, aquæ cum verbo; alium flaminis, ideſt Spiritusſancti; alium verò ſanguinis, ſeu martyrij. Baptiſmi enim virtus, & efficacia, non tam ablutione corporis, quam fide cordis continetur: & aliud eſt per miniſterium Baptizare, quod ſacerdos exequitur, aliud eſt per poteſtatem, quam Dominus non vſque adeo Sacramentis adiunxit, vt ſine illis eorundem gratiam tribuere non poſſit.

Quænam ſit Materia Baptiſmi. Cap. LXXVII.

Nota.
Baptiſmus fit in aqua, & non in alio liquore.
Nota.

PLanè Baptiſmi Materia eſſe debet aqua; & nullatenus Baptiſmus fit in alio liquore, ſed in aqua ſolum: quia cum homo per peccatum primi parentis incurrerit immunditiam, & ignorantiam, & concupiſcentiam, per Baptiſmum, & aquæ ablutionem ab illis tribus liberatur: in aquæ ſi quidem proprietatibus puritas notatur, perſpicuitas, atquè frigiditas: nam Baptiſmalis aqua ſua puritate nos mundat, ſua perſpicuitate illuminat, atque ſua frigiditate ab æſtu concupiſcentiæ nos temperat.

Quæ ſit verborum forma Baptiſmi. Cap. LXXVIII.

Baptiſmi forma quæ ſit.
Ioan. Pau. Lãcelottus.
Summa Victoria.

SAnè verba; quæ Baptiſmi formam perficiunt, hæc notantur, ſcilicet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti; quæ in tantum ſunt in forma, ut ſi dicatur in nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab vtroque; ſecundum Ioannem Paulum de Peruſio; non fit Baptiſmus. Idemque etiam ſi dicatur: in nomine Trinitatis. licet à Summa Victoria non approbetur quod hic dicitur de hac ſecunda forma; cum pro ſe adducat autoritatem capituli à quodam, de conſecratione, diſt. 4. quem ego quoque ſequor tum propter autoritatem prædicti capituli, tum propter benigniorem partem, quam ipſe ſequitur.

Baptiſmi Miniſter quinam ſit. Cap. LXXIX.

DEbitus autem baptiſmi miniſter: ſecundum Doctores omnes de hac materia ſcribentes; eſt ipſe parochialis Sacerdos: ſed in articulo neceſſitatis quilibet poteſt baptizare, ſiue vir, ſiue mulier, fidelis ſiue infidelis; dummodo habeat intentionem baptizandi, & ſeruet formam Eccleſiæ: ſic enim fuit determinatum à Sancta Dei Eccleſia in titulo de ſumma Trinitate, & fide Catholica, cap. primo. §. Sacramentum verò Baptiſmi. Benè verum eſt, quod circa hanc Baptiſmi collationem, ſeruandus eſt orde iſte, ſcilicet vbi plures comperiuntur, maior ſemper debet baptizare, & dignior argum. textus in cap. mulier, de conſ. diſt. 4. At extra caſum neceſſitatis nulli licet baptizare, ſecundum Hormiſdam Papam: imo & Sacerdos Parochialis non debet aliquem baptizare, qui non ſit de eius Parochia, vel niſi de licentia curati, cuius eſt Parochianus, iuxta Deciſionem Calixti Pontificis in cap. interdicimus. 16. q. 1. Verũ intentio Miniſtri in conficiendis, & conferendis Sacramentis eſſe debet, vt intendat facere, quod facit Eccleſia, vt præcipit Concil. Trid.

Baptiſmi miniſter quis. *c. 1. de ſumma Tri. & fid. cath.* *c. mulier, de conſ. diſtinct. 4.* *Hormiſda Papa* *Calixtus Papa.* *Intentio miniſtri.* *Cõc. Trid. ſeſ. 7. can. 11.*

Differentia Sacramenti Baptiſmi, & Pœnitentiæ, quænam ſit. Cap. LXXX.

CÆterum ex ijs, quæ paulò ante diximus in antecedenti Capitulo; apparet magnam eſſe inter Baptiſmum, & Pœnitentiam differentiam: conſtat ſi quidem Baptiſmi miniſtrum nullatenus iudicem eſſe oportere: quemadmodum Sacramenti Pœnitentiæ miniſter iudex eſſe dignoſcitur. Præterea materia, & forma Baptiſmi, quibus Sacramenti eſſentia perficitur, longè quidem diſtat à materia, & forma Pœnitentiæ. Denique alius eſt Baptiſmi, alius Pœnitentiæ fructus: per Baptiſmum enim Chriſtũ induentes noua prorſus in illo efficimur creatura, plenam, & integram peccatorum omnium remiſſionem conſequentes: verum ad hanc nouitatem, & integritatem per Pœnitentiæ Sacramentum non ſine magnis noſtris fletibus, & laboribus, diuina id exigente iuſtitia, peruenire poſſumus: vt merito Pœnitentia laborioſus quidam Baptiſmus à Sanctis patribus dictus fuerit.

Cõc. Trid. Seſſio. 14. cap 2. *Pœnitentia eſt Baptiſmus laborioſus.*

Quiſnam ſit effectus Baptiſmi. Cap. LXXXI.

BAptiſmi quidem effectus eſt multiplex: nam ille ad alia Sacramenta præparat: quia Baptiſmus eſt Sacramentum intrantium, vt ſupra diximus: à peccato mundat, quod ſignificatum eſt in mari rubro, vbi ſubmerſi ſunt Ægyptij, ſed filij Iſrael exierũt ſecuri. Baptiſmus inſuper delet originalis peccati maculam; fomitem verò non tollit, ſed remittit: pœnam relaxat, vnde induuntur pueri veſte candida, rationalem illuminat, vnde ponitur ſal in ore pueri. Concupiſcibilem ad bonum inflammat,

Effectus Baptiſmi cõperitur eſſe multiplex. *Nota totũ iſtud capitulum.* *Exod. 14.* *Veſtis candida.* *Sal.*

Candela. inflammat, vnde datur candela puero. Iraſcibilem confortat, vnde *Exod. 18.* Iſrael vicit Amalech poſt tranſitum maris rubri. Gratiam tribuit; quod *Matth. 3.* figuratum eſt per columbam, quæ ſedit ſuper Ieſum baptizatum: Cara- *Apoc. 4.* ɛterem imprimit, & hoc figuratur per mare vitreum in Apocalipſi: fo- *Ierem. 3.* mitem mitigat, quod ſignificat aquæ frigiditas: Communionem Eccleſiæ præſtat; ſicut Ieremias circumciſus fuit, quamuis ſanctificatus fuerit in vtero. A ſanctificatione exteriori liberat: quia non requirit gemitum, neque planctum, intellige exteriorem: nam exterior requiritur in adulto, ſcilicet, contritio: Poteſtatem diaboli imminuit, quod *Ex ſufflatio.* ſignificatur per exſufflationē: Ianuam cœli aperit, quod ſignificatum eſt, quando Chriſto baptizato, aperti ſunt cęli: Os ad laudandū Deum, *Matth. 3.* & aures ad audiendum aperit; Vnde ponitur ſalina in ore, & in aure *Oris, & aurium apertio.* pueri: Templum Chriſti efficit; vnde dicitur ipſi baptizando: exi immunde ſpiritus, & da locum Spirituiſancto: Laudabilem coram Deo reddit, vnde Balſamum eſt in Chriſmate. Solent pueri baptizandi vſque ad Paſcha, & Pentecoſten (niſi vrgeat neceſſitas, vel timeatur periculum) reſeruari, ad ſignificandum, quod in baptiſmo fiat reſurrectio ſpiritualis, & quod gratia Spiritusſancti detur. *Salina. 1. Cor. 6. Balſamū. Nota.*

Confirmatio quid ſit. *Cap. LXXXII.*

Confirmatio quid ſit. NVnc ad Confirmationis Sacramentū deuenientes, dicimus; quod Confirmatio eſt Chriſmatio, ſeu conſignatio facta cum Chriſmate in fronte baptizati ab Epiſcopo cum certa uerborum forma ad audacter confitendum nomen Chriſti: eſt enim Confirmatio Sacramentum pugnantium.

Ad ſubſtantiam Sacramenti Confirmationis quot requirantur. *Cap. LXXXIII.*

Sacramēti Confirmationis quot ſint de ſubſtantia. HVius autem Sacramenti Cōfirmationis ſex ſunt de ſubſtantia; duo, uidelicet ex parte Sacramenti, materia nempe Chriſmatis, & ipſa uerborum forma: Duo uero ex parte miniſtri, ſcilicet dignitas pontificalis, & debita intentio: & duo denique ex parte ſuſcipientis, frons, ſcilicet, in qua debet fieri Chriſmatio, & quod confirmandus ſit baptizatus prius.

Quodnam ſit elementum, vel materia Sacramenti Confirmationis. *Cap. LXXXIIII.*

Materia Confirmationis quæ. MAteria autem Sacramenti Confirmationis, ſecundū S. Thomam in tertia parte, quæſt. 72. artic. 2. 3. & 4. eſt Chriſma confectum ex oleo oliuarum, & balſamo, ab Epiſcopo conſecratum, & benedictum; quo frons confirmandi in modum crucis perungitur.

Confirmationis

Confirmationis forma qua ſit. Cap. LXXXV.

SAnè huius Sacramenti Confirmationis forma, ſecundum eundem S. Thomam ibidem, eſt huiuſmodi, ſcilicet: Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. Amen.

Forma Cõfirmationis quæ. S. Thom.

Confirmationis miniſter quinam ſit. Cap. LXXXVI.

DE hoc Confirmationis miniſtro ſic fatur Conciliũ Tridentinum de Confirmatione, Canone tertio. Si quis, inquit, dixerit, Sanctę Confirmationis ordinarium miniſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem Sacerdotem; anathema ſit. Et Rabanus iam ante Concilium Tridentinum, ſic ipſe quoque ſcriptum reliquit, dicens: à Summo Sacerdote per impoſitionem manus paraclytus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritumſanctum ad prædicandũ alijs. De intentione autem miniſtri in Sacramentis quæ requiratur, dictum eſt ſupra de Bapt.

Confirmationis miniſter qui. De Conſ. diſt. 5. cap. nouiſſimè. Intẽtio miniſtri.

Confirmationis effectus quinam ſit. Cap. LXXXVII.

COnfirmationis autem effectus, & utilitas multiplex quidem eſt, gratiam ſi quidem in Baptiſmo datam confirmat: Vnde Pſaltes ait. Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, ſcilicet, in Baptiſmo: Ad militiám ſpiritualem nos præparat. Vnde confirmandi tanquam pugiles pugnaturi inunguntur, ne ab inimicis, ſcilicet, carne, mundo, & Diabolo de facili terreantur: & quia ſic omnes Chriſtiani debent eſſe in bello Chriſti: & ideo propter hoc omnes debent Sacramentũ hoc accipere, ut facilius poſſint aduerſus mundum, carnem, & Diabolum pugnare. Ad confeſſionem conſtantem nominis Chriſti animat: quoniam oportet uerum Deum, & uerum hominem confiteri. Primò, ut confiteamur, eum ſecundum diuinam naturam Patri, & Spirituiſancto æqualem. Secundò ut confiteamur, eum ſecundum humanam naturam crucis pertuliſſe ſupplicium, primum apparet in forma uerborum in Trinitatis expreſſione: Secundum claret in fronte crucis ſignatione. Præterea hoc Sacramentum intus, & extra ſpirituali decore nos ornat: Intus per conſcientiæ puritatem; extra uerò per odorem bonæ famæ: Et hæc duo ſignificantur in Chriſmate quod conficitur ex oleo propter primum, & ex Balſamo propter ſecundum. Item in bonis agendis, & malis ſuſtinendis roborat; datur enim Spiritusſanctus ad robur. Animam, & corpus armat; animam quidem per impreſſionem characteris contra puſillanimitatis uitium; corpus uerò per Clypeum Crucis contra inſultus Dęmonum. Audaciam præſtat, contra uerecundiã, & timorem in confeſſione nominis Chriſti: primum notatur in Chriſmatione frontis, qui eſt locus uerecundiæ: Secundum in poteſtate miniſtri.

Effectus Confirmationis qui. Pſal. 67. Nota. Confitendus ẽ Chriſtus verus Deus, & verus homo. Nota. Arma. Clypeus.

niſtri. Pugnantem coronat, quod notatur in uita, quæ circa caput confirmati ligatur.

Euchariſtia Sacramentum quidnam ſit.
Cap. LXXXVIII.

EVchariſtia; ſecundum Scotum in quarto Sententiarum diſt. 8. eſt Sacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti; ueraciter contenti ſub ſpeciebus panis, & uini, poſt conſecrationem factam à Sacerdote ſub certis uerbis, cum debita intentione prolatis, ex inſtitutione diuina. Et hæc ſanè diffinitio uidetur bona, & approbanda, tum propter autoritatem tanti Doctoris; tum quia multum congruit dictis, & uerbis primi Canonis Concilij Tridentini, de Sacramento Euchariſtiæ, ſic decidentis, ſcilicet: Si quis negauerit, in Sanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramento contineri verè, & realiter, & ſubſtantialiter corpus, & ſanguinem vna cum anima, & diuinitatę Domini noſtri, ac proinde totum Chriſtum: anathema ſit.

Conci. Tri. Seſſ. 13. canon. 1.

De ſubſtantia Sacramenti Euchariſtiæ quanam requirantur.
Cap. LXXXIX.

Ad ſubſtā tiā Sacramenti Euchariſtiæ quot cōcurrant.

DE ſubſtantia autem huius auguſtiſſimi Sacramenti Euchariſtiæ ſunt quattuor: Primum eſt, quod conſecrans Euchariſtiam ſit Sacerdos: ſecundum ſpecies panis, & uini: Tertium intentio conſecrantis: Quartum eſt forma verborum.

Euchariſtiæ Materia quæ ſit. *Cap. XC.*

Materia Euchariſtiæ quæ.
Conc. Tri. Seſſ. 22 c. 7.
Ca. literas, ext. de cel. miſſ.

MAteria Sacramenti Euchariſtiæ; ſecundum diſpoſitionem capituli; in Sacramentorum, de conſec. diſt. 2. & ſecundum determinationem Sacri Concilij Trid. eſt panis triticeus, & vinum uitis, modica aqua permixtum: nam de alio pane, quàm de triticeo; & de alio vino, quàm de vino vitis, non poteſt confici hoc præſtantiſſimum Sacramentum: quinimò panis debet eſſe azimus; aliàs ſi quis in fermentato conſecraret in hac noſtra Eccleſia Latina, grauiter ſecundum ſanctionem capituli, incipientis, literas, de celebrat. Miſſarū, peccaret.

Quæ ſit Forma Sacramenti Euchariſtiæ. *Cap. XCI.*

Forma Euchariſtiæ quæ.
Matth. 29.
Mar. 4.
Luc. 12.
Ioan. 19.

QVoniam autem duplex eſt Sanctiſſimæ Euchariſtiæ materia, propterea Forma quoque eiuſdem duplex comperitur: Prima eſt, forma panis, quæ talis eſt: Hoc eſt enim corpus meum: ut patet Mat. 29. Mar. 4. Luc. 12. Ioan. 19. Alia & ſecunda eſt, vini in calice, quæ eſt hæc, ſcilicet; Hic eſt enim calix ſanguinis mei noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſio-

remiſſionem peccatorum, ut patet in cap. cum Marthæ. §. diſtinguendum. de celebrat. Miſſarum. *Cap. cum Marthæ, de celebr. miſſ.*

Euchariſtiæ Miniſter quis ſit. *Cap. XCII.*

AVguſtiſſimi autem huius Sacramenti Euchariſtiæ miniſter ſolus eſt Sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus ſecundum claues Eccleſiæ, quique ieiunus, & ſine peccato mortali exiſtens, & cui demum non ſit prohibitum celebrare: ſic enim Innocentius Papa ſtatuit. At ad huius Sacramenti perfectionem etiam Miniſtri intentio requiritur. vt nempe miniſter ſe ſubiiciat principali agenti; vt ſcilicet intendat facere; quod Chriſtus fecit, & nunc eius Eccleſia aliàs ſine intentione nihil miniſter ageret. *Miniſter Euchariſtiæ. c. 1. de ſũ. Trin. & fi. cath. §. & hoc quoq. Intentio miniſtri in hoc Sacramento.*

Euchariſtiæ effectus quis. *Cap. XCIII.*

DIgnè ſanè ſuſcipientes hoc Sacratiſſimum Chriſti corpus, bonum multiplex aſſequuntur. Primum eſt, Chriſti commemoratio. Matth. 26. Hoc facite in meam commemorationem. Item viuificatio interior, quia nonnunquam per virtutem huius Sacramenti fit de attrito contritus. Vnde ſicut (Geneſ. 3.) lignum vitæ comeſtum vitam præſtabat, ſic per hanc gratiam purgamur, illuminamur, perficimur, reficimur, & viuificamur. Et bene redditur vita per cibum, per quem, & mors intrauit. Tertius effectus eſt, corporis Chriſti myſtici incorporatio. Vnde Auguſtinus: Non tu me mutabis in te: ſed tu mutaberis in me: Quartus effectus eſt, ſpiritualis refectio. Vnde Pſal. In loco paſcuæ &c. Deus enim non tantum inſtituit Sacramentum, quod nos in eſſe gratiæ generaret, ut baptiſmũ, uel quod genitos, roboraret, ut Confirmationem; verumetiam quod roboratos nutriret, ut Euchariſtiam: propter quod hæc tria Sacramenta dantur omnibus, qui ad fidem accedunt. Quintus eſt, deuotionis augmentatio. Pſal. Impinguaſti in oleo caput meum. Sextus eſt fomitis mitigatio. Pſal. Super aquam refectionis, &c. quia ſicut aqua refrigerat, ſic etiam iſtud Sacramentum feruorem concupiſcentiæ mitigat. Septimus eſt, gratiæ collatio. Exod. 16. Deſcendente Manna, deſcendebat pariter & ros. Octauus eſt, virtutum roboratio. Pſal. Panis cor hominis confirmet. Nonus eſt, peccatorum remiſſio: quia per iſtum cibum fit reparatio deperditi. Decimus eſt, contra Diabolum armatio. Pſal. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus omnes, &c. Vndecimus eſt, ſpei eleuatio. Vnde Apoſt. Quem non etiam cum illo, &c. Duodecimus eſt, amoris excitatio. Vnde Bernardus: Diſce Chriſtiane quantum debeas diligere Chriſtum, qui dat nobis carnem ſuam in cibum, & ſanguinem in potum, aquam lateris in lauacrum. Decimustertius eſt, fidei cõmendatio: quia in hoc Sacramento fides eleuatur ſupra naturam, ſupra ſenſum, & ſupra intellectum. Apoſt. Captiuantes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Decimuſquartus

Effectus Euchariſtiæ. Matt. 26. Geneſ. 3. Nota. Aug. Pſal. 22. Cur Chriſtus inſtituerit Sacramentũ Euchariſtiæ. Pſal. 22. Pſal. 22. Exod. 16. Pſal. 103. Pſal. 22. Rom. 8. Bernar. Fides qualiter eleuetur in hoc Sacram. 1. Cor. 10.

Pſal. 77. quartus eſt effectus, Angelica conuiuatio. Pſal. Panem Angelorum manducauit homo. Decimusquintus eſt, regni cœleſtis collatio. Ioan. *Ioan.* Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem habet vitam *Sap. 16.* æternam. Decimusſextus eſt, ſpiritualis delectatio. Sap. Panem de cœlo preſtitiſti eis, omne delectamentum in ſe habentem. Decimuſ- *1. Reg. 14.* ſeptimus eſt intellectus illuminatio. 1. Reg. Guſtauit Ionathas de melle, *Nota.* & illuminati ſunt oculi eius. De effectu ſummatim Euchariſtiæ dicit Bernardus: Quod corpus Chriſti eſt ægris medicina, peregrinantibus diæta, debiles confortat, valentes delectat, languorem ſanat, ſanitatem conſeruat, per hoc fit homo manſuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, ſagacior ad cautelam, ad obediendum promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

Pœnitentia quid ſit. Cap. XCIIII.

Pęnitentia quid ſit. cap. multiplex, de pęnit. diſt. 1. POenitentia eſt Sacramentum, quod contritione, & ſatisfactione concurrentibus, peccatorũ operatur remiſſionem: multiplex enim Dei miſericordia ita lapſibus humanis ſubuenit, vt non ſolum per Baptiſmi & Confirmationis gratiam; ſed etiam per Pœnitentiæ medicinam ſpem æternæ vitæ reparari velit: vnde qui dona regenerationis violauerit, proprio ſe iudicio condemnans per Sacramentum pœnitentiæ ad criminum remiſſionem, quaſi ex naufragio, arrepta ſecunda tabula, ad portum perueniet: per primam ſi quidem tabulam, hoc *Duæ ſunt tabulæ. cap. ſecunda, de pœnit. diſt. 1. c. ecce, de pęni. diſt. 1.* eſt, per Baptiſmum vetus homo purgatur, & nouus induitur: per ſecundam verò, hoc eſt per Pœnitentiam, lapſi poſt Baptiſmum reſurgimus. Prima tabula ergo eſt tanquam nauis: ſecunda verò eſt ſcapha, qua in naufragio periculum euitatur. Vel pęnitentia eſt ſecundum Beatum Ambroſium; dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quę quiſq; commiſit, vel quibus conſenſit; vel ſecundum eundem, Pęnitentia eſt præterita mala plangere, & plangendo iterum non committere.

Species Pœnitentiæ quot ſint. Cap. XCV.

Pœnitẽtia ſpẽs quotnam ſint. Abb. in c. 1. de pœn & remiſſ. c. in capite, diſt. 50. Solẽnis Pęnitẽtia nõ iteratur. SVnt autem pęnitentiæ tres ſpecies: quædam enim eſt ſolennis, quædam publica, quædam priuata; ſolennis eſt. ſecundum Abbatem in cap. 1. de pœnit. & remiſſi. illa, quam Epiſcopus pro delicto enormi, & ſcandalizanti totam vrbem in cap. ieiunii delinquentibus ſolet imponere: quæ quidem ne Eccleſiæ uileſcat authoritas, iterari non debet. Sed taliter pœnitentes ad Sacros Ordines inhabiles reddit; quippe quæ nec aliter poteſt Sacerdotibus imponi, quam ſi prius cœleſtis militiæ cingulo exuti fuerint.

Publica pœnitentia quanam ſit. Cap. XCVI.

Pœnitẽtia publica q̃ ſit. c. in capite, diſt. 50. AT publica pęnitentia, ſecundum eundẽ Abbatem, eſt illa, quę publicè, & in publico ſine ſolennitate peragenda alicui imponitur; qualis eſt peregrinatio, certi habitus delatio, & his ſimilia.

Priuata

Priuata Pœnitentia quæ ſit. Cap. XCVII.

SEd priuata, ſeu ſecreta pœnitentia eſt, quæ in occulto Deo fit, & Sacerdoti tanquam Deo, vel miniſtro. Statutum eſt enim Generali Concilio, vt omnis fidelis, quamprimum ſapere cœperit, omnia ſua peccata proprio Sacerdoti confiteatur; & iniunctam ſibi pœnitentiam proprijs viribus adimplere ſtudeat; ſuſcipiens reuerenter ad minus ſingulis annis in Paſchate Euchariſtiæ Sacramentum: niſi fortè de Sacerdotis conſilio ex cauſa duxerit abſtinendum: alioqui & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur, & moriens Chriſtiana carebit ſepultúra. *Priuata Pœnitētia quæ c. omnis, de pœn. & remiſ. c. adminiſtratores, 23. quæſt.*

Pœnitentia quibus partibus conſtet. Cap. XCVIII.

SVnt autem ſecundum Concilium Tridentinum; quaſi materia huius Sacramenti Pœnitentiæ ipſius pœnitentis actus, nempe, contritio, confeſſio, & ſatisfactio, quæ in pœnitente ad integritatem Sacramenti, & ad plenam, perfectamque peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur; & hac ratione huiuſmodi pœnitentis actus, pœnitentiæ partes dicuntur. *Materia Sacramēti Pœnitētia Seſſ. 14. c. 3. de par. pœn.*

Contritio quid ſit. Cap. XCIX.

COntritio autem; quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet; èſt animi dolor, ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero: qui dolor non eſt ſenſitiuus, ſed intellectiuus, ſecundum Summam Sacramentorum: quia contritio eſt in poteſtate noſtra; ſed dolor ſenſitiuus non eſt in poteſtate noſtra. Eſt ergo contritio non ipſe dolor, ſed odium, & diſplicentia peccati, ex quo naſcitur dolor. *Contritio quid. Summa Sacram.*

Confeſſio quid ſit. Cap. C.

EST autem Confeſſio, ſecundum Beatum Auguſtinum, per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur: vel ſecundum Ioannē Paulum Peruſinum; Confeſſio eſt Canonica peccatorum coram proprio Sacerdote facta declaratio: vel Confeſſio, ſecundum Raymundum eſt legitima coram Sacerdote, qui claues habet, & poteſtatem abſoluendi, peccatorum declaratio. *Confeſſio quid. Aug. Lib. 3. Inſtit Raym.*

Quotuplex ſit Confeſſio. Cap. CI.

COnfeſſio autem duplex eſt, quædam mentalis, quæ fit Deo, & hæc de iure naturali eſt: quædam vocalis, quæ fit homini, & hæc non eſt de iure naturæ, ſed eſt de iure Euangelico: nam ante Chriſti incarnationem ſufficiebat confeſſio mentalis; quia Deus nondum erat *Confeſſio quotuplex. Nota.*

homo,

Matth.16. homo, ſed poſtquã factus eſt homo, debuit cõfeſſio fieri homini Vicario Chriſti, per id quod ipſe dedit poteſtatem miniſtris Sacramentorũ ligandi atque ſoluendi. Triplex item eſt confeſſio: ſcilicet, confeſſio fidei, confeſſio laudis, ſiue beneficiorum, & cõfeſſio peccatorum: confeſſio fidei, quæ continet in ſe totam legem Dei, & obſeruantiam legis, iuſtificat. Confeſſio verò laudis, ſcilicet, gratiarum actio, ſatisfacit pro beneficijs receptis. Confeſſio peccatorum purificat hominem.

Confeſſio fidei, laudis, et peccati.

Satisfactio quid ſit. Cap. CII.

Satisfactio quid. Summa Sacram. c. ſatisfact. de pœn. diſt. 2.

SAtisfactio ſecundum Summam Sacramentorum; eſt compenſatio offenſæ preteritæ ad ęqualitatem iuſtitiæ: vel Satisfactio; ſecundum Auguſt. eſt peccatorum cauſas excidere; nec earum ſuggeſtionibus aditum indulgere.

Satisfactionis partes quot ſint. Cap. CIII.

Partes ſatisfactiõis quot. Pœnitẽtia eſt ſpontaneum iudicium. Nota.

SAtisfactionis partes principales ſunt oratio, ieiunium, & eleemoſina: ſecundariæ uerò ſunt, vigiliæ, peregrinationes, diſciplinæ, & huiuſmodi: quare concludimus, quod pœnitentia eſt ſpontaneum iuditium, in quo iuditio contritio eſt quædam citatio: vbi ſequitur ipſius rei ante Iudicem ſpontanea confeſſio: Deinde ſequitur per Iudicem impoſitæ emendæ ſolutio.

Quæ ſit Pœnitentiæ Forma. Cap. CIV.

Forma Sacramenti Pœnitẽtiæ quanã ſit. Seſſ. 14. capit. 3. Sũma Armil.

CVm in omni Sacramento nouæ legis ſit aliqua Materia viſibilis elementi, quæ eſt ſignum, & cauſa gratię, de qua ſuprà diximus: oportet etiam & formam in eiſdem comperiri ſenſibilem: huius ergo Sacramenti pœnitentiæ Forma, ſecundum Concilium eſt; ego te abſoluo, nec aliud de neceſſitate requiritur, ſecundum Summam Armillam: vnde præfatum Concilium paulò poſt ſubdit: quibus, ſcilicet verbis prædictæ abſolutionis, de Eccleſiæ Sanctę more, preces quędam laudabiliter adiunguntur; ad ipſius tamen formæ eſſentiã nequaquam ſpectant, neque ad ipſius Sacramenti adminiſtrationẽ ſunt neceſſariæ.

Miniſter Sacramenti Pœnitentiæ, quis ſit. Cap. CV.

Miniſter Pœnitẽtiæ quis eſſe poſſit. Seſſ. 23. c. 15. & Seſſ. 14. c. 6.

DE hoc Sacramenti Pœnitentiæ miniſtro ſic ſanxit Sacroſancta Tridentina Synodus, ſcilicet: Quamuis, inquit præsbiteri in ſua ordinatione à peccatis abſoluendi poteſtatem accipiãt; decernit tamen Sancta Synodus; nullum etiam regularem, poſſe confeſſiones ſecularium, etiam Sacerdotum audire: nec ad id idoneum reputari, niſi aut parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis per examen, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut aliàs idoneus iudicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat priuilegijs, & conſuetudine quacunque

cunque etiam immemorabili, non obſtantibus. De intentione miniſtri in Sacramentis dictum eſt ſupra dum de alijs verba fecimus. *Intẽtio miniſt. in Sacram Pœn.*

Quis effectus ſit Pœnitentiæ. Cap. CVI.

CErtè per Pœnitentiam abſoluitur homo à peccato, reſtituitur Eccleſiæ, reconciliatur Deo, donis ſpiritualibus ditatur, de filio Diaboli filius Dei efficitur, paradiſus Dei aperitur; Hæc eſt, quæ Angelos lętificat, impiũ iuſtificat, amiſſa bona recuperat, vitam æternã donat, pęnã æternam vitat. Itẽ Pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragiũ, ad quam põt homo recurrere, quãdiu eſt in ſtatu vitæ præſentis, quãdocunq; & quotieſcunq; diuinam miſericordiam voluerit implorare. Duplex eſt enim naufragium, ſcilicet, peccati originalis, & actualis: à primo naufragio liberamur per tabulam Baptiſmi, quæ uirtutem, & efficaciam accepit à tabula crucis Chriſti: De ſecundo naufragio liberamur per tabulam Pœnitentiæ, per quam diuina clementia prouidit homini, quia pro peccato actuali non poteſt homo iterum baptizari: ſed vlterius aduertendum eſt, quòd à reatu peccati liberamur per gratiam, à ſequelis autem per peccatorum pœnitentiam, & partes pœnitentiæ; à miſeria uerò per gloriam. At multo paucioribus hunc pœnitentiæ effectum comprehendit Cõcilium Tridentinum; cum inquit. Sanè verò, res, & effectus huius Sacramenti Pœnitentię, quantum ad eius vim, & efficaciam pertinet, reconciliatio eſt cum Deo, quam interdum in viris pijs, & cum deuotione hoc Sacramentum percipientibus, conſcientiæ pax, ac ſerenitas cum vehementi ſpiritus conſolatione conſequi ſolet.

Effectus pœnitẽtię qui. Luc. 15. Pœnitẽtia quid. Semper eſt iterãda pœnitentia. Nota. Qualiter à peccatis liberemur. Cõc Trid. Seſſ. 14 ca pit. 3.

Extrema Vnctio quidnam ſit. Cap. CVII.

ESt autem Extrema Vnctio ſignum ſacrum, in conſecrato oleo inſtitutum, ut per illud cœleſtis virtus ad ſalutem, non animę ſolum, ſed & corporis applicetur ęgrotis ex diuina inſtitutione: Mediator ſi quidem Dei, & hominum non ſolum uocatur Ieſus, inquantum habet ſaluare, ſed etiam Chriſtus, inquantum habet Vnctionis gratiã in alios diffundere: quod ſignificatum fuit in Rege Dauid, qui tribus vicibus vnctus fuit. Primò in domo patris ſui, in ſignum regni futuri, & hæc ſignificat vnctionem in Baptiſmo. Secundò, in Ebron ſuper Iudam, & poſtea multa mala habuit; & hæc ſecunda Vnctio ſignificat Vnctionẽ in Confirmatione. Tertiò iterum in Ebron vnctus fuit ſuper omnem Iſrael, ſed poſt hanc in pace regnauit: & hæc tertia ſignificat vnctionem applicandam agentibus uitam in extremis.

Extrema Vnctio qd. Mediator Dei, & hominum nõ ſolũ Ieſus vocat ſed & Chriſtus. Nota. 1. Reg. 1. 2. Reg. 5.

Vnctio quotuplex ſit. Cap. CVIII.

SVnt autem, ſecundum Innocentium Papam in cap. vnico, de Sacra Vnctione, Vnctionis duæ ſpecies: exterior uidelicet, quæ materialis,

Quotuplex ſit Vnctio. c. 1. de ſacram. Vnc.

& viſibilis;

& viſibilis;& interior,quæ ſpiritualis eſt,& inuiſibilis:exteriore viſibiliter inungitur corpus: Interiore uerò inuiſibiliter cor inungitur, ideſt ipſa anima,quæ ſedem habet in corde.

Hoc Sacramentum Sacræ Vnctionis,cur appelletur Extrema Vnctio. Cap. CIX.

Sacramentum hoc cur Extrema Vnctio ſit appellatum. Alia ratio. Cathechiſ.

HÆc autem Sacra Vnctio, ſeu Sacramentum hoc Extremæ Vnctionis, eo quod in extremitate vitæ conſtitutis exhiberi conſueuit, meritò Extremæ Vnctionis nomen eſt ſortita. Vel ideo hoc Sacramentum Extremam Vnctionem appellatum eſſe Romanus aſſerit Cathechiſmus, quod hæc omnium ſacrarum Vnctionum, quas Dominus Saluator noſter Eccleſiæ ſuæ commendauit, vltima adminiſtranda ſit.

Hoc Sacramentum an vnum tantum ſit, vel plura, propter plures eius vnctiones. Cap. CX.

Extrema Vnctio an ſit vnũ Sacramentũ, vel plura. Cathechiſ. Nota comparationẽ.

DOcet profectò nos Romanus Cathechiſmus,hoc Extremę Vnctionis Sacramentum unum eſſe, & non plura; quamuis per plures unctiones adminiſtretur; quarum ſingulis propriæ preces,ac peculiaris forma adhibenda eſt. Vnum inquit,eſt Sacramentum non partium continuatione, quæ diuidi non poſſunt,ſed perfectione: cuiuſmodi ſunt cętera omnia,quæ ex pluribus rebus conſtant. Nam quemadmodum domus quæ ex multis,& diuerſis rebus:cõpoſita eſt, una tantum forma perficitur; ita hoc Sacramentum,etſi ex pluribus rebus, & uerbis conſtituatur, unum tamen ſignum eſt, & unius rei,quam ſignificat, efficaciam habet.

Subſtantialia Sacramenti Extremæ Vnctionis quot,& quæ ſint. Cap. CXI.

Subſtantia Sacramenti Extremæ Vnctionis reqriſ q̃nque

DE ſubſtantia autem huius Sacramenti ſunt quinque.Primum eſt, quòd hanc unctionem faciens,ſit Sacerdos. Secundum eſt,intentio debita. Tertium eſt,materia debita, ſcilicet oleum infirmorum. Quartum eſt, forma uerborum, quam formam dicere debet inũgens. Quintum eſt locus inungendus: quia fit ad oculos,ad aures,ad nares, ad os,ad lumbos,& ad manus,ac ad pedes.

Extremæ Vnctionis Materia quæ ſit. Cap. CXII.

Materia Sacramẽti Extremæ Vnctionis quæ Cõc.Trid. Seſſ.14.capit 1. Cathechiſ. Materia hæc,cur ex oleo oliuarum fiat.

HVius autem Sacramenti Extremæ Vnctionis elementum, ſeu materia, quemadmodum Concilium Tridentinum, ac Romanus Cathechiſmus decreuerunt; eſt oleum ab Epiſcopo conſecratũ,liquor ſcilicet, non ex quauis pingui, & craſſa natura: ſed ex olearum baccis tantummodo expreſſus. Aptiſſimè autem hæc materia illud ſignificat, quod ui Sacramenti interius in anima efficitur. Nam ut oleum ad

mitigandum

mitigandum corporis dolores magnopere proficit: ita Sacramenti huius virtus animæ triſtitiam, & dolorem minuit: oleum præterea reſtituit, hilaritatem affert, & homini tanquam pabulum præbet: tum verò ad recreandas defatigati corporis vires maximè accommodatum eſt.

Extremæ Vnctionis Forma quæ ſit. Cap. CXIII.

Forma Extremæ Vnctionis quæ. de conſ. diſtinct. 5 c. nunquid. Seſſ. 14 capit. 1. Cathechiſ. Forma. Mar 6. Hoc Sacramentum à quo inſtitutum. Iacob. 5.

POrrò huius Sacramenti Forma cum ſecundum Canones, Conciliaque præſertim Tridentinum, tum etiam ſecũdum Romanum Cathechiſmum, eſt verbum, & ſolennis illa precatio, quam Sacerdos ad ſingulas vnctiones adhibet, cum inquit. Per iſtam ſanctam Vnctionẽ indulgeat tibi Deus quicquid oculorum, ſiue narium, ſiue tactus vitio deliquiſti. Quod autem hæc vera ſit, & propria huius Sacramenti Forma, cum ex diuina inſtitutione apparet; tum & Sanctus Iacobus Apoſtolus ſignificat, cum ait; & orent ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum.

Extremæ Vnctionis Miniſter quis ſit. Cap. CXIV.

Miniſter Extremæ Vnctionis qui. Iacob 5. Seſſ. 14 capit. 3. Can. 4. Nota. Proprius Sacerdos, & qui iuriſdictionẽ habet, eſt adminiſtrator Extremæ Vnctionis.

QVis huius Sacramenti Extremæ Vnctionis ſit miniſter; ab eodem Apoſtolo, qui Domini legem promulgauit, iam didicimus; ait enim; Inducat presbyteros: quo nomine non eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt; quemadmodum Tridentina Synodus expoſuit, aut qui in populo principem locum obtinent; ſed aut Epiſcopos aut Sacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem ritè ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius Sacramenti adminiſtratio commiſſa eſt, & non alteri: Sacerdoti (inquam) non cuiuis Sacerdoti, ſed proprio paſtori; qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri cui ille eius muneris fungendi poteſtatem fecerit, hoc Sacramentum adminiſtrare licet. Intẽtio autem miniſtri quæ eſſe debeat in Sacramentis conficiendis, & conferendis, dictum eſt ſuprà in alijs Sacramentis.

Vtilitas, ſeu effectus huius Sacramenti quinam ſit. Cap. CXV.

Effectus Extremæ Vnctionis quis. Seſſ. 14 c. 2 Cathechiſ. Prima tonſura præcedit Ordinem.

REs porrò, inquit, Tridentina Synodus, cum qua concordat Cathechiſmus; & effectus huius Sacramenti eſt gratia Spiritusſancti, cuius vnctio delicta, ſi quæ ſint adhuc expianda, ac peccati reliquias abſtergit. Secundò, ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ miſericordiæ fiduciam excitando. Tertiò, infirmus ea miſericordia, ac fiducia ſubleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuius ſuffert. Quartò, tentationibus Dæmonis, calcaneo inſidiantis, facilius reſiſtit; & quandoque Quintò, ſanitatem corporis, vbi ſaluti animæ expedierit, conſequitur. Reliquum eſſet modo, vt de Sacramento Ordinis diſputaremus; verum quoniam Ordinem præcedit prima tonſura: nam in omni tranſitu de ſtatu ad ſtatum conuenienter

interponitur aliqua diſpoſitio media; vnde ante tranſitum à ſtatu laicorum ad ſtatum miniſtrorum Dei, conuenienter prima tonſura interponitur: ideo prius quam ad Ordinis diſcuſſionem deueniamus, aliqua de prima tonſura ſubodoremus: & primo quærentes.

De initiãdis prima tonſura.
Seſſ.23.ca.4.

Quiſnam poſſit inſigniri prima tonſura. *Cap. CXVI.*

Confirmatus eſſe debet initiãdus prima tonſura.
Conc. Tri. Seſ.7 ca. 1.
Initiandus prima tonſura annos ſeptem habere det.
Turpe eſt ignorare ius, in quo quis uerſatur.
l.2.ff. de orig iuris.

PRopoſuimus certè ſupra in principio noſtri operis capite primo, & quinto, quod initiandus prima tonſura ante omnia fidei rudimenta; ſecundum Concilium Tridentinum, edoctus eſſe, & Catholicam fidem tenere, aliaque multa ſcire, de quibus ibi ſuprà; debeat. Nunc porrò addimus, ipſum prima tonſura initiandum; antequam ipſa decoretur; Confirmatum eſſe, hoc eſt, Sacramentum Confirmationis ſuſcepiſſe, debere: ordine enim primo inter Eccleſiæ Dei Sacramenta ponitur Confirmationis Sacramentum, deinde Ordo ſacer, quem primam tonſuram præcedere diximus. Itemque annos ſeptem habere ipſum oportere, ſecundum diſpoſitionem cap. fi. de temporibus ordinan. in 6.

An prima tonſura ſit Ordo. Cap. CXVII.

Ib. 4. d. 24
32. l. c. ſeriatim 77. diſ. c. illud, 93. diſ. c. à Sub tac.
cap. cũ cõtingat, de æta et qualitate.
Lib. 6. c. 36
Tõſura nõ eſt ordo, ſed diſpoſitio ad ordinẽ.
Diffinitio quid.
Ordo duplex, naturæ ſ. & doctrinæ cõperitur.

QVoniam autem ſubiectum noſtrum eſt, ut de ſcientia eorum, qui initiandi ſunt prima tonſura differamus: ſcire ideo debent, qui eadem inſigniti comperientur, an ordine clericali prædíti præfulgeat; an verò aliud quidpiam adepti fuerint per primam tonſuram: & quidem ſi loquimur de ordine inquantum eſt Sacramentum, & imprimit characterem; profectò iſto modo prima tonſura non eſt Sacramentum, nec imprimit characterem, ſecundum Sanctum Thomam: & ideo Canones, ac iura non poſuerunt primam tonſuram inter Ordines. Si verò loquimur de Ordine, non vt de Sacramento, ſed vt largo modo pro deputatione ad diuinum cultum ſumitur: dicimus, quod ſic eſt Ordo: & ita notanter dicitur per Gloſſam, in cap. cum contingat, de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum: & propterea Theologi in Compendio Theologicæ Veritatis dicunt, quod duplex eſt ſignum diſtinctiuum in Ordine, ſcilicet exterius tonſura, & interius character: Vnde ad eſſe Ordinis (dicunt) tonſura non præexigitur; ſed ad benè eſſe; quia diſpoſitio congruitatis eſt ipſa tonſura ad Ordinem, non neceſſitatis.

Prima tonſura quid ſit. Cap. CXVIII.

LIcèt autem omnium prima ex ordine naturæ eſſe debeat diffinitio: quę eſſe debet breuis, & dilucida oratio, naturam rei exponens: hoc tamen loci, ordinem potius doctrinæ ſequentes, quàm illius

lius naturæ; viſum eſt nobis illam ponere: Corona igitur, aut prima tonſura, ſecundum Magiſtrum Sententiarum; eſt ſignaculum, quo quis ſignatur, ac ſortitur in partem ſortis miniſterij Diuini. *Li. 4. d. 24. Tonſura quid ſit.*

Prima tonſura quo die poſſit tradi. Cap. CXIX.

HÆc prima tonſura omni die, omnique tempore conferri quidem poteſt, ſecundum Doctores, & præſertim Hoſtienſem, & Ant. in cap. conſultationi, de temporibus ordinationum. teſte Ægidio de Bellamera, in cap. 4 q 4 ibidem. *Prima tonſura omni tempore deferri pōt.*

Tonſura cur in modum coronæ fiat. Cap. CXX.

FIt autem in hac tonſura aliquorum capillorum reſecatio in ſummitate capitis in modum coronæ, quoniam corona regale decus ſignificat; quia ſeruire Deo, regnare eſt. Vnde miniſtri Eccleſiæ reges eſſe debent; ut ſe, & alios regant: quibus Petrus Archiapoſtolus ait: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, &c. Secundo quoniam corona hæc, quam in capite portamus, ſignificat illam coronam ſpineam, quam Chriſtus Rex noſter, ſeipſum in ara crucis oblaturus, portauit, & ideo in figuram circulariter facta nullum habet angulum: per quod ſignificatur, quod clerici non debent habere ſordem in vita; quoniam ubi angulus, ibi ſordes. Hæc dicit Magiſter Sententiarum, & etiam Durandus de miniſtris & ordinibus Eccleſiaſticis. *Tõſura, ca pillorumve reſecatio ad qd fiat. Matt. 7. 1. Pet. 12. queſ. 1. duo ſunt. Cle. 2. uer. & tonſuram, de vita, & hon. cleric. Li. 4. d. 24. Lib. 2. c. 1.*

Corona cur in ſummitate capitis fiat. Cap. CXXI.

ET ſummitas quidem capitis deſuper ideò denudatur, vt mens eorum qui capiunt primam tonſuram, ad Dominum libera monſtretur, quæ reuelata facie, gloriam Dei contempletur: Summitas enim capitis eſt eminentia mentis: At denudatio capitis eſt reuelatio mentis: clericus namque ſecretorum Dei non ignarus eſſe debet. *Corona cur in uertice capitis fiat. Nota. 2. Cor. 3. Summitas capitis qd. Denudatio capitis qd. cap unico. uer. in uertice, de ſac. vnct.*

Initiandus prima tonſura, an in alijs capitis ſui partibus præter quam in ſummitate tondeatur. Cap. CXXII.

ITem ſciendum eſt, quod etiam in quatuor capitis tonſurandi partibus capilli tondentur: incidit enim Pontifex, ſeu mauis Epiſcopus, vnicuique extremitates capillorum in quatuor locis: uidelicet in fronte, in occipitio, & ad uttamque aurem: tum deinde in medio capitis tres crines capillorum, ſiue cincinos, & in peluim deponit. *Initiandus prima tonſura ĩ quot capitis partibus tondeatur.*

Quid dicat tondendus, dum ab Epiſcopo tondetur. Cap. CXXIII.

Dicere qd debeat tondendus cũ tondetur. Pſal. 15.

AMplius ſciat unuſquiſque tondendus, quòd, dum ab Epiſcopo tondetur, dicere debet infraſcripta decimiquinti Pſalmi verba, uidelicet: Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei: tu es, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.

Initiatus prima tonſura, quo indumento induatur ab Epiſcopo. Cap. CXXIIII.

Quo indumento ueſtiatur initiatus prima tõſura.

VLtimo Pontifex accipiens in manum ſuperpellicium dicit ad eum, qui iam tonſus eſt: Induat te Dominus nouum hominem: qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Itaque hæc præſentis capituli, & ſuperiorum duorum doctrina eſt inſtitutio, & forma initiandorum prima tonſura.

Cur capilli etiam apud aures, & oculos, amputentur. Cap. CXXV.

No. in Cle. 2 ver. et tõſuram, de uita, et ho cler. 23. diſtinc. c. nõ liceat.

IN datione primæ tonſuræ capilli tondentur etiam uſque ad reuelationem ſenſuum, hoc eſt, circa oculos, & aures: vt uitia in corde, & opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendum, & intelligendum uerbum Dei præpediatur mens: pro quo ſeruato reddetur in excelſis corona.

Tonſuræ uſus à quibus exortum habuerit. Cap. CXXVI.

Tonſuræ uſus unde originem habuerit. Num. 6. Ezech. 5. Act. 18. 1. Cor. 11.

TOnſuræ autem Eccleſiaſticæ uſus à Nazareis exortus uidetur, qui prius crine ſeruato; deinde ob uitæ continentiam caput radebant, & capillos in ignem Sacrificij ponebant. Hinc uſus inoleuit, ut qui diuinis cultibus mancipantur, quaſi Nazarei, id eſt, Sancti, crine poſito, inueniantur: Sicut ad Ezechielem dicitur: Fili hominis ſume gladium acutum, & duc ſuper caput tuum, & barbam. In Actibus etiam Apoſtolorum Priſcillam, & Aquilam capita totondiſſe ſua legimus. Paulus quoque, & alij quidam diſcipuli Chriſti hoc fecerunt.

Tonſura, raſura, & corona quomodo differant. Cap. CXXVII.

Corona, raſura, & tõſura aliqualiter differunt. Raſura. Corona. Tonſura.

GLoſſa in Clem. 2. de uita, & honeſtate clericorum de tonſura, corona, & raſura, differens, ſic concludit differentias eorum, dicens: Videtur, inquit, quod propriè raſura reſpiciat partem ſuperiorem, quã dicimus clericam: corona autem reſpicit circulum capillorum: ſed tonſura abſciſſionem reſpicit ipſorum capillorum, & facit ad hoc textus in

capitulo

capitulo contingit, el ſecondo, de ſententia excommunicationis. Et nota quòd Conuerſi Fratres, qui miniſterijs diuinis non occupantur, ſuperius ipſi non raduntur, ſed inferius tōduntur: quia temporalia deponunt. Secundò nota, quod non habentes tonſuram Clericalem in Eccleſia non debent Lectiones publicè legere, aut cantare: & ad tonſuram deferendam Clerici per Archidiaconos ſunt compellendi.

c. cōtingit. de ſent. ex com.
Conuerſi cur ſuperius non radantur.
23. diſtin. Clerici.

Sacra ordinatio quid ſit. Cap. CXXVIII.

Eſt autem Ordo, vel Sacra Ordinatio, nihil aliud, quam ſignaculum quoddam; quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, & officium: hoc enim Ordinis Sacramentum ad ſpiritualem generationem pertinet: ſicut Matrimonium ad carnalem generationem ſpectat: cętera verò Sacramenta quinque pertinent ad ſtatum perſonæ.

Ordo quid ſit.
Ordo ad quid inſtitutus ſit.

Ordinis miniſtri quot, & quinam ſint. Cap. CXXIX.

QVoniam autem nil aliud eſt Ordo; ſi propriam eius vim, & notionem accipiamus; quam diſpoſitio ſuperiorum, & inferiorum rerum, quæ inter ſe ita aptæ ſunt, vt vna ad alteram referatur: ideoq; ad huius etiam Sacri Ordinis exercitationem, ut plures ſint miniſtri, neceſſarium eſſe videtur: tum etiam propter miniſteria, quæ ad Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium, & Euchariſtiam; vel conficiendam, vel adminiſtrandam: cuius cauſa præcipuè ſunt inſtituta, neceſſaria videntur. Sunt ergo Sacræ Ordinationis miniſtri quidem ſeptem, videlicet: Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolitus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Ex his alijs maiores, qui etiam Sacri dicuntur, alij minores ſunt: maiores, vel Sacri ſunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: minores verò Ordines ſunt, Acolytatus, Exorciſtatus, Lectoratus, & Oſtiariatus.

Sacramentum Ordinis varios habet ſui exercendi miniſtros.
Conc. Trid. Seſſ. 23. ca pit. 2.
Catechiſ.
Ordinis Sacramentū ad Chriſti corpus conficiendum inſtitutum eſt.
Septē ſunt Ordines.
Maiores Ordines q̄ nam ſint.

Ordinum quidam cur maiores, & cur minores nuncupentur. Cap. CXXX.

Iccirco, inquam, minores Ordines dicuntur Acolyti, Exorciſtæ, Lectoris, & Oſtiarij: quia circa Miſſæ Sacrificium, & Euchariſtiæ Sacramentum, aliaque Sacramenta, minorem habent dignitatem, curam, ſeu officium. Et quòd qui ijs initiati ſunt, Matrimonium etiam contrahere poſſunt: At ideo maiores ordines dicti ſunt Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus; quod talibus ordinati habeant ſublimiorem curam, & officium circa Miſſę Sacrificium, & alia etiam Sacramenta; atque quod hi ipſi, qui illis Ordinibus inſigniti ſunt, inire matrimonium nullo modo queant.

Minores Ordines q̄ ſint.
Ordines cur maiores qu dā, & cur minores dicātur.

Ordines cur ſeptem eſſe dicantur. Cap. C X X X I.

Septem Ordines propter quid ſin in Eccleſia Dei Magiſter Sententiarum.

Corp' Chriſti quod ſit.

SEptem ſunt inquit Magiſter Sententiarum libro quarto diſtin. 14. ſpiritualium officiorum gradus, ſiue Ordines, ſicut ex Sanctorum Patrum dictis apertè traditur, & capitis noſtri, ſcilicet, Ieſu Chriſti exemplo monſtratur: qui omnium officia in ſemetipſo exhibuit, & corpori ſuo, quod eſt Eccleſia, eoſdem Ordines obſeruandos reliquit. Septem autem ſunt prædicti Ordines, propter ſeptiformem gratiam ſancti Spiritus; cuius qui non ſunt participes, ad gradus Eccleſiaſticos indignè accedunt: illi verò in quorum mentibus diffuſa eſt ſeptiformis gratia Spirituſſancti, cum ad Eccleſiaſticos Ordines accedunt, in ipſa ſpirituali gradus promotione ampliorē gratiā percipere credunt.

Ordines ſecundum Canoniſtas nouem eſſe dicuntur. Cap. C X X X I I.

Ordines ſecundū Canoniſtas nouem eſſe uidentur.

c. cum contingat, de ætate & qualit. ordinā. cap. cleros, diſt. 21.

REferunt multi Doctores Canoniſtæ, prærerquam quod etiā multi & textus, & Gloſſæ comperiuntur; quod nouem Ordinum gradus ſint in Eccleſia militante, ſcilicet: Prima tonſura, Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus, & Epiſcopatus, ſecundum nouem ordines, ſeu Hierarchias Angelorū, ſub nouem ordinibus, ſeu generibus lapidum precioſorum; pro quibus eſt textus expreſſus, in cap. cum contingat, extra, de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum: notaturq; etiam in cap. cleros, diſt. 21. in gloſſ. Pſalmiſta.

Ordo quomodo vnum Sacramentum ſit. Cap. C X X X I I I.

Nota.

HOc quoque nullatenus omittendum eſſe videtur, quòd Sacra hæc ordinatio, ſeu hoc Ordinis Sacramentum, vnum eſt; ſecundum quod ſcribit Albericus de Roſate in ſuo dictionario, de mente Petri de Pal. non unitate indiuiſibilitatis; ſicut punctus; nec continuitatis; ſicut linea, nec perfectione vnius formæ; ſicut corpus animatum: ſed eſt vnum perfectione vnius finis: quia cum conſtituatur ex diuerſis ordinibus ſpiritualibus, omnes tamen ordinātur ad vnum finem, & vnum actum, ſcilicet, conſecrationem Euchariſtiæ.

Ordinis Character in quo actu imprimatur. Cap. C X X X I I I I.

Character Ordinis in quo actu in ordine imprimatur.

SCiendum nobis eſt, quod Character ſecundum Syluestrum, in eo actu in quolibet Ordine imprimitur, ac infigitur, in quo Ordine, & actu, ſuſcipitur exterius ſignum, hoc eſt inſtrumentū, expreſſius ſignificans principalem poteſtatem, quam reſpicit ille Ordo, cum expreſſione verbi, determinantis ſignificatū. i. cū certa verborū forma.

Sacramenti

Sacramenti huius quæ ſint de ſubſtantia. Cap. CXXXV.

DE ſubſtantia huius Sacramenti Ordinis ſunt ſex: Primum eſt poteſtas ordinantis; quia oportet quod ſit Epiſcopus. Secundum eſt, materia, ſcilicet vnctio in Sacerdotibus, & tactus illorum, quæ tangenda ſunt. Tertium eſt, forma verborum. Quartum eſt, ſexus virilis, quia mulier non recipit characterem Ordinis. Quintum eſt, intentio recta. Sextum eſt, quod ordinandus ſit baptizatus, quia Baptiſmus ſecundum Pontificum conſtitutiones, eſt fundamentum, ſeu ianua omnium Sacramentorum, vt benè dicitur in tit. de presbitero non baptizato.

Ordinis ſubſtantia quot, et quæ ſint.

c. 1. et cap. veniens, de presb. non bapt.

Ordinis materia in generali quæ ſit. Cap. CXXXVI.

SAcramenti Ordinis máteria in generali eſt illud inſtrumentum, ac impoſitio manuum Epiſcopi, aliorumque aſtantium ibi Sacerdotum; (quamuis cuiuslibet Ordinis ſit ſpecialis materia) quod in ordinatione ordinato exhibetur, ad tangendumque corporaliter, ideſt, ambabus manibus traditur, & quæ ſuper caput fit Ordinati Diaconi, Sacerdotisve. contactus ſiquidem talium inſtrumentorum, vt clauium, calicis, & ſimilium rerum, & non ſola eorundem inſtrumentorum porrectio tantum, de neceſſitate Sacramenti eſſe videtur: quoniam verba formæ uidentur oſtendere, quod tactus ſit de neceſſitate Sacramenti: quia dicitur: accipe hoc, uel illud; manuum præterea impoſitio ab Epiſcopo, cum ordinatur aliquis Sacerdos, ac ab aſtantibus ibi Sacerdotibus, fieri neceſſe eſt. De materia uerò aliorum, & ſingulorum Ordinum, tunc àd plenum dicemus, cum de unoquoque eorum, ac eorundem miniſtrorum ſcientia diſputabimus: nunc ergo de huius Sacramenti forma uerba faciamus, dicentes.

Materia Ordinis in generali quæ nam ſit.

Ordinatũ oportet tangere inſtrumentũ quod ſibi porrigitur tangendum.

Ordinis Forma quæ ſit in generali. Cap. CXXXVII.

SAcri autem Ordinis Forma in generali eſt illa poteſtas, quam Epiſcopus ordinans tradit ordinato, qua poſtmodum ipſe exequitur officium ſibi iniunctum ab ordinante: qui ei dixit: Accipe poteſtatem faciendi, exequendive id officium, ad quod ordinatus es.

Forma Ordinis quæ ſit.

Ordinis Miniſter quis ſit. Cap. CXXXVIII.

SAcri quidem Ordinis miniſtrum eſſe ſolum Epiſcopum, & non alios, & Sacri Canones, & Concilia, Romanusque etiam Cathechiſmus communiter uno ore teſtantur: Canones qui hoc teſtantur ijdem, habentur apud Gratianum diſt. 23. cap. Diaconus, & cap. Subdiaconus, cum ſequentibus: Concilia verò hoc idem fantur, præſertim Concilium Tridentinum in Seſſ. 23. cap. 4. & can. 7. Cathechiſmus

Miniſter Ordinis quæ nam ſit

Gratianus

Cõc. Trid.

verò idipſum confitetur millies, dum de Ordinis Sacramento diſſerit. Quamuis Abbates etiam aliquando ſuis ſubditis minores ordines, vt primam tonſuram, conferre minimè prohibeantur, iuxta Concilij Tridentini permiſſionem. Intentio autem miniſtri in hoc Sacramento eſſe debet, quæ & in alijs requiritur, ſcilicet vt intendat facere quod facit Eccleſia.

Seſſ. 23. ca. 10

Intētio miniſtri in Sacram.

Ordinis effectus quis ſit. *Cap.* CXXXIX.

Effectus quidem ſacri Ordinis eſt diuinæ gratiæ collatio, ad ritè exequendum, & exercendum officium ſuum in Eccleſia Dei: vel ſecundum alios effectus Ordinis eſt augmentum gratiæ, vt homo fiat idoneus miniſter Chriſti. Vnde Catechiſmus dicit, quod hoc Ordinis Sacramentum in anima eius qui Sacris initiatur, ſanctificationis gratiam efficit, qua idoneus, habiliſq; ad rectè munus ſuum exequendum, Sacramentaque miniſtranda reddatur: quemadmodum etiam Baptiſmi gratia quilibet ad alia Sacramenta percipiēda aptus efficitur: tribuit etiam hoc idem Sacramentum aliam gratiam præcipuam, videlicet, poteſtatem, quæ ad Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum refertur, qua ſacerdos Domini noſtri corpus, & ſanguinem verum conficere poteſt.

Cathechiſ.

Matrimonium quid ſit. *Cap.* CXL.

Matrimonium eſt viri, & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem continens, cum diuini, & humani iuris communicatione: eiuſdem enim coniuges religionis, ſecundum leges eſſe debent.

Sacramentū Matrimonij qd ſit l. 1 ff. de ritu nuptiarum.

Quotuplex ſit Matrimonium. *Cap.* CXLI.

Sed aduertendum eſt, quod quadruplex diſtinguitur matrimonium. Primum eſt carnale, inter virum & mulierem; de quo paulò ſuperius dictum eſt. Secundum eſt morale, inter Deum, & animam. Tertium eſt allegoricum, inter Chriſtum, & Eccleſiam. Quartum eſt anagogicum, inter Deum, & animam in Eccleſia triumphante per coniunctionem gloriæ.

Quadruplex eſt Matrimoniū.

Matrimonialis coniunctio quotuplex ſit. *Cap.* CXLII.

Quoniam ſupra in diffinitione Matrimonij dictum fuit, eſſe viri & mulieris coniunctionem; ideo ad intelligentiam huiuſmodi diffinitionis dicendum, ac proinde ſciendum eſt, quod duplex eſt coniunctio in matrimonio; ſicut duplex eſt mors, correſpondens illi. Eſt enim coniunctio ſpiritualis per conſenſum animorum, quæ ſoluitur per mortem ſpiritualem; qua homo moritur mundo per religionis ingreſſum.

Cōiunctio eſt duplex in Matrimonio.

Mors eſt duplex.

Nota.

ingreſſum. Alia eſt coniunctio carnalis per comixtionem ſexuum, quę ſoluitur per mortem carnalem.

Quæ ſit materia Matrimonij. Cap. CXLIII.

MAteria Sacramenti Matrimonij ſunt perſonæ legitimæ, hoc eſt, quæ contrahere poſſunt, ut in neutra ſit aliquod impedimentũ. Vel ſecundum alios, materia Matrimonij eſt mutuus conſenſus inter virum & mulierem. Tridentinum Concilium Seſſio. 24. cap. 1. de Reformatione.

Matrimonij materia quæ ſit. Conc. Tri. Seſſ. 24. capit. 1

Matrimonij Forma quæ ſit. Cap. CXLIIII.

POrrò prędicti Sacramenti Matrimonij Forma eſt: verba contrahentium, quibus mutuus eorum conſenſus, & coniugalis fidei promiſſio mutua exprimitur, ſcilicet: Blanca accipio te in meam vxorem: Deinde à ſponſa, ſcilicet, à Blanca ſubditur, & reſpondetur: Ioannes Franciſce, accipio te in meum legitimum maritum. Vel ſecundum Summam Sacramentorum: uerba unius coniugis ſunt materia, & uerba alterius ſunt forma: puta uerba, quæ primò proferuntur, ſunt materia; & quæ proferuntur vltimò, ſunt forma, quæ perficiunt Sacramentum. Huius uerò Sacramenti miniſter, ſecundum Concilium Tridentinum in Seſſ. 24. cap. 1. & in multis alijs locis, de Reformatione, regulariter eſt ſolus ipſe parochus: vnde dicit dictum Concilium ſic: Parochus, viro & muliere interrogatis, & eorũ mutuo conſenſu intellecto, dicat: Ego uos in Matrimonium coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti, Amen. De intentione quæ habenda eſt in Sacramentis conficiendis, & conferendis, vide ſuprà de alijs Sacramentis. Et Conc. Trid. Seſſ. 7. Can. 11.

Forma Matrimonij quæ ſit. Materia Matrimonij, et eiuſdẽ Forma. Summa Sacram. Miniſter Sacramẽti Matrimonij qui. Seſſ. 24. c. 1. de refor. Intẽtio miniſtri. Cõc. Trid. Seſſ 7 Canon. 11.

Bona Matrimonij quænam ſint. Cap. CXLV.

SVnt autem Matrimonij bona, quibus illud ipſum honeſtatur, tria, ſcilicet Sacramentum ipſum, Fides, & Proles. Per Sacramentum quidem manet uinculum eius prorſus indiſſolubile, qualiſcunq; fiat alter coniugum, ſiue adulter, ſiue ſterilis, ſiue hæreticus. Per fidem verò excluditur à coniugali ſocietate adulterium, & quicquid coniugem, vel comparem fraudare poteſt: Fides enim hoc loco accipitur pro fidelitate. Proles deniq; ſuſcipienda, ac religioſè educanda Deo, eſt profectò honeſtus, uereque Chriſtianus coniugij finis.

Bona Matrimonij quę ſint. c. quemadmodum, de iureiuran. Fides. Finis uerus Matrimonij.

Virtus, & effectus Matrimonij qui ſit. Cap. CXLVI.

SAnè effectus Matrimonij; ſecundum Hoſtienſem in Summa in titulo de Matrimonijs, §. quis ſit effectus, numero 20. Eſt primò; quia dos eſt aliqua. Secundò, quia filij legitimi ſunt in poteſtate: ex quo enim

Effectus Sacramenti Matrimonij quis. Hoſtien.

Inſtit. de pat.pot.§.2 Authen de nupt.§. deincept. 1 Cor 7. c ſunt, 27. q.2 c. commiſſum. de Spōſal. c.tāta, est filij ſint legit. Inſtit. de nup.§ vltimo.

enim contractum eſt Matrimonium legitimnm, dos datur; & filij, qui naſcuntur, fiunt in poteſtate conrrahentium. Inſtit. de patria poteſtate. §. 2. Tertius eſt effectus, quod ex quo tenuit inter fideles ſemel contractum Matrimonium, nullatenus diſſoluitur, niſi per mortem. vt Authen.de nupt.§.deinceps, col. 3. Quartus eſt matrimonii effectus, quod mulier non habet poteſtatem ſui corporis, & econtra; nec alter altero inuito poteſt vitam mutare, nec ad religionem conuolare. cap. ſunt qui dicunt, 27.q.2.& c. commiſſum, de Sponſalibus. Quintus effectus eſt, quod vir cogitur reddere debitum, & ſic Matrimonium conſumare, licet affinitas ſuperuenerit. Sextus eſt etiam effectus, ac tanta vis, ac virtus Matrimonij, dicit Alexander Papa; vt filij, qui antea ſunt geniti; poſt contractum Matrimonium legitimi habeantur: Ecce ergo quanta ſit vis Matrimonij, ut illegitimos faciat legitimos: Euenit enim aliquando, vt liberi, qui ſtatim, vt nati ſunt, in poteſtate parentum non ſiant; poſtea autem redigantur in poteſtatem patris; qualis eſt is, qui à muliere libera procreatur, cuius Matrimonium minimè legibus interdictum fuerat; ſed ad quam pater conſuetudinem habebat, qua vxore ducta poſtea, ex Imperialibus cōſtitutionibus in poteſtate patris efficitur. vt habetur Inſtit. de nup. §. finali.

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

Virtutes Cardinales, quæ & quot ſint.
Cap. CCLVII.

Author reſpondet cuidam tacitæ obiectioni. Hebræ. 11.

HOc loco, prius quam propoſitam quæſtionem ſoluamus, cuidam tacitæ obiectioni reſpondendum eſſe exiſtimaui: Roget enim aliquis: cur primo hic de Theologicis Virtutibus, poſtmodum de Cardinalibus non dicitur, ſeu diſputatur? cui reſpondemus, quod cum nemo ſine fide ſecundum Apoſtolum placere poſſit Deo: conſequens eſt etiam, vt nemo de Domini ſorte eſſe, aut Domini ſortem habere poſſit ſine fide: cum ergo fides ſit fundamentum, ſecundum prædictum Apoſtolum, ex quo conſurgere ad Domini ſortem quemcunque fidelem oporteat, vt verè, ac realiter Domini ſortem ſortiatur, eademque potiatur: iccirco bene fuit nos tractaſſe primo omnium de fide; quam initiandum prima tonſura; vt clericus; id eſt, de Domini ſorte expeditius ipſe fiat, habere neceſſario oportet. Verum quoniam poſt Fidem ſubſequitur Spes, & Charitas, ſecundum enumerationem quam de illis facit Paulus, dicens: Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc ideo etiam fuit benè poſt Fidem, de Spe, & Charitate paulò poſt tractare, ac deinceps de nonnullis ſpectantibus ad ſcientiam eius, qui creandus eſt clericus. Meritò nunc ergo, (viſo, & tractatu iam habito de Theologicis Virtutibus, ſcilicet, Fide, Spe, & Charitate) ſubſequitur, vt de Virtutibus Cardinalibus aliqua dicamus. Sunt igitur quatuor Virtutes Cardinales, nempe: Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia; quæ aliquando non ſolum Cardinales, ſed & Politicæ vocantur, aliquando verò humanæ, aliquando autem

Clericus. 1. Cor. 13. Virtutes Cardinales ſūt quatuor. Cur Cardinales dicātur, cur humanæ, & cur Politicæ, & conſuetudinales.

autem dicuntur conſuetudinales: Dicuntur autem ideo Cardinales metaphoricè; quia ſicut oſtium vertitur in cardine; ita in his vertitur & regitur vita hominis: vel ideo Cardinales nuncupantur: quia ſicut oſtium verſatur in cardine, ita omnes aliæ virtutes ad iſtas quatuor, vt ſpecies ad ſua genera principaliter reducuntur. Vocantur etiam Politicæ, quia ordinatur in his vita ciuilis, & hominem poliunt, & ornant. Dicuntur etiam humanæ; quia humano ſtudio acquiruntur, niſi diuinitus infundantur. Appellantur etiam conſuetudinales, quia non ex uno actu, ſed ex conſuetudine naſcuntur: uel quia honeſtas humana ſe magis exercitat in iſtis: ſicut & Sanctorum deuotio ſe magis exercitat in uirtutibus Theologicis. *Nota.*

Quid ſit vnaquæque iſtarum virtutum. *Cap. CXLVIII.*

EST autem Prudentia, humanarum rerum, atque malarum utrarumque diſcretio. *Diffinitiones prædictarũ Virtutum.*

Iuſtitia eſt Virtus, ſingula ſecundum iuſti electionem æqua ratione diiudicans.

Fortitudo eſt, conſiderata periculorum ſuſceptio, & diuturna laborum perpeſſio.

Temperantia eſt rationis dominium, in libidinem, & alios motus importunos: unde Prudentiæ eſt ſcire, quid poſſit. Temperantiæ eſt non præſumere, quod non poſſit. Iuſtitiæ eſt id uelle omnibus, quod æquum ſit. Fortitudinis eſt uelle plus quam poſſit. Item prudentia rectificat Rationabilem, fortitudo Iraſcibilem, Temperantia Concupiſcibilem, Iuſtitia uerò rectificat omnes virtutes, prout natura Iuſtitiæ compræhendit non ſolum ſpecialem Iuſtitiam, quæ eſt in commutationibus, uel diſtributionibus; ſed etiam legalem, quæ eſt omnis uirtus: prout eius actus pertinet ad debitum obedientiæ præceptorum: ipſa enim Iuſtitia generalis compræhendit uirtutes, ordinantes ad proximum; ut eſt Aequitas, & Liberalitas: & ordinantes ad ſe ipſum, ſicut Innocentia, & Pœnitentia: & ordinantes ad Deum, ſicut Latria, Pietas, & Obedientia. Ex quibus colligitur, quòd ſecundum Imperatorem Iuſtinianum; Iuſtitia ſuum unicuique tribuit, ſcilicet, Deitati cultum, & obedientiam, humanitati iura, ſcilicet, maiori reuerentiam, compari concordiam, minori diſciplinam, ſibi ipſi compunctionem, & pœnitentiam pro peccatis. *Officium Cardinalium Virtutum* *Nota.* *Per virtutes Cardinales anima rectificatur ſuis viribus.* *Nota, q̃ Iuſtitia ordinat ad proximum, ad ſe ipſum, et ad Deum.* *Inſti. de iuſti & iu. §. iuſtitia.* *Nota.*

Species Prudentiæ quæ, & quot ſint. *Cap. CXLIX.*

PArtes autem Prudentiæ, ſeu ſpecies ſunt tres, ſcilicet: Intellectus, ſiue intelligentia; quod idem eſt, quod ratio: Prudentia, & Memoria. Prima ſic deſcribitur; Intelligentia eſt per quam animus ad audiendum licita trahitur; vel Intelligentia eſt per quam animus proſpicit, quæ ſunt. Prouidentia verò eſt virtus, per quam aliquid videtur futurum, antequam factum ſit: vel Prouidentia, ſeu ratio eſt con- *Prudentiæ partes q̃ et quot ſint.* *Intelligentia quid.* *Prouidentia quid.*

traria

Memoria quid. traria vitiorum cautela. Memoria eſt uirtus ad dimittendum vitia, virtutes recolens: vel Memoria eſt, p quam repetit quis ea quæ fuerũt.

Species Iuſtitiæ quæ, & quot ſint. Cap. CL.

Partes Iuſtitiæ quot, & quæ. AT Iuſtitiæ partes ſunt ſex, ſcilicet, Religio, Pietas, Gratia, Vindicatio, Obſeruantia, Veritas. *Religio qd.* Religio eſt virtus, quæ ſuperioris naturæ (quam diuinam vocant) curam, cęremoniamque affert. *Pietas qd.* Pietas, eſt, per quam homo omni creaturæ ſe benignum oſtẽdit: vel Pietas eſt, per quam coniunctis ſanguine, & beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus. *Gratia quid.* Gratia eſt virtus, quæ Deo, & hominibus ſuum reddit amabilem poſſeſſorem: vel Gratia eſt, in qua amicitiarum, & officiorũ alterius memoria, & remunerandi voluntas continetur. *Vindicatio quid.* Vindicatio eſt virtus, per quam uis, & iniuria, & omne, quod obſcurum eſt; defendẽdo, atque vlciſcendo propulſatur. *Obſeruantia quid.* Obſeruantia eſt virtus, quæ diſponit hominem, ut impendat cuilibet reuerentiam, qualem debet; Vel eſt virtus, per quam homines aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam, & honore dignantur. *Veritas quid.* Veritas eſt uirtus, per quam immutata ea, quæ ſunt, aut fuerunt, aut futura ſunt, dicuntur.

Partes Fortitudines quanam ſint. Cap. CLI.

Fortitudinis partes q. et quot. FOrtitudinis partes ſunt quatuor; Magnificentia; Fiducia; Patientia; & Perſeuerantia. *Magnificẽtia quid.* Magnificentia eſt magnarum, & excelſarum rerum cum ampla quadam animi propoſitione cogitatio, atque adminiſtratio. *Fiducia quid.* Fiducia eſt uirtus, per quam in magnis, & honeſtis rebus multum ipſe animus cum certa ſpe fiduciæ in ſe collocauit. *Patientia quid.* Patientia eſt honeſtatis & vtilitatis cauſa, rerum arduarum atque difficiliũ uoluntaria, & diuturna perpeſſio. *Perſeuerãtia quid.* Perſeuerantia eſt uirtus, quæ facit hominem cum ſpe de bono in melius proficere. Vel eſt uirtus in ratione benè conſiderata ſtabilis, & perpetua permanſio.

Temperantię Species quæ, & quot. Cap. CLII.

Temperãtia partes quæ. TRiplicem quidem parit temperantia progeniem, ſcilicet; Continentiam, Clementiam, & Modeſtiam. *Continentia quid.* Continentia eſt virtus, cohibens motus carnis illicitos. Vel eſt virtus, per quam cupiditas conſilij gubernatione regitur. Clementia eſt, per quam motus animi, in odium alicuius temeritate concitati, comitate, uel hilaritate retinentur. Vel eſt uirtus, per quam erga omnes ita nos habemus, quod de nobis nemo conqueri poteſt. Modeſtia eſt uirtus, per quam pudor honeſtus charam, & ſtabilem authoritatem comparat.

DE

DE DONIS SPIRITVSSANCTI.

Spiritusſancti Dona quæ, & quot. Cap. CLIII.

LIcet omnes habitus dati diuinitus, poſſint dici generaliter dona Dei: ſpecialiter tamen, & appropriatè ſeptem ſunt dona Spiritusſancti, quæ per ordinem Iſaias enumerauit, à ſummo incipiens vſque ad vltimum deſcendendo: Sunt enim hæc, ſcilicet: Donum ſapientiæ, Donum intellectus, Donum Conſilij: Donum fortitudinis, Donum ſcientiæ, Donum pietatis, Donum timoris. Primum donum dat nobis, quod adhibeamus illud ad ſtudium, & ſcientiam diuinorum, & ſacræ ſcripturæ. Secundum dat nobis, per quod aperitur nobis intelligentia eorum, quæ legimus in ſacra ſcriptura. Tertium conſilij donum dat nobis, per quod rectè eligimus viuere, & attingere regnum nobis promiſſum per Chriſtum legiferum noſtrum. Dat nobis quartum donum fortitudinis, per quod roboramur ad patiendum, & tolerandum aduerſa propter Chriſtum, & iuſtitiam, vt patet in Martyribus. Quintum dat nobis donum ſcientiæ; per quam diſcernimus noſtra bona opera, & viuimus ſecundum præcepta. Sextum donum tribuit nobis: per quod cultum uerum, & latriam Deo tribuimus, & in rebus dubijs ſaniorem partem eligimus, & ei adhæremus. Septimum timoris dat nobis donum, per quod amore quodam filiali diuina mandata ſeruamus, atque præcepta, & Deum exacerbare, & ipſi diſplicere, omni conatu, & affectu cauemus.

Dona Spiritusſancti quot. *Iſai. 11.* *Nota.*

Quare ſeptem ſint Spiritusſancti dona. Cap. CLIIII.

SEptem igitur ſunt dona multiplici ratione. Primò nempè, ut per hæc ſeptem dona expellantur ſeptem uitia, ita ſcilicet: ut timor expellat ſuperbiam: pietas inuidiam: ſcientia iram, quæ eſt quaſi quædam inſania: fortitudo accidiam: Conſilium auaritiam: ſapientia luxuriam. Humilibus ergo, ſecundum Auguſtinum; congruit donum timoris: Mitibus congruit donum pietatis, Lugentibus congruit donum ſcientiæ: Eſurientibus donum congruit fortitudinis. Miſericordibus donum congruit conſilij: Mundis corde congruit donum intellectus. Pacificis donum congruit ſapientiæ. Dicuntur etiam eſſe ſeptem dona propter regimen actiuæ, & contẽplatiuæ uitæ. Contemplatiua ſi quidem tria dona debet habere, ſcilicet Timorem ad reuerentiam maieſtatis: Intellectum ad intelligentiam ueritatis. Sapientiam ad guſtum bonitatis. Actiua uerò uita debet habere Pietatem ad agendum: Fortitudinem ad ſuſtinendum: Scientiam ad diſcretionem pietatis, Conſilium ad diſcretionem fortitudinis.

Dona Spiritusſancti cur ſint ſeptem. *Ira quid.* *Auguſti. in homil. omnium Sanct.* *Septẽ dona regunt actiuam & cõtẽplatiuã vitam.*

Donum timoris quidnam ſit. Cap. CLV.

Timoris donum quid ſit.
In compen. Theo. lib. 5 cap. 39.
Nota qui ſint doni timoris fructus.

ENumeratis itaque Spirituſſancti donis; conſequens nunc eſt; vt vniuſcuiuſque doni diffinitionem proferamus:& quidem timoris donum eſt; ſecundum Theologos, fuga mali; vel eſt, ſecundum alios, fuga animi, ne perdat quod diligit. Illud timoris donum cum aduenit cordi noſtro, docet nos præterita mala emendare, docet bona operari, conſeruat hominem in bono, miſericordiam meretur, confert prolongationem vitæ, & temporalium prouiſionem, facit orationem exaudiri, gloriam æternam meretur: quæ omnia dicuntur fructus doni timoris, ſeu quos confert donum timoris.

Species timoris quot ſint.

Timoris ſpecies quæ, & quot ſint. Cap. CLVI.

Timor naturalis qd.
Timor humanus qd.
Timor mũdanus qd.
Timor ſeruilis quid.
Timor initialis quid.
Timor filialis quid ſit.

PLanè ſpecies timoris ſex eſſe referuntur, nempe, timor naturalis, timor humanus, timor mundanus, timor ſeruilis, timor initialis, & timor filialis. Timor naturalis eſt, quo quilibet naturaliter timet nocumentum naturæ. Timor humanus eſt, quo quis nimis timet pelli ſuæ; vel eſt, quo quis ex deliberatione tantum timet pœnam ſui corporis. Timor mundanus eſt, quo quis timet omittere, quæ mundi ſunt, ſeu ſuis rebus ſpoliari. Timor ſeruilis eſt, quo quis timet peccare principaliter propter pęnam, vel ne incurrat in pœnam gehennæ. Timor initialis eſt, quo quis timet gehennam, & offenſam Dei: vnde quaſi duos habet oculos, vnum ad gehennam, alium ad Deum, & hic eſt principalior. Timor filialis eſt, quo quis timet Dei offenſam, vel ſeparationem à Deo.

Quidnam ſit vnumquodque ſequens Spirituſſancti donum, Pietatis, ſcilicet, Scientiæ, Fortitudinis, Conſilij, Intellectus, & Sapientiæ. Cap. CLVII.

Diffinitio vniuſcuiuſque doni Spũſſancti.
Donũ Pietatis quid.
Donũ Scientiæ quid.
Donũ Fortitudinis quid.
Donũ Conſilij quid.
Donum Intellect⁹ qd.
Donum Sapientiæ qd.

NVnc aliorum ſequentium Spirituſſancti donorum (facta iam primi doni, ſ. timoris, diffinitione) diffinitiones in mediũ afferamus; quarum quidem prima eſſe debet doni pietatis: & quidem pietatis donum eſt ex benignæ mentis dulcedine omnibus auxiliatrix affectio. Donum verò ſcientiæ eſt lumen ſpirituale, acceptum à Deo; in quo videntur rationes operabilium, pertinentium ad vitam, per quas ſanctè, & meritoriè viuamus. Donũ fortitudinis eſt affectio animi, qua cupiditas terrena deprimitur, nullaque aduerſitas formidatur. Donum conſilij eſt lumen immiſſum à Spirituſſancto, omnia dubia diſſoluens, & indubitanter in aggreſſione arduorum dirigens, quæ Deus ad ſtatum perfectionis pertinere propalauit. Donum intellectus eſt quoddam lumen ſpirituale infuſum ad cognitionem Dei in creaturis. Donum denique ſapientiæ eſt quoddam lumen, ſub quo videntur, & guſtantur diuina per experimentum.

De fructibus Spirituſſancti.

FRuctus verò Spirituſſancti ab Apoſtolo ad Gal. duodecim enumerantur, hoc eſt, Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Manſuetudo, Fides, Modeſtia. Continentia, & Caſtitas.

Fructus Spirituſſancti quot. Galat. 5.

Vtilitas fructuum Spirituſſancti qua. Cap. CLVIII.

Fructuum Spirituſſancti effectus

PRimus omnium fructuum Spirituſſancti fructus eſt Charitas, quæ radix eſt omnium bonorum; per quā cætera proſunt bona, & quæ ipſa non poteſt haberi ſine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus. Secundus fructus eſt Gaudium, hoc ſanè præſtans, vt homo ſpiritualis, alacriter lætanterque ſeruiat Deo. Tertius eſt Pax, quæ quidem eo ſpectat, vt in huius mundi procellis animi ſeruetur tranquillitas. Quartus verò Spirituſſancti fructus eſt Patientia, quæ in duris ferendis eſt ſita. Quintus eſt Longanimitas; quæ magnitudinem animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus fructus eſt Bonitas, quæ nulli nocet, ſed benè vult omnibus. Septimus eſt Benignitas, inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus fructus eſt Manſuetudo, quæ omnes iræ motus ſedat, & mitigat. Nonus fructus eſt Fides in proximum, vt fideles pactorum, ac promiſſorum obſeruatores ſimus. Decimus fructus eſt, Modeſtia, quæ omnem faſtus, & arrogantiæ adimit ſuſpicionem. Vndecimus fructus eſt Continentia, qua non ſolum ab eſcis, ſed etiam ab omni nequitia abſtinemus. Duodecimus fructus demum eſt Caſtitas, quæ mentem caſtam in corpore caſto conſeruat.

Primus fructus. Secundus fructus. Tertius fructus. Quartus fructus. Quintus fructus. Sextus. Septimus. Octauus. Nonus. Nota. Decimus fructus. Vndecim°. Duodecimus.

DE OPERIBVS MISERICORDIAE.

Quot ſint opera Miſericordiæ. Cap. CLIX.

SAnè operum Miſericordiæ appellatione, tum corporalia, tum ſpiritualia opera ſignificantur: Corporalia ſunt ſeptem, hoc eſt, Paſcere eſurientem, Potare ſitientem, Hoſpitari peregrinos, Operire nudum, Viſitare infirmum, Redimere captiuum, Sepelire defunctum. Quæ ideo opera miſericordiæ corporalia nuncupantur, & dicta ſunt; quoniam ad corporalem miſeriam proximi ſubleuandam exercentur. Spiritualia verò opera ſunt pariformiter in numero ſeptem, quæ ſunt: Peccantes corrigere; Ignorantes docere; Dubitantibus rectè conſulere; Pro ſalute proximi Deum orare; Conſolari mœſtos; Iniurias illatas æquo animo ferre; Offenſam remittere delinquentibus: quæ quidem opera miſericordiæ ſpiritualia ideo dicta ſunt; quod ad ſpiritualem proximi ægeſtatem releuandam referantur.

Operū miſericordiæ tū corporalium, tum ſpiritualiū enumeratio. Cur corporalia opera appellētur. Cur Spiritualia opera dicta ſint.

Miſe-

Miſericordia quid ſit. Cap. C L X.

Quid ſit Miſericordia. Auguſt. SEd dicet hic aliquis: quid eſt Miſericordia? cui reſpondemus, quod Miſericordia; ſecundum Auguſtinum in libro nono de Ciuitate Dei; eſt alienæ miſeriæ in corde noſtro compaſſio: qua profectò, ſi poſſumus, ſubuenire compellimur. Vel Miſericordia eſt triſtitia de alienis malis. Vel eſt virtus, per quam animus noſter ſuper calamitate afflictorum mouetur.

Quiſnam præcipiat exerceri ergà proximum noſtrum opera Miſericordiæ tum corporalia, tum ſpiritualia. Cap. C L X I.

Opera Miſericordiæ exerceri Deum præcepiſſe conſtat. Iſai. 58. Pſal. 111. HÆc autem Miſericordiæ opera corporalia, atque etiam ſpiritualia erga proximum noſtrum exercere, atque excolere nos docuit Deus, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus: Frange; dicit Dominus Iſaiæ, eſurienti panem tuum, & ægenos, vagoſque induc in domum tuam, cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Item Pſaltes: Iucundus homo, qui miſeretur, & cõmodat, diſponet ſermones ſuos in iudicio, quia in æternum non commouebitur: Vir enim eleemoſinarius non commouebitur in æternum, nec ſeparabitur à prçmio æterno, & à gloria cœleſti; quia gaudium ſuum nemo tollet *Matth. 25.* ab eo. Et Chriſtus Dominus. Quod vni (inquit) ex meis minimis feciſtis, mihi feciſtis: Venite ergo benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum; eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & collegiſtis me; nudus, & operuiſtis me, infirmus, & viſitaſtis me, in carcere eram, & veniſtis ad me. De ſex iſtis habemus in Euangelio, at de ſeptimo opere habe- *Tobiæ 2. & 12.* mus apud Tobiam, qui tollebat corpora mortuorum de platea, & ſepeliebat ea, & derelinquebat prandium, & mortuos abſcondebat in domo ſua, & nocte ſepeliebat eos. De ſpiritualibus item exercendis ſimiliter dicit Chriſtus, & Apoſtoli eius, pulchrè quidem, ac paſſim: *Matth. 18.* Chriſtus enim ait: Si peccauerit (loquens de primo omnium Miſericordiæ ſpirituali opere) in te frater tuus, vade, & corripe eum inter *1. Timot. 5* te, & ipſum ſolum; ſi te audierit, lucratus es fratrem tuum. Item ait Paulus ad Timothæum. Peccantes coram omnibus argue. De ſecun- *Daniel 12* do ſpirituali opere, quod eſt, vt doceamus ignorantes, ſic fatur Daniel: Qui ad iuſtitiam erudiunt multos; fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas *Galat. 6.* æternitates: & Paulus, Et ſi, inquit, præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu *Eccleſ. 5. Nota.* lænitatis. De tertio Eccleſiaſticus ſic differit; Si tibi eſt intellectus, reſponde proximo, ſcilicet, dubitanti, & conſilium petenti: ſin autem ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris in verbo indiſciplinato, *Prouer. 27* & confundaris. Item Prouerb. Vnguento, & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici conſilijs anima dulcoratur. De quarto, ſcilicet, vt oremus pro perſequentibus, & calumniantibus, ait Chriſtus Dominus:

Dominus: Diligite inimicos veſtros, & benefacite his, qui oderunt vos; & orate pro perſequentibus, &c. De quinto ſpirituali opere, quod monet, vt mæſtos conſolemur; dicit Paulus: Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, vt & ipſi poſſimus conſolari eos, qui in omni præſſura ſunt per exhortationem, qua exhortamur & ipſi à Deo. De ſexto, ſcilicet; vt iniurias illatas æquo animo feramus, ſic pariter fatur Paulus: Debemus autem nos, firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere: & alibi: Supportantes inuicem, & alibi: Patientes eſtote ad omnes. De ſeptimo, & vltimo miſericordiæ ſpirituali opere, quod eſt, vt offenſus remittat offenſam delinquentibus, ſic demum offenſis loquitur Chriſtus Dominus: Si dimiſeritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cœleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis, nec Pater cœleſtis veſter dimittet vobis peccata veſtra. Porrò ſicut offenſus tenetur remittere offenſam delinquenti: ita & offenſor tenetur reconciliare ſibi fratrem, quem offendit: unde idem Dominus: Si offers, inquit, munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Nouiſſimè nota quod de primis Miſericordiæ operibus, hoc eſt, de corporalibus, datur iſte Verſus.

Matth. 5. *Rom. 5.* *Coloſ. 3.* *1 Theſ. 5.* *Matth. 6.* *Nota.* *Matth. 5.* *Nota.*

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo. *Verſus.*

De ſecundis, hoceſt, de ſpiritualibus datur iſte alter.

Conſule, corrige, ſolare, Doce, Remitte, fer, ora. *Verſus.*

DE OCTO BEATITVDINIBVS.

Quænam ſint Euangelicæ legis Beatitudines. *Cap. CLXII.*

HÆ ſanè ſunt legis Euangelicæ Beatitudines; quas ore Sacro Chriſtus Dominus noſter diſcipulos ſuos docuit, dicens, ſcilicet, *Beatitudines quæ, & quot.*

1 Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
2 Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.
3 Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.
4 Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam; quoniam ipſi ſaturabuntur.
5 Beati Miſericordes; quoniam ipſi Miſericordiam conſequentur.
6 Beati mundo corde; quoniam ipſi Deum videbunt.
7 Beati Pacifici; quoniam filij Dei vocabuntur.
8 Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Vel ſic eaſdem Beatitudines expeditius, ac breuius enumera, & erunt eædem cum primis iam enumeratis, licèt ſolum ſeptem eſſe uideantur, dicens; Spiritus paupertas, Mititas, Luctus, Eſuries iuſtitiæ, Miſericordia; Mundities cordis;

Excluduntur p Beatitudines ſeptē peccata capitalia. Pax per quas quidem ſeptem beatitudines, ſeptem vitia capitalia excluduntur. nam Paupertas ſpiritus excludit Superbiam; Mititas Iram; Luctus Inuidiam; (quoniam qui luget pro peccatis aliorum non inuidet illis) Eſuries iuſtitiæ Accidiam; Miſericordia Auaritiam, Munditia cordis, Gulam; quia cordis munditia non ſeruit ad modum bruti animalis. Pax excludit Luxuriam, quia guſtato ſpiritu, deſipit omnis caro.

Quid ſit beatitudo. *Cap.* CLXIII.

Beatitudo quid. VErum, ſi quis roget, quidnam ſit Beatitudo, ei quidem reſpondemus; quod Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum, aggregatione perfectus. Vel Beatitudo eſt gratia non cuicunque; ſed verè ſapienti nota, faciens ad ſuauitatem conſcientiæ propinqua gloria: vnde ſecundum Beatum Auguſtinum: *Auguſt.* ille Beatus eſt, qui omnia quæ vult, habet; nec aliquid vult, quod non decet.

Beatitudines Euangelicæ ad quid à nobis obſeruari debeant. *Cap.* CLXIIII.

Beatitudinū obſeruātia cur nobis præcipiatur. CÆterum aduertendum eſt, quòd, ſecundum Caniſium; ideo octo prædictæ Beatitudines à nobis debent diligenter cuſtodiri, ac obſeruari: quoniam ipſę Euangelicæ Beatitudines maxima pars quidem ſunt legis Euangelicæ; quam Chriſtus legifer noſter in monte tradidit ore ſuo ſacro, ad hoc quidem, vt conſideremus omnes, quod *Eſai 33. Matth. 5. 2. Timot. 4* Chriſtiana iuſtitia vltra fidem aliud complectitur, & poſtulat, ſcilicet, Spiritus paupertatem, Mititatem, Luctum, Eſuriem iuſtitiæ, Miſericordiam, Munditiam cordis, ac Pacem: & vt etiam ſciremus, quòd iuſtis corona iuſtitiæ (vt Paulus illam vocat) vel merces plena, æternaque non ſine labore obuenit: vt benè Iacobus etiam hoc innuit, dicens: Beatus uir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.

Compendioſa omnium octo Beatitudinum declaratio quæ ſit. *Cap.* CLXV.

Breuis beatitudinum legis euangelicæ expoſitio. CIrca has octo legis Euangelicæ Beatitudines obſerua primo omnium; quod ideo prima Beatitudo eſt Paupertas ſpiritus; quoniam, *Ambroſ.* ſecundum Beatum Ambroſium; Paupertas ſpiritus eſt parens quædam, generatioque virtutum: quia qui contempſerit ſæcularia, ipſe merebitur ſempiterna; nec poteſt quiſque meritum regni cœleſtis adipiſci, qui mundi cupiditate poſſeſſus emergendi non habet facul- *Paupertas ſpiritus qd.* tatem. Secundo obſerua, quòd Paupertas ſpiritus hoc loco pro abſti- *Amor mundi.* nentia ab amore mundi, i. ab amore carnalium voluptatum, & deliciarū, ac propriæ excellentiæ, accipitur: hæc enim tria complectitur amor *Mititas qd* mundi. Tertio nota circa ſecūdam Beatitudinem, quod Mititas eadem

eſt cum

eſt cum manſuetudine: manſuetus verò eſt, qui nullam amaritudinem animi ſentit, ſecundum gloſſ. ſuper Matth. ex quo patet, quod manſuetudo eſt purgati animi: & ſic poteſt dici, quòd manſuetudo eſt ſpecies fortitudinis mediante patientia: Differunt tamen manſuetudo, & patientia, quoniam patientia eſt in ſuſtinentia moleſtiarum corporalium, manſuetudo uerò in ſuſtinentia contumeliarum. Obſerua quarto, quod Luctus eſt lugere pro peccato, et ipſum odiſſe, ita quod inſurgamus ad deſtructionem ipſius. Lugere autem de malo vt fugiamus ipſum, inquantum auertit ab amico, ſic lugere eſt ſolius Charitatis. Lugere uerò de quolibet malo ſpeciali, eſt cuiuſlibet virtutis: quælibet enim virtus luget de ſuo contrario. Quinto obſerua, quod eſuries iuſtitiæ eſt uehemens deſiderium iuſtitiæ, ſiue ſummi boni. Eſt autem eſuries iuſtitiæ potius Beatitudo quàm eſuries aliarum Virtutum Cardinalium; quoniam per iuſtitiam immediatè coniungimur Deo, quod non fit per alias virtutes Cardinales. Obſerua ſexto, quod Miſericordia eſt per quam pro terrenis cœleſtia meremur. Obſerua ſeptimo, quòd munditia cordis, eſt, qua clarificatur cor, & mundatur ad uidendum Deum, & ardentiſſimè eundem diligendum. Obſerua octauo, quod Pax eſt ſtatus virtutum; in quo eſt delectatio in Deo ſine contradictione carnis, mundi, & Diaboli, uel ſi aliqua alia eſt, inefficax eſt. Pacificis verò ideo magis attribuitur eſſe filios Dei, quàm alijs; quia licèt Miſericordia maximè aſſimilet hominem Deo, quantum ad opera exteriora: tamen quantum ad interiora magis aſſimilat Pax. Obſerua nono, quod octaua Beatitudo; quæ eſt; Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum; dicitur redire ad caput, quia idem præmium ſibi promittitur, quod primæ beatitudini, ſcilicet, regnum cœlorum: & nota, quod illi perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, qui parati ſunt ſuperare mortem, & tentationem mortis; & ideo talium eſt regnum cœlorum, ideoque beati ſunt.

Manſuetudinis et Patientiæ differentia notabilis. — *Luctus eſt lugere pro peccato.* — *Lugere de malo, & lugere de quolibet malo quid ſit.* — *Eſuries iuſtitiæ quid.* — *Miſericordia quid.* — *Munditia quid* — *Pax quid.* — *Nota.* — *Pacificis attribuitur eſſe filios Dei.*

DE SENSIBVS CORPORIS, SEV EXTERIORIBVS.

Senſus exteriores, ſeu ſenſus corporis quot, & quinam ſint. Cap. CLXVI.

NVnc de ſenſibus corporeis, ſeu de ſenſibus, quos quidam ſenſus exteriores vocant, dicentes, quærimus quot, & quinam ſint ſenſus corporales; Et quidem huiuſmodi ſenſus ſunt quinque, videlicet; Viſus, Auditus, Odoratus, Guſtus, & Tactus: per quos; Hieremia atteſtante; tanquam per feneſtras ingreditur ad animam peccatum, & per peccatum mors ſæpenumero, niſi diligenti animaduerſione cohibeantur, ne capiantur amore rerum vaniſſimarum. Vnuſquiſque enim dicitur habere; ſecundum Gloſſam in l. quod meo, §. finali; perfectam cognitionem ſecundum operationem, ſeu materiam ſubiectã, & benè

Senſus corporis quot, & qui ſint. — *Hierem. 9.* — *l. qd meo. ff de acqui. poſſ.*

& benè dicit Gloſſa: per ſenſum enim cognoſcimus particularia; per intellectum verò cognoſcimus uniuerſalia. Eſt enim ſenſus illa uis animæ, qua homo cognoſcit res corporeas præſentes.

Circa vſus ſenſuum qui peccetur. *Cap. CLXVII.*

VNde circa primum ſenſum dicimus, omnem aſpectum libidinoſum eſſe mortale peccatum, ſecundum quod dicit Dominus in Euangelio: Qui, inquit, uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo: nullum enim peccatum, inquit Auguſtinus, adeo eſt ueniale, quod non fiat mortale, dum placet. Vnde Iob uolens ſe ab huiuſmodi uiſus, aut aſpectus periculo præſeruare, pepigit fœdus cum oculis ſuis ut ne cogitaret quidem de uirgine; & Pſaltes ne incurreret illud idem peccatum; Auerte, inquit, oculos meos ne uideant uanitatem, puta aliqua ſpectacula turpia, choreas, hiſtriones, laſciuos, ioculatores, & huiuſmodi ad talem delectationem uel libidinem trahentes ſpectatores, ut in mortale corruant peccatum. At auditu peccamus, cum illicita, turpia, inhoneſta, obſcœnaque audimus cum delectatione: Qui enim ex Deo eſt, uerba Dei audit, non cantilenas, non comœdias, non amatoria uerſuum uerba, nec cantica lyræ obſcœna, nec ſaltatricis, aut amaſiæ uocem: & ideo dicit nobis Dominus: Videte, inquit, quid audiatis; quaſi dicat; videat omnis, ne vt Eua, ſerpentem audiat, ac lignum uetitum reſpiciat. Itaque Dei filium audire, in quo Dominus ſibi complacuit, ac verbum eius, debemus, ac deinde eius Prophetas, Apoſtolos, Prædicatoresque ita, vt omnem intellectum noſtrum captiuemus in obſequium Domini noſtri Ieſu Chriſti. Odoratu item ita vti debemus; ut non modum in aliquo excedat, aut nimia delectatione ſe delectet in odoribus: nam ſi quis odorat; aut olfacit aliquid ſine neceſſitate, aut ſine vtilitate; ſed ſolum delectatione ſenſuali: uel etiam portans apud ſe odores; vel ſe abluens, uel lymphis, aut aquis, nimio odore fragrantibus ſe aſpergens; peccat quidem: quoniam ſupradicta concitant hominem ad luxuriam, quæ damnatur, ut mortale peccatum; cum maximè prædictorum talium odor, aut olfactus vſque ad operationem proſilit. Idem dic etiam de mulieribus, utentibus odoribus ad ſui concupiſcētiam extra Matrimonium, mortaliter agere creduntur communiter ab omnibus: idcirco dicit Dominus ipſis mulieribus: Auferam, inquit, murenulas, & olfactoria à uobis; & erit pro ſuaui odore fœtor. Guſtu uerò peccamus, ſi nimis comedimus, uel bibimus; uel ſi ob cibi dulcedinē comedimus, uel uinū pp guſtum bibimus, & non ad ſuſtentationem corporis. Tactu demum peccamus; ſi manu fidem dedimus eā violādo, ſi aliena rapimus, ſi clā aliquid abſtraximus, ſi aliquem percuſſimus, ſi pedibus ad perpetrandum malum ambulauimus: uel ſi libidinoſa delectatione aliquam, aliquemve, & non propter neceſſitatem, aut conſuetudinem, aut utilitatem, tetigimus: nam ſi ſolus conſenſus in delectatione mortalis eſt, multo fortius talis tactus. Nunc de ſpiritualibus ſenſibus ſubodoremus aliqua ſub breuitate.

Matth. 5. August. Iob. 31. Psal. 118. Auditus. Ioan. 8. Dist. 37. c. sacerdotes Amos. 5. 2. Par. 9. Mar. 4. Genes. 3. Matth. 3. Luc. 11. 2. Cor. 10. Odoratus. Isai. 3. Gustus. Tactus. Nota.

DE SENSIBVS SPIRITVALIBVS.

Spirituales ſenſus quot, & qui ſint. Cap. CLXVIII.

SVnt autem ſenſus ſpirituales pari modo quinque, ſcilicet; Perceptio, Cogitatio, Conſcientia, Subtilitas, Animoſitas: per quos quidem percipit anima ſpiritualia, quæ in ſponſi ſui pulchritudine percipere fas eſt. *Senſus ſpirituales qui ſint. Anima percipit ſpiritualia.*

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS, *Quæ communiter Mortalia appellantur.*

Quot, & quæ ſint peccata mortalia. Cap. CLXIX.

AD hæc mortalia peccata, ſeu capitalia, ſeptem eſſe dicimus; quæ ita enumerantur in libro, qui nuncupatur Officium Beatæ Mariæ Virginis à Sancta Matre Eccleſia, ſcilicet: Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, & Accidia: quæ dicuntur eſſe ſeptiforme caput, ſeu capitalia, ſecundum Magiſtrum Sententiarum, quoniam ex eis, veluti capitibus ac fontibus, oriuntur omnia mala: nullum enim malum eſt, quod non trahat originem ab aliquo horum prædictorum. *Peccata mortalia ſeptẽ eſſe dicuntur. lib. 2. diſt. 43. Hæc 7 peccata cur capitalia nũcupẽtur.*

Peccatum quid ſit. Cap. CLXX.

DIffinitur autem peccatum ab Auguſtino in libro primo retractationum, cap. 15. & ab Ambroſio in libro de Paradiſo, cap. 8. multis modis, & primo ab Auguſtino ſic: Peccatum eſt voluntas, conſequendi, quod iuſtitia vetat. Secundo ſic ab eodem diffinitur, ſcilicet: Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Tertio ſic ab Ambroſio: Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ & cœleſtium inobedientia præceptorum. Quarto peccatum eſt ſpreto incommutabili bono, rebus mutabilibus adhærere. *Peccatum quid. Auguſt. Ambroſ.*

Quid ſit peccatum ſecundum rem. Cap. CLXXI.

DE peccato quidem tenendum eſt, quod non eſt ſubſtantia, vel res aliqua; ſed defectus, & corruptela; & dicitur peccatum nihil, propter tria; Primo propter defectum, quia peccatum non eſt aliqua res naturalis, ſed corruptio boni. Secundo propter effectum, quia peccatum annihilat, & deficere facit à vero eſſe. Tertio propter deſpectum, quia vilem facit hominem, & indignum præmio. *Peccatum nihil ꝓpter tria dicit. Nota.*

Quid ſit peccatum ſecundum nomen. Cap. CLXXII.

Peccatũ dicitur macula. Reatus. Pollutio. Delictum. Pœna. Culpa. Offenſa. Prauaricatio. Vitium. Scelus. Nephas. Crimen.

PEccatum habet multa nomina: vocatur enim macula; quia imaginem animæ deformat. Item Reatus, quoniam ad pœnam æternam obligat. Item dicitur pollutio, & hoc quantum ad contagionem contractam ex terrena delectatione. Item vocatur pœna, inquantum reſpicit peccatum primi hominis, in quo natura noſtra corrupta fuit. Item delictum, ſecundum quod eſt receſſus à dignitate gratiæ habitæ. Item vocatur culpa, prout reſpicit pœnam. Item offenſa, & hoc quia contra Deum eſt. Item præuaricatio, & hoc inquantum mandatum Dei reſpicit. Item vitium, ideſt, defectus bonorum naturalium. Item peccatum dicitur peruerſitas, prout eſt cõuerſio ad bonum commutabile. Item uocatur ſcelus propter iniuriam Dei magnam. Item nefas, prout eſt illicitum perſonæ perpetranti. Item vocatur crimen, prout dignum accuſatione, & pœna.

Effectus peccati quis ſit. Cap. CLXXIII.

Mala quæ faciat homini peccatum. Nota benè. Geneſ. 1. Hierem. 3. Prouer. 18. Geneſ. 8. 1 Reg. 31. Geneſ. 4. Peccatum ex alio naſcitur. Abyſſus abyſſum inuocat.

MVlta mala facit homini peccatum, ante mortem, in morte, & poſt mortem. Ante mortem hæc mala operatur. naturalia vulnerat, ideſt, intellectum, memoriam, ingenium, & huiuſmodi, quæ per peccatum obtenebrantur, & uitiantur: gratuitis ſpoliat, ideſt virtutibus; animam maculat; ad pœnam æternam obligat; Geneſ.1. Quacunque die comederis ex eo, morte morieris. Conſcientiam amaricat; Ierem.3. Vide quam malum, & amarum eſt, te dereliquiſſe Deum tuum. Cor indurat, prouer.18. Peccator cum in profundum peccatorum uenerit, contemnit. Inſenſibilem reddit. Geneſ. 8. Viſus eſt ei quaſi ludens loqui. Animam occidit, quia uera uita, ideſt, Deo, priuat. 1.Reg.31. Saul irruit in gladium ſuum. Ad alia peccata trahit: exemplum habemus de Cayn, Geneſ.4. Qui egreſſus in agrum occidit fratrem ſuum Abel. Quod autem peccatum naſcatur ex alio, ſic apparet. Superbia enim quia vult omnes excellere; dolet, ſi aliquis ei æquetur; & ſic ex ea naſcitur inuidia. Inuidia uerò quia de facili iraſcitur ei, cui inuidet, & ideo ex ea naſcitur Ira. Sed ira cum non poteſt ſe uindicare triſtatur, & ideo ex ea naſcitur Acedia. Acedia uerò conſolationem quærens, facit auarum. Auaritia autem, quia in temporalibus abundat, poteſt magis exercere gulam. Gula uerò propter uentris repletionem de facili ſpumat in libidinem, & ita generat Luxuriam. Item peccatum bona quæ fiunt, infructuoſa reddit, & quantũ ad meritum, & quantum ad præmium. Item peccatum ex homine infernum facit: quia in peccatore eſt ignis Auaritiæ, fætor Luxuriæ, tenebræ Ignorantiæ, uermis Conſcientiæ, ſitis Concupiſcentiæ, & Dæmones propter effectum, & huiuſmodi. Sequitur, quod peccatum in morte grauat hominem: quia in morte priuatur homo ſolatio uiſibilium, quæ dilexit, ſcilicet, cibo, potu, amicis, rebus, lumine, requie,

In morte homo priuatur mul tis, propter peccatum.

& proprio corpore, quod nunquam in tali forma ſuſcipiet, imo uellet non habere, ſicut quando pro dimidia parte corroſum eſt a uermibus, quia ſtupebit anima peccatoris, quando corpus reſumendum uidebit. Turbabitur peccator, quando uidebit in morte concurſum Dæmonũ ad animam. Poſtremo uidendum eſt, qualiter peccatum premat hominem poſt mortem. Confuſionem habebit ex malorum operum denudatione: Num. 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua, Exprobrationem Chriſti audiet in Iudicio. Matth. 5. Eſuriui & non dediſtis mihi manducare, & requie, & luce priuabitur. Matth. 22. ligatis manibus, & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. Vnde non ualebit ei ille cantus: Requiem æternam &c. Suffragijs Eccleſiæ non gaudebit. Iſai. 66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. In infernum præcipitabitur, ac à Deo, & electis, omnibuſque bonis ſeparabitur. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. A ſtatu pœnitendi cadet. Ierem. Tranſit æſtas, finita eſt meſſis. omnis ſpes miſericordiæ præcidetur. Iſai. 30. Non remanebit teſta, ut portetur igniculus, ſcilicet, charitatis de incendijs, aut hauriatur parum aquæ de fouea ſcilicet, diuinæ miſericordiæ. Hæc & multa huiuſmodi mala, & nocumenta eueniunt homini peccatori, quæ cum innumera eſſe comperiantur, ideo ſupradicta enarrata hic ſufficiant.

Nota. *Num. 3.* *Matth. 5.* *Matth. 22.* *Iſaia 66.* *Matth. 25* *Hierem.* *Iſaia. 30.*

Quotuplex ſit peccatum. Cap. CLXXIIII.

SEd aduertendum nobis eſt, quòd peccatum; ultrà ea, quæ de eo generatim ſupra diximus, eſt duplex, uidelicet, Originale, & Actuale. Originale peccatum eſt carentia originalis iuſtitiæ: uel peccatum originale eſt carentia debita Iuſtitię, per inobedientiam Adæ factum, quam comitatur carentia uiſionis diuinæ: & dictum eſt Originale peccatum, quod à uitioſa noſtra origine illud trahamus, uel quod ſit originalis Iuſtitiæ priuatio, qua Deus Adamum primum noſtrum parentem ordinauit, cum illum ipſum rectum, iuſtumque ad imaginem, ſimilitudinemque ſuam condidit. At Actuale peccatum eſt, quod opere, uel omiſſione perpetratur. Vel peccatum Actuale eſt carentia propriæ Iuſtitiæ, cauſata per inobedientiam propriæ uoluntatis.

Peccatum quotuplex. *Actuale peccatum quid.*

Quotuplex ſit peccatum Actuale. Cap. CLXXV.

INſuper actuale peccatum eſt duplex, ſcilicet Veniale, & Mortale. Veniale peccatum eſt, quod hominem uſque ad reatum perpetuæ mortis non grauat, ſed pœnam meretur & facilè indulgetur. Vel Veniale peccatum eſt amor uoluptatis in creatura citrà Deum, uel præter legem Dei, non autem contrà. Mortale uerò peccatum eſt inobedientia mandatorum diuinorum, ideſt, dictum, factum, concupitum, contra legem Dei.

Actuale peccatum quotuplex. *Veniale quid.* *Mortale peccatum quid.*

Veniale peccatum quomodo mortale fieri poſſit. Cap. CLXXVI.

Peccatum veniale po teſt fieri mortale quatuor modis. *In peccato duo ſunt.* *Nota.* *Auguſti.* *Gregor.* *Eccl. 19.*

AMplius ſciendum eſt, quod actus, qui ex ſe eſt de genere uenialis, poteſt fieri mortalis quatuor modis. Primo ex conſcientia: quia quicquid fit contra conſcientiam, ædificat ad Gehennam, etſi ſit contra conſcientiam erroneam: & hæc eſt ratio: quia cum in peccato duo ſint, ſcilicet, auerſio, & conuerſio; penes primum iudicatur peccatum; quoniam auerſio à Deo eſt quaſi formale, & conuerſio ad creaturam, eſt quaſi materiale: quamuis ergo leuare feſtucam, uel calamum, de terra, uideatur eſſe leue; tamen quando fit contra conſcientiam, peccatum eſt: quia ſpernitur bonum incommutabile, & ita fit auerſio à creatore. Secundo ex complacentia; Vnde Auguſtinus, Nullum, inquit, peccatum adeo eſt ueniale, quod non fiat mortale, dum placet. Tertio ex diſpoſitione: quia frequenter per lapſum in uenialia, diſponitur homo ad mortalia; & hoc ſecundum illud Gregorij: Vitaſti inquit, ſaxa grandia; uide, ne obruaris arena: & hoc ideò dicit: quia ſæpè de minimis peccatis uenitur ad magna, ſicut de modica ſcintilla quandoque ſurgit magnus ignis. Eccle. 19. Qui inquit, modica ſpernit, paulatim decidet. Quarto ex progreſſu, quia quando inſurgit veniale, ſi non prohibetur, poſſet progredi uſque ad mortale, non quia ipſum ueniale in ſubſtantia poſſet fieri mortale; ſed quia ex ipſo occaſionaliter fieret progreſſus ad mortale.

Rurſus Peccatum duplex eſt. Cap. CLXXVII.

Peccatum rurſus duplex. *Iuſtitia quibus cõſtet.* *Pſal. 33.*

RVrſus vtrumque peccatum iam dictum duplex eſſe comperitur, commiſſionis, nempè, & omiſſionis: Iuſtitia enim duabus partibus conſtat: quæ ſunt declinare à malo, & facere bonum: ſicut ſcriptum eſt per Pſaltem: Declina inquit, à malo, & fac bonum. Qui ergo deflectit ad malum, peccat commiſſione: qui verò omittit facere bonum, & præſertim, qui non præſtat munia, & officia debitá vocationis, & miniſterij ſui; peccat omiſſione.

Triplex rurſus reperitur eſſe Peccatum. Cap. CLXXVII.

Iterum peccatum triplex eſſe cõperitur. *Peccatum cordis.* *Peccatum oris.* *Peccatum operis.*

ITem triplex eſſe peccatum demonſtratur; nempe, peccatum cordis, peccatum oris, & peccatum operis. Cordis quidem peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ per inordinationem intrinſeci motus mentis. Oris uerò peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ oris inſtrumento uel medio facta. Sed operis peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ per inordinationem aliorum extrinſecorum motuum, & ex conſuetudine. Nunc ad ſeptiforme peccatorum Actualium caput redeamus, & de Superbia primò dicamus.

Quid ſit Superbia. *Cap. CLXXVIII.*

Sciendum nobis eſt antequam ad Superbiæ diffinitionem deueniamus, quod peccatorum Actualium mortalium vnum eſt initiũ; duplex radix; triplex fomentum; ſeptiforme caput. Vnum initium dicitur Superbia; iuxta illud; Initium omnis peccati Superbia. Duplex verò radix eſt, ſcilicet, timor malè humilians, & amor malè accedens: omnis autem timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, niſi quia amat illud habere. Triplex peccati fomentum, ſunt tria, quæ ſunt in mundo, ſcilicet Concupiſcentia oculorum, Concupiſcentia carnis, & Superbia vitæ. At ſeptiforme caput: ſunt Superbia, Inuidia, Auaritia, Gula, Ira, Luxuria, & Accidia. De hoc ergo Septiformi capite differere uolentes, ab initio auſpicandum eſſe uidetur congruum, & commodum, ab ipſa Superbia, quę eſt Regina omnium vitiorum, & Mater. Eſt igitur Superbia peruerſæ celſitudinis appetitus. Vel Superbia eſt animi tumor, quo Deus contemnitur, proximus deſpicitur: & proprio appetitui ſuper rationem obtemperatur. Sed Inuidia eſt odium fęlicitatis alienæ. Vel Inuidia eſt triſtitia de bono alterius. Auaritia uerò eſt immoderatus amor habendi. Vel Auaritia eſt quarumlibet rerum inſatiabilis, & inhoneſta cupido. Gula uerò eſt immoderata cibi auiditas. Vel Gula eſt uorax edacitas naturæ finibus non contenta. Ira uerò eſt ulciſcendi libido. Vel eſt immoderata cupiditas puniendi eum, à quo læſum ſe quis arbitratur. Luxuria eſt incontinentia corporis ex pruritu libidinis naſcens. Vel eſt inordinatus appetitus rei Venereæ. Demum Accidia eſt langor animi immoderatus, & nimia deſidia ad benè operandum; vel Accidia eſt quoddam tedium benè operandi.

Peccatorũ actualium unũ eſt initium, et duplex radix. *Eccl. 10.* *Timor ab amore procedit.* *Triplex fomentũ peccati.* *Septiforme caput.* *Superbia eſt omniũ uitiorũ mater.* *Inuidia quid ſit.* *Auaritia quid.* *Gula qd.* *Ira quid.* *Luxuria quid.* *Accidia quid.*

Species Superbiæ quænam ſint. *Cap. CLXXIX.*

Licèt de ſpeciebus Superbiæ, diuerſi diuerſa dicant, ac diuerſimodè ab eiſdem enumerentur: quatuor tamen tantum eas eſſe propono hic, adhærens dictis Theologorum, ſic determinantium in libro aureo illo, qui Theologicæ veritatis Compendium nuncupatur. ij enim inquiunt: quatuor ſunt Species Superbiæ. Prima eſt, cum homo à ſeipſo æſtimat ſe habere bonum, quod habet. Secunda eſt, ſi deſuper ſibi datum credit, & pro ſuis meritis accepiſſe ſe putat. Tertia eſt, cum iactat ſe habere bonum, quod non habet. Quarta eſt, quando cæteris deſpectis, ſingulariter vult videri.

Species Superbiæ quatuor.

Rami, ſeu filiæ Inuidiæ quæ, & quot. *Cap. CLXXX.*

Inuidia; ſecundum Gregorium Magnum, in libro trigeſimo primo Moralium, cap. 31. habet quinque filias. Prima eſt odium, quod eſt uelle malum alicui, & nolle bonum. Secunda eſt exultatio in ad-

Inuidia filia quinq. *Greg. Magnus li. 31. Mor. c. 31.*

uerſis proximi. Tertia eſt afflictio in proſperis proximi. Quarta eſt ſuſurratio, quæ eſt detractio latens. Quinta eſt detractio, & hæc fit in aperto, quia intendit melior apparere illo qui detrahit.

Auaritiæ quæ, & quot ſint filiæ. Cap. CLXXXI.

Auaritiæ filiæ ſeptem. Obduratio. Violentia. Inquietudo. Periuriũ. Fallacia. Fraus. Proditio.

ITem filiæ Auaritiæ ſunt ſeptem, ſecundum prædictum Beatum Gregorium ibidem. Prima eſt obduratio cordis, quæ fit omittendo eleemoſynam. Secunda eſt violentia, hæc fit nocendo alicui palàm per facta mala, quam uocat Iſidorus rapacitatem. Tertia inquietudo, hæc eſt appetitus lucri. Quarta eſt periurium, quod ſæpè incidit in emptionem, & venditionem. Quinta eſt fallacia, quæ fit per uerba decipientis in occulto. Sexta eſt fraus, hæc eſt deceptio perfecta, & hoc in præſentia illius, qui decipitur. Septima eſt Proditio, quæ eſt idem, quod deceptio, quæ fit in abſentia decepti.

Filiæ Gulæ quæ, & quot. Cap. CLXXXII.

Filiæ gulæ quinque. Scurrilitas. Multiloquium. Inepta lætitia. Immunditia. Hebetudo mentis.

POrrò filiæ Gulæ ſunt & ipſæ quinque. Prima eſt Scurrilitas: quia Gula mouet ad verba ſcurrilia: per gulam enim homo ſe habet inordinatè ad exteriores actus ad modum ioculatoris. Secunda eſt Multiloquium, ſcilicet, detractio, vituperia, & alia verba inania. Tertia eſt Inepta lætitia, ideſt, laſciuia carnis, ſiue geſtus corporis inordinatus, laſciuiam mentis demonſtrans. Quarta eſt Immunditia, quæ ſolet prouenire ex gula, vt eſt vomitus & eructationes fœtidæ, ac luxuria. Quinta eſt hæbetudo mentis, ideſt, ſubuerſio rationis.

Filiæ Iræ quæ, & quot ſint. Cap. CLXXXIII.

Filiæ Iræ ſunt ſex. Rixa ſiue audax uoluntas. Timor mẽtis. Cõtumelia. Clamor. Indignatio. Blaſphem.

AMplius filiæ iræ ſex eſſe notantur, quarum prima eſt Rixa, hæc eſt audax voluntas vindicandi iniuriã factam per ſe. Secunda eſt, tumor mentis, hæc eſt voluntas vindicandi cauſa fugiens aduerſarium, ne cum eo colloquium habeatur propter æſtimatas inimicitias. Tertia eſt Contumelia, quæ eſt voluntas, ſe vindicans per exprobrationem malorum. Quarta eſt Clamor, quæ eſt voluntas ſe vindicans in exaltando vocem per vituperium exprobratum, & ad aliorum aures perueniens. Quinta eſt Indignatio, quæ eſt uoluntas ſe uindicans per ſignum moleſtiæ, exterius declaratum. Sexta eſt Blaſphemia, quę eſt voluntas, ſe uindicans per opprobrium Deo, vel Sanctis illatum.

Luxuriæ ſpecies, ſeu differentiæ quæ, & quot ſint. Cap. CLXXXIIII.

Differẽtiæ Luxuriæ octo. Fornicatio. Meretricium.

AT differentiæ Luxuriæ ſunt octo; Prima eſt Fornicatio, quæ eſt ſoluti cum ſoluta. Secunda eſt Meretricium, quod fit dupliciter, ſcilicet, per uagam libidinem cum diuerſis peccando; uel cum publice

publice venali concubando. Tertia eſt Adulterium, quo coniugalis thorus vitiatur. Quarta eſt Stuprum, ſeu defloratio, quo, quaue virginalis integritas corrumpitur. Quinta eſt Sacrilegium, quo continentia Deo dicata læditur, vt in clericis, & religioſis Sacris Ordinibus ſublimatis, & his, qui emiſerunt votum continentiæ. Sexta eſt Inceſtus, quo vinculum conſanguinitatis, uel affinitatis, vel compaternitatis corrumpitur. Septima eſt peccatum contra naturam, ſiue Sodomia, quo naturalis vſus peruertitur; quia ſemen effunditur extrà locum ad hoc deputatum. Octaua eſt libidinoſus coitus, coniugalis, qui multipliciter accipitur; coitus enim cõiugalis aut licitus eſt, aut fragilis, aut impetuoſus. Licitus eſt, quando fit cauſa prolis, vel ad ampliãdum cultum Dei, vel cauſa reddendi debitum, vel cauſa vitandi fornicationem non in ſe, ſed in coniuge: & in iſtis ſupradictis modis nullum dicitur peccatum eſſe. Fragilis eſt, quando fit cauſa delectationis; & tunc diſtinguitur: quia ſi amor illius delectationis præponitur Deo, mortale peccatum eſt, ſi verò poſtponitur, veniale. Impetuoſus coitus eſt, qui ex ſola libidine proueniens, metas honeſtatis, & rationis tranſcendit, qualis eſt qui cauſa ſatiandæ libidinis per meretricias blanditias exercetur. Secundo cum fit contra naturalem modum. Tertio cum fit tempore prohibito. Quarto quando acceditur ad mulierem prægnantem, & vicinam partui, vel quæ eſt in fluxu menſtruo.

Adulteriũ. Stuprum. Sacrilegiũ. Inceſtus: Contra naturam. Libidinoſus coitus coniugalis. Licitus coitus. Nota. Fragilis coitus. Impetuoſus coitus, qui ſit quatuor modis.

Filiæ Luxuriæ quæ, & quot ſint. Cap. CLXXXV.

Luxuriæ filiæ octo.

SEd Filiæ Luxuriȩ ſunt Octo, ſecundum Beatum Gregorium in præallegato libro trigeſimoprimo Moralium, cap. 31. Prima eſt Cȩcitas mentis; quia ſecundum Auguſtinum; in opere Luxuriæ tota ratio abſorbetur. Secunda eſt Inconſideratio mortis, ſcilicet, & inferni. Tertia eſt Inconſtantia, ſcilicet, ad cogitandum deſiderandumque nunc iſtud, ſiue illud. Quarta eſt Amor ſui, ſcilicet, quo aliquis deſiderat longam vitam, ad hoc, vt expleat voluptatem ſuam. Quinta eſt Præcipitatio, qua quis præcipitanter recurrit ad peccandum, exponens ſe periculo mortis propter Luxuriam faciẽdam. Sexta eſt Odiũ Dei; quia Deus abſtrahit ſe ab eis, & punit eos, qui ſequuntur carnis delicias, ad quas inclinat Luxuria. Septimá eſt Affectus præſentis ſæculi, ſcilicet, appetitus bonorum, diuitiarum, ſanitatis, fortitudinis, & huiuſmodi; per quæ luxurioſus finem ſuum conſequitur. Octaua eſt Deſperatio futuri ſæculi; quæ eſt diffidentia gloriæ, vel veniæ conſequendæ, & hæc eſt filia Luxuriæ conſumatæ.

Gregorius lib. 1. Moral. c. 31. Auguſt. Cȩcitas mẽtis. Inconſideratio. Inconſtantia. Amor ſui. Præcipitatio. Odiũ Dei. Affectus præſentis ſæculi. Deſperatio futuri ſæculi.

Accidiæ Filiæ quæ, & quot ſint. Cap. CLXXXVI.

ACcidiam demum habere ſex filias dicit idem Gregorius in præcitato loco. Prima uocatur Malitia, quæ eſt uoluntas machinandi malum alicui: cum enim quis iniuriatur alij, tunc iraſcitur, & poſtea triſtatur. Secunda eſt Deſperatio; quia diffidentia meritorum,

Accidiæ filiæ ſex. Malitia. Deſperatio,

mater eſt diffidentiæ præmiorum, ex qua iterum oritur triſtitia. Tertia eſt Puſillanimitas, quæ naſcitur ex diffidentia, proueniente ex conſideratione propriæ infirmitatis, uel operis arduitatis. Quarta eſt Rancor, qui eſt inueteratum odiũ. Quinta eſt Torpor circa præcepta, ideſt, quædam inſuaſibilitas; propter quam homo non poteſt induci ad executionem mandatorum Dei. Sexta eſt Euagatio mentis circa illicita.

Puſillanimitas. Rancor. Torpor. Euagatio mentis.

Prædicta ſeptem vitia capitalia cuinam comparentur.
Cap. CLXXXVII.

Septẽ vitiorum capitaliũ Comparatio. Alia Comparatio.

ADuertendum eſt, quòd ſeptem prædicta uitia capitalia, comparantur ſeptem beſtijs. Superbia enim comparatur Leoni, Inuidia Cani, Ira Lupo, Accidia Aſino, Auaritia Eritio, Gula Vrſo, Luxuria Porco. Alio modo comparantur ſeptem infirmitatibus. Superbia comparatur Inflationi. Inuidia Lepræ. Ira Freneſi. Accidia Lethargię. Auaritia Hydropiſi. Gula Epilepſiæ. Luxuria Febri.

Supradicta ſeptem vitia quomodo curentur paſſione Chriſti.
Cap. CLXXXVIII.

Septem vitia capitalia Chriſti paſſione curantur, & quomodo. Ioan. 19. Luc. 23.

SEd prædicta ſeptem uitia Chriſti paſſione curantur. nam capitis Chriſti inclinatio in cruce curat Superbiam. Oratio pro inimicis Iram. Apertio lateris Inuidiam. Portatio crucis Accidiam. Traditio ſpiritus Patri, corporis cruci, matris diſcipulo, ueſtium crucifixoribus, hæc curant Auaritiam. Flagellatio Luxuriam. Potatio fellis Gulam.

Quænam ſint virtutes contra ſeptem antedicta mortalia peccata.
Cap. CLXXXIX.

Septẽ virtutes cõtra ſeptem peccata mortalia. Virtutes delẽtes peccata ſunt quatuor. Ad tria alia peccatorũ genera tranſit Author.

AD euitanda item iam ſæpè dicta peccata mortalia; has ſeptem uirtutes; quæ præmemoratis capitalibus vitijs opponuntur, ſummo quidem ſtudio & amore, ſi vitam animæ quęrimus; conſectari nos oportet, nempe: Humilitatem, quę eſt contra Superbiam; Patientiã, quę eſt contra Iram; Amorem proximi qui eſt contra Inuidiam; Largitatẽ, quę eſt contra Auaritiam; Abſtinentiam, quæ eſt contra Gulam; Caſtitatem, quæ eſt contra Luxuriam. Sed virtutes delentes peccata ſunt quatuor, ſcilicet, Pœnitentia, Eccleſiarum Viſitatio, Indulgentia, Confeſſio. Reſtat modò, vt aliqua de peccatis Alienis, ac de peccatis clamantibus in cœlum, necnon & de peccatis in Spiritumſanctum, dicamus, ac diſſeramus, in primis quærentes ſic.

Peccata aliena quæ, & quotnam ſint. *Cap. CXC.*

Aliena peccata q̃ ſint, & quot.

PRæterea aduertendum nobis, quòd vltra Originale, Veniale, ac Mortale peccatum, competiuntur quædam alia peccata, quæ peccata

cata aliena à noſtris maioribus nuncupata fuerunt,eo quod manibus aliquis,ſeu opera aliena perficiantur: vel quod ſint cum aliena perſona,& non cum propria facta:quæ licèt non noſtra ſint propria maleficia: nobis tamen imputantur;noſtraſq; conſcientias coram Deo reas damnationis conſtituunt,ut quando verbi gratia cauſam efficacem furto,rapineve, aut alicui uiolentæ uſurpationi dederimus, aut damnificationi: tunc in ſolidum ad ſatisfactionem, ac reſtitutionem tenemur, quod & ſuprà in ſeptimo decalogi præcepto dictum fuit. Itaque prædicta alienapeccata iſtis infraſcriptis uerſibus,ſeu uerbis, continentur, ſcilicet: *Nota.* *Suprà cap. 46.*

Iuſſio, Conſilium, Conſenſus, Palpo, Recurſus;
Participans, Mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Quorum uerſuum,uerborumve expoſitio;cum ſuprà diligenti elucidatione iam facta ſit;ideo non eſt quod hic plura circa eam abſumamus uerba:aliqua tamen hic etiam quæ huiuſmodi nouem peccata aliena concernunt non obticenda cenſui: & breuibus agendo,capio primum uerbum illorum nouem uerborum,quod eſt: Iuſſio,& dico,quod ille, qui iuſſit furari,aut aliud quippiam mali committi,tenetur ad reſtitutionem totius:quando ex ſua iuſſione ſecuta eſt præda, uel nomine ſuo facta,ratam habuit,aliàs non. Conſilium,hoc eſt,intelligendum, quando ex hoc probabiliter creditur damnum ſecutum eſſe. Conſenſus,ſcilicet,cooperationis:ſi enim non cooperetur;quia ſine eo fuiſſet factum, reſtituet quantum nocuit per ſe,uel ſuos;aut quantum habuit,uel expẽdit de rebus ablatis. Palpo,id eſt,adulator,laudãs raptores;quia ex hoc in ſolidum tenetur; quia non oportet laudando augere malitiam,ff. de ſer.corrup.l.1.§. perſuadere. Recurſus,id eſt,Receptator,qui etiam in ſolidum tenetur, C. & ff. de receptatoribus. Participans, ideſt, in crimine, ſociando eos. Mutus, ideſt, qui uidet furtum fieri, & doloſè tacet, cum poſſet impedire: hic tamen non tenetur reſtituere, niſi ex officio ad hoc teneatur. Non obſtans,ideſt,qui poſſet obſtare, & non obſtat; & de iſto dictum eſt de muto. Non manifeſtans,ideſt,qui ſcit, ubi res furtiua eſt,uel rapta; nec indicat etiam cum de hoc interrogatur. *Iuſſio.* *Conſilium.* *Conſenſus.* *Palpo.* *Recurſus.* *Participãs* *Mutus.* *Nõ obſtãs.* *Non manifeſtans.*

Peccata clamantia in cœlum quæ & quot ſint.
Cap. CXCI.

Peccata quatuor ſunt clamãtia in cęlu.

EST & aliud genus peccatorum,quod uocatur peccatum clamans in cęlum;quod quadruplex eſſe inuenitur.Primum eſt homicidium voluntarium. Secundum eſt peccatum Sodomiticum.Tertium eſt Oppreſſio pauperum. Quartum eſt Merces operariorum defraudata. De Primo dicit Deus ad Cayn homicidam. Quid feciſti? inquit; Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra: nũc igitur maledictus eris ſuper terrã. De Secũdo dicitur Geneſ.18.Clamor Sodomorũ,& Gomorrhęorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. De *Geneſ. 4.* *Geneſ. 18*

Tertio

Exod. 22. Tertio dicitur Exod. 22. Si læſeritis eos, uociferabuntur ad me, & ego
Iſai. 10. exaudiam eos. Et alibi Dominus per Iſaiam dicit: Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitiam ſcripſerunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & cum facerent cauſæ humilium populi mei. De
Iacob. 5. Quarto, ac ultimo dicit Apoſtolus, Iacobus, Ecce merces, ait, operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à uobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introiuit. Et alibi. Panis egentium, ait, uita pauperis eſt; qui defraudat illum, homo ſan
Eccleſ. 34. guinis eſt.

DE PECCATO IN SPIRITVMSANCTVM.

Peccatum in Spiritumſanctum quid ſit. Cap. CXCII.

Peccatum quando dicatur ĩ Patrẽ, et quã do in Filiũ, & quando etiã in Spiritũſanctum.

Magiſter lib 2. diſt. 43.

QVamuis generaliter omne peccatum ſit contra Deum trinum, & unum: appropriatè tamen dicitur aliquod peccatum eſſe in Patrem, aliud in Filium, aliud in Spiritumſanctum. In Patrem enim peccatur ex impotentia, in filium ex ignorantia, in Spiritumſanctum ex malitia; hoc eſt, quando uoluntas poteſt, & ſcit reſiſtere alicui malo, & tamen ex ſola malitia illud eligit. Peccatum ergo in Spiritumſanctum eſt oblatam Dei munificentiam, quæ Spirituiſancto tanquam fonti bonorum tribui peculiariter ſolet, ex malitia contemptim abijcere.

Nota.

Peccatum in Spiritumſanctum quomodo irremiſſibile dicatur, & quare. Cap. CXCIII.

Quomodo irremiſſibile, & quare.

Matth. 12

DIcit Dominus in Euangelio, quod omne peccatum, & blaſphemia remittitur hominibus; Spiritus autem blaſphemia nõ remittitur: & quicunque dixerit uerbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritumſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc, neque in futuro ſæculo. Vnde peccatum hoc in Spiritumſanctum dicitur irremiſſibile in hoc ſæculo, & in futuro, non quia dimitti nõ poſſit: ſed quia raro, aut uix dimittitur in hoc ſæculo, quãtum ad culpam, aut in futuro, quantum ad pœnam. Item quia non legitur dimiſſum, propter quod dicitur irremiſſibile: ſicut Melchiſedech dicitur ſine patre, quia non legitur de eius patre. Item qui aduerſatur fonti, ut dictum eſt, remiſſionis, ſcilicet, Spirituiſancto. Item propter impotentiam hominis: quia uix poteſt ſe preparare ad gratiam, quem tanta moles peccati premit.

Alia rationes quare peccatũ in Spiritũſanctum dicatur irremiſſibile.

Species peccati in Spiritumſanctum quæ, & quot ſint. *Cap.* CXCIIII.

Species peccati in Spiritumſanctum quot ſint.

Huius autem peccati in Spiritumſanctum ſex ſunt ſpecies; ſecundum omnes Theologos; quarum Prima eſt Deſperatio. Secunda eſt Præſumptio. Tertia impugnatio ueritatis agnitæ. Quarta eſt Inuidētia Charitatis fraternæ. Quinta eſt Obſtinatio. Sexta eſt finalis impœnitentia. Vel ſic, & ſignificantius dic, & eas enumera.

Magiſter Sent. lib. 2. diſt. 43.

1 De gratia Dei, uel ſalute ſua prorſus deſperare.
2 Diuina miſericordia confidenter abuti.
3 Veritatem religionis aduerſus ſuam ipſius conſcientiam hoſtiliter oppugnare.
4 Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienæ ſalutis, & uirtutum fraternarum ſucceſſum.
5 Obſtinato, ſeu obfirmato animo in crimine ſcienter perſiſtere.
6 Abſque pœnitentiæ propoſito peruerſæ uitæ finem nullum facere.

Eſt enim Deſperatio, quando homo ex falſa æſtimatione propter peccata quæ fecit, uel bona, quæ omiſſit; deſperat de Dei miſericordia, credens Deum nolle, uel non poſſe ſibi parcere, uel ipſum in gratiam recipere. Præſumptio uerò eſt, qua quis talem ſe exiſtimat; quòd Deus eum, etiam peccantem non excludet à ſua gratia; uel non puniet; & ſic parui pendit diuinam iuſtitiam. Impugnatio item Veritatis eſt, quando ueritatem fidei agnitam impugnat, ut licentius peccet. At Inuidentia charitatis fraternæ eſt, quando quis non ſolum inuidet perſonæ fratris, ſed etiam inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Verum Obſtinatio eſt, quando quis firmat propoſitum ſuum in hoc, quod peccato hæreat. Demum finalis impœnitentia eſt quędam peccati circunſtantia, quæ ſignificat propoſitum non pœnitendi. Nunc de peccatis cordis, oris, operis, & omiſſionis ſimiliter aliqua in medium afferamus; dicentes, quæ ſint peccata quæ corde, ore, opere, necnon & omiſſione perpetrantur.

Deſperatio quid ſit. *Præſūptio quid.* *Impugnatio ueritatis agnitæ quid.* *Inuidētia charitatis fraternæ quid.* *Obſtinatio quid.* *Finalis impœnitentia quid.* *De alijs quatuor generibus peccatorum.*

De peccatis cordis, hoc eſt, quæ ſint peccata cordis. *Cap.* CXCV.

Peccata cordis quæ ſint. *Nota bene omnia.*

Peccata cordis ſunt hæc: Cogitatio, Delectatio, Conſenſus Deſiderium mali, Voluntas peruerſa, Infidelitas, Indeuotio, Præſumptio, Deſperatio, Timor male humilians, Amor male accedens, Suſpicio, Ira, Inuidia, Odium, Exultatio in aduerſis proximi, Perſonarum acceptio, Perfidia, Affectus parentum carnalis, Inepta lætitia, Sæculi triſtitia, Impatientia, Auaritia, Superbia, Perplexitas, Obſtinatio mali, Tædium boni, Accidia, Inconſtantia, Pœna pœnitentię, Dolor, quia non fecit plus malum, Hypocriſis, Amor placendi, Verecundia de bo

no

no opere, Amor priuatus, Senſus ſingularis, Ambitio dignitatum, Vana gloria de bonis naturæ, uel fortunæ, uel gratię, Verecundia de pauperibus amicis, contemptus admonitionum, Immiſericordia.

Oris peccata quæ ſint. Cap. CXCVI.

Peccata oris quæ. Nota bene omnia.

PEccata oris hæc ſunt: Crebra iuratio, Periurium, Blaſphemia, Nomen Dei irreuerenter aſſumere, Veritatem impugnare, De mendacio, & uanis alios inſtruere, Contra Deum murmurare, Irreuerenter horas dicere, Detractio, Adulatio, Mendacium, Vituperium, Maledictio, Infamatio, Contentio, Comminatio, Impugnatio Veritatis agnitæ, Impugnatio charitatis fraternæ, Seminatio diſcordiæ, Proditio, Falſum teſtimonium, Mala conſilia, Deriſio, Contradictio obedientiæ, Inuertere facta bona Eccleſijs, Placitare, Ad iram hominem prouocare, Repręhendere proximum in aliquo, quod ipſe faciat, Vaniloquium, Stultiloquium, Proferre uerba otioſa, uel ſuperflua, uel curioſa, & Iactantia, Verborum politio, Peccatorum defenſio, Clamor, Riſus, Cachinnus, Turpiloquium, Lenocinium, Cantare cantilenas ſæculares, In cantu diuino magis ſtudere uocem frangere, quàm deuotè pſallere, Murmurare, Verba ſcurrilia proferre, In iniuſta cauſa aduocare, Malum commendare.

Peccata operis quæ nam ſint. Cap. CXCVII.

Peccata operis quæ ſint. Nota bene.

SEd peccata operis ſunt hęc: Gula, Luxuria, Simonia, Sortilegium, Violatio dierum ſolennium, Sacrilegium, Indignè communicare, Votorum fractio, Apoſtaſia, Diſſolutio in diuino officio, Scandalizare ſuo malo exemplo proximum, & corrumpere, Lędere hominem, uel in rebus, uel in perſona, uel in fama, Furtum, Rapina, Vſura, Deceptio, Ludus, Venditio iuſtitiæ, Exactio indebita, Telonia iniuſta, Auſcultare mala, Ioculatoribus dare, Neceſſaria ſibi ſubtrahere, ſuperflua ſumere, Vltra uires proprias quicquam aggredi, Conſuetudo peccandi, Recidiuatio, Simulatio, Tenere officium, ad quod non ſufficit, uel quod ſine peccato non agitur, Choreizare, Nouitatem inuenire, Maioribus rebellare, Minores opprimere, Delinquere Viſu, Auditu, Odoratu, Guſtu, & Tactu, Lucta, Oſculis, Muneribus, Itineribus, Nutibus, Mendacijs, Scripturis, Circunſtantias aggrauantes in confitendo omittere, quæ ſunt tempus, locus, modus, numerus, perſona, mora, ſcientia, ętas; Tentationem præuenire, ſeipſum ad peccatum cogere.

Circunſtãtiæ aggrauantes peccata quæ.

Peccata omiſſionis quæ ſint. Cap. CXCVIII.

Peccata o-miſſionis quæ. Nota.

PEccata denique omiſſionis ſunt hæc: De Deo non cogitare, Ipſum non timere, vel amare, Gratias de beneficiis non agere, opera, quæ quis facit ad ipſum non referre, De peccatis, ſicut debet non dolere, Ad gratiam recipiendam ſe non præparare, Gratia accepta non vti, nec eam ſeruare, Ad inſpirationem diuinam ſe non conuertere, voluntatem ſuam voluntati Diuinæ non conformare, Ad orationes dicendas non attendere, Orationes debitas omittere, ea, ad quæ tenetur ex uoto, uel præcepto, uel officio, negligere, Communionem,& confeſsionem ſemel in anno non expedire, Parentes non honorare, Seipſum non recognoſcere,& reprehendere, Conſcientiam negligere, Eccleſias,& prædicationes fugere Tentationibus non reſiſtere, Pœnitentias iniunctas negligere, aut negligenter facere, Et quæ ſtatim facienda ſunt differre, Bonis proximi non gaudere,& malis non condolere, Iniurias non remittere, fidem proximo non ſeruare, & beneficiis non reſpondere, Delinquentes non corripere, Lites non ſedare, Ignorantes non inſtruere, Afflictos non conſolari, Admonitionibus non acquieſcere. Nunc demum referamus aliquid de hominis nouiſſimis, quærentes, quæ dicantur eſſe hominis nouiſſima.

Tranſitio ad hominis nouiſſima.

DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

Nouiſſima hominis quæ, & quotnam ſint.
Cap. CXCIX.

Hominis nouiſſima, quæ ſint, & quot.

NOuiſſimo loco admonendi ſumus, quòd quatuor ſunt, quæ homo ſemper memorare, ac in iis meditari debet, quę quidem ſunt, videlicet: Mors, Iudicium, Infernus, & Regnum cœlorum. Vel ſunt dies obitus, Dies extremi iudicii, Infernus, uel damnatio æterni ſupplicii, Regnum cœlorum, uel beatitudo regni futuri. Quæ ſanè quatuor ſupradicta ideo dicta ſunt hominis nouiſſima: quoniam inter cætera omnia quæ homini accidere poſſunt extremum, ultimumque locum ſibi uendicant. Mors enim eſt ultima rerum linea: poſt mortem uerò ſequitur Iudicium: ſtatutum ſi quidem eſt omnibus, inquit Paulus, ſemel mori: poſt hoc autem Iudicium. Sed alii iudicantur, quos in mortali peccato mors opprimit, ut pœnis ad inferos addicantur: Alii uero iudicantur, quos ex hac uita migrantes ornat nuptialis illa ueſtis charitas; vt uita in cœleſti regno perbeata perfruantur,& hoc eſt quod Euangelica ueritas aſſerit; procedent, inquit, qui bona egerunt in uitam æternam: qui verò mala, in ſupplicium æternum. Tractatus primus, ſeu liber, finit fœliciter.

Mors. Iudicium. Matth. 25.

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM SECVNDI TRACTATVS.

1 *Oſtiariatus Ordo quid ſit.*
2 *Oſtiariatus Ordo an ſit artificium, vel miniſterium.*
3 *Ordo Oſtiariatus vnde exordium habuerit.*
4 *Ordo Oſtiariatus quando inſtitutus ſit.*
5 *Vnde dictus ſit Oſtiarius.*
6 *Ordinandus ad officium Oſtiariorũ cum quibus coram Epiſcopo comparere debeat.*
7 *Epiſcopus quid dicat ei, qui ordinandus eſt ad Ordinem Oſtiariatus, cum coram eo genuflexus eſt.*
8 *In quonam actu imprimatur character in Ordine Oſtiarij.*
9 *Ordinis Oſtiariatus materia quæ ſit.*
10 *Ordinis Oſtiariatus forma quæ ſit.*
11 *Oſtiarius poſtquam tetigit claues, ei ab Epiſcopo porrectas, quid eum facere faciat Archidiaconus.*
12 *Officium Oſtiariorum quodnam ſit.*
13 *Dignitas Ordinis Oſtiariatus quæ ſit.*
14 *Ad ſuſcipiendum hunc Ordinem quid ante præexigatur.*
15 *Quid aliud præexigatur ante Ordinis ſuſceptionem.*
16 *Illegitimus à quo diſpenſetur, vt ordinetur.*
17 *Quæ in hoc Ordine ætas requiratur.*
18 *Quæ ſcientia debeat eſſe ei, qui ad hunc Ordinem aſſumi cupit.*
19 *Ponit, quod Ordo prærequirit bonos mores in clerico.*
20 *Ordinationum tempus quodnam eſſe debeat.*
21 *Quæ interſtitia ſeruare debeat ordinandus ad omnes Ordines ſuſcipiendos.*
22 *Inhabiles ad ſuſcipiendos Ordines quinam ſint.*
23 *Quæ alia ſcire & curare debeat ordinãdus ad Ordinem Oſtiariatus.*
24 *Ordinandus gradatim, & non per ſaltum ordinari debet.*
25 *Ordinatus ad minores Ordines quo gaudeat priuilegio.*

De ſcientia quam habere debet Oſtiarius.

Oſtiariatus Ordo quid ſit. Cap. I.

NVnc Deo authore Oſtiarij Ordinem diſcutiamus: dicentes Primò, quid ille ſit: & an ille ſit artificium, an verò miniſterium. Secundò, vnde habuerit originem. Tertiò, vnde dicti ſint Oſtiarij. Quartò, in quo actu in Ordine Oſtiariatus imprimatur cha-

racter. Quintò, quæ eiuſdem Ordinis ſit Materia. Sextò, quæ nam con ſtituatur Forma. Septimò, quodnam Oſtiarij ſit munus, ſeu officium: Octauo, Oſtiarij dignitas quænam, & quanta ſit. Quare Oſtiariatus Ordo nihil aliud eſt, quàm poteſtas, per quam ordinatus in Oſtiarium, poteſt recipere dignos, & excludere indignos ad recipiendum Sacramentum Euchariſtiæ. Vel Oſtiarij, ſecundum Magiſtrum Sententiarum, idem ſunt, quod Ianitores, qui in veteri teſtamento ad cuſtodiã templi electi erant; ne ingrederetur in illud immundum in omni re, ideſt, aliquid in omnibus rebus: ſtabant Oſtiarij (prout legitur in Libro primo Paralipomenon Cap. uigeſimo ſexto) in quatuor templi partibus, videlicet, in Oriente, in Occidente, Aquilone, & Auſtro, portas templi ſinguli ita obſeruantes, ut in puncto non diſcederent à miniſterio: Leuitæ enim quibus numerus ianitorũ concreditus erat, eis cibos parabant. Hi autem Oſtiarij hodierni, eccleſiæ Dei mancipati, oſtijsque præſidentes, æدituos imitantur, qui apud Gentiles erant, & ædem cuſtodiebant: De quibus Iuris Doctores, ac Legislatores fantur in lege 1. ff. ne quid in loco ſacro fiat. Et Iuſtinianus titulo de tutelis, §. tutores autem, dum inquit: Iraque appellantur tutores, quaſi tuitores, atq; defenſores: ſicut æditui dicuntur, qui ædes tuentur.

Oſtiariatus quid. *Lib. 4. diſt. 24.* *1. Parali. cap. 26.* *Leuitis demũ datum erat negotiũ ianitorum.* *Inſti. de tutel. §. tutores.*

Oſtiariatus Ordo an ſit artificium, vel miniſterium. Cap. II.

CÆterum iſte Oſtiariatus Ordo non quidem ullatenus dicitur eſſe artificium, ſed potius uſus, ac miniſterium. Nam Oſtiarius (ſecũdum quod dicitur in lege, quę incipit: Textoribus, ff. de leg. 3.) non dicitur exercere artificiũ, ſed benè alium uſum, uel miniſteriũ.

L. textor. ff de leg. 3.

Oſtiariatus Ordo vnde exordium habuerit. Cap. III.

ETſi ex ſuperiori capite potuimus cognoſcere, unde Ordo Oſtiariatus originem ſumpſerit: clarius tamẽ hoc loco loquentes, dicimus à veteri teſtamento ortum habuiſſe: nam legitur; ut iam ſupra dictum fuit in primo libro Paralipomenon, capite uigeſimoſexto; Oſtiarios, ſeu Ianitores, electos fuiſſe ad cuſtodiam templi; ut non ingrederetur in illud immundus. Ad hæc Conſtantinus quoque Imperator non modicam dedit poſtea huic Ordini authoritatem: qui omnino uolens, ut indies magis Eccleſia Dei ornaretur ad inſtar Imperialis militiæ: decreuit; ut Pontificeale decus hoc ordine ampliſſimè præfulgeret; Vicarij Chriſti, ac Põtificis Palatiũ Ianitoribus cuſtodiri, ac Oſtiarijs, nõ ſecus ac templũ illud veteris teſtamẽti cuſtodiebatur ab antiquis illis Oſtiarijs; Vnde ſic ſancitum ipſe reliquit, népe: Et ſicut, Imperialis extat decorata militia; ita & demũ Sanctã Romanã Eccleſiã ornari decernimus: & queadmodũ Imperialis potentia diuerſis officiis, Cubiculariorũ nẽpe, Oſtiariorũ, atq; omnium excubitorũ ornatur, ita & Sanctã Romanam Eccleſiam decorari volumus; vt ampliſſimè Pontificale decus præfulgeat. Nunc quãdo Oſtiariatus inſtitutus fuerit, verba faciamus.

Oſtiariatus Ordo unde originẽ traxerit. *1. Paralip. c. 26.* *Conſtantinus Imperator.*

Ordo Oſtiariatus quando inſtitutus ſit. Cap. IIII.

QVando autem Oſtiariatus Ordo fuerit inſtitutus, quærimus: & quidem tunc à Domino noſtro Ieſu Chriſto illum inſtitutũ eſſe apud Pſaltem legimus; quando dixit per os Dauid in Pſal. 23. Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. At vero apud Matthæum, & Ioannem inſtitutum illum reperimus: quando ementes, & vendentes Chriſtus eiecit de templo: tunc enim hoc Oſtiarij officium Dominus in ſua perſona ſuſcepit, ac eodem functus fuit, quando flagello de funiculis facto omnes eiecit de templo: & quando oues, & boues, & nummulariorum aes effudit, & menſas ſubuertit: ipſe enim ſe Oſtiarium ſignificans, dicit: Ego ſum oſtium: per me, ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.

Oſtiariatus Ordo quando inſtitutus ſit. Pſal. 23. Matth. 21. Ioan. 10. Chriſtus ſe dixit Oſtiarium eſſe. Ioan. 2.

Vnde dictus ſit Oſtiarius. Cap. V.

SAnè ex libro ſeptimo Etymologiarum ſancti Iſidori, duodecimo eius capite; legimus à Magiſtro Gratiano deſumptum fuiſſe: Oſtiarium eſſe ideo ſic dictum, & nuncupatum; quod oſtijs templi ipſe præſit: ipſe enim tenens claues Eccleſiæ, omnia intus, & extra cuſtodit, atque inter bonos, & malos habens iudicium; fideles recipit, & reſpuit infideles, ac etiam excommunicatos.

Oſtiarius vnde dict° ſit. diſt. 31. c. cleros.

Ordinandus ad officium Oſtiariorum cum quibus coram Epiſcopo comparere debeat. Cap. VI.

SEd prius quam ad vlteriora progrediamur, ſciendum eſt, quemlibet ſuſcepturum Oſtiariatus Ordinem, oportere ſic coram ſuo Pontifice; qui eum ad officium Oſtiariorum ſuſcepturus, ſeu ordinaturus eſt, comparere; nempe, cum ſuperpellicio, id eſt, in ſuperpellicio, ac cum vna candela in manibus eius genuflexum.

Quid ſecũ habere debeat Ordinãd° ad officiũ Oſtiariorum.

Epiſcopus quid dicat ei, qui Ordinandus eſt ad Ordinem Oſtiariatus, cum iam coram eo genuflexus eſt. Cap. VII.

SVſcepturus fili chariſſime, officium Oſtiariorum: vide quæ in domo Dei agere debeas. Oſtiarium oportet percutere cimbalum, & campanam: aperire Eccleſiam, & Sacrarium: & librum aperire ei, qui prædicat: Prouideas igitur, ne per negligentiam tuam illarum rerum, quæ intra Eccleſiam ſunt aliquid depereat: certiſq; horis domum Dei aperias fidelibus, & ſemper claudas infidelibus: ſtude etiam, vt ſicut materialibus clauibus Eccleſiam viſibilem aperis, & claudis: ſic & inuiſibilem Dei domum, corda ſcilicet fidelium dictis, & exemplis tuis

Inſtruit, et admonet Epiſcopus Oſtiarium. Nota.

claudas Diabolo, & aperias Deo, vt diuina verba, quæ audierint, corde retineant, & opere compleant, quod ibi Dominus perficiat per miſericordiam ſuam.

In quonam actu imprimatur character in Ordine Oſtiariatus. Cap. VIII.

In Oſtiariatus Ordine in quo actu character imprimatur. D. Thom.

PLanè ſi quis quærat: dum Ordo Oſtiariatus confertur, in quonam actu in eo Ordine character imprimatur: reſpondebimus, quod de mente Sancti Thomæ in quarto Sententiarum, diſtinctione vigeſima quarta; in traditione clauium oſtiorum Eccleſiæ infigitur character, dum maximè dicit ordinans ordinato in Oſtiarium: ſic age, tanquam rationem redditurus de rebus, quæ clauibus iſtis recluduntur.

Ordinis Oſtiariatus Materia, quæ ſit. Cap. IX.

Ordinis Oſtiarij Materia quæ. Nota.

SEd Ordinis Oſtiarij Materia eſt clauis, ſeu claues oſtiorum ipſius Eccleſiæ, quas ordinans tanquam materiam ordinis huius Oſtiariatus ordinato in Oſtiarium porrigit, datque ac tradit: quas claues, ſeu materiam ordinatus tangere debet manibus, vel ſaltem vna manu, vel ſaltem digito: non enim ſola eleuatio manuum ſufficit; ſed neceſſarius omnino videtur contactus: ergo omnino has claues, ſeu hanc materiam ſic ab Epiſcopo ordinato in Oſtiarium porrectam, & aſſignatam ad tangendum, tangere debet: quod & ſupra diximus etiam, dum de Ordinis Materia in generali verba fecimus.

Oſtiariatus Ordinis Forma quæ ſit. Cap. X.

Forma Oſtiariatus ordinis quæ.

Diſt. 23 c. Oſtiarius.

POſt Ordinis Oſtiarij Materiam, ſequitur neceſſario ipſa prædicti Ordinis Forma; quæ eſt illa Epiſcopi, ſeu ordinantis alterius uerborum prolatio, quam ordinato in Oſtiarium facit ordinans, cum dicit: Accipe poteſtatem aperiendi Eccleſiam, & Sacrarium, & claudendi infidelibus, porrigens claues ad tangendum eas ipſi ordinato: ex decreto enim Concilij Toletani, quod Gratianus regiſtrauit in ſuo libro, quem hodie Decretum vocamus Canonum; Oſtiarius cum ordinatur, poſtquàm ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuerſari; ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradit ei Epiſcopus, ſeu alter, qui ſit ordinans, claues portarum Eccleſiæ de altari, dicens: Sic age, ſic viue, quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus clauduntur. Clauium ergo porrectio, ac traditio, & uerba præmiſſa ſunt huius Ordinis Oſtiariatus ſubſtantialia; cœtera uerò ſunt ſolennitatis.

Subſtantialia Ordinis Oſtiariatus, ac ſolennia quæ.

Oſtiarius poſtquam tetigit claues, ei ab Epiſcopo porrectas; quid eum facere faciat Archidiaconus. Cap. XI.

POſtmodum Oſtiarius factus ab Epiſcopo per Archidiaconum ducitur ad oſtium Eccleſiæ; quod illud claudat, & aperiat: ſimiliter & ad campanas quoque ab eodem ducitur, quarum funes accipere, & campanas idem Oſtiarius pulſare debet. Tum reuertitur ante Epiſcopum. *Oſtiarius quò ducatur poſt acceptas claues.*

Officium Oſtiariorum quodnam ſit. Cap. XII.

SAnè Oſtiarij officium, ſeu munus eſt, primò templi claues, & ianuam cuſtodire, & ab aditu templi, id eſt, Eccleſiæ arcere eos, quibus ingredi interdictum eſt. Secundo ad Sanctum etiam Miſſæ Sacrificium Oſtiarius aſſiſtere debet; ne quis propius quam par ſit ad Sacram aram, ſeu altare, accedat, & Sacerdotem rem diuinam facientem interpellat. Tertio alia etiam ei miniſteria commiſſa eſſe comperiuntur: vt ex ritibus, qui ad eius conſecrationem adhibentur, perſpici poteſt: quæ ferè omnia ſuprà poſuimus, dum ſcripſimus eam admonitionem, quam facit Epiſcopus ipſi ordinando: Nam Epiſcopus claues ab altari acceptas ei tradens, quem Oſtiarium vult inſtituere; Sic age, inquit; quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ ijs clauibus recluduntur. Cura ſit etiam Oſtiario, inquit Clemens Pontifex. de conſec. diſt. 1. cap. nemo per ignorantiam ex admonitione maioris: ne quis negligens, aut ignarus ad uelum, id eſt, cortinam (quæ, ſecundum Cardinalem à Turre cremata in eodem præcitato capitulo, in Eccleſijs extendatur præſertim in feſtiuitatibus) ianuæ domus Domini manus incognitè, id eſt, improuidè, tergat: ſed ſtatim coercitus diſcat omnis homo: quia velum atrium domus Domini eſt. Hoc tamen Oſtiarij munere, ſeu officio ſæpenumero ſolet fungi Sacriſta, qui dicitur habere officium Oſtiarij. Vnde Syluester in Summa, in verbo: Ordo Secundo, dicit: Ad Oſtiarium autem pertinet inter bonos, & malos habere iudicium: quia bonos recipit, & reſpuit malos: ex quo videtur, ſecundum Petrum de Palude; quod Sacriſta, qui officium habet Oſtiarij; non prohibendo excommunicatum ab ingreſſu Eccleſiæ, ex hoc ipſo recipiat ipſum ad diuina magis, quàm ille, cuius audit Miſſam, & conſequenter ſit ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ.

Officium Oſtiarij quod. *Supra. c. 7.* *De conſe. diſt. 1. cap. nemo.* *Cardinalis à Turrecremata.* *Syluester.*

Ordinis Oſtiariatus dignitas quæ. Cap. XIII.

DEmum de dignitate huius Ordinis Oſtiariatus ſic diſſerit Romanus Chathechiſmus: Magnam, inquit, in antiqua Eccleſia huius Ordinis dignitatem fuiſſe ex eo intelligitur; quod his temporibus in Eccleſia ſeruari animaduertimus. Nam theſaurarij officium, qui erat *Dignitas Oſtiariatus quæ.*

idem Sacrarij cuſtos, quod ad Oſtiarios pertinebat, inter honeſtiores Eccleſiæ functiones etiam nunc habetur.

Ad ſuſcipiendum hunc Ordinem quidnam ante praexigatur. Cap. XIIII.

Ordo quilibet qualẽ, characterẽ prærequirat.

DIcunt autem Sanctus Thomas, & Syluester, quòd ante ſuſceptionem cuiuslibet Ordinis præexigitur character Baptiſmi de neceſſitate; ut dicitur in cap. veniens. extrà de presbytero non baptizato: non autem prærequiritur character Confirmationis de neceſſitate, ſed de congruo ſolum. Vnde ſi non confirmatus ordinetur, recipit Ordinis characterẽ, licèt videatur facere contra Concilium Tridentinum, quod iubet præmitti ante Ordinem; imò etiam ante primam tonſurã; ipſum Confirmationis Sacramentum.

Seſſ. 23. c. 4.

Ordinandus legitimus eſſe debet.

Quid aliud praexigatur ante huius Ordinis ſuſceptionem ab ordinando. Cap. XV.

c. 1. ext. de fil. presb.

Prima cauſa cur in ordinãdo legitima requirantur natalia.

SEcundo loco ipſe Ordo præſupponit non ſolum iam dictum Baptiſmi characterem, ſed etiam ipſius ordinandi prærequirit ex legitimo matrimonio procreationem; prout diſponit Pontifex in cap. primo, extra de filiis presbyterorum: Cuius rei cauſa eſt, ſecundum Abbatem in dicto cap. primo; quoniam excellentia, ſeu Ordinis dignitas prohibet, ordines conferri turpibus, & infamibus. c. inter dilectos, de exceſſibus prælatorum. Secundò, quoniam deteſtatiò criminis paterni facit deteſtare quandoque illud idem in filijs: C. ad legem Iul. Maieſt. l. quiſquis. Tertia cauſa eſt, ipſe timor paternæ incontinentiæ, quæ timetur in filio, qui non ſolet in virijs ſectandis, ſe vt plurimum non diſſimilem patri exhibere, ſecundum quod dicit Gloſ. in c. ſecundo, de filijs presbyterorum in ſexto. quæ Gloſſa Quartã addit cauſam, ſcilicet, ſcandalum illorum inter quos talis illegitimus promouetur. Hoc tamen, quod diximus, limitatur; & fallit, ſi huiuſmodi illegitimi, aut monachi fiant, aut in congregatione Canonica regulariter viuant.

Illegitimus quib' rationibus nõ poſſit ꝑmoueri ad Ordines.

Secunda cauſa.

C. ad legẽ Iul. Maie. l. quiſquis.

Tertia cã.

Quarta cauſa.

Illegitimus à quo diſpenſetur, vt Ordinetur. Cap. XVI.

Illegitimus diſpẽſatur ad ſuſcipiẽdos minores Ordines ab Epo, ad Sacros verò à Papa.

ADuertendum tamen eſt, quòd Papa dat Epiſcopis facultatem, vt cum illegitimè natis ipſi diſpenſent in minoribus Ordinibus, & beneficio ſine cura, ita vt promoueri poſſint illegitimi tales ad Ordines minores, & etiam ad beneficia ſine cura; non autem ad alia curata, nec minus ad dignitates, & perſonatus: Hoc ergo habet refugium illegitimus ac ſpurius, nempè, ad ſuum Epiſcopum, ut ſuum adimpleat votum. Ad Sedem verò Apoſtolicam recurrere debet; cum ad ſacros Ordines promoueri cupit: quia in Sacris Ordinibus non ſufficit Epiſcopi diſpenſatio, ſed requiritur Papæ relaxatio, vt dicitur in cap. 1. de filijs presbyterorum in ſexto.

Qua

Quæ ætas in hoc Oſtiariatus Ordine requiratur. Cap. XVII.

TErtio Ordo etiam præexigit ætatem, ideò videndum eſt, quæ ætas in Ordinibus requiratur. Sanè in tonſura requiruntur ſeptem anni compleri: ſeptenni ergo poteſt conferri prima tonſura: vt eſt textus in cap. finali, de temporibus ordinandorum. in 6. & ibi Gloſſa, in verbo infanti, quæ adducit alios textus, & iura per Gratianum notata, in diſt. 27. cap. de his. & diſt. 77. cap. in ſingulis. Ad Quatuor verò minores Ordines poſt ſeptem annos aſſumi poſſunt omnes ordinari volentes, vt dicitur in diſ. 77. dicto cap. in ſingulis, & per totam illam diſt. Hoc idem notatur, & per Rebuffum in ſua beneficiorum Praxi; dum de requiſitis ad bonam collationem verba facit. Quæ verò ætas requiratur ad Subdiaconatus, & Diaconatus; ac demũ Presbyteratus Ordines, infrà dicemus, quando de vnoquoq; eorũ Ordinũ diſputabimus.

Ætas ì minoribus & tonſuræ in maioribus, vel Sacris Ordinibus requiſita.

Quæ ſcientia eſſe debeat ei, qui ad Ordinem Oſtiariatus aſſumi cupit. Cap. XVIII.

QVartò Ordo, inquam quilibet præſupponit ac requirit ſcientiam, nam ordinari volens ad Oſtiariatus miniſterium, ſaltem linguam Latinam ſcire debet, ſecundum diſpoſitionem Sacri Concilii Tridentini, necnon etiam & Sacrorum Canonum, qui ſuprà in præcedenti capite iam citati ſunt à nobis. Vnde Iſidorus deteſtãs ignorantiam, ſic monet Clericos, & Sacerdotes: Elaborandum eſt, inquit, Sacerdotibus, vt ignorantiam à ſe, quaſi quandam peſtem abijciant; & paulò infrà, in cap. ignorantia, diſt. 38. reddit rationem Gratianus: quia ignorantia eſt mater cunctorum errorum, maximè in Sacerdotibus Dei, qui docendi officium in populo Dei ſuſceperunt: Quicunque ergo Clericus, ac Sacerdos ſcientiam repellit, repellet eum Deus, ne officio ſuo, vel etiam Sacerdotio fungatur ei, inquit Oſeas. Vnde hodie imperiti Eccleſiarum Rectores, qui non ſunt apti Sacris officijs, à Sacro Concilio Tridentino priuantur ſuis beneficiis, ſi in ſua per ſeuerauerint inſcitia.

Minores Ordines nõ niſi literatis, & latinã linguã ſcientib. cõferri debent.
Cõc. Trid. Seſſ. 23. c. 11.
Diſt. 38 c. ideo.
Diſt. 38 c. ignorãtia.
Oſee 4.
Seſſ. 21. c. 6

Ponit, quòd Ordo prærequirit bonos mores in Clerico. Cap. XIX.

QVinto loco requirit Ordo à Clerico bonos mores, qui præualent diuitijs, ac facultatibus omnibus. Vnde Modeſtinus Iuriſconſultus; neque enim, inquit, facultas, neque dignitas ita ſufficiens eſt ad fidem, vt bona electio, & benigni mores: ea propter ipſe Dauid clamabat, dicens. Bonitatem, diſciplinam, & ſcientiam doce me: prius bonitatem, & ſic bonos mores expetit, quàm alia; ſic & Clericus illius exemplo edoctus, facere debet: & quod in Clerico reperiri debeant boni mores, ac in omnibus Eccleſiaſticis perſonis, atteſtatur textus in cap. cum in cunctis, extrà de electione, in principio.

Boni mores maximè Clerico ſunt neceſſarij.
L. Scire. §. eos qui. ff. de tut.
Nota.
Pſal. 118.
cap cum in cunctis, de elect.

Ordina-

Ordinationum tempus quodnam eſſe debeat. Cap. XX.

Quibus diebus uel tēporibus q̃s debeat Ordinare.

Minores Ordines q̃bus diebus cōferri poſſint.

SExto loco poſcit etiam tempus ſuum à iure ſtatutum: vt nempe, qui ordinari deſiderat, in quatuor temporibus, aut Sabbatho Sancto; vel Sabbatho ante Dominicam de Paſſione, ordinetur. Veruntamen minores ordines conferri poſſunt diebus Dominicis, & alijs feſtiuis diebus: Sacri verò conferri debent in prædictis quatuor temporibus, vel Sabbatho Sancto, vel Sabbatho de paſſione: nec valet conſuetudo, vt extra hæc prædicta tempora ſacri ordines conferantur; niſi Papa hoc nobis indulgeat: pro hoc, quod diximus, facit textus in cap. 1. & in cap. de eo, & in cap. ſanè, De temporibus ordinationum.

Ordinandus quanam interſtitia ſernare debeat ad ſuſcipiendos omnes ordines. Cap. XXI.

Que interualla ſingulis Ordinibus interponenda ſint.

Diſ. 77. ca in ſing. cum ſeq.

L. presbyterum, C. de Epiſcopis, & clericis.

Seſſ. 23. c. 12.

OMiſſis antiquorum Canonum interuallis, ac temporum interſtitijs illo tempore ſeruandis quibus ab vno Ordine ad alium aſcēdebatur: (quæ quidem erant, ut poſt ſeptem annos fieret Oſtiarius, & poſt ſeptennium fieret Lector, & Exorciſta, in quibus officiis ſtaret uſque ad duodecim annos, & ſic uerſabatur quinquennio inter Lectores, & Exorciſtas; exinde fieret Acolytus, & ſtaret in acolytatu uſque ad uigeſimum annum: poſtea in uigeſimo primo anno fieret Subdiaconus: poſtmodum in uigeſimo ſexto anno fieret Diaconus: demum in trigeſimo primo anno fieret presbyter;) dicamus, quòd ordinandus in ſuſcipiendis Minoribus, (de maioribus ſiquidem Ordinibus aliter, quam Epiſcopo uideatur diſponit Concilium Tridentinum) non alia tēporum interualla ſeruare debet, quàm ſuo Epiſcopo, ſeu Ordinario uidebitur; prout idem Sacroſanctum Conciliū in hac temporum obſeruatione ſe ad eum omnino remittit, ut nempè ſecundum præſcriptum, ac præfinitum tempus, quod præſcripſerit ei Epiſcopus, in unoquoque munere, in Eccleſia, cui adſcriptus erit, ſe exerceat: ut eo accuratius, quantum ſit huius diſciplinæ pondus poſſit edoceri. Habes textum in cap. 11. Seſſ. 33. in Concilio Triden. & capite decimoſeptimo, eadem Seſſione. Verum enimuerò Epiſcopus, ſi ei videbitur, poterit etiam omnes quatuor Ordines uni, aut duobus eadem die conferre, dummodo non uideatur generalis Ordinatio, ut habetur in citato cap. De eo, & ibi Glo. de temporibus Ordinationū.

Conc. Tri. cap. 17.

Ordines oēs Minores una & eadem die uni perſona per Epm cōferri poſſunt.

Inhabiles ad ſuſcipiendos Ordines quinam ſint. Cap. XXII.

SEd aduertat qui ordinari uoluerit, ne aut de facto, aut de iure ordinari prohibeatur: & de facto quidem prohibetur mulier, quia mulier ordinari omninò prohibetur: cum Christus hoc Ordinis Sacramentum ſolis maſculis, & non mulieribus conferri inſtituerit:

tum

tum quia huic Ordini competit officium doctrinæ: mulieri uerò docere non permittitur, iuxta illud Pauli 1. ad Timotheum 11. Docere autem mulieri non permitto. Tum quia Ordo conſtituit ordinatum in aliquo gradu eminentiæ ſuprà non ordinatos: at mulier reſpectu uiri ſtatum ſubiectionis habet, propterea ſubdit prædictus Apoſtolus; cum dixerat; Docere mulieri non permitto, neque dominari in uirũ. De iure uerò Ordinari prohibetur, primò, non habens legitimam ætatem, de quò ſuprà dictum eſt. Secundò, nec illiteratus, de temp. ord. c. fi. lib. 6. Tertiò, nec criminoſus: unde exiſtens in mortali non debet promoueri. cap. ex tenore. & c. ad res. de temporibus ord. Quartò, nec Bigamus. Quintò, nec ille, qui ſolẽnis fuit pœnitens. diſ. 50. c. ex pœnitentibus. Sextò, nec neophitus, diſt. 48. c. qm̃, & c. ſicut. Septimò, nec curialis, idest, propter aliquod officium curiæ obligatus. diſ. 51. c. 1. 2. & 3. Septimo, nec ratiocinijs obligatus. C. de Epiſcopis, & Cle. l. quiſquis. Octauò, nec ſeruus, niſi prius manumiſſus ſit. c. 1. & 2. de ſer. non ord. Nonò, nec illegitimus, vt ſuprà diximus. Decimò, nec peregrinus, niſi habeat literas authenticas dimiſſoriales a ſuo ordinario. Concil. Trid. cap. 16. ſeſſ. 23 & c. cum nullus, de ætat. & qualit. in ſexto. Vndecimò, nec infamis. Duodecimò, nec irregularis. Decimotertiò, nec ſuſpenſi, interdicti, vel excommunicati. Decimoquartò, nec ordinati in Subdiaconos, vel Diaconos à Papa: quia ſine eius licentia ab alio non poſſunt ad ſuperiores ordines promoueri. c. cum in diſtribuendis, de temp ord. Decimoquintò, nec coniugatus, niſi velit intrare religionem. c. fin. de temp. ord. in ſexto. Decimoſextò, nec Hermafroditus. Decimoſeptimò, nec hyſtriones, ſecundum Gloſ. in cap. donare, diſt 86 quia ſunt infames. Vltimo nec obligatus ad faciendum aliqua indecentia, puta ad miniſtrandum in balneis, uel tabernis, aut purgandum cloachas, & huiuſmodi promoueri non debent ad Ordines; tũ etiam Corpore uitiati, Leproſi iugi lepra, Furioſi, Lunatici, Caduci, Infantes, Non bibentes uinum: de quibus in c. ipſi. 11. q. 7. c. comperimus, de conſecr. diſt. 2. c. fin. de temp. ord. in 6. neque Homicidæ, quia ſunt irregulares.

Paul. 1. ad Timot. 11.

Nota.

Diſt. 26 c. acutius.

Diſt. 53. c. legem.

Seſſio 23. cap 16.

Quæ alia ſcire, & curare debeat Ordinandus ad Ordinem Oſtiariatus. Cap. XXIII.

VLtimo loco obſeruare debet quilibet promouendus ad Oſtiariatum; quod à proprio Epiſcopo ipſe ordinari debeat; quod ſi quis ab alio promoueri petat: à ſuo proprio Epiſcopo; uel ſedeuacante, à ſuccedentibus in iuriſdictione Epiſcopi, obtinere debet literas dimiſſoriales: nam dimiſſoriæ, tonſuram, & Ordines præcedere debent: & ideo non ualet ratihabitio Epiſcopi, nec ipſe hoc ratum habere poteſt; ſed tantum Papa per litteras perinde hoc ualere approbare poteſt: quia ratum quis habere non poteſt, quod ſuo nomine geſtum non eſt per reg. de reg. iur. lib. 6. c. cum quis, de ſent. excom. & ideo caueat ab hoc ordinandus ad hunc, & alios Ordines.

Ordinandus ab alio, quàm à pprio Epiſcopo debet habere litteras dimiſſoriales

Ordinan-

Ordinandus gradatim, & non per ſaltum ordinari debet. *Cap. XXIIII.*

Per ſaltum nullus eſt ordinãdus.

ITem talis ordinandus animaduertat ne vnum pro alio accipiat Ordinem: vt videlicet caueat, ne primò capiat Lectoratus Ordinem, prius quam cęperit Oſtiariatus: aut Acolytatus, prius quam Exorciſtatus Ordinem aſſecutus fuerit, & ſic deinceps de alijs dico.

Ordinatus ad Minores Ordines quo gaudeat priuilegio. *Cap. XXV.*

Clerici, qui Eccleſiaſtici fori non gaudeant priuilegio. Seſſ. 23 c. 6

NOuiſſimè conſtitutus in ordine Oſtiariatus, & prima tonſura initiatus, fori priuilegio haudquaquam gaudet, ſecundum Synodũ Tridentinam, niſi beneficium Eccleſiaſticum habeat, aut Clericalem habitum, & tonſuram deferens alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi inſeruiat, vel in Seminario, aut in aliqua Schola, vel Vniuerſitate de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad Maiores Ordines ſuſcipiendos verſetur. Nunc ſtylum noſtrum ad officium Lectoris conuertamus.

SVM-

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
TERTII TRACTATVS.

1 *Lectoratus Ordo quid ſit.*
2 *Lector vnde dictus ſit.*
3 *Ordinandus in Lectorem quibuſcum rebus Epiſcopum adire, & coram eo apparere debeat.*
4 *Quanam ab Epiſcopo fiat admonitio ei, qui coram eodem Pontifice iam apparuit genuflexus, Ordinem Lectoratus ſuſcepturus.*
5 *Lectoratus Ordo, vel Lector vti inſtituatur.*
6 *Ordo Lectoratus vnde ſumpſerit originem.*
7 *In Lectoratus Ordine in quo actu character imprimatur.*
8 *Quæ ſit materia Ordinis Lectoratus.*
9 *Quæ ſit forma Ordinis Lectoratus.*
10 *Lectoris munus, ſeu officium quodnam ſit.*
11 *Lectoris officium quando Chriſtus adimpleuerit.*
12 *Officium Lectoris, ac ſcientia, quæ eſſe debeant circa verborum prolationem, ſenſumq́, verborum, ac vim accentuum.*
13 *Quibusnam alijs conditionibus præfulgere debeat ordinandus ad Ordinem Lectoratus.*
14 *Aſſumendus ad Ordinem Lectoratus debet eſſe legitimus.*
15 *Aetas ordinandi ad Ordinem Lectoratus quæ eſſe debeat.*
16 *Quanta præditus eſſe debeat ſcientia, qui promouendus eſt ad Ordinem Lectoratus.*
17 *Promouendus ad Lectoratus Ordinem bonis moribus præditus eſſe debet.*
18 *Ordine Lectoratus decorandus tempus in quo poſſit ordinari obſeruare debet.*
19 *Quinam promoueri ad Ordines non valeat.*

De ſcientia, quam habere debet Lector.

Lectoratus Ordo quid ſit. *Cap. I.*

DE Lectoratus Ordine dicturus, ab eius ſanè diffinitione exordiar primum, deinde unde ille dictus ſit aperiam: poſtmodum quomodo Lector inſtituatur abſoluam: Quartò vnde ſumpſerit originem Lectoratus Ordo dicam. Quintò in quo actu in Ordine Lectoratus imprimatur, aut figat character proponam: Sextò diſcutiēda erit eiuſdē Ordinis materia: Septimò diſputandū de prædicti Ordinis Forma. Octauò diſcutiendum officium Lectoris quidnā ſit in genere. Nonò differendū erit, qñ hoc ipſum officiū adimpleuerit Chriſtus

Dominus

Dominus noſter. Decimo indagandum erit prædicti Lectoris officium, ac ſcientia circa Lectiones legendas, & circa pronunciationem, ac uim accentuum. Quocirca Lectoratus Ordo nihil aliud eſt, quàm poteſtas per quam ordinatus in Lectorem poteſt legere in Eccleſia Dei Lectiones, & Prophetias, ideſt, Veteris, & Noui Teſtamenti libros.

Lectoratus Ordo quid ſit.

Lector unde dictus ſit. Cap. II.

Lector unde dicatur.

LEctor, ſecundum Iſidorum. 21. diſt. c. cleros, à legendo, Pſalmiſta à Pſalmis canendis dicti, uocatiuè ſunt: Lector enim prædicat, ideſt, legit, ac recitat populis uoluntatem Dei, & quid ſequi debeant proponit: Pſalmiſta uerò canit, ut excitet ad compunctionem animos audientium: licèt & quidam Lectores ita miſerabiliter pronuncient; ut quoſdam ad luctum, lamentationemque compellant. Lectores etiam pronunciatores uocantur ob id, quòd palam, ſiue à longe pronunciant: tanta enim, & tam clara eſſe debet eorum uox, ut quamuis longè poſitorum aures impleat.

Ordinandus in Lectorem quibuſnam rebus Epiſcopum adire, & coram eo apparere debeat. Cap. III.

Quæ ſecum habere oporteat ordinãdũ ad Ordinẽ Lectoratus.

EST iam dictum à nobis ſupra in ſecundo noſtro tractatu, uidelicet, de ſcientia, quam habere debet ordinari uolens ad officium Oſtiariorum, in capite ſeptimo; quod quicunque ad aliquem minorem Ordinem promoueri cupit, adire debeat ſuum proprium Pontificem; & coram eo cum ſuperpellicio, ideſt, in ſuperpellicio, ac cum una candela in manibus eius genuflexus comparere: quod idem Lectori ſeruandum eſſe dicimus, ac eum hic etiam aduertimus.

Quænam ab Epiſcopo fiat admonitio ei, qui coram eodem iam apparuit genuflexus, Ordinem Lectoratus ſuſcepturus. Cap. IIII.

ELectus, frater chariſſime, ut ſis Lector in domo Domini Dei noſtri, officium tuum agnoſce, & imple: potens eſt enim Deus, ut augeat tibi gratiam perfectionis æternæ. Lectorem ſiquidem oportet legere ea, quæ prædicat, & Lectiones cantare, & benedicere panem, & omnes fructus nouos: ſtude igitur uerba Dei, uidelicet, Lectiones ſacras diſtinctè & apertè ad intelligentiam, & ædificationem fidelium abſque omni mendacio falſitatis proferre, ne ueritas diuinarum Lectionum incuria tua ad inſtructionem audientium corrumpatur. Quod autem ore legis corde credas, atque opere compleas: quatenus auditores tuos uerbo pariter, & exemplo tuo docere poſſis: ideoque dum legis in alto loco Eccleſiæ ſtes, ut ab omnibus audiaris, & uidearis, figurans poſitione corporali, te in alto uirtutum gradu debere conuerſari; quatenus cunctis, à quibus audiris, & uideris, cæleſtis uitæ formã præbeas, quod in te Deus impleat per gratiam ſuam. Poſtea dat Epiſcopus eidem

Lectori Lectionarium, ſeu Codicem Euangeliorum, aut etiam Pontificale: demum orat pro eo, & ſuper eo.

Lectoratus Ordo, vel Lector vti inſtituatur. Cap. V.

SAnè Lector cum ordinatur; facit de illo verbum Epiſcopus ad plebem, indicans eius fidem, ac vitam, atque ingenium: poſt hoc ſpectante plebe, tradit (iuxta decretum Tholetani Concilij 23. diſt. c. Lector) ei Codicem in quo lecturus eſt; dicens: Accipe, & eſto relator verbi Dei; habiturus, ſi fideliter, & vtiliter impleueris officium tuum, partem cum eis, qui verbum Dei miniſtrauerunt. Codicis itaque traditio, & verba præmiſſa ſunt de ſubſtantia huius Ordinis, cætera ſunt ſolennitatis; prout & Durandus atteſtatur. *Lector quo modo inſtituatur.* *Subſtantialia Ordinis Lectoratus quæ.*

Ordo Lectoratus vnde ſumpſerit originem. Cap. VI.

PLanè hunc Lectoratus Ordinem non perperam fortè dicemus principium ſumpſiſſe à lege veteri, ſeu ab Eſdra, qui dicitur attuliſſe legem coram multitudine uirorum, & mulierum, & legit eam diſtinctè, & apertè in platea in conſpectu uirorum, & mulierum, & ſapientium; & intellexerunt, cum legeretur ab eo; & de hoc fatur textus, ſeu liber ſecundus Neemeniæ, qui eſt Eſdræ 11. cap. octauo. Vel hic ordo, ſecundum Magiſtrum Sententiarum, initium à Prophetis accepiſſe uidetur: quibus dicitur: clama, ne ceſſes quaſi tuba exalta uocem tuam. *Vnde habuerit originem Lectoratus.* *Nee 8.* *Magiſter Sentent.* *Iſaia 58.*

In Lectoratus Ordine in quo actu character imprimatur. Cap. VII.

INſuper aduertendum eſt, quod in ordine Lectoratus in hoc actu imprimitur character, ſcilicet, in traditione libri Lectionum, in Matutinis legendarum, & Prophetarum, cum debita forma uerborum, ſcilicet; Accipe librum, & eſto relator uerbi Dei, & cætera, quæ paulò antè in medium attulimus. *In quo actu in Ordine inſigatur character.*

Quæ ſit Materia Ordinis Lectoratus. Cap. VIII.

POrrò Ordinis Lectoratus Materia eſt ipſe liber, qui traditur ordinato, continens lectiones legendas in Matutinis, & Prophetas, ſeu Prophetias, qui liber dicitur Lectionarius. Aut ipſa materia erit Miſſale, aut ipſum Pontificale. *Materia Ordinis Lectoratus q.*

Ordinis Lectoratus Forma quæ ſit. Cap. IX.

AD hæc Forma Ordinis Lectoratus eſt hæc ſequens uerborum prolatio, ſcilicet; Accipe; inquit ordinans; poteſtatem, & eſto uerbi Dei relator, orrigens dictus ordinans ipſum Lectionarium. *Forma Ordinis Lectoratus quæ.*

Lectoris munus, ſeu Officium quodnam ſit. Cap. X.

Officiũ Lectoris quod.

AD lectorem autem pertinet, inquit Magiſter Sententiarum, lectiones pronunciare, & ea, quæ Prophetæ uaticinauerunt, & Apoſtoli dixerunt, populis prædicare, ideſt, legere, recitando, non autem prædicando; quia illud eſt officium Sacerdotum: quinimmo nec populum ipſe poteſt ſalutare; quandoquidem Carthaginienſe Concilium præcipit Lectoribus, qui parati ſunt ad legendum lectiones, ne populum ſalutent: quia forte ſolebant lecturi in pulpito aliquam ſalutationem nobis ignotam præmittere; vel dicebant: Dominus vobiſcum, quod Sacerdotibus ſolum permiſſum eſt dicere. Vnde ideo hodie tales Lectores dicunt: Iube domne benedicere; quando lecturi ſunt lectiones: de quibus uerbis uide quæ dixi infrà in tractatu de ſcientia Subdiaconi. Romanus uerò inſuper Catechiſmus de Lectoris officio loquens, ſic ipſe quoque fatur, ſcilicet: Ad Lectorem, inquit, pertinet in Eccleſia ueteris, & noui teſtamenti libros clara voce, & diſtinctè recitare, præſertim uerò eos, qui inter nocturnam Pſalmodiam legi ſolent. Item ad eum quoque ſpectat, prima religionis Chriſtianæ rudimenta, ſcilicet, ſignum crucis, Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, & Symbolũ fidei, ac cætera huiuſmodi; de quibus ſuprà tractatu primo, de ſcientia eius, qui initiandus eſt prima tonſura, cap. quinto fuſius diximus; fidelibus tradere. Item ad eiuſdem Lectoris officium pertinet panem, & omnes nouos fructus benedicere, & reliqua huius generis: de quibus omnibus ſuprà paulò ante diximus.

Lector cur non dicat, cũ legit Lectiones, Dominus vobiſcum ſed iube dõne bñdicere.

Lectoris officium quando Chriſtus adimpleuerit. Cap. XI.

Chriſtus quãdo adĩpleuerit Lectoris officium.

HOc autem Lectoris officium adimpleuit Chriſtus Dominus noſter; quando in medio Seniorum (Luc. 4.) librum Iſaiæ prophetæ aperiens legit diſtinctè ad intelligendum, dicens: Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxit me, &c. de qua re uide c. uni. de ſacr. vnct.

Ca. vni. de ſacr. Vnct.

Officium Lectoris ac ſcientia, quæ eſſe debeat circa verborum prolationem, ſenſumq; verborum, ac vim accentuum. Cap. XII.

Sciẽtia Lectoris in legendis lectionibus quãta eſſe debeat.

QVi ad hunc Lectoris gradum, inquit Magiſter Sententiarum; prouehitur, literarum ſcientia eſſe debet inſtructus; vt ſenſum verborum intelligat, vimq; accentuum ſciat, diſtinctè vt legat: & de confuſione prolationis intellectum auferat. Attendat item quid indicatiuè, quid interrogatiuè legendum ſit, & vbi ſit in oratione facienda diſtinctio. Hæc enim malè ſeruata, intellectum turbant, & alios ad riſum prouocant. Itemque auribus, & cordi conſulere debet vox Lectoris.

Quibuſnam alÿs conditionibus præfulgere debeat ordinandus ad Ordinem Lectoratus. *Cap. XIII.*

NOn tantum ijs, quæ modo ſuprà diximus, ordinandum in Lectorem oportet eſſe munitum, verumetiam & ſanctis fontis baptiſmatis aquis tinctum, ac lotum eſſe conuenit: Quinimmo & Chriſmatis oleo, ideſt, Sacramento Confirmationis, linitum eſſe vult Sacrum Concilium Tridentinum: de charactere uerò Baptiſmi dicitur in cap. veniens. de presbytero non bapt.

Ordinād° ad Lectoratū baptizatus, & confirmatus eſſe debet. *Seſ. 23. c. 4.*

Aſſumendus ad Ordinem Lectoratus debet eſſe legitimus. *Cap. XIIII.*

AMplius qui inſigniri petit Ordine Lectoratus; ſe ex legitimo matrimonio coram ordinante præſentare debet; ſecundum diſpoſitionem legis Canonicæ, in cap. 1. extra, de filijs presbyterorum. & ratio eſt, ſecundum Abbatem, quia Ordinis dignitas prohibet Ordines conferri turpibus, & infamibus perſonis. c. inter dilectos, de exceſſibus prælat. Secundo quia deteſtatio criminis paterni facit deteſtari quandoque illud idem in filijs. C. ad l. Iul. Maieſt. l. quiſquis. Tertiò, quia timor paternæ incontinentiæ timetur in filio. gloſ. in c. 2. de filiis presbyterorum, in ſexto. De hac re uide ſuprà tractatum de ſcientia ordinandi ad Oſtiariatus Ordinem: & quis cum illegitimo tali poſſit diſpenſare ibi fuſius dictum eſt.

Ordo Lectoratus pexigit legitima natalia. *Abbas in c. inter dilectos, de exceſſ. prælat.*

Aetas ordinandi ad Ordinem Lectoratus quæ eſſe debeat. *Cap. XV.*

QVi vult aſſumi in numerum Lectorum, debet ſaltem annorum eſſe ſeptem cum dimidio, ſecundum quod uidetur nobis innuere gloſ. in cap. in ſingulis, diſt. 77. ꝙ & ſup. diximus.

Aetas quæ requiratur ad ordinādum in Lectorem.

Quanta præditus eſſe debeat ſcientia qui promouendus eſt ad Ordinem Lectoratus. *Cap. XVI.*

COncilium Tridentinum in Seſſione uigeſimatertia, capitulo undecimo, præcipit ordinandos ad minores Ordines, linguam Latinam ſcire debere; & ideo prouideat talis ordinandus, vt quæ legit intelligat; aliàs ſi à ſuſceptione Ordinis talis repellitur, ſibiipſi imputet: Vide ſupra tractatu ſecundo, capit. 14. ne decipiaris defectu ſcientiæ tuæ modicæ.

Literatura ordinandi ad ordinē Lectoratus. *Seſſ. 23. c. 11.*

Promouendus ad Lectoratus Ordinem bonis moribus præditus eſſe debet. *Cap. XVII.*

Bonos mores deb. habere ordinandus ad Lectorem. Seſſ. 23. c. 5. & c. 7.

AD hæc hic Ordo Lectoratus requirit etiam à promouendo bonos mores: de quibus Parochus, & Magiſter ſcholæ teſtimonium perhibere poſſunt, quemadmodum edixit Concilium Tridentinum.

Ordine Lectoratus decorandus, tempus, in quo poſſit ordinari obſeruare debet. *Cap. XVIII.*

Tēpus ordinandi Lectoris.

cap. 1. & c. de eo & c. de ſanc. de tē por ord. Sup. c. 21. tract. 2.

DAbit etiam operam in hoc, qui aſſumi deſiderat ad Lectoratus Ordinem, ut in quatuor temporibus promoueatur; aut in Sabbatho ante Dominicam Paſſionis Domini; uel etiam in Sabbatho Sancto: quæ tempora ad conferendum Ordines inſtituta ſunt per ſummum Pontificem in cap. 1. & in cap. de eo, & in cap. de ſanc. de temp. ordinationum. Hunc tamen Lectoratus Ordinem etiam in diebus Dominicis, aut feſtiuis poterit aſſequi, ſeu obtinere: quod non ſeruatur in Sacris Ordinibus, niſi Papa ex ſpeciali mandato hoc alicui mandet Epiſcopo. Quæ uerò interualla temporum intereſſe debeant à collatione unius Ordinis ad alium, ſupra dixi; ideo ibi videto.

Quinam promoueri ad Ordines non valeat. *Cap. XVIIII.*

Inhabilis ad promouendū 45. Cōc. Trid. Seſſ. 23. c. 11. Sup. ca. 22. tract. 2.

PRomoueri verò ad hunc Lectoratus Ordinem non poterit ille primo, quem non ſcientiæ ſpes maioribus Ordinibus accommodum futurum oſtendat. neq; mulier, neque illiteratus, neque criminoſus, neque bigamus, neque excommunicatus, interdictus, ſuſpenſus, neque neophitus, neque hermaphroditus, & huiuſmodi, de quibus ſuprà tractatu ſecundo, capite uigeſimo ſecundo.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
QVARTI TRACTATVS.

1 *Exorciſtatus Ordo quid ſit.*
2 *Vnde dicatur Exorciſta.*
3 *Ordinandus in Exorciſtam cum quibus rebus ſe Pontifici præſentare debeat.*
4 *Quæ, & qualis fiat ab ordinante admonitio ei, qui ſuſcipiendus eſt ad officium Exorciſtarum.*
5 *Exorciſtatus Ordo quando fuerit inſtitutus.*
6 *Character in quonam actu in Ordine Exorciſtatus imprimatur.*
7 *Quæ ſit Materia Ordinis Exorciſtatus.*
8 *Quæ ſit Forma eiuſdem Ordinis.*
9 *A quonam Ordo Exorciſtatus deſcenderit.*
10 *Qua verborum forma ordinans vtatur, cum Exorciſtas inſtituit.*
11 *Exorciſta qualis eſſe debeat.*
12 *Ordinandus in Exorciſtam baptizatus, & confirmatus eſſe debet.*
13 *Ad Exorciſtatus Ordinem promouendus, ex legitimo Matrimonio natus eſſe debet.*
14 *Cuius ætatis eſſe debeat ordinandus in Exorciſtam.*
15 *Scientia qua ornatus eſſe debeat ordinandus in Exorciſtam.*
16 *Bonis moribus ornatus ad Ordinem Exorciſtatus aſſumi debet.*
17 *Ordinandus in Exorciſtam quo tempore ſe promoueri facere debeat.*
18 *Promouendus in Exorciſtam quæ temporum interualla ſeruare debeat.*
19 *Qui ſit inhabilis ad Ordinem Exorciſtatus.*
20 *Exorciſtæ officium circa quæ verſetur.*
21 *Exorciſta quis dicatur præſens, & quis futurus.*
22 *Quis dictorum Exorciſtarum habeat Exorcizare.*
23 *Exorcizandus quiſnam ſit.*
24 *Exorciſmus, & Catechiſmus vti differant.*
25 *Exorcizanti dæmoniacum; vt dæmon nomen edat, aut ſocietatem, vel vexandi cauſam deſignet, & huiuſmodi, num adiurare liceat.*
26 *Exorcizator an poſſit quærere à dæmone curioſa, aut imperare ei nõ facientia ad eius expulſionem.*
27 *Exorcizanti num liceat adiurare creaturas irrationales.*
28 *Adiuratio licita, vel illicita eſſe quando dicatur.*
29 *An omnis Exorciſta, aut etiam Sacerdos poſſit hodie ſine licentia exorcizare.*

De ſcientia quam habere debet Exorciſta.

Exorciſtatus Ordo quid ſit. Cap. I.

DE Exorciſtatum Ordine tractaturi necnon & de eorundē Exorciſtatum officio, ac Scientia demonſtratienē inſtituturi; principio uidendum eſt nobis, quidnam ſit Exorciſtatus Ordo. Secundò, unde ille dictus ſit. Tertiò, adſpiciendum eſt, quando fuerit inſtitutus. Quarto loco aduertendum eſt, in quonam actu in Ordine Exorciſtatus imprimatur character. Quinto loco, quæ ſit Exorciſtatus Ordinis Materia. Sexto loco indagandum eſt, quæ prædicti Ordinis ſit forma. Septimo differendum eſt, vnde huiuſmodi Exorciſtatus Ordo profluxerit. Octauo loco dicendum eſt, quem ſe præſeferre debeat Exorciſta antequam ad exorcizandum alios accedat. Nono conſiderandum eſt, quid, & quale habeat eſſe Exorciſtarum officium. Decimo, & ultimo uidendum eſt, quibuſnam uerbis, ſeu quanam forma uerborum utatur Epiſcopus, cum Exorciſtas ipſe inſtituit. Quare Exorciſtatus Ordo eſt poteſtas quædam, per quam ordinatus in Exorciſtam poteſt expellere Diabolum, ne impediat aliquem à ſumptione Sacramenti Euchariſtiæ.

Exorciſtatus Ordo quid ſit.

Vnde dicatur Exorciſta. Cap. II.

NVnc ad ſecundam quæſtionem deſcendentes, nempè unde Exorciſta dictus ſit; dicimus: quod (ſecundum Iſidorum. 21. diſt. c. Cleros, & alios Summarum authores) Exorciſta Græcè; Latinè dicitur adiurans, vel increpans: & conſequenter Exorcizare eſt adiurare, vel increpare: Ad hoc enim Exorciſta ordinatur, ut ſuper Energumenum, aut Lunaticum, & obſeſſum à dæmonibus; uel etiam ſuper Baptizatum aut Cathecumenum, habentes ſpiritum immundum, manū imponat; ac inuocet ſuper eos nomen Domini, per quem adiuret, & increpet immundum talem ſpiritum, ut egrediatur ab eis: ne amplius ab huiuſmodi immundo ſpiritu uexentur, ſeu dæmoniorum illuſionibus agitentur.

Exorciſta unde dictus ſit. Exorcizare quid ſit.

Ordinandus in Exorciſtam cum quibus rebus ſe Pontifici ſuo præſentare debeat. Cap. III.

QVemadmodum ſuſcipiendum in Ordinem Oſtiariorum, aut etiā Lectorum, ſe ſuo Epiſcopo genuflexum cū ſuperpellicio, aut in ſuperpellicio, & cum facula in manibus eius præſentare oportuit: ita non aliter ei, qui ad Ordinem Exorciſtatus promoueri cupit, neceſſe eſt coram ſuo Ordinario ordinante apparere; nempè cum ſuperpellicio, & candela alba in manibus eius.

Qua

Quæ, & qualis fiat ab ordinante admonitio ei, qui ſuſcipiendus eſt ad officium Exorciſtarum. Cap. IIII.

Exorciſta genuflexus admonetur à Pontifice, & inſtruitur.

ORdinande frater, ait Epiſcopus ad ordinandum; in officiũ Exorciſtarum, debes noſcere quid ſuſcipias: Exorciſtam enim eiicere dæmones, & dicere populo; vt, qui non communicat det locum: & aquam in miniſterio fundere. Accipis itaque poteſtatem imponendi manum ſuper Energumenos: & per impoſitionem manus tuæ, gratia Spiritusſancti, & verbis Exorciſmi, pelluntur ſpiritus immundi à corporibus obſeſſis. Stude igitur, ut ſicut à corporibus aliorum dæmones expellis: ita à mente, & corpore tuo omnem immunditiam, & nequitiam eiicias: ne illis ſuccumbas, quos ab alijs tuo miniſterio effugas. Diſce per officium tuum uitiis imperare; ne in moribus tuis aliquid ſui iuris inimicus valeat uendicare. Tunc etenim rectè dæmonibus imperabis: cum prius in te eorum multimodam nequitiam ſuperas. Quod tibi dominus agere concedat per Spiritum ſuum ſanctum.

Nota.

Exorciſtatus Ordo quando fuerit inſtitutus. Cap. V.

Exorciſtatus Ordo quãdo fuerit inſtitutus.

SAnè Exorciſtatus Ordo inſtitutus fuiſſe à Chriſto videtur, tunc, quando ſaliua ſua tetigit aures, & linguam ſurdi, & muti, dicens: Effata, quod eſt adaperire: per hoc docens nos ſpiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum, & ora ad confitendum, vt pulſo dæmone, ſpiritusſanctus vas ſuum recipiat. Hoc etiam officio Exorciſtæ uſus eſt Chriſtus, cũ dæmoniacos multos ſanauit. Similiter & quando de Maria Magdalena Septem dæmonia eiecit.

Luc. 18. Matth. 8. Mar. 7. Nota. Mar. 16.

Character in quonam actu in Ordine Exorciſtatus figatur, aut imprimatur. Cap. VI.

PRæterea, ſi quæris in quonam actu in Ordine Exorciſtatus character imprimatur: Reſpondet ad hoc tibi Sanctus Thomas in quarto Sententiarum, uigeſimaquarta diſtinctione, quod in traditione libri Exorciſmorum cum debita forma uerborum; nam eius munus eſt, memoriæ commendare, & manus, ut ſuprà dictum eſt, ſuper Chathecumenos, & Energumenos ponere.

S. Thom.

Quæ ſit Materia Ordinis Exorciſtatus. Cap. VII.

VLterius aduertendum eſt, quod huius Ordinis Exorciſtatus eſt Materia, prædictus liber Exorciſmorum, qui ab Epiſcopo ordinãte traditur ad tangendum ordinato.

Materia Ordinis Exorciſtat⁹ quæ.

Forma Ordinis Exorciſtatus quæ ſit. Cap. VIII.

Forma p̄dicti Ordinis quæ ſit.

SEd forma antedicti Ordinis Exorciſtatus eſt huiuſmodi: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manum ſuper Energumenum, ſiue Baptizatum, ſiue Cathecumenum: & porrigit ordinans, dum hæc verba dicit, librum Exorciſmorum, & de hac forma dicitur in cap. Exorciſta, diſtinct. 23.

A quonam Ordo Exorciſtatus deſcenderit. Cap. VIIII.

Ordo Exorciſtatus à quo diriuauerit d. 21 c. cleros. Mag. Sēt. Matt 12. Luc. 11.

NVnc ſeptimæ quæſtionis ſcilicet, à quonam profluxerit iſte Exorciſtatus Ordo reſpondentes, & paucis ſatisfacientes, dicimus; huiuſmodi Exorciſtatus Ordinem deſcendiſſe (adhærentes verbis Magiſtri Sententiarum) à Salomone; qui quendam modum exorcizādi inuenit, quo dæmones adiurati, ex obſeſſis corporibus pellebantur: Huic autem officio mancipati Exorciſtæ (vt dictum eſt) vocati ſunt. de quibus Chriſtus in Euangelio; Si ergo, inquit, in Beelzebub eijcio dæmonia, filij veſtri, ſcilicet, Exorciſtæ, in quo eijciunt?

Quanam verborum forma ordinans vtatur, cum Exorciſtas facit, ſeu inſtituit. Cap. X.

Forma q̄ nā ſit creā di Exorciſtas c. Exorciſta. diſ. 23 Subſtātialia Ordinis Exorciſtatus q̄ ſint.

LIcèt ſupra videatur eſſe dictum; obiter tamen; quibus nam verbis, ſeu quanam forma verborum vtatur Epiſcopus cum Exorciſtas inſtituit; Attamen hoc vltimo loco diſtinctius, & expeditius hoc edocendi ſunt ipſi Exorciſtæ. Quare Epiſcopus; iuxta decretum Tholetani Concil. diſt. 23. cap. Exorciſta, cum eos inſtituit, librum in quo Exorciſmi continentur, eis porrigit, dicens: Accipe, & comenda memoriæ, & habe poteſtatem imponendi manus ſuper Energumenos, ſiue Baptizatos; ſiue Cathecumenos. Libri ergo acceptio, & verba præmiſſa ſunt de ſubſtantia huius Ordinis: Cætera ſunt ſolennitatis.

Oportet mūdā eſſe manū, quę vult aliorū ſordes abluere. Nota Luc 4

Exorciſta qualis eſſe debeat. Cap. XI.

SAnè Exorciſta debet habere ſpiritum mundum, qui ſpiritibus immundis imperat; & malignum expellere de corde ſuo, quem expellit de corpore alieno: ne medicina, quam alijs facit, ſibi non proſit; & dicatur ei: Medice cura teipſum.

Ordinād⁹ in Exorciſtā Baptizatus & Confirmatus eſſe debet.

Ordinandus in Exorciſtam Baptizatus, & Confirmatus eſſe debet. Cap. XII.

CErtum eſt, quod ille. qui cupit ordinari, & promoueri ad Ordinem Exorciſtatus: Baptiſmatis ſacro fonte ablutus eſſe debet: vt dicitur in c. veniens, de presbytero non baptizato. non tamē de neceſſi-

neceſſitate Confirmatus eſſe debet: quia ſi ordinaretur quis, Ordinis characterem reciperet. Hodie tamen Concilium Tridentinum non tantum ante Ordinem Exorciſtatus uult præmitti, & dari Confirmationem ordinando; ſed etiam antequam quis tondeatur, idest, Tonſuram accipiat.

Seſſ. 23. c. 4.

Ad Exorciſtatus Ordinem promouendus ex legitimo Matrimonio natus eſſe debet. Cap. XIII.

NOn ſolum autem characterem Baptiſmatis habere debet ordinādus: Verum & quod ex legitimo Matrimonio procreatus ſit, neceſſarium eſt: ſic enim diſponitur in cap. I. extrà de filijs presbyterorum. & pro hoc uide, quæ ſuprà ſcripſi in tractatu de ſcientia Oſtiarij: vbi referuntur cauſæ huius noſtri dicti.

Ordinandus ex legit. matri. natus eſſe debet.

Cauſa cur Ordinādi debeāt eſſe legitimè remiſſivè.

Cuius ætatis eſſe debeat Ordinandus in Exorciſtam. Cap. XIIII.

DIctum eſt ſanè ſuprà, quod ad accipiendum primam Tonſuram ſeptem anni requirantur completi. cap. finali, de temporibus ordin in 6. Ad Exorciſtatus autem Ordinem poſt ſeptem annos quilibet ordinari poteſt: ſicut notatur per Glo. in cap. in ſing. diſt. 77. & per totam etiam illam diſtinctionem.

Quæ ætas requiratur in Exorciſtatus Ordine.

Scientia qua ornatus eſſe debeat aſſumendus in Exorciſtam. Cap. XV.

POrrò promoueri uolens ad Ordinem Exorciſtatus profectò ſaltem Linguam Latinam ſcire cogitur: prout diſpoſitum fuit à Sāctis patribus Sacri Concilij Tridentini, in Seſſione vigeſima tertia, cap. vndecimo.

Scientia quā ſcire debeat ordinādus ad Ordinē Exorciſtatus

Seſſ 23. c. 11. & 7.

Bonis moribus ornatus ad Ordinem Exorciſtatus aſſumi debet. Cap. XVI.

QVilibet Ordo bonos præexigit inſuper mores; & ideo ordinari deſiderans ad Ordinem Exorciſtarum, illis multum decoratus eſſe debet: præualent enim ij diuitiis, ac facultatib. omnibus. Non enim facultas, neque dignitas ita ſufficiens eſt ad fidem, ut boni mores ſecundum humanas leges.

Boni mores requiri debent in ordinando

L ſcire. ff. de cut.

Ordinandus in Exorciſtam, quo tempore ſe promoueri facere debeat. Cap. XVII.

QVi item ordinari in Exorciſtam properat: in quatuor temporibus, aut in Sabbatho Sancto, vel Sabbatho ante Dominicam de Paſſione; hoc agat, idest, ordinetur. Vel etiam in diebus Domi-

Quo tēpore quis debeat ordinari.

Forma Ordinis Exorciſtatus quæ ſit. Cap. VIII.

Forma prædicti Ordinis quæ ſit.

SEd forma antedicti Ordinis Exorciſtatus eſt huiuſmodi: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manum ſuper Energumenum, ſiue Baptizatum, ſiue Cathecumenum: & porrigit ordinans, dum hæc verba dicit, librum Exorciſmorum, & de hac forma dicitur in cap. Exorciſta, diſtinct. 23.

A quonam Ordo Exorciſtatus deſcenderit. Cap. VIIII.

Ordo Exorciſtatus à quo dimanauerit d. 21 c. cler. Mag. Sēt. Mat. 12 Luc. 11.

NVnc ſeptimæ quæſtionis ſcilicet, à quonam profluxerit iſte Exorciſtatus Ordo reſpondentes, & paucis ſatisfacientes, dicimus; huiuſmodi Exorciſtatus Ordinem deſcendiſſe (adhærentes verbis Magiſtri Sententiarum) à Salomone; qui quendam modum exorcizādi inuenit, quo dæmones adiurati, ex obſeſſis corporibus pellebantur: Huic autem officio mancipati Exorciſtæ (vt dictum eſt) vocati ſunt. de quibus Chriſtus in Euangelio; Si ergo, inquit, in Beelzebub eijcio dæmonia, filij veſtri, ſcilicet, Exorciſtæ, in quo eijciunt?

Quanam verborum forma ordinans vtatur, cum Exorciſtas facit, ſeu inſtituit. Cap. X.

Forma q̄ nā ſ ttrēdi Exorciſtas c. Exorciſta diſ. 23 Subſtātialia Ordinis Exorciſtatus q̄ ſint.

LIcèt ſupra videatur eſſe dictum; obiter tamen; quibus nam verbis, ſeu quanam forma verborum vtatur Epiſcopus cum Exorciſtas inſtituit; Attamen hoc vltimo loco diſtinctius, & expeditius hoc edocendi ſunt ipſi Exorciſtæ. Quare Epiſcopus; iuxta decretum Tholetani Concil. diſt. 23. cap. Exorciſta, cum eos inſtituit, librum in quo Exorciſmi continentur, eis porrigit, dicens: Accipe, & comenda memoriæ, & habe poteſtatem imponendi manus ſuper Energumenos, ſiue Baptizatos; ſiue Cathecumenos. Libri ergo acceptio, & verba præmiſſa ſunt de ſubſtantia huius Ordinis: Cætera ſunt ſolennitatis.

Exorciſta qualis eſſe debeat. Cap. XI.

Oportet mūdā eſſe manū, quę vult aliorū ſordes abluere. Nota Luc. 4

SAnè Exorciſta debet habere ſpiritum mundum, qui ſpiritibus immundis imperat; & malignum expellere de corde ſuo, quem expellit de corpore alieno: ne medicina, quam alijs facit, ſibi non proſit; & dicatur ei: Medice cura teipſum.

Ordinandus in Exorciſtam Baptizatus, & Confirmatus eſſe debet. Cap. XII.

Ordinād⁹ in Exorciſtā Baptizatus & Confirmatus eſſe debet.

CErtum eſt, quod ille, qui cupit ordinari, & promoueri ad Ordinem Exorciſtatus: Baptiſmatis ſacro fonte ablutus eſſe debet: vt dicitur in c. veniens, de presbytero non baptizato. non tamē de neceſſi-

neceſſitate Confirmatus eſſe debet: quia ſi ordinaretur quis, Ordinis characterem reciperet. Hodie tamen Concilium Tridentinum non tantum ante Ordinem Exorciſtatus uult præmitti, & dari Confirmationem ordinando; ſed etiam antequam quis tondeatur, id eſt, Tonſuram accipiat.

Seſſ. 23. c. 4.

Ad Exorciſtatus Ordinem promouendus ex legitimo Matrimonio natus eſſe debet. Cap. XIII.

NOn ſolum autem characterem Baptiſmatis habere debet ordinandus: Verum & quod ex legitimo Matrimonio procreatus ſit, neceſſarium eſt: ſic enim diſponitur in cap. 1. extrà de filijs presbyterorum. & pro hoc uide, quæ ſuprà ſcripſi in tractatu de ſcientia Oſtiarij: vbi referuntur cauſæ huius noſtri dicti.

Ordinandus ex legit. matrimonio natus eſſe debet.

Cauſa cur Ordinandi debeant eſſe legitimè remiſſiuè.

Cuius ætatis eſſe debeat Ordinandus in Exorciſtam. Cap. XIIII.

DIctum eſt ſanè ſuprà, quod ad accipiendum primam Tonſuram ſeptem anni requirantur completi. cap. finali, de temporibus ordin. in 6. Ad Exorciſtatus autem Ordinem poſt ſeptem annos quilibet ordinari poteſt: ſicut notatur per Glo. in cap. in ſing. diſt. 77. & per totam etiam illam diſtinctionem.

Quæ ætas requiratur in Exorciſtatus Ordine.

Scientia qua ornatus eſſe debeat aſſumendus in Exorciſtam. Cap. XV.

POrrò promoueri uolens ad Ordinem Exorciſtatus profectò ſaltem Linguam Latinam ſcire cogitur: prout diſpoſitum fuit à Sanctis patribus Sacri Concilij Tridentini, in Seſſione vigeſima tertia, cap. vndecimo.

Scientia qua ſ[illegible] eſſe debeat ordinandus ad Ordinem Exorciſtatus

Seſſ 23. c. 11. & 7.

Bonis moribus ornatus ad Ordinem Exorciſtatus aſſumi debet. Cap. XVI.

QVilibet Ordo bonos præexigit inſuper mores; & ideo ordinari deſiderans ad Ordinem Exorciſtatum, illis multum decoratus eſſe debet: præualent enim ij diuitiis, ac facultatib. omnibus. Non enim facultas, neque dignitas ita ſufficiens eſt ad fidem, ut boni mores ſecundum humanas leges.

Boni mores reperiri debent in ordinando

L. ſcire. ff. de tut.

Ordinandus in Exorciſtam, quo tempore ſe promoueri facere debeat. Cap. XVII.

QVi item ordinari in Exorciſtam properat: in quatuor temporibus, aut in Sabbatho Sancto, vel Sabbatho ante Dominicam de Paſſione; hoc agat, id eſt, ordinetur. Vel etiam in diebus Domi-

Quo tempore quis debeat ordinari.

 nicis,

c. de eo. & c. ſanè. de temp.ord. nicis, & alijs feſtiuis diebus: quia Minores Ordines etiam diebus Dominicis, & feſtiuis conferri ſolent. vt diſponunt iura Canonica in cap.de eo, & in cap.ſanè de temp.ordin.

Promouendus in Exorciſtam quæ temporum interualla ſeruare debeat. *Cap. XVIII.*

Interſtitia Ordinum quæ ſint. DIximus ſuprà in Tractatu de ſcientia Oſtiarij, quænam ſint interſtitia ſeruanda in ſingulis Ordinibus ſuſcipiendis: iccirco require ibi plenius: ne ſcripta ſcribere, & facta facere videar. Vnum eſt, quod quatuor Minores Ordines vni, aut duobus, vna & eadem die ſimul conferri poſſunt. d.cap. de eo, de temp. ordinan. *Cōc. Trid. Seſ 23. ca. 12. & 13.* Sacri vero in annis vigintiduobus, & in annis 23. & annis 25. conferuntur.

Qui ſit inhabilis ad Ordinem Exorciſtatus. *Cap. XIX.*

Quis ordinari nō poſſit ad Ordinē Exorciſtatus. NVlla præterea mulier, nullus non habens ætatem legitimam, nullus illiteratus, nullus criminoſus, nullus bigamus, nullus Curialis, nullus ſeruus non manumiſſus, nullus illegitimus, nullus peregrinus, nullus infamis, nullus irregularis, nullus excommunicatus, aut cenſura aliqua innodatus, nullus Hermaphroditus, nullus denique initietur Minoribus Ordinibus; quem non ſcientiæ ſpes maioribus dignum oſtendat, ſecundum Concilium Tridentinum, & nullus huiuſmodi: (de quibus ſuprà dictum eſt in Tractatu de ſcientia *De Sciētia Oſtia c.21. & 22. vt ſuprà.* Oſtiarij,) ad Exorciſtatus Ordinem aſſumi præſumat, ſtantibus prædictis.

Exorciſtæ officium circa quæ verſetur. *Cap. XX.*

CVm ſuprà dixerimus Exorciſtis omnibus cum ordinantur poteſtatem eſſe datam nomen Domini inuocandi ſuper eos qui ab immundis ſpiritibus obſidentur: Conſequens eſt; ad eoſdem pertinere & Exorciſmos memoriter retinere, & manus ſuper Energumenos, & Cathecumenos exorcizando imponere: ut bene *c. perlectis. diſt. 25. c. omni die, diſt. 5. de conſecr.* dicitur in cap. perlectis, diſtinct. 25. Debent etiam Exorciſtæ, ſecundum Concilium Carthaginienſe; ipſis Energumenis, in domo Dei adſiſtentibus uictum quotidianum opportuno tempore miniſtrare. *Nota.* Sed nota, quod hoc officium nos tunc quidem adimplemus; cum per noſtras orationes uitium diaboli de homine expellimus; ſicuti fecit Chriſtus, qui de Maria Magdalena ſeptem dæmonia, vt dictum eſt, eiecit.

Exor-

Exorciſta quis dicatur præſens, & quis futurus.
Cap. XXI.

SEd prius quàm huic tractatui manum imponamus extremam, aduertendum nobis eſt; quod duo uidetur reperiri Exorciſtarum genera: dictorum enim Exorciſtarum quidam præſens nuncupatur; quidam verò futurus: & quidem Exorciſta præſens, idest, iam Ordinatus, debet Exorciſmos memoritèr tenere, manusq́ue ſuper Energumenos, ac cæteros iam ſupradictos exorcizando imponere: vt bene dicitur in cap. perlectis, diſtinct. 25. At futurus Exorciſta, ideſt, Ordinandus ad Ordinem iſtum, cum ipſe ordinatur accipere debet de manu Epiſcopi librum, in quo Exorciſmi ſunt ſcripti, prout maniſeſtè apparet in cap. Exorciſta, diſt. 23. Vbi dicitur: Exorciſta cum ordinatur accipiat de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti exorciſmi ſunt, dicente ſibi Epiſcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manum ſuper Energumenum, ſiue Baptizatum, ſiue Cathecumenum. ex quibus ſupradictis concluditur, præſentem Exorciſtam habere poteſtatem exorcizandi; futurum verò debere talem poteſtatem accipere. *Exorciſta duobus modis conſideratur.*

Quiſnam prædictorum Exorciſtarum habeat exorcizare.
Cap. XXII.

VNde ſi quæritur modo, quiſnam prædictorum Exorciſtarum debeat exorcizare, præſens ne, an futurus; dicimus, quod exorcizare pertinet ad Sacerdotem principaliter, ad Exorciſtam tantùm modo inſtrumentaliter; ſed certè, licet exorcizare ſit proprium officium Exorciſtæ: tamẽ de conſuetudine totũ fit à Sacerdote in quamplurimis. *Præſens, an futur' Exorciſta debeat exorcizare.*

Exorcizandus quiſnam ſit. *Cap. XXIII.*

SEd quando quis eſt exorcizandus? dico, quod ſecundum Sanctum Thomam, & Auguſtinum in cap. ſicut noſtris, de conſec. diſtinct. 4. ante Baptiſmum eſt exorcizandus; quod ſi non fiat; nihilominus fiat poſt Baptiſmum ſuſceptum. *Quando ſit quis Exorcizandus.*

Exorciſmus, & Cathechiſmus uti differant.
Cap. XXIIII.

ESt tamen aduertendum, quod magnum diſcrimen eſt inter Exorciſmum, & Cathechiſmum. Exorciſmus enim, ut habetur de conſec. diſtinct. 4 in cap. ante. 20. dies. eſt adiuratio contra Diabolum, & ordinatur ad remouendum malum etiam operando, vel efficiendo: vnde propter hoc Exorciſtæ Græcè, Latinè adiurantes dicuntur, ſiue increpantes. Cathechiſmus verò eſt inſtructio credendorum *Exorciſm', & Cathechiſm' qua iter inter ſe differũt*

explicitè,

explicitè, Baptiſmum præcedens; ordinans ad bonum, nihil efficiendo, ſed inſtruendo tantum: Vnde dicitur à Cathechizo, ideſt, doceo, uel inſtruo: & de hoc habetur in cap. per Cathechiſmum, de cognat. ſpir. lib. ſexto, & cap. Ante baptiſmum, de conſecr. diſt. 4. Nunc uidendum eſt, an exorcizanti hominem, qui ſit dæmoniacus: liceat adiurare talem dæmonem, ut dicat nomen ſuum, uel aliquid tale propalet.

Exorcizans dæmoniacum, vtrum poſſit dæmonem adiurare, vt nomẽ edat, vel huiuſmodi.

Exorcizanti dæmoniacum; vt dæmon nomen edat, aut Societatem, vel vexandi cauſam deſignet, et huiuſmodi; num adiurare liceat. Cap. XXV.

AT ſi quæratur utrum exorcizanti (dum dæmoniacum exorcizat) adiurare liceat dæmonem illum, ut dicat nomen, & ſocietatem ſuam, & cauſam uexandi hominem, & huiuſmodi: dicemus, quod ſicuti licet ei adiurare eum, ut non noceat; ita etiam licet ei adiurare eum, ut exeat; quia non exeundo nocet. Itemque etiam exorcizans licitè adiurat eum imperatiuè, ut ſuum nomen fateatur, ſimiliter, ut dicat cauſam uexandi hominem, ut eam ad cautelam amoueamus; ſimiliter, ut dicat ſocietatem ſuam, ut imperemus exeunti, ut ſecum quantum poteſt ſocios trahat: quæ omnia talia ordinantur non ad conſequendum beneficium per eos, ſed ad nocumentum repellendum; nam & hæc omnia Sancti leguntur imperaſſe, & hac etiam ratione non ſolum licet adiurare dæmones non obſidentes, ne adiuuent obſidentes, ſed etiam ſuperiores, vt expellant inferiores.

Exorcizator an curioſa vel nõ facientia ad expulſionẽ dæmonis poſſit imperare.

Exorcizator an poſſit quærere à dæmone curioſa, aut imperare ei non facientia ad eius expulſionem. Cap. XXVI.

SI autem Exorcizator imperet dæmoni, ut dicat curioſa, & nihil ad expulſionem dæmonis facientia; non quia illi credat, ſed quadam leuitate, & curioſitate ductus; peccat tunc quidem talis Exorcizator grauiter; non tamen uidetur mortaliter peccaſſe: quia non uidetur mortale; niſi cum quis adiurat obſecratiuè, aut ad aliquid conſequendum, puta ſeruitium, obſequiumue aliquod, uel notitiam quod iſte talis non facit, quia ei, ut dictum eſt, non credit: quod ſi ei crederet, ut necromantici; credo eſſe mortale; quia pertinet ad amicitiam. Itaque ex ſupradictis apparet, quod adiurare dæmones imperatiuè, uel compulſiuè, non ad aliquid per eos obtinendum; ſed ad eorum nocumentum repellendum, puta adiurando, ne nobis, aut ſocio, tanquam noſtri aduerſarij in curſu huius uitæ ſpiritualiter noceant: eſt licitum ſecundum poteſtatem nobis traditam à Chriſto. Luc. Dedi, inquit, uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſupra omnem uirtutem inimici. &c.

Exorcizatori quomodo liceat adiurare dæmones. Luc. 10.

Exorcizanti num liceat adiurare creaturas irrationabiles. Cap. XXVII.

Adiurare creaturas irrationabiles num Exorcizāti ſit licitū.

Similiter ſi quæratur vtrum liceat adiurare creaturas irrationales; reſpondebimus; quod ſi adiurentur ſecundum ſe abſolutè, eſt vanum, quia nec imperium, nec obſequium intelligunt,& eſt illicitum: quia nanè aſſumitur nomen Domini. Si verò adiurentur relatiuè, ideſt, habendo reſpectum ad Deum, à quo mouentur, eſt licitum reſpectu Dei deprecatiuè quomodo Sancti miracula faciunt. At ſi reſpectu dæmonis imperatiuè adiurantur, ne huiuſmodi irrationabilibus creaturis tanquam inſtrumentis vtatur ipſe dæmon ad nocendum, (quemadmodum adiurantur hodie ipſi Dæmones ab Exorciſtis Eccleſiæ,) licitum ſimiliter eſſe hoc videtur adiurandi genus.

Adiuratio licita & illicita eſſe quando dicatur. Cap. XXVIII.

Adiuratio licita,& illicita quæ.

Est autem adiuratio licita adiuratio deprecatiua ad omnes ſubiectos, & non ſubiectos, vt puta, ſi Epiſcopus ſic aliquem ſubditum ſuum, vel etiam non ſubditum ſuum adiuret, ſcilicet; Adiuro te, ac rogo per Deum, vt mihi dicas, quid ſcias de tali re: vel adiurat ſubiectum imperando, dicens: Adiuro te per Deum, ac præcipio, vt mihi dicas hæc, & hæc: Vnde apparet, quòd adiuratio licita eſt deprecatiua ad ſubiectos,& ad non ſubiectos: ſed imperatiua ad ſubiectos tantum. At adiuratio illicita eſt adiuratio imperatiua ad non ſubiectos; ſicut adiurauit Chriſtum Caiphas, dicens: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius Dei. Non enim homo poterat Deo imperare, vt Caiphas homo imperauit Domino noſtro Ieſu Chriſto: & proinde hæc talis imperatiua adiuratio dicitur illicita: quemadmodum illicita dicitur eſſe etiam aliis modis: Primò, ſi fiat imperatiuè ad ſubditum, ſed quantum ad aliquid, in quo non eſt ſubditus. Secundò, ſi fiat imperatiuè ad non ſubditum. Tertiò, ſi fiat ad Dæmones deprecatiuè. Quartò, ſi fiat ad Dæmones imperatiuè ad aliquid addiſcendum, vel per eos conſequendum. Quintò, ſi fiat ad eoſdem imperatiuè ex leuitate, aut curioſitate Sextò, ſi fiat ad irrationalia, ſecundum ſe, vt dictum eſt. Septimò, ſi fiat ad Deum, vel homines, vel Angelos, vel Dæmones, aut irrationalia leuiter, id eſt, ſine reuerentia diuini nominis, aut ſine neceſſitate. Eſt autem adiuratio, ſecundum Diuum Thomam ſecunda ſecundæ, quæſt. 90. aut diffiniri poteſt adiuratio ſic, ſcilicet; Adiurare eſt aliquam perſonam, vel rem, imperando vel obſecrando, inducere ad aliquid faciendum, vel non faciendum, ex inuocatione alicuius ſacræ rei: ſicut Apoſtolus Romanos adiurat, dicens: Obſecro vos per miſericordiam Dei, &c. & Eccleſia adiurat Chriſtum, dicens: Per crucem tuam, & cætera.

Adiuratio licita eſt deprecatiua ad ſubiectos,& non ſubiectos. Imperatiua verò eſt ad ſubiectos tantum.

Adiuratio imperatiua cur dicatur illicita. Illicita adiuratio eſt illicita multis modis. S. Thom.

Adiuratio quid ſit.

Rom. 12.

An

An omnis Exorciſta, aut etiam Sacerdos poſſit hodie ſine licentia exorcizare, aut adiurare. Cap. XXIX.

VErum maximè eſt nobis aduertendum; quòd hodie non omnis Exorciſta, aut etiam Sacerdos exorcizabit, aut adiurabit ſine ſuperiorum ſuorum licentia, & authoritate; quod quidem fit: ne, dum quis ſe Exorciſtam, aut adiuratorem exhibet, incantatorem, aut necromanticum, aut ſuperſtitioſum illum detegamus; ut uſu ſæpenumero euenire ſolet. Vitam ergo, ſcientiam, doctrinam, mores, & qualitates omnes adiuratoris, ac ſanctimoniam ante omnia vult ſuperiorum authoritas cognoſcere; deinde hac habita notitia, adiurandi facultatē, & exorcizandi impartitur: ne ſub prætextu boni, malum aliquod machinaretur adiurator circa perſonam adiurandam. Benè verū eſt, quod Parochi ſolent hodie de conſuetudine ſuos adiurare Parochianos, abſque alia ſuperiorum licentia: quam quidem licentiam aſſequi uidentur in eo, quod Parochiale beneficium obtinent, cuius vigore Confeſſiones etiam audiunt, vt dicitur in Concil. Trid. Seſſ. 23. c. 15. Licet ergo in ſua Ordinatione Exorciſta, & Presbyter omnis, exorcizandi poteſtatem accipiat; nullus tamē ad exorcizandum ſe idoneum reputare debet, niſi parochiale beneficium habeat; aut ab Epiſcopo, & ſuperiore ſuo approbetur ad adiurandum idoneus.

SVM-

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
QVINTI TRACTATVS.

1 *Præfatio earum rerum quæ de Acolythatus Ordine dicenda ſunt.*
2 *Acolythatus Ordo quid ſit.*
3 *Acolythi unde dicti ſint.*
4 *Acolythatus Ordo unde ſumpſerit originem.*
5 *Quis inſtituerit in Eccleſia Ordinem Acolythatus.*
6 *Acolythus ut dignè ſuſcipiat ordinem Acolythi quas debeat habere qualitates.*
7 *Suſcepturus Acolythatus Ordinem ſuperpellicio indutus, ac cum candela in manibus genuflexus coram Ordinario apparere debet.*
8 *Quæ admonitio fiat ab ordinante ad ordinandum in Acolythum.*
9 *In Acolythatus Ordine in quo actu imprimatur character.*
10 *Acolythatus Ordinis Materia quæ ſit.*
11 *Forma Ordinis Acolythatus quæ ſit.*
12 *Acolythi ſub quibus verbis ab Epiſcopo inſtituantur.*
13 *Acolythorum officium quodnam ſit.*
14 *Acolythi cur teneant candelabra in manibus donec incipiat dici Kyrie èleyſon.*
15 *Acolythi cur cum thuribulo, & incenſo præcedant Diaconum dicturum Euangelium.*
16 *Acolythorum officium in veſperis dicendis.*
17 *Munus Acolythorum in diebus Litaniarum, Palmarum, ſimiliter & Cœnæ Domini, Paraſceue, & Sabbathi Sancti.*
18 *Acolythi noſtri temporis quos imitentur.*
19 *Acolythorum officium quando adimpleuerit Chriſtus.*
20 *Duo luminaria quæ feruntur ab Acolythis, quid innuant.*
21 *Quæ alia ſcire, & curare debeat quilibet ordinandus.*
22 *Ordinatus ad oẽs quatuor Ordines Minores, quo gaudeat priuilegio.*

De ſcientia, quam habere debet Acolythus.

Præfatio earum rerum, quæ de Acolythatus ordine dicenda ſunt. Cap. I.

POſtquam aliqua hucuſque de cæteris Ordinibus Minoribus prælibauimus, ideo nunc reliquũ eſt, ut de alio quarto, ſ.& ultimo Ordine, ſcilicet Acolythatus, ſimiliter aliqua ſubodoremus. Præ cęteris igitur alijs circa hunc Ordinẽ quęremus primò quidnã ſit Acolythatus Ordo. Secũdò Acolythi unde dicti ſint. Tertio, unde

Acolythatus

Acolythatus Ordo ſumpſerit originem. Quartò, quis inſtituerit in Eccleſia Dei Ordinem Acolythatus. Quintò, in Acolythatus Ordine in quo actu imprimatur, ſeu figatur Character. Sextò, quænam ſit Ordinis Acolythatus Materia. Septimò, quænam eius ſit Forma. Octauò, ſub quibus verbis Acolythi ordinentur, ſeu inſtituantur. Nonò, quoſnam Acolythi noſtri temporis dicātur imitari. Decimò, quodnam Acolythorum ſit officium. Vndecimò, quando Chriſtus Acolythorum munus adimpleuerit.

Acolythatus Ordo quid ſit. Cap. II.

Est autem Ordo Acolythatus nihil aliud, quam poteſtas quædam; per quam ordinatus in Acolythum poteſt funalia, ideſt, intorticia, ſeu cęreos in ſacrario præparare, ac eadem vna cum vino, & aqua ſuggeſta pro Euchariſtia ad altare Dei portare; ſubdiaconiſque miniſtrantibus porrigere, ſeu mauis præparare, eiſque operam dare.

Acolythi unde dicti ſint. Cap. III.

Acolythus unde dicatur.

Acolythus, ſecundum Beatum Iſidorum; in cap. Cleros, diſt. 21. dicitur Gręcè, Latinè verò dicitur Ceroferarius, à deportandis cæreis, quando legendum eſt Euangelium, aut Sacrificium offerendum: tunc enim accenduntur Luminaria ab Acolythis: & deportantur ab eiſdem non ad fugandas aeris tenebras: cum ſol eo tempore rutilet; ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum; vt ſub typo luminis naturalis, corporalis illa lux oſtendatur: de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vel Acolythus; ſecundum aliquos dicitur accenſor, eo quia, luminaria in Sacrario, vel etiam in altaris miniſterio accendat, vt dictum eſt. Vel Acolythus dicitur aſſectator, comes, miniſtrans, quod miniſtros maiores, puta Subdiaconos, & Diaconos ad altaris miniſterium peragendum comitetur, aut aſſectetur, eiſque, ut dictum eſt, det operā.

Luminaria cur accendātur quā do legitur Euāgeliū.

Acolytatus Ordo vnde ſumpſerit originem. Cap. IIII.

Acolythi vnde initium ſuum duxerint.

Exod. 27.

Et aduerte, quod Ordo Acolythatus, ſeu mauis Acolythi, ab Aaron, & filijs eius huius miniſterij ſumpſerunt exemplum: vnde legitur in Exod. Præcipe; inquit Deus, filijs Iſrael, vt afferant oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, piloque contuſum: vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij: & collocabunt eam Aaron, & filij eius, vt uſque mane luceat coram Domino. Quod ergo tunc, & olim Sacerdotes agebant, hoc nunc Acolythi faciunt, & adimplent in miniſterio lucernarum: quoniam præparant luminaria, vt dictum eſt, in Sacrario. Multa quidem non ſolum in nouo, verumetiam in ueteri Teſtamento ſuperaddita legi Moſayçæ legimus, & mutata: vt etiam dicitur in cap. non debet, de conſang. & affinit. Hinc Dauid in libro

c. nō debet, de cōſan. et affin.

primo

primo Paralipomenon dixiſſe perhibetur: Non erit officium Leuitarum, vt portent vltià, ideſt, amplius Tabernaculum, & omnia vaſa eius ad miniſtrandum. Itaque concludimus, quod huius officij formam illi gerebant in veteri teſtamento, qui lucernas componebant, & accendebant igne cęleſti ad illuminandas tenebras Aquilonares. *Paral. 23.* *Nota.*

Quis inſtitueit in Eccleſia ordinem Acolythatus. Cap. V.

NVnc verò Acolythatus Ordinem in Eccleſia Dei Chriſtum Dominum noſtrum inſtituiſſe, & ipſum Chriſtum illum habere, nemo profectò ambigere poteſt: ſi quidem dum dixit Chriſtus Scribis, & Phariſæis: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ; tunc quidem dignoſcitur ex illis verbis, ipſum Ordinem Acolythatus inſtituiſſe in Eccleſia Dei, & omninò illum exercere uoluiſſe: quod & Caterua Theologorum tenet, & ſeruat. *Acolytatus Ordo quando inſtitutus ſit. Ioan. 8.*

Acolythus, vt dignè ſuſcipiat Ordinem Acolythatus, quas debeat habere qualitates. Cap. VI.

DE cōditionibus illius qui ordinari quærit ad Ordinē Acolythatus; volentibus nobis diligenter differere, profectò non ſufficeret nobis annus ad dicendum de illis: vndè propterea hic multa paucis perſtringam; & vbi mancus fortè uiſus fuero alieni, talis poterit requirere ſuprà tractatum ſecundum; in quo quamplurima pro ſe comperiet. Itaque oportet primò ordinandum ad Acolythatus Ordinem eſſe Baptiſmatis charactere inſignitum; Deinde Sacra Confirmatione, ideſt, Sacramento Chriſmatis roboratum eſſe conuenit. Tertiò, debet ex legitima coniugum, ſeu mauis parentum coniunctione ortum duxiſſe, ſeu natum eſſe: Cauſa autem huius dicti ſupra expoſita fuit. Quartò, annum ſaltem octauum ordinandus attigiſſe debet, vt innuitur cap. fin. de temp. ordinan. in ſexto, & in cap. in ſingulis, diſt. 77. Quintò, & ſcientia præditus eſſe debet: de qua meminit Concil. Trident. dum de qualitatibus ordinandorum verba facit. Sextò, moribus ornatus, & imbutus eſſe debet, prout diſponit iam ſæpedictum Concil. Trident. cap. quinto & ſeptimo. in temporibus à iure ſtatutis, nempè in Quatuor temporibus, in Sabbatho ante Dominicam de paſſione, & in Sabbatho Sancto, ordinem accipere ipſum oportet. Benè verum eſt, quod aliquando in Dominicis diebus, & feſtiuis etiam poterit ordinari quis ad Ordinem hunc Acolythatus teſte Pontific. c. ſanè, & c. 1. & c. de eo, de temporibus ordinandorum. Octauò, ordinandus non debet eſſe Seruus, aut Infamis, aut criminoſus, aut Bigamus, aut Neophitus, aut Excommunicatus, Interdictus, aut Suſpenſus, aut Cōiugatus, aut Hermophroditus, aut Mulier: quia talis repellitur ab Ordinibus ſuſcipiendis, vt dictum eſt ſupra tract. ſecundo, cap. 21. & 22. de quibus, & alijs quamplurimis huiuſmodi vide ibi. *Promouendus ad Ordinē Acolythatus qui bus præfulgere debeat qualitatibus.* *Tract. de ſcientia Oſtiarij, & trac. 3 ſciētia Exorciſt.* *Seſſ. 23 ca. 11. & c 7. & c. 5.* *Inhabilis ad ordinandum* *Suprà cap. 21. & 22.*

Suſcepturus

Suſcepturus Acolythatus Ordinem ſuperpellicio indutus, ac cum candela in manibus genuflexus coram ordinante apparere debet.
Cap. VII.

TEr, quaterque diximus; quemcunque uolentem vnum, aut etiam omnes quatuor inſimul ordines accipere; ſemper in ſuperpellicio oportere genuflexum ſe coram ſuo Epiſcopo oſtendere cum candela in manibus eius. Cupienti igitur Ordinem Acolythatus ſuſcipere, & cum ſuperpellicio, & cum candela neceſſe erit adeſſe ſuo Ordinario, aut alteri, de licentia eius Ordines conferre volenti.

Quæ admonitio fiat ab ordinante ad ordinandum in Acolythum.
Cap. VII.

Futurum Epiſcopus iſtruit Acolythum.

SVſcepturus Cariſſime Acolythorum officium: penſa quod ſuſcipis. Acolythum etenim oportet ceroferarium ferre, luminaria Eccleſiæ accendere, vinum, & aquam ad Euchariſtiam ſeu miſterium ſanguinis Chriſti miniſtrare: ſtude igitur ſuſceptum officium dignè implere. Non enim Deo placere poteris; ſi lucem Deo manibus præferens operibus tenebrarum inſeruias; & per hoc alijs exempla perfidiæ præbeas: ſed ſicut veritas dicit: Luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera ueſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cęlis eſt; & ſicut Apoſtolus Petrus ait: In medio nationis Prauæ, atque peruerſæ poſiti, lucete ſicut Lumiminaria in mundo. Sint ergo lumbi tui præcincti, & lucernæ ardentes in manibus tuis, ut filij lucis ſis, & abijcias opera tenebrarum, & induaris armis iuſtitiæ. Fuiſti enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filij lucis ambula. Quæ ſit verò iſta lux, quæ tantopere luceat Apoſtolus ipſe demonſtrat ſubdens: Fructus enim lucis, eſt in omni bonitate, Iuſtitia, & veritate. Eſto igitur ſolicitus in omni iuſtitia, bonitate, & veritate, ut te, & alios, & Dei Eccleſiam illumines: tunc etenim in Dei Sacrificio dignè uinum ſuggeris, & aquam, ſi tu ipſe Deo ſacrificium per caſtam vitam, & bona opera oblatus fueris. Quod tibi Dominus concedat per miſericordiam ſuam.

Luc. 12. Epheſ. 5.

In Acolythatus Ordine in quo actu imprimatur Character. Cap. IX.

AMplius, ſi quæratur in quonam actu in Ordine Acolythatus infigatur, ſeu mauis imprimatur Character: ad hoc intrepidè reſpondebimus, ſecundum Beatum Thomam in 4. Sent. diſt. 4. quod in traditione candelabri cum cęreo, ac urceolorum vacuorum; quibus aqua, & vinũ in Sacrificio miniſtratur; cum debita uerborum forma (de qua infra dicemus ab Epiſcopo prolata; Character imprimitur, & infigitur.

S. Thom.

Acolytha-

Acolythatus ordinis Materia quæ ſit. Cap. X.

POrrò ordinis Acolythatus materia eſt candelabrum prædictum cum cęreo extincto; ac ipſi vrceoli vacui; quibus, ut prælibatum eſt, aqua, & vinum in Sacrificio Miſſæ miniſtratur. *Materia Ordinis Acolythatus quæ.*

Ordinis Acolythatus Forma quæ ſit. Cap. XI.

VErum Formam Ordinis huius Acolythatus eſſe dicimus verba, quę ab Epiſcopo proferuntur, quando ordinatis in Acolythos tradit Materiam, ſcilicet, Candelabrum, & Vrceolos aquæ, & vini vacuos; nempè hæc: Accipe Ceroferarium cum cæreo; & ſcias ad accendenda luminaria te mancipatū eſſe in nomine Domini: & Accipe Vrceolum ad ſuggerendum vinum, & aquam in Euchariſtiæ, & ſanguinis Chriſti Sacramentum; & porrigit hæc dicens verba, Epiſcopus Candelabrum cum cęreo, & Vrcęolis. Præmiſſa igitur verba, & vtenſilia, ſunt huius Ordinis Acolythatus ſubſtantialia, cætera ſunt de ſolennitate. *Forma Ordinis Acolythatus q̄ ſit.* *Subſtantialia Ordinis Acolythatus q̄ ſint.*

Acolythi ſub quibus verbis ab Epiſcopo inſtituantur. Cap. XII.

SEd ſi quis percunctetur, & roget aliquem Acolythum, quærens ab eo, non de Forma; ſed dicat: quomodo, vel quibus verbis inſtituuntur ab Epiſcopo Acolythi: eadem poteſt in medium pro inſtitutione Acolythorum afferre verba; quæ de ipſa Forma retulit: ſcito, quod quādo ordinantur Acolythi hic ritus ab Epiſcopo, quo ad Formā Ordinis Acolythatus iam vſus eſt, ſeruari conſueuit, ſcilicet: Accipe (poſtquam eos officij ſui diligenter admonuit) cęroferarium cum cęreo, & ſcias te ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari in nomine Domini. Dein de (traditis in hunc, quem dixi modū, luminibus ſingulis eorum) tradit Vrceolos vacuos, dicens: Accipe Vrceolos ad ſuggerendum vinum, & aquam in Euchariſtiam Sanguinis Chriſti, in nomine Dn̄i: hæc autem Forma inſtitutionis Acolythorū habetur apud Gratianū regiſtrata in c. Acolythus. diſt. 23. quam quilibet poteſt per ſemetipſum conſpicere. *Acolythus vti inſtituatur.*

Acolythorum officium quodnam ſit. Cap. XIII.

AD Acolythum pertinet in primis præparare luminaria in Sacrario. Secundò, ad eum ſpectat ſimiliter vaſa, in quibus ponitur ab eo vinum, & aqua pro Euchariſtia conficienda pręparare. Tertio loco ad Acolythū ſpectat iā dicta luminaria deferre ad Miſſæ Sacrificium, ideſt, cum Miſſæ Sacrificiū celebratur: Itē & ipſa vaſa portat ad altare, in quibus vinum, & aqua eſt poſitum, vt ſuggerantur in Euchariſtiā Chriſti. Munus itē Quarto loco ipſius Acolythi eſt, ut miniſtros maiores, ideſt, Subdiaconos, & Diaconos in altaris miniſterio aſſectetur, eiſque det operam vbi eſt opus. *Officiū Acolythorum quod ſit.*

Acolythi cur teneant Candelabra in manibus donec incipiat dici: Chyrie eleyſon. Cap. XIIII.

Candelabra cur teneantur in manib⁹ ab Acolythis donec dicitur Chyrie eleiſon.

SCiendum nobis eſt, quod Acolyti ante altare tenent in manibus Candelabra, & Luminaria; quæ Doctorem in Sacris literis ſolent adnotare, iuxta illud: O Doctor optime Eccleſiæ ſanctæ lumen, &c. donec incipit dici Chyrie eleyſon: ad notandum, quod Doctor opere debet exercere, quod docet, quodque non debet rudem populum deſerere, donec ſciat profiteri, & dicere: Domine miſerere.

Acolythi cur cum Thuribulo, & incenſo præcedant Diaconum, dicturum Euangelium. Cap. XV.

Acolythi cur Diaconũ dicturũ Euangeliũ præcedãt.

PRæterea ante Thuribulum præmittit Diaconus duos Acolythos cum faculis accenſis. Primò; quia debet deſiderium, & gaudium auditorum accendere, quatenus, & libenter, & gratanter audiant. Secundò Sacerdos, uel etiam Epiſcopus præmittit ante Diaconum duos Acolythos portantes Cæreos, & incenſum; ad notandum, quod Chriſtus præmittebat binos ante faciem ſuam in omnem Ciuitatem, quo erat uenturus; præferentes coruſcationes miraculorum, & odorem uirtutum.

Acolythorum officium in veſperis dicendis. Cap. XVI.

ITem Acolythorum officium eſt, non ſolum ut Sacroſanctæ Miſſæ Sacrificio deſeruiant, uerumetiam, ut Veſpertinis horis interſint: proinde præparata iam ab eis in Sacrario Luminaria accipere ſolent in manibus, tempore quo egreſſurus eſt Hebdomadarius de Sacrario, & aſtare ante ſacrarij portam, & cum ipſe egreditur, ſtatim cum ſolent antecedere, & ad altare progredi, & cum peruentũ eſt ad illud genuflectere, ſeu reuerentiam facere ei primo debent; poſtmodum Canonicis, & aliis inibi ad canẽdum ueſperas præparatis: poſt uerò inchoatione dictarũ Veſperarũ deponũt candelabra, quæ iterum cũ dicendũ eſt Capitulũ, aſſumunt, & ante facientẽ officiũ tenent ipſa Cãdelabra: Cũ etiã dicitur Oratio ab Hebdomadario ipſi ſimiliter adſtant ante faciem illius tenentes eadem funalia accenſa: qua finita, remeant ante omnes ad ſacrarium luminaque extinguunt.

Munus Acolythorum in diebus Litaniarum, Palmarum, ſimiliter & Cœna Domini, Paraſceue, & Sabbathi Sancti. Cap. XVII.

Munus Acolythorũ circa quanam alia verſetur.

IN proceſſionibus uerò, ſeu mauis in Litaniis Acolythi unus à dextris, & alter à ſiniſtris manſionarij, portantis vexillum Sanctæ Crucis, an-

cis antecedere conſueuerunt; ſicut hodie in quamplurimis videre nobis licet. Similiter in proceſſionibus in die Palmarum Acolythi cum candelabris accenſis incedunt, a dextris vnus, & alter à ſiniſtris Subdiaconi deferentis Crucem. Pariter etiam Acolythi in Cœna Domini ſolent Sacramentum continuè incenſare uſque ad locum præparatum, vbi pro die ſequenti ſeruandum eſt. Officium item Acolythorum eſt in die Veneris Sancti; dum Sacerdos, & miniſtri orant proſtrati ante altare, vnam mappam lineam, ſeu ſindonem extendere ſuper altare. Similiter eo die Acolythi cum duobus Thuribulis continuè Sacramentum incenſant, dum de Sepulchro ad altare ſolitum defertur. In die verò Sabbathi Sancti Acolythi aſſumunt de carbonibus benedictis, & eos ponunt in Thuribulo. Solent item quinque grana incenſi benedicti in vaſe deferre illomet die. Similiter & candelam accenſam de nouo igne deferre, & alia multa, de quibus per Miſſale fusè dicitur in ſuis rubricis, & de quibus te Acolythe inſtruet Magiſter Cæremoniarum illius Eccleſiæ, in qua præſtiturus es obſequium tuum, & vide quæ dixi infrà in tractatu de Scientia, quam habere debet presbiter in tract.2.cap.45.cum ſequentibus. *Author alibi.*

Acolythi noſtri temporis quoſnam imitentur. Cap. XVIII.

PRius quam extremam manum huic tractatui imponamus; viſum etiam eſt mihi, & hoc dicere, nempe Acolythos noſtri temporis imitari carminum ſcriptores, qui erant apud Gentiles, ſeu emunctores, ſiue luminum extinctores, qui lucernas emungebant, & luminaria concinnabant; vt Nadab, & Habiu, de quibus rationale diuinorum officiorum fatur.in cap.7.lib.2. *Acolythi noſtri tēporis quoſnā imitari dicantur.*

Acolythorum Officium quando adimpleuerit Chriſtus Dominus noſter. Cap. XIX.

ACOlythorum munus, ſeu officium, adimpleuiſſe Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum; quando dixit: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ; ex ijs, quæ ſupra diximus hoc eodem tractatu poteſt eluceſcere: iccirco non utar pro hoc explicando pluribus verbis. Verum nos Sacerdotes tunc hoc Acolythorum officium adimplemus; cum ignem verbi cœleſtis: quo fratres ad cognoſcendum Deum illuminentur, & inflammentur, prędicãdo miniſtramus, & dum lucem boni operis alijs miniſtramus. *Officiū Acolythorū quādo adimpleuerit Dominus noſter.*

Duo Luminaria, quæ feruntur ab Acolythis, quid innuant. Cap. XX.

Cerei duo qui feruntur ab Acolythis quid ſignificent.

FEruntur igitur duo Cœrei ab Acolythis; quando faciendum eſt ſacrificium, vel celebrandum aliud quidpiam tale, in ſignum duo-

I 2 rum

rum præconum, qui præcedent ſecundum aduentum, ſcilicet, Heliæ, & Enoch. Verum & quod ſequitur aduertendum eſt.

Quænam alia ſcire, & curare debeat ordinandus.
Cap. XXI.

Ordinandus ab alio q̃ à proprio Epõ, debet habere literas dimiſſoriales. Seſſ. 23 c. 8. & 10. Seſſ. 7. c. 10

Vltimo loco ſcire debet quilibet ordinari cupiens, quod a proprio Epiſcopo ipſe ordinari debet, ſecundum diſpoſitionem Concilij Tridentini: quod ſi quis ab alio promoueri petat: à ſuo proprio Epiſcopo, vel Sede uacante à ſuccedentibus in Iuriſdictione Epiſcopi, obtinere debet literas dimiſſoriales, quas reuerendas quidam dicunt. Item talis Ordinandus animaduertere debet, ne vnum pro alio accipiat Ordinem: vt nẽpe caueat, ne primo capiat Lectoratus Ordinem prius qua ũ ceperit Oſtiariatus: aut Acolythatus, prius quam Lectoratus Ordinem aſſecutus fuerit.

Nemo per ſaltum promoueri debet

Ordinatus ad omnes quatuor Ordines Minores quonam gaudeat priuilegio. Cap. XXII.

Clerici q̃n non gaudeãt priuilegio fori Eccleſiaſtici. Seſſ. 23 c. 6

Nouiſſimo verò loco animaduertat conſtitutus in quatuor Minoribus Ordinibus: quod fori priuilegio nullatenus, ſecundum Concilium Tridentinum gaudet; niſi beneficium Eccleſiaſticum habeat, aut Clericalem habitum, & tonſuram deferens, alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi inſeruiat; vel in Seminario clericorum, aut in aliqua Schola, vel Vniuerſitate de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad Maiores Ordines ſuſcipiendos verſetur.

SVMMA-

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM PRIMÆ PARTIS

SEXTI TRACTATVS.

1 *SVbdiaconatus Ordo quid ſit.*
2 *Ordinem Subdiaconatus quis inſtituerit.*
3 *Ordinandus in Subdiaconum quomodo debeat accedere ad huiuſmodi Ordinẽ, ideſt, quibus qualitatibus præditus eſſe debea.*
4 *Subdiaconatus Ordinem ſuſcepturus animo communicandi accedere debet.*
5 *Ordinandus in Subdiaconum quæ ſecum portare, ac circa ſe habere debeat, cum ſe coram ordinante præſentat.*
6 *Prima admonitio quæ fit ab ordinante ad ordinandum in Subdiaconum quæ, & qualis ſit.*
7 *Secunda admonitio ad futurum Subdiaconum circa quæ uerſetur.*
8 *In quo actu in Ordine Subdiaconatus character infigatur.*
9 *Materia Ordinis Subdiaconatus quæ ſit.*
10 *Forma Ordinis Subdiaconatus quæ ſit.*
11 *Subdiaconi inſtitutio qualiter fiat.*
12 *Subdiaconus cur ſic appelletur.*
13 *Subdiaconi noſtri temporis quos repræſentent.*
14 *Ordinis Subdiaconatus officio quando Chriſtus uſus ſit.*

DE SCIENTIA
QVAM HABERE DEBET
SVBDIACONVS.

Præfatiuncula in Tractatum de ſcientia Subdiaconi.

POSTQVAM; Deo authore; hucuſque tractauimus de quatuor Minoribus Ordinibus; etſi non quantum res ipſa exigebat forte: nunc ideo Deo nobis præuio, & propitio, ad diſcuſſionem officij Subdiaconi tranſeamus; quærentes in primis quid ſit OrdoSubdiaconatus; & an Subdiaconatus Ordo ſit Sacer: quis inſtituerit hunc Ordinem; & quomodo ordinandus ad hunc Ordinem accedere debeat ad illum; & in quo actu in Ordine Subdiaconatus character imprimatur; & quæ Materia ſit huius Ordinis; & quæ Forma; qua item forma verborum ordinans vtatur ad inſtituendum Subdiaconum;& quodnam ſit officium Subdiaconi;Subdiaconusque cur ſic appelletur; & Subdiaconi noſtri temporis quoſnam antiqui temporis imitentur; & officio Subdiaconatus quando Dominus Ieſus Chriſtus vſus ſit;& cætera huiuſmodi:de quibus in progreſſu noſtri tractatus videbimus Deo dante.

Subdiaconatus Ordo quid ſit. Cap. I.

Subdiaconatus ordo quid ſit. EST igitur Subdiaconatus Ordo quædam poteſtas, per quam ordinatus in Subdiaconum poteſt Sacra lintea,Vaſa,Panem,& Vinum;ad Sacrificij vſum neceſſaria,parare, & ad Altare Dei ea portare.

Subdiaconatus an ſit Ordo Sacer. Cap. II.

Subdiaconatus eſt ordo ſacer. LIcèt in primitiua Eccleſia reperiretur eſſe Ordo Subdiaconatus:nō tamén ipſe reputabatur Sacer:verum noua Chriſti eccleſia, illum omnino Sacrum eſſe tenet, & declarat: & præſertim Innocentius Papa III. in cap.quod incipit; à multis, extra, de ætate, & qualitate ordinandorum. Cum itaque ſic à Sancto illo Pontifice determinatum fuerit: ideo & nos huiuſmodi Subdiaconatus Ordinem eſſe computandum inter Sacros Ordines, firmiſſimè tenere debemus.

Quæritur nunc quis inſtituerit hunc Subdiaconatus Ordinem. Cap. II.

HVnc profectò Subdiaconatus Ordinem inſtituiſſe Chriſtum, quemadmodum & alios ordinaſſe, & inſtituiſſe ſupra diximus;

firmiſſimè

firmiſſimè tenendum eſt cum tota Theologorum Schola: qui uno ore dicunt, Chriſtum tunc ordinem hunc inſtituiſſe, & exercuiſſe, quando linteo ſe præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & exterſit linteo, quo erat præcinctus. Item & quando, ſecundum aliquos, in Cana Galileæ de aqua uinum fecit. Hoc autem officio congruè quidem, & dignè, & nos utimur etiam, quando tantæ ſumus munditiæ, quod conſilio, & exemplo noſtro cæteri à ſordibus criminum lauentur.

Ioan. 13. Ration. diuin. officiorum, lib. 2. cap 8. Ioan 2.

Ordinandus in Subdiaconum quomodo debeat accedere ad huiuſmodi Ordinem, ideſt, quibus qualitatibus præditus eſſe debeat. Cap. III.

SAnè ad ſuſceptionem omnium Ordinum debitis cum conditionibus, & qualitatibus bonis accedendum eſt, & maximè Sacrorum Ordinum; unde propterea ordinandus ad Subdiaconatus Ordinem Baptiſmatis charactere in primis, & Sacra Confirmatione inſignitus, confortatuſque eſſe omninò debet. cap. ueniens, de presbyt. non baptizato. Conc. Trid. Seſſ. 23. c. 4. Secundò, Confeſſionem peccatorum ſuorum feciſſe ante oportet. cap. fin. diſt. 24. Tertiò, Tonſura, ac quatuor Ordinibus Minoribus ordinatus eſſe debet; diſt. 24. per totum. Quartum debet accedere, ut ſit legitimè natus. cap. 5. Seſſ. 23. per Concil. Trident. cap. 1. de filijs presby. Quintò, cum ætate ſufficienti, & legitima debet accedere: Vnde ad Subdiaconatus ordinem qui uult promoueri, præſeferre debet annos 22. Conc. Trident. Seſſ. 23. c. 12. Sextò, ſcientia ornatum accedere item ipſum oportet. idem Concil. cap. 5 & 7. & 11. Septimò cum bonis moribus. dicto Conc. eadem Seſſ. cap. 5. & 7. Octauò, cum approbatione præcedenti, quod in minoribus Ordinibus uerſatus, ac approbatus ſit, quo ad eorum exercitium, & inſtructionem. cap. 13. & cap. 17. Seſſ. 23. idem Concil. Nonò, cum continentia, ſplendore, & candore, quibus præfulgeat, accedere debet. dicto cap. 13. Seſſ. 23. Vnde Romanus Cathechiſmus de hac continentia ſic fatur, dum de hoc ordine diſſerit; Primum enim, inquit Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impoſitam eſſe admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum Ordinem cooptandum; cui ultrò hanc legem accipere non ſit propoſitum; & Eſaias ait; Mundamini qui fertis vaſa Dñi. Decimò, ordinãdus accedere debet cum tempore, i. in tpe, in quo à Sancta Dei Eccleſia ſtatum eſt conferri huiuſmodi Ordinem; unde conſueuit Sancta Dei Eccleſia hunc Sacrum Ordinem in quatuor temporibus tantummodo, aut in Sabbatho Sancto, uel in Sabbatho ante Dominicam Paſſionis conferre, & nullatenus alio unquam tempore, niſi ex ſpeciali Sedis Apoſtolicæ mandato, propter aliquam neceſſitatem, cap. 1. & c. de eo, & cap. ſanè, de tempo. ordinan. & Conc. Trident. Seſſ. 23. cap. 11. Vndecimò, ordinandus accedere debet cum interſtitiorum reſeruatione, ideſt, ſeruatis temporum interſtitijs, ut uidelicet, Primò quis exercitatus ſit in miniſterio uniuſcuiuſque Ordinis

Ad Subdiaconatus Ordinẽ quomodo ſit accedẽdum.

c. ad aures, de tempo. ordin.

c. ignorantia, diſ 38.

Cõci. Trid. Seſſ. 23. c. 17. ſiquam probari.

Cathechiſ. Nota.

Eſai 52.

Minoris. dicto c. 17. Concil. Trident. Deinde, non niſi poſt annum à ſuſceptione poſtremi gradus, ſcilicet, Ordinis Acolythatus ad hunc Subdiaconatus Ordinem promoueri debet. cap. 11. Conci. Trident. Seſſ. 23. Tertiò in vigeſimo ſecundo ætatis ſuæ anno, ad hunc Subdiaconatus Ordinem ſtudeat promoueri. Quartò, promotus in Subdiaconum ſi per annum in eo non fuerit uerſatus, ad altiorem non promoueatur. dicto cap. 13. Concil. Trident. vtque primo Subdiaconatum deinde Diaconatum accipiat. Nec duos eodem die Ordines præſumat habere; ſed ſeruatis à iure interuallis, de quibus ſupra dictum in decima conditione, quam habere debet Ordinandus ad Subdiaconatus Ordinem: Hos tales Ordines accipere licet. Duodecimò, Ordinandus ſine crimine eſſe debet cap. ex tenore, cap. ad aures, de temporibus ordinandis. Decimotertiò, ordinandus Bigamiæ non ſit obnoxius. cap. debitum, de bigamis, diſt. 26. acutius. & ratio eſt; quia non eſt vnius poſtquam diuiſit carnem ſuam in duas. Decimoquartò, vt non ſit irregularis. cap. præcipimus. diſt. 34. Decimoquintò, non debet eſſe infamis. cap. infames, 6. q. 1. Decimoſextò, non Suſpenſus, non Interdictus, nec Excommunicatus. cap. alma mater. de ſentent. excommun. lib. 6. Decimoſeptimò, non coniugatus, niſi velit intrare religionem. cap. fin. de temp. ordin. in 6. Decimooctauo non ſit Neophitus. cap. quoniam, & cap. ſicut. diſt. 48. Decimononò non ſit ratiociniis obligatus. C. de Epiſcopis, & cler. leg. quiſquis. Vigeſimononò, non ſit Seruus. cap. 1. & 2. de Seruo non ordin. Vigeſimoprimò, non ſit Hyſtrio. c. donare, diſt. 86. Demum nullus Homicida, nullus Leproſus, nullus Furioſus, Lunaticus, Infans, Caducus, aut Hermaphroditus, aut mulier, aut etiam ſine literis commendatitiis ad ſacrum hunc ſuſcipiendum Ordinem accedat; de quibus omnibus dictum eſt ſupra in tractatibus de Ordinibus Minoribus, & præſertim in tractatu de ſcientia illius, qui ordinandus eſt ad Ordinem Oſtiarij.

Subdiaconatus Ordinem ſuſcepturus animo communicandi accedere debet. Cap. IIII.

Ad communionem ſe pparare debet ordinandus in Subdiaconum.

Amplius proſpiciendum eſt etiam ei, qui futurus eſt Subdiaconus, & hoc nempe, quod hoc animo accedat ad ſuſcipiendum hunc Ordinem; vt, poſt ordinem ſuſceptum, aut potius poſt communionem ipſius Pontificis celebrantis Sacram accipiat Euchariſtiam ab ipſo ordinante, & celebrante: & ideò ſua debet proprio ſacerdoti confeſſus eſſe peccata priuſquam accedat. nam & Apoſtolus inquit: Probet autem ſeipſum homo; & ſic de pane illo edat. Igitur hoc etiam aduertat ordinandus in Subdiaconum: quia neceſſario ipſum oportet in acceptione talis Ordinis communicare, ſiue ille ſit ſolus, ſiue aſſociatus, & cum alijs ordinandus.

Ordinandus in Subdiaconum, quæ ſecum portare, ac circa ſe habere debeat cum ſe coram ordinante præſentat. Cap. V.

ANte Epiſcopum ordinantem genuflexum ordinandum in Subdiaconum apparere quidem oportet; amictuque amictum ſuper caput, alba induium, cingulo cinctum, in manuq; dexiera manipulum habentem, ac ſuper brachium ſiniſtrum tunicellam geſtantem, necnō & candelam etiam in manu dextera tenentem.

Sex ſunt q ſecū habere dēt ordinandus in Subdiaconum.

Prima admonitio, quæ fit ab ordinante ad ordinandum in Subdiaconum quæ, & qualis ſit. Cap. VI.

DIlectiſſimè frater ad ſacrum Subdiaconatus Ordinē promouendus, iterū atque iterum conſiderare debes attentè, quod onus hodie vltrò appetis; Hactenus enim liber es: licetq; tibi pro arbitrio ad ſæcularia uota tranſire. quod ſi hunc ordinem ſuſceperis, amplius non licebit à propoſito reſilire: ſed Deo, cui ſeruire, regnare eſt, perpetuò famulari: & caſtitatem illo adiuuante, ſeruare oportebit, atque Eccleſiæ miniſterio ſemper eſſe mancipatum: proinde dum tempus eſt, cogita: & ſi in Sancto propoſitò perſeuerare placet: in nomine Domini huc accede.

Admonetur ordinādus in Subdiaconū ab Epoprimò, & qualiter.

Secunda admonitio ad futurum Subdiaconum circa quæ verſetur. Cap. VII.

ADepturus, frater cariſſimè, officium Subdiaconatus, ſedulo attende, quale miniſterium tibi tradatur: Subdiaconum enim oportet aquam ad miniſterium altaris præparare: Diacono miniſtrare: pallas altaris, & corporalia abluere: calicem, & patenam in vſum Sacrificij eidem offerre: oblationes, quæ ueniunt ad altare panes propoſitionis vocantur, ſuſcipere: de quibus oblationibus tātum debet poni in altari, quantum poſſit populo ſufficere: ne aliquid putredinis in Sacrario remaneat. Pallæ quæ ſunt in ſubſtratorio altaris in alio uaſe debent lauari, & in alio corporales pallæ: Vbi autem corporales pallæ lotæ fuerint, nullum aliud linteum debet lauari, ipſaque lotionis aqua in Baptiſterium debet infundi: Stude ergo, vt iſta uiſibilia horum exemplo perficias. Altare quidem Sanctæ Eccleſiæ ipſe eſt Chriſtus, teſte Ioanne, qui in Apocalypſi ſua Altare aureum ſe vidiſſe perhibet ſtare ante thronum, in quo, & per quem oblationes fidelium Deo patri conſecrantur: cuius altaris pallæ, & corporalia ſunt membra Chriſti, ſcilicet, fideles Dei, quibus Dominus quaſi veſtimētis precioſis circundatur, vt ait Pſalmiſta. Dominus regnauit decorē indutus eſt. Beatus quoq; Ioannes in Apocalypſi uidit Filium hoīs præcinctum Zona aurea,

Admonetur Secūdo ordinādus in Subdiaconū ab ipſo ordinante.

aurea, ideſt Sanctorum caterua. Si itaque humana fragilitate contingat in aliquo fideles maculari, præbenda eſt à nobis aqua cœleſtis doctrinæ, qua purificati, ad ornamentum altaris, & cultum diuini Sacrificij redeant. Eſto ergo talis, qui ſacrificiis diuinis, & Eccleſiæ Dei, hoc eſt, corpori Chriſti, dignè ſeruire ualeas, in uera, & Catholica fide fundatus: quoniã ut ait Apoſtolus: Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, Schiſmaticũ eſt, & extrà unitatem Eccleſiæ eſt: & ideo ſi vſque nunc fuiſti tardus ad Eccleſiam, amodò debes eſſe aſſiduus: ſi uſque nunc ſomnolentus, amodo uigil, ſi uſque nunc ebrius, amodo ſobrius: ſi uſque nunc inhoneſtus, amodo caſtus. Quod ipſe tibi præſtare dignetur, qui uiuit, & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

In quo actu in Ordine Subdiaconatus character infigatur. Cap. VIII.

In Subdiaconatus Ordine in quo actu character inſigatur. S. Thom.

VLterius hanc de Subdiaconatus Ordine materiam tractantes; quærimus: in quo actu in Subdiaconatus Ordine figatur character: & quidem ſecundum D. Thomam 4. Sent. diſt. 24. dicimus, quod in traditione calicis uacui cum patena ſacra, cum debita uerborum forma: quia tenetur portare vaſa Dominici (vt dictum fuit ſuprà) corporis, & ſanguinis.

Materia Ordinis Subdiaconatus quæ. Cap. IX.

Subdiaconatus Ordinis Materia q̃ ſit.

LIbrum Epiſtolarum inſuper Materiam huius Sacri Ordinis Subdiaconatus eſſe dicimus; quemadmodum librum Euangeliorum; Materiam Ordinis Diaconatus eſſe manifeſtabimus.

Forma Subdiaconatus Ordinis quæ. Cap. X.

Forma Subdiaconat⁹.

SImiliter Forma huius Ordinis Subdiaconatus eſt: (poſtquam amictus capiti ipſius ordinandi impoſitus fuerit ab Epiſcopo, & Manipulus in brachio ſiniſtro, & Dalmatia indutus, porrigendo librum Epiſtolarum:) Accipe librum Epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi eas in Eccleſia Sancta Dei, tam pro uiuis, quàm pro defunctis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti.

Subdiaconi inſtitutio qualiter fiat. Cap. XI.

Qua uerborũ forma utatur Epſ ad ordinãdũ, ac inſtituẽdũ Subdiaconum.

SAnè iuxta Sacrorum Canonum ordinationes, & decreta, & præſertim apud Concilium Tholetanum diſtin. 23. cap. Subdiaconus. & apud Romanum Catechiſmum; cum Subdiaconus ordinatur ab Epiſcopo quidem (cum manus impoſitionem conſecratoriam non accipiat) calicem, & Sacram patenam accipit uacuum, dicente ſibi Epiſcopo: Vide cuius miniſterium tibi traditur. De manu uerò Archidiaconi; pro eo, quod in eius adiutorium conſecratur, accipit Vrceolos

vino

vino & aqua plenos, una cum Lebete, ſeu manili, aliàs bacili, & linteolo, ſeu mauis manutergio, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: vide cuiuſmodi miniſterium tibi tradatur, & ideo admoneo te, ut ita te exhibeas ut Deo placere poſſis. Ad extremum, cùm Epiſcopus Sacris veſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarum ſingulas propria uerba, & cęrimoniæ adhibentur; tradit ei Epiſtolarum librum, ac dicit: Accipe librum Epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi eas in Eccleſia Sancta Dei, tam pro uiuis, quam pro defunctis. Præmiſſa itaque uerba, & vtenſilia, ſunt huius Sacri Subdiaconatus Ordinis ſubſtantialia; cætera uerò ſunt de ſolennitate.

Nota pro cuius ſeruitio ordinetur etiã Subdiaconus.

Subſtantialia Ordinis Subdiaconi q̃ ſint.

Subdiaconus cur ſic appelletur. Cap. XII.

Legitur autem in capit. cleros, diſt. 21. quod Subdiaconi Græcè hypodiaconi, ſeu mauis hypodiacones uocantur; verum Latinè nos Subdiaconos dicimus, qui ideo ſic appellantur, quia ſubiacent præceptis, & officijs Leuitarum, ſeu Diaconorum: oblationes enim in tẽplo, ut dictum eſt, à fidelibus ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferunt.

Subdiaconus, unde dictus ſit.

Subdiaconi noſtri temporis quos repræſentent. Cap. XIII.

ET quidem apud Hebræos Diaconi Nathinnei vocabantur, ideſt, in humilitate Domino ſeruientes: ſi quidem Subdiaconi Nathinneorum uices hodie in Eccleſia Dei repræſentant. De quibus in Eſdra legitur, quod Dauid dederat Nathinneos ad miniſteria Leuitarum: ex quorum Ordine fuit ille Nathanael, quem Dominus in Euangelio cõmendauit, dicens: Ecce uerè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Nathinnei ergo ut dictum eſt, Hebraicè dicuntur, Latinè uerò in humilitate Domino ſeruientes, vel Deo oblati.

Subdiaconus noſtri tẽpis quos repſentet, aut quorũ uices.

1 Eſdr. 8.

Ioan. 1.

Subdiaconatus Ordinis officio quando Dominus noſter Ieſus Chriſtus vſus ſit. Cap. XIIII.

ET quidem Chriſtus hoc Subdiaconi officium impleuit, quando in Cana Galilææ de aqua uinum fecit; & quando cœna facta, mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit.

Chriſtus q̃n ſit functus officio Subdiaconi.

Ioan. 2.

Ioan 13.

SVM-

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM SECVNDÆ PARTIS SEXTI TRACTATVS.

1 *Subdiaconi officium quodnam ſit.*
2 *Subdiaconus cur in Miſſa Lectiones legat.*
3 *Subdiaconus, & Diaconus quo tempore tunicella, & Dalmatica vtantur, & quonam tempore utantur Planetis.*
4 *Subdiaconus cur in iam dictis ieiuniorum diebus tunicella utatur.*
5 *Caſula, ſeu planeta, quam ob rem diebus prædictis ieiuniorum duplicetur.*
6 *Subdiaconus lecturus Epiſtolam cur deponat Planetam.*
7 *Finita communione iterum cur ſe induat Planeta.*

De Subdiaconi Scientia circa Miniſterium Sacrificij Miſſæ.

Subdiaconi officium quodnam ſit. *Cap. I.*

Officium Subdiaconi quodnã ſit.

SVbdiaconi uerò munus, & officium eſt; vt nomen ipſum declarat; Diacono ad altare inſeruire. Secundò ad illum pertinet calicem, & patenam ad altare Chriſti deferre, & Leuitis, ſeu Diaconis tradere, eiſque miniſtrare ad Sacrificij uſum neceſſaria. Tertio, Epiſcopo, & Sacerdoti aquã, manile, & manutergium præbere debet, cum manus in Miſſæ Sacrificio abluunt. Quarto, ad Subdiaconum Epiſtolam, quæ olim à Diacono in Miſſa recitabatur, legere item ſpectat: qui etiam tanquam teſtis ad Sacrum aſſiſtit. Quinto, ad hoc etiam tenetur Subdiaconus, ut prohibeat ne Sacerdos Sacra faciens à quopiam perturbetur. Sexto, Subdiaconi munus eſt, oblationes in templum Domini delatas, à fidelibus ſuſcipere, & Leuitis ſuperponendas Altaribus porrigere. Septimo, Subdiaconi ſunt etiam partes, ut corporalia, pallaſque, vela, & uelamina Dominicæ Menſæ, quando ſordida facta ſunt, abluat intra ſanctuarium, ac omnia etiam ſubſtratoria, de quibus meminit Clemens Papa, in cap. Nemo. el ſecundo, diſt. 1. de Conſecratione. & Magiſt. Sentent. dum de Diaconis diſputat: & poteſt eſſe ratio cur non ſolum ad Diaconum ſpectet lauare ſubſtratoria, ſeu corporalia, & huiuſmodi, ſed ẽt ad Diaconum: quoniam vt dictum eſt in multis peragendis ſuccedit hodie Subdiaconus Diacono. Octauo, ad Subdiaconum ſpectat nõ modo Epi-

do Epiſtolam cantare; uerũ & Miſſale clauſum ante Sacerdotem celebraturũ portare. Nono, officium eſt Subdiaconi, poſt lectã per eum Epiſtolã, facere reuerentiam Sacerdoti, & pedes Pontificis deoſculari. Decimò, dicto per Diaconũ Euangelio, munus eſt Subdiaconi ad Sacerdotem celebrantem portare librũ Euangeliorum apertũ, quẽ ad introitũ portauit clauſum. Vndecimò, ad Subdiaconum ſpectat, ex præcepto Eccleſiæ diuinum quotidie officium recitare, ſcilicet Matutinum cũ Laudibus, Primã, Tertiam, Sextã, Nonã, Veſperas, & Completorium.

Subdiaconus cur in Miſſa Lectiones legat præter eius ferè officium. Cap. II.

SIquæris quare Subdiaconus legat Epiſtolã, ſeu Lectiones ad Miſſã, cum hoc ſibi competere nullibi, vel ex nomine, uel miniſterio, ſibi conceſſo comperiatur: Reſpondet ad hoc Gulielmus in ſuo Rõnali, qđ in primitiua Eccleſia Diaconus non legebat Euangeliũ; quia hoc ſtatutũ non erat: poſtquã uero illud ſtatutũ fuit; præceptũ eſt et, ut Subdiaconus, q̃ Diacono ſubeſt, Epiſtolã, ſiue Lectionẽ legat. Vel dic, quia olĩ Epiſtola à Diacono recitabat, ut teſtat Sacer Catechiſmus; uerũ cũ Subdiacon ſuccedat loco Diaconi ad Lectiones, ac Epiſtolã legẽdã in Miſſa, ideo cõgruũ fuit, ut Diaconus ad Euãgeliũ cantãdum tranſcẽderet. *Subdiaconus cur ad Miſſam legat Epiſtolã cũ non reperiatur hoc ſibi cõpetere.*

Subdiaconus, & Diaconus quo tempore Tunicella, & Dalmatica vtantur, & quonam tempore vtantur Planetis. Cap. III.

SCiant autem Subdiaconus, & Diaconus, quod Tunicella, & Dalmatica utuntur in Miſſa ſolenni, & in proceſſionibus, ac ẽt benedictionibus, quandocunq; inſeruiunt Sacerdoti celebranti. In diebus uerò ieiuniorum (præter quam in vigiliis Sanctorum,) & in Dñicis, & feriis Aduentus, & Quadrageſimæ, ac in vigilia Pentecoſtes ante Miſſam (exceptis Dominica Gaudete, etiam ſi eius Miſſa infra hebdomadam repetatur, & Dominica Lætare, Vigilia Natiuitatis Domini, Sabbatho Sancto in benedictione cærei, & in Miſſa, & quatuor temporibus Pentecoſtes) in cathedralibus, & præcipuis Eccleſiis, utũtur Planetis plicatis ante pectus; quã Planetã Subdiaconus dimittit, cũ lecturus eſt Epiſtolã, quam legit in Albis, & poſtea eã reſumit, ut prius. In minoribus aũt Eccleſijs prædictis diebus ieiuniorũ Alba tantũ amicti miniſtrãt: Subdiaconus cum Manipulo; Diaconus etiam cum Stola ab humero dextro ſub ſiniſtrum penden. *Subdiaconus et Diaconus in q buſnã Eccleſiis Manipulo, & Alba utantur, ac Stola*

Subdiaconus cur in iam dictis ieiuniorum diebus Tunicella vtatur. Cap. IIII.

ET aduertendum eſt, quod Subdiaconus in dictis ieiuniorũ temporibus, in Miſſis ſolẽnibus, & proceſſionibus, atq; bñdictionibus, ac ſolũ in pcipuis Eccleſijs, iõ Tunicella vtitur, ut diſcat occultam rõnem *Tunicella cur utatur Subdiaconus in diebus ieiuniorum.*

ſubli-

ſublimium rerum indagare: & iccirco in ſublimibus, & Cathedralibus tantum Eccleſijs, & in ſolennitatibus magnis utitur ea, quia diſcipuli ſublimia non intellexerunt, niſi poſtquam Dominus eſt glorificatus.

Caſula, ſeu Planeta quam ob rem diebus prædictis ieiuniorum duplicetur. Cap. V.

Planeta uero propter multas rationes prædictis diebus, & temporibus ieiuniorum duplicari, ac plicari ſolet: quas rationes reperies poſitas infrà in tractatu de Scientia, quã habere debet Diaconus, & ideo ibi require fusè: plicatur autem ſic planeta ante pectus Diaconi; vt liberius valeat miniſtrare, & ad miniſterium Sacerdotale poſſit expeditius recurrere.

cap. vnum. diſt. 25.

Subdiaconus lecturus Epiſtolam cur deponat Planetam. Cap. VI.

Planeta cur deponat a Subdiacono cũ lecturus eſt Epiſtolam.

INſuper aduertat Subdiaconus, quod cum ipſe lecturus eſt Epiſtolam tanquam ſuo officio functurus, ſicut ſcribit Gulielmus in Rationali, planetam ideo ipſe quoque, (ut de Diacono dicemus,) deponit, quia ex ſuo officio legem ueterem repræſentat; & propterea Epiſtolæ quandoque de ueteri Lege ſumuntur, ſub qua non amore, ſed ex timore ſeruiebatur: quia ergo illud durauit, quãdiu durauit Lex; ideo ad hoc figurandum, donec Epiſtola finiatur, non tenet Planetam, quæ amorem deſignat.

Subdiaconus cur facta, aut finita Communione iterum ſe induat Planeta. Cap. VII.

Subdiaconus cur poſt orationem reaſſumat Planetam.

SEd facta, finitaque denique communione, Subdiaconus quidem propterea reaſſumit Planetam; quod non ſufficit opus ex charitate inchoare, niſi in charitate finiatur. Vel ideo Subdiaconus ſe iterum induit Caſula, quia per hoc, ſe eſſe præcurſorem indicat, qui in dilectione ferueat, & uitæ contemplatiuæ inhiet.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
TERTIÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Officium quid ſit, & vnde dicatur.*
2 *A quo inſtitutum, ordinatumue fuerit Diuinum Officium.*
3 *Diuinum Officium cur, inſtitutum ſit.*
4 *Quid Eccleſiaſtici Officij appellatione contineatur.*
5 *Cur Eccleſia ſic ſeptem in die laudem in Diuino Officio cantare inſtituerit.*
6 *Cur neque plures, neque pauciores quam ſeptem fuerint Horæ ordinatæ ab Eccleſia ad dicendum Deo laudes.*
7 *Significatus vniuſcuiuſque Horæ Canonicæ quis ſit.*
8 *Quare iſtæ ſeptem Horæ dicantur Canonicæ.*
9 *Quæ intentio, attentioue in perſoluendis Horis requiratur.*
10 *Qualiter Horæ canonicæ extra chorum dicendæ ſint.*

De Subdiaconi Scientia pro ratione, ac Myſterio ſeptem Horarum Canonicarum.

Officium quid ſit, & vnde dicatur. Cap. I.

DICTVM eſt ſuprà in Capitulo de officio Subdiaconi, in fine: quod dictus Subdiaconus nõ ſolum miniſterio Altaris inſeruire, ac præſto eſſe debet, Calicemque, & Patenam ad illud deferre, ac Epiſcopo, & Sacerdoti in omnibus miniſtrare, aliaque huiuſmodi ad Corporis, & ſanguinis Chriſti Sacramentum conficiendum ſpectantia facere, verum etiam & ad diuinum officium dicendum quotidie ipſum obligari. Vnde ideo ſuppoſuimus de ſcientia Diaconi pro ratione, & myſterio eiuſdem Diuini Officij, ſeu ſeptem Horarum Canonicarũ. Et nunc de illis in genere differentes, quærimus. Primò, quid ſit Officium. Deinde de multis eiuſdem Officij rationibus, & myſteriis etiam diſputabimus breui quam fieri poterit oratione, & ſermone. Officium igitur, ſecundum Beatum Ambroſium, proprius, vel congruus eſt actus vniuſcuiuſque perſonæ, ſecundum mores Ciuitatis, uel inſtituta profeſſionis. Alia namque habent inſtituta Monachi, alia Canonicialia, Heremitæ, & ſic de alijs. Et Officium dicitur ab efficiendo quaſi Efficiũ: vnicuique enim conuenit ſuum efficere Officium. Vel Officium dicitur, ut

Officiũ qd ſit.

Cap. dolẽtes, de celebr. Miſſ. & Cle. l.eo. tit. in Gloſ. 6.

B. Ambr.

tur,ut quis illa agat,quæ nulli officiant, ſed omnibus proſint.

A quo inſtitutum,ordinatumue fuerit Diuinum Officium. Cap. II.

Diuinum Officiū à quo ſit inſtitutum. A Quo uerò Diuinum,& Eccleſiaſticum Officium fuerit inſtitutū, quæritur etiam hic à nobis: quibus reſpondemus; quod Damaſus Papa,quoad Pſalmos in Dominica, in ſecunda feria, in tertia feria, & deinceps, ordinauit dici Officium: nempe inſtituit, vt in Eccleſia Pſalmi alternis uocibus canerentur; prout docet nos Sancta noſtra Mater Eccleſia,dum Sancti Damaſi feſtum colit ac celebrat, & alij quamplurimi etiam Scribentes.Cætera uerò ad decorem Officij adiecta ſunt,nō tamen omnia ſimul addita fuere, ſed diuerſi Patres diuerſis temporibus ea ordinauerunt.

Diuinum Officium cur inſtitutum ſit. Cap. III.

Officiū Diuinum cur inſtitutum fuerit. QVamobrem autem hæc ſupradicta nobis Chriſti fidelibus tradita ſit à Sanctis patribus orandi,& Pſallendi forma ac regula,ſi percūctetur aliquis; dicetur ei,quod, cum nihil in Eccleſia canendum, aut legendum ſit,quod à Sancta Romana Eccleſia Canonizatum, & approbatum expreſſè,aut per patientiam non ſit:Quamuis in primitiua Eccleſia diuerſa, variaque quiſque pro ſuo uelle cantaret; dummodo,quod cantaret,ad Dei laudem pertineret, ideo Theodoſius Imperator,hæreticorū extirpator,rogauit Damaſū Papā, ut nō amplius ſupradictus rogandi modus,qui confuſus uidebatur fernaretur: ſed per aliquem prudentem, & Catholicum uirum Eccleſiaſticum faceret ordinari Officium in luculentam conſonantiam: & ita factum fuit, teſte *Ioan. Caſſianus.* Ioannes Caſſiano Heremita. lib.2.cap.3. & Gulielmo in ſuo Rationali libro quinto.cap.2.

Quid Eccleſiaſtici Officij appellatione contineatur. Cap. III.

Quid per Diuini Officij nomē intelligendum. NOmine verò Eccleſiaſtici Officij ſeptena illa laudis decantatio ex conſtitutione Eccleſiaſtica ſancità, quotidie Deo exſoluenda venit; iuxta illud Propheticum, noui teſtamenti ritum, & gratiam depromens:Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ: Quæ laus, & ſeptena decantatio, tota continetur in Diuino Officio,quod quotidie nos Sacerdotes exſoluimus: nempe, in Matutino, Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperis, & Completorio, vt præceptum eſt nobis per Pontificem, in capit.1. de celebr. Miſſarum. *Pſal. 118.*

Cur Eccleſia ſic ſeptenam in die Laudem in Diuino officio cantare inſtituerit. Cap. IIII.

QVoniam autem Oratio ad Deum noſtra eſt armatura, qua pugnemus contra Dæmones hoſtes noſtros ſpirituales, eoſque adiutore Deo uincamus, ſicut Moyſes legitur oratione, expanſiſque manibus certaſſe contra Amalech, & demum in fugam eum conuertiſſe. Hoſtis autem noſter antiquus uidens ſe ab homine expulſum, aſſumere nititur ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, ut ingreſſus locum, vnde exiuit, habitet ibi, & faciat nouiſſima illius peiora prioribus. Atqui contra illos ſeptem ſpiritus nequam, & immundos, non poſſumus præualere, niſi ſeptiformi gratia Spirituſſancti adiuti, & muniti contra hoſtiles inſidias. Itaque ad impetrandum gratiam ſeptemplicis Spirituſſancti in hac lucta, & pugna difficili, ſeptenam laudis decantationem quotidie Deo exſoluendam Eccleſia Sancta inſtituit: & cum victoria potiti fuerimus, ad agendas Deo gratias, cuius ſeptiformi dono euaſimus ab hoſte ſuperiores, utque id totum bonum illi referamus acceptum, ſepties Deo Sacrificium laudis quotidie offerri mandauit Sancta Mater Eccleſia.

Cur ſeptenam Deo laudẽ cantet Eccleſia *Exod. 17.*

Cur neque plures, neque pauciores, quàm ſeptem fuerunt Horæ ordinatæ ab Eccleſia ad dicendum Deo laudes. Cap. V.

SAncta autem Mater Eccleſia non pluries, quàm ſepties in die uoluit Deo à nobis dari laudes: quoniam ſeptenus numerus ſummam habet perfectionem: eſt enim compoſitus ex ternario, & quaternario: habet namque in ternario ſignificationẽ Sanctiſſimæ Trinitatis: in quaternario Vero Euangelij. ſiue enim tres per quatuor, aut quatuor per tres multiplicentur, ad duodenarium numerum conſurgit, quem etiam conſtat eſſe perfectiſſimum: quia myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & doctrina Euangelij per Duodecim Apoſtolos in quatuor mundi partes, Orientem ſcilicet, & Occidentem, Septentrionem, ac Meridiem, deriuata eſt. Sunt quoque quatuor quibus Eccleſia ſubſiſtit Euangelia. Item ſunt ſeptem Horæ, ſicut ſunt ſeptem Dona Spirituſſancti. Item ſunt ſeptem dies ſæculi. Item quia ſunt ſeptem ætates mundi; quibus completis finietur mundus. Item quia ſunt ſeptem petitiones in oratione Dominica: Item quia ſunt Septem Pſalmi Pœnitentiales ordinati contra ſeptem peccata capitalia: Item quia ſunt ſeptem candelabra.

Eſa 11. *c. permittit. 30. q. 1.* *Gen 1.* *Matth. 6.* *Exod. 25.*

Significatus vniuſcuiuſque Horæ Canonicæ quis ſit. Cap. VI.

Significatus vniuſcuiuſq; Horæ Canonicæ quis ſit.

QVarumcunq; autem horarum Canonicarum ſignificatus quis ſit, aduertimus: quia dum recitamus, & exſoluimus has horas, tot opprobria Chriſto domino noſtro à Iudæis in paſſione eius illata, totidemq; beneficia nobis in ſingulis illis horis collata ab illo recolimus: Vnde benè talia, & opprobria, atque beneficia aduertit Gloſ. in cap. 1. de celebrat. Miſſæ. dum hos recitat uerſus.

Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus horis.
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat:
Prima replet ſputis: cauſam dat Tertia mortis.
Sexta cruci nectit. Latus eius Nona bipartit.
Veſpera deponit. Tumulo Completa reponit.

Vel prima Hora, quæ canitur in aurora orto iam ſole; dicitur in memoriam Reſurrectionis, qui dicitur reſurrexiſſe tunc, quantum ad notitiam mulierum: quæ orto iam ſole uenerunt ad monumentum. Prima etiam hora uiſus eſt in littore poſt Reſurrectionem. Prima hora cōduxit etiam operarios procurator uineæ in uineam ſuam. & ſignat laudē hominis, quam Deo in pueritia impendit. Tertia canitur in memoriā ſuæ crucifixionis: quia tunc fuit hora blaſphemantium Iudæorum crucifixum. Tunc etiam Spiritusſanctus fuit in Diſcipulos miſſus: & ſignificat laudem hominis in adoleſcentia. Sexta canitur in memoriam corporalis paſſionis: eadem itidem Hora diſcubuit cum diſcipulis in Aſcē-ſione: & ſignat laudē hominis in iuuentute. Nona canitur; quia tunc Chriſtus emiſit ſpm̄ & latus eius fuit perforatum; & ſignat laudē hominis in virilitate. Veſperæ dicuntur in memoriā depoſitionis de cruce: & ſignant laudem hominis in ſenectute. Completorium canitur in memoriam ſepulturæ Chriſti: & ſignat laudem hominis in decrepita ætate. Verum Matutinum in media canitur nocte: ſignificatq; detentionem Chriſti, quæ fuit poſt cœnam in media nocte.

Mar. 16.
Matt. 20.

Quare iſtæ ſeptem Horæ dicantur Canonicæ. Cap. VII.

HViuſmodi uerò ſeptē Officij Eccleſiaſtici Horæ, in quibus tenemur orare Deum, à Sanctis Patribus noſtris Canonicę, i. regulares (Canō enim Græcè, inquit Gratianus, regulā Latinè ſignificat) nuncupatæ ſunt: qm̄ ab eis regulari ſanctione inſtitutæ ſunt, & obſeruatæ

Diſtin. 3. c. Canon.

Quæ intentio, attentione in perſoluendis Horis requiratur. Cap. VIII.

De intentione in exſoluendis Horis Canonicis requiſita.

DIuinum uolens perſoluere Officium, cum pars, ac membrum ipſe ſit Sanctæ Matris Eccleſiæ, in qua quiſque ſuo fungi debet officio,

hanc

hanc ipſam oportet habere intentionem potiſſimam, ut id quod ad ipſum ſpectat, exactè exequatur: non ſecus ac oculi, pedesque in corpore, qui ad nihil aliud uacant, niſi ut videant, ac ambulent, animo uacādi Deo, inchoet quilibet Diuinum Officium, attendens primo ad uerba ſuæ orationis; ne erret in eis, ac ſecundo ad finem orationis, ſcilicet, ad Deum, & rem, pro qua habenda, impetrandaque oratur: & in contrarium iſte animus non mutetur, dum ſoluit horas; Nemo enim mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, eſt aptus regno Dei. Secundò confiteri cultu exteriori, & uocali debet quicquid intrinſecus credit, hoc eſt Deum eſſe ſummum bonum, eſſe omnipotentem; eſſeq; & pium: Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Tertiò, debet homo, dum exoluit ſuum officium, gratias ipſi Deo agere pro uniuerſis acceptis à Deo, & accipiēdis beneficiis, & præſertim pro redemptionis beneficio; ſic & Paulus gratias agebat pro beneficiis ſibi, & aliis à Deo collatis; ſic & claudus à Petro ſanatus intrauit cum Apoſtolis in templum, ambulans & exiliens, & laudans Deū. Item audiens Dauid reuelationem, quam Deus fecerat Nathan Prophetæ de Regni ſui duratione, gratias egit ualdè humiliter, & deuotè. Item cum Thobias recuperaſſet uiſum; & vxor eius, & omnes, qui ſciebant eum prius cœcum, glorificabant Deum, & Zaccharias recuperato loquendi officio Dominum prophetando laudauit dicens; Benedictus dominus Deus Iſrael. Quartò, debet homo in dicendo Officio rogare Deum, ut ſibi, & omnibus fidelibus Chriſtianis, cum tribulantur ſuccurrat, & ex omnibus tribulationibus, & neceſſitatibus eorum liberet eos; & ut dignetur quotidiè nos ſine peccato cuſtodire.

Attētio duplex. *Luc 9.* *Rom. 10.* *1. Tim. 2.* *Rom. 1.* *Act 3 & 4.* *2. Reg. 7.* *Thob. 11.* *Luc. 1.*

Qualiter Horæ Canonicæ extra Chorum dicendæ ſint. Cap. IX.

ADuertant demum hoc ultimo loco omnes, qui horarios Pſalmos recitare tenentur, ſi orationes Deo acceptas fore cupiunt; ut non in gutture, uel inter dentes, ſeu deglutiendo, aut ſyncopādo dictiones, nec colloquia, uel riſus intermiſcendo; ſed ſiue ſoli, ſiue aſſociati diurnum, nocturnumque officium reuerenter, uerbisque diſtinctis peragant: ac tali in loco, unde à deuotione non retrahantur; ad quam ſe diſponere, & præparare debent, iuxta id quod ſcriptum eſt, nempè, Ante orationem præpara animam tuam, ne ſis quaſi qui tētat Deum. Hæc Baſilienſe Concilium nobis dicit, ac præcipit. His igitur generaliter iam cognitis, & incipientibus nobis Diuini Officij aperire myſteria; ita maximè uidentur poſſe tradi cætera commodiſsimè, ſi Primò de Matutino cum ſuis acceſſorijs; deinde ſubſequenter de aliis oris per ordinem tractemus. *Eccl. 18.*

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM

QVARTÆ PARTIS

SEXTI TRACTATVS.

1 *Matutinum unde dicatur.*

2 *Officij Matutini appellatione quæ veniant.*

3 *Matutinum quo tempore olim celebrabatur.*

4 *Matutinum qua hora noſtris temporibus exſoluatur.*

5 *Pater noſter cur ante alia in Matutino præferatur.*

6 *Oratio Dominica cur ante omnes Horas, præter quam in Completorio ſecretò dicatur.*

7 *Salutatio Angelica cur ſubiungatur poſt Pater noſter ante Matutinum.*

8 *Credo in Deum cur præponatur Matutino.*

9 *Matutinum cur inchoetur per Domine labia mea aperies.*

10 *Cur poſt Domine labia mea, &c. Subiũgitur Deus in adiutoriũ &c.*

11 *Cur ſigno crucis nos muniamus; cũ dicimus, Deus in adiutoriũ, &c.*

12 *Gloria Patri cur poſt Deus in adiutorium ſubijciatur.*

13 *Alleluia, uel Laus tibi Domine poſt prædicta ſucclamatur.*

14 *Inuitatorium quo iure ſequatur poſt prædicta.*

15 *Inuitatorium cur alta uoce cantetur.*

16 *Inuitatorium quare repetatur ad aliquos Pſalmi Verſus.*

17 *Hymni quamobrem poſt Inuitatorium concinantur.*

18 *Hymnus quid ſit.*

19 *Hymnus ut quid ſtando canitur.*

20 *Hymni propter quid præcedunt Pſalmos.*

21 *Antiphona cur Hymnum ſubſequatur.*

22 *Antiphona quid ſit.*

23 *Antihponas canendi ritum quis induxerit.*

24 *Pſalmi poſt Hymnũ & Antiphonam in Diuino Officio cur ponãtur.*

25 *Pſalmi quot dicantur in Dominica ad Matutinum.*

26 *Pſalmi duodecim Primi Nocturni Dominicæ quid ſibi uelint.*

27 *Duodenarius Pſalmorũ numerus cur ſecetur p Antiph. ĩ tres partes.*

28 *Trina diuiſio in quatuor Pſal. Primi Nocturni quid ſignet.*

29 *Duodecim Pſalmi primi Nocturni cur diſtincti per quatuor Pſalmos in tres partes.*

30 *Tres illæ Antiphonæ ſub quarto quoq; Pſalmo repetitæ quid indicẽt.*

31 *Verſiculi in Nocturnis cur ante Lectiones dicantur.*

32 *Oratio Dominica ut quid poſt uerſus recitetur.*

33 *Dominica oratio ante Lectiones quamobrem ſecretò dicatur.*

34 Pars

34 *Pars vltima Dom.Orat.ad quid clarè proferatur.*
35 *Abſolutio, uel preces poſt Dom.orat.quid denotet.*
36 *Benedictionem petens cur dicat: Iube Domne magis quàm Domine.*
37 *Benedictionis petitio quid ſibi velit.*
38 *Lectiones, quæ legantur per æſtatem.*
39 *Tempore hyemis quas legamus Lectiones.*
40 *Lector cur poſt finem Lectionum ſucclamet. Tu autem Domine miſerere, &c.*
41 *Chorus cur ſuccinat Deo gratias, poſt, Tu autem Domine miſerere nobis.*
42 *Reſponſoria poſt Lectiones quid ſignent.*
43 *Reſponſorium vt quid pro parte repetamus in vltima lectione.*
44 *Gloria patri cur dictis uerſibus vltimi Reſponſorij dicatur.*
45 *Secundum Noct. propter quid tribus conſtet Pſalmis.*
46 *Poſt ſecundum Noct. cur legantur Lectiones Sanctorum Patrum.*
47 *Tertium Noct. quamobrem trium ſit Pſalmorum.*
48 *In tertio Noct. ut quid Sanctum Chriſti legatur Euangelium.*
49 *Homelia quid ſonet.*
50 *Poſt nonam Lectionem cur Te Deum laudamus, aut vnum* Reſpon. *dicamus.*
51 *Laudes matutinæ quo conſilio inductæ.*
52 *Laudes unde dictæ.*
53 *Pſalmi quinque quam ob cauſam in laudibus matutinæ dicantur.*
54 *In fine cantici trium puerorum cur non dicatur Gloria patri.*
55 *Canticum prædictum, cur in Dominicis, & in feſtis tantũ recitetur.*
56 *Pſalmi laudum in quantum ſunt octo quid ſignent.*
57 *Pſalmi Deus meus & Deus miſereatur noſtri, cur combinentur, & qua de cauſa ſub uno Gloria patri, & unica dicantur Antiphona.*
58 *Pſalmi tres ultimi Laudum ſub vna Antiphona, & uno Gloria Patri cur dicantur.*
59 *Capitulum in Laudibus quid ſignificet.*
60 *Particula Amen, poſt Capitulum quid importet.*
61 *Poſt Capitulum Laudum cur non dicantur Reſponſoria.*
62 *Laudes Matutini, & Veſpera & Complet. ut quid differant à cæteris Horis diurnis.*
63 *Verſiculus poſt Hym. Laudum quid notet.*
64 *Benedictus, ſeu Zachariæ Canticum poſt uerſum quare dicatur.*
65 *Zachariæ canticum cur ſtando dicatur.*
66 *Antiphona poſt Benedictus quid indicet.*
67 *Oratio poſt omnia quid ipſa inſinuet.*
68 *Benedicamus Domino, quid nobis inſinuet.*
69 *Deo gratias, quid ſignet nobis.*
70 *In Nocturnis ferialibus cur duodecim cantemus Pſalmos.*
71 *Pſalmi in ferial. Nocturnus ut quid bini & bini recitentur.*
72 *Lectiones in ferial. Noctur. quid ſignent.*
73 *Tria Reſpon. quid ſignificent.*

74 *Pſalmus Dominus regnauit ut quid in Laudibus ferialibus non dicatur ſed Pſal. Miſerere.*

75 *Pſalmus Iubilate, qua de cauſa in Laudibus ferial. omittatur, & alter loco illius cantetur.*

76 *Canticum trium puerorum cur omittatur in feriali Officio, & alia loco illius cantentur cantica.*

77 *Pſalmus Laudum Tertius cum ſeq. & Pſalmus quintus, ſcilicet, laudate eum ſeq. cur nunquam mutentur.*

De Matutino, & eius ſequelis.

Hæc dictio, Matutinum, unde dicatur. Cap. I.

De Matutino. PRimum igitur horum Officiorum Eccleſiaſticorũ eſt Officium Matutinum, quod ideo Matutinum dicitur: quia primo mane celebratur ſub aurora. Matuta enim apud Latinos auroram ſignificat; unde Matutinum tempus dicitur, quod primo mane tranſigitur.

Officij Matutini appellatione, quæ intelligantur. Cap. II.

IPſius autem Matutini Officij partes ſunt, certus Pſalmorum numerus; in Dominicis nempe decem & octo Pſalmi, in ferijs uerò duodecim, cum Lectionibus, & Reſponſorijs, quæ Nocturnorum nomine nuncupantur ut Primum Nocturnum, Secundũ Nocturnum, & Tertium Nocturnum, à nocte nocturnoq; tempore, in quo cantari ſolent, dicta; de quibus omnibus ſuis loco & tempore dicemus.

Matutinum quo tempore olim celebrabatur. Cap. III.

Cap 1. de celeb. Miſ. EX primaria autem, primæuaque ordinatione media nocte celebrari eſt ſolitum; ſecundum illud prophetæ dictum: Media nocte ſur-
Pſal. 118. gebam ad confitendum tibi; ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ: tum quod etiã
Exod. 12 nocte intempeſta primogenita Ægyptiorum ab Angelo percuſſore fuerunt interfecta: & Iſraelici populi primogenita à Deo ſaluata ſecun-
Sap 18. dum illud Sapientiæ: cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet; omnipotẽs ſermo tuus Dñe exiliẽs de cœlo à regalibus ſedibus, durus debellator in mediã exterminij terram proſiliuit: quod ad literam intelligitur de tempore interfectionis primogenitorum Ægypti, ut ſequens ibi ſententia liquido demõſtrat, quamuis etiam in uſu, & Officio Eccleſiaſtico applicentur ſupradicta ad horam Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, tum quod eo tpe mediæ noctis Chriſtus pro nobis de uirgine Deipara natus eſt: Populus
Iſa. 9. enim (inquit Eſaias) gentiũ, qui ambulabat in tenebris, vidit lucẽ magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis: & paulo poſt:

lo poſt: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Tum quod eo tẽpore mediæ noctis, & imminente hora paſſionis eius, à Iudęis in horto captus fuit, & traditus in manus peccatorũ, vt nos de manu peccatoris, Diaboli, ſcilicet, qui adinuenit peccatũ, liberaret. In horũ itaque beneficiorum commemorationem, Officium Matutinum mediæ noctis tempore decantari ex primæuo more ſolitum eſt, qui adhuc in multis locis obſeruatur, ut etiam diximus in expoſitione Hymni Secundi, libro primo. *Ioan. 18. Gen 3. Eſa. 14 De pœn. d. 2. c. Princi-pium.*

Qua hora noſtris temporibus Matutinum dicatur. Cap. IIII.

VErum tepeſcente cordis humani in Deum ardore, & feruido deuotionis affectu refrigeſcente, in quamplurimis hodie locis Officiũ Matutinum primo mane celebratur ſub auroram; & inde (ut dictum eſt) nomen ſortitur. Nec mos iſte celebrandi primo mane Offi-ij Scripturæ Sacræ, ſicut nec primæua in media noctis ordinatio, authoritate caret; qua poſſit comprobari. Dicit enim propheta: Deus, Deus meus ad te de luce vigilo, & in Matutinis meditabor in te. Eccleſiaſticus itidẽ de viro iuſto loquens, ait: Iuſtus cor ſuum tradet ad uigilãdum diluculo, ad Dominum, qui fecit illũ: Deniq; in libro Sapientiæ legitur: Oportet præuenire ſolem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare. Hæc Clichtoueus, dum de hora matutina ipſe diſſerit. At ſic Ioannes Caſſianus Heremita de ſolennitate horarum, de matutina, inquit, uerò ſolennitate etiam illud nos inſtruit, quod in ipſa quotidie decantari ſolet; Deus, Deus meus ad te de luce vigilo; & in Matutinis meditabor in te: Et præueni in maturitate, & clamaui: & rurſum. Præuenerũt oculi mei ad te diluculo; & meditarer eloquia tua. In his quoque libris ille Euangelicus Paterfamiliàs operarios conduxit in uineam ſuã. Ita enim ille primo mane hos conduxiſſe deſcribitur, quod tempus deſignat matutinã noſtrã ſolennitatẽ. Deinde Tertia; inde Sexta, poſt hæc Nona. ad extremum Vndecima, in qua lucernaris hora deſignatur. *Pſal 62. Eccl. 39. Sap. 16. Clichtoueus. Caſſ. Heremi. lib. 3. c. 3. Pſal. 62. ibidem. Pſal. 118.*

Cur Pater noſter ante omnia in Matutino, & alijs Horis præmittatur. Cap. V.

PRæmittit autem, & dicit Sancta Mater Eccleſia ante Matutinum, & omnes Horas orationem Dominicam, hoc eſt, orationem illam, quam Chriſtus ore ſacro protulit ijs, qui ſpẽ ſuã, ac uota oratione cupiunt Deo explicare: ob id primò; quod in tali oratione petimus in nobis ſanctificari Dei nomen, & aduenire regnum cœlorum, quod primo eſſe quærẽdum Ieſus docuit, cum ait: Quærite ergo primum regnũ Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis. Quæ enim ponuntur in Dominica oratione, ideo ſunt prius quærenda: quia magis ſunt neceſſaria, & utilia, quàm ea, quæ ponuntur in alijs: cũ in his ſumma totius ſalutis, & perfectionis conſiſtat. Secundò, quia hæc ſancta Dominica oratio proprium hoc habet, vt hominem diſponat, & aptum *Mat. 6.*

aurea, ideſt Sanctorum caterua. Si itaque humana fragilitate contingat in aliquo fideles maculari, præbenda eſt à nobis aqua cœleſtis doctrinæ, qua purificati, ad ornamentum altaris, & cultum diuini Sacrificij redeant. Eſto ergo talis, qui ſacrificiis diuinis, & Eccleſiæ Dei, hoc eſt, corpori Chriſti, dignè ſeruire ualeas, in uera, & Catholica fide fundatus: quoniã ut ait Apoſtolus: Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, Schiſmaticũ eſt, & extrà unitatem Eccleſiæ eſt: & ideo ſi vſque nunc fuiſti tardus ad Eccleſiam, amodò debes eſſe aſſiduus: ſi uſque nunc ſomnolentus, amodo uigil, ſi uſque nunc ebrius, amodo ſobrius: ſi uſque nunc inhoneſtus, amodo caſtus. Quod ipſe tibi præſtare dignetur, qui uiuit, & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

In quo actu in Ordine Subdiaconatus character inſigatur. Cap. VIII.

In Subdiaconatus Ordine in quo actu character inſigatur. S. Thom.

VLterius hanc de Subdiaconatus Ordine materiam tractantes; quærimus: in quo actu in Subdiaconatus Ordine figatur character: & quidem ſecundum D. Thomam 4. Sent. diſt. 24. dicimus, quod in traditione calicis uacui cum patena ſacra, cum debita uerborum forma: quia tenetur portare vaſa Dominici (vt dictum fuit ſuprà) corporis, & ſanguinis.

Materia Ordinis Subdiaconatus quæ. Cap. IX.

Subdiaconatus Ordinis Materia q̃ ſit.

LIbrum Epiſtolarum inſuper Materiam huius Sacri Ordinis Subdiaconatus eſſe dicimus; quemadmodum librum Euangeliorum; Materiam Ordinis Diaconatus eſſe manifeſtabimus.

Forma Subdiaconatus Ordinis quæ. Cap. X.

Forma Subdiaconat⁹.

SImiliter Forma huius Ordinis Subdiaconatus eſt: (poſtquam amictus capiti ipſius ordinandi impoſitus fuerit ab Epiſcopo, & Manipulus in brachio ſiniſtro, & Dalmatia indutus, porrigendo librum Epiſtolarum:) Accipe librum Epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi eas in Eccleſia Sancta Dei, tam pro uiuis, quàm pro defunctis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti.

Subdiaconi inſtitutio qualiter fiat. Cap. XI.

Quæ uerborũ forma utatur Eps ad ordinãdũ, ac inſtituẽdũ Subdiaconum.

SAnè iuxta Sacrorum Canonum ordinationes, & decreta, & præſertim apud Concilium Tholetanum diſtin. 23. cap. Subdiaconus. & apud Romanum Catechiſmum; cum Subdiaconus ordinatur ab Epiſcopo quidem (cum manus impoſitionem conſecratoriam non accipiat) calicem, & Sacram patenam accipit uacuum, dicente ſibi Epiſcopo: Vide cuius miniſterium tibi traditur. De manu uerò Archidiaconi; pro eo, quod in eius adiutorium conſecratur, accipit Vrceolos

vino & aqua plenos, una cum Lebete, ſeu manili, aliàs bacili, & linteolo, ſeu mauis manutergio, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: vide cuiuſmodi miniſterium tibi tradatur, & ideo admoneo te, ut ita te exhibeas ut Deo placere poſſis. Ad extremum, cùm Epiſcopus Sacris veſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarum ſingulas propria uerba, & cęrimoniæ adhibentur; tradit ei Epiſtolarum librum, ac dicit: Accipe librum Epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi eas in Eccleſia Sancta Dei, tam pro uiuis, quam pro defunctis. Præmiſſa itaque uerba, & vtenſilia, ſunt huius Sacri Subdiaconatus Ordinis ſubſtantialia; cætera uerò ſunt de ſolennitate.

Nota pro cuius ſeruitio ordinetur etiã Subdiaconus.

Subſtantialia Ordinis Subdiaconi q̃ ſint.

Subdiaconus cur ſic appelletur. Cap. XII.

LEgitur autem in capit. cleros, diſt. 21. quod Subdiaconi Græcè hypodiaconi, ſeu mauis hypodiacones uocantur; verum Latinè nos Subdiaconos dicimus, qui ideo ſic appellantur, quia ſubiacent præceptis, & officijs Leuitarum, ſeu Diaconorum: oblationes enim in tẽplo, ut dictum eſt, à fidelibus ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferunt.

Subdiaconus, unde dictus ſit.

Subdiaconi noſtri temporis quos repræſentent. Cap. XIII.

ET quidem apud Hebræos Diaconi Nathinnei vocabantur, ideſt, in humilitate Domino ſeruientes: ſi quidem Subdiaconi Nathinneorum uices hodie in Eccleſia Dei repræſentant. De quibus in Eſdra legitur, quod Dauid dederat Nathinneos ad miniſteria Leuitarum: ex quorum Ordine fuit ille Nathanael, quem Dominus in Euangelio cõmendauit, dicens: Ecce uerè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Nathinnei ergo ut dictum eſt, Hebraicè dicuntur, Latinè uerò in humilitate Domino ſeruientes, vel Deo oblati.

Subdiaconus noſtri t̃pis quos repſentet, ant quorũ uices.

1 Eſdr. 8.

Ioan. 1.

Subdiaconatus Ordinis officio quando Dominus noſter Ieſus Chriſtus vſus ſit. Cap. XIIII.

ET quidem Chriſtus hoc Subdiaconi officium impleuit, quando in Cana Galilææ de aqua uinum fecit; & quando cœna facta, mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit.

Chriſtus q̃n ſit functus officio Subdiaconi.

Ioan. 2.

Ioan 13.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
SECVNDÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Subdiaconi officium quodnam ſit.*
2 *Subdiaconus cur in Miſſa Lectiones legat.*
3 *Subdiaconus, & Diaconus quo tempore tunicella, & Dalmatica vtantur, & quonam tempore utantur Planetis.*
4 *Subdiaconus cur in iam dictis ieiuniorum diebus tunicella utatur.*
5 *Caſula, ſeu planeta, quam ob rem diebus prædictis iriuniorum duplicetur.*
6 *Subdiaconus lecturus Epiſtolam cur deponat Planetam.*
7 *Finita communione iterum cur ſe induat Planeta.*

De Subdiaconi Scientia circa Miniſterium Sacrificij Miſſæ.

Subdiaconi officium quodnam ſit. *Cap. I.*

Officium Subdiaconi quodnã ſit.

SVbdiaconi uerò munus, & officium eſt; vt nomen ipſum declarat; Diacono ad altare inſeruire. Secundò ad illum pertinet calicem, & patenam ad altare Chriſti deferre, & Leuitis, ſeu Diaconis tradere, eiſque miniſtrare ad Sacrificij uſum neceſſaria. Tertio, Epiſcopo, & Sacerdoti aquã, manile, & manutergium præbere debet, cum manus in Miſſæ Sacrificio abluunt. Quarto, ad Subdiaconum Epiſtolam, quæ olim à Diacono in Miſſa recitabatur, legere item ſpéctat: qui etiam tanquam teſtis ad Sacrum aſſiſtit. Quinto, ad hoc etiam tenetur Subdiaconus, ut prohibeat ne Sacerdos Sacra faciens à quopiam perturbetur. Sexto, Subdiaconi munus eſt, oblationes in templum Domini delatas, à fidelibus ſuſcipere, & Leuitis ſuperponendas Altaribus porrigere. Septimo, Subdiaconi ſunt etiam partes, ut corporalia, pallasque, vela, & uelamina Dominicæ Menſæ, quando ſordida facta ſunt, abluat intra ſanctuarium, ac omnia etiam ſubſtratoria, de quibus meminit Clemens Papa, in cap. Nemo. el ſecundo, diſt. 1. de Conſecratione. & Magiſt. Sentent. dum de Diaconis diſputat: & poteſt eſſe ratio cur non ſolum ad Diaconum ſpectet lauare ſubſtratoria, ſeu corporalia, & huiuſmodi, ſed ét ad Diaconum: quoniam vt dictum eſt in multis peragendis ſuccedit hodie Subdiaconus Diacono. Octauo, ad Subdiaconum ſpectat nõ modo Epi-

do Epiſtolam cantare; uerũ & Miſſale clauſum ante Sacerdotem celebraturũ portare. Nono, officium eſt Subdiaconi, poſt lectã per eum Epiſtolã, facere reuerentiam Sacerdoti, & pedes Pontificis deoſculari. Decimò, dicto per Diaconũ Euangelio, munus eſt Subdiaconi ad Sacerdotem celebrantem portare librũ Euangeliorum apertũ, quẽ ad introitũ portauit clauſum. Vndecimò, ad Subdiaconum ſpectat, ex præcepto Eccleſiæ diuinum quotidie officium recitare, ſcilicet Matutinum cũ Laudibus, Primã, Tertiam, Sextã, Nonã, Veſperas, & Completorium.

Subdiaconus cur in Miſſa Lectiones legat præter eius ferè officium. Cap. II.

SI quæris quare Subdiaconus legat Epiſtolã, ſeu Lectiones ad Miſſã, cum hoc ſibi competere nullibi, vel ex nomine, uel miniſterio, ſibi conceſſo comperiatur: Reſpondet ad hoc Gulielmus in ſuo Rõnali, qđ in primitiua Eccleſia Diaconus non legebat Euangeliũ; quia hoc ſtatutũ non erat: poſtquã uero illud ſtatutũ fuit; præceptũ eſt et, ut Subdiaconus, q Diacono ſubeſt, Epiſtolã, ſiue Lectionẽ legat. Vel dic, quia oli Epiſtola à Diacono recitabať, ut teſtať Sacer Catechiſmus; uerũ cũ Subdiacon' ſuccedat loco Diaconi ad Lectiones, ac Epiſtolã legẽdã in Miſſa, ideo cõgruũ fuit, ut Diaconus ad Euãgeliũ cantãdum tranſcẽderet.

Subdiaconus cur Miſſam legat Epiſtolã cũ non reperiatur hoc ſibi cõpetere.

Subdiaconus, & Diaconus quo tempore Tunicella, & Dalmatica vtantur, & quonam tempore vtantur Planetis. Cap. III.

SCiant autem Subdiaconus, & Diaconus, quod Tunicella, & Dalmatica utuntur in Miſſa ſolenni, & in proceſſionibus, ac ẽi benedictionibus, quandocunq; inſeruiunt Sacerdoti celebranti. In diebus uerò ieiuniorum (præter quam in vigiliis Sanctorum,) & in Dñicis, & feriis Aduentus, & Quadrageſimæ, ac in vigilia Pentecoſtes ante Miſſam (exceptis Dominica Gaudete, etiam ſi eius Miſſa infra hebdomadam repetatur, & Dominica Lætare, Vigilia Natiuitatis Domini, Sabbatho Sancto in benedictione cærei, & in Miſſa, & quatuor temporibus Pentecoſtes) in cathedralibus, & præcipuis Eccleſiis, utũtur Planetis plicatis ante pectus; quã Planetã Subdiaconus dimittit, cũ lecturus eſt Epiſtolã, quam legit in Albis, & poſtea eã reſumit, ut prius. In minoribus aũt Eccleſijs prædictis diebus ieiuniorũ Alba tantũ amicti miniſtrãt: Subdiaconus cum Manipulo; Diaconus etiam cum Stola ab humero dextro ſub ſiniſtrum penden.

Subdiaconus et Diaconus in q buſnã Eccleſiis Manipulo, & Alba utantur, ac Stola

Subdiaconus cur in iam dictis ieiuniorum diebus Tunicella vtatur. Cap. IIII.

ET aduertendum eſt, quod Subdiaconus in dictis ieiuniorũ temporibus, in Miſſis ſolẽnibus, & pceſſionibus, atq; bñdictionibus, ac ſolũ in pcipuis Eccleſijs, iõ Tunicella vtitur, ut diſcat occultam rõnem

Tunicella cur utatur Subdiaconus in diebus ieiuniorum.

ſubli-

ſublimium rerum indagare: & iccirco in ſublimibus, & Cathedralibus tantum Eccleſijs, & in ſolennitatibus magnis uritur ea, quia diſcipuli ſublimia non intellexerunt, niſi poſtquam Dominus eſt glorificatus.

Caſula, ſeu Planeta quam ob rem diebus prædictis ieiuniorum duplicetur. Cap. V.

PLaneta uero propter multas rationes prædictis diebus, & temporibus ieiuniorum duplicari, ac plicari ſolet: quas rationes reperies poſitas infrà in tractatu de Scientia, quã habere debet Diaconus, & ideo ibi require fusè: plicatur autem ſic planeta ante pectus Diaconi; vt liberius valeat miniſtrare, & ad miniſterium Sacerdotale poſſit expeditius recurrere.

cap. vnum. diſt. 25.

Subdiaconus lecturus Epiſtolam cur deponat Planetam. Cap. VI.

Planeta cur deponat a Subdiacono cũ lecturus eſt Epiſtolam.

INſuper aduertat Subdiaconus, quod cum ipſe lecturus eſt Epiſtolam tanquam ſuo officio functurus, ſicut ſcribit Gulielmus in Rationali, planetam ideo ipſe quoque, (ut de Diacono dicemus,) deponit, quia ex ſuo officio legem ueterem repræſentat; & propterea Epiſtolæ quandoque de ueteri Lege ſumuntur, ſub qua non amore, ſed ex timore ſeruiebatur: quia ergo illud durauit, quãdiu durauit Lex; ideo ad hoc figurandum, donec Epiſtola finiatur, non tenet Planetam, quæ amorem deſignat.

Subdiaconus cur facta, aut finita Communione iterum ſe induat Planeta. Cap. VII.

Subdiaconus cur poſt orationem reaſſumat Planetam.

SEd facta, finitaque denique communione, Subdiaconus quidem propterea reaſſumit Planetam; quod non ſufficit opus ex charitate inchoare, niſi in charitate finiatur. Vel ideo Subdiaconus ſe iterum induit Caſula, quia per hoc, ſe eſſe præcurſorem indicat, qui in dilectione ferueat, & uitæ contemplatiuæ inhiet.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
TERTIÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Officium quid ſit, & vnde dicatur.*
2 *A quo inſtitutum, ordinatumue fuerit Diuinum Officium.*
3 *Diuinum Officium cur, inſtitutum ſit.*
4 *Quid Eccleſiaſtici Officij appellatione contineatur.*
5 *Cur Eccleſia ſic ſeptem in die laudem in Diuino Officio cantare inſtituerit.*
6 *Cur neque plures, neque pauciores quam ſeptem fuerint Horæ ordinatæ ab Eccleſia ad dicendum Deo laudes.*
7 *Significatus vniuſcuiuſque Horæ Canonicæ quis ſit.*
8 *Quare iſtæ ſeptem Horæ dicantur Canonicæ.*
9 *Quæ intentio, attentione in perſoluendis Horis requiratur.*
10 *Qualiter Horæ canonicæ extra chorum dicendæ ſint.*

De Subdiaconi Scientia pro ratione, ac Myſterio ſeptem Horarum Canonicarum.

Officium quid ſit, & vnde dicatur. Cap. I.

Officiũ q̃d ſit.

DICTVM eſt ſuprà in Capitulo de officio Subdiaconi; in fine: quod dictus Subdiaconus nõ ſolum miniſterio Altaris inſeruire, ac præſto eſſe debet, Calicemque, & Patenam ad illud deferre, ac Epiſcopo, & Sacerdoti in omnibus miniſtrare, aliaque huiuſmodi ad Corporis, & ſanguinis Chriſti Sacramentum conficiendum ſpectantia facere, verumetiam & ad diuinum officium dicendum quotidie ipſum obligari. Vnde ideo ſuppoſuimus de ſcientia Diaconi pro ratione, & myſterio eiuſdem Diuini Officij, ſeu ſeptem Horarum Canonicarũ. Et nunc de illis in genere differentes, quærimus. Primò, quid ſit Officium. Deinde de multis eiuſdem Officij rationibus, & myſteriis etiam diſputabimus breui quam fieri poterit oratione, & ſermone. Officium igitur, ſecundum Beatum Ambroſium, proprius, vel congruus eſt actus vniuſcuiuſque perſonæ, ſecundum mores Ciuitatis, uel inſtituta profeſſionis. Alia namque habent inſtituta Monachi, alia Canonicialia, Heremitæ, & ſic de alijs. Et Officium dicitur ab efficiendo quaſi Efficiũ: vnicuique enim conuenit ſuum efficere Officium. Vel Officium dicitur, ut

Cap. dolẽtes, de celebr. Miſſa. & Cle. 1. eo. tit. in Gloſ. 6.

B. Ambr.

tur, ut quis illa agat, quæ nulli officiant, ſed omnibus proſint.

A quo inſtitutum, ordinatumue fuerit Diuinum Officium. Cap. II.

Diuinum Officiũ à quo ſit inſtitutum.

A Quo uerò Diuinum, & Eccleſiaſticum Officium fuerit inſtitutũ, quæritur etiam hic à nobis: quibus reſpondemus; quod Damaſus Papa, quoad Pſalmos in Dominica, in ſecunda feria, in tertia feria, & deinceps, ordinauit dici Officium: nempe inſtituit, vt in Eccleſia Pſalmi alternis uocibus canerentur; prout docet nos Sancta noſtra Mater Eccleſia, dum Sancti Damaſi feſtum colit ac celebrat, & alij quamplurimi etiam Scribentes. Cætera uerò ad decorem Officij adiecta ſunt, nõ tamen omnia ſimul addita fuere, ſed diuerſi Patres diuerſis temporibus ea ordinauerunt.

Diuinum Officium cur inſtitutum ſit. Cap. III.

Officiũ Diuinum cur inſtitutum fuerit.

QVamobrem autem hæc ſupradicta nobis Chriſti fidelibus tradita ſit à Sanctis patribus orandi, & Pſallendi forma ac regula, ſi percũcletur aliquis; dicetur ei, quod, cum nihil in Eccleſia canendum, aut legendum ſit, quod à Sancta Romana Eccleſia Canonizatum, & approbatum expreſſè, aut per patientiam non ſit: Quamuis in primitiua Eccleſia diuerſa, variaque quiſque pro ſuo uelle cantaret; dummodo, quod cantaret, ad Dei laudem pertineret, ideo Theodoſius Imperator, hæreticorũ extirpator, rogauit Damaſũ Papã, ut nõ amplius ſupradictus rogandi modus, qui confuſus uidebatur ſeruaretur: ſed per aliquem prudentem, & Catholicum uirum Eccleſiaſticum faceret ordinari Officium in luculentam conſonantiam: & ita factum fuit, teſte Ioannes Caſſiano Heremita. lib. 2. cap. 3. & Gulielmo in ſuo Rationali libro quinto. cap. 2.

Ioan. Caſſianus.

Quid Eccleſiaſtici Officij appellatione contineatur. Cap. III.

Quid per Diuini Officij nomẽ intelligendum.

NOmine verò Eccleſiaſtici Officij ſeptena illa laudis decantatio ex conſtitutione Eccleſiaſtica ſancità, quotidie Deo exſoluenda venit; iuxta illud Propheticum, noui teſtamenti ritum, & gratiam depromens: Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ: Quæ laus, & ſeptena decantatio, tota continetur in Diuino Officio, quod quotidie nos Sacerdotes exſoluimus: nempe, in Matutino, Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperis, & Completorio, vt præceptum eſt nobis per Pontificem, in capit. 1. de celebr. Miſſarum.

Pſal. 118.

Cur

Cur Eccleſia ſic ſeptenam in die Laudem in Diuino officio cantare instituerit. *Cap. IIII.*

QVoniam autem Oratio ad Deum noſtra eſt armatura, qua pugnemus contra Dæmones hoſtes noſtros ſpirituales, eoſque adiutore Deo uincamus, ſicut Moyſes legitur oratione, expanſiſque manibus certaſſe contra Amalech, & demum in fugam eum conuertiſſe. Hoſtis autem noſter antiquus uidens ſe ab homine expulſum, aſſumere nititur ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, ut ingreſſus locum, vnde exiuit, habitet ibi, & faciat nouiſſima illius peiora prioribus. Atqui contra illos ſeptem ſpiritus nequam, & immundos, non poſſumus præualere, niſi ſeptiformi gratia Spirituſſancti adiuti, & muniti contra hoſtiles inſidias. Itaque ad impetrandum gratiam ſeptemplicis Spirituſſancti in hac lucta, & pugna difficili, ſeptenam laudis decantationem quotidie Deo exſoluendam Eccleſia Sancta inſtituit: & cum victoria potiti fuerimus, ad agendas Deo gratias, cuius ſeptiformi dono euaſimus ab hoſte ſuperiores, utque id totum bonum illi referamus acceptum, ſepties Deo Sacrificium laudis quotidie offerri mandauit Sancta Mater Eccleſia.

Cur ſeptenam Deo laudē cantet Eccleſia

Exod. 17.

Cur neque plures, neque pauciores, quàm ſeptem fuerunt Horæ ordinatæ ab Eccleſia ad dicendum Deo laudes. *Cap. V.*

SAncta autem Mater Eccleſia non pluries, quàm ſepties in die uoluit Deo à nobis dari laudes: quoniam ſeptenus numerus ſummam habet perfectionem: eſt enim compoſitus ex ternario, & quaternario: habet namque in ternario ſignificationē Sanctiſſimæ Trinitatis: in quaternario Vero Euangelij. ſiue enim tres per quatuor, aut quatuor per tres multiplicentur, ad duodenarium numerum conſurgit, quem etiam conſtat eſſe perfectiſſimum: quia myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & doctrina Euangelij per Duodecim Apoſtolos in quatuor mundi partes, Orientem ſcilicet, & Occidentem, Septentrionem, ac Meridiem, deriuata eſt. Sunt quoque quatuor quibus Eccleſia ſubſiſtit Euangelia. Item ſunt ſeptem Horæ, ſicut ſunt ſeptem Dona Spirituſſancti. Item ſunt ſeptem dies ſæculi. Item quia ſunt ſeptem ætates mundi; quibus completis finietur mundus. Item quia ſunt ſeptem petitiones in oratione Dominica: Item quia ſunt Septem Pſalmi Pœnitentiales ordinati contra ſeptem peccata capitalia: Item quia ſunt ſeptem candelabra.

Eſa. 11.
c. perm. nit. 30. q. 1.
Gen. 1.
Matth. 6.
Exod. 25.

Significatus vniuſcuiuſque Horæ Canonicæ quis ſit. Cap. VI.

Significatus vniuſcuiuſq; Horæ Canonicæ quis ſit.

QVarumcunq; autem horarum Canonicarum ſignificatus quis ſit, aduertimus: quia dum recitamus, & exſoluimus has horas, tot opprobria Chriſto domino noſtro à Iudæis in paſſione eius illata, totidemq; beneficia nobis in ſingulis illis horis collata ab illo recolimus. Vnde benè talia, & opprobria, atque beneficia aduertit Gloſ. in cap. 1. de celebrat. Miſſæ. dum hos recitat uerſus.

Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus horis.
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat:
Prima replet ſputis: cauſam dat Tertia mortis.
Sexta cruci nectit. Latus eius Nona bipartit.
Veſpera deponit. Tumulo Completa reponit.

Mar 16.
Matt. 20.

Vel prima Hora, quæ canitur in aurora orto iam ſole; dicitur in memoriam Reſurrectionis, qui dicitur reſurrexiſſe tunc, quantum ad notitiam mulierum: quæ orto iam ſole uenerunt ad monumentum. Prima etiam hora uiſus eſt in littore poſt Reſurrectionem. Prima hora conduxit etiam operarios procurator uineæ in uineam ſuam. & ſignat laudē hominis, quam Deo in pueritia impendit. Tertia canitur in memoriā ſuæ crucifixionis: quia tunc fuit hora blaſphemantium Iudæorum crucifixum. Tunc etiam Spiritusſanctus fuit in Diſcipulos miſſus: & ſignificat laudem hominis in adoleſcentia. Sexta canitur in memoriam corporalis paſſionis: eadem in dem Hora diſcubuit cum diſcipulis in Aſcēſione: & ſignat laudē hoīs in iuuentute. Nona canitur; quia tunc Chriſtus emiſit ſpm̄ & latus eius fuit perforatum; & ſignat laudē hominis in uirilitate. Veſperæ dicuntur in memoriā depoſitionis de cruce: & ſignant laudem hominis in ſenectute. Completorium canitur in memoriam ſepulturæ Chriſti: & ſignat laudem hominis in decrepita ætate. Verum Matutinum in media canitur nocte: ſignificatq; detentionem Chriſti, quæ fuit poſt cœnam in media nocte.

Quare iſtæ ſeptem Horæ dicantur Canonicæ. Cap. VII.

Diſt. 3. c. Canon.

HViuſmodi uerò ſeptē Officij Eccleſiaſtici Horæ, in quibus tenemur orare Deum à Sanctis Patribus noſtris Canonicæ, i. regulares (Canō enim Græcè, inquit Gratianus, regulā Latinè ſignificat) nuncupatæ ſunt: qm̄ ab eis regulari ſanctione inſtitutæ ſunt, & obſeruatæ.

Quæ intentio, attentione in perſoluendis Horis requiratur. Cap. VIII.

De intentione in exſoluendis Horis Canonicis requiſita.

DIuinum uolens perſoluere Officium, cum pars, ac membrum ipſe ſit Sanctæ Matris Eccleſiæ, in qua quiſque ſuo fungi debet officio, hanc

hanc ipſam oportet habere intentionem potiſſimam, ut id quod ad ipſum ſpectat, exactè exequatur: non ſecus ac oculi, pedesque in corpore, qui ad nihil aliud uacant, niſi ut videant, ac ambulent, animo uacādi Deo, inchoet quilibet Diuinum Officium, attendens primo ad uerba ſuæ orationis; ne erret in eis, ac ſecundo ad finem orationis, ſcilicet, ad Deum, & rem, pro qua habenda, impetrandaque oratur: & in contrarium iſte animus non mutetur, dum ſoluit horas; Nemo enim mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, eſt aptus regno Dei. Secundò confiteri cultu exteriori, & uocali debet quicquid intrinſecus credit, hoc eſt Deum eſſe ſummum bonum, eſſe omnipotentem; eſſeq; & pium: Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Tertiò, debet homo, dum exoluit ſuum officium, gratias ipſi Deo agere pro uniuerſis acceptis à Deo, & accipiēdis beneficiis, & præſertim pro redemptionis beneficio; ſic & Paulus gratias agebat pro beneficiis ſibi, & aliis à Deo collatis; ſic & claudus à Petro ſanatus intrauit cum Apoſtolis in templum, ambulans & exiliens, & laudans Deū. Item audiens Dauid reuelationem, quam Deus fecerat Nathan Prophetæ de Regni ſui duratione, gratias egit ualdè humiliter, & deuotè. Item cum Thobias recuperaſſet uiſum; & vxor eius, & omnes, qui ſciebant eum prius cœcum, glorificabant Deum, & Zaccharias recuperato loquendi officio Dominum prophetando laudauit dicens; Benedictus dominus Deus Iſrael. Quartò, debet homo in dicendo Officio rogare Deum, ut ſibi, & omnibus fidelibus Chriſtianis, cum tribulantur ſuccurrat, & ex omnibus tribulationibus, & neceſſitatibus eorum liberet eos; & ut dignetur quotidiè nos ſine peccato cuſtodire.

Attētio duplex. *Luc 9.* *Rom. 10.* *1. Tim. 1.* *Rom. 1.* *Act 3 & 4.* *2. Reg. 7.* *Thob. 11.* *Luc. 1.*

Qualiter Horæ Canonicæ extra Chorum dicendæ ſint. Cap. IX.

ADuertant demum hoc ultimo loco omnes, qui horarios Pſalmos recitare tenentur, ſi orationes Deo acceptas fore cupiunt; ut non in gutture, uel inter dentes, ſeu deglutiendo, aut ſyncopādo dictiones, nec colloquia, uel riſus intermiſcendo; ſed ſiue ſoli, ſiue aſſociati diurnum, nocturnumque officium reuerenter, uerbisque diſtinctis peragant: ac tali in loco, unde à deuotione non retrahantur; ad quam ſe diſponere, & præparare debent, iuxta id quod ſcriptum eſt, nempè, Ante orationem præpara animam tuam, ne ſis quaſi qui tētat Deum. Hæc Baſilienſe Concilium nobis dicit, ac præcipit. His igitur generaliter iam cognitis, & incipientibus nobis Diuini Officij aperire myſteria; ita maximè uidentur poſſe tradi cætera commodiſsimè, ſi Primò de Matutino cum ſuis acceſſorijs; deinde ſubſequenter de aliis oris per ordinem tractemus. *Eccl. 18.*

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
QVARTÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Matutinum vnde dicatur.*
2 *Officij Matutini appellatione quæ veniant.*
3 *Matutinum quo tempore olim celebrabatur.*
4 *Matutinum qua hora noſtris temporibus exſoluatur.*
5 *Pater noſter cur ante alia in Matutino præferatur.*
6 *Oratio Dominica cur ante omnes Horas, præter quam in Completorio ſecretò dicatur.*
7 *Salutatio Angelica cur ſubiungatur poſt Pater noſter ante Matutinum.*
8 *Credo in Deum cur præponatur Matutino.*
9 *Matutinum cur inchoetur per Domine labia mea aperies.*
10 *Cur poſt Domine labia mea, &c. Subiũgitur Deus in adiutoriũ &c.*
11 *Cur ſigno crucis nos muniamus; cũ dicimus, Deus in adiutoriũ, &c.*
12 *Gloria Patri cur poſt Deus in adiutorium ſubijciatur.*
13 *Alleluia, uel Laus tibi Domine poſt prædicta ſucclamatur.*
14 *Inuitatorium quo iure ſequatur poſt prædicta.*
15 *Inuitatorium cur alta uoce cantetur.*
16 *Inuitatorium quare repetatur ad aliquos Pſalmi Verſus.*
17 *Hymni quamobrem poſt Inuitatorium concinantur.*
18 *Hymnus quid ſit.*
19 *Hymnus ut quid ſtando canitur.*
20 *Hymni propter quid præcedunt Pſalmos.*
21 *Antiphona cur Hymnum ſubſequatur.*
22 *Antiphona quid ſit.*
23 *Antihponas canendi ritum quis induxerit.*
24 *Pſalmi poſt Hymnũ & Antiphonam in Diuino Officio cur ponãtur.*
25 *Pſalmi quot dicantur in Dominica ad Matutinum.*
26 *Pſalmi duodecim Primi Nocturni Dominicæ quid ſibi uelint.*
27 *Duodenarius Pſalmorũ numerus cur ſecetur ꝑ Antiph. ĩ tres partes.*
28 *Trina diuiſio in quatuor Pſal. Primi Nocturni quid ſignet.*
29 *Duodecim Pſalmi primi Nocturni cur diſtincti per quatuor Pſalmos in tres partes.*
30 *Tres illæ Antiphonæ ſub quarto quoq; Pſalmo repetitæ quid indicẽt.*
31 *Verſiculi in Nocturnis cur ante Lectiones dicantur.*
32 *Oratio Dominica ut quid poſt uerſus recitetur.*
33 *Dominica oratio ante Lectiones quamobrem ſecretò dicatur.*

34 *Pars vltima Dom.Orat.ad quid clarè proferatur.*

35 *Abſolutio, uel preces poſt Dom.orat.quid denotet.*

36 *Benedictionem petens cur dicat: Iube Domne magis quàm Domine.*

37 *Benedictionis petitio quid ſibi velit.*

38 *Lectiones, quæ leguntur per æſtatem.*

39 *Tempore hyemis quas legamus Lectiones.*

40 *Lector cur poſt finem Lectionum ſucclamet. Tu autem Domine miſerere, &c.*

41 *Chorus cur ſuccinat Deo gratias, poſt, Tu autem Domine miſerere nobis.*

42 *Reſponſoria poſt Lectiones quid ſignent.*

43 *Reſponſorium vt quid pro parte repetamus in vltima lectione.*

44 *Gloria patri cur dictis uerſibus vltimi Reſponſorij dicatur.*

45 *Secundum Noct propter quid tribus conſtet Pſalmis.*

46 *Poſt ſecundum Noct.cur legantur Lectiones Sanctorum Patrum.*

47 *Tertium Noct.quamobrem trium ſit Pſalmorum.*

48 *In tertio Noct.ut quid Sanctum Chriſti legatur Euangelium.*

49 *Homelia quid ſonet.*

50 *Poſt nonam Lectionem cur Te Deum laudamus, aut vnum* Reſpon. *dicamus.*

51 *Laudes matutinæ quo conſilio inductæ.*

52 *Laudes unde dictæ.*

53 *Pſalmi quinque quam ob cauſam in laudibus matutinæ dicantur.*

54 *In fine cantici trium puerorum cur non dicatur Gloria patri.*

55 *Canticum prædictum, cur in Dominicis, & in feſtis tantũ recitetur.*

56 *Pſalmi laudum in quantum ſunt octo quid ſignent.*

57 *Pſalmi Deus meus & Deus miſereatur noſtri, cur combinentur, & qua de cauſa ſub uno Gloria patri, & unica dicantur Antiphona.*

58 *Pſalmi tres ultimi Laudum ſub vna Antiphona, & uno Gloria Patri cur dicantur.*

59 *Capitulum in Laudibus quid ſignificet.*

60 *Particula Amen, poſt Capitulum quid importet.*

61 *Poſt Capitulum Laudum cur non dicantur Reſponſoria.*

62 *Laudes Matutini, & Veſperæ & Complet.ut quid differant à cæteris Horis diurnis.*

63 *Verſiculus poſt Hym. Laudum quid notet.*

64 *Benedictus, ſeu Zachariæ Canticum poſt uerſum quare dicatur.*

65 *Zachariæ canticum cur ſtando dicatur.*

66 *Antiphona poſt Benedictus quid indicet.*

67 *Oratio poſt omnia quid ipſa inſinuet.*

68 *Benedicamus Domino, quid nobis inſinuet.*

69 *Deo gratias, quid ſignet nobis.*

70 *In Nocturnis ferialibus cur duodecim cantemus Pſalmos.*

71 *Pſalmi in ferial. Nocturnus ut quid bini & bini recitentur.*

72 *Lectiones in ferial. Noctur. quid ſignent.*

73 *Tria Reſpon. quid ſignificent.*

74 *Pſalmus Dominus regnauit ut quid in Laudibus ferialibus non dicatur ſed Pſal. Miſerere.*

75 *Pſalmus Iubilate, qua de cauſa in Laudibus ferial. omittatur, & alter loco illius cantetur.*

76 *Canticum trium puerorum cur omittatur in feriali Officio, & alia loco illius cantentur cantica.*

77 *Pſalmus Laudum Tertius cum ſeq. & Pſalmus quintus, ſcilicet, laudate eum ſeq. cur nunquam mutentur.*

De Matutino, & eius ſequelis.

Hæc dictio, Matutinum, unde dicatur. Cap. I.

De Matutino.

PRimum igitur horum Officiorum Eccleſiaſticorũ eſt Officium Matutinum, quod ideo Matutinum dicitur: quia primo mane celebratur ſub aurora. Matuta enim apud Latinos auroram ſignificat; unde Matutinum tempus dicitur, quod primo mane tranſigitur.

Officij Matutini appellatione, quæ intelligantur. Cap. II.

IPſius autem Matutini Officij partes ſunt, certus Pſalmorum numerus; in Dominicis nempe decem & octo Pſalmi, in ferijs uerò duodecim, cum Lectionibus, & Reſponſorijs, quæ Nocturnorum nomine nuncupantur ut Primum Nocturnum, Secundũ Nocturnum, & Tertium Nocturnum, à nocte nocturnoq; tempore, in quo cantari ſolent, dicta; de quibus omnibus ſuis loco & tempore dicemus.

Matutinum quo tempore olim celebrabatur. Cap. III.

Cap. 1. de celeb. Miſ. EX primaria autem, primæuaque ordinatione media nocte celebrari eſt ſolitum; ſecundum illud prophetæ dictum: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi; ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ: tum quod etiã *Pſal. 118.* *Exod. 12* nocte intempeſta primogenita Ægyptiorum ab Angelo percuſſore fuerunt interfecta: & Iſraelici populi primogenita à Deo ſaluata ſecundum illud Sapientiæ: cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox *Sap 18.* in ſuo curſu medium iter haberet; omnipotẽs ſermo tuus Dñe exiliẽs de cœlo à regalibus ſedibus, durus debellator in mediã exterminij terram proſiliuit: quod ad literam intelligitur de tempore interfectionis primogenitorum Ægypti, ut ſequens ibi ſententia liquido demõſtrat, quamuis etiam in uſu, & Officio Eccleſiaſtico applicentur ſupradicta ad horam Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, tum quod eo tpe mediæ noctis Chriſtus pro nobis de uirgine Deipara natus eſt: Populus *Iſa. 9.* enim (inquit Eſaias) gentiũ, qui ambulabat in tenebris, vidit lucẽ magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis: & paulo poſt:

lo poſt: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Tum *Ioan. 18.* quod eo tẽpore mediæ noctis, & imminente hora paſſionis eius, à Iudęis in horto captus fuit, & traditus in manus peccatorũ, vt nos de manu peccatoris, Diaboli, ſcilicet, qui adinuenit peccatũ, liberaret. In horũ *Gen 3.* itaque beneficiorum commemorationem, Officium Matutinum me- *Eſa. 14* diæ noctis tempore decantari ex primæuo more ſolitum eſt, qui adhuc *De pœn. d.* in multis locis obſeruatur, ut etiam diximus in expoſitione Hymni *1. c. princi-* Secundi, libro primo. *pium.*

Qua hora noſtris temporibus Matutinum dicatur. Cap. IIII.

VErum tepeſcente cordis humani in Deum ardore, & feruido deuotionis affectu refrigeſcente, in quamplurimis hodie locis Officiũ Matutinum primo mane celebratur ſub auroram; & inde (ut dictum eſt) nomen ſortitur. Nec mos iſte celebrandi primo manè Officij Scripturæ Sacræ, ſicut nec primæua in media noctis ordinatio, authoritate caret; qua poſſit comprobari. Dicit enim propheta: Deus, Deus meus ad *Pſal 61.* te de luce vigilo, & in Matutinis meditabor in te. Eccleſiaſticus itidẽ *Eccl. 39.* de viro iuſto loquens, ait: Iuſtus cor ſuum tradet ad uigilãdum diluculo, ad Dominum, qui fecit illũ: Deniq; in libro Sapientiæ legitur: Opor *Sap. 16.* tet præuenire ſolem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare. Hæc Clichtoueus, dum de hora matutina ipſe diſſerit. At ſic Ioan *Clichtoneus.* nes Caſſianus Heremita de ſolennitate horarum, de matutina, inquit, *Caſſ Heremi. lib. 3. c. 3.* uerò ſolennitate etiam illud nos inſtruit, quod in ipſa quotidie decantari ſolet; Deus, Deus meus ad te de luce vigilo; & in Matutinis meditabor in te: Et præueni in maturitate, & clamaui: & rurſum. Præuenerũt *Pſal. 62.* oculi mei ad te diluculo; & meditarer eloquia tua. In his quoque libris *Ibidem.* ille Euangelicus Paterfamilias operarios conduxit in uineam ſuã. Ita *Pſa. 118.* enim ille primo mane hos conduxiſſe deſcribitur, quod tempus deſignat matutinã noſtrã ſolennitatẽ. Deinde Tertia; inde Sexta, poſt hæc Nona, ad extremum Vndecima, in qua lucernaris hora deſignatur.

Cur Pater noſter ante omnia in Matutino, & alijs Horis præmittatur. Cap. V.

PRæmittit autem, & dicit Sancta Mater Eccleſia ante Matutinum, & omnes Horas orationem Dominicam, hoc eſt, orationem illam, quam Chriſtus ore ſacro protulit ijs, qui ſpẽ ſuã, ac uota oratione cupiunt Deo explicare: ob id primò; quod in tali oratione petimus in nobis ſanctificari Dei nomen, & aduenire regnum cœlorum, quod primo eſſe quærẽdum Ieſus docuit, cum ait: Quærite ergo primum regnũ *Mat. 6.* Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis. Quæ enim ponuntur in Dominica oratione, ideo ſunt prius quærenda: quia magis ſunt neceſſaria, & utilia, quàm ea, quæ ponuntur in alijs: cũ in his ſumma totius ſalutis, & perfectionis conſiſtat. Secundò, quia hæc ſancta Dominica oratio proprium hoc habet, vt hominem diſponat, & aptum

teddat ad conſequendum ipſius orationis effectum, nempè ut ſibi peccata, atque debita dimittantur, & à malo ipſe liberetur: quibus nō præmiſſis, nec orationis ſequeretur effectus, unde niſi nobis prius debita dimitterentur, & à malo culpæ liberaremur, nihil unquam impetrare mereremur. Tertio quoniam prius inuocandus eſt omnium rerum. Pater, quo prætermiſſo, nullum ritè bonum fundatur exordium. Rationabile ergo eſt, vt prius oratio illa præcedat, quam author ſalutis dictauit, ac inſtituit, quàm illę, quas Sancti Patres poſtea dictauerunt. Huius uero Dominicæ orationis Concil. Gerundenſe meminit, & Gratianus.

Digniora ſunt præferenda.

Concil Gerūd. Tom. 2 c. 9 1. de conſ. diſ 5. c ſemper.

Cur hæc Sancta oratio Dominica ante Matutinum, & omnes Horas præterquam ad Completorium dicatur ſecreto. Cap. VI.

SEcretò autem hæc oratio, & ſubmiſſa uoce dicitur, ut nos quaſi ad interiora reuerſi ipſas res cum magna diligentia mente capiamus, quas verbis pronunciemus. Secundo adnotandum, quod oratio ipſa potius habet efficaciam in deuotione cordis, quàm in clamore oris, Tertio quia in ea Deum alloquimur, qui non tantum uerba: ſed & renes noſtros ſcrutatur, & corda.

Pſal 7.

Aue Maria: cur ſubiungatur immediatè poſt Pater noſter. Cap. VII.

SVbſequitur autem poſt Dominicam orationem in Matutino Salutatio Angelica, propterea quod dignum eſt, vt illam ſalutemus in principio noſtri operis, per quam ſalus noſtra exordium ſumpſit. Porrò refert Nicolaus de Ploue, Sanctum Bernardum dixiſſe, quod Deus nihil nos uult habere ſalutis, quod per manus virginis Mariæ non tranſeat. & Roman. Cathechiſmus dum pro quibus orandum ſit, tractat, ait: Iure autem Sancta Dei Eccleſia huic gratiarum actioni preces etiam, & implorationem Sanctiſſimæ Dei Matris adiunxit, qua pie, atque ſuppliciter ad eam confugeremus, vt nobis peccatoribus ſua interceſſio conciliaret Deum; bonaque tum ad hanc, tum ad æternam uitam neceſſaria impetraret: Ergo nos exules filii Euæ, qui hanc lachrymarum vallem incolimus, aſſiduè Miſericordiæ Matrem, ac fidelis populi Aduocatam inuocare, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaque hac prece opem, atque auxilium implorare debemus: cuius & præſtantiſſima merita apud Deum eſſe, & ſummam uoluntatem iuuandi humanum genus nemo niſi impiè, & nefariè dubitare poteſt.

Nic. de Horis Canō. Rom. Cathechiſ.

Symbo-

Symbolum Apoſtolicum Matutinum cur præcedat. Cap. VIII.

VLterius quæritur, cur poſt ſupradicta dicatur: Credo in Deum; & quidem Credo in Deum Patrem, cum ſequentibus uſque in finem recitatur, ideo, quia in eo fides noſtra continetur, ſine qua impoſſibile eſt Deo placere, & per quam contra omnia aduerſa armantur illi, qui per Dominicam orationem mundantur.

Matutinum cur inchoetur per Domine labia mea aperies. Cap. IX.

IN ſolius autem Matutini exordio præponitur ille Verſus Pſal. quinquageſimi, Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam, quoniam illud principium eſt diuinæ laudis totius diei: iccirco in eo præſertim petimus, & per illa matutina, & reliqua illius diei exſoluenda rite laude, labia noſtra non tam oris, quam cordis nobis à Deo aperiri, vt dignè laudem eius annunciemus, vt non ſimus de illis, de quibus conqueritur Dominus per Eſaiam dicentem: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Vel quoniam non eſt ſermo (iuxta illud Pſalmographi) in lingua noſtra; ideo petimus à Deo prolationem uerborum explicandam. Vel quoniam nobis ore contigit peccare; ideo oris peccata, & labij noſtri polluti reatum deleri à Deo petimus; & ipſa labia noſtra per ipſum aperiri, quo liberioribus animi viribus, & organis eius per nos mira, & laudes concinantur. *Pſal. 50.* *Eſai. 29.*

Cur poſt Domine labia mea aperies ſubiungitur: Deus in adiutorium &c. Cap. X.

SEquitur autem poſt Verſum: Domine labia mea aperies, Verſus Pſalmi ſexageſimi noni, nempe: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina, ad impetrandam Dei præſentem gratiam, & opem, ſine qua nihil omnino facere poſſumus. Vnde Ioannes per os ipſius Dei; Sine me nihil poteſtis facere. In hoc ergo Verſu noſtram confitentes inſufficientiam benè agendi ex nobis, & noſtram fragilitatem, diuinum imploramus auxilium, cuius adiutorio debitas, & gratas ei laudes offeramus. Quemadmodum & in omnium fine Horarum ſubnectitur ea gratiarum actio, videlicet, Benedicamus Domino; Deo gratias; per quam de abſoluta (Dei adiutorio) laude, & perfecta cuiuſque Horarum completione gratias agimus: & ita ad illum, qui eſt Alpha, & Omega, principium, & finis, in primordio Horarum Canonicarum, & exitu per piam inuocationem conuertimur, myſticumque, & ſpiritualem complemus circulum, regreſſi demum in eum, à quo cœpimus exordium: veruntamen *Pſal. 69.* *Ioan. 15.* *Apoc. 1. & 22.*

quam neceſſaria ſit nobis crebra prędicti iam verſiculi, ſcilicet, Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina, decantatio, demonſtrat Caſſianus Heremita in Collatione decima, cap. no no, dum ſic fatur: Erit itaque ad perpetuam Dei memoriam poſſidendam hæc inſeparabiliter præpoſita nobis formula pietatis: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina. Hic namq; Verſiculus non immeritò de toto ſcripturarum excerptus eſt inſtrumento, recipit enim omnes affectus, quicunque inferri humanæ naturæ poſſunt, & ad omnem ſtatum, atque vniuerſos incurſus propriè ſatis, & competenter aptatur. Habet ſi quidem aduerſus uniuerſa diſcrimina inuocationem Dei, habet humilitatem piæ confeſſionis, habet ſolicitudinis, ac timoris perpetui uigilantiam, habet conſiderationem fragilitatis ſuæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præſentis ſemper adſtantisque præſidij. Qui enim iugiter ſuum inuocat protectorem, certus eſt eum ſemper eſſe præſentem: habet amoris & charitatis ardorem, habet inſidiarum contemplationem, inimicorumque formidinem; quibus perſpiciens ſemetipſum die noctuque uallatum, confitetur ſe non poſſe ſine ſui defenſione & auxilio liberari. Hic Verſiculus omnibus infeſtatione Dæmonum laborantibus inexpugnabilis murus eſt, lorica impenetrabilis, ac munitiſſimus clypeus. Iſte nos in ſpiritualibus ſucceſſibus cordisque lætitia conſtitutos admonet, extolli penitus non debere, nec inflari de proſpero ſtatu, quem ſine protectore Deo retineri non poſſe teſtatur, dum non ſolum eum ſemper, ſed etiā uelociter, ut ſibi auxilietur, implorat. Iſte inquam Verſiculus unicuique noſtrum in qualibet qualitate degenti neceſſarius & utilis inuenitur: nam qui ſe ſemper, & in omnibus deſiderat adiuuari, manifeſtat quod non tantum in rebus duris, ſed etiam in ſecundis, ac lætis pari modo Deo egeat adiutore: ut quemadmodum ex illis erui, ita in iſtis eum faciat immorari, in neutro ſciens humanam fragilitatem ſine illius opitulatione ſubſiſtere. Hæc prædictus Caſſianus.

Caſſianus Heremita Collat. 10. cap. 9.

Quare nos ſigno crucis muniamus, cum dicimus: Deus in adiutorium meum, &c. Cap. XI.

MVnit autem ſe Sacerdos Signo Crucis; dum dicit Deus in adiutorium meum intende, in principio Horarum ad effugiendam illius uirtute quamlibet Diaboli uerſutiam, & poteſtatem: ualde enim timet Diabolus Signum Crucis. ubicunque enim Dæmones uident ſignum Sanctæ Crucis, fugiunt, timentes baculum, quo plagam acceperunt, ſicut bene ſcribit Caſſianus Heremita collatione octaua, cap. decimooctauo, dum de principatibus, ſeu poteſtatibus differit.

Ioan 3.

Caſſianus Collat. 8. cap. 18.

Cur poſt Deus in adiutorium meum intende, ſtatim in ſingulis Horis ſubijcitur: Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto, ſicut &c. Cap. XII.

QVoniam verò Dominus dixit: Adhuc te loquente, ecce adſum, ideo quaſi iam nos intellexerimus exaudiendos, uel etiam exauditos eſſe, gratiarum actiones Trinitati tribuimus dicentes: Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto, ſicut erat. &c. *3. Reg. 1.*

Cur Alleluia, vel Laus tibi Domine Rex æternæ gloriæ, poſt ſupradicta addatur. Cap. XIII.

QVid autem dictio hæc Alleluia ſignet, & cur dicatur poſt Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto, inſuper noſcere operepretium eſt: Significat autem Alleluia tantundem, ſicut laudate Dominum. Nam Alleluia verbum Hebræum, Laudate ſignat. Iam verò nomen Dei eſt, ſignificans Dominum. Eſt autem hæc dictio Alleluia à Sacris eloquijs ſumpta, in quibus quidem locis impermutata exprimitur ad inſinuandam Dei laudem, vt in libro Thobiæ legitur, dum legimus; Ex lapide candido, & mundo omnes plateæ eius ſternentur, & per uicos eius Alleluia cantabitur, & in Apoc. dicitur: Poſt hæc audiui quaſi vocem magnam turbarum multarum in cęlo dicentium: Alleluia, laus, & gloria, & virtus Deo noſtro, & paulò poſt: Et iterum dixerunt, Alleluia. Verumtamen Alleluia additur poſt Gloria patri, tunc, quando in reddendo Deo laudes, cœleſtem nos Hieruſalem, in qua vox illa Angelica auditur, ſcilicet, Alleluia, imitamur. Quod à nobis fit in toto ferè anno, præterquam in tempore à Septuageſima, uſque ad Paſcha eo enim tempore non lætitiæ damus indicia, ſed doloris & pœnitentiæ, luctumque pro peccatis expiandis aſſumimus.

Ex Conc. 4 Thol tom. 1. cap. 10. *Thob. 13.* *Apoc. 19.* *ca. hi duo. de conſecr. diſt. 1.*

Inuitatorium cur cantetur poſt alia ſupradicta. Cap. XIIII.

SAnè iam pręmiſſis duobus habitis, & impetratis, videlicet gratia, per quam os aperitur, & Diabolo per auxilium Dei ſepulto, nihil aliud reſtat, niſi Laudare: Vnde ſtatim Eccleſia laudans ſubijcit Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto, &c. Verum quia non ſufficit Deum laudare niſi etiam ad laudandum alios inuitemus: vt qui audit dicat: Veni; & cortina cortinam trahat, ideo ſubnectit Eccleſia Inuitatorium, & inuitatorium Pſalmum, Venite exultemus &c. Vbi cauſa redditur, quare Deo exultare & iubilare debeamus, dum ibi dicitur. Quoniam magnus Dominus, &c. & vltimo aſſignatur cauſa ne ingrati ſimus, ſicut Iudæi, qui propter eorum ingratitudinem, & malitiam, terram promiſſionis non intrauerunt. Vnde dicitur ibi: Si introibunt in requiem meam, quaſi dicat non.

De Inuitatorio. *Apoc. 22.* *Exod. 26. & 36.*

Inuita-

Inuitatorium cur alta voce dicatur. Cap. XV.

EDocta autem Sancta Mater Eccleſia à Spirituſancto, alta voce cum
Pſal 33. Dauide Sancto canat Inuitatorium, dicens: Venite filij, audite me,
quaſi Mater Eccleſia per illa verba inuitet homines ad confitendum Domino, exaltatur, inquam, Inuitatorium, & alta voce canitur, præſertim ibi: Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, &c. ne quis corde forte induratus, de non audita ſuæ Matris voce
Eſa. 58. excuſetur. Vnde Eſaias: Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocē tuam, quaſi dicat, ad hoc exalta vocem, ne ſi non intrabunt in requiem meam, excuſentur de voce non audita.

Cur repetatur Inuitatorium ad aliquos ipſius Pſalmi Verſus. Cap. XVI.

TErtio autem repetitur Inuitatorium imperfectè, ſexies autem repetitur integrè. Ter autem imperfectè repetitur, ob tria illa hominum genera, qui ad Cœnam inuitati, inuitationem non receperūt,
Luc. 14. ſcilicet Auari, Superbi, & Luxurioſi. Nam Primum genus hominum illorum villam emerat; Secundum iuga boūm quinque; Tertium vxorem duxerat. Vel repetitur tertio, propter noſtram in tribus ſcilicet, in corde, in ore, & in opere imperfectionem: Sed quando ſexies repetitur integrè à nobis, tunc ex illis nos eſſe oſtendimus, qui integrè inuitationem recipiunt, qui & perfectè laudes Deo referunt, perfectè autem laudes Deo illi referunt, qui nil, quod non ſit laudis, interpo-
Cap ſedes Apoſt. de reſcriptis. C. de Sum: Tri. & fide Cath. l. fin nunt. Vel ſexies repetitur ad innuendum, quod quandocunque homines de hoc mundo ſiue in Prima, ſiue in Secunda, ſiue in Tertia, Quarta, Quintave, vel etiam adhuc in Sexta ætate volunt ad Dominum conuerti, & illum laudare, illos potuiſſe, & poſſe nunc. Quia adhuc, & ſexto eos inuitat (quando nouiſſima eſt) Sancta eius Mater Eccleſia, quæ ſemper ſe liberalem pœnitentibus exhibuit, cum ipſa gremium ſuum nunquam redeuntibus claudat.

Hymni quamobrem poſt Inuitatorium concinantur. Cap. XVII.

Platina. Conc. 4. Tolet. ſermo 1. cap. 12. & Cōc. Agat. tom. 1. c. 30. & de cōſec. diſt. 1. c. de hym. et diſ. 5. c. conuenit. Pſal. 96. Act. 13.

CVm autem adhuc non ſufficiat Deum ore laudare, niſi ex mente laudetur, ideo tam ex inſtitutione Gelaſij Papæ, quam ex approbatione Conciliorum Toletani, & Agathen. poſt Inuitatorium ſubijcitur Hymnus. Item quia poſt inuitationem conſequenter multi Deum cum lætitia laudant; iuxta illud Dauidis: Audiuit, & lætata eſt Syon. Ideo poſt Inuitatorium cantatur communiter Hymnus. Vel Hymnus dicitur poſt Inuitatorium in ſignum, quia Gentes gauiſæ ſunt, quod ad fidem vocatæ ſint.

Quid

Quid ſit Hymnus. Cap. XVIII.

EST autem Hymnus vocabulum Græcum, Latinè, vt in expoſitione Hymni Primi diximus, laudem Dei cum cantico, vel vocem humanam in laudem Dei metricè compoſitam denuncians.

Vt quid ſtando Hymni concinantur. Cap. XIX.

IDeo autem ſtando Hymnos cantamus in erectione corporum, vt oſtendamus, quod in laudando Deum corda ſurſum erecta habere debeamus, & relictis terrenorum negotiorum cogitatibus, tunc animos noſtros ad Deum erigere debemus, & cœleſtia duntaxat, & ſpiritualia meditari, ſecundum illud Apoſt. monitum ad Coloſſenſes: Quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Ne ſi noſtra corda non habeantur ad Dominum, ſed potius ad ea, quæ ſunt mundi, locum in nobis habeat illud, de quo conqueritur Dominus per Eſaiam Prophetam: Populus hic labijs me honorat; cor autem eorum longè eſt à me. nam inquit Gloſ. de mente S. Auguſtini: Quid prodeſt ſtrepitus labiorum, ſi mutum eſt cor. & iterum: Nunquam, inquit, orat quiſquis etiam flexis genibus, ſi vagatione diſtrahitur. *Coloſ. 3.* *Eſai. 29.* *Clem. vni. de reliq & vene. Sãct.*

Hymni propter quid Pſalmos præcedant. Cap. XX.

PRæcedunt autem Pſalmos Hymni in Matutino, & in Prima, Sexta, & Nona. In Laudibus verò, & Veſperis, & Completorio poſtponuntur; ſicut ſuis loco, & tempore de omnibus dicemus, & nõ mòdo; Quoniam, inquit Gulielmus, dies pertinent ad Spirituales, qui habent gaudiũ conſcientiæ. Nox verò ad Pœnitentes, qui habent remorſum cõſcientiæ: iccirco Spirituales inducuntur exultatione in operationẽ: Pœnitentes verò per operationem oportet venire ad exultationem. Cur autem Hymni in Paſchate non dicãtur, & cur in Prima nunquã Hymnus mutetur, infrà, in tractatu tertio, & quarto Deo dante dicemus. *Lib. 5. c. 2.*

Antiphona cur Hymnum ſubſequatur. Cap. XXI.

AD hæc Hymnum Antiphona ſubſequitur: Pſalmos verò antecedit, quoniam Antiphona charitatẽ ſignificat, ſine qua opus non perficitur, ideo vt operationẽ bonam perficiamus, hoc eſt Pſalmos, qui bonã operationem deſignant, Antiphona ſubhæret Hymnis, & Pſalmos præmittitur.

Antiphona quid ſit. Cap. XXII.

DIcitur autem Antiphona, ſecundum Albericum de Roſate in Dictionario ſuo, vox reciproca duobus Choris alternatim canentibus, quaſi vox voci contrapoſita; & ea eſt clauſula, ſiue ſententia *De Antiphona.*

tentia

tentia tertia, quæ inchoatur ante Pſalmum, eoque finito integrè tota dicitur.

Antiphonas canendi ritum quis induxerit. *Cap. XXIII.*

IN Eccleſia verò Dei modus Antiphonas canendi in uſum tranſijt apud Latinos ex inſtitutione Beati Ambroſij Mediolanenſis Archi- *Iudoc' Clictoueus.* epiſcopi, vt benè Iudocus Clictoueus, dũ de Antiphonis tractat, refert, cuius verba ſunt hæc; Porrò ritum canendi Antiphonas in Eccleſia apud Latinos primum S. Ambroſius Archiepiſcopus Mediolanenſis tranſtulit à Græcis, apud quos hic ritus iam inoleuerat, & in vſum tranſierat ex inſtituto Beati Ignatij Epiſcopi Antiocheni, & Apoſtolorum diſcipuli, qui per viſionem in cœlum raptus, audiuit Angelicos Spiritus per Antiphonarum reciprocationem ſummæ Trinitati Hymnum laudis canentes, & ad imitationem ipſorum conſtituit hunc canendi modum etiam in Eccleſiaſtica functione obſeruari debere. Hæc Iudocus. De Antiphonis verò Aduentus, & aliorum temporum, aliàs dicemus. Reſtat ergo hic, vt ſequamur noſtrum inſtitutum.

De Pſalm. *Cur Pſalmi in Diuino Officio poſt Hymnum, & Antiphonam ponantur, quæritur.* *Cap. XXIIII.*

Iac. 2. AMplius, quoniam, inquam, nec ſufficit laus oris, & cordis, niſi & opus, per quod Pſalmi deſignantur, ſequatur: quia fides ſine operibus non prodeſt & ocioſa eſt, imò mortua eſt, ideo poſt Hymnum, & Antiphonam ſequuntur Pſalmi, qui (vt diximus) bonam operationem deſignant.

Quæritur quot in Dominica ad Matutinum Pſalmi dicantur. *Cap. XXV.*

PLanè decem & octo in Dominica ad Matutinum Pſalmos canimus, duodecim videlicet in Primo Nocturno, tres in Secundo, & totidem in Tertio.

Duodecim Pſalmi Primi Nocturni quid ſignificent. *Cap. XXVI.*

Geneſ. 25. 30. 35. Apoc. 7. SAnè Primum Nocturnum in Dominica ideo ex duodecim conſtat Pſalmis, quoniam recolit, indicatque tempus ante Legem, ſcilicet, tempus Legis naturalis, in quo viguerunt, & vigilauerunt Sancti, & præſertim duodecim Patriarchæ à quibus Populus Domini in duodecim tribus fuit propagatus: iccirco duodecim Pſalmi in Primo Nocturno recitantur in memoriam iſtorum & omnium Sanctorum Patrum, qui fuerunt Domino peculiaris populus; ſicut in tempore gratiæ duodecim Apoſtoli præ cęteris præfulſerunt. Vel duodecim tales

Pſalmi

Pſalmi fidem Abrahæ, quæ hodie cernitur in duodecim articulis fidei, per duodecim Apoſtolos editis, denotant.

Cur duodenarius Pſalmorum numerus ſecetur Antiphonis in tres partes. Cap. XXVII.

SEd iſte duodenarius Pſalmorum Primi Nocturni numerus ideo in quaternarium Pſalmorum numerum Antiphonis diuiditur ab Eccleſia: Quia quatuor principales, ſeu Cardinales virtutes prætendunt; videlicet, Prudentiam, Iuſtitiam, Fortitudinem, & Temperantiam, quas virtutes credimus Sanctos Patriarchas ſuo tempore præ cęteris habuiſſe, & alijs exemplo demonſtraſſe.

Quid trina in quatuor Pſalmos Primi Nocturni diuiſio ſignet. Cap. XXVIII.

PRæterea illa quatuor Pſalmorum Primi Nocturni diuiſio trina, ſanctiſſimam Fidem, Spem, & Charitatem poſſe indicare, nulli dubium eſt, quibus & præditi erant prædicti Sancti Patres veteris teſtamenti. Vel etiam Sanctiſſimam Trinitatem, quam confitebantur, ſicut & nos confitemur hodie, dum ad exemplum eorum exſoluimus hos Pſalmos Sanctiſſimam repræſentantes Trinitatem.

Cur duodecim Pſalmi Primi Nocturni ſic ſint diſtincti per quatuor Pſalmos in tres partes. Cap. XXIX.

DIſtinctio autem duodecim Pſalmorum Primi Nocturni per quatuor Pſalmos in tres diſtinctiones, ſeu partes, repræſentat tempus ante Legem, tres habens diſtinctiones. Tempus ſiquidem ante Legem has habuit diſtinctiones: Prima fuit ab Adam, vſque ad Noë, in qua vigilauerunt Abel, Enos, Enoch, & Lamech, quod in primis quatuor Pſalmis innuitur, nam Beatus vir cantat Abel, qui tanquam lignum *Geneſ.4.* plantatum tanquam ſecus decurſus aquarum dedit in tempore ſuo fructum iuſtitiæ: dum pro iuſtitia conſeruanda ſuccubuit. Quare fremuerunt cantat Enos; quia Domino in timore ſeruiuit dum nomen *Geneſ 5.* Domini inuocauit. Domine quid multiplicati ſunt cantat Enoch, *Gen.5.* quem Dominus ſuſcepit dum eum ad paradiſum tranſtulit. Domine ne in furore tuo, cantat Lamech, dum ei talem filium dedit, qui genus humanum à furore Dei in arca ſaluauit. Secunda diſtinctio fuit à *Gen.6.* Noe uſque ad Abraham: in qua vigilauerunt Noë, Sem, Heber, & Thare. Domine Deus meus cantat Noë, quem Dominus in illa generatione *Gen. 7.* iuſtum inuenit; & ideo aquis perſequentibus ſaluum fecit. Domine Deus noſter cantat Sem, quem Dominus gloria, & honore coronauit, dum eum ſuper fratres Patris benedictione ſublimauit. Confitebor tibi cantat Heber, qui mirabilia Dei narrauit, tum ciuitatem Gigan- *Gen. 11.* tium diſſipauit. In Domino confido cantat Thare, qui in vrbe Chaldæorum

dæorum poſitus, in Domino confidit, cuius pars calicis ignis & ſulphur exiitit. Tertia ab Abraham, Iſaac, Iacob, & Ioſeph, quod quidem
Gen. 12. Pſalmi ſequentes declarant: nam Saluum me fac, cantat Abraham, quem Deus ſaluum fecit, in cuius tempore ſanctus defuit, quia idololatriæ ſeruiuit. Pſalmum vſquequo, cantat Iſaac, quem Dominus in Sa-
Gen. 22. crificio reſpexit. Dixit inſipiens, cantat Iacob, cui ſpes Dominus fuit;
Gen. 28. vnde ibi dicitur: Exultauit Iacob, & lætabitur Iſrael. Domine quis
Gen. 39. habitabit, cantat Ioſeph, qui fuit ſine macula, dum adulterium recuſauit.

Quid illæ tres Antiphonæ ſub quarto quoque Pſalmo repetitæ denotent. Cap. XXX.

SEd tres Antiphonæ, quas ſub quarto quoque Pſalmo Primi Nocturni Dominicæ repetimus, fidem Sanctiſſimæ, & indiuiduę Trinitatis, ſiue delectationem in ea oſtendunt, quarum quælibet reſpondet quatuor Pſalmis. quilibet enim homo tenens fidem ſanctæ Trinitatis, quatuor virtutibus Cardinalibus eſt quadratus, & compoſitus.

Cur Verſiculi in Nocturnis ante Lectiones dicantur. Cap. XXXI.

De Verſu. POrrò quoniam in Nocturnalibus Lectionibus propter earum vniuerſitatem, & magnitudinem ſedere ſolemus: ideo ne propter longam ſeſſionem, aut pro laſſitudine, aut per laſſitudinem, ſiue otium, obliuiſcamur doctrinæ Domini, quam Lectiones ſignificant, cogitando forte inania, aut dormiendo, vel confabulando, verſiculo præcedente ad lectiones audiendas incitamur.

Cur poſt Verſus Dominica dicatur oratio. Cap. XXXII.

De Dominica oratione. POſt autem verſus ante Lectiones, per quas (vt diximus) doctrinam habemus, Dominicam dicimus orationem: Primò, ad notandum quoniam qui eget ſapientia, & intellectu doctrinæ, poſtulet illam à Deo, qui (ſecundum Iacobum) dat affluenter omnibus, & non im-
Nota. properat. Secundo, vt ipſius orationis auxilio proficiat in nobis verſus intentio. Tertiò, vt per illam Diaboli tentationes propellantur. Ille enim ſentiens nos velle Lectiones legere in quibus Sanctorum victoriæ contra ipſum habitæ leguntur, ſatagit nos acrius impugnare. Vnde nos illa oratione præmunimus.

Quam ob rem ante Lectiones Dominica oratio ſecretò dicatur. Cap. XXXIII.

SEcretò autem prædicta oratio Dominica poſt Verſus, & ante Lectiones dicitur à nobis, ob id, quoniam ſecretum Regis Concilium intel-

intelligitur, vt propoſitæ ſimilitudinis ſequamur exemplum, & vt attentius, accuratiusq; mente capiatur.

Vltima orationis Dominicæ pars vt quid patenter pronuncietur.
Cap. XXXIIII.

VEruntamen vltimę huius orationis pars palàm pronunciatur: vt pateat propter quid ipſa dicatur oratio: ne ſcilicet Lector per phantaſiam tentationum ſe ad legendum Lectiones offerat: & auditores Lectionum intellectu, & profectu fraudentur.

Quid preces, ſeu abſolutio poſt Dominicam orationem denotent.
Cap. XXXV.

PEr preces verò quæ Dominicam orationem ante Lectionem ſequũtur imploratur Sanctorum interceſſio, & Chriſti Dei exauditio ad obtinendum quod in ipſa oratione poſtulamus, oramus enim vt mittat operarios in meſſem: & aperiat cor noſtrum in lege, & in præceptis.

Benedictionem petens ante Lectiones ob quam rem dicat, Domne magis quam Domine. *Cap.* XXXVI.

PRæterea ille, qui petit benedictionem ait: Iube Domne benedicere, & non Domine. Quia tunc ad imperfectum, hoc eſt, ad hominem, ſermonem dirigit. Vnde illud: Imperfectum meum viderunt oculi tui.

Petitio benedictionis quid ſibi velit. *Cap.* XXXVII.

LEcturus verò Lectiones, petens benedictionem (hoc inquit Rupertus Abbas) ſignificat, quod nemo niſi miſſus, aut permiſſus officium prædicationis vſurpare debeat. Quomodo enim, inquit Apoſtolus, prædicabunt, niſi mittantur. Iſtis itaque cum omni reuerentia petitis, incipit Lector Lectiones legere. *De benedictione de diuino officio. lib. 1. cap. 12. Rom. 12.*

Quæ Lectiones legantur per æſtatem. *Cap.* XXXVIII.

LEget autem Lector æſtiuo tempore, hoc eſt, ab octauis Paſchæ uſque ad quartam Dominicam poſt Paſcha, & de Actibus Apoſtolorum, & Apoc. propter myſteria Paſſionis, & Reſurrectionis Chriſti, quę Ioanni reuelata ſunt, & Apoſtoli prædicauerunt. At a quarta Dominica, uſque ad Aſcenſionem leget ipſe Epiſtolas Canonicas, & Actus Apoſtolorum. Sed ab Aſcenſione Domini ad cælos, vſque ad Pentecoſtes, leget, & de Actibus Apoſtolorum, & Canonicas Epiſtolas. Porrò ab octauis Pentecoſtes, vſque ad Calendas Auguſti, leguntur libri Regum, & Paralipomenon: quia (vt inquit Durandus) ſicut Samuel, Saul, Dauid, & alij pro lege Domini *Durã. li. 6. cap. 1.*

 pugnauerint,

pugnauerunt, ſic & nos poſt quam accepimus donum Spiritusſancti in Baptiſmo, Virtute debemus pugnare contra Dæmones formati, nati, nutriti, & armati, uel quia ſecũdum Rupertum, huiuſmodi Regum, & Paralipomenon libri myſticè aſſimilantur primis Chriſtianitatis temporibus, quando paulatim creſcente fide Chriſti, uetus idololatria decidit: nam inquit ipſe, ſicut regnanti Sauli, quem populus appetierat contra uoluntatem Dei, ſuperuenit electio Dauid, quem Dominus ſecundum cor ſuum ſe inueniſſe dicit, tandemque totum Regnum à domo Saulis auerſum, eidem Dauid ſe ſubdidit; ſic demum ſuperuenit in mundum cultus Dei, ſcilicet ſtatim poſt Aduentum Spiritusſancti, tandemque Chriſtiana fides per bella martyrum uictrix ſedit in throno Romani Imperij, totusque deinceps mundus manu forti Chriſto ſe ſubdidit. Ad hæc à Calendis Auguſti uſque ad Calendas Septembris leguntur libri ſapientiſſimi Salomonis: quia in pugna maximè neceſſaria eſt ſapientia. Vel quia Auguſtus ſextus menſis eſt, & in ſexta ætate, in qua Deus uenit, debemus propter eius præſentiam ſapienter uiuere. Vel quia ſecundum Rupertum prædictum, ſicut poſt pugnas hæreticorum claruerunt in Eccleſia ingenia Doctorum, qui excitati contentionibus illorum, non dormitantes, ſapientiæ, & ſcientiæ ſtuduerunt, & diſputauerunt quodammodo & ipſi, ſicut de Salomone legitur. Demum legitur liber Iob; quia uidelicet maximè in pace Eccleſiæ non deſinunt tentationes uiris ad uirtutem tendentibus, quæ in omnibus percuſſionibus, uel conſolationibus eiuſdem S. Iob moraliter figurantur; & hæc dicta ſint de Nocturnis Lectionibus per Æſtatem: ſequitur ut de Hyemalibus Lectionibus dicamus.

Ruf. Abb. li. 12. c. 24 de Diuino Off.

1. Reg. 8.
Pſa 77 88
2. Reg. 5.

3. Reg. 4.
Liber Iob contra tent.

Quas debeat legere Lectiones tempore Hyemis Lector. *Cap. XXXIX.*

ABhinc iam Menſe Septembris quatuor leguntur libri; uidelicet, Thobias, Iudith, Heſter, & Eſdras, quia ſecundum Gulielmum; hi patienter aduerſa ſuſtinuerunt; & Eccleſia in fine mundi aduerſa omnia pro Domino tolerabit. Sed Rupertus Abbas dicit Thobiam typum gerere Prudentiæ, Iudith Fortitudinis ſpecimen; Heſter temperantiæ ſpeculum; Eſdras iuſtitiæ decus, & ſic uult ipſe hos quatuor libros innuere quatuor uirtutes Cardinales, reddit enim ipſe rationem de hoc ibidem. Amplius à Calendis Octobris, uſque ad Nouembrem leget Lector libros Machabæorum: quia iſte octauus menſis lætitiam reſurrectionis ſignat: Quia ſicut Iudæi finitis prælijs, & inſtaurato templo in Hymnis, & confeſſionibus benedicebant Dominum, ſic in gloria reſurrectionis, & magnæ feſtiuitatis deuictis Diaboli prælijs, ſancti, & iuſti feſtiuè exultabunt, & gaudebunt. Inſuper à Calendis Nouembris, uſque ad Aduentum Domini, leget Lector libros Ezechielis, Danielis, & Duodecim Prophetarum minorum. Ezechiel enim uidit quatuor animalia in figura quatuor Euãgeliſtarum, quæ Natiuitatem, Paſſionem, Reſurrectionem, &

Eod. lib.
Eod. lib. cap. 25.
Iudith. 9.
Heſter 14.

Aſcenſionem docuerunt; iſti ergo meritò ante Aduentum leguntur libri: quia clarius Chriſti aduentum prædixerunt. Denique ab Aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, vſque ad Natale eius, ipſe Lector leget Lectiones librorum Eſaiæ, quia quanto ipſe Eſaias de Chriſto urbanius prophetauit cęteris, tanto Natiuitati eius legitur vicinius. In ipſa verò Domini noſtri Natiuitate non ſolum de illa legitur, & cantatur, ſed etiam de cauſis ipſius feſtiuitatis, quod fit ad oſtendendum magnum gaudium nobis cœlitus datum. In prima verò Dominica poſt Natale, legit Lector Epiſtolas Beati Pauli ad Romanos ad ipſam pertinentes Natiuitatem. In Epiphania Domini leget Eſaiam. Ab octaua Epiphaniæ uſque ad Septuageſimam leget Epiſtolas Pauli ad Corinthios, Galathas, Epheſios, Coloſſenſes, Timoth. Titum, & ad Hebræos, in quibus legitur de labore, & luctu, & pugna eius. A Septuageſima verò vſque ad Quadrageſimam Geneſis libros leget Lector. Sed per totam Quadrageſimam ferè leget Euangelia, & Homelias Sanctorum.

Cur Lector poſt finem lectionum ſucclamet, Tu autem Domine miſerere nobis. Cap. XL.

QVod in fine (inquit Rupertus) dicit Lector, Tu autem Domine miſerere nobis, hoc innuit, ne ipſum quidem officium prædicandi ſine alicuius, vel leuis culpæ puluere poſſe peragi. Et quia prædicator per terram ambulat, & pedes eius aliquo puluere ſordidantur, iccirco miſericordia Dei indiget, vt in hac lauetur parte; etiā ſi mūdus ſit totus. Sed Gulielmus ſic ait, Lectione finita, dicit Lector: Tu autē Domine miſerere nobis, quod neque de Lectione eſt, neque ei continuat; ſed ille ad Deum ſermonē dirigens ſe excuſat, quaſi dicat; Domine peccaui, legendo, forſitan modulatè pronuncians cupidine laudis humanæ; vel captando uentū humani fauoris, et audiētes ſimiliter forſitan peccauerūt uanis cogitationibus intendentes, uel à lectione auditum auertentes.

Chorus cur ſuccinat Deo gratias, poſt dictum Tu autem Domine à Lectore miſerere nobis. Cap. XLI.

QVod uerò (inquit præfatus Durandus) reſpondetur à cunctis Deo gratias, nō ad tu aūt Domine miſerere nobis, ſed ad lectionē refert. Eſt enim Vox Eccleſiæ, Deo gratias exſoluētis, ac ſi dicat; Deus nos pauit uerbis ſalutis, quæ ſunt cibus animæ, & prò huiuſmodi beneficio Deo gratias, ſupple exſoluimus. At Rupertus ſic: Quod uerò (inquit) Deo gratias ſuccinit Chorus, nō ad ultimā Lectoris precē, ſed ad totam Lectionē reſpicit. Gratias nāque agimus Deo; quod doctrinæ ſuæ panē nobis frangere dignatur, ne fame audiendi uerbum Dei pereamus.

De Deo gratias. ibidem.

Rupertus ibidem.

Reſponſoria poſt Lectiones quid indicent. Cap. XLII.

REſponſoria, inquit ſępedictus Rupertus Abbas, quæ poſt Lectiones canimus, nobis innuunt ſanctis monitis Dei factis nos reſpondere debere

De Reſponſorijs, lib. 1. cap 15. *De Diuino Off.*

re debere. At Gulielmus ait: Ideo Reſponſoria poſt Lectiones ſubijci, quia per bona opera, quæ per Reſponſoria ſignificantur, debemus reſpondere doctrinæ, quæ per Lectiones figuratur, ne cum ſeruo pigro, qui pecuniam Domini ſui abſcondit, in tenebras exteriores mittamur. Dicuntur namque Reſponſoria, quia Lectioni reſpondere debent, & conſonare: Vnde prædictus Rupertus ibidem ait: Triſtia namque triſtibus, & læta lætis debemus ſuccinere Lectionibus. Vel ideo Reſponſoria dicuntur, quia ſi fortè Lectiones ſunt de Actibus Apoſtolorum, Reſponſoria ſunt ſimiliter de eiſdem. Vel dicuntur Reſponſoria, quia vni cantanti cæteri concorditer reſpondent, iuxta illud Apoſtoli; vt id ipſum omnes dicamus, & non ſint in nobis Schiſmata.

Matt. 25. *Indor. li 2. de Reſp.* *Toletanũ Concil. 4. cap. 15. tomo 2 C.* *1. Corin. 1.*

Quamobrem in vltimo ſiue tertio Lectionum Reſponſorio iterum illud pro parte repetamus. Cap. XLIII.

SEmiplenè autem, ſiue pro parte repetitur tertium ſiue vltimum Reſponſoriũ, ad notandùm ea, quę viuentes facimus, imperfecta eſſe, & fit primo repetitio à remotiori quo ad finẽ, & poſtea à minus remoto.

Cur Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto dicatur, dictis Verſibus vltimi, & tertij Reſponſorij. Cap. XLIIII.

VLtimò cognoſcamus, quod ideo in tertio Reſponſorio, dicitur Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto: quia omne deſiderium, & ſeruitium ad Deum trinum eſt referendum. Vel quia nunquam ſufficit, nec ſufficiet fides incarnationis ſine fide Trinitatis; ideo ſuccinitur; Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto.

Cur ſecundum Nocturnum conſtet ex tribus Pſalmis. Cap. XLV.

De Secũdo Nocturno.

ATqui Secundum Nocturnum Dominicæ diei tres habet Pſalmos ob id; quoniam Legis repræſentat tempus, tres habens diſtinctiones præannuentes hos tres Pſalmos. Prima enim diſtinctio fuit à Moyſe vſque ad Dauid, in qua vigilauerunt Sacerdotes, vt Aaron cum docuit, quos exprimit Pſalmus primus, ſcilicet: Conſerua me, quorum Dominus pars fuit hæreditatis, & calicis. Secũda diſtinctio fuit à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, in qua vigilauerunt Iudices, vt Gedeon, dum iudicauit, quos exprimit ſecundus Pſalmus, ſ. Exaudi Domine iuſtitiam tuam: quorũ iudicium prodijt de vultu Omnipotentis. Tertia à trãſmigratione Babylonis, vſq; ad Chriſtũ, in qua vigilauerũt Reges, vt Salomon dum populum rexit, quos inſinuat tertius Pſalmus: Diligam te, quos Dominus conſtituit ſuper gentes. Vel tres in Secundo Noct. recitamus Pſalmos; propterea, quod tres Sanctorum pręceſſerunt Ordines. ſ. Legiſlator cũ ſuis imitatoribus; Pſalmiſta ſimiliter cũ ſuis, & Prophetę: Fuerũt namq; aliqui aliqua doctrina legis contenti. Fuerunt

2 Iudic. 8. *2 Reg. à 2. vſq; ad 11.*

& etiam aliqui, qui cum Dauid, vel admodum ipſius Domino Pſalmos decantauerunt ante arcam eius. Fuerunt & Prophetæ, quibus datum fuit corrigere populum doctrina, & ſapientia ſibi à Deo data, & prædicere eis futura. propter hos ergo tres Ordines, tres Pſalmos dicimus. Præterea ad ſingulos Pſalmos dicimus Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto, cum Antiphona: quia iſti Sancti prædicti ſeruierunt prædictis perſonis, hoc eſt indiuiduæ Trinitati. *Cōc Tolet. 4. c. 12. Tom. 2 b.*

Cur poſt Secundum Nocturnum Lectiones Sanctorum Patrum legantur. Cap. XLVI.

QVoniam verò Lectiones Sanctorum Patrum obtinent vicem earum Lectionum, quas Doctores faciunt ad ignaros, vt eorum doceantur doctrinam: ideo nos quoque horum Sanctorum Patrum Lectiones legimus, vt eorum ſancta opera imitemur, & doceamur viuere ad illorum ſanctiſſima inſtituta, per easque moneamur opera noſtra retorquere in Deum.

Tertium Nocturnum propter quid trium ſit Pſalmorum. Cap. XLVII.

PAri modo quemadmodum Secundum Dominicæ Nocturnum ex tribus conſtat Pſalmis, tempus ſubinſinuans Legis, ita Tertium etiam Nocturnum tribus eſt præditum Pſalmis, nobis innitens tempus Gratiæ, quod tres habuit diſtinctiones, propter quas nunc concinimus in hoc tertio Dominicæ Nocturno Pſalmos. Prima ſiquidem temporis legis gratiæ diſtinctio fuit Apoſtolicæ, & Euangelicæ Prædicationis, in qua uigilauerunt Apoſtoli, qui exprimuntur in Pſalmo: *Pſal. 18.* Cæli enarrant, quia in omnem terram exiuit ſonus eorum. Secunda temporis Gratiæ diſtinctio fuit tempus impugnationis per hæreſes emergentes, in qua vigilauerunt Martyres, quos declarat Pſalmus ſequens, ſcilicet: Exaudiat te, quia Dominus protexit eos in die tribulationis eorum. *Pſal. 19.* Tertia diſtinctio fuit tempus Pacis, quando uidelicet, hæreſes eliminatæ ſunt, in qua uigilauerunt Confeſſores, quos innuit tertius Pſalmus, ſcilicet; Domine in uirtute, qui non ſunt fraudati uoluntate labiorum ſuorum. *Pſal. 20.*

Cur in tertio Nocturno Sanctum Chriſti legatur Euangelium. Cap. XLVIII.

NOn eſt etiam omittendum, quod Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium in tertio Dominicæ Nocturno diligenter, reuerenterque legitur, ob id, quod demum denotatur concordia, & conſonantia Legis Euangelicæ, cum ueteri teſtamento. Vnde illud Dei Eccleſia Pietatis affectu ſuſcipit, veneraturque.

Quid Homelia indicet. Cap. XLIX.

De Homelia.

Iudocus de Horis Canon.

RVrſus quoniam in Officio Matutino plerumque Euangelicæ Lectioni ſubnectitur expoſitio illius ab aliquo Doctore ſumpta, quæ Homelia vulgo nuncupatur, quod id ſignat nomen etiam operepretium eſt dignoſcere. Homelia ergo dicitur colloquium, vel ſermo ad populum, aliquem ſcripturæ Sanctæ locum explanans. Deſcenditque à verbo Græco homileo, quod ſermocinari, & colloqui ſignat.

Cur poſt nonam Lectionem; Te Deum laudamus, aut vnum Reſponſorium dicamus. Cap. L.

De Te Deũ laudamus.

TE Deum laudamus, poſt nonæ Lectionis recitationem dicitur, aut omittitur: Quoniam ibi gaudium, & laudes cœli, & terræ, capitis, & membrorum ſignificantur, ſicut in Gloria in excelſis, cœlum, & terra: Creator, & creatura: caput, & membra cũm Laude, & gaudio nominantur. At Reſponſorium dicitur, cum Te Deum omittitur, in quo idem ferè habetur, quod & habitum eſt in Lectione. Vnde dicitur Reſponſorium: quia Lectioni reſpondere, ideſt conſonare debet, vt ſi fortè Lectiones fuerint de Actibus Apoſtolorum, Reſponſoria ſint ſimiliter de ijſdem. Cur autem in omni tertio Reſponſorio faciamus ſemiplenam eiuſdem repetitionem, & cur Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto inſeratur; etiam dictum eſt ſupra eodem tractatu, quæſtione quadrageſimatertia. Itaque Antiphonæ ad dilectionem: Pſalmi ad actionem: verſus ad exercitationem: Lectiones ad Dei cognitionem: Reſponſoria ad gaudium, & cantum Angelorum pertinent.

Nota.

Laudes Matutinæ quo conſilio inducta ſint. Cap. LI.

De Laudibus Matutinis.

2. Eſdra. 8. 9 & 10.

SEquitur modò, vt de Laudibus Matutinis aliqua dicamus, & quidem Laudes Matutinæ, & noui & veteris Teſtamenti authoritate inductæ, adinuentæque ſunt. Eſdrás ſi quidem Propheta populum Iſraeliticum de Babilonica captiuitate reuerſum, docuit Deum laudare quater in nocte, & quater in die; vt vnumquodque quatuor elementorum ex quibus homo cõſtat per competentes horas obſequio ſe offerat Creatori: De nocte videlicet, in veſperis, in Completorio, in Nocturnis, In diluculo; hoc eſt, in Laudib. Matutinis. De die verò, in Prima, in Tertia, in Sexta, & in Nona: quem quidem ordinem Concilium Agatheñ. de celebr. Miſſ. cap. 1. approbat, & Sancta Dei Eccleſia ſeruat. At noui Teſtamenti authoritate Laudes mane aurora rutilante decantantur: vnde tali hora Chriſtus victor à mortuis reſurrexit, quandoquidem Marc. ait; Surgens Ieſus mane primi Sabbathi. Laudes ergo Matutinas, rubeſcente aurora cantamus, ſcilicet in quarta vigilia, cum ex authori-

Concil. Agath.

Marc. vlt.

ex authoritate veteris, tum etiam ex authoritate noui Teſtamenti.

Laudes unde dictæ ſint. Cap. L I I.

AD hæc Laudes dicuntur, quod illud Officium laudem præcipuè ſonat diuinam, quā Deo facimus pro eo, quod à tenebris erroris nos ad lucem, ſeu viam veritatis reduxit, & ad tentationes Diaboli repellendas. Vnde Eſaias Expergiſcimini, inquit, et laudate, qui habitatis in puluere quia ros lucis eſt. *Eſaia. 26.*

Qua de cauſa quinque Pſalmi in Laudibus Matutinis cantentur. Cap. L I I I.

IN Matutinis autem Laudibus quinque (dico quinque ob id, quod duo Pſalmi, uidelicet Deus meus, et Deus miſereatur noſtri, unius, & tres vltimi, ſcilicet, laudate cantate, & laudate Dominum, vnius, & item alterius vicem tenent) exſoluuntur à nobis Pſalmi, ut quinque ſenſuum reparatio notetur, ac propter quinque ſtatus Eccleſiæ. Primus, ſiquidem Pſalmus, hoc eſt, Dominus regnauit, in quo laudatur Deus, qui firmauit orbem terræ in fide, ſcilicet, & reſurrectione, ad Chriſti regnum pertinet. Secundus nempe Iubilate, ad ſtatum Confeſſorum pertinet: Vnde ibi dicitur: Introite portas eius in confeſſione. Tertius pſalmus, ſcilicet, Deus meus, cum ſequēti, ſignat ſtatum Martyrum, qui ſitiunt ad Dominum: vnde dicitur ibi: Sitiuit anima mea: & quoniam tota noſtra ſitis & intentio debet eſſe in Trinitate, & ad Trinitatem, ideo ſubſequitur Pſalmus Deus miſereatur noſtri, in quo tota Trinitas notatur, dum ibi dicitur Benedicat nos Deus Deus noſter, cum reliquis in quibus ter Deus propter Patrem, Filium, & Spiritumſanctum nominatur. Quartus Pſalmus, cuius loco dicitur Cāticum trium puerorum, ſcilicet; Benedicite; ſtatum Antichriſti portēdit. Quintus deinū Pſalmus, hoc eſt, Laudate Dominū cū duobus ſequentibus, ſcilicet, Cantate, & Laudate Dominū in ſanctis, ſtatum illum indicat, in quo, & quando poſt mortem Antichriſti cōuertētur Iudæi, & proinde in fine huius quinti, & vltimi Pſalmi dicitur Gloria patri & reliqua. *Pſal. 92. Pſal. 99. Pſal. 62. Pſal. 66. Pſal. 9. Pſal. 148. Pſal. 149.*

Cur in fine Cantici trium puerorum, quod Benedicite omnia opera Domini, incipit, non dicat Gloria Patri &c. Cap. L I I I I.

SEd aduertendum eſt, quod in calce cantici trium puerorum Benedicite omnia opera Domini Domino incipientis, haudquaquā Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto dicitur, quoniā in ipſo diſtinctè tota Trinitas notificatur, & laudatur Deus in creaturis: ac etiam ob id, quod ultimus Verſus illius idem dicit, quod Gloria Patri; & in diuinis ſcripturis nihil ſupernacuum eſſe debet. Vnde ipſum ſæpèdictum Cāticum tres habet partes: In Prima enim inuitantur ſuperiores creaturæ ad laudandum Deum, & ad laudem Creatoris, ſcilicet, qui ſunt ſupra cęlum, *De cantico triū puerorum.*

quæ in cœlo, & in aere: In Secunda inuitantur creaturæ terrenæ & quæ mouentur in aquis: In Tertia inuitantur omnes ſpiritus, & annimæ ut cum omni creatura Domino benedicat. Quia ſicut tyrannidem Nabuchodonoſor, & caminum ignis illi tres pueri euaſerunt, ſic nos per eum, & Diaboli inſultus, & inferni incendium euaſimus.

Daniel.3.

Cur præmemoratum Canticum in Dominica & in feſtis duntaxat non autem in ferijs recitetur. Cap. LV.

Geneſ.1. CÆterum hoc idem Canticum bene conuenit ut dicatur die Dominico, & quolibet feſtiuo: quandoquidem prima die Dominus uniuerſa creauit, & per ſuam reſurrectionem poſtmodum innouauit, ideoque in ea, & in feſtis, quæ reſurrectionem domininicam imitantur dicitur, in quo die creaturæ ad creatoris laudem inuitantur.

Feſta quid indicent.

Quid ſignificent Pſalmi Laudum, in quantum ſunt octo. Cap. LVI.

DIci autem poteſt, quod in Laudibus Matutinis octo dicuntur Pſalmi, eo quod Officium iſtud miſticè recolit ſtatum Eccleſiæ ab initio Apoſtolicæ ſtabilitatis, usquè ad perfectionem electorum, qui in fine mundi futuri ſunt, ſub hoc enim ſtatu octo ordines Eccleſiæ, ſiue electorum in Eccleſia Sancta per Baptiſmum Saluati reperiuntur, ſicut in Arca Noe octo animæ illos ſignificantes, per eam ſaluatæ ſunt: & ſic per Diluuium accipe Baptiſmum; per Arcam uerò Eccleſiam. Primus ergò Ordo Eccleſię ſiue electorũ qui ſaluatus eſt, fuit Ordo primitiuæ Eccleſiæ in populo Iudaico conuerſantis, qui quæue per prædicationem Christi reformatus, reformataue, & ædificatus, ædificataue fuit, Unde dicitur im Primo Pſalmo Etenim firmauit orbem terræ. Secundus Ordo qui ſaluatus eſt fuit primitiuæ Eccleſiæ inuitantis per prædicationem Domini, & Apoſtolorum omnem terram, hoc eſt, omnem gentem ad iubilandum Deo monentium, quod Secundus innuit Pſalmus, Iubilate Deo omnis terra. Tertius Ordo fuit Gentilitatis credentis. Quartus erit reſipiſcentis Iudaici populi per Enoch, & Heliam conuerſi, quem ad Deum conuerſum eſſe, & miſericordiam poſcere monſtrat quartus Pſalmus: Dominus miſereatur noſtri. Quintus erit eorum, qui futuri ſunt tempore Antichriſti, cuius figuram præceſſit Nabuchodonoſor, qui Antichriſtus licèt tribulauerit Sanctos utriuſque populi, non tamen deſiſtent benedicere Deum ad inſtar trium puerorum, quos Deus liberauit de Camino ignis ardentis, qui per illud quintum Canticum Benedicite, recoluntur. eo enim tempore iuſti purgabuntur, uelut in camino ignis, non tamen urentur. Sextus, Septimus, & Octauus Ordo erit eorum, qui uniuerſaliter ex tribus mundi partibus; Aſia, ſcilicet, Africa, & Europa, conuertendi, & colligendi ſunt, qui poſt Antichriſti perſecutionem, & eius mortem maiori pace fruentur uſque ad diem iudicij, qui que in tribus mundi partibus de tribulationibus emerſerint regnaturi cum Sponſo Eccleſiæ,

Pſal. Laudum octo quid.

Geneſ.7.

Pſal.91.

Pſal.61.

Daniel 3.

celebra-

celebrabunt laudes Dei, quæ continentur in illis tribus Pſalmis, ſcilicet, Laudate Dominum de cęlis; Cantate Domino canticum nouum, & Laudate Dominum in Sanctis eius. Pſal. 148. Pſal. 149. Pſal. 150.

Cur Pſalmi Deus, Deus meus: & Deus miſereatur noſtri, combinantur, & ſub uno Gloria patri, & ſub una Antiphona dicuntur. Cap. LVII.

PSalmi autem Deus, Deus meus, & Deus miſereatur noſtri, propterea combinantur ſub uno Gloria Patri, & ſub una Antiphona dicuntur, quod alter ſitim ad Deum ſignificat, alter Sanctiſſimam notat Trinitatem. Igitur ad ſignificandam ſitim, & deſiderium continuum ad Deum hoc fit. Vel ad notandum quod ante perſecutionem Antichriſti populus gentilitatis credentis, qui recolitur per Primum Pſalmum, & Iudaicus populus reſipiſcens, qui recolitur per Secundum, unum erunt in fide, & poſt quam hi coniuncti erunt, veniet Antichriſti tribulatio. Vel quia primus Pſalmus dilectionem Dei (unde in eo dicitur. Sitiuit in te anima mea) Secundus proximi dilectionem ſignificat, quæ ita connexæ ſunt, ut una ſine altera in Chriſtiana profeſſione non habeantur. Vel ideo in primo non dicitur Gloria, quia in eo de miſeria generis humani agitur, ut ibi dicitur: Sitiuit in te anima mea. Sed in Secundo ideo dicitur Gloria Patri, quia in eo de miſericordia Dei agitur, per quam humano generi bona conferuntur, & mala remouentur. Pſal. 62. Pſal. 66.

Quam ob rem tres ultimi Laudum Pſalmi ſub una Antiphona & ſub uno Gloria dicantur. Cap. LVIII.

IDeo autem Pſalmi tres vltimi Laudum, videlicet, Laudate Dominum de cęlis, Cantate Domino, & Laudate Dominum in Sanctis, ſub una Antiphona, & ſub uno Gloria dicuntur, quia hi ordines electorum, qui ex dictis tribus mundi partibus colliguntur ſine aliquo interuallo ſimul erunt, & pariter glorificabuntur.

Quid Capitulum in Laudibus indicet. Cap. LIX.

POrro, poſt Antiphonam ſequitur Capitulum, per quod fit exhortatio, ne deficiamus in via. Capitulum autem quod dicitur ferè per annum, eſt illa adoratio Angelorum dicentium. Benedictio, & claritas & cæt. Aliquando uerò Capitulum dicitur. Nox præceſſit, ſcilicet, per annum in feriali Officio. Vbi exhortamur in fide perſeuerare, Miſericordiæ operibus intendere, & opera tenebrarum abijcere, & arma lucis induere, & conſolamur per repromiſſionem Gloriæ. De Capitulo.

Particula, Amen, poſt Capitulum quid importet. Cap. LX.

QVia uerò in fine Capituli ſuccinitur, Amen, immò, & in fine omnium Orationum Eccleſiaſticarum, quidnam illa ſignificet, ideo ſilentio non eſt prætereundum. Dicamus ergo talem dictionem in calce Orationum poſitam, optantis eſſe particulam, idemque ſignificare, quod fiat, ſiue compleatur illud quod in Oratione, ante habita poſtulatum eſt, in qua quidem ſignificatione ſæpius in Sanctis ſumitur Eloquijs: & præſertim in Deuteronomio, dum dicitur; Et reſpõdebit omnis populus, & dicet Amen: apud Thobiam dicitur ſimiliter; Cumque omnes dixiſſent Amen: acceſſerunt ad conuiuium. Sed in Sacris Euangelijs hæc dictio alteram habet admodum frequentem acceptionem, quæ aſſertoria, ſiue affirmatoria eſt particula, tantum ualens, ſicut uerè, vel in ueritate, ut cum dicitur in Euangelio, Amen dico tibi, Amen dico uobis, & Amen Amen dico uobis. De Deo gratias autem ſuprà tractatu Secundo, quæſtione quadrageſimaprima à nobis dictum fuit.

Deut. 27.

Cur poſt Capitulum Laudum non dicantur Reſponſoria. Cap. LXI.

SEd poſt Capitulum Laudum, & earum breuem Lectionem ad hoc minimè Reſponſoria dicuntur, quod uideretur ſuperfluum propter Reſponſoria in Nocturnis dicta, ſi quidem hodie, & Nocturnæ, & Matutinæ Laudes, eædem cenſentur, cum vbique coniunctim canantur, &c.

Cur Laudes Matutinæ, Veſpera, & Completorium à cæteris differant Horis diurnis. Cap. LXII.

OBid autem in Matutino Officio in Prima, Tertia, Sexta, & Nona, Hymni præcedunt Pſalmos: quia dies pertinẽt ad ſpirituales, qui habent gaudium conſcientiæ: Iccirco ſpirituales per exultationem inducuntur in operationem, quæ per Pſalmos deſignatur: Pœnitentes uerò per operationem oportet uenire ad exultationem, hoc eſt ad Euangelicam lætitiam, quæ per Hymnum ſignificatur.

Poſt Hymnum dictum, quid notet Verſiculus, qui dicitur. Cap. LXIII.

POſt dictum autem Hymnum, ſequitur Verſus: Nam per canticum Zachariæ, quod ſtatim ſequitur, promiſſio notatur: Et cum nos tardi ſimus ad credendum promiſſionibus, ideo præmittitur alta uoce, ut excitemur ad credendum Dei promiſſa.

Cur

Cur dicatur Zachariæ Canticum poſt Verſum.
Cap. LXIIII.

AD hæc Benedictus Dominus Deus Iſrael etiam in laudibus Matutinis poſt Verſiculum canimus, ne de beneficio, quod in nos contulit abundè ſatis, quod viſitauit nos exiſtentes in miſeria, & quod fecit redemptionem plebis ſuæ, ingrati eſſe uideamur: ideo in laudem Dei canentes canticum hoc Zachariæ prorumpimus. Ruiſus ideo Benedictus hoc loco dicitur: quia in eo agitur de præcurſore illius, qui in ſexta ætate uenit, & iſte eſt ſextus Pſalmus in Laudibus iuxta diſtinctionem ſupra à nobis datam. *De Benedictus Dominus Deus Iſrael. Luc. 1.*

Cur hoc Canticum ſtando dicatur. Cap. LXV.

NOta, quod non ſolum hoc Zachariæ canticum, ſed & Canticum Beatæ Mariæ Virginis, ſcilicet, Magnificat anima mea Dominum, ſtando canitur, quia ſunt Euangelica: Euangelium autem, vt præcepit olim Beatus Anaſtaſius Papa, ſtando, & non ſedendo auditur, & canitur, ut ad prælium pro Chriſti fide ſeruanda promptitudo in nobis notetur. *Luc 1. De conſec. diſt. 2. c. Apoſtolica.*

Quid Antiphona poſt Benedictus indicet.
Cap. LXVI.

FInito autem ſæpedicto Cantico, ſcilicet Benedictus Dominus Deus Iſrael, repetitur Antiphona: quia dilectionem, ſiue deuotionem, quam in laudando Deum habere debemus, ſignificat.

Quid Oratio poſt omnia inſinuet. Cap. LXVII.

VLtimo tandem loco poſt repetitam Antiphonam ſequitur ipſa Oratio, per quam eſt impetranda promiſſio.

Quid Benedicamus Domino indicet poſt Orationem.
Cap. LXVIII.

FInaliter poſt Orationem dicimus Benedicamus Domino, quod deſumptum videtur ex Cantico trium puerorum, vel ab Apoſtolo, & dicitur à pueris ſæpenumero, ad notandum omnia opera noſtra imperfecta eſſe, iuxta illud, Imperfectum meum uiderunt oculi tui. *Daniel. 3 1. Cor. 9.*

Deo gratias quid denotet. Cap. LXIX.

CHorus vero gratias agens dicit: Deo gratias, per quod ſignificatur, quod vſque in finem vitæ noſtræ innocentiam debemus ſeruare,

& Deo

& Deo benedicere, & ei pro beneficijs gratias exſoluere. Vel benedicamus Domino, cum Deo gratias, eſt laus finalis & exultatio ineffabilis, quæ erit in gloria cum gratiarum actione. Vel Deo gratias eſt de conſumato curſu gratiarum actio. Sed cum huc uſque dictum ſit à nobis de Dominicæ Nocturnis, modo opere pretium eſſe uidetur, ut de Nocturnis Ferialibus, ac eorum pertinentiis dicamus, & infraſcripta ſupraſcriptis annectamus, dicentes in primis.

Cur in Nocturnis Ferialibus duodecim Pſalmos cantemus. Cap. LXX.

SEd non vacat myſterio numerus duodecim Pſalmorum, quos in ſingulis Ferialibus exſoluimus Nocturnis: Et quidem in illis duodecim dicimus Pſalmos, ut nos Deo debere ſeruire in duodecim noctis horis oſtendamus, cuilibet horæ unum Pſalmum attribuentes, cum non poſſumus iugiter Deo ſeruire: Olim quidem uarij Pſalmi canebantur, alij ſiquidem quinquaginta, alij plures, alij pauciores dicebant: Sed Angelo reuelante, Sancti Patres conuenerunt, ut duodecim dicerentur. *Nota.*

Cur in Ferialibus Nocturnis Pſalmi bini, & bini recitentur. Cap. LXXI.

POrro cuiuſcunque Ferialis Nocturni Pſalmi bini, & bini concinuntur à nobis, ad notandum, quod ſine charitate; quæ ad minus (ſecundum Gregorium) inter duos conſiſtit, laudes noſtræ, vel opera noſtra nihil proſunt.

Lectiones tres, quæ in vnoquoq; feriali Nocturno leguntur quid ſignificent. Cap. LXXII.

TRes quoque Lectiones, quas poſt Pſalmorum decantationem legimus, doctrinam electorum trium temporum annunciāt. Vel quia Dominus poſuit tres vigilias; dicens, & ſi uenerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia uenerit, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi, quæ tres uigiliæ, tres (ſecundum Beatum Gregorium, & Haymonem) ætates hominis, ſcilicet, Pueritiam, Iuuentutem, & Senectutem denotant, in quibus benè vigilantes, Deum laudare debemus. *Luc 12. Grego. & Haymon. in Luc. 12.*

Tria Reſponſoria poſt Lectionem quid denotent. Cap. LXXIII.

NOuiſſimè verò tria poſt Lectiones ſuccinimus Reſponſoria, ad notandum, quod quicquid Electi in tribus temporibus docuerunt, & quicquid in prædictis tribus ætatibus agimus: ad Domini Trinitatem referimus, & Trinitatem in Fide, Spe, & Charitate glorificamus.

Propter

Propter quid in Laudibus Ferialibus non dicitur Dominus regnauit: ſed Pſalmus Miſerere. Cap. LXXIIII.

SEd hoc attendẽdum eſt etiam, quod Pſalmus nonageſimus primus, qui in Dominicis Laudibus Primus eſt Pſalmus, ſcilicet, Dominus regnauit, commutatur in Ferialibus Laudibus in quinquageſimum, ſcilicet, Miſerere, qui eſt Pſalmus Pœnitentialis. Hoc autem fit, quoniã dies Dominici, & Feſtiui, reſurrectionem recolunt Sanctorum, qui fuerunt ab initio, & erunt uſque in finem ſæculi, ideo in Dominicis, & in feſtiuis Laudibus recolentes regnum Domini, quod etiam adeptus eſt ipſe poſt Reſurrectionem eius à morte corporis, ſiue etiam gloriam recolentes Reſurrectionis Electorum, canimus Pſalmum, Dominus regnauit. Dies verò Feriales, peregrinationes recolunt ipſorum Sanctorum, & Pœnitentiam, & proinde in Ferialibus Laudibus dicimus primum Pſalmum, Miſerere mei Deus, rememorantes, ac recolentes noſtram Reſurrectionem à morte animarum per Pœnitentiam, vel Electorum recolentes peregrinationem, & Pœnitentiam, ſiue conuerſionem. *Pſal. 91.* *Pſal. 50.* *Nota.*

Qua de cauſa Pſalmus: Iubilate, Secundus Laudum, in Ferialibus Laudibus omittatur, & alter loco illius cantetur. Cap. LXXV.

AD hæc loco Secundi Pſalmi, ſcilicet, Iubilate, qui in Dominicis, & Feſtiuis diebus dicitur, ſex Pſalmi in ſex Ferijs dicuntur, quoniam quemadmodum primitiua Eccleſia prædicatione Sanctorum accepit hæreditatem & poſtea ad gentes intrauit; ſic & Gentilitas credidit: & ſicut Iudaicus populus prædicatione Sanctorum ipſe in fine reſipuit, & qui ſub tempore Antichriſti futuri ſunt, perſecutionem, & tribulationem euadent, & populi poſt eius prædicationem ex tribus mundi partibus colligentur, & ita in loco Pſalmi Iubilate, qui Sanctorum prædicationem continet, dicitur in Secunda Feria Pſalmus: Verba mea, qui eſt vox Eccleſiæ ad hæreditatem Domini vocatæ. Item in tertia Feria dicitur Pſalmus, Iudica me Deus, qui recolit, quando primitiua Eccleſia intrauit ad Gentes. In quarta uerò Feria canitur Pſalmus, Te decet, qui cantatur in figura Gentium, quæ ab Idolis conuerſæ ſunt ad Deum; Amplius in quinta canitur Feria Pſalmus, Domine refugium, qui intitulatur ſic, Oratio Moyſi hominis Dei, congruentis reſipiſcentiæ Iudæorum. Præterea in ſexta Feria, Pſalmus, Domine exaudi orationem meam, & cæt. à nobis canitur, quem Dauid cantauit, quando filius ſuus eum perſequebatur, perſecutionem Antichriſti ſignificans. In Sabbatho demum dicimus Pſalmus, Bonum eſt confiteri Domino, qui ſic intitulatur, Pſalmus cantici in die Sabbathi, id eſt, quietis, figurans Sanctos à tribus mundi partibus collectos poſt Antichriſti perſecutionem, *Pſal. 5.* *Pſal. 42.* *Pſal. 64.* *Pſal. 142.* *Pſal. 91.*

fore

fore in quiete manſuros, & Domino canere, & pſallere. Itaque præmiſſi tres Pſalmi ideo ita ordinantur, ut in eis notari poſſit ordo Chriſtianæ conuerſionis.

Vt quid canticum trium puerorum, ſcilicet; Benedicite; omittatur, & alia in loco eius cantica in feriali Officio dicantur. Cap. LXXVI.

HOc etiam non eſt ſilentio prætereundum, quod loco Cantici tri. puerorum, ſcilicet, Benedicite, qui in Dominicis, & feſtiuis dicitur diebus, ſex Cantica in ſex ferijs dicuntur; quia ſicut Canticum illud continet gratiarum actiones trium puerorum; ita & in Canticis continentur gratiarum actiones Canticorum. Moyſes autem legitur
Exod. 15. primus inſtituiſſe Cantica, quando Pharao ſubmerſus eſt: deinde De-
Iud 5. bora non ignobilis fœmina in libro Iudicum. Poſtea verò uiri, & fœminæ.

Pſal. 62. *Pſal. 66.*

Cur Pſalmus Laudum tertius ſcilicet. Deus Deus meus, cum ſequenti; & Pſalmus quintus, ſcilicet, Laudate, cum ſequenti, non mutentur unquam. Cap. LXXVII.

SEd Pſalmus tertius Laudum diei Dominicæ, vel feriæ eſt idem ſemper, nec unquam omittitur: quia nullum fuit tempus, nec erit, in quo animæ iuſtorum non ſitiant ad Deum fontem uiuum, & in quo
Pſal. 148. non laudent Dominum in excelſis proinde factum eſt etiam, ut neque
Pſal. 149. tres ultimi Pſalmi, ſcilicet Laudate, Cantate, & Laudate vlt. unquam
Pſal. 150. prætermittantur.

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM

QVINTÆ PARTIS

SEXTI TRACTATVS.

1 *Diuinum Officium ut quid à tempore Aduentus Domini inchoetur.*
2 *Antiphona, Dominicæ Aduentus, qua de cauſa terminentur per Alleluia.*
3 *Reſponſorium Dominicæ primæ Aduentus, cur tres habeat Verſus.*
4 *In Primo Nocturno Dominicæ Aduentus, cur in Reſponſorio primo fiat triplex repetitio.*
5 *Primum Reſponſorium Domini: Primæ Aduentus propter quid repetatur.*
6 *Reſponſorium ſecundum unde deſumptum ſit.*
7 *Antiphonæ Laudum Mat. Aduentus à quibus excerptæ ſint author.*
8 *Antiphonæ cur ab uno inchoentur, & à pluribus finiantur.*
9 *Antiphonæ ſeptem ante Natiuitatem Domini quid ſignificent.*
10 *Antiphonæ cur non ſint neque plures, neque pauciores, quàm ſeptem.*
11 *Per has ſeptem Antiph. quid nobis Eccleſia voluerit oſtendere.*
12 *In prima Antiphona quid petamus.*
13 *Quid in ſecunda.*
14 *Quid in tertia.*
15 *Quid petamus in quarta.*
16 *Quid in quinta.*
17 *Quid in ſexta, & in ſeptima deſideremus Antiphona.*
18 *Antiphonæ prædictæ ſeptem quamobrem per O. incipiant omnes.*
19 *Antiphonæ prædictæ cur in veſperis dicantur.*
20 *Quid per ſapientiam in prima Antiphona intelligamus.*
21 *Quid per Adonay in Secunda Antiphona intelligatur.*
22 *Quid per o Radix Ieſſe intelligendum ſit.*
23 *Quid per o clauis Dauid intelligere debeamus.*
24 *Quid per Emanuel uoluerit intelligi Eccleſia.*
25 *Vigiliæ Natiuitatis Domini Inuitatorium quid recolat.*
26 *Vigiliæ Natiuitatis Domini, Inuitatorium quod recolat vel nobis innuat.*
27 *Quid in vigilia Natiuit Domini officio fiat.*
28 *Inuitatorium in Natiuitate Domini quid ſignificet.*
29 *Pſalmi qui dicantur in Natiuitate Domini quid nobis innuant.*
30 *Nocturni illius Natiuitatis tres quid nobis indicent.*
31 *In primis duobus Nocturnis illius Natiuitatis, cur non addatur Antiphonis Alleluia.*

32 Cur

32 Cur Antiphonis tertij Nocturni adijciatur Alleluia.

33 Quid in primo, & ſecundo Reſponſorio huius Sanctiſſima Natiuitat. Domini contineatur.

34 Epiſtola Pauli cur legantur poſt Natiuit. Domini vſque ad Septuageſimam.

35 Inuitatorium cur non dicatur in Epiphania.

36 Inuitatorium cur in tertio potius, quam in primo, & in ſecundo Epiphania Nocturno dicamus.

37 Inuitatorium Epiphania ut quid per Hebdomadam dicatur.

38 Ab Octaua Epiphania, Reſponſoria omnia ſunt Dauid uſque ad Septuageſimam.

39 Alleluia cur iteretur in Sabbatho ante Septuageſimam.

40 Alleluia, cur intermittamus à Septuageſima uſque ad feriam quintam in Cœna Domini.

41 Te Deũ laudamus cur nõ dicamus à Septuageſima vſq; ad Paſcha.

42 Alleluia & Laus tibi Domine, an æquipolleant.

43 Pſalmi Dominus regnauit, & Iubilate cur deponãtur, & Pſal. Miſerere & Pſal. Confitemini in Laudibus Septuag. vſq; ad Paſcha loco eorum dicantur.

44 Pſalmus, Confitemini, cur loco Pſal. Dominus regnauit, dicatur ad Primam in Septuageſima.

45 Tempus Septuageſima, ſiue Officium quid nobis repræſentet.

46 Liber Geneſis cur legatur in Septuageſima.

47 Sexageſima quid ſignet.

48 Quadrageſima quotuplex ſit.

49 Quinquageſima dierum quotuplex.

50 Quinquageſima annorum quid ſit.

51 Pſalmorum quinquageſima quotuplex.

52 Quinquageſima quid indicet.

53 Quadrageſimam cur faciamus.

54 Quadrageſima cur dicatur potius quàm Quadrageſima ſexta.

55 Paſſionis Officium cur Eccleſia auſpicetur à Dominica quinta quadrageſima.

56 Hymnus Vexilla Regis, ad quid cantetur ab Eccleſia.

57 Paſſio Domini cur duabus hebdomadis recolatur ante Paſcha.

58 Tempore Paſſionis cur finito Venite exultemus, non dicatur Gloria Patri, nec etiam in Reſponſorijs.

59 In Hymnis & Pſalmis cur Gloria patri non taceatur.

60 In triduo ante Paſcha, ut quid omnino ſupprimatur Gloria patri.

61 In Dominica Paſſionis, propter quid legantur Lectiones Hieremia Propheta.

62 Reſponſorium ad Capitulum cur non dicamus ad Primam in Dominica Paſſionis.

63 Commemorationes conſueta & præſertim de Pace, cur nõ fiant à Sabbatho Dominica Paſſionis, uſque ad feriam ſecundam poſt Octauam Penteçoſt.

64 Inui-

64 Inuitatorium cur non dicatur in quinta feria Cœnæ Domini.
65 Hymnus in prædicta die cur non dicatur.
66 Poſt Lectiones illo currentes die, non dicimus, Tu autē Domine miſerere nobis, nec ante Iube Domne benedicere.
67 Cur poſt p̄dictas Lectiones ſuccinamus Hieruſalem, Hieruſalē, &c.
68 Hieruſalem cur bis repetatur poſt Lectiones.
69 Quid per nouem Pſalmos, & nouem Lectiones, & totidem Reſpōſoria illius noctis officij intelligamus.
70 Alphabetum Hebraicum, ut quid totum inſeratur in Lamentationibus illius prædicti Offi. ij.
71 Literæ Hebraicæ inſertæ primis Lectionib feriæ qntæ, qd cōtineāt.
72 Primæ quatuor literæ vti interpretentur.
73 Secunda literarum connexio quomodo intelligatur.
74 Tertia literarum connexio quomodo intelligatur, & ſimiliter quid per quartam ſumamus connexionem.
75 Quid per quintam connexionem doceamur.
76 Sexta literarum connexio quid nobis indicet.
77 Septima, & vltima prædictarum literarū cōnexio, quid ſibi velit.
78 Candelæ ut quid in fine huius triduani Officij extinguantur.
79 Candelæ quamobrem non ſimul omnes extinguantur.
80 Candela, quæ eſt in medio aliarum propter quid non extinguatur; ſed occultetur.
81 Candela, quæ vltimo extinguitur loco, cur ſit omnibus alijs maior.
82 Lāpadū extinctio, & aliorum luminum per Eccleſiā qd ſignificet.
83 Ad Benedictus ad quid ſic omnia extinguantur lumina.
84 Tumultus ad Benedictus, ob quam cauſam fiat.
85 Poſt orationem cur ſub ſilentio dicatur Pater noſter.
86 Fragor, ſtrepitusue, aut ſonitus quid inſinuet.
87 Officium Beatæ Mariæ Virginis cur ab hac die, vſque ad octauam Pentecoſt. omittamus.
88 Mortuorum officium cur hoc tempore intermittatur.
89 Mortui vtrum ſentiant diſpendium propter quod hoc tempore non exſoluimus eorum officium.
90 Paraſceue quid ſignet.
91 Feria ſexta, hoc eſt dies Veneris Sancti, quæ priuilegia habeat.
92 Sabbathum Sanctum quamobrem dicatur Sabbathum Sanctum.
93 Veſperæ Sabbathi Sancti, cur ita ſint breues
94 Hymni cur in Sabbatho Sancto incluſiuè non dicantur uſque in Dominicam in Albis.
95 Paſchale tempus quid inſinuet.
96 Paſcha quid, & unde.

M *97 Paſcha*

97 *Paſcha cur potius Græcè quàm Hebraicè nominetur.*
98 *Ad exprimendum prædictum tranſitum, vt quid potius Græco, quam Latino vtamur vocabulo.*
99 *Paſcha cur ſemper celebretur in Die Dominico.*
100 *Paſcatis ſeptimana propter quid tres tantum Pſalmos, tres Antiphonas, & totidem Lectiones cantet.*
101 *Ad Primam Paſchatis quamobrem non fiant petitiones, obſecrationes, & poſtulationes.*
102 *Preces ut quid ad primam Paſchatis diei non dicantur.*
103 *Capitulum ad Primam in die Paſchatis, cur non dicatur.*
104 *Septimana Paſchatis quid ſignificet.*
105 *Cur per totam Paſchatis Hebdomadam dicatur, Hæc dies quàm fecit Dominus.*
106 *Vt quid per totam ſeptimanam Paſchatis de Reſurrectione Domini ſemper in Officio agamus.*
107 *Dominica in Albis cur ſic appelletur.*
108 *Rogationes quid ſint, & quando fiant.*
109 *Litaniæ, cur Græco denominentur vocabulo.*
110 *Litania quotuplex ſit.*
111 *Litania minor quando fiat.*
112 *Litania maior quando fiat.*
113 *Litaniæ quę in feſto S. Marci fieri ſolēt cur cruces nigræ uocitētur.*
114 *In proceſſionibus crux vexillaq; et arca reliquiarū cur præcedāt.*
115 *Vnde Eccleſia ſumpſerit vt in proceſſionibus vexillum crucis portaretur.*
116 *Litaniæ propter quas alias cauſas fiant.*
117 *Litaniæ propter quam aliam cauſam hoc tempore fiant.*
118 *Differentia inter Aſcenſionem, Aſſumptionē, & euolationem.*
119 *In Officio Aſcenſionis Domini quot conſiderari debent.*
120 *Pentecoſtes quid, & vnde dicatur.*
121 *Alleluia cur in Pentecoſte ſic frequentetur.*
122 *In Pentecoſte cur legamus ſolū tres Antiphonas, tres Pſalmos, & tres Lectiones.*
123 *Antiphonæ diei Pentecoſtes cur terminentur ꝑ duplex Alleluia.*
124 *Quid ſeptem dies, hoc eſt, tota Pentecoſtes octaua cum tribus Pſalmis, Antiphonis, & totidem Lectionibus indicent.*
125 *Sanctæ Trinitatis feſtum propter quid poſt Natiuitatem, & Chriſti Reſurrectionem, & poſt Pentec. celebretur.*
126 *Libri Regum cur poſt octauam Pentecoſtes legantur.*
127 *Corporis Chriſti feſtum cur ſolenniter quotannis celebretur.*
128 *Quæ mirabilia in Chriſti corpore ueniant conſideranda.*

De aliquibus Myſterijs Diuini Officij, Aduentus, Septuageſimæ, Quadrageſimæ, & Paſchatis.

Cur Diuinum Officium à tempore Aduentus Domini inchoetur. Cap. I.

QVARE autem à tempore Aduentus Domini noſtri Ieſu Chriſti Officium Eccleſiaſticum inchoetur, patet, quia per Aduentum Domini noua facta ſunt omnia. Vnde Apoc.21. Ecce noua facio omnia: ideo in honorem Aduentus Domini à tempore prædicto, & renouationis incipit Eccleſia ſuum Officium. *Apoc. 21.*

Quam ob cauſam Antiphonæ Dominicarum Aduentus terminentur per Alleluia. Cap. II.

NOtandum autem eſt, quod in Aduentus Domini Officio omnes Dominicæ Antiphonæ terminantur cum Alleluia, ad ſignificãdũ gaudium de certitudine Aduentus Saluatoris habitum: ut in Matutino Officio ſit quaſi prædictio; & in Matutinis Laudibus notetur exultatio.

Reſponſorium Dominicæ primæ Aduentus quamobrem habeat tres Verſus. Cap. III.

PRæterea primum Reſponſorium primæ Dominicæ Aduentus Domini inſolito quidem modo tres habet Verſus, ad notandum quod iſte Sanctus Domini Aduentus ſaluat homines trium temporum, ſcilicet, qui fuerunt ante Legem, ut Adam, etc. & ſub Lege, ut populum Iſraeliticum, & ſub tempore Gratiæ, ut omnes Chriſticolas. Vel ideo Primum Reſponſorium tres habet Verſus, & unum Gloria, ad annunciandum nobis quatuor Domini Aduentus, nempe in carnem, ſcilicet in vtero uirginis aſſumptam: in mentem, ut quotidiè fit deſcenſus in corda fidelium per Spiritumſanctum, de quo Ioannes; Ad eum uenicmus, & manſionem apud eum faciemus, & Sapiens, Domine mitte ſapientiam tuam, ut mecum ſit. Tertius Aduentus in morte cuiuslibet: Vnde Iacobus ait; Patientes eſtote uſq; ad Aduentum Domini. & Matt. Si ſciret Paterfamiliàs, qua hora fur ueniret, &c. Quartus erit in Maieſtate, qui erit in die iudicij: Vndè Eſaias: Dominus ad iudicium ueniet cum ſenioribus populi ſui. Vel ideo tres eius ſunt Verſus, quã Lex, & Pſalmodia, & Prophetia hunc Saluatoris Aduentũ prænunciauerunt. Vocat ergo Alma Mater Eccleſia in hoc Reſponſorio hoĩes ante Legẽ, eosq;, qui ſub Lege erant, & Chriſtianos: & ait ad Primos; Ite obuiã ei. Ad Secundos dicit: Qui regis Iſrael intende, qui deducis, &c. Ad Tertios, *Ioan. 14. Sap. 9. Iacob 5. Matt. 24. Eſa 3. Pſal. 79.*

Pſal. 13. tios, ſcilicet, ad Chriſtianos, dicit. Tollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales: hoc eſt, tollite de medio ueſtri peccata, & eleuamini contra uitia; & per uos introibit, & habitabit in uobis Rex gloriæ, qui regnaturus eſt in populo Iſrael.

Cur in hoc primo Reſponſorio fiat triplex repetitio. Cap. IIII.

IN hoc etiam Reſponſorio triplex fit repetitio; prima à remotiori quoad finem:& poſtea à minus remoto, & demum à propinquiori, ad oſtendendum, quod Patres Primi temporis remotiores fuerunt ab Aduentu Chriſti, quàm Patres Secundi, & Tertij.

Hoc primum Reſponſorium propter quid repetatur. Cap. V.

DEmum hoc Primum Reſponſorium repetitur à nobis, ad notandum deſiderium magnum, quod habemus de Aduentu noſtri Saluatoris; & ad ſignificandum, quod debemus attribuere finem, & principium boni operis, ei qui eſt Alpha & Omega.

Vnde Secundum deſumptum ſit Reſponſorium. Cap. VI.

SEcundum autem Reſpõſorium Alma Mater Eccleſia à Daniele deſumpſit, Chriſtum uenturũ prophetante, qui his uerbis myſterium incarnationis uerbi, quod in principio erat apud Deum, aperuit, dicens; Aſpiciebam in uiſu, aut uiſione noctis, &c.

Antiphonæ Laudum Matutinarum Aduentus Domini, ex quibus deſumptæ ſint authoribus, ſiue Patribus. Cap. VII.

Ioel. 3. QVinque autem Laudũ Matutinarũ Antiphonæ excerptæ ſunt Prima ab Ioele; Secunda ex Eſaia, & Zacharia. Tertiã poſuit Sãcta Eccleſia. Quarta itẽ deſumpta eſt ab Eſaia. Quinta ex Zacharia.
Eſa. 21. Zach. 9. Eſa. 55. Zach. 9. Prima fatur de Chriſti Aduentu ſimiliter & ſecunda. Tertia de ſecundo loquitur Aduentu, ſcilicet in maieſtate: cæteræ de primo omnes. Itaque per illa uerba: in illa die, intellige ſcilicet quãdo Meſſias uenit: per Montes, Apoſtolos, ſeu magnos accipe prædicatores: per colles, minores prædicatores: per Syon, quæ iucundata eſt de Iudæis; & per Hieruſalem, quæ exultauit de Gentibus, Eccleſiam Sanctam intellige.

Antiphonæ cur inchoentur ab uno, & finiantur à pluribus. Cap. VIII.

SAnè Antiphona inchoatur ab uno unius Chori, & finitur à pluribus utriuſq; Chori: quia Charitas ab uno, ſcilicet Chriſto incipit, & in mẽbris eius conſumatur ab ipſo, ſicut ipſe dicit: Mandatum nouũ do vobis,

vobis,&cæt. Deus enim prior dilexit nos. Vnde & nos communiter dilectioni eius correſpondere debemus. Vel inchoatur ab uno, & finitur à pluribus, ad notandum, quod uox prædicatorum, quæ ſemper ad unitatem tendit, nos monet, ut quod unuſquiſque ſingulariter operando acquirit, alteri per dilectionem porrigat: vt ſi unus addiſcit in ſcholis, & alter ſeminat in cãpo: tempore fructus Doctor ſeminãnti doctrinam porrigat: & ſator Doctori panem.

Antiphonæ ſeptem, quæ incipiunt à nobis in die decimaſeptima diei menſis Decembris, uſque ad Natiuitatem Domini, quid indicent. Cap. IX.

PLanè Antiphonæ illæ ſeptem, quas in Aduentu Domini celebrare in die decima ſeptima menſis Decembris ad Veſperas incipimus, inſinuant nobis (ſecundum Iudocum) vehemens antiquorum Patrum deſiderium de Aduentu Chriſti in Carnem; licet enim in Abrahæ ſinu tum placidè requieuerint, certi in perpetuæ lucis regionem ſe ituros; longas tamen moras dilationis Dominici Aduentus pertæſi, ardentibus expectabant uotis accelerari miſſionem Chriſti in mundum, dicentes: Emitte Domine dominatorem terræ de Petra deſerti, ad montem filiæ Sion. Et iterum: Vtinam dirumperes cęlos, & deſcenderes: Rurſum: Rorate cęli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Ac iterum, Domine Deus uirtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Vnde Alma Mater Eccleſia ad excitanda noſtra quoque corda, his exclamatoriis ad Deum, & pijs Antiphonis, ſcilicet, O ſapientia, cum ſequentibus, ardentia deſideria, ſedula uota, & gemebunda ſuſpiria (ut dictum eſt) ſignificantibus, animum excitat noſtrum, ut huiuſmodi nos quoque pijs ad Deum affectibus incendat, animumque in illis exercitet noſtrum, utque præcordia noſtra excuſſo torpore noxio ac ſegnitie omni, concipiant vel exiguum pij affectus incendium; Ne nos omnino gelidi, & Scythica glacie frigidiores, immo diuini ferè amoris expertes, euomamur de ore Domini, ſicut ipſe comminatur.

Iudoc. lib. 1. de Antiqb. *Apoc 3.*

Cur ſupradictæ Antiphonæ non ſint plures, neque pauciores quam ſeptem. Cap. X.

SVnt autem Antiphonæ prædictæ ſeptem, & non plures, neque pauciores: quia eæ dirigũtur ad Chriſtum in quo requieuit ſpiritus ſapientiæ (vnde benè Prima Antiphona incipit: O ſapientia) & intellectus ſpiritus, conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis; per quæ ſeptem dona ſuæ incarnationis nobis gratiam miniſtrauit, prout in ipſis ſeptem Antiphonis apparet.

Per has ſeptem Antiphonas quid nobis Mater Eccleſia voluerit oſtendere. Cap. XI.

RVſus mater Eccleſia in his ſeptem Antiphonis oſtendit multiplicitatem morbi ſui: Vnde ad quamlibet antiphonam noſtris petimus morbis ſanationem, & remedium.

A quo morbo petamus curari in Prima Antiphona. Cap. XII.

QVoniam verò ante Dei filij Aduentum eramus ignorantes, ſiue cęci, pœnis æternis addicti, ſerui Diaboli, mala peccati conſuetudine vincti; tenebris obuoluti, exules à patria, & expulſi: & ideo indigebamus Doctore, redemptore, liberatore, eductore, illuminatore, & ſaluatore, necnon & conſeruatore: Vnde in prima Antiphona (quia igno-
Eccl. 24. rantes eramus) nunc doceri ab ipſo petimus; & cum Sapiente excla-
Sap. 8. mamus: O ſapientia, quæ ex ore, &cæt. petentes remedium contra
Eſa. 40. ignorantiam.

Quid petamus in Secunda Antiphona. Cap. XIII.

PRæterea cum parum prodeſſet ſi doceremur, & non redimeremur; ideo in Secunda Antiphona ab ipſo redimi poſtulamus, cum
Iudit. 16. Iudith dicentes ac Michæo: ò Adonai, & dux domus Iſrael, &c.
Mich. 5. Vbi rogamus Deum, qui ſe Adonai nominat, ut ueniat ad nos redi-
Exod. 6. mendum.

Quid petamus in tertia Antiphona. Cap. XIIII.

AD hæc quoniam nihil prodeſſet, ſi eſſemus edocti, atque redempti, & adhuc poſt redemptionē teneremur captiui: ideo in tertia
Iſa. 11. Antiphona petimus liberari cū Iſaia dicētes: O Radix Ieſſe, &c.

Quid in quarta Antiphona petamus. Cap. XV.

SEd quid prodeſſet captiuis, ſi eſſent redempti, & liberati: ſi tamen nondum eſſent ab omni uinculo abſoluti, ut ſcilicet ſub peccato eſſent, & uincti liberè quò uellent ire non poſſent? & proinde in quar-
Iſa. 22. ta Antiphona ab omnibus peccati vinculis educi, ac liberari petimus
Iob 12. cum Iſaia dicentes; ò Clauis Dauid, &c.
Apocal. 3.

Quid in quinta petamus Antiphona. Cap. XVI.

AMplius quia hi, qui diu fuerunt in carcere oculos obtenebratos habent, nec clarè uidere poſſunt: ideo poſt abſolutionem à carcere, reſtat nos illuminari, ut uideamus quò ire debeamus:

Vnde

Vnde meritò in hac quinta Antiphona cum Zacharia, Sapiente, Malachia, ac Luca petimus, & clamamus: O oriens, &c. *Zach. 6.* *Sap 7.* *Malac. 4.* *Luc. 1.*

Quid petamus, vel deſideremus in ſexta, & ſeptima Antiphona. Cap. XVII.

VLtimo ſi eſſemus docti, & ab inimicis penitus liberati, & illuminati, quid ualeret, niſi deberemus ad regnum perduci, & ibidem ſaluari? proinde in duabus ſequentibus Antiphonis ſaluari petimus, cum Aggæo dicentes: O Rex gentium, & cum Iſaia, & Mattheo; O Emanuel, & quæ ſequuntur: in quibus (ut dictum eſt) ſaluari petimus. *Agg. 2.* *Iſa. 7.* *Matt. 1.*

Cur omnes prædictæ Antiphonæ incipiant per O. Cap. XVIII.

OMnes itaque Antiphonæ ſeptem prædictæ incipiunt per O, quod potius admiratiuè (inquit Gulielmus) ponitur, quàm uocatiuè.

Quare in Veſperis canantur Antiphonæ prædictæ. Cap. XIX.

ADuertendum eſt, quod ſupradictæ ſeptem Antiphonæ non ſine cauſa, & emphaſi, ad Magnificat canuntur in Veſperis: hoc autem ab Eccleſia Dei Sancta factum eſt, quia Dominus, qui in illis uocatur, deſideratur, expectaturque, ut ueniat: uenit tandem in Veſpera mundi. Vnde dicitur in Hymno primo Aduentus, ſuper quo fuſius de hoc Chriſti aduentu dixi; Vergente mundi veſpere, uti ſponſus de thalamo, egreſſus honeſtiſſima Virginis matris clauſula.

Quid per Sapientiam in prima Antiphona intelligatur. Cap. XX.

PEr Sapientiam autem in prima Antiphona inuocatam, filium Dei intellige. Vnde Apoſtolus ad Corinthios ſcribens, dicit: Nos autem prædicamus Chriſtum, Dei uirtutem, & Dei Sapientiam. *1. Cor. 1.*

Quid per Adonai in ſecunda Antiphona intelligatur. Cap. XXI.

ADonai autem Hebræum vocabulum, unum eſt ex proprijs Dei nominibus in ſacris literis, & potiſſimum in Pſalmis eſt frequentiſſimum, loco cuius Latini interpretati ſunt, Dominus, & immortalis, & Deus, & optimus pater diſponens, & perfectus, ideſt, unius eſſentię; Vnde Pſaltes: Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra; & alio in loco; Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio. *Exod. 6.* *Pſal. 8.* *Pſal. 23.*

Quid per O Radix Ieſſe intelligamus. Cap. XXII.

Iſa. 2. HOc dictum ſumptum eſt ex Iſaia dicente; in die illa Radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur: vbi Radix Ieſſe dicitur Chriſtus Dominus noſter, quoniam de radice Ieſſe egreſſus eſt, ut de ſtirpe Dauid filij Ieſſe ſecundum carnem progenitus. *Ruth 4.* *Matt. 1.*

Quid per O Clauis Dauid, & ſceptrum domus Iſrael. Cap. XXIII.

In Apoc. CLauis autem Dauid dici poteſt ipſa Chriſti ſecundum Dionyſium; uirtus illuminatiua, ſeu ſapientia, per quam aperit nobis myſteria ſcripturarum: per hanc autem uirtutem aperit nobis & ipſum Dauid, ſeu librum Pſalmorum. Vel per clauem Dauid intelligitur Chriſti humanitas de ſemine Dauid aſſumpta, per quam reſeruata ſunt omnia, & quæ Dauid de Deo, & quæ Deus ad Dauid locutus eſt, per quam etiam ianua Regni cæleſtis eſt patefacta. Sed, inquit Iudocus; Quid enim per clauem Dauid rectius deſignatur, quàm gratia ſpiritualis ſapientiæ, quæ & Dauid, & alijs Prophetis myſterium humanæ redemptionis aperuit luculenter? quæ ſpecialiter, & nominatim non inconuenienter dicitur Dauid, propter prærogatiuam manifeſtationis: Aperit autem corda ad intelligentiam fidei; aperit ora ad prædicationem uerbi; aperit intellectus ſcripturarum, aperit naturas rerum, aperit ſenſum ad cognitionem, aperit affectum ad dilectionem; aperit linguam doctorum ad docendum, aperit corda populorum ad credendum. *Ruth. 4.* *Lib. 1. de Antiph.*

Quid per Emanuel intelligatur. Cap. XXIIII.

EManuel, & Rex, & Legifer noſter Chriſtus dicitur, de quo Eſaias inquit, Ecce, virgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel; quod quidem nomen Matth. interpretatur in Euangelij ſui principio: Nobiſcum Deus, quoniam per ſuſceptam carnem nobiſcum eſt Chriſtus communione naturæ, & Deus diuinæ ſubſtantiæ maieſtate. *Eſa 7.* *Luc. 1.* *Matth. 1.* *Gulie. li. 2. c. 1.* *Iudoc. li. 2. de Antiph.*

Vigilia Natiuitatis Domini Inuitatorium unde deſumptum ſit. Cap. XXV.

IN Vigilia Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti; Inuitatorium eſt: Hodie ſciemus quia ueniet Dominus, & manè uidebitis gloriam eius: quod eſt tranſumptum ab Exodo; ubi dicitur; Veſperæ ſcietis quod Dominus eduxerit uos de terra Ægypti, & mane uidebitis gloriam Domini. *Exod. 16.*

Hoc

Hoc Vigiliæ Natiuitatis Domini Inuitatorium quid recolat vel nobis innuat. *Cap.* *XXVI.*

POteſt autem dici, quod Inuitatorium ex vna parte Natiuitatem Domini rememorat: ex alia verò Reſurrectionem recolit, & innuit. Hodie ergo, ſ. in vita præſenti, ſcietis, quod veniet Dominus: ideſt, panis viuus, qui de cœlo deſcendit; & mane uidebitis gloriam eius; ideſt, reſurrectionis gloriã, nõ ſolum humanã, ſed etiã gloriã diuinitatis eius. *Ioan. 6.*

Quid in hoc vigiliæ Natiuitatis Domini Officio potiſſimum fiat. *Cap.* *XXVII.*

SAnè in hac Vigilia Alma Mater Eccleſia monet, & inuitat ſuos filios; ut parati ſint ad ſuſcipiendum Dominum: Vnde in nocturnali Officio primum Reſponſoriũ eſt, ſanctificamini, ſcilicet filij Iſrael; ideſt filij ſpirituales, qui uidetis Deum per fidem, & parati eſtote; vt interſitis nuptijs; quia non erit in nuptijs, qui eijcitur à nuptijs. *Apoc. 19.*

Inuitatorium Domini noſtri Ieſu Chriſti Natiuitatis, quid ſignificet. *Cap.* *XXVIII.*

IN hac autem Sanctiſſima Domini noſtri Ieſu Chriſti Natiuitate Inuitatorium èſt tale, ſcilicet; Chriſtus natus eſt nobis: venite adoremus; vbi aduertendum eſt, quod Sancta Mater Eccleſia hoc cantàt Inuitatorium in perſona Angelorum, quæ, ſicut Angelus ad paſtores dixit: Nolite timere, Ecce enim euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt nobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in Ciuitate Dauid; Ita nobis annunciat hodie gaudium magnum, & inuitat nos hoc Inuitatorio: ſicut Angeli inuitauerunt Paſtores ad adorandum hunc Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ.

Pſalmi qui dicuntur in Matutino Natiuitatis Domini noſtri, quid nobis innuant. *Cap.* *XXIX.*

PRæterea nouem Pſalmi, qui dicuntur per tria Nocturna, & in Officio nocturnali, hoc nobis innuunt, quod omnes Sancti Patres, qui fuerunt in tribus temporibus: ſcilicet ante Legem, ſub lege, & tempore Gratiæ, in nouo Teſtamento ſociati ſunt per Aduentum Chriſti nouem Ordinibus Angelorum: vt ſicut Angeli S. Trinitati congaudent, ſic & illi prædicti Patres congaudeant.

Quid indicent nobis illi tres Nocturni. *Cap.* *XXX.*

INſuper aduerte quod Primus Nocturnus Natiuitatis Domini recolit tempus ante Legem, ſeu eos, qui fuerunt ante Legem, vt Abra-

ham,

ham, Iſaac, & Iacob. Secundus Nocturnus recolit, innuitq; nobis tempus Legis, vt Dauid, & Prophetas, & alios, qui ſub Lege fuerunt, & alios plures. Tertius verò Nocturnus recolit nouum Teſtamentum, quod habuit initium à Baptiſmate: quod tertio tempore, ſcilicet Gratiæ nobis collatum eſt: ſeu eos qui fuerunt in nouo Teſtamento: ut ſunt Apoſtoli, Martyres, & alij Sancti.

Cur in primis duobus Nocturnis, Antiphonis illorum non addatur Alleluia. Cap. XXXI.

IDeo autem in Antiphonis, quæ cantantur in Primis duobus Nocturnis Natiuitatis Domini non dicitur Alleluia: quoniam Patres illorum temporum differebantur ab æterno gaudio, ſcilicet à patria, in

Apoc. 19. qua iuxta Apocalypſim cantatur Alleluia.

Quamobrem Antiphonis Tertij Natiuitatis Domini Nocturni, Alleluia addatur. Cap. XXXII.

AT Antiphonis Tertij Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti Nocturni addimus Alleluia, quoniam cęlos recolunt, ſcilicet Apoſtolos; & quoniam iſtos plus honorauit Aduentus ſuus, quam præcedẽtes alios Patres; ita vt ſi digni de hoc mundo migrãt: illico in cęlum transferãtur, & ſocietati Sanctorum iungantur, quod antiqui Patres longo tempore expectauerunt infrà clauſtra inferni.

Quid in Primo, & Secundo Reſponſorio huius Sanctiſſimæ Natiuitatis Domini contineatur. Cap. XXXIII.

IN Primo autem, & Secundo Reſponſorio huius Natiuitatis Domini noſtri, duo ſignificantur, ſcilicet reſtauratio Angelorum, & reparatio hominum; Reſtauratio Angelorum notatur in Primo Nocturno: vbi dicitur: Gaudet exercitus Angelorum. Reparatio hominum, notatur in Secundo: vbi dicitur; Pax vera deſcendit.

Epiſtolæ Sancti Pauli cur legantur poſt Natiuitatem Domini vſque ad Septuageſimam. Cap. XXXIIII.

QVia verò noſtra Mater Eccleſia intendit nobis manifeſtare fidem filij Dei, quod fit melius per Epiſtolas Pauli, quia ipſe prę cęteris de fide locutus eſt, per quam quaſi ſtellam Chriſtus cognoſcitur: ideo poſt Natiuitatem Domini eius Epiſtolæ leguntur. Vel ideo Epiſtolæ Beati Pauli poſt Natiuitatem vſque ad Septuageſimam leguntur, quia ſicut Prophetæ naſciturũ Dominum prædixerunt; & maximè Eſaias: vnde meritò Eſaiæ Lectiones ante Natiuitatem Domini legimus: ita & Apoſtoli, Deum natum prædicauerunt, & maximè Paulus, qui plus alijs laborauit: vnde eius Epiſtolas poſt Natiuitatem legimus, Chriſtum natum oſtendentes.

Cur

Cur in Epiphania Domini non dicatur Inuitatorium. *Cap.* XXXV.

CÆterum in ipſo Feſto Epiphaniæ ad Primum Nocturnum non dicitur Inuitatorium, ad oſtendendum, quod Eccleſia in primitijs ſuis venit de Gentibus ad Dominum non inuitata nec vocata per præconem aliquem, ſed ſola ſtella duce: vnde non expectauit ipſa conductores, ſicut fecerunt illi, qui dicebant: Nemo nos conduxit: ut ſic magis incutiatur erubeſcentia eis, qui tardè credunt, cum multos habeant prædicatores. Magi enim non uocati uenerunt adorare Chriſtum. Vel non dicitur Inuitatorium in Epiphania, vt nos, qui quotidiè inuitamur, & excitamur ad adorandum, & deprecandum Dominum Deum noſtrum, videamur in tali die deteſtari inuitationem Herodis fraudulentam, Magis dicentis: Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis, &c. Vel non dicitur Inuitatorium: quia ipſa res, hoc eſt, ſtella, nos inuitat: per quam quidem ſtellam ſignificatur fides, quæ ducit nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius ſæculi. *Matth.* 20. *Matth.* 2.

Cur potius in Tertio Epiphaniæ Domini Nocturno Inuitatorium dicamus, quam in Primo, & Secundo. *Cap.* XXXVI.

SEd eſt aduertendum, quòd in Tertio Epiphaniæ Domini noſtri Ieſu Chriſti Nocturno dicitur Pſalmus inuitatorius, ſcilicet; Venite exultemus ad ſeptimam Antiphonam: & ſic inuitamur in Tertio Nocturno, & non fuimus inuitati in Primo, & Secundo; ad oſtendendum, quod in tertio tempore, ſcilicet Gratiæ, ſufficienter demum inuitata eſt Eccleſia de Gentibus; & ſic nullus ſe excuſare poteſt: Quia in omnem terram exiuit ſonus eorum; & in fines orbis terræ verba eorum: quia in tempore, ſcilicet Gratiæ, data eſt vniformis gratia in plenitudine. *Pſal.* 18. *Diſt.* 29.

Cur per Hebdomadam dicatur Inuitatorium. *Cap.* XXXVII.

PEr totam tamen Epiphaniæ Domini Hebdomadam dicitur Inuitatorium: quia tunc Sancta noſtra Mater Eccleſia hoc agit in perſona Magorum, alijs qui non viderant, hoc annunciantium.

Cur

Cur ab octaua Epiphaniæ omnia Reſponſoria uſque ad Septuageſimam ſint Dauid. Cap. XXXVIII.

In 9 3. 2. 20. Tract. PAulò ante fuit dictum, quod ideo Epiſtolæ Beati Pauli poſt Natiuitatem Domini leguntur; quia fidem filij oſtendunt illæ magis, quàm aliorum dicta Sanctorum. Et quoniam fides debet habere opera: nam ſine operibus mortua eſt, ideo Reſponſoria ab octaua, Epiphaniæ Domini, uſque ad Septuageſimam, ipſa quoque ſunt de Pſalmis Dauid, in quibus inſtruimur de bonis operibus, ad hoc, vt fides noſtra, quam à Paulo accepimus, non ſit ſine operibus. *Iacob. 2. De ſum. Trin. c. 1.*

In Sabbatho ante Septuageſimam cur iteretur Alleluia. Cap. XXXIX.

De Septuageſima. CIrca verò Officium Sabbathi ante Septuageſimam, eſt aduertendum, quod ideo Alleluia iteratur à nobis; quoniam illud multum diligentes in theſauro cordis noſtri recondimus, ſicut amicum iter longinquum profecturum ſæpe amplectimur, & eius os, faciem, &c. oſculamur; quia tanquam à conuentu Angelicæ iubilationis ſeparamur, ac ſeiungimur. Ruiſus ideo in Sabbatho ad vesperas geminatur, ſeu multiplicatur Alleluia; quoniam in lapſu Adæ, qui erat in magna quiete, gaudium perdidimus; ſed animabus requiem recuperantes, & corporibus, in Reſurrectione denique geminabimus.

Quam ob rem ab hac Dominica in Septuageſima vſque ad feriam quintam Cenę Domini, intermittimus Alleluia in principio Horarum, & loco eius dicimus; Laus tibi Domine Rex æterna gloria. Cap. XL.

De conſec. diſt. 1. c. bi duo. LEo Papa dicit, quod ideo in principio Horarum Canonicarum in Septuageſima Alleluia; in Miſſis verò, Gloria in excelſis deponimus: quos quidem Hymnos Angeli cantauerunt: quoniam peccato veteris hominis conuentu angelicæ iubilationis expulſi, in huius miſeræ vitæ Babylonem, ſuper flumina eius ſedemus, & flemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet Hymnus: A Septuageſima ergo quando prothoplaſtus lapſus eſt, recitare Alleluia, & Gloria in excelſis in Eccleſia nouem Hebdomadibus, ſcilicet vſque ad Paſcha, intermittimus; vbi Chriſtus reſurgens à mortuis triſtitiam noſtram vertit in gaudium, & Alleluia nobis reddit. *Pſal. 136. Ruper. Ab. lib. 4. c. 5. De diuin Officio.*

Cur in fine Lectionum huius Dominicæ, & ſequentium vſque ad Paſcha, non dicimus; Te Deum Laudamus. *Cap. XLI.*

QVia verò populus Iſrael, ſiue genus humanum deiectus, deiectumue fuit olim in miſeriam: ideo dum captiuus teneretur à Nabuchodonoſor, in organis, & cytharis, & alijs inſtrumentis, ſicut cantauerat in Hieruſalem, non cecinit, dicens: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Quia ergo ille populus ſiluit tum à canticis lætitiæ: ideo Eccleſia in hoc Septuageſimæ tempore, vſque ad Paſcha cantica lætitiæ, ſcilicet, Alleluia: & Gloria in excelſis Deo: & Te Deum laudamus: ipſa quoque tanquam poſita in captiuitate Babyloniæ, ſubticet. *Exod. 16.* *Exod. 2.* *Pſal. 13.*

An Alleluia, & Laus tibi Domine Rex æternæ gloriæ æquipolleant. *Cap. XLII.*

QVoniam autem hoc tempus Septuageſimæ, eſt tempus mæroris: idcirco cantica Angelorum non dicuntur, ſed hominum: ideſt depoſito Alleluia, Eccleſia dicit in principijs Horarum: Laus tibi Domine Rex ęternę glorię: multum enim differt Alleluia à clauſula Laus tibi Domine, &c. ſi quidem Alleluia eſt uox Angelica, iſta humana: illa Hebraica, iſta Latina: & ideo minus digna. *Apoc 19.*

Propter quid Pſalmi Dominus regnauit; & Iubilate Deo: deponantur; & loco eorum Pſalmi Miſerere mei Deus; & Confitemini Domino in Laudibus Dominicarum Septuageſimæ vſque ad Paſcha dicantur. *Cap. XLIII.*

SAnè ſilentio non eſt prætereundum, quod à Septuageſima, uſque ad Paſcha per Dominicas noctes duo Pſalmi mutantur ad Laudes, ſcilicet, Dominus regnauit: qui eſt Pſalmus lętitię: & Iubilate Deo, in Pſalmos: Miſerere mei Deus, qui eſt Pſalmus Pœnitentialis: & Confitemini Domino. Hoc autem ideo fit, quoniam per Pœnitentiam venitur ad laudis confeſſionem, & per timorem ad ſpem. Quiſque enim in peregrinatione (quod Septuageſima ſignificat) poſitus, timori, & ſpei ſubditus eſt. Pſalmus enim Miſerere, timorem, quem oportet fragiles peccatores in pręſenti peregrinatione de uindicta Dei habere, deſignat, informans eos, ut peccata ſua plangant. Verum quoniam per dolorem cordis, & confeſſionem reatus, fiducia accedendi ad Dominum habenda eſt: ideo Deum laudantes, dicimus ad alterutrum Pſalmum Confitemini Domino. *Pſal. 91.* *Pſal. 99.* *Pſal. 50.* *Pſal. 117.* *Septuageſima quid ſignificet.*

Cur

Cur loco Pſalmi Confitemini Domino in Septuageſimæ ad Primam dicatur Pſalmus: Dominus regnauit. *Cap. XLIIII.*

SÆpè memoratus autem Pſalmus Dominus regnauit, hoc tempore Septuageſimæ: imò & in Sexageſima, ac Quinquageſima, de Laudibus tranſit ad Horam Primam; atque loco Pſalmi, Confitemini Domino, ipſe dicitur: ne aliquid de Pſalterio prætermittamus, quin totum Pſalteriũ in Septimana dicatur: quod totum in Eccleſia primitiua in die legi ſolebat.

Septuageſimæ Officium, ſiue tempus quid nobis repræſentet. *Cap. XLV.*

2 Paralip. 36. SEd eſt hoc etiam aduertẽdum à nobis, quod Septuageſima tempus iudiciale captiuitatis repręſentat: ſi quidem Nabuchodonoſor populum Iudaicum propter eius peccata ab Hieruſalem in Babylo-
3. Eſd. c. 1. 1. Eſd. 6 nem duxit, & Septuaginta annis operibus duris affectus eſt: finitis verò
3. Eſd. c. 6. ſexaginta annis, Cyrus Regem Babylonicum ſubiugauit, populoque redeundi licentiam conceſſit; vnde pars ſub magno Ieſu Sacerdote cũ Zorobabel ad patriam rediẽs Templum Hieroſolymis cum gaudio reædificauit, pars autem remanſit vſque ad perfectionem Septuaginta annorum, quibus expletis, Dario, & Aſſuero regnantibus, & quidã ſub Eſdra, & quidam ſub Neæmia liberati, reuerſi ſunt in Hieruſalem, & tunc duplex gaudium habuerunt. Vnde propter hoc noſtra Sancta Mater Eccleſia, cupiens ipſa quoque toto tempore vitæ ſuæ propter culpam per pœnam noſtro Chriſto, & Deo ſeruire, pœnitentiam agit in hoc Septuageſimæ tempore, tanquam poſita in Babylonica captiuitate: id eſt, huius mundi: vt quandoque liberetur, & perueniat ad Hieruſalem cœleſtem: & ſic propter hoc facit Septuageſimam.

Propter quid liber Geneſis legatur in Septuageſima. *Cap. XLVI.*

QVia igitur in hoc Septuageſimæ tempore intendit (vt iam dictum eſt) Sancta Dei Eccleſia pœnitentiam agere, vt reuertatur in Ciuitatem Sanctam Hieruſalem: idcirco Geneſis legit librum, qui inſtruit nos in initialibus pœnitentiæ, in fide ſcilicet, & timore: quæ ſunt de eſſentia pœnitentiæ: quia per ea concipitur pœnitentia. In fide namque inſtruit nos talis Geneſis liber, non ſecus ac Symbolum Apoſtolorum; vbi enim in eo dicitur: viſibilium, & inuiſibilium: In hoc dicitur, in principio creauit Deus cœlum, & terram, ſcilicet, cœlum empyreum: & ea, quæ in eo ſunt, quæ apud nos ſunt inuiſibilia,

lia, & terram, ideſt, omnia iſta viſibilia. Item in fide nos prædictus liber inſtruit Incarnationis, & Paſſionis, vt credamus Chriſtum, inquantum hominem, paſſum fuiſſe, & non inquantum Deum, & hoc per Iſaac, qui non fuit immolatus, ſed aries. Item inſtruit nos & in fide Reſurrectionis, & Aſcenſionis, & Spirituſſancti miſſionis per Ioſeph, qui poſt venditionem ſublimatus eſt in Ægypto, diſtribuens triticum per totam Ægyptum; ſicut Chriſtus poſt venditionem ſublimatus mundo diſtribuit triticum verbi Dei per Prædicatores ſuos per totum mundum. Item incutit etiam timorem per Adam, ne nos per uitium gulæ, ſiue per inobedientiam, eijciamur de Paradiſo ſpiritua-li, ſicut ille de Paradiſo terreſtri. Per Cain inſtruit, vt caueamus ab homicidio. Per Ciuitates deſtructas, ut caueamus à uitio Sodomorum. Iterum per Eſau, à uitio gulæ: Per diluuium, vt caueamus ab omni uitio. *Geneſ. 22.* *Geneſ. 41.* *Luc. 8.* *Geneſ 3.* *Geneſ. 4.* *Gen. 19.* *De pœnit. diſt. 1. ſed continuo.*

Sexageſima quid ſignificet. Cap. XLVII.

VErum Sexageſima ſignificat tempus uiduitatis Eccleſiæ, & illius mærorem propter abſentiam Sponſi, qui peccatoribus abeſt per gratiam; Viatoribus autem per humanitatis præſentiam: Vnde ipſa, Sexageſimam celebrat, quia expectat, ut ſibi præſtetur poſt huiuſmodi celebrationem, ſexageſimus fructus, qui uiduis debetur, ut Deo etiam coniungatur. Vel ideo Sexageſimam celebrat, quoniam ſicut Dominus poſt opera ſex dierum, benedixit diei ſeptimo: ſic nos poſt impletionem operum Decalogi, benedicat, ut perueniamus ad beatitudinem æternam. *De Sexageſima.*

Quinquageſima quotuplex ſit. Cap. XLVIII.

PRæ alijs notandum eſt nobis, quod Quinquageſima eſt multiplex in Sacra Scriptura, alia eſt enim dierum, alia annorum, alia Pſalmorum, alia perſonarum, & alia Denariorum.

Quinquageſima dierum quotuplex. Cap. XLIX.

QVinquageſima autem dierum eſt triplex: una incipiens à Dominica poſt Sexageſimam, uſque ad diem Paſchæ, quæ Quinquageſima eſt pœnitentiæ, afflictionis, & abſtinentiæ, tunc enim homines abſtinent à carnibus, & continent ſe à luxurijs. Altera eſt à Paſcha, uſq; ad Pentecoſten: quæ quidem eſt Quinquageſima lætitiæ, & exultationis. Tertia ab octaua Paſchæ, ideſt à Sabbatho in Albis, uſq; ad Sabbathum poſt Pentecoſten, quę tertia eſt figuræ, ſiue gloriæ, & glorificationis: figurat enim octauam ætatem, ubi ſtola utetur, ideſt, ſtola animæ, & corporis induemur.

Quinquageſima Annorum quid ſit. Cap. L.

De quīquageſima Annorum. *Leuit. 25.*

SEd Quinquageſima Annorum erat annus Iubileus, qui quinquageſimus erat. Vnde Dominus ait: Sanctificabisque annum quinquageſimum, & uocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ; ipſe eſt enim Iubileus; omnia etiam debita illo anno remittebantur, & poſſeſſiones alienatæ reſtituebantur: Vnde Iubileus remittens, vel initians interpretatur, per quem rectè pœnitentia figuratur, per quam vera libertas tribuitur, & à Diaboli ſeruitute liberamur; per eam etiam peccatorum debita remittuntur, & hæreditas æterna, atque cœleſtes manſiones reſtituuntur; benè facit ergo Sancta Eccleſia celebrans Quinquageſimam; quia poſt eius celebrationem, remiſſionem peccatorum conſecuta eſt.

Quotuplex eſt Quinquageſima Pſalmorum. Cap. LI.

QVinquageſima quoque Pſalmorum, triplex eſt, ſignificans tres Chriſtianæ religionis ſtatus. Primus eſt Pœnitentiæ, ideoque Prima Pſalmorum quinquageſima (ſunt enim Pſalmi centum quinquaginta) terminatur in Pſalmo Miſerere mei Deus, qui eſt quinquageſimus. Secundus ſtatus eſt Iuſtitiæ, iccirco Secunda Pſalmorum quinquageſima finitur in Pſalmo centeſimo, qui incipit: Miſericordia, & Iudicium. Tertius Chriſtianæ religionis ſtatus eſt laudis vitæ æternæ, vnde tertia Pſalmorum Quinquageſima, terminatur in Pſalmo Centeſimo quinquageſimo, dum in fine illius Benedicti Pſalmi, Omnis ſpiritus laudat Dñm dicitur. De Quinquageſima verò Perſonarum, & Denariorum dicitur in Geneſi, & Euangelio, dum Dominus ad Abraham dicit: Si inuenero Sodomis quinquaginta iuſtos, &c. et alibi dicit: Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta, &c. ſed hæc nihil ad præſens noſtrum inſtitutum.

Pſal. 50. *Pſal. 100.* *Gen. 18.* *Luc. 7.*

Quinquageſima quid notet. Cap. LII.

Pſal. 50.

QVinquageſima ergo pœnitentiæ tempus, & remiſſionis ſignificat: inde meritò eſt, quod hoc tempore Quinquageſimæ, Pſalmus Miſerere mei Deus, qui eſt quinquageſimus, & eſt tempus pœnitentię, & remiſſionis, frequentatur, legitur, ac dictitatur.

Quadrageſimam cur faciamus. Cap. LIII.

2. Eſdr. 2. 3. 4. & 5. De conſec. diſtin. 5. c. Quadrageſima.

NEC uacat quidem myſterio, quod quadragintaſex diebus à capite ieiunij, uſque ad Paſcha, in abſtinentia ſimus: quoniam poſt Babylonicam captiuitatem, quadragintaſex annis à populo Iſraelitico ædificatum fuit templum Domini: Vnde

& nos

& nos poſt captiuitatem Babilonis, id eſt, confuſionis vitiorum, quadraginta ſex diebus per abſtinentiam, & bona opera noſmetipſos templum Deo ædificamus. Hæc omnia ſupradicta ſunt utique ualdè bona; ſed ſi Beatum Gregorium audiamus, meliora profectò ex eo intelligemus; nam inquit ille tantus vir: Quadrageſima ſumma obſeruatione eſt obſeruanda, vt ieiunium in ea, præter dies Dominicos, qui de abſtinentia ſubtracti ſunt, niſi quem infirmitas impedierit, nullatenus ſoluatur, quia ipſi dies decimæ ſunt anni. A prima ergo Dominica Quadrageſimæ vſque ad Paſcha Domini ſex Hebdomadæ computantur, quarum uidelicet quadraginta dies & duo ſunt, ex quibus dum ſex Dominici dies abſtinentiæ ſubtrahuntur, non plus in abſtinentia, quàm triginta ſex dies remanent: uerbi gratia, ſi per 365. dies, annus uoluitur, deinde per 36. dies affligimur quaſi anni, Deo decimas damus. Sed ut Sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noſter Sacro ſuo ieiunio conſecrauerat, quattuor dies pro horis hebdomadæ ad ſupplementum 40. dierum tollantur, id eſt quarta feria, quæ caput ieiunij ſubnotatur, & quinta feria ſequens, ſexta feria, & Sabbathum, niſi iſtos dies quatuor ſuperioribus 36. adiunxerimus 40. dies in abſtinentia non haberemus. Iubemur autem & ab omnipotenti Deo omnium bonorum noſtrorum decimas dare. *De conſecra. diſt. 5. c. Quadrageſima.*

Quadrageſima cur dicatur potius quàm Quadrageſima ſexta cum abſtineamus quadraginta ſex diebus.
Cap. LIIII.

QVod autem Quadrageſima appelletur ille numerus quadraginta ſex dierum, quibus abſtineamus, & non Quadrageſima ſexta, hoc quoque non fit ſine ratione: nam, Quadrageſima non protenditur niſi vſque ad diem Cęne Domini, quæ eſt dies abſolutionis; quia per Quadrageſimam bene obſeruatam, & per veram pęnitentiam peruenit homo ſpiritualiter ad Cœnam agni. Vnde Apocal. Beatus, qui uocatus eſt ad cœnam nuptiarum agni. Secundum ergo hoc ſolum ſunt quadraginta dies, demptis ſcilicet quatuor illis diebus præcedentibus primam Quadrageſimæ Dominicam, & duobus poſt cœnam Domini. Vel ideo dicitur Quadrageſimæ; quia filij Iſrael laborantes in deſerto, quadraginta annis cibati ſunt manna, donec uenirent in terram habitabilem. Vel dicitur Quadrageſima propter quadraginta manſiones, per quas uenerunt prædicti filij Iſrael in terram promiſſionis: & ſic exemplo iſtorum nos quoquè quadraginta diebus à debitis corporis abſtinentes, uerbis uitæ reficimur, orationi uacamus, ut tandem per Ieſum Chriſtũ in terram promiſſionis, hoc eſt, uiuentium, introeamus. Vel Quadrageſima dicitur quia Chriſtus noſter deſcendit ad nos per quadraginta generationes; ut nos ad eum noſtro quadragenario numero aſcendámus: & Moyſes accipiendo legem, ieiunauit per quadraginta dies: ſimiliter, & Helias; Dominus quoque noſter quadraginta diebus ieiunauit abſque cibo, & hoc pro inſtitutione, & exemplo: & de iſtis uide

Ioan. Caſſ. collatione. c. 21. 28. Nota. Apoc. 19. Exod. 16. Num. 33. Pſal. 141. Matth. 1. De cõſecr. diſt. 5. cap. Ieiunium. Exod. 24. Exod 44. 3. Reg. 2. Matth. 4.

quæ dixi in expoſitione primi Hymni Quadrageſimæ, qui incipit: Ex more docti myſtico.

Officium Paſſionis cur Eccleſia auſpicetur à Dominica quinta Quadrageſimæ. Cap. LV.

Rup. Abb. li. 5 cap. 7. De di. Off. Ioan. 2. INcipit autem huius celebritas Paſſionis a fine Sabbathi, ideſt, à Veſpera huius Dominicæ præcedenti: quia Lazaro in præcedenti ſexta feria ſuſcitato, quidam de Bethania abierunt ad Phariſæos, narrantes eis miraculum: & cum in illa die, nempè feria ſexta, fuerit prima dies Menſis ad Sanctificationem multi Iudæi, Pontifices, & Phariſæi conuenerant ibi; inde audientes ſignum, mox, hoc eſt, in Sabbatho, collegerunt conſilium aduerſus Ieſum, & ex illa hora cogitauerunt, ut interficerent eum; Ac deinceps Ieſus non palam ambulabat apud eos, quia nondum uenerat hora eius. Ideo igitur in Veſpera Sabbathi, quaſi poſt horam eiuſdem Conſilij publicum luctum incipit Dei Eccleſia, ſuo compatiens Domino, ut capiti membra. Et ex tunc lugendo recitat vexillum Regis, myſterium Crucis, acetum, fel, & arundinem, clauos, & lanceam perforati corporis, denique paſſionis miſteria, rationes patientis, & illuſiones inimicorum, & inſidias eorum: hæc & ſimilia in Veſperis, & nocturnis officijs plangit.

Ut quid Hymnus Paſſionis primus, hoc eſt, Vexilla Regis prodeunt, &c. cantetur ab Eccleſia. Cap. LVI.

RVrſus ideo Eccleſia cantat Hymnum: Vexilla Regis prodeunt, & reliqua in hac Paſſionis Dominica, ut ſi fortè aliqui ſint lapſi, veniant ad vexillum, quod omnes amaritudines facit eſſe dulces; quod ſignificatum eſt per lignum proiectum in aquas Marath. Semper enim, & maximè in illo tempore Paſſionis, debemus habere in memoria Domini Paſſionem; quia memoria Dominicæ Paſſionis ſecum non patitur amaritudinem peccati.

Exod. 15.

Paſſio Domini cur duabus Septimanis recolitur ante Paſcha. Cap. LVII.

POrrò ideò ſpiritualiter duabus Hebdomadis ante Paſcha Paſſio Domini recolitur: quoniã ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus à duob. & pro duob. populis paſſus eſt. Vel quia duo Teſtaméta per duas Hebdomadas exprimimus, Vetus ſcilicet, quod prædixit Deum paſſurum; & Nouum quod oſtendit ipſum paſſum. Vel Tertio, quia in duobus huius ſæculi temporibus, ſcilicet ante Legem, & ſub Lege vaticinata eius fuit Paſſio.

Cur finito Pſalmo, Venite exultemus, tempore Paſſionis non dicatur Gloria Patri; nec etiam in Reſponſorijs. Cap. LVIII.

QVoniam verò uerſiculus, Gloria patri, &c. ad laudem Sanctiſſimæ, atq; indiuiduæ Trinitatis pertinet, ipſamq; is repræſentat, iccirco

eo tempore, quo dehoneſtata eſt Sancta Trinitas, nón dicitur: quia verò Chriſtus, qui eſt Secunda Perſona in Trinitate hoc paſſionis tempore cœpit dehoneſtari; proinde factum eſt, ut Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, dimittatur hoc eodem Paſſionis tempore. Sed certè quia hæc, quæ dicimus, de dehoneſtatione Chriſti, fuerũt ſpecialiter in Crucifixione, unde poteſt dici, quod Gloria Patri, &c. pro nunc tacetur propter humilitatem, per quam ad Chriſti Paſſionem perueniendum eſt. Vel hoc fit, quia Dominus ſe abſcondit. ſed in Reſurrectione reſumitur Gloria Patri, quia non amplius uidemus eum, non habentem ſpeciem, & decorem, ſed iam per Reſurrectionem fuit Gloria immortalitatis glorificatus. *Ioan. 8. Rup. Abb. lib. 5. c. 2. de diu. Off. Eſai. 53.*

Cur Gloria Patri non taceatur in Hymnis, & Pſalmis.
Cap. LIX.

IN Pſalmis uerò, & Hymnis eodem tempore Paſſionis ob id minimè Gloria Patri tacetur: quoniam Pſalmus ſignificat operationem, ipſe uerò Dominus noſter nunquam bonum deſijt operari, ideo nec noſ ceſſamus etiam ei Gloriam poſt Pſalmos attribuere: iuxta quod præcepit nobis Concilium Toletanum; & hoc facimus omni tempore, exceptis tribus ante Paſcha Domini diebus. *Conc. 4. Tolet. cap. 12. G.*

Cur in triduo ante Paſcha omnino ſupprimatur Gloria Patri.
Cap. LX.

SED tribus ante Paſcha Reſurrectionis Domini diebus, omnino Gloria Patri in omnibus & Hymnis, & Pſalmis, & Reſponſorijs tacemus: quoniam tunc maximè Sancta Trinitas dehoneſtata eſt, licèt ante dies illos de nece Domini etiam ageretur, tunc tamen ipſe uapulauit, ſpuitur, alapizatur, & crucifigitur: Vnde Eſaias; & uidimus eũ non habentem ſpeciem, neque decorem. Vel tacetur Gloria Patri, quia tunc ſepulturã Domini celebramus, quæ maximè fuit eius humiliatio. *Eſai. 53.*

Cur in Dominica Paſſionis legantur Lectiones Hieremiæ Prophetæ.
Cap. LXI.

NEc hoc ſilentio prętereundum eſt, quod ideo Lectiones Hieremiæ Prophetæ in Nocturnis legimus: quoniam ipſe non ſolum dictis, ſed etiam (inquit Rupertus) Paſſionibus ſuis Redemptoris noſtri figurauit Paſſionem: multaque de hoc alia ipſe ibi fatur prædictus Rupertus, ſed ea hic ideo ſileo, quoniam pollicitus ſum, multitudinem eorum, quæ ipſe, ac cæteri de hoc ſcripſerunt, ac diſceptarunt, in Compendium redigere, eaque hoc in libello breui quam fieri poſſit oratione ad publicam collocare vtilitatem. *Hier. 1 & 38. Rup Abb. lib 5 ca. 3. de diu. Offi.*

Cur in Cæna, hoc eſt, in illo triduo Domini, non dicamus Reſponſorium ad Capitulum in Prima: Chriſte fili Dei viui.
Cap. LXII.

Matth. 26. IN hac Dominica Paſſionis Domini, ſcilicet in Cæna Domini, & in illo toto triduo tacemus ad Capitulum Primæ, Reſpóſorium illud: Chriſte fili Dei uiui: quia tunc Eccleſia eius mortem, & Paſſioné repræſentat. Vel quia ſecundum Iudæorum reputationem, non poterat alij miſereri, qui ſeipſum ſaluum facere non poterat.

Cur à Sabbatho ante Dominicam Paſſionis, vſquè ad Feriam Secundã poſt Octauam Pentecoſtes; non fiant conſuetæ Commemorationes, & præſertim de Pace. Cap. LXIII.

1. Coloſ. 1. QVoniam, inquit Apoſtolus, Chriſtus pacificauit per ſanguiné crucis eius, ſiue quæ in terris ſiue quæ in cœlis ſunt, & poſt Reſurrectionem ſuam pacem diſcipulis ſuis annunciauit, & cum eis ipſe, qui

Io. 10. eſt noſtra pax, continue conuerſatus uſq; ad aſcenſionem ſuã fuit, tunc

Ioan. 14. cis pacẽ ſuã dedit, dicens; pacẽ meã do uobis; & in Pentecoſte conſola-

Ephes. 1.

Ioan. 14. torem dignatus eſt mittere; ideo non fit commemoratio de Pace.

Cur in quinta Feria Cænæ Domini Inuitatorium non dicatur, ſed ab Antiphona auſpicetur Officium Sanctæ Eccleſiæ. Cap. LXIIII.

SEd eſt aduertendum, quod noſtra Mater Eccleſia in Feria quarta Cænæ Domini haudquaquam Inuitatorium dicit, ne imitemur, ſed potius deteſtemur peſtiferum Iudæorum conſilium per noſtrum ſilentiũ; & abhorrere uideamur à facto eorum conuentu, ut Ieſum caperent, in ſermone, & morti eum traderent. Vel in tali die non dicitur Inuitatorium, quia tum Apoſtoli iam diſperſi erant, qui alios ad Dominum inui-

Pſal. 68. tabant, & conuocabant. Sed incipit officium in illa die abſolutè, Zelus domus tuæ comedit me, ideſt amor uehemens Eccleſiæ fuit cauſa, quare paſſus ſum.

Hymnus in prædicta die cur non dicatur. Cap. LXV.

AD hæc nec etiam in prædicta Feria quinta Cænæ Domini Hymnus Landatorius, ſiue laudis dicitur: q̃m ſicut iã prædixerat di-

Pſal. 21. uinus Pſaltes, tũc factũ eſt opprobriũ hoiũm, & abiectio plebis.

Cur poſt Lectiones illius diei non dicimus, Tu autem Domine; nec ante, Iube Domne Benedicere. Cap. LXVI.

POrrò ante Lectiones illius Feriæ prædictæ: Iube Domne benedicere non dr̃, nec poſt eas, Tu autem Domine: quoniam paſtor receſſit

& Sacerdos,

& ſacerdos, qui gregi benedicere, & miſereri debet.

Cur poſt Lectiones prædictas dicamus, Hieruſalem Hieruſalem, &c.
Cap. LXVII.

AT loco, Tu autem Domine miſerere nobis, ponimus, ſiue ſuccla-mamus in fine prædictarum Feriæ quintæ Lectionum: Hieruſalem, Hieruſalem, conuertere ad Dominum Deum tuum, quoniam illum propter peccata, ac ſcelera amiſimus: ideo ad hoc, vt iterum illum recuperare ualeamus, admonemur per uerbum illud bis repetitum, Hieruſalem Hieruſalem, conuertere ad Dominum Deum tuum; ut ad pœnitentiam conuertamur.

Cur bis repetatur poſt huiuſmodi Lectiones Hieruſalem Hieruſalem.
Cap. LXVIII.

PEr hoc autem, quod dicitur bis Hieruſalem, arguitur duritia Iudæorum, & peccatorum: ſicut alibi in Euangelio interpretatur; *Matt. 23.* dum dicit Dominus: Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis Prophetas & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt. &c.

Quid per nouem Pſalmos, nouem Lectiones, & totidem Reſponſoria in noctibus Dominicæ ſepulturæ miſticè intelligatur.
Cap. LXIX.

NOuem autem Pſalmi, nouem Lectiones, nouemque Reſponſoria, quę in iſtis tribus noctibus diuiſim cantantur per ſingula Nocturna, oſtendunt nobis, ac innuunt quod Chriſtus deſcendens in infernum; tria hominum genera, ſcilicet, Virgines, coniugatos, & continentes inde rapuit, & ad ſocietatem Angelorum tranſuexit. Per tria ergo Nocturna; tria recolimus hominum genera, ſcilicet, qui fuerunt in Lege naturali; & in tempore Legis, & Prophetarum. Præterea ſicut pędicti homines per mortem Domini in tribus, ſcilicet, in actionibus, cogitationibus, & gaudijs, ſociati ſunt nouem ordinibus Angelorum; ita per tres noctes iſtas Dominicæ ſepulturæ, nouem Pſalmi, nouem Lectiones, totidemque Reſponſoria ſubduntur. Pſalmi enim ad actiones, Lectiones ad operum Dei cognitionem, Reſponſoria uerò ad gaudium, & ad cantum Angelorum pertinent.

Totum Alphabetum Hebraicum in Lamentationibus cur inſeratur.
Cap. LXX.

PLanè totum per ordinem Alphabetum Hebraicum in lamentationibus poſuit Sancta Mater Eccleſia, ut per hoc notetur cæcitas,

& duritia Iudæorum, qui res, tanquam Alphabetum, notiſſimas, videlicet, paſſionem Dei intelligere, & credere nolunt, propheta dicente, Miluus in cœlo, Turtur, & Ciconia cognouerunt tempus aduentus ſui: Iſrael autem me non cognouit: & populus meus me non dilexit. Vel ideo appoſuit huiuſmodi Alphabetum in ipſis lamentationibus, quoniam mos fuit Hebræis illud ponere in eorum cantibus, ſiue luctus, ſiue lætitiæ alicuius rei multum notabilis, ut poteſt videri Prouerb. 31. dum ibi dicitur Aleph. Mulierem fortem &c. & in Prologo libri Regum; ibi, Caph, Mem, Nun, Phe, Sade.

Eſai. 8.

Hebraicæ literæ primis inſertæ Lectionibus feriæ quintæ, quid contineant. Cap. LXXI.

SVnt autem in primis tribus Lectionibus Feriæ quintæ Cœnæ Domini, literæ quædam Hebraicæ interpoſitę ad hoc, quoniam interpretationes earum maxima ex parte continent ſententiam verſuum quibus anteponuntur.

Quatuor primæ literæ prædictæ; ſcilicet, Aleph, Beth, Gimel, & Daleth. quomodo interpretentur. Cap. LXXII.

Duran. li. 6 c 72 in ration

Iac de Valē. in Pſal. 118.

Act. 2.

EST aduertendum quod ſecundum Gulielmum, & Iacobum de Valentia primæ quatuor literæ Hebraicæ in lamentationibus inſitæ, ſic ab eo interpretantur, dicētes, quòd Aleph interpretatur Doctrina: Beth, domus: Gimel, plenitudo: Daleth, tabularum: ſeu ſcripturarum; & hæc eſt ſi quidem prima connexio literarum ipſarum, in quibus dicitur, quod doctrina eccleſiæ, quæ eſt domus Dei (iuxta illud Lucæ; & factus eſt repente de cœlo ſonus tāquam aduenientis ſpiritus uehementis; & repleuit totam domum, vbi erant ſedentes) eſt in plenitudine ſcripturarum.

Quomodo intelligatur ſecunda literarum connexio, quæ ſequitur. Cap. LXXIII.

POrrò ſequentes literæ poſt præmemoratas ſunt e, id eſt, iſta; Vau, & Zain: id eſt, hæc: Heth, id eſt Vita; quę eſt ſecunda connexio, in qua dicitur, quod iſta, & hæc doctrina quam prædiximus, eſt vita, quam viuimus.

Tertia litterarum connexio quam habeat intelligentiam. Cap. LXXIIII.

INſuper Caph, manus interpretatur, Lamech verò, ſiue Lamed, cor, vel diſciplinam denotat, & hæc quarta connexio, in qua quidem dicitur, quod in vtero cordis diſciplina exigitur: quia nihil facere poſſumus, niſi quæ facienda erunt agnouerimus.

Quid

Quid per quintam connexionem doceamur. Cap. LXXV.

QVinto autem loco quærimus quid per Mem, Nun, & Samech doceamur;& quidem Mem ex ipſis Nun:Sempiternum:Samech adiutorium dicit; & hæc eſt quinta connexio,in qua detegitur, quod ex ipſis ſcripturis eſt nobis Sempiternum auxilium.

Quid nobis ſexta literarum connexio indicet.
Cap. LXXVI.

IN penultimo uerò loco ſedem habet ſexta literarum Hebraicarum connexio,quarum prima eſt Ain,Secunda Phe, tertia Sadech, Ain, oculus: Phe,errauit: Sadech, iuſtitia uel conſolatio interpretatur; & hæc eſt ſexta connexio;ubi dicitur,quod ſæpe dicta ſcriptura eſt oculus errantibus,& conſolatio.

Septima literarum connexio quid ſibi velit. Cap. LXXVII.

NOuiſſimo verò loco aduertamus, quod ſeptima literarum Hebraicarum connexio hoc nobis innuit: quod, Coph, aſpice ſuper: Res,caput:Sin,ſuper vulnus: Thau,ſignum,vel conſumationem dicit; & hæc eſt ſeptima connexio prædictarum literarum; ubi in numero fit miſticus intellectus, quando dicitur; Aſpice in ſcriptura contineri caput noſtrum à quo habemus medelam ſuper vulnera, & aſſequimur conſumationem,ideſt,uitam æternam. Hæc omnia ſupradicta declarat Iacob. de Valen. *In Pſal. 118.*

Candelæ cur in fine huius triduani Officij extinguantur.
Cap. LXXVIII.

ITaque toto ferè perfecto à Sacerdotibus Officio,candelæ, ſiue Lumina extinguuntur,ut per huiuſmodi tenebras in iſtis tribus adhibitas,& celebratas noctibus, recolamus illas tenebras, quæ tribus horis fuerunt Chriſto in Cruce pendente. Vel ideo tribus noctibus lumen extinguitur; quia uerum lumen triduo iacuit in ſepulchro. *Nota.*

Candelæ propter quid non ſimul omnes extinguantur.
Cap. LXXIX.

SEd eſt aduertendum quòd prædictæ candelæ,ſecũdum Gulielmum, una poſt aliam extinguuntur,& non omnes ſimul: quoniam poteſt eſſe ratio,ut fatur prædictus Gulielmus, quòd Diſcipuli non ſimul à Chriſto,ſed ſucceſſiue unus poſt alium diſceſſerunt. *Gulielm. li 7. cap 72.*

Candela quæ in medio eſt aliarum, cur non extinguatur, ſed occultetur. Cap. LXXX.

NOn vacat etiam myſterio, quod candela medium tenens, & omnibus altior exiſtens alijs, non extinguitur, ſed uel in arca, uel poſt Altare reconditur, occulteque ſeruatur: vt poſtea reueletur, & eccleſiam illuminet: quoniam talis candela fidem, quæ in ſola Virgine remanſit, ſignificat, & innuit, per quam poſtea omnes fideles docti, & illuminati ſunt. Vel huiuſmodi candela ſignificat Chriſtum, qui licet uideretur, ſecundum carnem extinctus, tamen ſecundũ diuinitatem, quæ illis erat occulta; viuebat; & poſteà reſurgens cum ſua claritiſſima, ſe ſuis Diſcipulis manifeſtauit. Vel talis candelæ occultatio notat fidem poſt infidelitatem: ſed Luminis renouatio ſignificat noui Teſtamenti renouationem.

Vt quid Candela, quæ vltima extinguitur, ſit omnibus alijs maior. Cap. LXXXI.

SAnè candela quæ ultima extinguitur, eſt maior cæteris, ſecundum aliquos, ſignificatque Chriſtum, qui fuit Dominus Prophetarum; ſecundum uerò alios, ubi candela non eſt maior, ſed eſt æqualis alijs, Chriſtum ſimiliter denotat, qui reputatus eſt unus ex Prophetis. Et ultima extinguitur, quia nullus poſt eum apud illos Propheta ſurrexit: ſed extinctus, eis perfidiæ tenebras dereliquit.

Extinctio Lampadum per Eccleſiam, ac aliorum luminarium quid denotet. Cap. LXXXII.

POſt candelas luminaria quoque ſucceſſiuè unum poſt alterum extinguuntur, ac lampades omnes, unum tamen penè extinguitur, quia abſconditur, & poſteà reuelatur: ad notandum quod
Luc. 20. Matt. 23. peruerſi uineæ cultores, & generatio praua, nuntios patris, uidelicet Prophetas, per uaria tempora, completo ſuo myſterio Prophetiæ occiderunt, & tandem patris hæredem, quem hæredem in ſepulchro poſi-
Luc. 20. tum, lumine occultato figuramus: cuius luminis reuelatio eſt Reſurrectionis eius manifeſtatio, & commemoratio.

Cur ad Benedictus, extinguantur ſic omnia Luminaria. Cap. LXXXIII.

AMplius ad canticum Euangelicum, hoc eſt, ad Benedictus, omnia præter ſupremam candelam extinguuntur Luminaria: quia Chriſtus Dominus noſter Euangelizans occiditur.

Vt quid vociferatio ad Benedictus, ſiue tumultus fiat. *Cap. LXXXIIII.*

STrepitus autem ſiue tumultus popularis; qui tunc fit ad Benedictus, nihil aliud eſt, ſiue ſignat; quàm concrepatio, concrepationemve Iudæ proditoris, & tumultus cohortis, quam cum gladijs, & fuſtibus Iudas contra Chriſtum adduxit.

Quibus de cauſis Pater noſter, & poſt orationem, Qui tecum uiuit. &c. dicatur ſub ſilentio. *Cap. LXXXV.*

POST popularem uerò ad Benedictus tumultum, & vociferationem procidentes nos in terram dicimus Pater noſter ſub ſilentio, ac Pſalmum Miſerere mei, cum collecta: Reſpice quæſumus Domine: Qui tecum ſub ſilentio pronuntiántes; in quibus timor Apoſtolorum in occultis notatur, ac ſignatur.

Quid fragor, ſonitusue, aut ſtrepitus nobis denotet. *Cap. LXXXVI.*

POST quam ſupradicta omnia ſunt abſoluta, fit cum manu, uel alio quodam modo ſonitus, ſtrepitusue, aut fragor, qui ſonitus, & fragor repræſentat terrorem Apoſtolorum, nempè incuſſionem, vel ex tumultu cohortis, uel ex terræ motu.

Cur ab hac die, vſque ad octauam Pentecoſtes omittatur Officium Beatæ Mariæ Virginis. *Cap. LXXXVII.*

AB hac quoque die Feriæ quintæ Cœnæ Domini, vſque ad octauam Pentecoſtes, Officium Beatæ Mariæ Virginis omittitur, ut memoriæ, atque reuerentiæ Paſſionis, atque Reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti (de quibus hoc tempore Sancta Mater Eccleſia agit) ardentius inſiſtatur. Cum ergo honor, & obſequium ſpecialiter hoc tempore Chriſto eius nato in noſtra humanitate paſſo, & glorificato, impenſum redundet in ipſam matrem, nulla ſibi quidem fit iniuria ipſum officium omittendo.

Mortuorum officium cur hoc ipſo tempore prædicto omittatur. *Cap. LXXXVIII.*

VLterius progredientes dicimus, quod cum recordatio, ac commemoratio beneficiorum Chriſti; præcipuè quæ ipſe ſuæ Paſſionis, & Reſurrectionis tempore nobis omnibus contulit omnem noſtrum affectum, & intellectum requirat: iccirco iure quidem optimo à prædicta die Feriæ quintæ, vſquè ad octauam Pentecoſtes, Eccleſia Dei Sancta illud ſolum Officium, quod ad ipſum Chriſtum ſpectat, & in

quo

quo de eius Paſſione, & Reſurrectione agitur, hoc ipſo tempore dicit, & celebrat, ac cantat, & non Officium mortuorum, ut ſic non plura ad plura diſperſa, ad unum duntaxat uehementius occupetur.

Mortui an aliquod ſentiant diſpendium ob id, quod hoc tempore prædicto Paſſionis & Reſurrectionis Chriſti eorum non dicitur Officium. Cap. LXXXIX.

SED nec propter hoc defuncti, qui ſunt in purgatorio, diſpendium patiuntur, quia non dicitur eorum Officium iſto tempore Paſſionis, & Reſurrectionis Chriſti: etenim cum ſint nobis per charitatem uniti, ideoque beneficiorum noſtrorum ipſi quoque ſecundum quod meruerunt, ſunt participes. Nec expreſſius memoria pro illis fieri poſſet, quàm agendo memoriam de Morte, & Reſurrectione Chriſti, per quàm a pęnis liberari expectant.

Dictio Paraſceue quid indicet. Cap. XC.

cap. quia, de Iudæ. & Sar in ver. Paraſceues. POſt feriam quintam Cœnæ Domini, ſequitur feria ſexta in Paraſceue, ubi aduertendum eſt, quod Paraſceues (Secundum Abbatem, ſiue Gloſſam) dies eſt Veneris: quia Iudæi in die veneris ſolent parare eſcas pro die Sabbathi, & dicitur Paraſceue ab apparatu ciborum, uel eſcarum.

Exod. 16.

Hæc Feria Sexta quot habeat priuilegia. Cap. XCI.

HAec Sexta Feria, imò & ab iſta Sexta Feria, omnes aliæ Feriæ Sextæ priuilegiatæ ſunt propter Chriſti Paſſionem, ſicut & à ſequenti Dominica omnes aliæ Dominicæ propter eius Reſurrectionem. Sunt autem huiuſmodi Sextæ Feriæ, ſex priuilegia, ſcilicet, Chriſti immolatio, Inferni ſpoliatio Mortis conculcatio, Humani generis redemptio, Paradiſi reſeratio, uel aperitio, & Scripturarum manifeſtatio.

Sabbathum Sanctum, cur dicatur Sabbathum, curq; addatur Sanctum. Cap. XCII.

POſtquam pauca ſuppoſuimus de die Paraſceue, hoc eſt, die Veneris Sancti: conſonum eſt conſequenter, & de Sabbatho Sancto etiam aliqua referre. Plane ſicut Deus operibus creationis mundi (*Gen. 1.*) (Scilicet in ſex diebus) completis, in ſeptima die requieuit ab omni opere, quod patrarat, ſic & in ſexta ætate operibus creationis conſumatis (iuxta quod Chriſtus in cruce pendens, dixit, Conſumatum eſt) in ſeptima ætate requieuit: Nam cum anima eius paſſibilitatem (*Ioan. 19.*) corporis heri exiuit, quodammodo requieuit, ac in Sepulchro obdormiuit: ut hoc etiam bene teſtantur Antiphonæ primi Nocturni diei (*Antiphona*) Sancti huius. Prima enim antiphona dicit; In pace in idipſum dormiã, & re-

& requieſcam : Secunda ſimiliter hoc ferè idem & ipſa teſtatur : ex quibus omnibus ſupradictis, colligimus uerè diem hunc Sabbathum dici, ideſt, requiem, Quia requieuit toto opere ſex dierum perfecto: requieuit itidem poſt quam creauit omnia ut diximus, requieuit & in ſepulchro poſt mortem. Sabbathum uerò Sanctum antonomaſticè dicitur, eo quod, ut prænotauimus, requiem Chriſti ſignificat ab opere creationis in fine ſextæ ætatis. Vel propter requiem Chriſti, in cuius morte ſanctificati ſumus omnes. Dicitur etiam Sanctum, propter baptiſmum quod fit in die iſta, in qua noua eccleſiæ proles Sanctificatur, ut uidetur hic Romæ in Eccleſia Sancti Ioannis Lateranenſis, in qua multi tali die aquis lauantur, mundantur, & ſanctificantur. Sanctum enim dicitur, quod omnino mundum eſt & purum, neque quicquam terrenæ contagionis habet. Dicitur & illud Sanctum, quod Dei cultui, & obſequio eſt contentum, ut non poſſit amplius in humanos uſus accommodari.

Sabbathũ cur Sanctũ dicatur.

Sanctum quid.

Veſperæ Sabbathi Sancti cur ita ſint breues. *Cap. XCII.*

VEſperæ autem Sabbathi Sancti, ideo ſic breuiſſimæ ſunt, ſcilicet; Laudate Dominum omnes gentes tantum, quæ quaſi non ſunt Veſperæ: quia Sabbathum æternæ quietis, quod per hoc Sabbathum figuratur, nullam habet Veſperam. fit etiam breue Officium propter ipſos Neophitos, quibus omnia debent breuiter cantari, maxime prima die, ne eis generetur faſtidium ex prolixitate.

Hymni cur hoc die Sancto Sabbathi Sancti incluſiuè non dicantur uſque in Domin. in Albis. *Cap. XCIII.*

HYmni quoque hoc die Sabbathi Sancti, immo, & per octo dies ultra, non canuntur; quoniam in Reſurrectione non cantabimus Hymnos huiuſmodi, ſed in Plateis Hieruſalē cantabimus Alleluia ut Thobiæ 13. ſed loco Hymni cantatur Alleluia propter ſpem, quam habemus de glorioſa Reſurrectione.

Thob. 13.

cur loco Hymni dicatur Alleluia

Paſchale tempus quid ſignificet. *Cap. XCV.*

QVid autem Paſcale tempus indicet, dicendum eſt modo, & quidem totum hoc Paſchale tempus ſignificat tempus illud, quod erit poſt diem Iudicij, quando uidelicet ad patriam uitæ, quam per Adam amiſimus, Deo propitiante, regrediemur.

Paſcha quid, & unde dicatur. *Cap. XCVI.*

PAſcha Grecum nomen eſt, quod Hebraicè dicitur Phaſe, quod Latine tranſitus interpretatur. & non dicitur Paſcha à Paſſione, ſed dicitur à tranſitu; & hoc Hiſtoricè ex eo, quod exterminator Angelus

Exod. 12.

Nota.

Exod. 12. gelus uidens ſanguinem in foribus Iſraelitarum pertranſijt, nec eos percuſſit: Tunc etiam populus ex Aegypto tráſiũt, ideſt, exiuit, tertiaq; die mare rubrum pertranſijt. Dicitur etiam Allegoricè, quia Eccleſia in hoc tempore tranſijt per baptiſmum ab infidelitate ad fidem. Tertio dicitur Tropologicè, quoniam hoc tempore tranſimus per contritionem, & confeſſionem de uitijs ad uirtutes. Quarto dicitur Analogicè, quia tunc Chriſtus tranſijt à mortalitate ad immortalitatem: & faciet nos etiam tranſire: Vnde in Euangelio dicitur: Cum uidiſſet Ieſus quia uenit hora ut tranſiret de hoc mundo ad patrem, &c. Ioan 13.

Paſcha cur potius Grecè, quam Hebraicè nominetur. Cap. XCVII.

Nota. PRæterea hunc Sanctiſſimum Reſurrectionis diem Græco, & non Hebraico uocabulo nominamus, licèt lingua Hebraica dignior ſit tamquam mater, ne in hoc uideamur Iudaizare, Phaſe dicentes.

Ad exprimendum hunc tranſitum cur potius Græco quam Latino uocabulo utamur. Cap. XCVIII.

ITem ad exprimendum ſæpe iam dictum tranſitum, uel Phaſe, aut Paſca; uocabulo Grçco potius utimur, quàm Latino: quoniam Grçca lingua antiquitus Romæ, & in Italia tantæ fuit authoritatis, ut non ſolum dies ſolennes Græcis nominibus nuncuparentur, ut Paſcha, Pentecoſte, & Epiphania, verumetiam & dignitates, ut Apoſtolicus, Patriarcha, Archiepiſcopus, Epiſcopus, & huiuſmodi.

cap. licet, de fer. per Gloſſ.

Cur Paſcha ſemper celebretur in die Dominico. Cap. XCIX.

NOtãdum eſt etiam quod Paſcha noſtrum ſemper debet fieri in die Dominico, ut ſtatuit Pius Papa, & etiam Victor Papa, qui, propter hoc Concilium Paleſtinum conuocauit, licet enim prius eodem die celebraretur: quia tamen quidam inde dubitabant, Angelus Domini ad corroborandos eorum animos apparuit in habitu paſtorali Hermæ Doctori, præcipiens, ut Paſcha ſemper diebus Dominicis celebraretur. Hic de hac dictione Paſcha forent multa dicenda: at quoniam de Paſchate hoc loco ex profeſſo tractare non intendo: iccirco qui uoluerit de huiuſmodi ſolennitate alia inueſtigare, uideat D. Rupertum, & D. Duran. ſuis locis, qui diffuſè de hoc inquirunt.

In Decretali Epiſtola 1. ad uniuerſos Chriſti fid. tom. 1. Cõcil. de conſecr diſt. 3. c. noſce, & c. ſeq. In prima decretali Epiſt. ad Theophilũ tom. 1. cõc. de cõſecr. diſt. 3. c. celebritatẽ.

Paſchatis Septimana cur tres tantum Pſalmos, tres Antiphonas, & tres cantet, legatque Lectiones. Cap. C.

ADuertendum nobis eſt, quod in die Paſchatis Sanctiſſimo, immò & per totam Hebdomadam incluſiuè cantantur tres Pſalmi

cum tribus Antiphonis, ac tribus Lectionibus, ac ideo numerus Pſalmorum, Antiphonarum, & Lectionum, iſte ternarius obſeruatur: quoniam inquit Gregorius, hoc fit propter honorem Trinitatis. Vel quia per hoc notatur triduana Domini ſepultura. Vel quia & tempore per præcedens ieiunium ſunt ſancti homines emacerati, & afflicti: & ideo inquit & Durandus: Hominibus propter præcedens ieiunium attritis parcitur. Vel dicamus, quod per tres Pſalmos, tria tempora ſignificantur, per tres uerò Antiphonas ſignificantur Patriarchæ, & Apoſtoli: At tres leguntur Lectiones, quia Lex, Pſalmi, & Prophetæ Reſurrectionem Domini profitentur. *Cap. in die de conſ. diſtin. 5.* *Lib. 7. c. 87*

Cur ad Primam huius Sanctiſſimi diei non fiant petitiones, obſecrationes, & poſtulationes. Cap. C I.

SCire etiam debemus, quòd ideo in Officio Primæ huius Sanctiſſimi diei minimè petitiones, obſecrationes, ac poſtulationes facimus quoniam dicit Dominus; in die illa non rogabitis me quicquam. Vel quia cum glorificati reſurrexerimus, non indigebimus iſtis. *Ioan. 16.*

Cur preces ad Primam non dicantur. Cap. C I I.

PRæterea nec preces in hoc Sacratiſſimo Paſchatis die ad primam dicuntur: quia ubi non erit miſeria, non erit petenda miſericordia; & ubi non erit tentatio, non erit dicendum libera nos à malo.

Cur nec Capitulum dicatur. Cap. C I I I.

DEmum nec Capitulum ad hanc Horam huius Sancti diei Primam dicimus, quod eſt refectio, ne poſt longam Pſalmodiam homo tedio afficiatur: confortat enim feſſos: ſicut electuarium membra, tum quia ibi, ſcilicet in futura uita, nullum erit tedium, tum quia in Officio breuis eſt Pſalmodia.

Hæc Septimana Paſchatis quid ſignificet. Cap. C I I I I.

ISti uerò ſeptem dies Paſchæ Reſurrectionis Chriſti, ideo computantur cum Septuageſima, quia hæc Septimana eſt ſeptima à Quadrageſima, & per hanc Septimanam ſignificatur illa Septuageſima, in cuius ſeptima decade filij Iſrael acceperunt licentiam redeundi, & iam quaſi liberati erant.

Cur ſemper per hos ſeptem dies dicatur, Hæc dies quam fecit Dominus. &c. Cap. C V.

POrrò omnes iſti ſeptem dies ſunt quaſi una dies Dominica; Vnde & ideo ſemper cantatur in eis: Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea: de qua die uide quæ dixi in Hymno

Maximus Epiſcopus. nō Natiuitatis Domini, primo de mente Beati Maximi Epiſcopi. & in præfatione quoque Miſſę dicitur. Te quidem omni tempore; ſed in hoc potiſſimum die glorioſius prædicare. &c.

Cur ſemper de Reſurrectione Domini noſtri in iſtis ſeptem diebus agamus. Cap. CVI.

EST autem nobis aduertendum, quod in iſtis ſeptem diebus prędictis Paſchatis, ideo ſemper de Reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti in Officio agimus, ad oſtendendum, quod per ſeptem dona Spiritus ſancti uenitur ad ueram Reſurrectionem. Vel potius quia in tota uita iſta (quæ per ſeptem dies currit) debemus anhelare ad gloriam Reſurrectionis quantum poſſumus.

Dominica in Albis cur ſic appelletur. Cap. CVII.

QVoniam uerò in tota Septuageſima, quæ uſquè ad hunc Sanctiſſimum Paſchatis Reſurrectionis diem protenditur; Pœnitentiam agimus: ideo omnium Mater Eccleſia Sancta hodie celebrat induta albis, ut magis ac magis albi nos quoq; ſimus, ac candidi, ut etiam hortamur a noſtra Matre Eccleſia in primo Hymno, qui incipit: Ad cænam agni prouidi, & ſtolis albis candidi: & ibi uide aliquid faciens ad hunc locum. Cæterum ob id fortè dicitur Sabbathum in Albis, & Dominica in Albis, quod Neophiti albis ueſtibus in Sabbatho Sancto, poſtquam aquis albuti ſunt baptiſmatis, induantur, & uſquè ad *Mar. 16.* hunc diem illis utantur. Vel ob id (& fortè melius) quod Angelus iam ſanctis mulieribus in albis apparuit coopertus ſtola candida.

Rogationes quid ſint, & quando fiant. Cap. CVIII.

De Rogation. SCiendum nobis eſt (ut patet etiam in Romano breuiario) quod in tribus diebus ante feſtum Aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti fiunt Rogationes, quæ dicuntur, Litaniæ: *Litania quid.* Litania enim Græcè, apud nos uerò ſupplicatio, ſeu rogatio eſt; in qua ſupplicamus, ut nos à morte ſubitanea, & ab omni infirmitate defendat: Rogamus uerò ſanctos, ut pro nobis apud Deum intercedant. Fiunt autem hæ Rogationes tribus diebus ante Aſcenſionem Domini: ut per ieiunium, quod *De conſec. diſt. 3. Rogationes. Aurel. cōc. 1. c. 29. tomo 1.* in hoc triduano (ſecundum Aurelianenſe Concilium) facere debemus, & orationem, parum de carne habeamus; ut propter carnis macerationem, acquiramus nobis alas per orationem, quę eſt ala, qua anima noſtra uolat in cælum: ut ſic Chriſtum aſcendentem liberè ſequi & nos ualeamus.

Cur Litania Græco denominentur uocabulo. Cap. C I X.

Litaniæ autem denominantur Græco potius, quàm Latino uocabulo, propter authoritatem linguæ Græcæ, prout dictum eſt ſuprà eodem tractatu, cap. 96. hoc eſt, quoniam Græca lingua antiquitus Romæ, & in Italia tantæ fuit authoritatis, ut non ſolum dies ſolennes; de quibus ibi, uerum etiam dignitates Græcis nominibus nuncuparentur.

Quotuplex ſit Litania. Cap. CX.

Est autem nobis inſuper aduertendum, quod Litania eſt duplex, maior nempe, & minor. Maior autem Litania ob id dicitur, quoniam in maiori loco, ſcilicet, Romæ, & à maiori, ſilicet à magno Gregorio, & pro magno, & grauiſſimo morbo inuenta eſt. Litania uerò minor dicitur altera, quoniam a minori, ſcilicet, ſimplici Epiſcopo Mamerco nempè & in minori loco, nempe Hiemnæ inuenta eſt. *Litania quotuplex.*

Minor Litania quando fiat. Cap. C X I.

Ea propter etiam Litania minor, quæ etiam Rogationes, & proceſſiones uocantur, fit tribus diebus ante Aſcenſionem, quia, eo tempore apud Hiemnam uidens Mamercus eius Epiſcopus magnam luporum, & aliarum ferarum, acriter homines perimentium peſtem, periculoſosq́; terremotus illic crebrò contingentes, induxit, ſiue indixit ieiunium, & huiuſmodi tunc inſtituit Litanias, quæ (ut diximus paulo ante) minores nominantur. *Aurel Cæcil cap. 29. tom 1.*

Litania maior quando fiat. Cap. C X I I.

Maior uerò Litania in feſto Sancti Marci celebratur propter peſtem inguinariam, ſiue inflaturam inguinum, cuius inſtitutionis cauſas deſcribit poſt Paulum Monachum Montis Caſſini, Durando dicente; quod tempore Pelagij Papæ tanta fuit inundatio aquarum per Italiam, quod aquæ aſcenderunt uſquè ad ſuperiores feneſtras templi Neronis, quod erat Romæ, nec aquæ intrabant in templum. Ex hoc tunc per Tyberim effluxit multitudo ſerpētum, inter quos fuit maximus Draco, ex quorum flatibus aer corruptus, inde emerſit peſtis inguinaria, qua homines paſſim, & ſubito moriebantur. & cum penè totus populus Romanus moreretur, ac deleretur; Pelagius Papa omnibus ieiunium, & proceſſionem indixit; ſed in ipſa proceſſione ipſe cum ſeptuaginta alijs expirauit, cui ſubſtitutus fuit Gregorius primus, qui & Magnus dictus eſt; & hanc Litaniam ubique terrarum ſeruari præcepit, & ideo hæc Litania dicitur Gregoriana ut ſuprà diximus. Contigiſſe autem dicitur Romanis præmiſſa inguinaria peſtis, pro eo *Lib. 7. cap. 102 in Rationali.* *Nota.*

quod

quod cum in Quadrageſima continenter uixiſſent, & in Paſchate corpus Domini recepiſſent, poſtmodum ludis, commeſſationibus,& luxuriæ frena laxabant. Fuit ſi quidem tam ſæua hæc peſtis, ut vbiquè homines perimeret: ita, quod (ſicut dicitur) cum aliquis ſternutabat, altre audiens,& accurens ei dicebat; Deus te adiuuet.& abinde (ut dicunt) hæc adhuc conſuetudo ſeruatur, ut audiens aliquem ſternutantem, ſtatim dicat, Deus te adiuuet. Rurſus fertur etiam, cum tunc aliquis oſcitabat, frequenter ſpiritum emittebat. Vnde cum aliquis ſe uelle oſcitare ſentiebat, continuò ſignum crucis ſibi imprimebar, quæ ſimiliter conſuetudo uſq; ad hodiernum diem ipſa ſeruatur.

Nota.

Litania quæ in feſto S. Marci fieri ſolent cur cruces nigræ uocentur.
Cap. CXIII.

HViusmodi item Litaniæ maiores, quæ fieri ſolent, in prædicto Feſto Beati Marci, cruces nigræ uocari etiam ſæpe ſolent, ob id, quod in ſignum mæroris ex tanta hominum ſtrage,& in ſignum pęnitentię homines nigris ueſtibus induebantur,& cruces, & altaria nigris uelabantur.

Cur in proceſſionibus Crux & arca reliquiarum præcedant.
Cap. CXIIII.

CÆterum in proceſſionib. præcedunt Crux, & capſa reliquiarum Sanctorum: ut uexillo Crucis, & oratione Sanctorum, demones repellãtur. Portatur item uexillum ad repræſentandam uictoriam reſurrectionis, & aſcenſionis Chriſti, qui cum magna preda cælos aſcendit. Aſcendiſti enim inquit Pſaltes, de Chriſto Domino noſtro, in altum, cæpiſti captiuitatem: Vnde uexillum per aera uolitans, eſt Chriſtus in cælum aſcendens. Et ſicut uexillum in proceſſione ipſa multitudo fidelium ſequitur, ſic & Chriſtum aſcendentem magna Sanctorum patrum collectio comitatur.

Pſal 67.
Nota.

Vnde Eccleſia ſumpſerit ut in proceſſionibus Vexillum Sanctæ crucis portetur. *Cap. CXV.*

QVod uerò cruces, & uexilla portentur, à Conſtantino ſumpſit Eccleſſa, qui cum in ſomnis Crucis ſignum uidiſſet, eiq; dictum fuiſſet, in hoc ſigno uinces; iuſſit in uexillis bellicis: aliàs, nelle bandiere, o nell'inſegne, crucem inſigniri, quod & hodie ſeruatur. Nam & Pius Papa V. ſic, & in vexillo, quod Marco Antonio Columnæ, exienti contra Turcas ex altari Beati Petri illud accipiens, tradidit, crucis ſignum erat ſculptum: necnon & illud Conſtantini admonitum, hoc eſt, in hoc ſigno uinces,& quæ ad hanc faciunt propoſitam materiam uide in Hymno unius Martyris, qui incipit: Deus tuorum militum, in quo multa de hac re inuenies.

Anno Domini 1571

Pro-

Propter quas alias cauſas fiant Litaniæ. *Cap. CXVI.*

FIunt etiam Litaniæ propter plures alias cauſas, nempe pro bello, pro fame: pro peſtilentia, de qua dubitans Beatiſſimus Vgo Papa Gregorius XIII. & ipſe ordinauit Litanias, & preces in Eccleſijs Romæ reuerenter quotidie dici, atque cantari, necnon & in Miſſis orationem contra peſtem dici, quod hodie nos Sacerdotes illabefactè obſeruamus hîc Romæ, ut ſic iſta, & omnes imminentes aduerſitates per ſupplicationes, & orationes, atque ieiunia effugiamus.

Anno verbi incarnati 1577.

De conſec. diſt 3. Rogationes.

Propter quam aliam cauſam Litaniæ hoc tempore fiant. *Cap. CXVII.*

NOn ſolum autem (ut diximus) Litaniæ fiunt hoc tempore, Scilicet in Feſto Sancti Marci, ob id quod peſtis inguinaria homines infeſtaret, ſed fiunt etiam, ut fructus terræ dare, & conſeruare dignetur Omnipotens Dei bonitas. Quia ergo tali tempore bella emergere ſolent, & fructus terræ, qui adhuc in teneritate, uel flore ſunt, pluribus modis facilè corrumpi ſolent; Ideo hoc tempore per Litanias Deum rogamus, ut talia à nobis auertat: & ab aeris intemperie, & à bellis, & ab hoſtibus Chriſtianæ religionis nos eripiat, & deffendat: ſuper hoc patrocinia Sanctorum potiſſimum, & generaliter implorantes: & ideo Rogationes uocantur: de quibus hæc ſufficiant. Sequitur modo ut de Domini Aſcenſione, & eius Officio tranſcurrendo aliqua ſub breuitate dicamus.

Quenam differntia ſit inter Aſcenſionem, Aſſumptionem, & Euolationem. *Cap. CXVIII.*

QVoniam autem ex Aſcenſione Chriſti ſequitur Officium, ideo quod ſit diſcrimen inter Aſcenſionem, Aſſumptionem, & Euolationem uidendum eſt. Et quidem Aſcenſio ad Chriſtum pertinet. Aſſumptio ad Beatam Virginem: Euolatio autem ad ſanctos: & ratio huius eſt: quoniam Aſcenſio fit propria uirtute aſcendentis: Aſſumptio autem uirtute Chriſti aſſumentis, qui filius ſpecialiter obſequitur matri. Euolatio autem fit minſterio Angelorum. Alia eſt differentia: quia Locus euolantium, eſt diſtinctio Chororum; Locus uerò Aſſumptę Virginis eſt ſuper choros Angelorum, locus uerò Chriſti aſcendentis, eſt ſuprà locum aſſumptæ Virginis, ad dexteram patris cœleſtis.

De Aſcenſione Chriſti.

Quot in Aſcenſione Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſiue in eius Officio ueniant conſideranda. *Cap. CXIX.*

Circa Aſcenſionem Chriſti in hoc Sancto Officio, octo ſunt conſideranda, quæ ex noſtro Aſcenſionis Officio colliguntur.
Act. 1. tur. Primum eſt, quod ſcilicet eleuatus eſt omnibus uidentibus Diſcipulis: ut deſiderium ueniendi ad ipſum excitaretur in
Act. 1. eis. Secundum eſt, quod nubis ſuſcepit eum ab oculis eorum, & per umbram nubis figuratur, quod in hoc mortali corpore Ieſum in
Luc. 24. alto uidere non poſſumus: hæc ſupradicta duo patent in primis Lectionibus. Tertium eſt, quod eleuatis manibus ferebatur in cęlum. Eleuauit autem manus propter duo, ſcilicet, ut ſuos patri offerret, & ut inimicos altè retracta manu percuteret; hoc autem patet ibi, nempè in tertia Laudum Antiphona. Quartum eſt, quod benedixit eis, ut eos contra hoſtem muniret, & bonis cæleſtibus augeret, quod ex Luca, & ex eadem Antiphona Laudum patet. Quintum eſt, quod aſcendit in iubilatione: quod refertur ad uocem iocunditatis redemptorum aſcendentium cum ipſo, qui prius uoce lachrimabili in portis inferni clamauerunt. Adueniſti deſiderabilis, quem expectabamus in tenebris, hoc autem quintum patet ibi, ſcilicet
Pſal. 46. in tertia Antiphona Secundi Nocturni, & in eius Pſalmo. Sextum eſt, quod aſcendit in uoce tubæ, quod refertur ad ſonum prædicationis Apoſtolorum, qui ſonus fuit eis iniunctus, dicente Domino: Euntes in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni crea-
Matt. 28. turæ. ideſt, hominibus, qui de omnibus creaturis aliquid habent, uidelicet eſſe cum lapidibus, uegetare cum arboribus, ſentire cum animalibus, intelligere cum Angelis: hac autem de re uide, quæ
Lib. 1. dixi circa primum Hymnum, qui incipit, Primo dierum omnium, &c. hoc autem ſextum patet ſimiliter in præmemorata tertia Secun-
Pſal. 46. di Nocturni Antiphona, & in eius Pſalmo. Septimum eſt, quod aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, ideſt, captiuos captiuitate inferni, quos ſecum Victor eduxit. Chriſtus enim poſt mor-
Pſal 106. tem deſcendit ad inferos, qui portas aereas confregit, & uiſitauit infernum. & dedit eis lumen, ut uiderent: contriuit ergo portas
Pſal. 37. æreas, & uectes æreos confregit, & captiuam duxit captiuitatem, in qua cum eſſet Dauid, & uidens ſe liberari, dixit, Domine eduxiſti ab inferno animam meam, & ſaluaſti me à deſcendentibus in Lacum: hoc autem ſeptimum deſumptum uidetur ex Pſalmo 67. Octauum eſt, quod dedit dona hominibus: quia omnia bona noſtra de ſurſum ſunt, quo Chriſtus aſcendit: hoc etiam Octauum ex eodem prædicto Pſalmo excerptum eſt.

Pentecoſtes quid, & unde dicatur. *Cap.* C X X.

PEntecoſtem à pente; ideſt, quinque & coſtem, ideſt, decem dicitur, quoniam quinque decem dies ſunt à Paſcha Reſurrectionis, uſque ad Pentecoſtem. poſt quinque enim decades Paſchæ hoc celebratur Pentecoſtes feſtum.

De Sancto Pentecoſt. feſto ca de priu eorū. qui in ſac. Pal mil l. 2. li. 12. & clem una. de rel & uen Sanct. §. nos.

Cur Alleluia ſic frequenter in Sanctiſſimo hoc Pentecoſt. feſto cantetur. *Cap.* C X X I.

ICcirco autem frequenter in hoc Sacratiſſimo Pentecoſtes feſto Alleluia cantatur. immo, & per totam hebdomadam Pentecoſt. quia per dies Pentecoſtes, Eccleſia per baptiſmum Deo populos congregat: & ideo ſaluti eorum congaudens, quouſque albis utuntur ueſtibus Hymnum laudis decantat. Tunc enim ſtantes oramus in ſignum liberationis eorundem, qui per dona Spiritusſancti de morte ad uitam reſuſcitati meruerunt.

Cur in hac Pentecoſt. nocte legamus duntaxat tres Lectiones, tres Antiphonas, & tres Pſalmos. *Cap.* C X X I I.

IN hac autem Sacratiſſima Pentecoſtes nocte, necnon & per totam huius Sancti Feſti Hebdomadam, leguntur tres Lectiones, & dicuntur tres Pſalmi, cum tribus Antiphonis, ſicut in nocte Sacratiſſimæ Paſchæ: ad notandum unum eſſe opus totius Sanctæ Trinitatis in potentia miraculorum. Vel hoc etiam fit propter Sacramentum Baptiſmi in trium perſonarum, Patris ſcilicet, Filij, & Spirituſſancti nomine celebrati. Vel ob triduanam Domini ſepulturam, cui ſumus in Baptiſmo conſepulti. Vel ideo tres Antiphonæ, & tres Pſalmi, treſque leguntur Lectiones in hoc ipſo feſto: quia Spirituſſanctus tria circa Apoſtolos operatus eſt. Nam illos ueteres inouauit, innouatos confirmauit, & confirmatos ad alios miſit. Ad primum pertinent illud, quod dicitur in prima Nocturni Officij Antiphona, ubi dicitur: Factus eſt repentè de cælo ſonus. Ad ſecundum, quod dicitur in ſecunda, nempè: confirma hoc Deus. Ad tertium, quod dicitur in tertia, ſcilicet, Emitte ſpiritum tuum. &c.

Antiphona diei Pentecoſtes cur terminentur per duplex Alleluia. *Cap.* C X X I I I.

OB id autem nocturni huius Sacratiſſimæ ſolennitatis Antiphonæ per duplex Alleluia finiuntur, ac terminantur: quoniam Spirituſſanctus duo in Apoſtolis Domini operatus eſt; remiſſionem uidelicet peccatorum, & operationem miraculorum.

Quid ſeptem dies, hoc eſt, tota Pentecoſt. octaua cum tribus Pſalmis Antiphonis, ac totidem Lectionibus indicent.
Cap. CXXIIII.

PEr hos inſuper ſeptem dies, quibus hoc diuiniſſimum celebramus Officium, tres exſoluentes Pſalmos, Antiphonasq; necnon & tres Lectiones, indicamus ſeptem fratres, id eſt, ſeptem dona ſpiritus procurare tres ſorores, id eſt, tres uirtutes Theologales, Fidem, ſcilicet, Spem, & Charitatem.

Sanctæ Trinitatis Feſtum, cur poſt Natiuitatem ac Chriſti Sanctiſſimam Reſurrectionem, & poſt Pentecoſt. ſolennitatem celebretur. *Cap.* CXXV.

IN octaua autem Pentecoſtes Sanctæ ac indiuiduæ Trinitatis præconizatur Feſtum in Eccleſia Dei, ut oſtendamus Deum patrem cuius feſtiuitatem in natiuitate Domini celebrauimus, & filium, cuius feſtum in Reſurrectionis Paſchate ſolennizauimus, & Spiritum ſanctum, cuius miſſionem laudibus extollimus, unum eſſe Deum. Vel ut nobis tali in feſto ille oſtendatur, à quo ſunt omnia bona.

Cur poſt octauam Pentecoſtes libri Regum legantur.
Cap. CXXVI.

POſt autem octauam Pentecoſtes, ſequitur altera Dominica, quæ una eſt ex principalibus Dominicis: quia nimirum ab ea quartum incipit tempus peregrinationis noſtræ: ſumus etenim in uia ueniendi ad patriam, ſed quoniam hoſtes habemus prius, quam illuc perueniamus, ſcilicet Carnem, Mundum, & Diabolum; ideo legitur de libris Regum, in quibus agitur de bellis, & de Victorijs, ut
Epheſ. 6. inuitemur ad pugnandum fortiter contra hoſtes, ut uictoriam habea-
Pſal. 143. mus, ſicut Iudæi de Philiſtheis, & tandem gloriemur in cęlis: quia non eſt nobis lucta tantum aduerſus carnem, ſed etiam aduerſus aereas poteſtates. Vnde primo in Veſperis illius Sabbathi Dominicæ ſequentis incipit dici Pſalmus, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Excelſum, & glorioſum ſacratiſſimi corporis Chriſti Feſtum, cur alma Mater Eccleſia in quinta Feria poſt Feſtum Trinitatis ſingulis annis deuotè ac ſolemniter ipſa celebret.
Cap. CXXVII.

In Clementina, de reliq. & uen. ſanct.

LIcet inquit Clemens V. igitur hoc memoriale Sacramentum in quotidianis Miſſarum ſolenniis frequentetur: conueniens tamen

tamen arbitramur, & dignum, vt de ipſo ſemel tantum in anno ad confundendam ſpecialiter hæreticorum perfidiam, & inſaniam memoria ſolennior, & celebrior habeatur. In ipſo namque die Cœnæ Domini, quo ipſe Chriſtus hoc inſtituit Sacramentum, vniuerſalis Eccleſia pro pœnitentium reconciliatione, Sacramenti confectione, Chriſmatis adimpletione, mandati circa lotionem pedum, & alijs, quamplurimum occupata, plenè vacare non poteſt celebrationi huius maximi Feſti. Hoc enim circa Sanctos, quos per anni circulum veneramur, ipſa obſeruat Eccleſia, vt (quamuis in Litanijs, & Miſſis, ac alijs etiam ipſorum memoriam ſæpius renouemus) nihilominus tamen ipſorum Natalitia certis diebus per annum ſolennius recolat feſta, propter hoc de eiſdem diebus ſpecialia celebrando. Et quia in his feſtis, circa ſolennitatis debitum aliquid per negligentiam, aut rei familiaris occupationem, aut aliàs ex humana fragilitate omittitur, ſtatuit ipſa Mater Eccleſia certam diem in qua generaliter omnium Sanctorum commemoratio fieret, ut in hac ipſorum celebratione communi, quicquid in proprijs ipſorum feſtiuitatibus omiſſum extiterit, ſoluatur. Potiſſimè igitur exequendum eſt id circa hoc viuificum Sacramentum Corporis Chriſti, & Sanguinis, qui eſt Sanctorum omnium gloria, & Corona, ut feſtiuitate, ac celebritate præfulgeat ſpeciali; quatenus in eo, quod in alijs Miſſarum Officijs circa ſolennitatem eſt forſitan prætermiſſum, deuota diligentia ſuppleatur, & fideles (feſtiuitate ipſa inſtante) intra ſe præterita memorantes, id quod in ipſis Miſſarum ſolennijs ſæcularibus forſitan agendis implicati, aut aliàs ex negligentia, vel fragilitate humana minus plenè geſſerunt; tunc attentè, & vigili animo, in humilitate ſpiritus & animi puritate reſtaurent. Modo audi poſt Viennenſe Concilium in hac parte Sacroſanctam Synodum Tridentinam; Declarat, inquit ipſa præterea Sancta Synodus piè, & religioſè admodum in Dei Eccleſiam inductum fuiſſe hunc morem, ut ſingulis annis peculiari quodam, & feſto die præcelſum hoc, & Venerabile Sacramentum ſingulari ueneratione, ac ſolennitate celebraretur; vtquè in proceſſionibus reuerenter, & honorificè illud per uias, & loca publica circumferretur. Aequiſſimum eſt enim ſacros aliquos ſtatutos eſſe dies, cum Chriſtiani omnes ſingulari, ac rara quadam ſignificatione gratos, & memores præſtent animos erga cõmunem Dominum, & Redemptorem pro tam ineffabili, & planè diuino beneficio, quo mortis eius uictoria, & triumphus repræſentatur. Atque ſic quidem oportuit uictricem veritatem de mendacio, & hæreſi triumphum agere: vt eius aduerſarij in conſpectu tanti ſplendoris, & in tanta uniuerſæ Eccleſiæ lætitia poſiti, uel debilitati, & fracti tabeſcant, uel pudore affecti, & confuſi aliquando reſipiſcant.

Cur hæc generalis corporis Chriſti veneratio fiat in feria quinta Cœnæ Domini.

Conc. Trid. Seſſ. 13. c. 5

Quæ mirabilia in hoc Auguſtiſſimo, & mirabili Sacramento veniant conſideranda. Cap. CXXVIII.

AD hæc ad hoc excellentis Sacratiſſimi Corporis Chriſti Sacramen
tum hæc mirabilia notantur, quæ omnia in hoc quoque Offi-
Nota. cio eius Feſti patent, ac relucent. Primò nota mirabilem in eo produ-
ctionem, quia de cœlo nobis productum eſt; & ad uocem Sacerdotis
De conſe- aperiuntur cœli: Hæc autem in noſtro Officio patent, ibi, Panem de
cra. diſt. 2. cœlo præſtitiſti eis, &c. & ibi, Dat panis cœlicus figuris terminum.
Quid eſt Et ibi. Cuius Officium committi voluit ſolis presbiteris: hoc autem
Sanguis. figuratum fuit, ut Dominus dixit; Ego pluam uobis panem de cœlo.
Exod. 16. Nota ſecundo mirabilem in eo multiplicationem, quæ quotidie con-
ficitur, & ſumitur, nec conſumitur, ut ibi patet; Sic totum omni-
De conſecr. bus, quod totum ſingulis. Et alibi, A ſumente non conciſus, non
diſt. 2 c. in confractus, non diuiſus, integer accipitur. Sed hoc fuit figuratum
Chriſto ſe quando Dauid partitus eſt in vniuerſam Iſraelis multitudinem ſingu-
ſmel. lis collyrida panis vnam; aſſaturam bubulæ carnis unam; & quando
2. Reg. 6. etiam vir ille uenit de Baalſaliſa deferens uiro Dei panes primitiarum,
4. Reg. 4. & uiginti panes hordeaceos, & frumentum nouum in pera ſua. At il-
le dixit; Da populo, ut comedat, Reſponditque ei miniſter eius:
quantum eſt hoc, ut apponam coram centum uiris? Ruſum ille; Da,
ait, populo, ut comedat; Hæc enim dicit Dominus: comedent: & ſu-
pererit: Poſuit itaque coram eis, qui comederunt, & ſuperfuit iuxta
uerbum Domini. Nota tertio mirabilem in eo miniſtrationem: quia
quoad effectum, ita per bonos, ut per malos miniſtratur: boni enim,
1. q. 1. c in- & mali Sacerdotes æquè Corpus Chriſti conficiunt, quod figuratum
tra Catho eſt quando dicitur; cum Helia abijt, & fecit iuxta verbum Domini,
licam. cumque abijſſet, ſedit in torrente Carith, qui eſt contra Iordanem.
3. Reg 17. Corui quoque deferebant ei panem, & carnes Veſperi, & bibebat de
De conſec. torrente, &c. Nota quarto mirabilem in eo confortationem, quia
diſt 2. c nō ſcilicet animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit, & quotidiè accipiendus eſt,
iſte panis, & qui de eo manducat, in æternum non deficit. Hæc autem ibi eluce-
& c. Chri- ſcunt, ac duplicis ſubſtantiæ totum cibaret hominem: quod fuit fi-
ſtus panis, guratum; cum Heliæ fugienti per deſertum uiam unius diei, & tan-
eſt. dem dormienti, Angelus ad caput eius poſuit panem ſubcinericium,
3 Reg. 19. dicens, ſurge, & comede, qui cum comediſſet, ambulauit in fortitu-
De conſec. dine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Et qui
diſt 2. c. ſi contemnit, uel negligit hunc panem ſumere; cadit à uirtutibus; quod
quoties, & figuratum fuit in uetori Teſtamento dum dicitur: Statimque Saul ce-
c. ſi quis in- cidit ſuper terram, & robur non erat in eo: quia panem non comede-
trat rat illa die. Nota quinto in eo mirabilem munditiam, quia niſi dignè,
1. Reg. 28. & à dignis ſumatur, propinat mortis iudicium, ideſt, condemnatio-
De conſec nem, manducat, & bibit, quod ibi patet, ſcilicet, in primis huius ſan-
diſt 2. Qui ctiſſimi feſti Lectionibus, quas Paulus miſit ad Corinthios, deinde ad
ſcelerate, & c. timo- nos deuenerunt, quod inquam, & Dauid Sanctus tangere uoluit, cum
rem.
dixit;

dixit; Qui manducatis panem doloris. Nota ſexto in eo mirabilem tranſlationem, ſiue tranſubſtantiationem, quia etiam prece iniuſti fit tranſubſtantiatio virtute Spiritusſancti, non merito Sacerdotis, quod fuit figuratum, cum ad Gedeon dixit Angelus: Tolle carnes, & azimos panes, & pone ſuper petram illam; & ius deſuper funde, cumque feciſſet ita, extendit Angelus Domini ſummitatem virgę, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & azimos panes, aſcenditque ignis de petra, & carnes, & azimos panes conſumpſit, hoc eſt, ſacrificium: Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. Nota ſeptimo in eo mirabilem tranſmiſſionem: quia tranſmittitur etiam ad defunctos, non ſummè malos, nec ſummè bonos, quod fuit figuratum ubi præcepit Angelus Abachuc, quod panes, & pulmentum, quod ferebat Meſſoribus, portaret in Babylonem Danieli poſito in Lacu Leonum; & cum neſciret Abachuc locum, apprehendit illum Angelus capillo capitis ſui, & poſuit eum in Babylonem ſuper lacum; & accepit Daniel prandium.

1. q. 1. c. ex ſcriptura. et ſequen. Iud. 6.

13. q. 2. ca. non æſtimamus, & c. animæ.

Nota. Dani. 14.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM SEXTÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Hora Prima quorſum inſtituta ſit.*
2 *Hymnus ad Primam Horam cur inuariabilis ſit.*
3 *Pſalmi huius Horæ Primæ cum Symbolo Athanaſij quid ſignificent.*
4 *Pſalmi duo huius Horæ Primæ, ſcilicet Beati immaculati: & Retribue ſeruo, cur conſtent ex ſexdecim verſibus, & quid illi indicent.*
5 *Pſalmus Confitemini, cur ad hanc Horam dicatur.*
6 *Capitulum huius Horę quid indicet.*
7 *Reſponſorum Capituli prædicti quid.*
8 *Preces vt quid dicantur poſt Capitulum.*
9 *Kyrie eleiſon, cur ter dicamus in hac Hora.*
10 *Pater noſter poſt kyrie eleiſon cur dicatur.*
11 *Pater noſter cur demiſſa dicatur voce.*
12 *Orationis Dominicæ principium, & finis, cur alte, & publicè pronuncietur.*
13 *Credo poſt Pater noſter quid impetret nobis.*
14 *Credo in hac hora cur ſecreto dicatur.*
15 *Preces cur genibus flexis ad Primam dicantur.*
16 *Vt quid preces tempore Paſchali nunquam dicantur.*
17 *Dominus vobiſcum prędictis abſolutis, vt quid ſubſequatur.*
18 *Benedicamus Domino in Hora Prima cur dicatur.*
19 *Ter Deus in adiutorium meum intende cur dicamus in Hora Prima.*
20 *Verba rubra, quę ante breuem lectionem leguntur, ſcilicet: Ad abſolutionem Capituli: quidnam nobis innuant.*

De Prima Hora.

Prima, ideſt, Diurni Officij principium, quorſum inſtituta inſtitutumue fuerit. Cap. I.

POSTQVAM autem hucuſque de Nocturnis *De Hora*
tractauimus Officijs; iuri conſonum modò vide- *Prima.*
tur de Diurnis eſſe dicendum. Primum igitur de
hac Sancta Hora Prima, ſiue initio Officij Diurni *Lib. 1. c. 2.*
ſic fatur Rupertus Abbas. Prima Hora Creatori no- *de diur.*
ſtro laudes referre debemus ante omnem curam *Off.*
corporis, qua ſcilicet Hora, Dominus noſter iam
conſputus, & illuſus, atquè alapis cæſus, & adhuc ſannis, & oppro-
brijs ſaturandus Pilato propter nos ligatus aſtitit. Itemque rediuiuus *Matt. 27.*
ſtans in littore, (cum captura piſcium, à quibus retia rupta non ſunt, *Ioan 21.*
ſignificaſſet Eccleſiam, qualis futura eſſet in Reſurrectione mortuo-
rum) mellitum cum ſeptem diſcipulis celebrauit conuiuium: Quia *Matt. 16.*
ergo primum quærendum eſt regnum Dei. & cætera adijcientur no-
bis. Et in Lege iubet Dñs, omne ſibi primitiū offerri; Primā offeramus *Exod. 13.*
Horam diei noſtro Redemptori, & quæramus regnum eius, qui paſſus *& 23.*
eſt propter delicta noſtra; & reſurrexit propter iuſtificationem no-
ſtram: hæc Rupertus. Durandus autem in hac parte ſic diſſerit: In Ho- *Rom 4.*
ra prima Deum laudare debemus, tum quia eſt initium diei; & no- *Lib. 5. c. 5.*
bis dedit noctem cum ſalute; & ſine Sathanæ impedimento tranſire:
tum quia tali Hora Chriſtus à Iudæis Pilato traditus eſt; & etiam An- *Matt. 27.*
gelus nunciauit mulieribus ad monumentum orto iam ſole uenienti- *Mar. 16.*
bus, eum reſurrexiſſe: Eadem etiam Hora uiſus eſt in littore maris a *Ioan. 8.*
Diſcipulis piſcantibus. Tum quia eadem Hora Dominus conuenie- *Ioan 21.*
bat in templo & populus manicabat; ideſt, mane expectabat: uel, *Matt. 6.*
ideſt mane ad eum feſtinabat: Tum quia ſcriptura ait: Primum *Luc. 21.*
quærite regnum Dei: Merito ergo Eccleſia in hac Hora Dominum lau-
dat, & eum inuocat dicens; Deus in adiutorium meum intende, cum
glorificatione, & inde petit liberari, & à perſecutionibus mundi, &
à tentationibus Diaboli, ut patet in Hymno: Iam lucis orto ſydere. At *Lib. 2. de*
quid Iudocus? Iudocus præmemorata duorum prædictorum uiro- *Prima ho-*
rum refert. ſed cum uolueris ſcire; quam ob rem Sancta Dei Eccleſia *ra.*
in Prima diei Hora, & circa Solis ortum, oret, illud memento, quod
ſuprà tractatu primo diximus, & tene menti ea, quæ ibi dicuntur. *Quæſt. 7.*

Cur Hymnus Primæ inuariabilis ſit. Cap. II.

EST autem inſuper notandum, quod Hymnus huius Primæ Horæ
nunquam mutatur, ob id, quoniam quolibet diè liberatione
pre-

præmiſſa: hoc eſt, à perſecutione mundi, & a tentationibus Diaboli egemus liberari. De Antiphonis dictum eſt ſuprà tractatu ſecũdo, Cap. uigeſimoprimo, cum ſeq.

Tres Pſalmi Primæ cum Symbolo Athanaſij cur dicantur, quidq́; ipſi indicent. Cap. III.

IN hac autem hora Prima tres Pſalmos cum Symbolo Athanaſij exſoluimus: quoniam in illis petimus in Diurnis horis, & actibus ſeruari ab innocentibus, & liberari ab inimicis inuiſibilibus, & uiſibilibus; armariq́; cingulo caſtitatis, galea ſalutis, & ſcuto fidei. Ex continentia enim præcedentis Hymni euidenter apparet, quamobrem dicatur primus Pſalmus, ſcilicet, Deus in nomine tuo ſaluum me fac: orat ſiquidem in eo Eccleſia à periculis; & ab inimicis liberari. In ſecundo ipſa ſe armat cingulo caſtitatis contra hoſtes. In tertio uerò Pſalmo ſe munit galea ſalutis, ſcilicet, Spe, cum dicit: Retribue ſeruo tuo, &c. At in Symbolo armat ſe ſcuto fidei, cum dicit: Quicunq; vult ſaluus eſſe, &c. in quo fides noſtra continetur, quę eſt ſcutum, & munimen noſtrum, & uictoria contra Carnem, Mundum, & Diabolum, & eius omnes tentationes.

Nota. *Epheſ. 6.* *1. Pet. 5.*

Cur ex prædictis tribus Pſalmis huius Horæ Primæ, duo eorum ſexdecim habeant uerſus; quidque illi indicent. Cap. IIII.

AB alto, hoc eſt, à capite iterum repetas: & dicito ex tribus prædictis huius Primę horę Pſalmis, duos eſſe Pſalmos, hoc eſt: Beati immaculati, & Retribue Seruo tuo, &c. qui ad hoc ſexdecim conſtant uerſibus: quoniam eorum duodecim uerſus ſignificant duodecim Prophetas minores, de quibus quę dixi in Hymno Primo Quadrageſimæ, qui incipit. Ex more docti myſtico, ac etiam de maioribus uide ibi fuſius. Alijs uerò quatuor uerſibus, quatuor maiores deſignantur Prophetæ, ſcilicet Hieremias, Eſaias, Daniel, & Ezechiel. Vel per duodecim uerſus, duodecim Apoſtoli, per quatuor uerò, quatuor Euangeliſtæ annunciantur. Dicuntur ergo illi duo Pſalmi ex ſexdecim uerſibus conſtituti, ut oſtendatur, quod ea, quæ duodecim Prophetæ minores, & quatuor maiores, ſiue duodecim Apoſtoli, & quatuor Euangeliſtę dixerunt, pro poſſe obſeruare debeamus.

Pſalmus Confitemini, cur ad Primam dicatur. Cap. V.

ITem in præmiſſis Dominicis dicitur etiam ad Primam Pſalmus Confitemini, ne aliquid de Pſalterio prætermittatur, quin totum in ſeptimana illud dicatur. Vel quia ibi, præſertim in uerſu illo. Hæc dies

quam fecit Dominus, &c. agitur de Reſurrectione, ad quam dies Dominici pertinent. In Pſalmo ergo Deus in nomine tuo ſaluum me fac, petimus erroris depoſitionem, In Pſalmo Confitemini exhortamur ad Laudis confeſſionem. In Pſalmo Beati immaculati, ad Laudis exhortamur operationem. In Pſalmo Retribue, monemur ad mandatorum retributionem. Verum, quia Fides eſt fundamentum mandatorum, & uictoria, quæ uincit mūdum, quia cætera ſine Fide fruſtrātur; ideo ſubditur Symbolum Fidei; Quicunque uult ſaluus eſſe, ad eradicandum inualeſcentem hæreticorum vim, & fidem Catholicam diuulgandam. *1. Ioan. 5.*

Quid Capitulum Horæ Primæ nobis innuat.
Cap. VI.

PEr Capitulum autem quod poſt Pſalmos cantamus, Gladius ſpiritus à Sancta Dei Eccleſia ſumptus ſignificatur, hoc eſt, Verbum Dei: Capitulum enim ſiue breuis illa Lectio, pertinet ad doctrinam: oportet enim ut prius præcedant bona opera, quæ per dictos Pſalmos ſignificantur: & demum ſequatur doctrina de ſpiritualibus, ac ſecretioribus: Vnde illud; Cepit Ieſus facere, & docere. *Act. 1.*

Reſponſorium Capituli prædicti quid. Cap. VII.

AD hæc poſt Capitulum ſequitur Reſponſorium: Chriſte fili Dei uiui miſerere nobis, &c. in quo Sancta Dei Eccleſia oſtendit ſe innuere, & applaudere ijs, quæ in illo dicta ſunt: Orat nihilominus ipſa pro ſe, dicens poſtea: Exurge Chriſte, ideſt, fac nos exurgere & exurgere nos à uitijs nihil aliud eſt, quàm ad Dominum redire.

Cur poſt Capitulum, ac eius Reſponſorium preces dicamus.
Cap. VIII.

PReces autem hac Hora Prima poſt Capitulum, & eius Reſponſorium exſoluimus propter tria. Primo, ad reſecandas ſuperfluas cogitationes. Secundo, ad impetrandam miſericordiam propter oues errantes, & operarios fatiſcentes. Tertio, ad poſtulandum auxilium contra tentationes, ut poſſimus in Dominica oratione Patrem ſecurius inuocare.

Kyrie eleyſon cur ter dicamus in Prima.
Cap. IX.

PRæterea dicitur ter a nobis in precibus Kyrie eleyſon: ad notandum tres ſtatus Diuinitatis, & maieſtatis, quos in Eccleſia aliquo modo celebramus. Primus ſiquidem ſtatus fuit ante aſſumptam naturam humanum; quando uidelicet Trinitas inuocabatur ſine copulatione

tione

tione humanæ naturæ, & dicebatur Dn̄s, quia Dn̄s nomen illi. Secundus ſtatus fuit poſt aſſumptam, Natiuitatem, ſcilicet quando Chriſtus uidebatur in terra, & nihillo minus credebatur à ſuis Deus, & filius Dei; propter enim aſſumptam humanitatem, quæ uncta eſt oleo ſpirituali, uocatur Chriſtus. Tertius ſtatus fuit ex eo tempore, quo uoluit clarificari aſſumptam humanitatem plus quam eſſet, quãdiu mortalis erat: quia ergo in illa clarificatione oſtenſa eſt, & etiam demum Trinitas: ideo dicimus ter in precibus kyrie eleyſon.

Cur poſt kyrie eleyſon dicamus Pater noſter. Cap. X.

POſt uerò Kyrie eleyſon, Dominica ſic ſequitur oratio; in qua quidem ſeptem ſunt petitiones: propter quæ habenda etiam ſeptem dona Spiritusſancti, per quæ merentes ſeptem uirtutes, & per iſtas à ſeptem uitijs liberati, ad octo beatitudines perueniamus.

Cur Pater noſter hic demiſſa uoce dicatur. Cap. XI.

HÆc autem oratio Dominica ſecreto in prædictis precib. dicitur, ut per hæc uerba humilitas, & orationis deuotio ſignificetur. Vel ut quaſi ad interiora reuerſi ipſas res cum magna diligentia, mente capiamus, quas uerbis pronunciamus. Vel quia in eo Deo loquimur,
Pſal. 7. qui non tantum uerba, ſed renes ſcrutatur, & corda. Vel hoc fit ad
Hier. 21. notandum, quod oratio ipſa potius habet efficaciam in deuotione
Exod. 14. cordis, quam in clamore oris, licèt enim Moyſes ad Dominum non clamaret ore; tamen Dominus, qui magis attendit clamorem cordis, quam oris, inquit ei, Quid Clamas ad me.

Cur principium, & finis huius Sacratiſſimæ orationis altè, & publicè pronuncietur. Cap. XII.

EST nihilominus aduertendum, quod prædictæ Sacratiſſimæ orationis principium publicè pronunciatur; ut per hoc manifeſtum principium populi Officio adſtantes ad orandum inuitentur, ac magis incitentur. Pari modo eius finis altè pronunciatur, ut ab omnibus confirmetur: & ut auxilio precum aſtantium, ac intereſſentium, Amen, reſpondentium, à tentatione liberemur.

Quid per Credo poſt orationem Dominicam impetrare nitamur. Cap. XIII.

POſt autem Dominicam orationem, Credo in Deum patrem immediatè recitamus; quoniam in eo fides noſtra continetur, quam ore ac uerbis ideo manifeſtamus hic, ut Deo placere poſſimus: etenim

fine

ſine fide, inquit Paulus, impoſſibile eſt placere Deó: per quam contrá omnia aduerſa armantur illi, qui per Dominicam orationem mundantur.

Cur ſecreto Symbolum in Prima dicatur. *Cap. XIIII.*

ET aduerte quod hoc ſymbolum Apoſtolorum, ſiue Credo, in Prima dicitur ſubmiſsè: ac demiſſa voce dicitur, ad notandum, quod corde creditur ad iuſtitiam, ſed finis eius alta pronunciatur voce, ad oſtendendum, quod ore fit confeſſio ad ſalutem. Doctor tamen Angelicus, hoc eſt Diuus Thomas Aquinas aliter huic quæſtioni, *2 2 q. 1. ar. q. 6.* & perpulchrè quidem occurrit, reſpondetquè dicens: Ad ſextum, dicendum eſt, quod quia Symbolum Patrum eſt declaratiuum Symboli Apoſtolorum, & etiam fuit conditum fide iam manifeſtata, & Eccleſia pacem habente: propter hoc publicè in Miſſa cantatur. Symbolum autem Apoſtolorum quod tempore perſecutionis additum fuit, fide nondum publicata, occultè dicitur in Prima, & in Completorio, quaſi contra tenebras errorum præteritorum, & futurorum. Poſt hæc Sacerdos, quaſi ſuſpirans dicit: Et ego ad te Domine clamaui, &c. iuxta illud Dauid: De profundis clamaui ad te Domine. Quia verò non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: quia peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum per os tuum: *Pſal 94.* ideo petit ſibi gratiam confitendi, qua repletus poſſit dignè laudare dicens; *Eccleſ. 15.* repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam &c. *Pſal 70.* Subſequuntur etiam poſtea multæ preces, *3. quæſt. 6.* quibus Eccleſia Obſecrat, Orat, Poſtulat, & Gratias agit. Orat dum *§ Quod inſtatur.* bona ſibi dari petit, ut ibi, Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. *Pſal. 50.* Poſtulat, dum à ſe mala ſibi contraria remoueri petit, ut ibi, Dignare Domine die iſto, ſine peccato nos cuſtodire. Gratias agit pro iam receptis, dum dicit; Benedic anima mea Domino.

Preces cur genibus flexis ad Primam dicantur. *Cap. XV.*

DVm autem huiuſmodi preces dicit Sacerdos in diebus ſcilicet profeſtis, vel Aduentus Domini, vel Quadrageſimæ, vel etiam in Vigilijs, ſe ad terram ideò proſternit, ut maiorem in ſe, & alijs excitet deuotionem. *De precib. quæ fiunt in hac Hora Prima.* Vel ideo in huiuſmodi profeſtis diebus, & diebus alijs prædictis genua in dicendis precibus flectimus, vt noſtram ſignificemus corporalem infirmitatem. Nam de puluere, & de terra ſumpti ſumus. Recordatus eſt, inquit Pſaltes, quoniam puluis ſumus: & Eſaias: Et nunc Domine Pater noſter es tu, nos vero lutum. *Pſal 102.* Vel ut animi noſtri infirmitatem monſtremus, quoniam ipſi per nos *Eſai. 64.*

non

non erigimur.. Vel hoc fit ad noſtram erubeſcentiam, quia non audemus oculos in altum, hoc eſt in cœlum tollere, nec leuare. Vel vt cordis contritionem indicemus. Vel ſic nos proſtrati: & Chriſtum adorantes, cum ad terram deſcendiſſe, & carnem de terra induiſſe credentes monſtramus. Vel quia reducimus ad memoriam: quia licèt in Paradiſo creati fuerimus, corpora tamen noſtra propter lapſum noſtrū inter animalia bruta iacere, & animam corporali mole grauatā indicamus. Vel hoc fit ut ipſo actu confiteamur nos eſſe peccatores, & terrenis deſiderijs inhærere, ideo ucniem terra, & animam pauimento infigimus. Et hoc introductum fuit ab Abraham, qui cadens in terram, Dominum adorauit, quem Prophetæ imitati fuerunt, hoc etiam docemur a Salomone, & à Paulo, dicente; Flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Geneſ 18. 3. Reg 8. Ephеſ. 3. c. decet. de immunita. Eccleſ.

Vt quid preces non dicantur in tempore Paſchali ad hanc horam, neque ad alias ſequentes, neq; in Pentecoſte neq; in alijs Sanctorum diebus Feſtiuis. Cap. XVI.

SCito tamen quod neque tempore Paſchali, neque in diebus Pentecoſtes, neque in diebus Sanctorum Feſtiuis, fit genuflexio in hac Hora Prima, nec per Horas alias ſequentes dicitur Kyrie eleyſon, nec Dominica oratio, ſed ſtantes ferè ſemper oramus propter Lætitiam Reſurrectionis Ieſu Chriſti, quam tunc recolimus. Similiter in Pentecoſte recolimus libertatem per aduentum Spiritusſancti nobis datam. Pari modo in alijs feſtiuis diebus Sanctorum à genuflexione abſtinemus, propter lætitiam ipſarum feſtiuitatum, in quibus recolimus ſanctam ſocietatem Angelorum, & Sanctorum.

Prædictis abſolutis quamobrem ſubſequatur ſalutatio, ſcilicet Dominus vobiſcum. Cap. XVII.

VLtimo ſubijcitur Oratio, quam ſalutatio, ſcilicet Dominus vobiſcum, præcedit, & etiam ſequitur: quoniam ſicut Dominus poſtquam ſurrexit, ſalutauit Apoſtolos dicens, Pax vobis, & poſtea locutus eſt eis: & poſt locutionem iterum dixit: Pax vobis. Ita Presbiter eius Vicarius, poſtquam ſurrexit ab accubitu, ſalutat fratres dicens, Dominus vobiſcum, & pro eis orat. & poſt orationem iterum dicit, Dominus uobiſcum, quaſi dicat ſi gratiam Dei impetraſtis, in illa perſeuerate. & iterum populus dicit, & cum ſpiritu tuo: ac ſi dicat, oraſti pro nobis, & nos pro te oramus. De hac autem ſalutatione, & Sacerdotis; qui orationem collecturus eſt, ſurrectione ſic fatur Caſſianus Heremita, cum is, qui orationem collecturus eſt è terra ſurrexit, omnes pariter ſurgunt, ita ut nullus, nec antequam inclinetur ille genuflectere, nec cum è terra ſurrexit, remorari

Ioan. 20. Ioan. Caſſian lib. 2. cap. 7.

morari præſumat; nec non tam ſecutus fuiſſe illius concluſionem, qui precem colligit, quam ſuam celebraſſe credatur.

Cur in Hora Prima poſt ſupradicta dicatur Benedicamus Domino. Cap. XVIII.

NOuiſſimo verò loco ſucclamamus prædictis abſolutis: Benedicamus Domino: de quo nos ſuprà in Tractatu Secundo, quæſt. ſexageſimaoctaua fuſius diximus. De Precioſa in conſpectu Domini, eſt mors ſanctorum eius, & de imploratione Beatæ Mariæ, ac Sanctorum, quæ ibi poſt Benedicamus Domino, non eſt à me inuenta determinata ratio apud aliquem: proinde nec ego hæc attingere audeo: quoniam quæ hic ſcribo ſummulam eſſe uolo eorum, quæ à Ruperto Tuicienſe, Iudoco Clictoueo, & Durando, de mente Sanctorum Pontificum referuntur.

Cur ter dicamus Deus in adiutorium meum intende. Cap. XIX.

DEinde Sacerdos ad honorem Trinitatis orat generaliter pro ſe, & pro omnibus, dicens ter, Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina. Vel dicitur ter Deus in adiutorium meum intende, &c. ut petat auxilium contra inſidias Diaboli, Carnis, & Mundi. Vel ad honorem (vt diximus) Sanctiſſimę Trinitatis, & ideo ſubijcitur, Gloria Patri. & Filio, & Spiritui ſancto. Cur autem ad Primam loco Pſalmi Confitemini Domino, in Septuageſima dicatur Pſalmus; Dominus regnauit, dictum eſt ſuprà Tractatu tertio, quæſtione quadrageſimatertia. Cur etiam in Dominica Paſſionis, hoc eſt in Cœna Domini, & in illo triduo, in Prima Hora non dicamus Reſponſorium Chriſte Fili Dei viui: dictum eſt & in Tractatu tertio, quæſt. ſexageſimaprima Et cur ad Primam in Paſchate non fiant petitiones, obſecrationes, & poſtulationes, dictum eſt ſupra in Tractatu tertio, quæſt. centeſima. *Nota.*

Verba rubra, quæ ante breuem Lectionem leguntur, ſcilicet, ad Abſolutionem Capituli; quidnam innuant nobis. Cap. XX.

SCiendum eſt, quòd permultæ regulæ, ſeu religiones hoc adhuc habent inſtitutum circa Horarum exſolutionem, nempe; vt, cum peruenerint ad finem orationis, quæ incipit: Domine Deus omnipotens; de choro egrediantur, & domunculam, quam Capitulum, ſeu Pretioſam, appellant, ingrediantur, in qua publicè quilibet ſe accuſat de factis proprijs, ac culpis; quod uidelicet, non ſurrexit benè ad Horam Matutini; quod non humiliauit caput Sacramento, vel

etiam

etiam Prælato: quod non fuit attentus in Choro; quod altercatus eſt cum aliquo fratre, & ſimilia; Deinde pergunt, & finiunt dicere, quæ poſt orationem ſequuntur, ſcilicet, Precioſa in conſpectu Domini, cum ſequen. vſque ad finem: quæ omnia ueluti quoddam Capitulum appellant: Vnde propterea ponuntur illa verba, ſcilicet, ad Abſolutionem Capituli, ideſt, poſt finem confeſſionum culparum; quas fecerunt Fratres, & cæteri, dicentes Officium, dicitur; Dominus autem dirigat corda; & corpora noſtra, &c. iuxta temporum varietates, ac viciſſitudines prout videtur deſcriptum, ſeu ordinatum in ipſo Breuiario.

SVMMARIA

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM SEPTIMÆ PARTIS SEXTI TRACTATVS

1 *In hora Tertia cur Deum laudamus.*
2 *Rupertus Abbas quid dicat de hora Tertia.*
3 *Hora Tertia cur non Secunda appelletur cum Primam ſubſequatur horam.*
4 *Capitulum cur poſt Hymnos, & Pſalmos ſuccinamus.*
5 *Verſus Capituli quid.*

De Hora Tertia.

Cur Hora Tertia teneamur Deo laudes exſoluere.
Cap. I.

HOra Tertia, inquit Gulielmus in ſuo Rationali, Deo laudes exſoluimus, quoniam ſecundum Marcum, Ieſus linguis Iudæorum morti adiudicatus eſt, & à Pilato ad columnam ligatus eſt, & flagellatus, meritò ergo ait ille, hora illa oramus, vt ſicut ſcilicet ab Adã per Diaboli ſuggeſtionem à nobis ſeparatus eſt, ita per Chriſti crucifixionẽ dignetur eadem hora Spirituſſanctus in corda noſtra infundi. In hac etiam, inquit ipſe, hora, repromiſſus Spirituſſanctus, datus eſt Apoſtolis, & viſibiliter Dei magnalia loquebantur. Vnde in Actibus Apoſtolorum dicitur; Non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia. Hac etiam de cauſa dicitur Hymnus, Nunc Sancte nobis Spiritus &c. Dicitur etiam Pſalmus, Legem pone mihi Domine, quia tũc Lex noua data eſt Apoſtolis.

Lib. 5. c. 6. *Geneſ. 3.* *Ioan. 14.*

Quid de Sanctiſſima hac hora Tertia Rupertus Abbas.
Cap. II.

HOra Tertia, inquit Rupertus, duplici ratione ſplendet inſignis, namque hac hora Dominus Ieſus ſpinis coronatus, & linguis Iudæorum crucifixus eſt; iuxta illud: Filij hominum, dentes eorum arma, & ſagittæ, & linguæ eorum gladius acutus, videlicet, quia Pilato iudicante illud non admitti, firmauerunt ſibi ſermonem nequam,

Lib 1. c. 3. *Matt. 27.* *Mar. 15.* *Pſal. 56.* *Pſal. 93.* *Io. 19. et 7.*

pertinaciter clamãtes, crucifige, crucifige. Et Spiritusſanctus qui in remiſſionem peccatorum non fuerat datus, antequam Ieſus eſſet glorificatus, ſuper naſcentem Eccleſiam in igneis linguis effuſus eſt. Et impletum eſt diſcipulis promiſſum Domini dicentis: Vos autem Baptizabimini Spiritusſancto non poſt multos hos dies. Quid verò dicat Iudocus de ſæpè memorata benedicta Hora non eſt quod in medium afferatur, ille ſiquidem dicit, quæ Durandus narrat. Non eſt tamen ſilentio hic prætereundus ille tantus vir, ſcilicet, Caſſianus Heremita, qui ſicut nouus, ſed profectò grauiſſimus, iterum hic Romæ apparet, ità etiã noua de Horis Tertia, Sexta, & Nona, ac grauiſſima profert. Ait enim ille; his enim tribus temporibus etiam Danielem Prophetam quotidie feneſtris apertis in cęnando, preces Domino fudiſſe cognoſcimus. Nec immeritò hæc ſpecialius tempora religioſis ſunt Officijs deputata; in his ſi quidem promiſſionum perfectio, & ſumma noſtræ ſalutis eſt adimpleta. Hora namque Tertia, repromiſſus olim per Prophetas Spiritusſanctus ſuper Apoſtolos in orationum officio conſtitutos deſcendiſſe primitus comprobatur. Nam cum pro elocutione linguarum, quę ab eis infuſione Spiritusſancti profluebat, gens incredula Iudæorum, obſtupeſcens pariter, & uidens, diceret eos muſto repletos: ſtans Petrus in medio eorum ait, Viri Iſraelitæ, & qui habitatis Hieruſalem vniuerſi, hoc uobis notum ſit, & auribus percipite verba mea: Non enim, ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia, ſed hoc eſt, quod dictũ eſt per Prophetam Ioel, & erit in nouiſſimis diebus dicit Dominus, effundam de Spiritusſancto meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij ueſtri, & filiæ veſtræ, & iuuenes veſtri ſciſſiones uidebunt, & ſeniores veſtri ſomnia videbunt, ſomniabunt, & cætera: quæ omnia hora Tertia videmus impleta, Sanctique Spiritus vaticinatum per Prophetas aduentum eodem tempore ſuper Apoſtolos commeaſſe.

Act. 1. et 2. *Ioan. Caſſia. l. 3. c. 3.* *Dan. 6.* *Ioel 2.* *Eſai. 44.* *Act. 2.* *Ioel. 2 cap.*

Hæc Hora Tertia cur non Secunda appellatur, cum Primam ſequatur Horam. Cap. III.

ROget hic fortè aliquis, dicens: quibus de cauſis non potius hãc Horam, quam Tertiam horã appellamus, Secũdam Horam uocemus, quam Tertiam: ſed huic quæſtioni occurrit Iudocus dicens; neque eam quæ proximè ſequitur Primam Horam in deſignando tempore Eccleſiaſticorum Officiorum Secundam appellare quis rectè poteſt, tum quod hic non eſt attendendus naturalis, & continuus numerorum ordo, ſecundum quem ordinem, Primo Secundum ſubijcitur, Secundo Tertium, & Tertio Quartum: quemadmodum huiuſmodi ordo ſeruatur in ſupputandis horis horologiorum, ſed ſolum aduertenda eſt illarum Horarum denominatio, quæ in ſacris literis manifeſtius ſunt annotatæ, & in quibus aliquod myſterium, aut ueteris, aut nouæ Legis peractum legitur: Secunda ſi quidem hora neque in Sacris Scripturis celebrata inuenitur, neque in ea aliquod pręcipuum, aut inſigne redemptionis noſtræ Sacramentum memoratur fuiſſe completum: Eadem

Lib. ſecũdo, de Horis can.

etiam

etiam ratione neque Quarta, neque Quinta hora, aut reliquæ continuatione naturali ordine numerandi occurrentes, hic quæritandæ ſunt, aut nominandæ: quoniam hic non de horarijs temporum ſpacijs fit ſermo.

Poſt dictos Hymnum & Pſalmos, cur Capitulum ſuccinamus. *Cap.* *IIII.*

DIctum eſt ſupra à nobis paulò ante, propter quid Hymnum: Nunc Sancte nobis Spiritus dicatur in hora Tertia. Pari modo cur Pſalmum, Legem pone mihi, recitemus hac Hora ipſa; nempè, quia tūc lex noua data eſt Apoſtolis. Quoniam uerò homo per legem Dei à morbo peccati ſanatur, iuxta illud Sapientiæ: Nec herba, nec Malagma ſanat eos, ſed tuus ſermo Domine: ideo dicimus Capitulum; ſana me Domine, & ſanabor: ſaluum me fac, & ſaluus ero: quoniam laus mea tu es: quod deſumptum eſt ex decimoſeptimo capite Hieremiæ prophetę. *Pſal. 118.* *Sap. 16.* *Hier. 17.*

Verſus Capituli prædicti quid. *Cap. V.*

RVrſus quia homo non poteſt ſanari niſi conſeruetur: ideo ſequitur verſus; Adiutor meus eſto, quaſi dicat, quamuis liber, & ſanus in uia tua ſim conſtitutus: tamen non ſufficio ſine tuo adiutorio peruenire ad illam meridiem, de qua dicitur: Indica mihi ubi paſcas, ubi cubas in Meridie. Deinde ſubijcitur, Ne derelinquas me: ideſt, inceptum meum ne intermittas, quia ſine te nihil eſt conatus meus, neque deſpicias me; ideſt, ne contemnas, quod ego mortalis te æternum audeo quærere; quia tu es Deus meus, qui me creaſti, & recreaſti, ſalutaris meus, ideſt qui ſanas plagas peccati mei. Cætera, quæ circa hanc Sanctam Horam forent trutinanda, non obſeruo: quoniam nec maiores noſtri illa obſeruarunt: & ſi illi millies me peritiores nō tetigere ea, cur ego, qui illorum dicta, non autem mei aliquid in medium afferre intendo propriæ puſillitatis, ac imperitiæ oblitus officium magnorum, grauiumque Doctorum ſubire contendam: Præterquam quod etiam ipſe circa hæc breuitatis amator eſſe cupio: ne ſic alijs tędio ſim.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
OCTAVÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Hora Sexta ad quid inſtituta ſit.*
2 *Gulielmus quid in Rationali de hac Hora dicat.*
3 *Iudocus quid de hac dixerit Hora.*
4 *Pſalmus Defecit, vt quid in hac Hora Tertia dicatur.*
5 *Reſponſorium cur dicatur.*

De Hora Sexta.

Hora Sexta ad quid inſtituta. *Cap.* I.

Lib. 1. c. 4. De Diuino Offic. Ioan. 12. Ibidem.

HOra Sexta Chriſtus Dominus propter nos (ait Rupertus) in cruce exaltatus eſt, ut ad ſe omnia traheret, & extincto modico lumine Iudæorum, de quo ipſa lux uera dixerat; Adhuc modicum lumen in uobis eſt, currite, dum lucem vitæ habetis, ut non tenebræ uos compræhendant: corporalibus quoque ſuper terram irruentibus tenebris lumen verum tranſiuit ad illuminationem gentium.

Quid de hac ſacra Sexta Hora intendat Gulielmus. *Cap.* II.

Guliel. lib. 5. cap. 7. Ioan 19. Act. 1. Cant. 5.

HOra Sexta, inquit ille, pro nobis crucifixus, & clauis confixus eſt Chriſtus, quare tenebræ ſuper omnem terram factæ ſunt, ut ſol in morte Domini ſui lugens, ſe quaſi nigris tegeret veſtibus, ne illum crucifigentibus lumen præberet. Hac etiam Hora in die Aſcenſionis cum Diſcipulis diſcubuit. Meritò ergo Eccleſia illa Hora Deo laudes exhibet, gratias ei agens, quia pro ipſa Chriſtus pati voluit, propter quod ipſum diligit uehementer. Vnde in Canticis, Nuntiate dilecto, quia amore langueo.

Quid Iudocus in hac Sacra Hora dicat. *Cap.* III.

Lib. 2. De Hor. Can.

DEnique quę de hac ſalutari nobis Hora memoret Iudocus, minimè ſilentio prætereundum cenſui. ait enim ſic; Porrò Hora Sexta perſoluuntur Deo quotidianæ laudes in memoriam eximiæ illius Charitatis,

ritatis, qua pro noſtra redemptione ea Hora cruci eſt affixus: quemadmodum dicit Ioannes; Erat inquit, Paraſceue Paſchæ Hora quaſi Sexta: & Lucas; Erat autem ferè Hora Sexta, & tunc etiam ſubito obortæ ſunt, (vt ait Matt. & Luc.) tenebræ per uniuerſam terram ab Hora Sexta uſque ad Nonam, ut Sol pullus, & ater ſuo lumine contracto, ſuum, & omnium viſus fuerit eluxiſſe conditorem. Rurſus eadem Sacra adnotatur Hora; qua Dominus noſter uolens oſtendere noſtræ ſalutis deſiderium, quo flagrabat, à muliere Samaritana aquam petiuit, & illi ſuæ ſalutaris doctrinæ (& per illam Samaritanis omnibus) fluenta communicauit, ſui cognitionem, quod eſſet verè Saluator mundi ipſis elargiens, atque ſub illorum typo ſe in Sexta ætate toti mundo per ſuſceptam carnis diſpenſationem benignus manifeſtans, Saluatoremque declarans. Non ſubticuit id diuinus Euangeliſta, cum ait; Erat autem ibi fons Iacob: Ieſus autem fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſuper fontem. Hora autem erat quaſi Sexta, venit mulier de Samaria hauriens aquam. Eandem denique beatiſſimus Petrus, orationi intentus, viſionem habuit, de populo gentium in vnum Eccleſiæ ſinum per fidē congregando, cum vidit linteum deſcendens de cœlo, plenum quadrupedibus, uolatilibus, & reptilibus, quemadmodum Acta Apoſtolorum teſtantur: Aſcendit (inquiunt) Petrus in ſuperiora, ut oraret circa Horam Sextam. Ioannes autem Caſſianus Heremita ſic ipſe quoque de hac Sancta Hora fatur; Hora autem Sexta immaculata hoſtia, Dominus noſter, atque Saluator oblatus eſt Patri, crucemque pro totius mundi ſalute conſcendens, humani generis peccata deleuit, & ſpolians principatus, & poteſtates, traduxit palam, uniuerſoſque nos obnoxios, atque conſtrictos inſolubili chyrographi debito liberauit, tollens id de medio, & crucis ſuæ affigens trophæo.

Ioan 19. *Luc. 23.* *Matth. 27.* *Ioan. 4.* *Act 10.* *Ioan. Caſſ. lib. 3. c. 3.*

Pſalmus Defecit in ſalutare tuum anima mea: propter quid ad hanc Sextam Horam dicatur. Cap. IIII.

SEd ad hanc Sanctiſſimam Sextam Horam ideo recitamus Pſalmum, Defecit in ſalutare tuum anima mea, &c. quoniam, propter Chriſtum, qui paſſus eſt pro nobis, nos elanguentes, ut diximus, anima noſtra in ſalutare Dei tendens, & illud ſentiens, à terrenis ipſa deficit, & ex magno beneficio accepto, affligitur quaſi ex dilectatione.

Vt quid Reſponſorium dicatur. Cap. V.

ET ob hoc etiam dicitur Reſponſorium, Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo, ſupple: quia dignatus eſt pati pro me, ideſt, pro ſalute animæ meæ.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
NONÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Hora Nona quorſum inſtituta, & cur in ea Laudes Deo dicamus.*
2 *Iudocus quid de hac ſentiat Hora.*
3 *Gulielmus quoque.*
4 *Reſponſoria Dominicarum, quomodo reſpondeant in Tertia, Sexta, & Nona conuenienter Reſponſorijs Ferialibus.*

De Hora Nona.

Hora Nona quorſum inſtituta, & cur in ea Hora laudes Deo dicamus. Cap. I.

Lib. 1. c. 9. de diuin. Officijs. Matth. 27. Luc. 27. Marci 15.

NOna quoque Hora, ait eximius Doctor Rupertus, iure in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Ieſus voce magna emiſit ſpiritum, latrone admiſſo in paradiſum; & venia quamuis ſero veraciter pœnitentibus, & confitētibus dedicata: & reciſſo uelo Legis, & Prophetarum, cæpimus reuelata facie contemplari gloriam Domini. Tunc etiam latere eius perforato, formandæ Eccleſiæ profluxerunt Sacramenta, ſanguis, quo redimimur: aqua qua abluimur.

Quid de hac Sacratiſſima, & ſplendidiſſima Hora Nona dicat Iudocus. Cap. II.

CLichtoueus verò hæc de hac celeberrima Hora Nona in medium affert, & ait; Demum Hora Nona quotidianis laudibus Sancta Eccleſia Deum concelebrat in memoriam amariſſimæ Paſſionis Domini, quam illa Hora pro nobis perpeſſus eſt. Nam vt Sacri ſcribunt Euangeliſtæ, circa Horam Nonam, clamans uoce magna expirauit.
Matth. 27. Circa eandem etiam Horam deſcendit ad inferna, vt Sanctos inde
Ioan. 19. Patres liberaret, & de principe huius mundi triumpharet. Denique vnus militum circa eandem Horam lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis, & aqua, in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Eadem quoque Hora Diſcipuli Domini ad orationem conuenire ſunt

ſunt ſoliti, quemadmodum Acta perhibent Apoſtolica de Petro, & Ioanne, quod aſcendebant in Templum ad Horam orationis Nonam, & cętera.

Quid de hac ſæpè memorata ſolennique Hora Nona referat Guilielmus. Cap. III.

HOra Nona (ait ille) Chriſtus clamans emiſit ſpiritum. Mori enim voluit pro homine illa Hora in quá Hora homo de paradiſo expulſus eſt: Et in eadem Hora per mulierem, & lignum redemit, quos per mulierem, & lignum deceperat hoſtis, ut ars artem falleret, & medelam ferret inde, vnde hoſtis læſerat. In eadem quoque Hora, miles latus Chriſti aperuit, ex quo duo noſtræ ſaluationis Sacramenta, ſcilicet aquam Baptiſmi, & Sanguinem noſtræ redemptionis nobis eduxit, & uelum Templi ſciſſum eſt, & monumenta aperta ſunt. Eadem Hora inferna penetrans, inextricabiles Tartari tenebras, ſeraſque eius comminuens, captiuitatem Sanctorum ſecum tranſuexit ad cœlos, igneaque romphea ſubmota, antiquum incolam in Paradiſo reſtituit. Eadem etiam Hora cœtus Apoſtolorum ad orandum conuenire conſueuit; & Petrus, & Ioannes aſcendebant in Templum cauſa orationis. Petrus quoque eadem Hora aſcendit in cœnaculum oraturus, quando raptus eſt in extaſim; & linteolum plenum reptilibus de cœlo ante ſe dimitti uidit, audiens, Petre macta, & manduca. Meritò igitur propter has prærogatiuas hac Hora Deum Eccleſia laudat, dicens Pſalmum, Mirabilia teſtimonia tua, &c. Reſponſorium. Redime me Domine: orans pro ſua redemptione; ne oblita eſſe videatur, quod tali Hora redempta eſt. Caſſianum modò audiamus ſic de hac ipſa quoque Hora differentem. Hora verò Nona, inquit ille, Chriſtus inferna penetrans inextricabiles Tartari tenebras coruſcatione ſui ſplendoris extinxit, portaſque eius æreas effringens, ac ſeras ferreas conterens, captiuitatem Sanctorum, quæ clauſa tenebris immitis tenebatur inferni, ſalubriter captam tranſuexit ſecum ad cœlos, igneaque romphea ſubmota, antiquum incolam Paradiſo pia confeſſione reſtituit.

lib. 5. c. 8. In Rationali. Ioan. 19. Iac 45. Pſal. 107. Act. 3. Act. 10. Caſſia. Herem. Lib. 3. c. 3.

Reſponſoria Dominicarum quomodo correſpondeant in Tertia, Sexta, & Nona conuenienter Reſponſorijs Ferialibus. Cap. IIII.

SEd prius quam huic Sanctæ, ac benedictæ Horæ Nonæ imponamus extremam manum, aduertere poſſumus, quod Reſponſoria Dominicalia in tribus Horis, ſcilicet, Tertia, Sexta, & Nona, conuenienter reſpondent Reſponſorijs Ferialibus, ſiquidem in Reſponſorio Feriali, nempè ad Tertiam, quod eſt; Sana animam meam, &c. petitur ſanitas vulnerum, quæ præterita peccata fecerunt: & in Reſponſorio Dominicali, videlicet, Inclina cor meum, &c. & in Verſi-

culo Auerte oculos, &c. petitur cautela de futuris, quod fit in impfectione diuinorum mandatorum. Item in Feriali Reſponſorio, ſcilicet; Benedicam Dominum in omni tempore. In Dominicali Reſponſorio fit iugis diuinæ laudis promiſſio: dicimus enim Benedicam Dominum in omni tempore. In Dominicali Reſponſorio, ſcilicet, In æternum Domine, &c. fit promiſſi impletio. ibi enim promittit ſe laudaturum, & ſic laudat. Ad hæc in Reſponſorio Feriali Horæ noſtræ præſentis Nonæ, ſcilicet, Redime me Domine, &c. petitur redemptionis effectus: quo fit, vt vis mentis, id eſt, amor, ſit directus ad Deum. & in Reſponſorio Dominicali, ſcilicet, Clamaui in toto corde meo, promittitur effectus cordis, id eſt, amoris, ſcilicet, clamor ad Deum ex amore: eſt enim clamor cordis.

SVMMARIA

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM DECIMÆ PARTIS SEXTI TRACTATVS

1 *Veſperę ad quid inſtitutę ſint.*
2 *Iudocus quid dicat circa hanc Veſpertinam Horam.*
3 *Quid Rupertus quoque referat.*
4 *Quinque Pſalmos cur cantemus in Veſperis.*
5 *Veſpertinum & Matutinum Officium hęc duo cur cęteris Horis in numero Pſalmorum pręferantur.*
6 *In Veſperis ut quid fiat ſępe Pſalmorum mutatio.*
7 *Capitulum cur poſt Pſalmos recitemus.*
8 *Hymnus poſt Capitulum quid.*
9 *Canticum Beatę Marię Virginis propter quid ſic frequenter & continuè omnibus diebus ad Veſperas canamus.*
10 *Magnificat cur cantetur in Sexta Laude.*
11 *Mortuorum Officium cur non habeat Secundas Veſperas.*
12 *Sanctorum Officium habet Primas, & ſecundas Veſperas.*

De Hora Veſpertina.

Vt quid Hora Veſpertina ſit inſtituta ad dandum Deo Laudes. Cap. I.

CATHOLICA Dei Eccleſia Chriſto in hac Sacratiſſima Hora Veſpertina, gratias ideo agit, quoniam ipſa primum eius ſponſi Chriſti recolit aduentum; qui fuit vergente mundi Veſpere, ideſt, ultima ætate: Vnde Apoſtolus: Nos ſumus in quos fines ſæculorum deuenerunt. *1. Cor. 10.* Præterea Chriſtus in Veſpere de Cruce *De pœn.* depoſitus fuit. Eadem quoque Hora in Cœna Sacra- *diſt. 3. c. ſic* mentum corporis, & ſanguinis inſtituit: pedes Diſcipulorum lauit: *enim.* Diſcipulis euntibus in Emaus in habitu peregrini in fractione panis ſe *Luc 19.* manifeſtauit. *Matt. 27.* *Luc. 24.*

De hac Sacratiſſima Hora Veſpertina quid Iudocus referat. Cap. II.

AMplius circa hanc Sacratiſſimam Veſpertinam Horam ſic fatur Clichtoueus: Veſpetas, inquit ille, dici plerique autumant, à Ve-
Luc.9. ſpere ſtella, quæ in crepuſculo apparere ſolet, & diei extremitatem annunciare: quoniam circa declinationem diei, & finem Officij celebrari eſt inſtitutum; & id quidem in memoriam depoſitionis Domini de
Matt.27. Cruce circa illam Horam à uenerabili,& pio Ioſeph,atque Nicodemo,
Exod.12. permittente Pilato factam. Etiam in recordationem inſtitutionis Sanctiſſimi Sacramenti Euchariſtiæ, quod Veſpere facto poſt manducationem agni Paſchalis typici coram Diſcipulis ſuis in vltima cœna Do-
Luc 24. minus inſtituit, ut perhibent Euangeliſtæ. Præterea circa eandem Horam duobus diſcipulis euntibus in Emaus apparuit Dominus poſt Reſurrectionem in ſpecie,& forma peregrini, qui ſcripturarum interpretatione eos illuminauit,& demum in fractione panis ſe illis exhibuit cognoſcendum; Mane(inquiunt illi ad Dominum) iam eloquijs eius inflammati,nobiſcum Domine, quoniam aduesperaſcit, & inclinata eſt iam dies.Habes de Clichtoueo; Audi nunc alterum grauiſſimum uirum,& Doctorem egregium circa hanc Horam.

Quid de hac Hora loquatur Rupertus. Cap. III.

Lib. 1. c.6. De Diuin. Offic. PRæterea Rupertus Abbas hæc ſentit de ſæpè dicta Hora Veſpertina: nempè ait; Veſpere Dominus panem,& uinum aſſumens, & in ueritate ſuũ corpus,& ſanguinem repræſentans,ſuis portatus in manibus,
Matt. 26. teſtamentum ſcribit ſuis hæredibus,humilitatem, ſcilicet, & charita-
Luc 22. tem, lauando pedes diſcipulorum maximè commendans. Iterumque
Ioan 13. recumbens longi ſolennitate ſermonis, amicis, & filiolis iam moritu-
Matt 27. rus ultimum Vale dixit. Item in Veſpera ſpecialiter; In ueſpera nihilo-
Luc.24. minus apparens uiuus,habitu peregrini, cognoſcitur in fractione panis; & hoſpitalia diſcipulorum corda iniecto ſuæ charitatis igne ſuccendit: hæc,& alia multa ante,& poſt dicit in Hora Veſpertina, ſed nõ omnia illa huc transferre uolui, ne Lectorem tædio afficerem. Caſſianus uerò ita de hac Hora ratiocinatur. De Veſpertinis autem, ait ille, ſacrificijs,quid dicendum eſt, quæ iugiter offerri etiam in veteri Teſtamento Lege Moſayca ſanciuntur? Holocauſta enim Matutina, & Sacrificia Veſpertina cunctis diebus in templo, licèt figuralibus Hoſtijs etiam ex eo probare poſſumus indeſinenter oblata, quod à Dauid canitur; Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium Veſpertinum: Quo in loco de illo quoque uero ſacrificio Veſpertino ſacratius intelligi poteſt, quod ueſpere à Domino Saluatore ornantibus Apoſtolis tradebatur, cũ initiaret Eccleſiæ Sacroſancta myſteria, uel quod ipſo die poſtero ſacrificium ueſpertinum,in fine ſcilicet ſæculorum,eleuationem manuum ſuarum

pro

pro ſalute totius mundi oblatus eſt patri, quæ extenſio manuum eius in patibulo, ſatis propriè eleuatio nuncupatur. Omnes enim nos in inferno iacentes eleuauit ad cœlos, ſecundum promiſſionis eius ſententiam, dicentis: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.

Cur Sancta Dei Ecclesia in hac Hora quinque cantet Pſalmos. Cap. IIII.

DIcit autem in hac Hora Eccleſia quinque Pſalmos, primò, propter quinque Chriſti vulnera, qui pro nobis obtulit Sacrificium in Veſpera mundi. Secundò, ad correctionem; vt uidelicet, defleamus, & petamus ueniam peccatorum, quæ in die per quinque ſenſus corporis, & ad nos intrant. Tertiò, per ipſos quinque Pſalmos munit ſe Eccleſia contra nocturnales tribulationes: hæc enim Hora inſinuat fletum eorum quibus occidit Sol iuſtitiæ: & ita ſunt Veſperæ illius; de quo dictum eſt: Ad Veſperam demorabitur fletus, qui durabit uſque ad Matutinum, ideſt, quouſque Sol fidelibus oriatur: qui occiderat peccatoribus, ſecundum quod dicitur; & ad Matutinum Lætitia. Et propter eaſdem etiam cauſas pectus quinque digitis tundimus. *Hora Veſpertina, quid inſinuet.* *Pſal. 29.*

Veſpertinum, & Matutinum Officium hæc duo, cur cæteris Horis in numero Pſalmorum præferantur. Cap. V.

NOtandum nobis eſt, quod Veſpertinum, Matutinumque Officium cæteris Horis in numero Pſalmorum ideo præferatur; quoniam in ſenaria operum diſtinctione Veſpere, & Mane ſolummodo memorantur, & in ueteri Lege Matutini, & Veſpertini Officij antiquitas commendatur. Vnde Pſaltes: Veſpere, & mane narrato, & annunciato, &cæt. *Pſal 54.*

Cur in Veſperis fiat mutatio Pſalmorum. Cap. VI.

SEd nec hoc omittendum eſt, ſcilicet, quod in Veſperis cantantur Pſalmi ſecundum materiam diei; ut ecce: In ſeptima die, ſcilicet, in Sabbatho, propter Reſurrectionem, quæ ſequitur agimus de Victoria, & laude Dei: Vnde in primo Pſalmo, ſcilicet, Benedictus Dominus, ad literam agitur de Victoria Dauid contra Goliath: quantum uerò ad ſpiritualem ſenſum de Victoria noſtra. Quia ergo poſt uictoriam nihil reſtat, niſi laudare Dominum, per quem Victoriam habemus: ideo ſequuntur quatuor Pſalmi, qui ſunt de laude. In primo enim laudem promittit Eccleſiæ, Exaltabo te. In ſecundo ſeipſum incitat; Lauda anima mea Dominum. In tertio alios inuitat, Laudate dominum. In quarto congratulatur cœleſti Hieruſalem, dicens Lauda Hieruſalem Dominum, &c. & ſic de alijs Ferijs, & Pſalmis dicito. *Pſal. 143.* *Pſal. 144.* *Pſal 145.* *Pſal. 146.*

At

At Horarum, temporiſue mutatio circa Veſperas dicendas; hoc eſt, quare in Quadrageſima dicantur Veſpere ante prandiũ ferialibus diebus poſt nonalem Miſſam, hic inſuper dicendum eſt: & quidem Dominus Archidiaconus Florentinus in cap: ſolent, de conſecra. diſt: huic noſtræ petitioni hanc dat reſponſionem, uidelicet, quoniam ieiunium Quadrageſimæ maioris celebramus ad imitationem Chriſti: Et quia Chriſtus ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, nihil comedens, deberemus & nos toto illo tempore ieiunare nulla die, uel hora comedentes, ſicut & ipſe non comedit: & quia hoc nos facere non poſſumus propter defectum naturæ, ſaltem toto die ieiunando, uolumus modo, quo poſſumus eum imitari: At quia inſtante, & urgente famis neceſſitate, non poſſumus expectare ut finiatur dies, expectamus ſaltem, ut Horæ diurnales finiantur, Horæ ſcilicet, quæ in die ſunt celebrandæ, quarum ultima eſt Officium Veſpertinum. Completorium enim, quod ſequitur, licet deputetur huic diei, quaſi complens ipſam, non tamen decantatur in hac die, ſed poſt finem ipſius in principio ſequentis diei: quia ſecundum computationem Canonicam à Veſpertino tempore incipit ſequens dies: ſed ſecundum leges humanas à media nocte, quod idem uidetur: Athenienſes verò ab Occaſu, Babylonij ab Ortu; at Arabes à Meridie.

L. More Rom. de ferijs.

Cur Pſalmos ſequatur Capitulum. Cap. VII.

Sed quoniam exultatio ſæpe negligentiam parit: iccirco poſt recitatos Pſalmos cantamus Capitulum, ſeu Lectionem, quod quaſi hominem reuocat ad Cor.

Hymnus poſt Capitulum quid. Cap. VIII.

Eſt nobis aduertendum, quod Hymnus cantatur poſt Lectionem, ideo à nobis; quia Hymnus locum Reſponſorij, quod dicitur poſt Lectiones, obtinet: Vnde ne omnino amittamus exultationem, & gaudium, Hymnum ſtatim poſt Capitulum dulciter concinimus.

Propter quid continuè in omnibus diebus cantemus Canticum Beatæ Mariæ Virginis. Cap. IX.

Ideo autem Canticum Beatæ Mariæ Virginis quotidie in Veſperis dicitur à nobis, ut frequenter Dominicæ incarnationis memoria, animas fidelium in opere Dei, & in doctrina ſe exercentium ad deuotionem operis incepti accendat. In Cantico enim ipſo notantur cogitationes, ſicut in Pſalmis notantur opera. Si ergo diligenter Beatę Mariæ actus, & dicta ſæpe recolimus, obſeruantia caſtitatis & uirtus operationis ſemper ad ipſius orationis imitationem perſeuerabũt in nobis. Nec etiam nos mouebit fauor indebitus humanus: non temporalium immoderatus appetitus: non temporalis affectio: non de impetrāda de-

da demum peccatorum venia deſperatio nempe non nos mouebit fauor inhumanus: quia cum Beata Virgo commendaretur à Beata Eliſabeth dicente: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me, &c. Non ipſa Virgo virginum mota fuit humano fauore, ſed ſeruans humilitatem clamauit: Magnificat anima mea Dominum, &c. Non mouebit nos immoderatus temporalium appetitus; quia dixit Dominus: Diuites dimiſit inanes, depoſuit potentes de ſede; non temporalis mouebit nos afflictio, Deus exaltat humiles. Vel ideo inde inoleuit conſuetudo, vt in Officio Veſpertino cantetur Canticum Beatæ Mariæ virginis, & potius in Veſperis, quàm in alijs Officijs. Primò, quoniam ſecundum Bedam in Lucam 1. in ipſa veſpera mundi ſuo ſingulari aſſenſu mundo ſuccurrit perdito. Secundò, quia per hoc fit incarnationis in veſpera mundi factæ iugis recordatio. Tertiò, quia ipſa eſt ſtella maris, quæ in huius mundi veſpere nobis lucere cœpit, ſicut veſpera ſtella in initio noctis lucere incipit: De hac materia uide quæ dixi in expoſitione Hymni Aue maris ſtella &c. vt mens noſtra per diem uarijs fatigata cogitationibus, imminente hora quietis, ſcilicet, noctis tempore, recolendo dicta Dei genitrix quicquid ſuperfluum, uel nociuum diurna euagatio contraxerit, totum hoc precibus, & lachrymis ea intercedente mundetur. Quintò, quia Virgo portauit Dominum in ueſpera mundi. Luc. 1. Luc. 1. Beda in Luc. 1.

Magnificat cur cantetur in Sexta Laude. Cap. X.

RVrſus hoc Sanctiſſimum Canticum in Sexta cantatur Laude; quia Dominus in Sexta uenit ætate, ſicut & Canticum Simeonis in ſeptima, propter ſeptimam ætatem quieſcentium.

Mortuorum Officium, cur non habeat Secundas Veſperas. Cap. XI.

MOrtuorum Officium incipit à Veſperis, non tamen habet Secundas ueſperas, ad notandum quod hoc Officium finem habebit, quando animæ ſaluandorum ab omni pœna liberatæ; æterna beatitudine fruentur.

Sanctorum Officium habet Primas, & Secundas Veſperas. Cap. XII.

SEd Sancti de quorum glorificatione in anima iam certa eſt Eccleſia, Primas, & Secundas ueſperas habent. Primas enim habent pro glorificatione animæ iam percepta. Secundas pro glorificatione corporis, quam habebunt, quæ nunquam finem habebit.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
VNDECIMÆ PARTIS
SEXTI TRACTATVS.

1 *Completorium cur inſtitutum ſit ad dandum Deo Laudes.*
2 *Quid de hac Completorij Hora dicat Iudocus.*
3 *Quidque diſputet Durandus.*
4 *Completorium, vt quid incipiat, præter morem aliorum Officiorum, & aliarum Horarum.*
5 *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter, cur in Completorio dicamus.*
6 *Gloria Patri, ut quid poſt prædicta dicamus.*
7 *Pſalmi quatuor, vt quid dicantur in hac Hora.*
8 *Pſalmus, Qui habitat in adiutorio, cur in hac dicatur Hora.*
9 *Pſalmus, In te Domine ſperaui, cur in hac Hora habeat tantum ſex Verſus.*
10 *Pſalmi cur in hac Hora Hymno anteponantur.*
11 *Hymnus huius Horæ cur ſit inuariabilis.*
12 *Canticum Simeonis cur in Completorio cantemus.*
13 *Cantica Euangelica cur in Laudibus, Veſperis, & in Completorio concinamus.*
14 *Preces cur dicamus in Completorio.*
15 *Confeſſionem cur facimus in hac Hora.*
16 *Regina cœli Antiphona, quomodo in vſu eſſe cęperit.*

De Completorio.

Completorium cur inſtitutum. *Cap. I.*

Lib. 1. c. 7. De Diuin. Offic. Mar. 14. Luc. 22. Eſa. 63. Epheſ. 2. Ioan. 10.

RVPERTVS Abbas de hac Completorij Hora loquens, ait, Hora Completorij nobis illud memorat de Paſſione Domini, quod iam egreſſo Iuda pauere cępit, & tædere, factusq́; in agonia, prolixius orauit; & ſanguineas guttas proſtrato corpore ſudauit, torcular tunc ſolus calcans: Et in futuro ſanguinem Martyrum pro ſe fundendum præfigurans. Itemque illud de Reſurrectione eius, quod priuſquam fecerat pacem inter

Deum,

Deum, & homines legatus fidelis, rediens euangelizauit nobis ſtâs in medio diſcipulorum eius,& dicens eis,Pax vobis.

Quid de hac Completorij Hora dicat poſt Durandum, Iudocus. Cap. II.

POrrò de hac Sanctiſſima Hora fatur ſic Clichtoueus,dicēs, Completorium uerò dictum putant, quod in eo compleatur Officium quotidianæ Laudis Deo ab Eccleſia exſoluendæ: quandoquidem abſoluto Completorio, nullum aliud ſupereſt illius diei peragendum Orationis ſacrificium: hæc ratio placet; verumtamen ſunt alteram alterius uiri non ſpernendæ authoritatis,dicentis, quòd ideo Completorium dicitur: quia completis horis omnibus diei dicitur: Vnde hic non vult,ut hæc dictio,Completorium,ad Officium referatur, ſed ad tempus diei completum; quod ſumpſerit nomen à Completis Horis diei: ſed hæc quæſtio, cum nullius ſit momenti, hic finiatur. Sequitur Iudocus; celebrabatur autem & id in poſtremo loco in memoriam ſepulturæ Domini,quæ reuerenter,& deuotè illi exhibita eſt cum aromatibus,& ſyndone munda circa illius diei terminum; quemadmodum teſtantur Euangeliſtæ. Circa eandem etiam Horam Completorij Dominus noſter,deuicta morte rediuiuus diſcipulis in domo ob metum Iudæorum clauſis ianuis apparuit, & ſuæ Reſurrectionis teſtimonia certiſſima in oſtenſione manuum, & lateris, manducatione, locutione,& cæteris argumentis præbuit;ut ſcribit Ioannes, dicens: Cum ſero eſſet die illo una Sabbathorum,& fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum, uenit Ieſus, & ſtetit in medio, & dixit eis, Pax vobis.& Rupertus, & Iudocus in fine orationis ipſi conueniunt; Audi modo Durandum, à quo Iudocus fatetur ſe tranſtuliſſe quæ ipſe dixit.

Matt 27.

Ioan.20.

Quid circa hanc Completorij Horam differat Gulielmus. Cap. III.

IN Hora Completorij,inquit Durandus, Chriſtus orauit patrem. Eadem quoque hora ſanguineas guttas ſudauit: Et etiam corpus eius in ſepulchro poſitum fuit, & cuſtodes deputati: merito igitur in hac Hora, Eccleſia Deo Laudes, & gratias agit; illam etiam in memoriam æterni gaudij celebrat. Completo namque electorum numero, in illa completur gaudium electorum in die generalis retributionis; & inde eſt,quod Completorium ſignificet gaudium. Dicitur autem Completorium; quia in eo completur communis uſus locutionis, cibi, potus, & aliorum, quæ neceſſario pro corporis ſuſtentatione ſumuntur; ſed ſecundum hoc, ſignificat finem uitæ præſentis.

Luc 2.

Nota.

Quam ob rem hoc Officium Completorij incipiat præter morem aliorum Officiorum vel aliarum Horarum. Cap. IIII.

Pſal. 84. AMpſius, inquit Iudocus, ipſius Completorij Officium inchoatur præter morem cęterorum ab eo Verſu Pſalmi octuageſimi quarti: Cóuerte nós Deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuam à nobis, ut per illum in fronte huius Completoriæ orationis, petamus à Deo, ſi in diurnis actibus (qui iam propemodum ſunt tranſacti, & completi) ab eo ſumus auerſi per culpam, & cogitatu maligno, uerbo, aut opere ipſum in die offendimus, nos iterum ad ſe conuertat; animum noſtrum ſęcularibus diſtractum curis, ac terrenis occupatum negocijs ad ſe reuocet, & colligat, iramque ſuam, quam pro commiſſis in die peccatis meremur, à nobis benignus auertat, ac amoueat.

Vt quid poſt Conuerte nos Deus ſalutaris noſter, &c. dicimus Deus in adiutorium meum intende Domine ad adiuuandum. &c. Cap. V.

DIximus ſuprà rogantes Deum, ut auertat faciem eius à peccatis noſtris; & non ſecundum peccata noſtra faciat nobis Deus: & ne in furore ſuo arguat nos; ſed miſereatur noſtri, peccataq; noſtra per pęnitentiam diſſimulet noſtram: quia poſt hac non curabimus peccare, imo nunc ſucclamamus; Deus in adiutorium meum intẽde: Domine ad adiuuandum me feſtina: ut quod ſuprà diximus: Conuerte nos Deus, referatur ad facta, & præterita peccata tollẽda: At Deus in adiutorium meum intende, ad bona opera futura facienda, quia ſine adiutorio Dei quicquam boni facere non ualemus.

Gloria Patri, cur poſt prædicta ſucclamemus. Cap. VI.

QVia uerò id omne, quod agimus, totum ad Laudem Sanctiſſimæ, & indiuiduæ Trinitatis faciendum eſt; ideo ſequitur Gloria Patri, & Filio, & Spirituiſancto.

Cur quatuor dicantur, in hac Hora Completorij, Pſalmi. Cap. VII.

De celeb. Miſſ. c. In quadam. DIcuntur autem quatuor Pſalmi in Completorio ad obtinendam, remiſſionem peccatorum, quę cõmittimus dum ſumus in hoc corpore ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, uel complexionibus compoſito: ſeu quia corpus ipſum ex his compoſitum contra pericula, & phantaſmata noctis munimus, & Deo commendamus; ideoque tunc dicitur: In manus tuas Domine commendo ſpiritũ meum: & cuſtodi nos.

Pſalmus

Pſalmus, Qui habitat in adiutorio, &c. propter quid dicatur. *Cap. VIII.*

DIcitur, inquam, Pſalmus, Qui habitat in adiutorio altiſſimi, quia in eo promittit Deus liberare Eccleſiam à fure; hoc eſt à Diabolo, nocte incedente, & ideo nocte imminente dicimus illum: ut liberemur à quatuor tentationibus, ſcilicet, à timore nocturno, à ſagitta uolante in die, à negocio perambulante in tenebris, ab incurſu, & dæmonio Meridiano, ideſt, incurrente dæmonio.

Cur Pſalmus, In te Domine ſperaui: qui eſt Secundus in hac Hora habeat tantum ſex Verſus. *Cap. IX.*

AMplius Pſalmus Secundus huius Horæ, ideo ſex tantummodo habet hic Verſus, quoniam Dominus dicendo Sextum Verſum, uidelicet; In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, ſexta ætate, ſexto die in carne obiit. Rectè ergo ſex Verſus tantū habet, eundemq; Pſalmum in Completorio cantamus ut in hac ſexta ætate, in qua per eum redēpti ſumus (ſicut habet finis ultimi uerſus ibi) redemiſti me Domine, Deus ueritatis, confortemur dormitione eius, ut ſcilicet mēbra quieſcant, & cor uigilet, ſicut caro eius in ſepulchro quieuit, & diuinitas vigilauit. Vel Pſalmus Secundus ideo ſex hic conſtat Verſibus, quia dicitur Chriſtum in Cruce pendentem incępiſſe illum Pſalmum: Deus Deus meus: & omnes Pſalmos ſequentes ſeriatim uſque ad dictum Verſum dixiſſe, & ibi finiuiſſe, & ſpiritum emiſiſſe. *Pſal. 21.*

Cur in hac Hora poſtponatur Pſalmis Hymnus. *Cap. X.*

NOtandum eſt autem, quod poſt Pſalmos ſtatim dicitur Hymnus, ea forte ratione: quoniam per bonam operationem peruenitur ad exultationem.

Hymnus huius Horæ cur inuariabilis ſit. *Cap. XI.*

POrrò Hymnus huius Horæ ideo eſt inuariabilis, quoniam in illo petimus liberari à phantaſmatibus, qua liberatione ſemper egemus: ideo illum ſemper in Completorio recitamus.

Canticum Simeonis cur in Completorio cantemus. *Cap. XII.*

CAnimus autem in hac Hora Canticum Simeonis, ſcilicet, Nunc dimittis, &c. quod eſt Lucæ; ut illius exemplo pacem inuenientes, mereamur uidere lumen, quod eſt Chriſtus. *Luc. 2.*

Q *Cur*

Cur Cantica Euangelica & in Laudibus, & in Veſperis, & in Completorio dicantur. Cap. XIII.

HOc etiam non eſt ſilentio prętereundum, quod ideo in hac Hora, immo & in Laudibus matutinis, & in Veſperis, non autem in alijs Horis Cantica Euangelica concinimus: qm̃ hæ horæ tres prædictæ ptinent ad octauam, ideſt, ad Dñi Reſurrectionem: quia mane (iuxta illud, Exurgam diluculo) ſurrexit. In Veſpere ſe diſcipulis manifeſtauit. In Completorio Diſcipulis ait: Pax vobis.

Mar. 16. Luc 24 Ioan. 20.

Preces cur dicantur in Completorio. Cap. XIIII.

POſt hæc dicuntur preces; quibus etiam contra noctis phantaſmata nos munimus. Subijcitur etiam Symbolum, in quo noſtræ fidei profeſſio continetur, ut ſi fortè nos mori contigerit, in confeſſione fidei moriamur, propter quod autem ſymbolum Apoſtolorum in hac Hora Completorij dicamus, ſupra dictum eſt.

Nota ad quid dicat Credo in Completorio.

Quare faciamus in hac Hora Confeſſionem. Cap. XV.

QVod prius debebamus dicere, non tedeat nunc audire; ſi quidem fit in hac Hora (ſicut etiam in Hora Prima generalis Confeſſio) quia alterna uoce nos emendamus inuicem: iuxta illud, Confitemini alterutrum peccata ueſtra; ne demus requiem temporibus noſtris; donec inueniamus locum Domino.

Pſal. 131.

Regina cœli, vel alia huiuſmodi Antiphona quomodo in uſu eſſe cęperit. Cap. XVI.

NOuiſſimo loco notandum eſt, quod cum olim in Alma Vrbe eſſet magna aeris peſtilentia; Beatus Gregorius tempore Paſchali ordinauit, ut Imago Beatæ Mariæ Virginis, quæ in Eccleſia Sanctę Mariæ in Ara cœli ſeruatur, quam Beatus Lucas pinxiſſe dicitur, proceſſionaliter portaretur, & dum ante proceſſionem reuerenter portaretur: Ecce tota aeris infectio, & turbulentia cedebat imagini fugiens: Tunc autem iuxta imaginem auditæ tres uoces dicuntur Angelorum canentium; Regina cœli lætare alleluia: Quia quem meruiſti portare alleluia, Reſurrexit ſicut dixit alleluia. Statimque Beatus Gregorius adiunxit: Ora pro nobis Deum alleluia. Quæ Antiphona ideo frequentatur hoc tempore Paſchali. & dum hanc recitamus Antiphonam, non curuamus genua, nec in totis etiam Pẽtecoſtes diebus in orationibus: quoniam in ipſis diebus inquit Caſſianus collat. 21. cap. 20. nec genua curuantur; quia inflexio genuum uelut pœnitentiæ ac luctus indicium eſt. Cæteræ Antiphonę huiuſmodi, quę in fine Officij ſolent, ſecundum exigentiam temporum, uel Aduentus, uel Pentecoſtes, & reliquorum, genibus flexis dici, fortè ex hac Beati Gregorij inſtitutione ſumpſerunt exordium, & in Eccleſijs Dei poſt finem Officij concini.

Caſſ. Coll. 21 c. 21.

SVM-

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM DVODECIMÆ PARTIS SEXTI TRACTATVS

1 *Sanctorum feſta quibus de cauſis Eccleſia celebret.*
2 *Differentia Sanctorum quotuplex ſit.*
3 *Latriam, aut Sacrificium, an Sanctis debeamus.*
4 *Feſtiuitates quæ celebrentur per annum.*
5 *Feſta Sanctorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, cur non celebremus.*
6 *Octauæ Sanctorum cur ab Eccleſia celebrentur.*
7 *Feſtum Purificationis Beatæ Mariæ Virginis, cur non admittat octauam.*
8 *Ad quid Beatæ Mariæ Virginis quatuor adinuenta ſint feſta principalia.*
9 *Officium B. Mariæ Virginis, an dicendum ſit ex obligatione vel ex conſuetudine.*
10 *Petri Archiapoſtoli cur feſta tria fiant in anno.*
11 *Cur potius Pauli quam aliorum Sanctorum conuerſio celebretur.*
12 *Feſtum Sancti Ioannis Baptiſtæ, cur duplex fiat ab Eccleſia.*
13 *Feſtum Omnium Sanctorum quibus de cauſis fuerit inſtitutum.*
14 *Angelorum feſtum, cur ſolennizet Eccleſia.*
15 *Angelorum feſtum unde habuerit originem.*
16 *Mortuorum Officium ut quid inſtitutum ſit.*
17 *Officium prædictum mortuorum, vnde ſumpſerit exordium.*
18 *Prædictum officium vnde incipiat.*
19 *Officium mortuorum cur careat Domine labia mea aperies: cur Deus in adiutorium meum intende: cur Gloria Patri, & Filio, Spirituiſancto careat.*
20 *Officium mortuorum cur potius Feria ſecunda, quam alijs dicbus celebretur.*
21 *Mortui an ſciant de ſuffragijs, quæ illis facimus.*
22 *Suffragia eius, qui propter mortale peccatum in charitate nõ eſt, an proſint ei, qui in charitate deceſſit.*
23 *Anniuerſariũ ſi contigerit celebrari in die Dominica, quid agẽdũ.*

24 *Quid aqua benedicta, quidque Thus cadaueribus proſit.*
25 *Pſalmi Graduales, ut quid frequẽtentur in Quadrageſima, & cur dicantur & ſint quindecim.*
26 *Pſalmi pœnitentiales, cur recitentur à nobis in Quadrageſima in die Veneris.*

De Sanctorum Feſtiuitatibus.

Sanctorum feſta quibus de cauſis Eccleſia celebret. Cap. I.

POST quam de Diuinis Officijs in genere, atq; Domi nicis, & feſtiuitatibus ad Dñm pertinentibus in ſpecie præmiſimus, nunc haud inutile erit, ut de Officijs feſtiuitatum Sanctorũ aliqua in hac decima parte, ſeu Tractatu ſubiiciamus. Sanè Eccleſia Sanctorũ feſta multis de cauſis celebrat. Primò, ut eis uicẽ

Luc 15. rependamus, quia celebrant feſtũ de nobis: qm̃ gau-

Diſt. 1. c. quatna. dium eſt in cœlo Angelis Dei, & animabus Sanctis ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Secundò, quia eos honorãdo, rẽ noſtrã agimus: nam eorũ feſtiuitas noſtra eſt. Vnde Apoſtolus: Omnia noſtra ſunt; nos

1. Cor. 3. autem Chriſti: Charitas enim oĩa communia eſſe facit. Tertiò, ut habeamus eos interceſſores pro nobis apud Dñm: unde legitur, quod Berſabeæ, quæ interpretatur puteus facientis, ideſt Eccleſia triumphãs, impetrauit filio ſuo regnum. Quartò, ut eos imitemur, per eorũ enim exempla ad eorũ imitationẽ prouocamur. Quintò, propter augumentũ noſtræ ſecuritatis, & ſpei ſubleuationem: ſi enim hoĩes huius mundi mortales, & nobis ſimiles potuerunt ita per ſua merita ſublimari, & nos ſimiliter poterimus: qm̃ manus Domini nõ eſt abbreuiata. Sextò, propter

Eſa. 59. honorem diuinæ maieſtatis, quam (illos honorando) in eis honoramus; & mirabilem p̃dicamus eum, qui ipſos ſanctificauit. Septimò, quia Sãctorũ dies, & anniuerſaria in eorũ honorẽ nobis ad memoriam reducitur, propter noſtram utilitatem, qm̃ in eis honoramus Deũ: ipſi nãq;, cum ſint perfectè beati, orationibus non indigent; quia eis ad uotũ om

De celebr. miſſa. c. cur Martha. nia ſuccedunt: immo iniuriam facit martyri, qui pro martyre, orat.

Quotuplex ſit differentia Sanctorum. Cap. II.

EST autem quadruplex differentia Sanctorum noui teſtamẽti, quos per anni circulum colimus: Sunt enim Apoſtoli, Martyres, Confeſſores, & Virgines: Et hi per quatuor mundi partes ſignificantur: per Orientem Apoſtoli: per Meridiem Martyres: per Aquilonem Confeſſores, per Occidentem Virgines. Sed hodie Sancta Romana Eccleſia ponit & quintam differentiam Sanctorum, nempe ſanctarum mulierum.

Virum

Vtrum alicui Sanctorum Latriam: vel Sacrificium debeamus. Cap. III.

SEd eſt aduertendum, quod nulli Sanctorum Latriam, uel ſacrificium debemus; ſicut enim feſtiuitates Sanctorum celebrandæ ſunt, & in eorum memoriam altaria conſtruenda, nulli tamen eorum, vel Angelis, ſed ſoli Deo ſacrificare debemus. Nemo enim antiſtitum in locis Sanctorum corporum adſiſtens altari dixit: Offerimus tibi Petre, & Paule, ac Cypriane, ſed Deo offertur; de illorum victorijs gratias agens, eorumque patrocinia implorat, vt ipſi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris. *Cõc. Trid. Seſ. 22. c. 3.*

Quæ feſtiuitates celebrentur per annum. Cap. IIII.

QVæ autem feſtiuitates celebrandæ ſint per totum annum, patet ex Concilio Lugdunenſi; in quo ſic ſtatutum eſt; Dies Dominici feriandi ſunt à Veſpera in Veſperam. Item feſtum Natalis Domini, Sancti Stephani, Sancti Ioannis Euangeliſtæ, Innocentium, Sancti Sylueſtri, Circuncifio, Theophaniæ, ſiue Epiphaniæ, Paſcha cum tota præcedenti, & ſequenti Hebdomadibus, Rogationes cum tribus diebus, Aſcenſio Domini, Pentecoſtes cum duobus diebus ſequentibus, Sancti Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, Sancti Laurentij, Feſtiuitates Beatæ Mariæ: omnes dies Dominici, Dedicatio Sancti Michaelis, Dedicatio cuiuslibet Oratorij; Feſtum omnium Sanctorum, Sancti Martini. Et illæ Feſtiuitates, ſcilicet Sanctorum canonizatorum; quas ſinguli Epiſcopi in ſuis Eccleſijs cum clero, & populo, decreuerint celebrandas. Reliquas verò Feſtiuitates per annum non ſunt cogendi ad feriandum populi, nec prohibendi. *De conſec. diſt. 3. c. 1. De fer. c. fin.*

Cur tempore Paſchali non celebremus feſta Sanctorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, vel cum eo cœlos aſcenderunt. Cap. V.

SEd quæritur quare in tempore Paſchali non celebremus Feſta Sanctorum Veteris teſtamenti, qui cum Chriſto ſurrexerunt, uel cum eo cœlos aſcenderunt debemus enim de illorum glorificatione gaudere, & ſolennizare, ſicut & de aliis Sanctis, cum certi ſimus eos cœlos aſcendiſſe? Reſpon. Quod ideo non ſolennizamus Feſta prædictorum, quoniam ad inferos deſcenderunt: ſolennizamus enim Sanctorum natalitia, quando uidelicet cœlo nati ſunt, non quando inferno. Poteſt etiam dici, quòd de glorificatione eorum in anima in Paſcha, vel ſaltem in Aſcenſione feſtare debemus. Sed non poſſumus, propter authoritatem Officiorum illorum dierum: obſubra- *De pœnit. diſt. 1. c. ſicut primi. Nota.*

retur enim ſolennitas illorum authoritate maioris ſolennitatis: Quoniam ueniente Principe, ceſſat Magiſtratus. Vel in dedicatione Eccleſiæ, in qua nouem Lectiones dicuntur, fit feſtum de illis, ſicut & feſtum Sancti Ioannis fit ad finem Auguſti: qui tamen circa Paſcha mortuus fuit, & feſtum Beati Iacobi Compoſtellæ in Iulio, qui tamen fuit tempore Paſchali occiſus. Veruntamen feſta Sanctorum Veteris Teſtamenti, ut Abraham, Iſaac, Dauid, Daniel, & aliorum per Græciam, & apud Venetias coli dicuntur, & ibi habere Eccleſias.

Octaua Sanctorum cur celebrentur. Cap. VI.

De octauis Sanctorū. Glo. in § 2. Inſt. De ingenuis.

SAnè octauæ Sanctorum ideo celebrantur: quia ſicut primus dies ſignificat natiuitatem eorum, ſcilicet, qualiter naſcuntur cœlo, & in ſocietatem, & Sanctorum Patrum, quando animæ eorum à corporibus ſeparantur; ita in octauis recolentes Reſurrectionem corporum congratulamur Reſurrectioni eorum.

Purificatio Beatæ Mariæ Virginis cur careat octauis. Cap. VII.

FEſtum autem Purificationis ideo octauis caret. (ferè enim ſemper feſta Beatæ Mariæ Virginis cum octauis celebrantur) quoniam licèt Chriſtus legaliter fuerit præſentatus in templo, nullus tamen Doctor nos coarctat, & infantes die Quadrageſima Natiuitatis eorum præſentari in templo: Vnde ſicut præſentatio puerorum ad templum ſecundū ueterem ritum defecit: (quia hodie fit in baptiſmo) ita & huius feſti Purificationis octaua.

Nota.

Ad quid quatuor adinuenta ſint feſta principalia Beatæ Mariæ Virginis. Cap. VIII.

De pœnit. & remiſſ.

INter cunctos Sanctos, Dei genitrix Virgo Maria primatum obtinet, utpote, quæ eſt Sanctis dignior, & excellentior uniuerſis, in cuius honore Eccleſia in quatuor anni temporibus quatuor ſolennes celebrat feſtiuitates, uidelicet Annunciationem, Aſſumptionem, Natiuitatem, & Purificationem; Omni enim tempore ipſam in memoria habere debemus, quæ omni tempore ad filium ſuum pro nobis peccatoribus intercedit. Hæ autem quatuor feſtiuitates fiunt ſecundum quatuor benedictiones, quæ in ipſius Virginis Salutatione continentur. Prima eſt: Aue Maria gratia plena; quæ primæ feſtiuitati competit, ſcilicet, Annunciationi, quando uidelicet eam Angelus ſalutauit, de Spiritu ſancto concepit, facta gratia plena. Secunda eſt, Dominus tecum: quæ competit Aſſumptioni, quando uidelicet aſſumpta eſt in cœlum: quia tunc fuit cum Domino ſuo, ideſt, filio, ut eſt Dominus, ante enim non uiderat Dominum ita manifeſte in ſe. Tertia benedictio eſt: Benedicta tu in mulieribus; quæ competit Natiuitati, quia

tunc

tunc nata eſt mulier in utero ſanctificata. Quarta benedictio eſt: Benedictus fructus uentris tui, quæ congruit quartæ feſtiuitati, ſcilicet, Purificationi: quia tunc obtulit illum benedictum fructum in templo, de quo fructu uide, quæ dixi in expoſitione primi Hymni feſti Corporis Chriſti.

Officium Beatæ Mariæ Virginis an dicendum ſit ex obligatione, vel ex conſuetudine. Cap. IX.

SEd roget hic aliquis dicens: quis tenetur dicere hoc Officium Beatæ Mariæ Virginis? Ad hoc reſpondemus, quod ad hoc Officium Beatæ Mariæ Virginis quando regulariter dicitur in Choro, omnes clerici beneficiati, & in ſacris conſtituti ex conſuetudine Eccleſiæ tenentur: quia conſuetudo ad præceptum obligat: ſicut ad aliud Officium. Secus quando non dicitur in choro; licet bonum ſit, ut priuatè tunc dicatur.

Cur tria Feſta Petri Archiapoſtoli fiant in anno. Cap. X.

CElebrantur tria feſta Principis Apoſtolorum in anno, uidelicet, feſtum Cathedræ Romæ: feſtum ad Vincula, & feſtum Paſſionis, propter multas eius prærogatiuas: primo propter priuilegium: fuit enim præaliis priuilegiatus; & ideo magis celebratur in authoritate; nam fuit Princeps Apoſtolorum: & claues regni cœlorum accepit. Secundo propter Officium ipſe enim Officium prælationis ſuper uniuerſam Eccleſiam habuit. Tertiò propter beneficium, quia ipſe, qui poteſtatem ligandi, atque ſoluendi habuit, liberat nos à tribus generibus peccatorum, ſcilicet cogitationis, locutionis, operationis.

Petri Apoſtoli tria ſiunt feſta.

Matt. 16. & 17.

Cur potius Pauli Conuerſio, quam aliorum Sanctorum celebretur. Cap. XI.

PAuli autem Conuerſio potius, quam aliorum Sanctorum celebratur ab Eccleſia. Primò, propter exemplum, ne quiſque quantumcumque peccator, deſperet de uenia, quando tantum in culpa conſpicit poſtmodum talem in gratia fuiſſe. Secundò, propter gaudium; ſicut enim Eccleſia magnam habuit triſtitiam in eius perſecutione, ita maximam habuit lætitiam in eius conuerſione. Tertiò, propter miraculum, quod Dominus in eo oſtendit, dum de ſæuiſſimo Perſecutore, fecit fideliſſimum Prædicatorem.

Act. 6.
Act 9.

Cur Ioannis Baptiſtæ Feſtum duplex faciat Eccleſia. Cap. XII.

Matt. 11. QVoniam inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta, meritò Eccleſia celebrat feſtum de illo, & facit ei duplex Officium, ſcilicet, Natiuitatis, & Decollationis; celebrat autem eius Natiuitatem propter Hiſtoriam, quoniam ipſa per Dominum de eo dicit per Angelum, & multi in Natiuitate eius gaudebunt: quod etiam propter Sarracenos dictum eſt, qui hoc feſtum celebrare dicuntur. Secundò propter allegoriam, & myſterium, quia per Ioannem figuratus eſt ortus gratiæ, quam nobis attulit Chriſtus. ipſum enim Ioannes præceſſit in Annunciatione, in Natiuitate, & Prædicatione, & ad inferos deſcenſione. Tertio ſicut Beata Virgo ſanctificata fuit in utero matris, ita & ipſe.

Feſtum Omnium Sanctorum quibus de cauſis fuerit inſtitutum. Cap. XIII.

OMnium autem Sanctorum feſtum inſtitutum fuit tribus de cauſis: Primò, propter omiſſorum feſtorum ſuppletionem, non enim propter ipſorum multitudinem de omnibus ſpecialiter feſtare valemus. Secundò, propter negligentiam in feſtis, quæ celebrauimus. Tertiò, propter faciliorem orationum noſtrarum impetrationem: facilius enim, quod petimus obtinebimus, ſi ſimul omnes intercedant pro nobis: quia impoſſibile eſt ferè, multitudinem non exaudiri.

Angelorum Feſtum cur faciat Eccleſia. Cap. XIIII.

Hebr. 1. ECcleſia autem Angelorum feſtum facit duplici de cauſa. Prima, quia nobis miniſtrant: omnes enim ſunt adminiſtratorij Spiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Nota. Secunda ratio, quia pugnant pro nobis contra Angelos malos, nec permittunt nos tentari ſuprà id quod poſſimus: Vnde dicitur; Factum eſt Apoc. 12. prælium in cęlo, Michael & Angeli eius præliabantur cum Dracone: Huius enim belli princeps eſt Beatiſſimus Michael, & ideo fit ei feſtum: & quia eorum, qui mittuntur, princeps eſt Michael, qui fuit princeps Eccleſiæ Iudæorum, modo eſt princeps Eccleſiæ Chriſtianorum.

Feſtum Angelorum vnde originem ſumpſerit. Cap. XV.

HOc autem feſtum, quod eſt commemoratio Victoriæ Sancti Michaelis, inde originem ſumpſit: quia cum Barbari depopularétur Apuliam, Chriſtiani triduano ieiunio indicto Sancti Michaelis auxilium

Ilum implorauerunt,per cuius uiſibile patrocinium fugam Barbari de derunt,& Chriſtiani uictoriam habuerunt. Vocatur etiam feſtum reuelationis; quia in monte Gargano reuelatus eſt; de quo uide aliquid in expoſitione Hymni Primi Quadrageſimæ,qui incipit; Ex more docti myſtico.

Mortuorum Officium cur inſtitutum. *Cap. XVI.*

MOrtuorum autem Officium inſtitutum ob id dicimus: quod ipſi ſunt in ſtatu,ubi ſatis patiuntur,& ipſi per ſe non poſſunt operari,ac ſpiritualia per ſemetipſos habere nequeunt,ideo noſtris orationibus enitimur illis ſuffragari: unde quemadmodum ille,qui eſt in carcere poſitus,non poteſt ſeipſum liberare,& abſoluere, & negocia ſua expedire per ſeipſum: ut ambulando, petendo conſiliũ,iuribus,uel exceptionibus utendo,uel non poteſt ſoluere, quia non eſt ſoluendo, & pauper; & nihilo minus ualet ab altero extra carcerem poſito liberari: puta ſoluendo pro eo:uel agendo id,quod ad eius abſolutionem eſt neceſſarium, ita ſpiritibus defunctorum per Miſſarum celebrationem; aliorumque diuinorum exſolutionem, preceſue Sacerdotum inſtitutum eſt ſubueniri,eoſque adiuuari,ac liberari poſſe. *De Conſec. diſt. 2. cap. viſum pręt.*

Hoc Officium pro ſpiritibus mortuorum unde ſumpſerit exordium. *Cap. XVII.*

PRęterea hoc Officium mortuorum initium habuit ex ueteri Lege; mortuo enim Iacob; Ioſeph, & alij fratres ſui cum multis Ægyptijs attulerunt eum in Ebron, ſed prius fleuerunt ſeptuaginta diebus in Ægypto;& poſtea fleuerunt ſeptem diebus in Arca Achad. Item legitur,quod mortuo Moſe,fleuit populus Iſrael 30. diebus,& ſimiliter fecerunt de Aaron.Item dicit Salomon;luctus filij ſapientis mortui ſeptem diebus;luctus filij ſtulti ſempiternus:ideo in æternum morietur. *Geneſ. 50.* *Deut. ult.* *Num. 20.* *Eccleſ. 22.*

Mortuorum officium unde incipiat. *Cap. XVIII.*

ILlud quoque notandum eſt,quod Officium mortuorum incipit à ueſperis: poſtea ſequuntur uigiliæ, in quibus ut clarè patet in eodem Officio,leguntur nouem Lectiones de Iob,incipientes. Parce mi Domine:ſed ſine Iube Domne benedicere,& fine: Tu autem Domine miſerere nobis. Hoc tamen Officium non habet Secundas Veſperas,propter illam cauſam, quam recitauimus ſupra in Tractatu Octauo, in quæſtione undecima, nempè: quia hoc Officium finem habebit quando animæ ſaluandorum, ab omni pœna liberatæ, æterna beatitudine fruentur. *Mortuorũ officiũ cur non admittat ſecundas veſperas.*

Cur in principio huius Spirituum mortuorum Officij non dicamus, Domine labia mea aperies; nec Deus in adiutorium meum intende; nec Benedicamus Domino: nec Gloria Patri, &c. *Cap. XIX.*

SEd hoc quoque haud omittendum eſt, quod hoc mortuorum Officium, ſine Domine labia mea aperies, in principio, & ſine Deus in adiutorium meum intende, & ſine Benedicamus Domino, ac demum ſine Gloria Patri dicimus: quoniam hoc officium imitatur triduanam Chriſti ſepulturam, ſicut enim in illo triduo; ita & in hoc Officio omnia laudis cantica ſubticemus, & ſolennitates quaslibet ſubtrahimus.

Cur Officium mortuorum potius Feria Secunda celebretur, quàm alijs diebus. *Cap. XX.*

Dur. lib. 4. c. 1. nu. 29. ESt item nobis animaduertendum, quod hoc ſalubre mortuis Officium in Aduentu Domini, & Quadrageſima multum in die Lunę potius exſoluitur, quàm cæteris diebus: quoniam (vt dicunt quidam) in Prima Hora refrigerium habent illi, qui ſunt in Purgatorio; & ſtatim in Secunda feria redeunt ad pœnas, & laborem; ut igitur eorum ſubueniatur laboribus, Officium pro illis; atque Miſſa ſæpè in Secunda feria perſoluitur celebraturque.

Mortui an ſciant de ſuffragijs, quæ pro ipſis fiunt. *Cap. XXI.*

Augu in c. fatendum, 13. q. 2. SAnè Defuncti ſciunt de ſuffragijs, quæ pro eis fiunt tribus modis, ſecundum Auguſtinum; Primò, per diuinam reuelationem, quando ſcilicet, Deus eis reuelat. Secundò, per bonorum Angelorum manifeſtationem: Angeli enim, qui hic ſemper nobiſcum adſunt; & omnes actus noſtros conſiderant, quaſi in inſtāti poſſunt ad eos deſcendere, & eis protinus nunciare. Tertiò, per animarum hinc exeuntium intimationem. Adde & quartum, per experientiam, cum videlicet, ſe à pœnis ſentiunt releuari.

Suffragia eius, qui propter mortale peccatum in charitate non eſt, an proſint ei, qui in charitate deceſſit. *Cap. XXII.*

SI quærimus utrum ſuffragia per eum, qui eſt mortali irretitus peccato, defunctis facta, ualeant, & proſint ei, qui deceſſit, exiſtens in ſtatu gratiæ, poterimus reſpondere; quod opera quidem Sacramentalia, puta Miſſa, Officium mortuorum, Collectæ, & ſimilia per talem facta, benè valent, & defuncto proſunt: quia illa ab operante non

te non habent efficaciam: ſed à Deo, tum quia ille non proprio nomi- *De ſent.*
ne: ſed quaſi ſindicus totius Eccleſię, & omnium nomine hoc agit. *exc. c. Mu-*
Si uerò tanquā perſona priuata alia ſuffragia facit, aut hoc agit alieno *lieres. ff.*
nomine, aut ſuo proprio: ſi alieno, ut quia defuncti, ſeu alterius in *ſol. matr. l.*
charitate exiſtentis iuſſu: de illius bonis eleemoſinam tanquam mini- *qui man-*
ſter pro eo facit, tunc quidem illi prodeſt: quoniam is intelligitur *dato.*
facere, cuius mandato fecit: & qui mandat ſolui, ipſe ſoluere uide- *De uoto c.*
tur. Hinc eſt, quod peregrinationis uotum ab uno emiſſum, alter eius *licet.*
iuſſu exequi poteſt. Si uerò priuato nomine, & de proprio quis pro il-
lo eleemoſinam dat, uel orat, uel ieiunat, uel aliter ſe affligit, quaſi
communiter dicunt Theologi, quod talia in nullo proſunt: nam legi-
mus: Scimus, quia peccatores non exaudit Deus: ſed illud cęci, & non *Ioan. 9.*
Euangeliſtę fuit uerbum: cum multiplicaueritis orationes non exau- *Eſa. 1.*
diam.

Anniuerſarium ſi contigerit celebrari in die Dominica, quid agendum. Cap. XXIII.

SI autem anniuerſarium Mortuorum contigerit in die Dominica celebrari, uel in aliqua ſolennitate, non debet mutari ad ſequentem diem, prout fit in feſtis Sanctorum, ſed fiat in die pręcedenti, *Nota.* ut citius occurramus pœnis defunctorum, quas in purgatorio ſuſtinent, defuncti enim noſtro indigent auxilio, & beneficio: ſed non Sancti.

Quid aqua benedicta, quidq; Thus Cadaueribus proſit. Cap. XXIIII.

ASperguntur autem cadauera fidelium aqua benedicta, quoniam aqua benedicta expellit Dęmones, qui eam valde timent, ne ad corpus eorum accedant: ſolent namque multum deſęuire in corpora mortuorum, ut quod nequiuerunt in uita, ſaltem poſt mortem agant. Thus uerò ad ea adhibetur propter fętorem corporis remouendum; ſeu ut defunctus Creatori ſuo acceptabilem bonorū operum odorem intelligatur obtuliſſe, ſeu ad oſtendendum, quod defunctis profit auxilium orationis.

Pſalmi Graduales, ut quid frequententur in Quadrageſima, & cur dicantur, & ſint quindecim. Cap. XXV.

POſt quam diximus ſuprà, cur mortuorum Officium in die Lunę in Quadrageſima multum frequentetur, rationemq; cur potius in die Lunę, quàm in cęteris diebus adduximus: Roget forſan modo aliquis, cur Pſalmi Graduales in die Mercurij recitentur per Sacerdotes, & quamobrem quindecim ipſi ſint; ad cuius petitionem multo plura forent ei dicenda, quàm dicturus ſum: ſed quoniam ſupra *Eodē trac. q. 19.*

polli-

polliciтus ſum, multitudinem eorum, quæ ab alijs dicuntur circa ea, quæ tractare ego decreui, in compendium, ac epitomen redigere: ob id in reſponſione ero breuitatis amator. Attende igitur prudens Lector; & ego præuio Domini noſtri Ieſu Chriſti fauore dicam. Thalmudiſtæ dicunt, quod quando Salomon fodit fundamenta Templi, tanta abundantia aquæ incæpit emanare, quod videretur velle quaſi ſubmergere totã ciuitatem Hieruſalem, ſed tũc Achitophel vir prudens ſcripſit ſemiforas, ideſt, nomen tetragrammaton in teſta ollæ, & miſit in aquam, adiurando eam, vt retro caderet, & ſic aqua deſcendit verſus centrum terræ per ſexdecim millia ſtadiorum, ſed tunc dixerunt Sapientes, quod hoc cedebat in maximum damnum Ciuitatis, quod aqua ita eſſet profunda pro puteis fodiendis, ſed tunc Achitophel iterum ſcripſit nomen ſemiforas in alia teſta ollæ, & miſit in aliud profundum, adiurando aquam, ut aſcenderet per quindecim millia ſtadiorum, quod ſic factum fuit. Et tunc Salomon fecit fundamenta templi in memoriam illorum quindecim millium ſtadiorum, quibus aqua aſcenderet de abyſſo; & ſic dicunt Thalmudiſtæ, quod Salomon præcepit cantari hos quindecim Pſalmos in aſcenſu illorum quindecim graduum, in memoriam illius magni miraculi. Sed quantum iſta poſitio ſit ficta, & friuola & irriſoria, & in ſe concludens mendacium, & contradictionem, cuilibet iudicio benè diſpoſito poteſt patere: & ideo aliter dicendum eſt, nempè quod tota ædificatio, & diſpoſitio Hieruſalem & illius templi fuit figura Chriſti, & Eccleſiæ Militantis, & ex conſequenti Eccleſiæ triumphantis; & ideo antequam ædificaretur fuit tradita ipſi Dauid à Spiritu ſancto deſcriptio, & exemplar totius Templi, & Tabernaculi, in qua intellexit omnia, quæ ibi erant deſcripta, & figurata, ut patet 1. Paralipo. 18. Et ideo ſicut ordinauit Dauid, ita Salomon ędificauit Templum in monte Moria cum aſcenſu quindecim graduum ſecundum exemplar templi ſibi traditum. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, quod Adam duo damna generalia incurrit per peccatum: Nam Primò, cecidit à dignitate, & fęlicitate in qua erat de præſenti, & à culmine Gloriæ cęleſtis ſibi promiſſę ſi ſtetiſſet. Secundò, fuit exul, & relegatus ab illo in Paradiſo terreſtri, & factus peregrinus cum tota ſua poſteritate per hunc mundum miſerabilem: & ideo non poteſt redire ad patriam, à qua expulſus eſt, niſi peregrinando, & ambulando in Lege Domini, ab ea non deuiãdo, uſquequo perueniat per Chriſtum ad Hieruſalem, quam perdiderat: & ad templum Gloriæ vnde cecidit. Sed cum peruenerit, & perductus fuerit ad vitæ ſuæ terminum, obſeruando Legem, adhuc reſtat, vt aſcendat per quindecim gradus uirtutum vſque ad templum Gloriæ, à qua cecidit, & quam per peccatũ amiſit: & ideo ſicut Dauid fecit Pſalmum, Beati immaculati in via, qui ambulant &c. in quo denotatur tota peregrinatio huius mundi, in quo homo myſticus peregrinatur ab Adam, vſque ad Chriſtum, & à Chriſto uſquę ad ultimum iudicium, ſiue finem uitæ cuiuſlibet hominis: Ita pariter Dauid fecit hos quindecim Pſalmos pro aſcenſu quindecim graduum Templi, per quos denotãtur, & memorantur quindecim gradus uirtutum,

Thalmudiſta.

Nota.

Paral. 18.

ſine quibus nemo poteſt in cœlum aſcendere,nec Gloriam amiſſam recuperare: oportet ergo per gradus, & merita uirtutum aſcendere in cœlum: & hæc figurabantur per peregrinationem Iudæorum, qui erant in diſperſione: nam ueniebant de Græcia,& de Italia, & de Ægypto,& de cæteris partibus mundi ad feſtum Hieruſalem, & dum peregrinabātur per itinera dicebant Pſalmum,Beati immaculati in via: qui ambulant, &c. & hoc per totum iter, ſed poſtea in aſcenſu templi dicebant hos quindecim Pſalmos; unum in quolibet gradu per ordinem procedendo:ſed omnia illis cōtingebant in figurā: vnde per totum ſpacium itineris prædicti à domibus ſuis uſque ad portas Hieruſalem ſignificabant totum diſcurſum Legis Euangelicæ,& fidelium, qui peregrinantur in Hieruſalem,uel in Eccleſia Chriſti.Sed aſcenſus graduum Templi figurabat aſcenſum in Gloriam cœleſtem: Et ideo fecit Dauid hos quindecim Pſalmos appropriatos his quindecim gradib. Templi, ſecundum ordinem virtutum. Nam primus gradus appropriatur primo gradui virtutum, qui eſt receſſus à mundanis. Vltimus memorat ultimum gradum virtutum, qui eſt in quiete laudare Deum: & etiam dicit perfectionem Gloriæ, quæ eſt iam in patria inceſſanter Deum glorificare, & benedicere; & ideo ultimus Pſalmus dicit: Ecce nunc benedicite Dominum; & ſic prudens Lector per ordinem uirtutum poteſt facere diuiſionem iſtorum quindecim Pſalmorum: Et quoniam iſti quindecim Pſalmi poſſunt exponi tribus alijs modis, Myſtice nempè, Prophetice, & Moraliter; ideo Sancta Mater Eccleſia omnibus iſtis tribus modis intendit cantare iſtos quindecim Pſalmos ſiue quindecim gradus: Primò, pro Apoſtolis, & Diſcipulis, quia aſcenderunt à Synagoga in Eccleſiam, & Templum Chriſti relictis Legalibus. Secundò, pro omnibus fidelibus à peccato aſcendentibus in ſtatum gratiæ. Tertiò, pro uiris Sanctis, & contemplatiuis aſcendentibus à terrenis curis ad contemplationem ſpiritualium; & ideo in diebus Ferialibus olim Quadrageſimæ dicebantur quotidiè, ſed hodie in die tantum Mercurij; hoc eſt in Feria quarta, ne nimium laſſemur, exſoluuntur; & facit tres Sancta Eccleſia quinarios ex his quindecim Pſalmis. Et Primum quinarium dicit pro defunctis, qui ſunt in Purgatorio, ut abſoluti à pœnis, cito aſcendant in cœlum; & ideo dicit orationem Abſolue. Secundum quinarium dicit pro Pœnitentibus, ut aſcendant à peccato in Gratiam per Pœnitentiam, & ideo dicit orationem; Deus cui proprium eſt. Tertium quinarium dicit pro iuſtis, & contemplatiuis, ut conſeruentur in Gratia, & proficiant in uirtutibus uſquequò perueniant ad Gloriam: ideo dicit orationem; Prætende Domine famulis tuis, & famulabus tuis, &c. Vel dicuntur Pſalmi Graduales, qui ſunt quindecim, quoniam ſecundum Caſſiodorum, ſeptenarius numerus ſignificat Hebdomadam propter Sabbathum Veteris Teſtamenti: Octonarius uerò numerus Dominicum diem, in quo Dominum reſurrexiſſe manifeſtum eſt: quod ad Nouum pertinet Teſtamentum; ideo,

Ratio quare canat Eccleſia Pſalmos quindecim Graduales

Alia ratio.

ideo, & ſeptem inquit Durandus, in rationali, & octo Pſalmos illos recitamus, vt oſtendamus, quod vtriuſque Teſtamenti præcepta obſeruare debeamus. Vltimo aduerte, quod quemadmodum Sancta Eccleſia totum Pſalmum, ſcilicet Beati immaculati in via, qui ambulant. &c. dicit ad Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam pro peregrinantibus in mundo; ita pariter ad omnes Horas Beatæ Mariæ Virginis dicit hos quindecim Pſalmos, eo quod Beata Maria Virgo per hos quindecim gradus uirtutum meruit aſcendere ſuper Choros Angelorum ad cœleſtia Regna.

Pſalmus Beati immaculati, cur ad Primam dicatur.

Pſal. Graduales cur dicātur in Officio B. M Virg.

Septem Pſalmi Pœnitentiales cur recitentur à nobis in Quadrageſima in die Veneris. Cap. XXVI.

QVoniam verò homo ſæpenumero cadit, & ægrotat, ob id à Sancta noſtra Matre Eccleſia nobis ſeptem Pſalmi Pœnitentiales, velut competens medicina, pręſtantur: Inde enim animarum noſtrarum ſaluberrima lauacra ſuſcepimus: inde peccatis mortui, reuiuiſcimus: inde lugentes ad æterna gaudia peruenimus. Pœnitentium autem Primus Pſalmus, Sextus eſt à Primo: ſequitur deinde trigeſimusprimus, & trigeſimuſſeptimus, quinquageſimus, centeſimuſprimus, centeſimuſuigeſimuſnonus, centeſimuſquadrageſimuſſecundus. Non autem credas incaſſum ad ſeptenarium numerum fuiſſe hos Pœnitentium Pſalmos perductos: quando & maiores noſtri, inquit Caſſiod. ſeptem modis peccata nobis dimitti poſſe dixerunt: primo per Baptiſmum: ſecundo per paſſionem martyrij; tertio per Eleemoſinam: quarto per hoc quod dimittimus peccata fratribus noſtris: quinto cum conuerterit quis ſe ab errore uitæ ſuæ: ſexto per abundantiam charitatis: ſeptimo per Pœnitentiam. Addenda quoque communio corporis, & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti: cum tamen dignè ſuſcipitur. Inueniuntur & alij forte modi remiſſionum. Congruit enim vt numerum ſupplicationis noſtræ indulgentia diuina tranſcendat.

Pſal. 6.
Pſal. 31.
Pſal. 37.
Pſal. 50.
Pſal. 101.
Pſal. 129.
Pſal. 142.

S V M-

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM TERTIÆDECIMÆ PARTIS

SEXTI TRACTATVS.

1 *An ſacris initiati; licet non ſint beneficiati; & an clerici beneficiati; quamuis non in ſacris ſint conſtituti; teneantur omnes dicere Horas Canonicas.*
2 *An neſciens legere excuſetur à celebratione Officij.*
3 *An puer maior ſeptennio, qui ex diſpenſatione obtinet beneficium non curatum; ſi neſcit legere ſit & ipſe priuandus beneficio.*
4 *Clericus infirmus an ad Horas teneatur.*
5 *An omittens ex infirmitate Officium, teneatur ſaltem illud audire, aut aliquid aliud orationis loco dimiſſi, dicere.*
6 *An libro carens, aut viſu, & huiuſmodi, excuſetur ſi non dicit Officium.*
7 *An clericus beneficiatus, aut ſacris initiatus peregrinans, uel extans in Studio de licentia Epiſcopi, excuſetur ab Horis Canonicis dicendis.*
8 *Omittens aliquid in medio Officii, vel in principio, an debeat totum reaſſumere vel id, quod omiſſum eſt dicere.*
9 *An obligatus dicere Horas in Choro, ſi non audiuit principium, aut finem alicuius Horæ; teneatur omne Officium illius Horæ, quod non audiuit, repetere.*
10 *An omittens ex negligentia ſeptem Horas unius diei, committat vnum ſolum peccatum mortale, an plura.*
11 *Clericus excommunicatus num Horas dicere teneatur.*

De quibuſdam dubijs, quæ circa officium fieri, deque erroribus, qui committi circa idem ſolent.

An ſacris initiati, licèt non ſint beneficiati; quamuis in ſacris ſint conſtituti, teneantur omnes dicere Horas Canonicas. Cap. I.

Sacris initiati licet non beneficiati tenentur dicere Horas.

SOlet ante omnia dubitari; an ad Horas Canonicas; quas ſupra ſeptem eſſe diſtinctè enumerauimus; tantum presbyteri teneantur; an etiam inferiores clorici in Sacris exiſtentes ad haſce horas quotidie recitandas obligentur. Ad quam quidem quæſtionem reſpondimus ſupra in principio quæſtionis, quam de diuino Officio inchoauimus; dicentes; quod non tantum presbyteri, ſed & omnes alij Clerici Sacris initiati de præcepto ad Horas dicendas teneantur, etiã, quod non habeãt beneficium, ratione Ordinis Sacri. Item & ij etiam ad hoc Diuinum Officium obligantur; qui licet ſacris non ſint initiati; ſunt tamen beneficiati. cap. fin. diſt. 92. Intellige dummodo poſſint fructus percipere beneficij: quia qui de altari non uiuit, altari ſeruire non tenetur, ſecundum Cardinalem in Clem. 1. de celeb. Miſſ.

c. 1 diſt. 91 c. 1 de cele. Miſſarum.

An neſciens legere excuſetur à celebratione Officij. Cap. II.

Neſciens legere non poteſt obtinere beneficium.

SEcundo, ſi quis percunctetur dicens: ſi clericus beneficiatus neſcit legere, quomodo poteſt ſatisfacere Eccleſiæ præcepto, quæ uult, vt qui habet beneficium, dicat Officium? Ad quod dicimus, quod talis ſic illiteratus, neſciens legere, priuatur beneficio: quia Lex Canonica præcipit, huiuſmodi beneficiatũ competentem debere habere ſcientiam; ſcilicet vt ſciat Pſalterium, homelias, Canoneſque etiam Pęnitentiales, ut dicitur in c. Qui Epiſcopus, diſt. 23. Qui ergo neſcit Officium ſuum adimplere, ideſt, neſcit Officium legere; conſequenter beneficium non poteſt tenere. ar. c. cum in cunctis, de electio.

An puer maior ſeptennio, qui ex diſpenſatione obtinet beneficium non curatum; ſi neſciat legere, ſit & ipſe priuandus beneficio. Cap. III.

Diſpẽſatur in maiori, diſpẽſatur etiã in minori.

VErum de puero maiori ſeptennio, qui ex diſpenſatione beneficium obtinet non curatum; aliter ſtatuendum eſſe videtur; etiam ſi & talis neſciat legere libros; & recitare Horas; nempe; ut cum eo Epiſcopus ex cauſa neceſſaria, vel vtili; poſſit diſpenſare;

ſare; vt aliquas alias orationes loco Horarum dicat: Nam ex quo diſpenſat Epiſcopus in principali, ſcilicet, in beneficio; diſpenſare poteſt & in acceſſorio, ſcilicet, Officio. Verum hodie ſtandum eſt determinationi Sacri Conc. Trid. *Seſſ. 23. c. 6*

Clericus infirmus an ad Horas teneatur. Cap. IIII.

DIcunt Syluester, & Armilla, etiam de mente Innocentij, & Panormitani; quod infirmus excuſatur ab Officio dicendo: quando maximè in tali infirmitate multum infeſtatur, vel quando dicendo multum conturbatur. Sed ſi leue eſſet nocumentum, ut in febre quartana, uel febricula, non excuſaretur: In hoc tamen ſtandum eſſe iudicant iudicio medici, & boni uiri, ideſt, ſui confeſſoris. *Clericus infirmus an ad Horas teneatur.*

An omittens ex infirmitate Officium teneatur ſaltem illud audire, aut aliquid aliud orationis loco dimiſſi dicere. Cap. V.

QVi verò ex infirmitate Officium dicere non poteſt; non tenetur illud audire: quia hoc nullo iure cauetur. Nec minus illud (infirmitate ceſſante) reſumere, & repetere; ſecundum Innoc. & Panor. in c ex parte, de obſer. ieiun. qui dant exemplum, dicentes; Quia non valenti ieiunare in Quadrageſima: non iniungitur, vt ieiunet alio tempore. c 2. eod. tit. Et qui tenetur præſtare operas certo tempore, ſi impeditur, non obligatur in alio, vt eſt tex. in l. ſi non ſortem, ff. de condict. indeb. Et ſi relinquitur mihi vſusfructus biennij futuri, & impeditur, non poſſum in alio biennio petere: quia non eſt idem vſusfructus. ut in l. ſi vſusfructus, ff. de uſufruct. leg. *Omittens ex infirmitate Officium, non tenetur illud audire. Nota. L. ſi non ſortem, ff. de cōd indeb.*

An libro carens, aut viſu, & huiuſmodi, excuſetur ſi non dicit Officium. Cap. VI.

QVi etiam ſine culpa ſua non habet librum: quia fortè amiſit illum in via eundo: & ſimiliter qui caret viſu, aut huiuſmodi; excuſatur, ſi Horas non dicit. argum. Clemen ſiña. de vita & honeſta. clerico. Modo tamen ſuppleat per aliquos Pſalmos, aut alias orationes, uel per Pater noſter, quos ſcit memoriter: quia per eum non ſtat, quo minus non ſoluat Officium, quando caret iſtis prædictis: Similiter excuſatur quis ex obliuione: nec repetere tenetur, tranſacto tempore congruo. *Libro carens, aut uiſu, an excuſetur ſi non dicit officium.*

An Clericus beneficiatus, aut Sacris initiatus peregrinans, uel exiſtens in Studio de Licentia Epiſcopi; excuſetur ab Horis Canonicis dicendis. Cap. VII.

ITem nullo modo beneficiatus, exiſtens in Scholis de ſui Epiſcopi licentia: aut alius in maioribus Ordinibus conſtitutus; propter *Clericus beneficiatus,*

uel ſacris initiatus nullo modo excuſatur ab horis canonicis dicendis.

Studium, vel propter laborem peregrinationis, ab Horis Canonicis exſoluendis excuſatur:nec Archiepiſcopus,aut Epiſcopus cum iſtis poteſt diſpenſare, ita concludit Archidiac. in capit. Eleutherius, diſtinctione 91.

Omittens aliquid in medio, uel in principio Officij an debeat totum reaſſumere. Nota. Syluester.

Omittens aliquid in medio Officij, uel in principio, an debeat totum reaſſumere uel id quod omiſſum eſt dicere. Cap. VIII.

QVi dimiſit aliquid in medio,uel in principio Officij;non eſt quod totum repetat Officium; ſed id quod omiſſum eſt; uel aliquid aliud dicere. At ſi partem notabilem dimiſit totum idipſum reaſſumat, & dicat; ſi vult mortale euadere peccatum. Et ſi dixit Nonam, ante Sextam, non eſt opus replicare, ſed ſufficit dicere omiſſa. Similiter ſi omiſſus eſt unus Pſalmus,uel neglectus, illius tantum Pſalmi facienda eſt repetitio,uel etiam partis, dolendo primo de ſua negligentia, ſecundum Syluestrum.

An obligatus dicere Horas in Choro,ſi non audiuit principium, aut finẽ alicuius Horæ;teneatur omne Officium illius Horæ, quod non audiuit repetere. Cap. IX.

Obligatus dicere Horas in Choro ſi non audiuit principium,vel finem an teneatur illã repetere.

SEd qui non interfuit principio alicuius Horæ,vt quia neglexit, nõ malitioſè tamen: vel qui ex neceſſitate exijt Chorum ante finem alicuius Horæ, non tenetur illud modicum Officium non auditum, aut omiſſum ſupplere, aut repetere: principium enim illud, aut reſiduum ſuppletur per alios, qui ante illum acceſſerunt, aut poſt illum in Choro remanſerunt quia omnes ſunt vnum corpus in Domino:& charitas facit, vt quod unus facit, alteri tribuatur.cap. cum omnes, de conſt. ſecus tamen eſſet ſi magnam & notabilem partem non audiuit ante, uel poſt; tunc enim repetendo adimplere tenetur.

An omittens ex negligentia ſeptem Horas unius diei committat vnum ſolum peccatum mortale, an plura. Cap. X.

Omittens ſeptem Horas unius diei,an cõmittat unũ peccatum mortale,uel plura.

NOtandum item nobis eſt; quod ſi quis omittit ex negligentia omnes ſeptem Horas vnius diei; committit ſolum unum mortale peccatum: quia totum Officium vnius diei, eſt unum totum integrale, cadens ſub vnum præceptum, licèt peccatum tanto ſit grauius, quanto plures partes omittuntur. Verum Syluest. dicit,quod quoties ſcienter, ſeu recolens quis deliberat nolle dicere, aut omnes, aut vnam Horam, toties mortaliter peccat: quia deliberat in re notabili tranſgredi præceptum.capit.dolentes,de celebrat.Miſſ. Peccat item & ille, qui omittit dicere Suffragia Sanctorum: ſi hoc facit contra conſuetudinem Eccleſiæ Cathedralis: quia eſt contemptor lauda-

Suffragia Sanctorum omittens peccat.

bilis conſuetudinis, qui ſicut & legis contemptor punitur. diſtinctione undecima, capit. in his, & hoc ſi facit ex negligentia affectata: quia non curat: vel ut citius percurrat Horas, ut vacet potibus, vel otio, aut huiuſmodi.

Clericus excommunicatus num Horas dicere teneatur.
Cap. XI.

VLtimo clericus etiam ſi ſit excommunicatus tenetur recitare Horas Canonicas: ſed in Choro recitabit eas tantum excommunicatus minori excommunicatione; non autem maiore excommunicatus excommunicatione, nec etiam cum alio; ſed ſolus, & quaſi per modum orationis, ſcilicet; non dicendo, Dominus vobiſcum. 11. quæſtio. 3. capit. ſi quis Epiſcopus. & capit. ſequen. quia per excommunicationem non eſt liberatus à ſeruitute dicendi Horas. 16. quæſt. 1. capit. legi. Ad hoc tenetur etiam Degradatus, ſi fuerit in Sacris: quia tenetur ad ea, quæ ſunt oneris, & non honoris. Vel ſi non eſt in Sacris, & quamdiu tenet beneficium. argum. d. cap. legi, in prima Gloſſ.

Clericus excōmunicatus tenetur Horas recitare.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM.
PRIMÆ PARTIS
SEPTIMI TRACTATVS.

1 *Præfatio in Diaconi officium.*
2 *Diaconatus ordo quid ſit.*
3 *Diaconatus ordo quando fuerit inſtitutus.*
4 *Diaconatus quando fuerit ab Apoſtolis celebratus.*
5 *Communionem accipiendi animum habere debet ordinandus in Diaconum in ſua ordinatione.*
6 *Quæ ſecum habere debeat Diaconus, cum ad Epiſcopum ſe confert, vt ab eo ordinetur.*
7 *Admonitio, quæ ab ordinante ad ordinandum in Subdiaconum fit, cuiuſmodi ea ſit.*
8 *Diaconus genuflexus ante Epm audita, & habita eius admonitione, ac inſtructione; quid poſt eã Epalem eruditionẽ facere debeat.*
9 *In Diaconatus Ordine in quo actu Caracter imprimatur.*
10 *Diaconatus Ordinis Materia quæ ſit.*
11 *Ordinis Diaconatus Forma quæ ſit.*
12 *Diaconi nomen vnde traxerit exordium.*
13 *Qualis eſſe debeat ordinandus in Diaconum.*
14 *Qualiter Diaconus inſtituatur.*
15 *Manus impoſitio Epiſcopi ſuper Diaconum quid ſignificet.*
16 *Manus impoſitio ſuper ordinandis, & conſecrandis, vnde duxerit initium.*
17 *Diaconi inſtitutio quibus conſtet.*

De Scientia quam habere debet Diaconus.

Præfatio in Diaconi Officium. *Cap. I.*

NVNC Diaconi ſcientiam, & officium indagare (poſtquam hucuſque gratias agendo Deo; de cæterorum conditionibus, partibus, ac qualitatibus ordinandorum iam ſuppoſuimus, ac diſſeruimus) ac tractare fas eſſe uidetur: In cuius tractatu in primis quærendum eſſe decet: quid ſit Diaconatus Ordo: Secundò, quando hic

hic Diaconi Ordo fuerit inſtitutus: Tertiò, quando ille ab Apoſtolis fuerit celebratus: Quartò, in quo actu in Diaconatus Ordine character imprimatur: Quintò, quænam ſit Ordinis huius Diaconatus Materia: Sextò, quænam ſit eius Forma: Septimò, unde Diaconi nomen traxerit exordium: Octauò, Diaconi qui ſint, & unde dicantur: Nonò, Diaconi quomodo Leuitarum ſubſint imperio. Decimò, qualiter Diaconus inſtituatur. Vndecimò, Diaconi inſtitutio quibusnam conſtet. Duodecimò, Diaconi Officium quodnam ipſum ſit. Tertiodecimò, de myſtica ueſtium, quibus utitur ipſe Diaconus ratione aliqua etiam dicemus, & alia huiuſmodi, quæ patebunt infrà.

Diaconatus Ordo quid ſit. Cap. II.

DIaconatus quidem Ordo eſt poteſtas, per quam ordinatus in Diaconum poteſt Sacerdotibus adſiſtere, & miniſtrare in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Chriſti, ſcilicet, in Baptiſmate, Chriſmate, patena, in calice, & oblationes, & hoſtias inferre, & diſponere in altari, componere etiam, ideſt, ornare menſam Domini in altari; atque ueſtire, prædicare Euangelium, ac demum Dominicum corpus, hoc eſt, Chriſti corpus Chriſti fidelibus diſpenſare.

Diaconatus Ordo quando inſtitutus fuerit. Cap. III.

SAnè Diaconatus Ordo tunc inſtitutus fuit; quando Chriſtus in ſua ultima cæna corpus, & ſanguinem ſuum in Sacramentum ſuis miniſtrauit Diſcipulis, ac diſpenſauit: & quando Apoſtolos dormientes ad orationem excitauit, dicens: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. *1. Cor. 11. Matth. 26 Luc. 22.*

Diaconatus quando fuerit ab Apoſtolis celebratus. Cap. IIII.

Act 6.

HIc uerò Ordo Diaconatus ab Apoſtolis celebratus eſt, quando (ut legitur in Actibus Apoſtolorum) ſeptem uiros plenos Spiritu ſancto ad hoc Officium elegerunt, ac ſibi miniſtros Diaconos conſtituerunt Apoſtoli, & oratione præmiſſa, manus eis impoſuerunt; ut expreſſè legitur in Cap. Dñs. diſt. 93. Vnde & conſuetudo inoleuit, ut in omni Matrice Eccleſia ſeptem Diaconi circa Chriſti aram, quaſi ſeptem columnæ aſſiſtant; ut legitur apud Euariſtum, & Gratianum, in c. Diaconi, qui quaſi, diſt. 93. Hi ſunt ſeptem Angeli tuba canentes in Apocalypſi: quia illorum eſt alta myſteria de ſuperna inſpiratione foris reſonare. Hi ſunt ſeptem candelabra aurea, qui Chriſti lucem Euangelij alijs oſtendere debent. Hi dicuntur ſeptem tonitrua; quia terribiliter cominari debent, quod omnis arbor, quæ nō facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc omnia eliciuntur ex cap. Diaconi. diſt. 93. *c. Diaconi. diſ 93. c. dominus. diſ 93. Apoc. 8. Notent hic Diaconi. Apoc 1. & 10.*

diſt.93. Hi itidem Diaconi præconis more Eccleſiam admonent ad orā dum, & genua flectendum.

Communionem accipiendi animo ordinandus in Diaconum eſſe debet in ordinatione. Cap. V.

SEd antequam alia, quæ ad futuri Diaconi ſcientiam ſpectant, tangamus, uidendum eſt, quamnam talis Diaconandus habere debeat ſolicitudinem: & quidem, ut dictum eſt etiam ſuprà in præcedenti tractatu, dum de ſcientia Subdiaconi diſputauimus; ad futurum Diaconum pertinet hanc facere in ſe præparationem, vt ſacram ab Epiſcopo, eum ordinante, accipiat communionem, poſtquam idem ipſe Epiſcopus cõmunicauerit inter ipſa Miſſarum ſolennia.

Quæ ſecum habere debeat Diaconus, cum ad Epiſcopum ſe confert, vt ab eo ordinetur. Cap. VI.

Quæ ſecũ portare debeat Diaconus pro ſua ordinatione.

DIaconus autem accedere debet, ante Epiſcopum paratus, ac munitus amictu, alba, cingulo, & manipulo: ſtolam in manu ſiniſtra; & Dalmaticam ſuper brachium ſiniſtrum, & candelam in manu dextera tenens, contra cornu Epiſtolæ altaris, facie altari verſa, & in modum coronæ cum cæteris alijs ordinandis in Subdiaconum in Presbyterio coram Pontifice diſpoſitus, ac genuflexus.

Admonitio, quæ ab ordinante ad ordinandum in Diaconum fit, cuiuſmodi ea ſit. Cap. VII.

Inſtructio quæ fit ab Epiſcopo ad futurũ Diaconum cuiuſmodi ſit.

PRomouendus dilectiſſime frater ad Leuiticum Ordinẽ: cogita magnopere ad quantum gradum Eccleſiæ aſcendas. Diaconum enim oportet miniſtrare ad altare, Baptizare, & Prædicare. Sané in uete ri Lege ex duodecim vna trib. Leui electa eſt; quæ ſpeciali deuotione tabernaculo Dei, eiuſq; Sacrificijs ritu perpetuo deſeruiret: Tantaq; dignitas ipſi conceſſa eſt; quod nullus, niſi ex eius ſtirpe ad diuinum illũ cultum, atq; officium miniſtraturus aſſurgeret; adeo vt grandi quodam priuilegio hæreditatis, ex tribu Domini eſſe mereretur, & dici: quorum hodie Cariſſime fili & nomen, & officium tenes; quia miniſterium tabernaculi teſtimonij, ideſt, Eccleſiæ Dei, elegeris in Leuitico officio: quæ ſemper in procinctu poſita, inceſſabili pugna cõtra inimicos dimicat. Vnde ait Apoſtolus: Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ, & ſanguinem; ſed aduerſus principes, & poteſtates tenebrarum harum: cõtra ſpiritualia nequitiæ tela in cæleſtibus. quam Eccleſiam Dei ueluti tabernaculum portare, & munire debes; ornatu ſãcto, prædicatu diuino, exemplo perfecto: Leui quippe interpretatur additus, ſiue aſſumptus: & tu fili, qui ab hæreditate paterna nomen accipis, eſto aſſumptus à carna lib. deſiderijs, à terrenis concupiſcentijs, quæ militant aduerſus animã: Eſto nitidus, mundus, purus, caſtus; ſicut decet diſpenſatorem miniſteriorum

riorum: Dei ut dignè addaris ad numerum Eccleſiaſtici gradus, vt hære ditas; & trib. amabilis Domini eſſe merearis. Et quia comminiſter, & cooperator es corporis. & ſãguinis Domini, eſto ab omni illecebra car nis alienus, ſicut ait Scriptura: mundamini, qui fertis uaſa domini: Cogita Beatum Stephanum, meritò præcipuè caſtitatis, ab Apoſtolis ad officium iſtud electum. Cura, ut quib. Euangelium ore annuncias, uiuis operibus exponas: ut de te dicatur: Beati pedes Euangelizantium pacē, Euangelizantiū bona: Habe pedes tuos calceatos Sanctorū exemplis in præparatione Euangelij pacis. Quod tibi Dñs concedat per gratiā ſuā.

Diaconus genuflexus ante Epiſcopum; audita, & habita eius admonitione, & inſtructione; quid poſt eam Epiſcopalem eruditionem facere debeat. Cap. VIII.

SEd Diaconus ordinandus ad Diaconatus Ordinem poſt habitam ab Epiſcopo ordinante admonitionem, ubi ipſe prius coram Pontifice genuflectebat, in totum ferè proſternitur, donec cantantur Litaniæ, ac etiam finitæ fuerint: Poſtmodum ab huiuſmodi accubitu aſſurgens genuflexus iterum ante Epiſcopum manet, vſque dum alloquitur ipſum ordinans, ac donec tradiderit ei omnia, quæ in antecedenti capitulo diximus, ſcilicet, Manipulum, Stolam, & Dalmaticam. *Diaconus poſt admonitionē ſibi factā, quid agere debeat.*

In Diaconatus Ordine in quo actu imprimatur Character. Cap. IX.

NVnc in quo actu imprimatur, ſeu figatur Character in Diaconatus Ordine dicētes, ac querentes; reſpondemus, quod ſecundū D. Thomam. 4. diſt. 24. in traditione Libri Euangeliorum cum debita verborū forma: quia tunc ei datur poteſtas legendi Euangelij in Eccleſia Dei. *Thom. 4. diſt. 24.*

Diaconatus Ordinis Materia quæ ſit. Cap. X.

AT Ordinis Diaconatus Materia eſt (quemadmodum Ordinis Sub diaconatus Materiam eſſe diximus, Epiſtolarum librum.) ipſe liber Euangeliorum. *Materia Ordinis Diac.*

Ordinis Diaconatus Forma quæ ſit. Cap. XI.

FOrma Ordinis Diaconatus: poſtquā Epiſcopus dixit: Accipe Spiritumſanctū ad reſiſtendū Diabolo, & tentationib. eius in noīe Dñi: & poſtquā dedit ſtolā ſuper humerū ſiniſtrū, porrigendo librum Euangeliorum; eſt: Accipe poteſtatem legendi Euangelium in Eccleſia Dei, tam prò uiuis, quam pro defunctis in nomine Domini. *Diaconatus Ordinis forma quæ.*

Diaconi nomen vnde traxerit exordium. Cap. XII. *Diaconi nominis origo vnde.*

DIaconorum inſuper Ordo; ſecundum quod ſcribit Magiſter Sentē tiarum, & Rationale Diuinorum Officiorum; in veteri Teſtamen *Mag. Sēt. in 4. diſt. 24.*

Num. 3. et 4. & 8.

to ex libro Numerorum ex Tribu Leui, filij Iacob, ſumpſiſſe legitur exordium, ſeu etiam nomen: & inde Leuitæ, id eſt, adſumpti, à Leui, Læuitæ uocabantur, & exorti ſunt: quã adſumpti ſunt ad auxilium Sacerdotum; ut Eleazar, & Thamar: De Leui ergo Læuitæ exorti ſunt: à quibus in templo myſtici ſacramenti myſteria explebantur: Hi Græce Diacones, Latinè Miniſtri dicuntur: quia ſicut in Sacerdote conſecratio; ita & in Diacono myſterij diſpenſatio habetur: Dominus enim ad Moyſen locutus eſt dicens: Applica Tribum Leui, & fac eam ſtare in conſpectu Aaron, & miniſtrent ei, ut excubent, & obſeruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonij, & cuſtodiant Vaſa tabernaculi, ſeruientes in miniſterio. Verum à quinquageſimo anno iuſſi ſunt Læuitæ uaſa cuſtodire: ſed à uigintiquinq; annis iuſſi ſunt in tabernaculo deſeruire, tanquam ætatis robuſtæ ad onera portanda: qui poſſent arcam fœderis, menſam propoſitionis, & uaſa tabernaculi deportare. Quod & in nouo Teſtamento recolitur: cũ Diaconis ſupra ſiniſtrum humerũ ſtola imponitur: & in diebus ieiuniorum ſuper eundem humerum Caſula complicatur: quia quicquid laboris in hac uita ſufferimus, tanquam in ſiniſtra portamus, donec à ſiniſtra tranſeamus in dexteram, in qua requiem habeamus.

Diſt. 21. c. cleros.

Qualis eſſe debeat ordinandus in Diaconum. Cap. XIII.

Quas cõditiones habere oporteat ordinãdũ in Diaconum. Seſſ. 23. c. 12.

ORdinandi autem in Diaconum partes, conditioneſq;, ac qualitates hæ ſanè erunt, uidelicet: ut ſit Sacro in primis Baptiſmate ablutus, Sacra item Confirmatione confirmatus, ſuaq; peccata ſit Sacerdoti confeſſus; tonſura, ac Ordinibus minoribus inſignitus, legitimè etiã natus; ætate legitima, & ſufficienti repletus; ut nempe non accedat; iuxta ſacri Concilij Trid. decreta; ad hunc Sacrum Diaconatus Ordinem ante uigeſimũtertium annum; item ſcientia præditus, bonis moribus imbutus; in exercitio Minorum Ordinum iam exercitatus, ac poſtea approbatus; continentia, & caſtitate præclarus, nõ extra tempora à Sancta Dei Eccleſia ſtatuta, ad ſe ordinandũ ſit importunus; ſit in Ordine Subdiaconatus ante uerſatus; ad duos Sacros Ordines eodẽ die ab aliquo non ſit promotus; non ſit criminoſus, nõ bigamus, non ſeruus, non Hermaphroditus, non hyſtrio, nõ accedat coniugatus; non interdictus, ſuſpenſus, aut excommunicatus; non irregularis, nõ infamis; non neophitus, non furioſus, non infans, non homicida ſit: nonque ſine literis commendatitijs ad alienum præſumat accedere Epiſcopum: ſicuti ſuprà in omnibus aliis præfatis tractatibus plenè enunciauimus, ac deſcripſimus; præſertim in tractatu ſecundo, cap. 21. & 22.

Qualiter Diaconus inſtituatur. Cap. XIIII.

Inſtitutio Diac. qualiter.

DIaconus autem, cum ordinatur: ut legitur in Canone Diaconus, diſt. 23. Solus Epiſcopus, qui eum benedicit, manus ſuper caput eius imponit: quia non ad Sacerdotium: ſed ad miniſte-

rium conſecratur, id eſt, ordinatur: quod ab Apoſtolis quidem factum eſſe etiam legimus: qui olim in Actibus Apoſtolorum dixerunt: non eſt æquum, nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis: conſiderate ergo, fratres, uiros ex uobis boni teſtimonij ſeptē plenos Spiritu ſancto, & Sapientia; quos conſtituamus ſuper hoc opus; & ſic ſtatuerunt hos ſeptem viros ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus. *Act. 6.*

Manus impoſitio Epiſcopi ſuper Diaconum quid ſignificet. Cap. XV.

IDeo autem fit manus impoſitio Epiſcopi ſuper Diaconum: quoniam per manum, opera: per digitos, Spiritusſancti dona: per caput uerò mentem intelligimus. Rectè ergo manus imponitur; quia donis Spiritusſancti in mente imbutus Diaconus; ad opera Chriſti mittitur. cap. uno, extrà de Sacra Vnctione. *Manuum impoſitio ſuper Diac. ſignificatio. Nota.*

Manus impoſitio ſuper ordinandis, & conſecrandis unde traxerit initium. Cap. XVI.

MAnus uerò impoſitio ſumpſit exordium ab Iſaac, qui dum Iacob benedixit, impoſuit ſibi manum. Gene. 27. Et Moyſes Ioſue, cum eum populo præfecit. Num. 28. & Dominus Apoſtolis cum eos principes mundi cōſtituit. Item, & ipſi Apoſtoli per manus impoſitionem Spiritumſanctum dederunt. ut in Act. eorūdem Apoſtolorum. c. 19. legitur. *Manuum impoſitio principium unde exortum. Gen. 27. Num. 28. Act. 19.*

Diaconi inſtitutio quibus conſtet. Cap. XVII.

VErbis item, & rebus Diaconi inſtitutio ſolet conſtare & perfici: Epiſcopus ſi quidem ponit ei orarium, id eſt, ſtolam ſuper læuum humerum: ut per hoc intelligat, ſe accepiſſe iugum Domini ſuaue: quo ad ſiniſtram pertinentia timori ſubijciat. Vel ideo ſtolam accipit Diaconus, quoniam Euangelium in Eccleſia Dei tam pro uiuis quam pro defunctis, in nomine Domini quod per Chriſti iugum figuratur, lecturus eſt; denique Euangeliorum librum ei tradit Epiſcopus, his uerbis: Accipe poteſtatem legendi Euangelium in Eccleſia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Accipit autem hunc Euangeliorum textum, ut intelligat, ſe eſſe præconem Euangelij Chriſti. Et nota hæc ſupradicta, ſcilicet, ſtola, & liber Euangeliorum, ac uerborum prolatio, ſunt huius ordinis Diaconatus ſubſtantialia: cætera ſunt de ſolennitate. *Ad inſtitutionē Diaconi, res, & uerba requiruntur. cap. unum orariū diſtin. 25. Nota. Subſtantialia Ordinis Diac.*

SVMMARIA

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM SECVNDÆ PARTIS SEPTIMI TRACTATVS.

1 *Diaconi officium quodnam ſit.*
2 *Diaconus cur pręcedat Sacerdotem ſolenniter celebraturum.*
3 *Diaconus, & Subdiaconus quonam tempore Dalmatica, & Tunicella utantur; & quo tempore Planetis.*
4 *Diaconus propter quid Dalmatica utatur in antedictis diebus.*
5 *Planeta ut quid diebus ieiuniorum plicetur.*
6 *Diaconus cur facta communione, reſumat Planetam.*
7 *Diaconus dicturus Euangelium cur petat benedictionem.*
8 *Cur Diacono lecturo Euangelium, & non Subdiacono lecturo Epiſtolam à Sacerdote benedicatur.*
9 *Diaconus cur præmittat ante Euangelium Thurribulum cum incenſo.*
10 *Diaconus dicturus Euangelium cur populum ſalutet.*
11 *Diaconus dicturus Euangelium cur præmittat Sequentia Sancti Euangelij.*
12 *Diaconus cur det patenam cum Hoſtia Sacerdoti celebranti.*
13 *Diaconus cur tollat patenam de manu Subdiaconi, & illam tradat Sacerdoti.*
14 *Diaconus cur Sacerdotis manum, uel humerum deoſculetur.*
15 *Diaconus cur diſcooperiat calicem, & in eum intueatur.*
16 *Diaconus cur in Miſſa ſolenni dicat ipſe: Ite miſſa eſt.*
17 *Diaconus abſente Epiſcopo, aut Prebytero quæ poſſit agere.*
18 *Epilogus earum rerum quas ſcire debet Diaconus.*

De Scientia Diaconi, qui Miniſtraturus eſt Sacerdoti Solenniter Celebraturo.

Officium Diaconi.

Diaconi Officium quodnam ſit. *Cap. I.*

c. Diaconi, diſt. 93.

SANE ad Diaconum pertinet hæc infraſcripta adimplere; Epiſcopum ſcilicet perpetuò ſequi; concionantem cuſtodire: ne ab emulis infeſtetur, uel à uerbo Dei detrahatur; eique itidem.

dem, ac Sacerdotibus Sacra facientibus, uel alia Sacramenta admi-niſtrantibus, præſto eſſe: puta in Bapriſmate, in Chriſmate, in pate-na, & calice; in oblatione, hoc eſt in inferendo Sacerdoti oblationem, ideſt, Hoſtiam, & diſponendo eam in altari; in componendo item men ſam Dñi in altari. Ad eum etiam ſpectat ueſtire, crucem ferre, puta in proceſſionibus. Ad ipſum quoq; Officium precũ, ideſt Litanias dicere, perintet; & præmonere populum, ut aures adhibeat ad Deum; cum di-cit: Humiliate capita ueſtra Deo, uel humiliate uos ad benedictionẽ. Ipſe item Diaconus dat pacem Subdiacono: Item & cum dicit: Do-minus uobiſcum. Denunciat etiam ille feſtiuitates. Ad Diaconum etiam attinet, tanquam Epiſcopi oculum, perueſtigare quinam in Vrbe piè, & religioſè, quiue ſecus uitam traducant: quique ad Sacri-ficium, & concionem ſtatis temporibus conueniant, qui rurſus non conueniant: ut (cum de omnibus Epiſcopum certiorem fecerit) ille priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palàm corrigere, & obiurgare poſſit uti ſe magis profecturum eſſe intellexerit. Cathe-cuminorum etiam nomina recitare debet; item & Baptizandorum, & Ordinandorum etiam: & eos ante miniſtrum Sacerdotem, uel Epi-ſcopum ſtatuere. Denique ei licet, ſi abſit Epiſcopus, & Sacerdos, Euangelium explanare, non tamen in ſuperiori loco: ut intelligatur hoc eius proprium munus non eſſe. Et nota, quod Diaconi noſtri temporis locum tenent quaternionum, qui erant apud Gentiles.

Magiſter Sentent.

Cathechiſ.

Diaconus cur præcedat Sacerdotem ſolenniter celebraturum. *Cap. II.*

PLanè præcedunt Diaconus, & Subdiaconus Sacerdotem ſolenni-ter celebrare uolentem, non pariter, neque a latere incedentes; ſed ante: quoniam deſignant Nouum, & Vetus Teſtamentum, ideſt, Le-gem, & Euangelium: quorum Lex tempore prior, Euangelium uerò dignitate maius.

Diaconi præcedentis ante Sacerdotem celebraturum cur.

Diaconus, & Subdiaconus quonam tempore Dalmatica, & Tuni-cella utantur; & quo tempore Planetis. *Cap. III.*

SEd ſciendum nobis eſt, quod Dalmatica, & Tunicella Diaconus, & Subdiaconus utantur in Miſſa ſolenni, & proceſſionibus, & benedictionibus, quandocunque Sacerdoti miniſtrant. In diebus ue rò ieiuniorum (præterquam in uigilijs Sanctorum) & in Dominicis, & ferijs Aduentus, & Quadrageſimæ, ac in uigilia Pentecoſtes, in Cathedralibus, & præcipuis Eccleſijs utuntur Planetis plicatis ante pectus; quam Planetam Diaconus dimittit, cùm lecturus eſt Euan-gelium; et tunc ſuper ſiniſtrum humerum ſuper ſtolam complicatur; aut ponitur aliud genus ſtolæ latioris in modum Planetæ plicatæ: & facta communione reſumit Planetam, ut prius. Similiter Subdiaco-

Temporũ diſcrimen rõne vſus. Planeta, Tunicella, & Dalmatica.

nus dimittit eam, cum lecturus eſt Epiſtolam; quam legit in Albis, & poſtea eam reſumit, ut prius. In minoribus autem Eccleſijs, prædictis diebus ieiuniorum Alba tantum amicti miniſtrant: Subdiaconus cum manipulo, Diaconus cum ſtola in humero dextro ſub ſiniſtrum pendente.

Diaconus propter quid Dalmatica utatur in antedictis diebus.
Cap. IIII.

Ad quid Dalmaticã portet Diaconus ad myſterium corporis, & ſanguinis Chriſti.

ET Diaconus quidem in dictis Miſſis ſolennibus, proceſſionibuſque, ac benedictionibus, ac ſolum in præcipuis Eccleſijs ideo Dalmatica utitur; ut diſcat occultam rationem ſublimium rerum indagare: Vnde propter hoc in ſublimibus, & Cathedralibus Eccleſijs, & in ſolennitatibus tantum utitur ea: quia Diſcipuli ſublimia non intellexerunt, niſi poſt quam Dominus eſt glorificatus.

Planeta ut quid diebus ieiuniorum plicetur. Cap. V.

Planeta cur plicetur in diebus ieiuniorum.
c unum, diſt. 25.
Phil. 3.

AB anteriori autem parte ideſt, ante pectus Diaconus diebus prædictis ieiuniorum portat planetam plicatam, ſeu duplicatam. Primò, propter rationem, quæ dicitur in c. unum orarium. diſt. 25. nempè, ut liberius, & expeditius ualeat miniſtrare, & ad miniſterium Sacerdotale recurrere: Secundò, ad oſtendendum, quod ipſe (iuxta Apoſtolum) quæ retro ſunt obliuiſcens, ad anteriora refertur. Tertio, duplicatur ante pectus, per quod cor, & ſuper humerum complicatur, per quem opus exprimitur: in humero enim ueſtimentum duplex in cor ipſum efficitur: quia ſic debemus bona opera foris oſtendere proximis, ut eadem intus in corde coram Domino integra ſeruemus: charitatem enim debemus habere corde, & opere, & intus, & foris. Quartò, duplicatur planeta ante pectus, quoniam per charitatem, quæ per planetam ſignificatur, bona uoluntas, & Sancta cogitatio generatur. Quintò, ipſa planeta complicatur ſuper humerum in dictis diebus ieiuniorum; quoniam per illam aduerſa à proximis, & ab aduerſarijs ſupportantur. Sextò denique, planeta ideo deponitur à Diacono, cum dicturus eſt Euangelium; & ſuperponitur complicata ſuper humerum: quia Diaconus gerit Officium prædicandi populo: & ideo Caſulam ſuper humerũ portat: quia prædicator in præſenti uita populi peccata portare debet: quod tractũ eſt à Legali Sacerdote, qui dum ſacrificabat, ſummitates balthei ſuper humerũ reflectebat. Septimò, deponit Diaconus planetam, cum eſt dicturus Euangelium, quaſi profiteatur, illam non eſſe ueſtem propriam, ſed ob reuerentiam temporis recipere commodatam. Octauò, demum Diaconus ieiuniorum tempore caſulam ſuper humerum iam dictum replicat, quaſi gladium contra hoſtem uibret. Nonò, dum Diaconus humerò Caſulam imponit duplicatam; opus Prædicationis, Orationis, & Lectionis intromittit: & proximo ſubuenit. Decimò, Diaconus lecturus

rus

rus Euangelium non omnino planetam ideo deponit; ſed iuxta modũ ſtolæ illam ſibi coaptat: quia eius officium eſt doctrinam Euangelicam, quæ eſt Lex amoris, prædicare: & hoc ex amore, qui fuit iugum Domini ſuaue; quod iugum, ex quo omnia mundana premuntur, per ſtolam ſuper ſiniſtrum humerum ſignificantur.

Diaconus cur facta communione reſumat Planetam. Cap. VI.

FActa demum communione Diaconus ideo reaſſumit planetam ad notandum, quod non ſufficit opus ex charitate inchoare, niſi & in charitate perficiatur. Vel ſe Diaconus iterum induit planeta: quia per hoc factum indicat ſe eſſe prædicatorem, qui in dilectione ferueat, & vitæ contemplatiuæ inhiet. *Reaſſumptio planetæ per Diaconum ad quid fiat.*

Diaconus dicturus Euangelium cur petat benedictionem. Cap. VII.

SEd Diaconus dicturus Euangelium ideo petit benedictionem: quoniam nullus debet prædicare, niſi mittatur, iuxta illud, quomodo prædicabunt, niſi mittantur. *Benedictio cur ꝑ Diaconum petatur ante Lectionem Euangelij.*

Cur Diacono lecturo Euangelium, & non Subdiacono lecturo Epiſtolam à Sacerdote benedicatur. Cap. VIII.

SAcerdos viſibiliter benedicit Diacono, qui lecturus eſt Euangeliũ, quod non facit Subdiacono Lecturo Epiſtolam: quia Chriſtus inuiſibilis manens, Legem, & Prophetias; quæ per Epiſtolam figurantur, inuiſibiliter miſit: ſed poſt quam in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus, Apoſtolos, & Euangeliſtas uiſibiliter miſit, & docuit: Euntes, inquiens, prædicate, dicentes; Appropinquauit regnum cœlorum. Mittit autem Sacerdos Diaconum ad legendum Euangeliũ; poſt quam benedixit eum, ad notandum, quod Chriſtus miſit Apoſtolos ad prædicandum regnum Dei. *Cur fiat benedictio ſuper Diaconum, & nõ ſuper Subdiaconum.*

Diaconus cur præmittat ante Euangelium Thuribulum cum incenſo. Cap. IX.

PRæmittit verò Diaconus ante Euangelium Thuribulum cum incenſo: eo quia opera præceſſerunt eius doctrinam; iuxta illud, Cœpit Ieſus facere & docere. Ruiſus Diaconus ideo præmittit Thuribulum; quia prædicator debet odorem bonæ opinionis ex ſe mittere, iuxta illud Apoſtoli: Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Vel præmittit Diaconus Thuribulum, ut eius oratio ſicut incenſum in conſpectu Domini dirigatur. *Thuribuli cũ incenſo præmiſſio.* *2. Cor. 2.*

Diaconus

Diaconus dicturus Euangelium cur populum ſalutet. *Cap. X.*

Populi ſalutatio per Diaconum lecturum Euangeliũ cur fiat.

ITem Diaconus dicturus Euangelium prius populum ipſe ſalutat, ut illum ad audiendum uerbum Dei attentum reddat, dicens; Dominus uobiſcum; oſtendens etiam per hoc, ſe orare, ut Dominus ſit cum eis: & obſeruans, quod Dominus iuſſit: In quamcunque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui.

Luc. 10.

Diaconus dicturus Euangelium cur præmittat, Sequentia Sancti Euangelij. *Cap. XI*

Diaconus cur Thurificet librũ Euangeliorum ſe ſignans ſigno crucis dicturus Euangeliũ. Rom. 1. 1. Cor. 1.

POrrò Diaconus, ut cunctos audientes reddat dociles, & beneuolos ad audiendũ uerbũ Euangelij, ſubdit dicturus Euangeliũ: Sequentia Sancti Euangelij. Thurificans librum Euangelij, & ſigno ſe crucis ſignans, quaſi dicat; hic eſt liber, ſeu Euangelium Dei: hic eſt liber Crucifixi, quem prædico: hic eſt liber pacifici, per quem reconciliationem accipimus. Per incenſi autem fumum bonæ prædicationis opinio intelligitur. Vel ideo ſe ſignat Diaconus dicturus Euangelium, ſigno crucis in fronte, ore pariter, & in pectore, ſeu in corde; ne Diabolus, qui bonis operibus inſidiatur, tollat ei, per erubeſcentiam deuotionem de corde, uel ſermonem de ore, ac ſi dicat: Ego Chriſti crucem non erubeſco; ſed eam ore prædico, & corde credo: quia corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

Diaconus cur det patenam cum Hoſtia Sacerdoti celebranti. *Cap. XII.*

Porrectio patenæ Sacerdoti celebranti ut quid fiat per diaconum. 1. Cor. 2.

DIaconus patenam cum Hoſtia Sacerdoti celebranti, uel Epiſcopo, quam ipſe Sacerdos, uel Epiſcopus ſuper altari diſponit, tradens; Inſinuat, quod ipſemet Chriſtus hoc Sacramentum primus inſtituit, & Eccleſiæ tradidit celebrandũ, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem.

Diaconus cur tollat patenam de manu Subdiaconi, & illam tradat Sacerdoti. *Cap. XIII.*

Patenæ ablatio è manibus Subdiac. per Diac. quid. Pſal. 29.

QVoniam autem poſt Paſſionis triſtitiam, ad Reſurrectionis gaudium peruenitur, iuxta illud: Ad Veſperam demorabitur fletus, & ad Matutinum lætitia: ideo Subdiaconus, dum Chorus reſpondet: ſed libera nos: aſſurgens, accedit ad Diaconum tradens illi patenam inuolutam: Diaconus uerò illam recipiens eam reuelat, & reuelatam repræſentat, & tradit illam Sacerdoti, oſculando illius manum: & hi quidem Subdiaconus uidelicet, & Diaconus tam numero,

quam

quam etiam obſequio ſignant per iſtud factum illas mulieres, de quibus narrat Matth. nempe, quod Veſpere Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi, uenit Maria, & altera Maria uidere ſepulchrum, præſentantes patenam, idest, cor patens latitudine charitatis in obſequium ſepulturæ. *Matt. 28.* *Nota.*

Diaconus cur Sacerdotis manum, uel humerum deoſculetur.
Cap. XIV.

Diaconus autem manum, ſeu humerum Sacerdotis dexterum oſculatur, ad notandum; quod ipſe vult eſſe ſocius in paſſione, ut ſocius ſit in regno. Vnde Apoſtolus: Si compatimur, inquit, & conregnabimus. *Ad quid Diac. celebrantis manũ deoſculetur, vel humerum.*

Diaconus cur diſcooperiat calicem, & in eum intueatur.
Cap. XV.

Finita verò oratione præmiſſa, ſcilicet, libera nos; & reaſumpta patena Diaconus diſcooperit calicem; & ſuper calicem ſedulò intuetur: deſignans per hoc factum Diaconus, quod Angelus Domini lapidem ab oſtio monumenti reuoluit, & linteamen amouit, & ſepulchrum diligenter inſpexit. *Diſcooperitio calicis per Diac. quid.*

Diaconus cur in miſſa ſolenni dicat ipſe: Ite Miſſa eſt.
Cap. XVI.

Qvando item ſolenniter celebratur, non Sacerdos, ſed Diaconus dicit: Ite miſſa eſt: quoniam Diaconus repræſentat Angelum ſtantem in monumento à dextris, coopertum ſtola candida: qui dixit Mulieribus. Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum, ſurrexit, non eſt hic: Ecce locus, ubi poſuerunt eum; ſed ite, & dicite diſcipulis & Petro: quia præcedet uos in Galilæam. *Mar. 16.*

Diaconus abſente Epiſcopo, aut Presbytero, quæ poſſit facere.
Cap. XVII.

Aduertat tamen quilibet diſcretus, ac bene eruditus Diaconus; quod præſente Epiſcopo, uel Presbytero, nullatenus niſi de eorum mandato, Sacramenta aliqua conferre poteſt, ut præcipitur in c. Diaconos, & in c. peruenit, diſt. 93. & 95. Item nec debet Diaconus deferre corpus Chriſti ad infirmos, prædictis præſentibus, & niſi ex neceſſitate: & tunc iuſſus poſſet populum communicare, c. Diaconi, eadem diſt. Debet item Diaconus pallas, corporaliaq; lauare. Item Diaconus nullis Sacerdotibus præſumere debet præferri; niſi fortè ſe prætulerit eis uigore alicuius legationis ſibi factæ; puta ſi locum ſui metropolitani tenuerit: aliàs talis Diaconus a proprio gradu cadere debet, & repulſus ultimus omnium fiat in ordine ſuo c. præcipimus, diſt. 93. *Offic. Diac. in abſentia Epi ſui, uel presbyteri.* *c. peruenit, diſt. 95.* *c. peruenit, diſt. 93.* *c. nemo, de cõſ. diſt. 1.*

Epilogus

Epilogus earum rerum, quas ſcire debet Diaconus.
Cap. XVIII.

ADuertat ultimo quilibet Diaconus; quod quæcunq; ſcire tenetur ille, qui initiandus eſt prima tonſura, Oſtiariusque, Lector, Exorciſta, ac Acolythus, & Subdiaconus; eadem & ipſe callere, ac cognouiſſe debet: Vnde propterea, ea quæ ſuprà in alijs antecedentib. tractatib. Singulorũ Ordinum in medium attulimus, ipſum oportet diligenter obſeruaſſe, ſeu didiciſſe: ut his, quæ, hic diximus minimè agnouiſſe ſit contentus: cum imò non tantum ad ſuperiora; ſed & ad alias quæſtiones quas memoriter ſcire tenetur, & reſpondere, & eis ſatisfacere debet ijs præſertim quæ uerſantur circa Catholicam fidem; cum Diaconus debeat prædicare, ac docere: ideo debet ſcire reſpondere ad omnes quæſtiones, quæ immediatè, & conſecutiuè; non autem ijs, quæ mediatè oriuntur ex principijs fidei Catholicæ, ſeu ex Symbolo Apoſtolorum. De quibus quæſtionibus; licèt ſuprà diffuſè dictum ſit in primo Tractatu, in expoſitione Symboli, cum de ſcientia, quam habere debet initiandus prima tonſura diſſeruimus; aliqua tamen hic etiam exempla dabimus; ut notius fiat omni Diacono ſuum Officium, & id, ad quod tenetur. Dicimus, inquam, quod Diaconus debet ſcire reſpondere ad quæſtiones, quæ immediatè uerſantur circa fidem Catholicam: ut ſi uerbi gratia, fuerit quis percunctatus ab eo, dicens: Tu me modo docuiſti, uenerande Diacone, ipſa fidei rudimenta, Symbolum nempè Apoſtolorum; in quo dixiſti Chriſtianum debere credere in unum Deum. Rogo te: ut mihi dicas, an ſit Vnus Deus, an uere comperiantur plures Dij: & ad hanc quæſtionem debet ſcire reſpondere: dicens Vnum Deum eſſe authoritate oſtenditur. Deuter. 32. Videte, quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me. Apoſtolus, Vnus Deus, una Fides, unum Baptiſma. Non autem ſi quæſierit quis ab eo: an ſit Vnus Deus ſimplicitate, immobilitate, ac ſingularitate; an uerò ſit Vnus pluralitate, mutabilitate, aut propagatione, reſpondere teneretur: quia hæc quæſtio non immediatè uerſatur circa fidem, ſed mediatè: & quia huiuſmodi quæſtiones conſumati, perfectique Theologi eſt ſoluere; præterea quod ſit Deus, quod Deus ſit pater, quod ſit omnipotens, quod ſit creator cæli, & terræ; idem Diaconus debet ſcire docere populum: & ſic de alijs quæſtionibus ſequentibus dicendum eſt, quas omnes oportet ipſum Diaconum ſoluere; alias uerò, quæ ex primis oriuntur, non tenetur Diaconus ex Officio ſoluere. Ex quibus concludas quod etſi Diacono non ſit neceſſe ſcire, quemadmodum Chriſtus natus ſit: non licet ei tamen neſcire, quod ipſe natus ſit: ut tradit nobis Ambroſius in Homelia Domin. 4. poſt Pentecoſt. Quare Diaconus igitur det operam, ut nihil, niſi quod Pium, Orthodoxum, & Catholicum ſit, ſentiat, doceat, profiteaturque. Et ideo rectiſſimus ordo prædicandi, & modernis quoque prædicatoribus Eccleſiæ diligentiſſimè ſectandus erit, inquit Beda; ut primo quidem doceatur auditor; deinde fidei Sacramentis imbuatur; deinde ſeruandis Domini mandatis ex tempore li-

Peroratio Septimi Tractatus.

Diaconus quare teneatur ſcire ſoluere aliquas quæſtiones, quæ verſantur circa fidẽ.

Ephes. 4.

Ambroſ.

Prædicandi rectiſſimus ordo.

Beda in Matth. 28.

berius inſtruatur. Nam neque indoctus quiſque, & ignarus Chriſtianæ fidei poteſt eiuſdem fidei Sacramentis ablui: Neque lauacro Baptiſmi à peccatis emundari ſufficit, ſi non poſt Baptiſmum ſtudeat quiſque bonis operibus inſiſtere, proinde Dominus prius dixit docendas eſſe Gentes; deinde baptizandas eſſe præcepit, quia & ſine fide, ait Apoſtolus, Hebræ. 11. impoſſibile eſt placere Deo: & niſi, inquit Ioannes, quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Ad extremum ſubiungit Dominus: Docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui uobis: quia ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt. Iacob. 2. ita & fides ſine operibus mortua eſt. Boni item cócionatoris officium erit, ſubire illius ſtabularij uices, qui ait. Miſit me Chriſtus Euangelizare; & cui dixit: Abi in uniuerſum mundum, & prędica Euangelium omni creaturæ: Beatus ille ſtabularius, qui alterius uulnera curare poteſt: Beatus ille inquam, cui dixit Ieſus: Quodcunque ſupererogaueris, reuertens reddam tibi. Bonus diſpēſator fuit Paulus, cuius Sermones, & Epiſtolæ, veluti ei rationi, quam acceperat ſuperfluunt; moderatum Domini mandatum propè immoderato labore mentis, & corporis executus, vt multos ab ægritudine graui ſpiritualis alloquij diſpenſatione releuaret. Bonus ergo ſtabularius ſtabuli eius, in quo agnouit aſinus præſepe Domini ſui, vt & in quo clauduntur greges agnorum frementibus ad caulam rapacibus lupis, facilis ad ouilia ſit ingreſſus. Bonus item eſt ille prædicator, qui, & ſubſidia terrena ſubditis ne deſint, diligenter prouidet; & ſi quos, aut ſpiritualibus, aut etiam communibus eorum incommodis aduerſantes depræhenderit horum uiolentiæ, quantum valet, obſiſtit: vt ſic poſt exempla virtutis ſimul cum verbo prædicationis eiſdem paſtionem temporalem ſolicitus impendat, ac eorum incommodis ſolers ſuccurrat: vt tamen in dies errata eorum corrigere nunquam deſiſtat: ſi errauerint; ſed ſæpius in miſericordia, ut adimpleatur in illo, quod dicitur in Pſalmis: Corripiat me iuſtus in miſericordia. Sed iam nunc ad Presbyteratus Ordinem deueniamus; deque ſimplicis Sacerdotis, ſeu Presbyteri ſcientia diſſeramus: alia namque eſſe debet ſcientia Simplicis, & puri Sacerdotis; alia uerò Curati, aut Parochi, parochiale beneficiū obtinentis: & ideo dixi, me uelle de ſimplicis, & nō Curati Sacerdotis ſcientia tractare. Quæremus igitur in primis, quoad Ordinem Presbyteratus; quid ille ſit; Secundò unde originem ſumpſerit, Tertiò, quis illum inſtituerit in Eccleſia; Quartò, in quonā actu in Ordine Presbyteratus infigatur character. Quintò, quænam ſit Ordinis presbyteratus Materia. Sextò, quæ eiuſdem Ordinis ſit Forma. Septimò, quis dicatur, & unde dicat Presbyter. Octauò, quis hodie dicat Sacerdos, & quis olim. Nonò, quotuplex ſit Sacerdotiū. Decimò, qualis eligi debeat in Sacerdotē. Vndecimò presbyteri inſtitutio quib. fiat medijs, Duodecimò, Sacerdotes cuiuſnam uices gerant, Tertiodecimò, quænam ſit Sacerdotalis dignitas. Decimoquartò, ordinato in Presbyterū quænā res ab Epō tradantur pro eius inſtitutione formali. Decimoquintò, quodnā ſit officium Presbyteri; ac deinceps de alijs hmōi ad Presbyteri ſcientiam ſpectantibus.

Ioan. 3.

Boni Concionatoris officium.

2 Cor. 5.

Beda in Iohann. ultim.

Pſal. 140.

Prælocutio in Presbyteratus Ordinem.

De Presbyteratus Ordine ſe auctor accingit diſſerere.

S SVM-

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM PRIMÆ PARTIS OCTAVI TRACTATVS.

1 *Presbyteratus quid ſit.*
2 *Presbyteratus Ordo quando inſtitutus ſit.*
3 *Presbyteratus Ordo vnde ſumpſerit originem.*
4 *Presbyterandus ſeu mauis ordinandus in Presbyterum quib. cum rebus coram Pontifice apparere debeat.*
5 *Presbyterandus de quibus ab ordinante inſtruatur.*
6 *Ordinandus in Presbyterum Sacram Communionem in die ſuæ ordinationis ſumere præcipitur.*
7 *Character in quo actu in Ordine Presbyteratus imprimatur.*
8 *Quænam ſit Ordinis Presbyteratus Materia.*
9 *Ordinis Presbyteratus forma quæ ſit.*
10 *Presbyter quis dicatur, & vnde dicatur.*
11 *Sacerdos quis dicatur.*
12 *Sacerdotium quotuplex ſit.*
13 *Qualis eſſe debeat, qui aſſumendus eſt in Presbyterum.*
14 *Presbyteri inſtitutio quibus conſtet.*
15 *Epiſcopi manus impoſitio ſuper ordinando in Presbyterum quid ſignificet.*
16 *Manuum impoſitio ſuper ordinandum, & conſecrandum in Presbyterum vnde duxerit initium.*
17 *Presbyteri manus ab Epiſcopo inunguntur, quare & qua forma.*
18 *Sacerdotalis Ordinis dignitas, & eminentia.*
19 *Ad Presbyteratum quis inſtituit ſic per alios Minores Ordines, & Maiores aſcendere Sacerdotem.*
20 *Sacerdotes hodierni Chriſti, quos nam repræſentent.*

De ſcientia quam habere debet futurus Presbyter.

Presbyteratus quid ſit. *Cap. I.*

Ordo Presbyteratus quid.

PRINCIPIO ergò dicendum eſt, quod Presbyteratus Ordo nihil quidem aliud eſt, quàm poteſtas, per quam ordinatus in Presbyterum poteſt panem in corpus, & vinum in ſanguinem

Chriſti

Chriſti conſecrare; Deoque Sacrificium facere, ac Eccleſiaſtica Sacramenta adminiſtrare.

Presbyteratus Ordo quando inſtitutus ſit. Cap. II.

PORrò Ordo iſte Sacer Presbyteratus inſtitutus quidem tūc à Chriſto Domino noſtro fuit; quando poſt vltimam ſuam cœnam de hoc mundo tranſiturus ad Patrem, panem, & vinum in Corpus, & Sanguinem ſuum ſub diuina virtute commutauit, conuertitq; dicēs Apoſtolis: Accipite, & comedite, HOC EST CORPVS MEVM. Excellentius item quoque hunc Sacrum Ordinem inſtituit Chriſtus, quando pro peccatis humani generis ſeipſum in ara crucis obtulit Patri, idem Epiſcopus, Sacerdos, & Hoſtia: & adhuc glorioſius eundem ordinem exercens, dum ſedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis. Similiter, & tunc inſtituit hunc Ordinem Chriſtus, quando poſt Reſurrectionem dixit Diſcipulis ſuis: Accipite Spiritumſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.

Inſtitutio Ordinis presbyteratus quando fuerit facta.
Matth. 26
Ioan. 13.
Ioan. 20.

Presbyteratus Ordo vnde ſumpſerit originem. Cap. III.

NOn latet quidem Sacræ Scripturæ ſcientia peritos, hunc Sacerdotalem Ordinem ſumpſiſſe exordium à Veteri Teſtamento: Dicitur enim in Exod. c. 28. 29 & 40. Applica quoq; ad te; inquit Deus ad Moyſen; Aaron fratrem tuum cum filijs ſuis de medio filiorum Iſrael: vt Sacerdotio fungantur mihi: Iterum, filios quoq;, inquit Deus; illius applicabis, & indues tunicis lineis; cingesq; balrheo, Aaron ſcilicet, & liberos eius; eruntq; Sacerdotes mei Religione perpetua: & iterum dicit Ieſus ad Moyſen: Applicabisque, inquit, Aaron, & filios eius ad fores tabernaculi teſtimonij: & lotos aqua indues ſanctis ueſtib. ut miniſtrent mihi: & unctio eorum in Sacerdotium ſempiternum proficiat. Vnxit ergo Moyſes Aaron in maiorem Sacerdotē; filios uerò illius in minores. Vnde propterea diuinus Pſaltes inquit: Moyſes, & Aaron in Sacerdotibus eius, ideſt, Primi, & Summi inter Sacerdotes fuerunt. Ipſe tñ Moyſes prior fuit, quam Aaron, ordine; & etiam maior adminiſtratione: vt legitur in c. Sacroſancta, diſt. 22. per Gloſ. Hinc eſt, quòd Moyſes illum inſtruebat, & tanquam minorem redarguebat. c. inter hæc. de pœnit. diſtin. 3. Sed quo ad Sacerdotalem conſecrationem pares fuerūt. Moyſes, autem non offerebat Hoſtias, ſed ſolum Vota pro populo. In Nouo quoque Teſtamento Chriſtus maiores, & minores Sacerdotes conſtituit, videlicet, Duodecim Apoſtolos, & Septuaginta duos Diſcipulos, per Apoſtolos electos, quos præmittebat binos in omnem Ciuitatem, & locum quo erat ipſe venturus, ſicut enim Deus per Moyſen Summos Pōtifices regendis populis in Lege præfecit. Leuit. 8. & ad eorū ſocietates, & operis adiumentam uiros alios ſecūdæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro,

Origo Ordinis presbyteratus unde.
Exod 28. 29. & 40.
Pſal. 98.
Diſtin 36. c ſi quis.
Luc. 10.
Matth. 6.
21 diſt. c in nouo.
Leuit. 8.
Num. 2.

& Ithamar filijs Aaron paternæ transfunditur plenitudinis abūdantia, vt ad Hoſtias Salutares, & frequentioris officij Sacramenta, miniſteriū ſufficeret Sacerdotum: & ſicut in Heremo per Septuaginta virorū prudentum mentes Moyſi ſpiritum propagauit; quibus ille uſus eſt in populo, ut innumerabilem multitudinem facilè gubernaret: Sic & Chriſtus Apoſtolis ſuis Diſcipulos addidit, quibus illi totum orbem ſanctis prædicatoribus repleuerunt: ſicut hæc, & alia in Pontificali ſub Ordinatione Sacerdotis habentur. Itaque Apoſtolorum uices maiores obtinēt Sacerdotes, ideſt, Epiſcopi, qui dicuntur Summi 1. q. 7. c. Accuſatio. de conſecr dist. 5. c. manus. Diſcipulorum uerò uices, minores, ideſt, presbiteri.

Matth. 16 Petrum autem quaſi in Summum Sacerdotem elegit Deus, ei præ omnibus claues regni cœlorum tradens, & ipſum præ cæteris ponens caput, & fidei fundamentum, inquiens: Tu es Petrus; & ſuper hanc Petrā ædificabo Eccleſiam meam. Apoſtoli verò Epiſcopos noſtri temporis, presbyteros, & Leuitas ordinauerunt, ut diximus in Tractatu de Diacono. Sacerdotes ergo noſtri temporis ſunt ſucceſſores Septuaginta illorum virorum, quibus Dominus ſpiritum propagauit, & Septuaginta diſcipulorum: ſicut Epiſcopi ſunt Vicarij Moyſi, & Apoſtolorum. Cur autē Chriſtus non Septuaginta diſcipulos tantum, adinſtar eorum Septuaginta uirorum, quibus Deus Moyſi ſpiritum propagauit; ſed Septuaginta duos elegit: uide rationem, quam poſui in expoſitione illius Hymni, qui incipit: Beata nobis gaudia. uerſi. primo.

Presbyterandus, ſeu manis ordinandus in Presbyterum, quibus cum rebus coram Pontifice apparere debeat. *Cap. IIII.*

Quid portare debeat ordinādus in presbyterū pro ſua ordinatione.

PResbyterandus, aut ordinandus quilibet in Presbyterum, ſecum habebit cum ad ordinandum ſe ad Presbyteratus Ordinem ad Epiſcopum acceſſerit; in primis amictum, ſecundo Albam, Cingulum, Manipulum, Stolam, in modum Diaconi Caſulam, ſiue Planetam ſuper brachium ſiniſtrum, & panniculum, ſiue mappulam albam in ſiniſtra; Et candelam in manu dextera tenens contra faciem Pontificis, ac medium altaris; facie ſimiliter altari uerſa.

Presbyterandus de quibus ab ordinante inſtruatur. *Cap. V.*

Inſtructio fit ad ordinandum in presbyterum.

COnſecrandus, frater chariſſime, ad presbyteratus officium: illud dignè ſuſcipere, atquè ſuſceptum laudabiliter exequi ſtudeas. Sacerdotem etenim oportet offerre, benedicere, præeſſe, prædicare, & Baptizare. Cum magno quippe timore ad tantum gradum aſcendendum eſt, atquè prouidendum, vt cæleſti ſapientia, probi mores, & diuturna iuſtitiæ obſeruatio ad id electos commendet. Vnde Dominus præcipiens Moyſi, ut Septuaginta viros de uniuerſo Iſrael in adiutorium ſuum eligeret: quibus Spiritusſancti dona

diuideret;

diuideret; ſuggeſſit: Quos tu noſtri; qui ſenes populi ſunt. Tu ſi quidē in Septuaginta viris, & ſenibus ſignatus es; ſi per ſpiritum ſeptiformem Decalogum Legis cuſtodiens, probus, & maturus in ſcientia ſimiliter & opere eris. ſub eodem quoquè miſterio, & eadem figura in Nouo Teſtamento Dominus Septuaginta duos elegit: atque binos ante ſe ad prædicationem miſit; vt docerent uerbo ſimul, & facto; miniſtros Eccleſiæ ſuæ; fide, & opere debere eſſe perfectos, ſeu geminæ dilectionis; Dei, ſcilicet, & proximi virtute fundatos: Talis itaquè eſſe ſtudeas: vt in adiutorium Moyſi, & duodecim Apoſtolorum, Epiſcoporum videlicet Catholicorum: qui per Moyſen, & Apoſtolos figurantur; dignè per gratiam Dei eligi ualeas. Hac certè mira varietate Eccleſia Sancta circundatur, & ornatur, & regitur: cum alij in Eccleſia Pontifices: alij Minoris Ordinis Sacerdotes; Diaconi, & Subdiaconi diuerſorum Ordinum uiri conſecrantur: & ex multis, & alternę dignitatis membris unum corpus Chriſti efficitur. Itaquè dilectiſſime frater; quem ad noſtrum adiutorium; fratrum noſtrorum arbitrium conſecrandum elegit: ſerua in moribus tuis caſtæ, & ſanctæ vitæ integritatem. Agnoſce quid agis: Imitare quod tractas: quatenus mortis Dominicæ myſterium celebrans, mortificare membra tua à uitijs, & concupiſcentijs omnibus procures: ſit doctrina tua ſpiritualis medicina populo Dei: ſit odor uitæ tuę delectamentum Eccleſiæ Chriſti: & prædicatione, atque exemplo ædifices domum, ideſt, familiam Dei: quatenus nec nos de tua prouectione, neque tu de tanti Officij ſuſceptione damnari à Domino; ſed remunerari mereamur, quod ipſe nobis concedat per gratiam ſuam; Amen.

Ordinandus in Presbyterum Sacram Communionem in die ſua ordinationis ſumere præcipitur. Cap. VI.

PRæcipitur pariformiter, vt Subdiaconus, & Diaconus, ordinandus ad officium Presbyteratus, Sacroſanctam in die, in qua Presbyteratus Ordinem recipere eſt paratus; ſumere Euchariſtiam inter ipſa Miſſarum ſolennia, quando ſcilicet iam Pontifex ipſe communicauit. *Euchariſtiam ſumere propenat ordinandus in Presb. terum.*

Character in quo actu in Ordine Presbyteratus imprimatur. Cap. VII.

SEd ſi quæratur nunc, quonam in actu in Ordine Presbyteratus imprimatur Character: Reſpondebimus, quod, ſecundum Diuum Thomam in 4. Sentent. diſtin. 24. imprimitur, quando datur ei ab Epiſcopo Calix cum uino, & patena cum pane, cum debita verborum Forma, quia tunc confertur ei poteſtas ad principalem eius actum: qui eſt conſecrare Corpus, & Sanguinem Chriſti. *Character in Ordine quando imprimatur. D. Thom.*

Quænam ſit Ordinis Presbiteratus Materia. Cap. VIII.

Materia Ordinis presbyteratus.

AMplius ſi quæratur, quænam ſit Presbiteratus Ordinis Materia; Reſpondere poterimus; quod eſt Calix cum uino, & aqua, & patena cum Hoſtia ſuperpoſita.

Ordinis presbyteratus Forma quæ ſit. Cap. IX.

Forma Ordinis presbyteratus. cap. presb. diſt. 23.

VLterius Ordinis Presbiteratus Forma eſt, poſtquam Epiſcopus reflexit ſtolam, ab humero ſiniſtro in dextrum, in modum crucis (dicendo: Accipe iugum Domini; iugum enim eius ſuaue eſt, & onus leue: & poſt quam dedit ei ueſtem Sacerdotalem, & conſecrauit manus, dicendo: conſecrare, & ſanctificare digneris Domine manus iſtas per iſtam unctionem, & noſtram benedictionem; porrigendo calicem cum uino, & aqua, ſuperpoſita patena cum Hoſtia) eſt, inquam; Accipe poteſtatem offerendi Sacrificium Deo, Miſſasq́; celebrandi, in nomine domini. Deinde imponendo ambas manus ſuper caput cuiuslibet, dicens: Accipite Spiritum ſanctum, & quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis retenta erunt, ſeu ſunt.

Presbyter quis dicatur, & unde dicatur. Cap. X.

Vnde dicatur, & quis ſit presbyter. c. cleros. diſt 21. Sap 4. Num 1. Diſt. 94. Geneſ. 5. Nota.

NVnc quis dicatur Presbyter, & unde dicatur, uidendum eſt; & quidem Presbyter, ſecundum Beatum Iſidorum, Græcè, Latinè, Senior interpretatur; non modò pro ætate, uel decrepita ſenectute; ſed propter honorem, & dignitatem quam acceperunt Presbyteri, nominantur. Senectus enim uenerabilis eſt, & cani ſunt ſenſus hominum. de translat. c. Quanto. Vnde & Dominus inquit ad Moyſen: Congrega mihi Septuaginta uiros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, quod ſenes ſint populi, & magiſtri. Presbyter ergò, ſecundum Beatum Hieronimum in cap. legimus, propè finem, nomen eſt ætatis; Epiſcopus uerò dignitatis. non tamen, ut dictum eſt propter decrepitam ætatem; ſed propter ſapientiam Presbyter nominatur: cum enim noningentis, & eo amplius annis ab Adam uſquè ad Abraham uixiſſe homines legamus, nullus alius primus appellatus eſt Presbyter, ideſt, ſenior, niſi Abraham, qui multo paucioribus uixiſſe annis conuincitur. Dicitur autem Presbyter, quaſi alijs uiuendi prebens iter; uel prebens beatum iter, uidelicet populo de Exilio Mundi ad Patriam Paradiſi. Amen.

Sacer-

Sacerdos quis dicatur. Cap. XI.

SAcerdos autem, Antiſtes dictus eſt; quia ante ſtat; & ſupra ſe nullum in Eccleſia habet, d.c.cleros, diſt.21. Dicitur quoquè Sacerdos à Sacrificando: quia conſecrat, & ſanctificat. Vnde etiam dicitur Sacerdos, quaſi Sacra dans, uel Sacer Dux. Sacerdos etiam dicitur iuſtitiæ cultor; iuxta illud: cuius meritò quis nos Sacerdotes appellat. ff. de iuſt. & iur. l. j. *Sacerdos quis ſit.*

Sacerdotium quotuplex ſit. Cap. XII.

ADuertendum nobis eſt, quod cum duplex reperiatur eſſe Sacerdotium apud Sacras literas: unum, nempe, quod externum nuncupatur, aliud uerò quod interius nominatur: proinde utrumq; explicandum eſt; ut cognoſcamus de quonam Sacerdotio hoc in loco intelligere debeamus. Quod igitur ad interius Sacerdotium attinet, omnes fideles, inquit Romanus Cathechiſmus, poſt quam ſalutari aqua abluti ſunt, Sacerdotes dicuntur, præcipuè iuſti: qui ſpiritum Dei habēt, & Diuinæ gratiæ beneficio Chriſti Summi Sacerdotis, uiua membra effecti ſunt. Hi enim Fide, quæ Charitate inflammatur, in altari mentis ſuæ ſpirituales Deo Hoſtias immolant: quo in genere bonæ omnes, & honeſtæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ ſunt. Vnde in Apocalypſi ita legimus: Chriſtus lauit nos à peccatis noſtris in Sanguine ſuo, & fecit nos Regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri ſuo. In quam ſententiam ab Apoſtolorum principe dictum eſt: Ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini domus ſpirituales, Sacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales Hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Et Apoſtolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora noſtra hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium noſtrum. Dauid item multo ante dixerat, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Quæ omnia ad interius Sacerdotium ſpectare facilè intelligitur. Externum uerò Sacerdotium, non omnium fidelium multitudini; ſed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impoſitione, ſolennibuſq; Sanctæ Eccleſię Ceremonijs inſtituti, & Deo conſecrati, ad aliquod proprium ſacrumq; miniſterium adſcribuntur. De hoc ergo Externo Sacerdotio hic nos intelligimus, & agimus: quod Sacerdotium certis hominibus attributum eſt & hoc tantummodo ad Ordinis Sacramentum pertinet.

Duplex cōſtituitur Sacerdotium. *Apoc. 1.* *1. Pet. 2.* *Rom. 12.* *Pſal. 50.*

Qualis eſſe debeat, qui aſſumendus eſt in Presbyterum. Cap. XIII.

QVoniam, ut dictum eſt, in Tractatu de Diacono; quæ Acolythum, eadem Subdiaconum, Diaconum, ac Presbyterum ſcire *Ordinandi in Presbyterum qualitates.*

oportet: Iccirco quæ ſint neceſſaria ſcitu illi, qui in Presbyterum aſſumendus eſt, ſuprà in omnibus alijs Tractatibus poſuimus; dum de conditionibus, & qualitatibus prædictorum diximus. Proinde ad ſuperiores Tractatus ipſum remitto: in quibus inueniet, ordinandum in primis Baptizatum eſſe debere, Sacra Confirmatione confirmatum, ſua peccata fuiſſe Sacerdoti confeſſum, Prima Tonſura initiatum, ipſum fuiſſe legitimè natum, ætate legitima munitum, ſcientia præditum, Ordinibus minoribus Ordinatum, in illis fuiſſe exercitatum, & huiuſmodi, quæ ibidem fuſius apparent: Verum, ut dilucidius illius, qui in Presbyterum Ordinandus eſt conditiones, & qualitates hic notificentur; ab Apoſtolo etiam deſcribuntur, cum ſcribit ad Thimotheum, ubi nomine Epiſcopi Presbyterum ſignificat: quandoquidem Epiſcopus, & Presbyter anti quitus idem erant. dicit enim; Oportet ergo Epiſcopum, ideſt, Presbyterum irrepræhenſibilem eſſe, ſobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hoſpitalem, Doctorem: non uinolentum, non percuſſorem; ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, ſed ſuæ domui bene præpoſitum; ſi quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit: quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Et Concilium Trident. Qui piè, inquit, & fideliter in miniſterijs anteactis ſe geſſerint, & ad Presbyteratus Ordinem aſſumuntur, bonum habeant teſtimonium; & hi ſint, qui non modo in Diaconatu ad minus annum integrum, niſi ob Eccleſiæ utilitatem, ac neceſſitatem, aliud Epiſcopis uidebitur, miniſtrauerint; ſed etiam ad populum docendum ea quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem, ac ad miniſtranda Sacramenta diligenti examine præcedente, idonei comprobentur: atque ita pietate ac caſtis moribus conſpicui, ut præclarum bonorum operum exemplum, et uitæ monita ab eis poſſint expectari.

Qualis eligi debeat in Presbyterum.

Seſſ. 23. cap. 14.

Presbyteri inſtitutio quibus conſtet. Cap. XIIII.

Quibus uerbis, & rebus inſtituatur presbyter.

CVm autem aliquem Sacerdotem Epiſcopus inſtituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus Sacerdotibus, qui ibi adſunt imponit: Deinde ſtolam humeris aptans eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, Sacerdotem uirtute indui ex alto, qua poſſit crucem Chriſti Domini, & iugum ſuaue diuinæ Legis perferre, eamque non uerbis ſolum, ſed uitæ ſanctiſſimè, & honeſtiſſimè actæ exemplo tradere. Poſtea manus ſacro oleo inungit: tum uerò Calicem cum uino, & patenam cum Hoſtia tradit, dicens: Accipe poteſtatem offerendi Sacrificium Deo, Miſſasq; celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Deniq; iterum Epiſcopus manus ordinato in Presbyterum, ſcilicet, capiti eius imponit, dicens: Accipe Spiritumſanctum: quorum remiſeris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris retenta ſunt: eique cœleſtem illam, quam Dominus Diſcipulis ſuis

dedit,

dedit, peccata retinendi, & remittendi poteſtatem tribuit. Traduntur autem Ordinato in Presbyterum prædicta omnia, Stola, ſcilicet, & Caſula, Calix cum Patena, & ſuperpoſita Hoſtia, ac etiam inúngitur, ſub certis uerbis, quæ res, & uerba, ſunt de Subſtantia huius Sacramenti; cætera verò præcedentia, & ſequentia de ſolennitate ſunt. *Subſtantia Ordinis presbyteratus.*

Epiſcopi manus impoſitio ſuper ordinando in Presbyterum quid ſignificet. Cap. XV.

IDeo autem fit manus impoſitio ſuper Ordinando in Presbyterum, quoniam per manum opera, per digitos Spiritusſancti dona: per caput uerò mentem intelligimus. Rectè igitur manus imponitur: quia donis Spiritusſancti in mente imbutus ad opera Chriſti mittitur. *Manuum impoſitio ſuper ordinandum presbyterum ſignificatur.*

Manuum impoſitio ſuper Ordinandum, & conſecrandum in Presbyterum vnde duxerit originem. Cap. XVI.

MAnus verò impoſitio ſuper Ordinandis, & conſecrandis, ſumpſit exordium ab Iſaac, qui dum Iacob benedixit, impoſuit ſibi manum. Gen.27. & Moyſes Ioſue, cum eum populo præfecit. Num.27. & Dominus Apoſtolis, cum eos principes mundi conſtituit: ſed & ipſi Apoſtoli per manus impoſitionem Spiritumſanctum dederunt. Actorum 19. *Manuū impoſitio ſuper ordinandis unde ortū traxerit. Geneſ.27. Num 27. Act.19.*

Presbyteri manus ab Epiſcopo inunguntur, quarè, & qua forma. Cap. XVII.

MAnus item Presbyteri ab Epiſcopo inunguntur, vt cognoſcat hoc Sacramento ſe per Spiritumſanctum ſuſcipere uirtutem, & gratiam conſecrandi; Vnde Epiſcopus eas inungens dicit: conſecrare, & ſanctificare digneris Domine manus iſtas per iſtam unctionem, & noſtram benedictionem, vt quæcunque conſecrauerint, conſecrentur, & quæcunquè benedixerint, benedicantur, in nomine Domini. *Manus presbyterandorum cur unguntur. 16.q.1. §. hoc inde.*

Sacerdotalis Ordinis dignitas, & eminentia. Cap. XVIII.

HOc Sacerdotali Ordine certum eſt, nullum alium in Eccleſia Dei eſſe celſiorem: Epiſcopis tamen quædam ſuperaddita eſt poteſtas, ne, ſi eadem poteſtas paſſim penes omnes ſit, obedientia ſoluatur, & ſcandalum generetur. 89. diſt. Ad hæc. *Excellētia Sacerdotij.*

Ad Presbyteratum quis inſtituerit ſic per alios Minores Ordines, & Maiores aſcendere Sacerdotem. Cap. XIX.

Quib. gradibus aſcẽdatur ad presbyteratus Ordinem.

SEd ſi quis ſciſcitetur hic, quiſnam mandauerit; ut quis ad Presbyteratum, vel ad Sacerdotium aſcendit, Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acolytathus, Subdiaconatus, & Diaconatus, Ordines accipiat; Sancta Dei Eccleſia reſpondet; dum in Breuiario; de Caio Pontifice feſtans, dicit: Caius inſtituit, ut his Ordinum gradibus in Eccleſia ad Epiſcopatum aſcenderetur: Oſtiarij, Lectoris, Exorciſtæ, Acolythi Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri: Si quis præterea percunctetur, quis tempora Ordinationum, & clericorum, ac ſæcularium cætum popoſcerit ad huiuſmodi Ordinationem virorum adeſſe præſentem, Zephirinum Papam authorem, & inſtitutorem fuiſſe dicemus; prout fas eſt legere omnibus huiuſmodi Ordinationem in præmemorato Breuiario; Dum eccleſia illius uitam commemorat, dicens: Zephirinus ſanciuit; vt qui Ordinandi eſſent, opportuno tempore, & multis præſentibus Clericis, & Laicis de more Sacris initiarentur; doctique, ac ſpectatæ vitæ homines ad id Officij munus deligerentur.

Nota.

Sacerdotes hodierni Chriſti, quoſnam repræſentent. Cap. XX.

Hodierni Sacerdotes quos dicantur repræſentare. Ration. diui. Off. li. 2. c 1. nu. 22. & 23.

DIcit Rationale diuinorum Officiorum, quod Sacerdotes Ieſu Chriſti, uices gerunt Aedilium, qui apud Gentiles fuiſſe noſcuntur: & quod Sacerdotes Gentilium Flamines dicti ſunt, quaſi filamines, quod filum in capite ferrent: Diebus autem feſtiuis filo depoſito pro Sacerdotij eminentia pileum imponebant. Flamines ergo erant ſimplices Sacerdotes; Archiflamines, & Prothoflamines erant Epiſcopi, & Archiepiſcopi, ſeu Primates.

SVM-

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
SECVNDÆ PARTIS
OCTAVI TRACTATVS.

1 *Officium Presbyteri, & munus quodnam ſit.*
2 *Miſſam celebraturus Sacerdos vti præparari debeat.*
3 *Quid de his, qui nondum dictis Matutinis, celebrant Miſſam.*
4 *Sacerdos celebraturus prius debet confiteri ſua peccata.*
5 *Tertia Sacerdotis celebraturi præparatio quæ eſſe debeat.*
6 *Quarta Sacerdotis celebraturi præparatio quænam ſit.*
7 *Quinta Sacerdotis celebraturi diligentia quæ eſſe debeat.*
8 *Sexta Sacerdotis celebraturi prouidentia quæ.*
9 *Quænam ſit cauſa, ob quam quinque Pſalmos ante recitet quilibet celebraturus*
10 *Septima celebraturi Sacerdotis diligentia, ac prouidentia qualis eſſe debeat.*
11 *Manuum lotio vnde ſumpſerit exordium.*
12 *Sacerdos celebraturus cuiuſnam gerat Vices.*
13 *Sacerdos celebraturus debet habere tonſuram.*
14 *Tonſura vnde ſumpſerit originem.*
15 *Sacerdos celebraturus habitum clericalem debet habere.*
16 *Oculorum, & linguæ officium debet habere celebraturus Sacerdos.*
17 *Celebraturus Sacerdos debet eſſe ieiunus.*
18 *Celebraturus Sacerdos ordines habere debet.*
19 *Sacerdos celebraturus ætatem habere debet legitimam.*
20 *Sacerdos ignarus literarum, mancus, leproſus, ſpurius, monſtruoſus, atque furioſus, eſt inhabilis ad celebrandum.*
21 *Intentio ſacerdotis celebraturi, quænam eſſe debeat circa conſecrationem panis, & vini in corpus. &c.*

De

De præparatione, quàm adhibere debet Sacerdos, aut Presbyter quando Miſſam vult celebrare.

Presbyteri munus, & officium quodnam ſit. Cap. I.

Presbyteri Officium quod ſit.

PRINCIPALE autem Sacerdotis officium eſt, Miſſam celebrare, Euchariſtiam conſecrare; & populo ſimplicem dare benedictionem, hoc eſt Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini in altari Dei conficere; Deum Laudare, orationes dicere, pro populo orare; dona Dei benedicere; quia cum ordinatur, inunguntur manus eius, vt intelligat ſe accepiſſe gratiam conſecrandi, & benedicendi; hoſpitalitatem in peregrinos adhibere, & viſitationem infirmorum ſolicitè exercere. Itaque hanc infraſcriptam Sacerdos celebraturus Miſſam præ alijs facere debet præparationem.

Sacerdotis manus cur in Ordinatione ſua ungantur.

Miſſam celebraturus Sacerdos vti præparari debeat. Cap. II.

Qui præparari debeat ſacerdos ad celebran.

SAnè Sacerdos quilibet, qui celebraturus eſt Miſſam, ante omnia ſuũ pie debet exoluiſſe Officium, hoc eſt, Matutinum ſaltem cum Laudibus; ſic enim præcipiunt Sacræ Sanctiones, & ipſius Miſſalis rubricæ. tex. eſt in cap. dolentes, cum ſimilibus, extra de celebratione Miſſarũ.

Quid de his, qui nondum dictis Matutinis celebrant Miſſam. Cap. III.

An ſit licitũ celebrare Miſſam prius quam dictum ſit Matutinũ.
Biel.
Alberic.
Lactantius Randolfus.

SEcundum communem Doctorum opinionem, ſi quis omiſſis Matutinis celebraret, peccaret mortaliter, eo quod uidetur contemptor eccleſiaſticæ conſuetudinis. Hoc autem refert Biel in libello ſuo de expoſitione Miſſæ. Hoc idem tenet Albericus de Roſate in ſuo Dictionario, in verbo, Miſſæ, qui allegat ad hoc quodlibetum Sancti Thomæ Aquinatis. Nouiſſimo loco hoc idem affirmat Lactantius Ranfoldus in Tractatu ſuo de expoſitione Miſſæ, uidelicet, quod præter caſum neceſſitatis mortaliter ageret Sacerdos celebraturus non abſoluto Matutino.

Sacerdos celebraturus, ante debet confiteri ſua peccata. Cap. IIII.

Qui eſt celebraturus peccata ſua prius confiteatur.

SEcundo loco celebraturus Sacerdos, Epiſcopuſve, aut quælibet alia perſona, ad ueræ ſuæ præparationis perfectionem diligentiſſimè ſua peccata (ſi ſibi tamen alicuius peccati mortalis conſcius fuerit) confiteri debet. Hoc enim præcipitur nobis per iura, & Concilia.

Nam

Nam præter id quod legitur in cap.de homi. de celebra.Miſſ.nouiſſimè iubetur in Conc. Tridentino, Seſſ. 13. cap.7. ut nullus ſibi conſcius peccati mortalis, quantumuis ſibi contritus uideatur, absq; præuia Sacramentali confeſſione ad Sacram Eucharistiam accedere debeat: quod ſi neceſſitate urgente Sacerdos abſq; prçuia Confeſſione celebrauerit, quam primum confiteatur.

Quæ eſſe debeat Tertia Sacerdotis celebraturi præparatio.
Cap. V.

INſuper qualiter Sacerdos ad hanc communionem accedere debeat, diſcernere poteſt in eſu Agni Paſchalis. comedebant namque antiqui Veteris Legis Sacerdotes accinctis renibus, calciatis pedibus, baculos habentes in manibus, cum lactucis agreſtibus, & panibus azimis, & feſtinanter. Per Primum ſiquidem ſignificatur puritas caſtitatis. Luc.12. Sint lumbi ueſtri præcincti. per Secundum affectus deuotionis. Cãt.7. Quam pulchra es in calciamentis filia principis. per Tertium memoria Dominicæ paſſionis Geneſ.32. In baculo meo tranſiui Iordanum iſtum. per Quartum amaritudo contritionis. Pſal.79. Cibabis nos pane lachrimarum. Per Quintum promptitudo bonæ uoluntatis, & operationis. Prouer.22. Vidiſti hominem uelocem in operibus ſuis? coram Regibus ſtabit. Hæc ex compendio Theologicæ ueritatis libro ſexto. Cap 16. deſumpta ſunt.

Qui præparandus ſit ad celebrandum Miſſam

Exod.12.

Luc.12.

Cant.7.

Geneſ. 32.

Prouer.22.

Quarta Sacerdotis celebraturi præparatio quænam ſit.
Cap. VI.

ITem in Sacerdote celebraturo hæc quoque requiruntur, uidelicet in primis iudicium diſcretionis, munditia caſtitatis, mortificatio carnis, conſtantia fortitudinis, perſeuerantia longanimitatis, perfectio charitatis: Vbi notatur Primum in Superhumerali; Secundum in Alba, Tertium in Cintura, Quartum in Manipulo qui portatur in brachio, ſicut clypeus; Quintum in Stola, Sextum in Caſula, de quibus omnibus in ſequenti parte peculiariter, adiutore Deo, dicemus.

Diligentia quæ adhibenda ſit, ut quis dignè celebret.

Quinta Sacerdotis celebraturi diligentia qualis eſſe debeat.
Cap. VII.

HOc autem quod diximus, diſcretionis iudicium circa hoc uerſabitur, etiam, quod celebraturus ita demũ ſe præparet, ut omnino ſeipſum non agnoſcat ad hanc Christi corporis manducationem indignum, oſcitanter què ad eam procedat. Indigna quandoquidem communio hominem peccatis illaqueat, damnationẽ præparat, proximum ſcandalizat, mentẽ excecat, tentationi ſubiugat, Deum irritat, uitã tẽporalem breuiat, gratuitis demum ſpoliat. & hoc eſt, quod dicit Pſaltes.

Præparatio quinta ad celebrandũ quæ ſit.

fiat, inquit, menſa eorum coram ipſis in laqueum, Ecce Primum; & in retributionem, ecce Secundum: & in Scandalum, ecce Tertium; obſcurentur oculi eorum ne uideant; ecce Quartum; & dorſum eorum ſemper incurua, Ecce Quintum: Effundes iram tuam ſuper eos, ecce Sextum: fiat habitatio eorum deſerta, ecce Septimum: In tabernaculis eorum non ſit, qui inhabitet, Ecce Octauum.

Pſal. 69.

Sexta Sacerdotis celebraturi prouidentia quæ ſit. *Cap. VIII.*

Sexta ad Chriſti corpus conficiendũ præparatio. Oratio.

AMplius celebraturus Sacerdos hoc ſexto loco ideo quinque Pſalmos, uidelicet, Quam dilecta tabernacula tua, Benedixiſti, Inclina, Credidi, & De profundis deuotiſſimè recitat, ut quicquid immundum quinque ſenſuum transgreſſione commiſit, quinque illa Pſalmorum recitatione abſtergat. Orationes uerò ſubinde ſequentes ideo etiam recitat, & dicit, prius quam ipſe celebret, quia maniſeſtè eæ pertinent ad cordis, & corporis munditiam, & munimen. Hanc autem præparationem non ſolum ſimplex ſacerdos, ſed & quilibet celebraturus Pontifex facere ſolet. Hæc Gulielm. Durand. lib. 4. c. 2.

Durand. li. 4. c. 2.

Quænam ſit alia cauſa, ob quam prædictos quinque Pſalmos recitet quilibet celebraturus. *Cap. IX.*

Cur ante Miſſã ſint recitandi Pſalmi.

NOn ſolum autem prædicti quinque Pſalmi ob tranſgreſſionem quinque ſenſuum noſtrorum ante Miſſam à nobis dicuntur; ſed etiam ob id, quod in quolibet eorum fit mentio de his, quæ ſpectant ad auguſtiſſimum hoc Sacramentum. In Primo ſi quidem Pſalmo dicitur de altaribus: in Secundo de miſericordia Dei; in Tertio de Oratione, in Quarto de Oblatione, ibi Calicem ſalutaris accipiam, &c. in Quinto de finali redemptione, quia apud Dominum miſericordia. Hos autem quinque Pſalmos dum recitat quiuis Pontifex celebraturus, caligas aerei ſiue cæleſtis coloris aſſumit, ut cęleſtes debeat habere pedes, id eſt, affectus. Aſſumit & calceos, ut ſuper ſerpentes, & ſcorpiones fortiter calcare poſſit: Accipit etiam iſto interim crucem cathenulis inſertam, eam ſibi ante pectus ſtatuens ad ſignandum, quod ait Apoſtolus, glorificate, & portate Deum in corpore ueſtro: Aſſumit & chyrothecas eis manus operiens, ut neſciat ſiniſtra ſua quid faciat eius dextera. Accipit & mitrã, ſcientiã Vtriuſq; Teſtamenti deſignantẽ. Per anterius cornu Nouum, per poſterius Vetus Teſtamentum: quæ duo Epiſcopus debet memoriter ſcire, quando autem, mitra eſt linea: & alba, caſtitatis candorem, munditiamq; ſignificat. Vnde hoc ornamentum multum capiti neceſſarium erat, in quo quinque ſenſus corporis uigent, quibus corruptis, facilè caſtitas uiolatur. Accipit anulum ſignificantem fidei integritatem, ob eius continuitatem. Accipit & baculum, qui correctionem populorum ſignat.

Innocen. Papa III. De myſter. Miſſ. lib. 1. cap. 48. & 57.

Aſſumit

Aſſumit quoque ſudarium, per quod mundanos extergamus affectus. Pallium quoquè ſibi aſſumunt demum interim dum prædictos quinque Pſalmos recitant Patriarchæ, & Metropolitani, ut per illud à cæteris Epiſcopis deſignetur, quod priuilegiatam obtinent dignitatem. Et hæc obiter dicta ſint à nobis.

Septima Sacerdotis celebraturi diligentia, ac prouidentia qualis eſſe debeat. Cap. X.

QVicunque autem, aut Pontifex, aut Sacerdos celebraturus manus Lauat, propter reuerentiam tanti Sacramenti, quatenus ad illud pertractandum mundiſſimus accedat: iuxta illud, Lauamini; qui fertis uaſa Domini; & Apoſtolus, Expurgate uetus fermentum, ut ſitis noua conſperſio. Sacerdos ergo prius quā ad altare ueniat, per Cōfeſſionem, & cum lachrymis pænitentiæ ſe abluat, & per mentis amaritudinem ſe purget. Quod & Concilium Tridentinum præcipit etiam, dicens: Nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quantumuis ſibi contritus uideatur, abſque præuia Sacramentali Confeſſione ad Sacramentum Euchariſtiæ accedere præſumat.

Septima ad conficiēdū Sacrā Euchariſtiam qua eſſe debeat præparatio.

Eſai.4.
Seſſ.13.c 7

Manuum lotio unde ſumpſerit exordium. Cap. XI.

MAnuum lotio à Lege Veteri ſumpſit exordium: legitur namq; in Exodo, quod Moyſes fecit labium æneum de ſpeculis mulierum; in quo lauabant ſe ſacerdotes in ingreſſu tabernaculi teſtimonij, quando ingreſſuri erant ad altare. Sed de hac materia uide aliquid in expoſitione, quam ego feci in Hymnum, qui incipit: Ad cœnam agni prouidi, & ſtolis albis candidi.

Lotionis manuū initium unde.
Exod. 30. 38. & ult.

Sacerdos celebraturus cuiusnam gerat uices. Cap. XII.

SAcerdos, inquit Rupertus, in Officio altaris capitis ſui, ſcilicet, Chriſti, cuius membrum eſt, perſonam gerit, cuius quidem Ruperti uerba Ioannes Baptiſta Monachus Caſſinas in uulgari ſua Miſſæ expoſitione c 19. perpulchrè declarans, multis auget ſupplementis, decoransq; eiudem uerba multis authoritatibus dicens; quod in omnibus Sacramenti Miſſæ actionibus Chriſtum repræſentat ſummum Sacerdotem, de quo in ſpiritu loquens Dauid dicebat, Iurauit Dominus, & non pęnitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Hoc idem refert Durandus lib.4.cap.6. Hunc autem Melchiſedech figurauit Chriſtus manifeſtè dum carnem ſuam ſub ſpeciebus panis, & uini manducandam Diſcipulis, imò omnibus dedit. Loquens item Apoſtolus de hoc ſancto ſacerdote Melchiſedech, inquit, primum quidem, quia interpretatur Rex iuſtitiæ, deinde, & Rex Salem, quod eſt Rex pacis, ſine patre, ſine matre, ſine Genealogia, neque initium dierum, neq; finem uitæ

Celebrans Miſſam cu ius uices gerat.
Lib.1 c.19 de diu. Off. Ioā Baptiſta.
Pſal. 109.
Duran.
Hebr.7.

uitæ habens: Aſſimilatus eſt autem filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus ſit hic, cui decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha. Huius autem noſtri Sacerdotis Summi, uidelicet Chriſti amplitudinem itidem Apoſtolus celebrans ait. Et alij quidem plures facti ſunt Sacerdotes ſine iureiurando: Hic aũt eo quod maneat in æternũ ſempiternũ habet Sacerdotiũ: talis enim, decebat, ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, qui non habet neceſſitatem quotidie (quemadmodum nos Sacerdotes) prius pro ſuis delictis offerre, deinde pro populi.

Sacerdos celebraturus debet habere Tonſuram. Cap. XIII.

Tõſuratus eſſe debet celebrans.

VT autem ueram Chriſti perſonam gerat Sacerdos celebraturus, Tonſuram, quæ ſpineam coronam, quam Chriſtus Rex noſter ſeipſum in ara crucis oblaturus portauit, ſignificat, deferat etiam, cum præſertim ſe accingit ad Corpus, & Sanguinem Chriſti offerendum. Hoc enim nobis præcipitur à Bonifacio in titulo de Cler. coniug. cap 1. lib. 6. præcipitur & in cap. clericis. de uita, & honeſt. Cleric. Expreſſius habentur prædicta, in Conc. Triden. Seſſ. 23. c. 6. cum inquit: Cum clerici Eccleſiæ ſeruiunt, uel miniſtrant, clericali habitu, & tonſura utantur; nemini quoad hoc priuilegio, uel conſuetudine etiam immemorabili ſuffragante.

c. 1 de cler. cõiug. in 6. ca. clericis, de uit. & honeſt. Cleric. Conc. Trid. Seſſ 23. c. 6

Tonſura unde ſumpſerit originem. Cap. XIIII.

AB eo originem autem credimus tonſuram, uel coronam, quam nos Sacerdotes continuè deferre tenemur in capite; quod dicitur ad Ezechielem Cap. 44. originem ſumpſiſſe; ubi dicitur: Sacerdotes caput ſuum non radant, neque comam nutriant, ſed tondentes attondeant capita ſua. Hoc autem non eſt abſq; magna emphaſi: nam capilli in capite, exteriores ſunt cogitationes in mente; qui dum ſuper cerebrum, inquit Gregorius inſenſibiliter oriuntur, curas uitæ præſentes exprimunt.

Ezech 44. In Paſto. li 2. c. 28.

Sacerdos celebraturus habitum clericalem debet habere. Cap. XV.

QVod uerò clericus habitum clericalem deferre debeat, dum tantum maximè tractat Sacramentum, ex ſuperioribus iuribus clarum euadit. Nam præterquam quod in prædicto capitulo unico, de cler. coniug. in 6. dicitur etiam, & præcipitur in cap. penult. de uit. & honeſt. cler. necnon & in Conc. Trid. per totum, præſertim in cap. 6. Seſſ. 23. Dum inquit, Clerici deſeruientes Eccleſiæ maximè dum miniſtrant clericali habitu utantur, nemini quo ad hoc priuilegio, uel conſuetudine etiam immemorabili ſuffragante; & alibi:

c. un de cle. cõiug. in 6. cap pen. de uit. & honeſt. cleric. Conc Trid. Seſſ. 23. c. 6.

alibi: veſtitu, inquit, deſuper decenti omnes Sacerdotes tam in Eccleſia, quàm extra aſſiduè vtantur.

Oculorum, & linguæ officium debet habere Sacerdos celebraturus. *Cap. XVI.*

QVantum autem ſit neceſſaria ſermonis facultas, oculorumque etiam officium, vt ſcilicet Sacerdos poſſit diſtinctè proferre omnia totius Sacrificij Miſſæ, necnon & ipſius Conſecrationis verba; & ipſa oculorum habilitas, ſiue uſus, ex dictis ultimæ Decretalis, de clerico ægrotante, manifeſtè apparet: inquit enim ibi Pontifex. Archidiacono autem, quem morbo paralitico laborantem officium linguæ, ac oculos aſſeris amiſiſſe, coadiutor eſt merito adhibendus. Hoc autem linguæ officium omnino eſt de neceſſitate, ut communiter tenent Doctores, & præſertim Ranfoldus in ſuo Tractatu de Myſterio Miſſæ, c. 3.

cap. ult. de cler. ægrot.

Lactantius Ranfoldus.

Celebraturus Sacerdos debet eſſe ieiunus. *Cap. XVII.*

QVi autem poſt medium noctis aliquid ſumpſit per modum cibi, ideſt, in ſtomachum, vel in via ad ſtomachum, ſiue ſit nutritiuum, ſiue medicinale digeſtiuum, uel laxatiuum, non debet celebrare, vt omnia iura præcipiunt; & notatur per Hoſt. in Summa de conſec. Eccleſ. vel Alt. §. & qualiter. Quemadmodum nec ille, qui poſt ablutionem, uel purificationem factam, poteſt amplius illo die celebrare; quod ſi faceret, mortaliter peccaret ſecundum communem opinionem Doctorum, quamuis hoc ſit de congruo, ſecundum Lactantium Ranfoldum, & non de neceſſitate.

Car. Hoſt.

Lact. ca. 3. de Exp. Miſſ.

Celebraturus Sacerdos Ordines habere debet. *Cap. XVIII.*

PRæterea quicunque Sacerdos volens Chriſti Corpus conficere, Ordines habere debet, hoc eſt poteſtatem Ordinis, quæ datur in collatione Ordinis Sacerdotalis, dum Epiſcopus aliquem in Preſbyterum ordinat, tradit ei calicem cum patena infuſo vino, aqua mixto, & pane ſuperpoſito dicit; Accipe poteſtatem celebrandi pro uiuis, & mortuis. Vnde ſi quis ſine Ordinibus celebraret, ultra peccatum mortale, deponendus eſſet, ut ſtatuit Pontifex in c. 1. de cler. non ordin. miniſtr. Hoc ergo utique Sacramentum nemo inquit Pontifex in c. 1. de ſumm. Tri. & fid. cathol. §. & hoc, poteſt conficere, niſi Sacerdos qui ritè fuerit ordinatus, ſecundum claues Eccleſiæ. Et ſic ex iſtis manifeſtè apparet, quod Ordinis poteſtas omnino eſt de neceſſitate in Sacerdote; quod Lactant. quoque de Myſterijs Miſſæ differens. c. 3.

c. 1. de ſum. Trinit. & fid. cathol.

Lactant. Ranfoldus.

tenet. Pari modo celebrare nequit, qui eſt Degradatus, Excommunicatus, Suſpenſus, atque Interdictus, & huiuſmodi: vt patet in tit. de cler.excom.per totum.

Sacerdos celebraturus ætatem habere legitimam debet.
Cap. XIX.

C. de Epiſ. & cler. l. Presbyterū. Cle.fi.de ætа.& qual. Concilium Trid. Seſſ. 23.c.12.

QVam autem ætatem habere debeat quilibet Sacerdos celebrandi cupidus, ex multis iuribus colligere poſſumus: Primo enim ex Legibus Imperialibus, vt C.de Epiſcopis, & cler.l.Presbyterum; Secundo ex Clem.fin.de ætate, & quali.&c. Hoc demum patet in Conc.Triden. Seſſ.23.c.12. cum inquit: Nullus in poſterum ad Subdiaconatus Ordinem ante vigeſimum, ad Diaconatus ante vigeſimumtertium; ad Presbyteratus ante vigeſimumquintum ætatis ſuæ annum promoueatur.

Sacerdos ignarus literarum, mancus, leproſus, ſpurius, monſtruoſus, atque furioſus, inhabilis eſt ad celebrandum. Cap. XX.

c.fi.de ætа. & quali. c.cū in cunctis, de electio.

QVod defectus ſcientiæ deijciat ſacerdotem, ne celebret, patet in ca. fin.de ætat.& qualit.& ordine præficien. De mutilatis, mancis, & huiuſmodi, præcipitur in titu. de corpore uitiatis ordinandis, vel non, per totum. De nato ex illegitimo matrimonio, ſtatuitur in Decretali, cum in cunctis, cum ſimilibus, extra de elect. Furioſus quoque excluditur ab huiuſmodi celebrandi actu ſine culpa, qui tamen communicare poteſt quando habet lucida interualla. Cæterum de omnibus ſupradictis legitur in Leuitico voce ſuperna ad Moyſen dictum eſſe: loquere ad

Leuit.21.

Aaron: Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam non offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius, ſi cæcus, ſi claudus, ſi uel paruo, uel grandi, vel torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, ſi gibbus erit; quæ omnia ſint nobis uti ſupradictorū perora

Lib.3.

tio; ſi tamen multo plura uis de iſtis videre, aſſume ibi elucidationem, quam feci in Hymno, qui incipit: Ad cœnam Agni prouidi, ubi multa tibi ad hanc rem facientia cernere licebit.

Intentio Sacerdotis celebraturi quænam eſſe debeat circa conſecrationem Panis, & Vini in Corpus Chriſti.
Cap. XXI.

Ioannes à Turre Cre. Gabriel Biel. Summa Angelica.

HOc nouiſſimo loco omiſſis ijs, quæ D. Ioannes à Turre Cremata dicit in cap. oportet, de conſecrat.diſt.2.& Gabriel in præfata eius expoſitione Miſſæ, cap.2. duos caſus hic ponam, ex quibus poterit quilibet diſcretus Lector agnoſcere quænam Sacerdos celebraturus intentionem habere debeat, ut in Miſſa Corporis Chriſti Sacramentum conficiat. Dico igitur quod Summa Angelica de hac materia ſic fatur. Quid

inquit

inquit ſi Sacerdos acceptis pluribus Hoſtijs conſecrandi animo: deinde quando uenit ad actum Conſecrationis, non aduertit niſi ad eam, quam habet in manu. Reſpon. omnes ſunt conſecratæ, quia non requiritur de neceſſitate intentio actualis, ſed uirtualis, qua fuit, quando præfatas Hoſtias accepit ut eas conſecraret. Preterea itidem ſic differit Franciſcus à Victoria in eius Summa, de Baptiſmate, §. 35. Requiritur, inquit, intẽtio Baptizandi; nec quando Baptizat, requiritur actualis intentio; ſufficit enim uirtualis, ideſt, quod prius uoluerit Baptizare, licet tunc quando Baptizat, cogitet de impertinentibus. Debet tamen habere Sacerdos, ſecundum communem Doctorum ſententiam, & præſertim Domini Lactantij Ranfoldi in ſua expoſitione Miſſæ. c. 3. intentionem conformem illi Eccleſiæ, ut uidelicet intendant facere ſecundum rectam intentionem Eccleſiæ. Ad perfectionem ergo Sacramenti requiritur intentio miniſtri, qui ſe ſubijciat principali agenti; ut ſcilicet intendat facere, quod Chriſtus fecit, & nunc eius Eccleſia; aliàs ſine intentione in hoc, ac etiam in alijs Sacramentis nihil miniſter ageret. Quod & Conc. Trid. aduertit, dum inquit; Si quis dixerit, in miniſtris dum Sacramenta conficiunt, non requiri intentionem, ſaltem faciendi, quod facit Eccleſia, Anathema ſit. Quocirca collige ex prædictis amplam noſtræ quæſtionis ſolutionem. *Seſ. 7. can. 11.*

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
TERTIÆ PARTIS OCTAVI TRACTATVS.

1 *Amictu ut quid celebraturus Sacerdos ſe induat.*
2 *Amictus quid ſignificet.*
3 *Amictus myſticè quid denotet.*
4 *Quid Rupertus Abbas dicat de hoc amictu.*
5 *Quid Alba deſignet.*
6 *Alba myſticè quid.*
7 *Alba quid denotet ſecundum Rupertum.*
8 *Zona ſiue cingulum quid ſignificet.*
9 *Myſticè zona quid innuat.*
10 *Manipulus quid deſignet.*
11 *Manipulus myſticè quid.*
12 *Ruperti opinio circa manipulum.*
13 *Manipulus cur in ſiniſtra geratur.*
14 *Stola quid deſignet.*
15 *Myſticè ſtola quid notet.*
16 *Ruperti opinio circa ſtolam.*
17 *Stolam cur oſculetur dum eam aſſumit Sacerdos.*
18 *Stola cur ad lumbos ſuccingatur.*
19 *Stola cur tantũmodo humero,nõ etiã collo Diaconorũ imponatur.*
20 *Stola quibuſnam uti prohibitum ſit.*
21 *Planeta quid ſignet.*
22 *Caſula, vel aliàs planeta myſticè quid ſignet.*
23 *Rupertus quid de caſula dicat.*
24 *Caſula undique clauſa,integraque, quid notet.*
25 *Gulielmi ſententia circa integritatem caſulæ.*
26 *Fimbriæ omnium prædictarum ueſtium quid notent.*
27 *Veſtes ſacræ vnde duxerint initium.*
28 *In quo iure noſtro, ſiue lege cautum ſit, vt ſacerdotes nouæ Legis vtantur veſtibus ſacris in celebratione Miſſarum.*
29 *An ſacerdos conficiat Corpus Chriſti ſine veſtibus, & paramentis conſuetis.*

30 *An*

30 *An veſtes prædictæ ſacerdotales poſſint fieri ex veſtibus alicuius Dominę, vel alterius viri ſæcularis.*
31 *Quibus veſtibus vti debeat ſacerdos non celebraturus, ſed communicaturus, quibuſque cęteri ſæculares.*
32 *Ex quibus coloribus conſtare debeant paramenta quibus celebraturus ſacerdos vti debet.*
33 *Indumentis albis quibus in diebus vtatur Eccleſia.*
34 *Cur in prædictis feſtis utendum ſit albo colore.*
35 *Rubeo colore quando uti debeat celebraturus ſacerdos.*
36 *Quamobrem in iam dictis feſtis ſit vtendum rubeo colore.*
37 *Viridi colore, quando ad celebrationem vtatur ſacerdos.*
38 *Hoc tempore viridi colore cur vtatur Sacerdos in Miſſa.*
39 *Paramenta violacea quando ſint à ſacerdotibus adhibenda.*
40 *Cur violaceo colore hoc tempore vtantur ſacerdotes.*
41 *Nigris veſtibus quando vti debeant ſacerdotes in Miſſa.*
42 *Prehenſio Calicis, & Hoſtiæ à ſacerdote celebraturo quid ſignet.*
43 *Sacerdos accinctus accedens ad altare quid notet.*
44 *Sacerdos celebraturus ſolenniter vt quid per ſemetipſum non portet Calicem.*
45 *Cereoli præcedentes ſacerdotem celebraturum quid notent.*
46 *Candelabra ſupra quæ cereoli feruntur, quid deſignent.*
47 *Vt quid Diaconus, & Subdiaconus prȩcedant ſacerdotem celebraturum cum ſolennitate.*
48 *Innocentii Papę opinio circa prȩcedentiã miniſtrorum prȩdictorũ.*
49 *Subdiaconus cur portet ante ſacerdotem celebraturum, Miſſale.*
50 *Secundum Dominũ Innocẽtium cur Subdiaconus portet Miſſale.*
51 *Subdiaconus cur Miſſale clauſum ante ſacerdotem portet.*
52 *Thuriferarius quid notet, & cur ceroferarios, & alios antecedat.*
53 *Thuribulum quid ſignificet.*
54 *Ignis, & thus in Thuribulo quid ſignificent.*
55 *Alia Thuribuli ſignificatio quȩnam.*
56 *Cur candelabra Acolythi teneant in manibus, donec incipiatur Kyrie eleyſon.*
57 *Inclinatio ſacerdotis ante Altare, quid deſignet.*
58 *Sacerdos cur primo inuocet Sanctiſſimam Trinitatem.*
59 *Cur ſibi ſacerdos ſignum crucis imprimat, dum dicit; In nomine Patris, & Filii, & Spiritusſancti.*
60 *Signũ crucis quibus mẽbris, ſiue articulis ſit à nobis exprimendũ.*
61 *Sacerdos celebrans cur prȩmittat Pſalmum: Iudica me Deus & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta &c.*

62 Sacerdos quid petat à Deo in hoc Pſalmo.
63 Secundum alios quid petat Sacerdos in hoc Pſalmo.
64 Sacerdos cur poſt pſalmum prædictum confeſſionem faciat.
65 Myſticè quid ſibi velit iſta Sacerdotis confeſſio cum clerico.
66 In hac confeſſione cur percutimus pectus.
67 Manuum iunctio in hac confeſſione quid notet.
68 Introitus ſacerdotis ad ipſum altare, quid notet.
69 Vt quid incenſum Sacerdos in Thuribulo ponat.
70 Myſticè incenſi immiſſio in Thuribulum quid ſignet.
71 Nauicula ex qua deſumit ſacerdos incenſum, quid notet.
72 Thurificatio altaris quid deſignet.
73 Sacerdos cur reliquias ſanctorum oſculetur.
74 Oſculum Altari datum à Sacerdote quid notet.
75 Sacerdos cur in initio Miſſæ ad dextram Altaris patrem primum deflectat.
76 Libri aperitio per Sacerdotem, vel per Subdiaconũ quid ſignet.
77 Miſſale quid ſignet, & cur ponatur ſuper Altari.
78 Altare an habeat alias ſignificationes.
79 An altare, & Ara differant.
80 Altare an ligneum, vel lapideum eſſe debeat.
81 Puluinar ſuppoſitũ Miſſali, uel aliàs libro Euangelii quid notet.
82 Quænam alia ſit puluinaris ſignificatio.
83 Mappæ, ſeu Tobaleæ, quæ ſuperponuntur Altari, quid notent.
84 Corporale quid ſignet.
85 Corporalia qua materia conſtare debeant.
86 Coporalia lauare ad quem ſpectet.
87 Corporalia an poſt lotionem ſint iterum conſecranda.
88 Corporalia qualiter cuſtodienda.
89 Calix quid ſignet.
90 Calix aureus quid notet, quid argenteus, quid ſtanneus.
91 Calicis nomen vnde tractum.
92 Calix conſecratus, ſi deauretur, an ſit conſecrandus iterum.
93 Calix vt quid conſecretur.
94 Patena qnid deſignet, & quare conſecretur.
95 Crux in Altari quid ſignet.
96 Crux cur ſuper Altari ponatur.
97 Crux cur inter duo candelabra collocetur.
98 Candelabra in utroque altaris cornu quid notent.
99 Candelæ, quæ accenduntur in Miſſa, quid innuant.
100 Cãdelabri ſeu candelarum in Miſſa accenſarum alia ſignificatio.

101 Tertia

101 *Tertia candelarum,ſiue luminum ſignificatio quænam ſit.*
102 *Tabernaculum in Altari:in quo ſeruatur Sanctiſſimum Chriſti Corpus & Hoſtiæ conſecratæ, quid notet.*
103 *Tabernaculum an aliquid aliud deſignet.*
104 *Pixis,ſiue uaſculum continens Hoſtias conſecratas quid nobis indicet.*
105 *Capſę,ac cętera uaſcula poſita ſuper Altari,necnon pallę,& veſtes quid deſignent.*
106 *Duo Cherubin glorię in Altari exiſtentes quid notent.*
107 *Miſſale cuinam ueteris Teſtamenti ornamento reſpondeat.*
108 *Quanam alia de cauſa Miſſale ſic exornetur.*
109 *Tabernaculum, in quo Chriſti corpus reponitur cuinam alteri Legali ornamento ſuccedat.*
110 *Arca prędicta Teſtamenti vbi hodie reperiatur.*

De Sacerdotalibus indumentis,& confeſſione Sacerdotis ante Altare, & de Altari cum cæteris ſuper eo poſitis.

Amictu vt quid celebraturus Sacerdos ſe induat. *Cap. I.*

LOtis itaque manibus, Epiſcopus, ſiue Sacerdos celebraturus præ alijs amictum capit, dicens, Impone Domine capiti meo galeam ſalutis ad expugnandos omnes Diabolicos incurſus: & hoc faciũt, vt iuſſis Apoſtoli obtemperent, dicentis; Galeam ſalutis aſſumite. *Inno. III. eo lib.c.10. Epheſ.6.*

Amictus quid ſignificet. *Cap. II.*

ISte autem Amictus ad literam ſignificat in Chriſto velamen quo faciem Chriſti in domo Cayphę illudentes,& percutientes Iudæi operuerunt,dicentes; Propheriza nobis Chriſte, quis eſt,qui te percuſſit. Hæc Biel.c.2.& Nicolaus de Ploue,de Horis Canonicis. *Luc.18.* *Biel.*

Amictus myſticè quid denotet. *Cap. III.*

MYſticè autem humanam naturam in Chriſto ſignificat, qua tecta eſt Deitas, quæ eſt caput Chriſti. Hæc Biel ibidem,quæ & Ioannes Baptiſta prædictus Caſſinen. Monachus exornat multis authoritatibus. *Biel.*

Quid Rupertus Abbas dicat de hoc Amictu. Cap. IIII.

VEniens, inquit Rupertus, ad ſaluationem mundi Dei filius, Angelus magni Conſilij nube amictus eſt, dum Diuinitatem ſuam, quę eſt caput (nam ſicut per pedes Domini, Chriſti humanitatem vt dixi in expoſitione illius Hymni, qui incipit: Nardi Maria piſtici, ſumpſit libram mox optimi, vnxit beatos Domini pedes, ita per caput eius diuinitatem in Sacris literis accipimus,) & principium in noſtra carne abſcondit. Hoc ergo carnis latibulum prima veſtis ſacerdotis, hoc eſt, amictus ſignificat. Vnde legimus in Apoc. 10. Angelum fortem deſcendiſſe de cœlo, amictum nube.

Quid Alba deſignet. Cap. V.

Luc. 23. HIſtoricè Alba veſtem ludicram albam ſignificat, qua velut ſtultus Dominus noſter veſtitus eſt ab Herode, & in ea remiſſus ad Pila-
Innoc. III. tum. Vide Innocen. Papam lib. 1. de Miſt. Miſſ. cap. 51. & hoc idem dicit
Lactant. Lactantius Ranfoldus in ſua vulgari Miſſæ expoſitione.

Alba myſticè quid deſignet. Cap. VI.

ALbam myſticè munditiam caſtitatis deſignare, ex ijs quæ ſupra diximus tractatu præcedenti, quęſt. 5. apparere poteſt. Vel ſecundum Durandum ſignat nihil ſuperfluum, aut diſſolutum in uita Sacerdotis, aut in eius membris eſſe debere, ob id, quod conuenienter membris corporis adaptatur: nam corpus à ſurſum uſque ad deorſum tegit.

Alba quid denotet ſecundum Rupert. Cap. VII.

Rupertus ibi. c. 20. ALba, inquit ille, lineum eſt veſtimentum, & ſtrictum, longiſſimè diſtans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus poſt peccatum ueſtitus eſt Adam, utpote nihil mortis habens, ſed tota candida nouam uitam conuerſationemque etiam Sacerdotij eius, quam docuit, & in Baptiſmo dedit, denotás: ut de Baptiſmo ſurgentes, cingamus lumbos in ueritate, & tota priſtinorum peccatorum turpitudo celetur: unde Dauid; Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Hanc Ruperti opinionem ſequitur Ioannes
Ioan. Bap. Bap. Caſſinen. exornans multis authoritatibus eius ſententiam.

Zona ſeu Cingulum, quid ſignificet. Cap. VIII.

POrrò cingulum, flagellum quo cæſus Chriſtus Rex noſter circa columnam, uel ligamen quo ligatus eſt in flagellatione, ſignifica-
Lactant. re dicere poſſumus. Quod & Lactantius Ranfoldus, qui ultimus om-
Ranfold. nium de hac re tractauit, approbat, & tenet in ſua uulgari Miſſæ expoſitione, c. 4.

Myſticè zona quid innuat. Cap. IX.

DEbet, inquit Durandus, Alba circa lumbos Sacerdotis, ſeu Pontificis zona, ſeu cingulo, quod in Lege, & apud Græcos Baltheum dicebatur, præcingi, ut caſtitas Sacerdotis, per Albam ſignificata, nullis incentiuorum ſtimulis diſſoluatur. Cingulum namque continentiam ſignificat. Vnde ſint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus ueſtris. Vel Cingulum ſecundum Lactantium Ranfoldum indiſſolubile charitatis uinculum quo filius Dei copulauit ſibi naturam humanam, ſecundum antiquam promiſſionem ſignificat. Vnde Hierem. In charitate perpetua dilexi te, & ideo attraxi te miſerans. *Durand. lib. 4.* *Luc. 12.* *Lact. Ráf.* *Hier. 31.*

Manipulus quid deſignet. Cap. X.

MAnipulum funem, quo ligatus fuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quando captus fuit ſignare, nemo hæſitet. Vnde Ioan. Cóprehenderunt, & ligauerunt eum. Quod & Durand. & Nicolaus de Plou. approbant, dum de iſtis in expoſitione Miſſæ uerba faciunt. *Ioan. 17.* *Duran.* *Nicol. de Pla.*

Manipulus myſticè quid. Cap. XI.

PEr manipulum, inquit Gulięl. bona opera, & uigilātia deſignatur; de qua Dominus ait; Vigilate, quia neſcitis, qua hora filius hominis uēturus ſit. Vel per manipulum præmium deſignatur, iuxta quod legitur: Venientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. *Matt. 14.* *Pſal. 125.*

Ruperti opinio circa Manipulum. Cap. XII.

MAnipulus, inquit Rupertus, quē in brachio ſiniſtro geſtat Subdiaconus, dextra uacāte, ut expeditior ſit ad miniſtrādū, illud nobis innuit, quod ſi timentes ſecurim iudicij æterni (quæ iam ad radicē arborum poſita eſt, ut omnis arbor, quæ non facit fructum bonū excidatur, & in ignem mittatur) prædictam pœnitentiam ſuſceperimus, & dignos pœnitentiæ fructus fecerimus; manipulos iuſtitiæ reportabimus: iuxta illud; Euntes ibant, & flebant, mittentes ſemina ſua, nenientes autem, uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. *Rup. c 33.* *Matt. 3.*

Manipulus cur in ſiniſtra geratur. Cap. XIII.

SAnè, inquit Durandus, Miniſtri manipulum in brachio ſiniſtro ferunt, ad notandum quod ſtricti debent eſſe in hac uita, quæ per ſiniſtrum brachium ſignatur, ad terrena, ſed ad cœleſtia expediti. *Lib. 3. c. 6.*

Stola

Stola quid deſignet. Cap. XIIII.

Gabriel. Biel.

STolam ſignificare ligamen, quo ligatus fuit Chriſtus ad Columnā nemo ambigit. Itaque Cingulum, Manipulus, & Stola, tria ſunt ligamina, quibus Chriſtus ligatus eſt in captura, ſiue captione, flagellatione, & crucis baiulatione.

Myſticè ſtola quid notet. Cap. XV.

STola, quæ per modum crucis collo imponitur, ipſum crucis patibulum in humeris geſtum repræſentat. Vel ſecundum Gulielmū Stola ſignificat iugum præceptorum Domini, ut iugum Domini ſe ſum pſiſſe demonſtret. Quam Durandi opinionem approbat etiam Lactantius Ranfuldus.

Lactant.

Ruperti opinio circa ſtolam. Cap. XVI.

Ruper. lib. 1. de Diu. Off. c. 21.

STola, quæ ſuper amictum collo Sacerdotis incumbit, obedientiā ſignificat filij Dei, & ſeruitutem, quam Dominus omnium propter ſæculorum ſalutem ſubijt. Et ſicut Iacob liber, & ingenuus præcepto patris Iſaac, & Conſilio Rebeccæ parens ſeruiuit Laban, ut Rachel, & Liam in coniugem duceret, ſic filius Dei præcepto patris, & conſilio Spiritusſancti obediens, ſeruiuit mundo, ſubiectis humeris eius peccata portando, ut Synagogam de Iudæis, & Eccleſiam de gentibus aſſumeret.

Stolam cur oſculetur, dum eam aſſumit Sacerdos. Cap. XVII.

Inn III de Myſt. Miſ. lib. 1. c. 52.

STolam cum oſculo ſibi imponit Sacerdos, & deponit, ad notādum aſſenſum, & deſiderium, quo ſe ſubijcit huic præceptorum Domini iugo. Illa autem à collo per anteriora deſcendens, dextrum, & ſiniſtrum latus adornat: quia per arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris, ideſt, in proſperis, & in aduerſis Sacerdos debet eſſe munitus: quatenus nec aduerſis frangatur, nec proſperis eleuetur.

Stola cur ad Lumbos ſuccingatur. Cap. XVIII.

AD lumbos autem ſtolam ſibi ſuccingit celebraturus Sacerdos, vt ipſe ſit fortis & expeditiòr impugnare libidinem. Quandoque tamen ſuper ſiniſtrum brachium pars anterior ſtolæ complicatur; quod tractum eſt à Legalibus Sacerdotibus, qui dum ſacrificabant ſummitates Balthæi ſuper humerum inflectebant.

Stola cur tantummodo humero, non etiam collo Diaconorum imponatur. Cap. XIX.

ADhuc ſtola ſiniſtro humero Diaconi imponitur, quia decet temporalia, quæ per ſiniſtram deſignantur, ſpiritualibus deſerui re. Vel quia dextram Diaconi oportet eſſe liberam, ut expeditius ad miniſterium Sacerdotij diſcurrat.

Stola quilusnam uti prohibitum ſit. Cap. XX.

STatutum eſt in Sacris Canonibus diſt. 23 c. non oportet, el ſecondo, & duobus cap. ſequent. ne Subdiaconi, Lectores, & Pſalmiſtę Orariis, ſiue Stolis utantur. *Diſt 23. c. nō oportet.*

Planeta quid ſignet. Cap. XXI.

PLaneta ueſtem purpuream, ſecundum ſenſum literalem ſignificat, qua in Prætorio Pilati Dominus poſt flagellationem Sanctiſſimum Chriſti Corpus vndique perfundentem indutus eſt, illuſus, percuſſus, & inimicis Iudæis oſtenſus.

Caſula, vel aliàs Planeta myſticè quid ſignet. Cap. XXII.

POſtremò, inquit Durandus, ſuper omnes ueſtes induitur Sacerdos Caſula, quæ quaſi parua caſa dicitur, ſignificans charitatem, ſine qua Sacerdos eſt, ſicut æs ſonans, aut Cimbalum tinniens. Sicut enim charitas operit multitudinem peccatorum, & omnia Legis, & Prophetarum mandata continet, dicente Apoſtolo, Plenitudo Legis eſt charitas: ſic & hæc veſtis cũcta alia indumenta intra ſe claudit, & continet. Hæc profectò perpulchra ſunt, quæ D. Durandi ſunt, at nunc Rupertum audi. *Durā. lib. 3. c. 7. Cor. 13. 1. Petr. 3.*

Rupertus quid de Caſula dicat. Cap. XXIII.

CAſula, inquit ille, magni Sacerdotis noſtri Chriſti veſtimentum ſignificat, illud ueſtimentum veri Aaron. Quod eſt illud ueſtimentum? Sancta Eccleſia Catholica. Nam barba Aaron ſunt Apoſtoli Chriſti, atque Apoſtolici uiri fortes, & perfecti. Vnguentum autem Regale, & Sacerdotale Spiritusſanctus eſt, cuius tota plenitudo eſt in capite, ſcilicet Chriſto; atque inde primum in Apoſtolos, quaſi in barbam, deinde in totam Eccleſiam, & uſque in extrema Eccleſiæ membra, quaſi in oram ueſtimenti deſcendit. Caſula ergo ueſtimentum Chriſti, quod eſt Eccleſia, ſignificat. *Ruper. lib. 1 c. 23.*

Caſula

Caſula undiq; clauſa, integraq; quid notet. Cap. XXIIII.

Ruper. ibid. IBidem Rupertus ait, in eo quod Caſula eſt una, & tota integra cum aptitudine manuum, quæ extenſionem manuum Crucifixi Domini aptè depingit in anteriorem, & poſteriorem partem quodammodo diuiditur: ſignum eſt Antiquæ Eccleſiæ, quæ paſſionem Domini præceſſit, & Nouæ, quæ ſubſequitur.

Gulielmi ſententia circa integritatem Caſulæ. Cap. XXV.

QVod autem, inquit Caſula una, & integra, & undique clauſa eſt, ſignificat fidei unitatem, & integritatem, ueruntamen in extenſione manuum in anteriorem, & poſteriorem partem quodammodo diuiditur, deſignans antiquam Eccleſiam, quæ Paſſionem Chriſti præceſſit, & nouam quæ Chriſti Paſſionem ſequitur: Nam, & hoc eſt id
Matt. 21. pſus, quod dicit Durandus, quam Rupertus, & qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant, dicentes: Oſanna filio Dauid: bene dictus qui
Ioan. 19. uenit in nomine Domini.

Fimbriæ omnium prædictarum ueſtium quid notent. Cap. XXVI.

FImbriæ vel Manipuli, uel Stolæ, uel cuiuslibet Sacræ ueſtis, perſeuerantiam ſignificat eorundem bonorum, vel completionem morum.

Veſtes Sacræ unde duxerint initium. Cap. XXVII.

Int̃ concedimus, de Conſecrat. diſt. 1. Exo. 28. & 31. DE veſtibus Sacerdotalibus, inquit Ioã. à Turre Cremata, in Veteri Lege præcipit Dominus Moyſi, ut faceret Aaron, & filiis ſuis ueſtes Sanctas in gloriam, & decorem, ut non niſi loti, & Sacris veſtibus induti Sacerdotio fungerētur. Cum ergo Sacerdotes Nouæ Legis maioris debeant eſſe perfectionis, quàm Sacerdotes Veteris Legis, cũ pretioſiora ſint Sacramẽta, quæ per ipſos tractãtur: meritò inſtitutũ eſt, ut Sacerdotes Nouę Legis nõ niſi ueſtibus Sacris induti debeãt celebrare hoc p̃ſtantiſſimũ Sacrificium. Ad ornamentũ & decorẽ quoq; Eccleſiæ ſunt ordinatę tales ueſtes; Vnde Dauid, qui plurima diſpoſuerat ad decorem Eccleſiæ, dicit: Domine dilexi decorem domus tuæ.

In quo iure noſtro, ſiue lege cautum ſit ut Sacerdotes Nouæ Legis vtantur veſtibus ſacris in celebratione Miſſarum. Cap. XXVIII.

Arch. in c. cõcedimus, de Conſec. diſt. 1. SCire debes, inquit Dominus Archidiaconus Florentinus, quod in Conc. Ramenſi cap. 4. ſtatutum fuit, ut nullus Presbyter abſq; amictu, a lba,

ctu, alba, ſtola, fune, manipulo, & caſula, quæ omnia, ſecundum præfatum Ioannem in præallegato capitulo, uirtutes, quibus ornari debeant Sacerdotes, deſignant, nullatenus præſumat Miſſam celebrare. Nec unquam Presbyter ijs indutus extra Eccleſiã exeat; quia hoc lex diuina prohibet. Brocard. cap. nullus Presbyter. lib. 2.

An Sacerdos conficiat Corpus Chriſti ſine ueſtibus, & paramentis conſuetis. Cap. XXIX.

QVærit inſuper Archidiaconus, utrum Sacerdos ſine ueſtibus, & paramentis conſuetis Chriſti Corpus conficiat, dicens: ſed nunquid ſine ueſtibus Officio Miſſæ deputatis poſſit confici Corpus Chriſti: Credo, inquit, ille, ſi fiat, uerum Corpus, erit ſacramentum, licet grauiſſimè peccet, qui hoc fecerit ſcienter: ſi ergo eſt Sacerdos, & adeſt intentio, & debita materia, & forma, dicitur nihilo minus Chriſti Corpus à ſe conſecratum eſſe. Et ſi quis iſto modo celebrauerit, deponitur perpetuò à beneficio, ſecundum Abbatem, in c. fi. de celebrat. Miſſ. *Eod. cap.* *cap. fin. de celeb. Miſ.*

An veſtes prædictæ Sacerdotales poſſint fieri ex veſte alicuius Dominæ, vel alterius uiri ſæcularis. Cap. XXX.

QVod autem de veſtibus Dominarum, uel uirorum non fiant ornamenta Altaris, uel Sacerdotis, uel alius ornatus Eccleſiæ, videtur præcipi nobis per Aurelien. Concilium, & de Conſecr. diſt. 1. c. ad nuptiarum. *ca. ad nup. de conſecr. diſt. 1.*

Quibus veſtibus vti debeat Sacerdos non celebraturus, ſed communicaturus, quibusq; cæteri ſæculares. Cap. XXXI.

DEmum ſicut certo ritu Agnum Paſchalem manducaturi in manibus ſuis baculos habebant, renesque ſuccinctos, & calceos pedibus circumpoſitos; ſic nos cum ſtolis in utroque humero poſitis. Stola igitur erit, (ut dicitur in cap. Eccleſia, diſt. 23. & in l. 1. C. nulli licere lib 11.) Sacerdotum, Purpura Regum, Cuculla Monachorum, Toga Aduocatorum, Chlamis militum; & Habitus Ruſticorum. *Cap. Eccl. diſ. 23.* *Lege 1. C. nulli licere lib. 11.*

Ex quibus coloribus conſtare debeant paramenta quibus celebraturus Sacerdos uti debet. Cap. XXXII.

SEcuudum aũt exigentiam temporum, & feſtorum contingentiam Sacerdos celebraturus ueſtibus coloratis utetur. Sancta ſiquidẽ Dei Eccleſia ſecundũ uſum Romanæ Eccleſiæ quinque coloribus uti conſueuit, uidelicet, Albo, Rubeo, Viridi, Violaceo, & Nigro. De quibus omnibus ſequentes Innocẽtiũ, ac alios, Deo fauẽte ad plenũ dicemus, quis hęc ẽt in Rubrica Miſſalis latius patebũt. Qui q̃dẽ colores ſignificant *Innoc. III. li. de Myſt. Miſſ. c. 32. & 65.*

per

per quatuor quadrigas egredientes de medio duorum montium. Zach. 6. Nam in quadriga primi equi rufi: en rubeus color. In ſecunda quadriga equi nigri: en color niger. In quadriga tertia equi albi: en albus color. In quarta quadriga equi uarij, & fortes: en color uiridis, & uiolaceus, & ſic uarius. Quibus omnibus coloribus fuit ueſtitus Dominus noſter Ieſus Chriſtus: nigro in paſſione ſua, cuius facies denigrata eſt ſuper carbones. Albo colore in domo Herodis, quia ipſe eſt candor lucis æternæ. Rubeo colore in domo Pilati. Dilectus meus candidus & rubicundus. vario colore in fine ſuæ paſſionis.

Indumentis albis, quibus in diebus utatur Eccleſia. Cap. XXXIII.

ALbis autem indumentis celebraturus Sacerdos utatur in Natiuitate Domini uſque ad octauam Epiphaniæ incluſiuè, exceptis feſtis Martyrum, quæ infra eam ueniunt. Item utatur albis ueſtibus in Cœna Domini. Item in Sabbatho Sancto vſque ad Sabbathum Pentecoſtes excluſiuè; maximèque in Officio de tempore; ſed non in Miſſa Litaniarum, & Rogationum. Albis item utatur ueſtibus in feſtis B. Mariæ, & per eius octauas. Item in eius Miſſis Votiuis. In Miſſa etiam Sanctæ Trinitatis, in Feſto Corporis Chriſti, in Feſtis Angelorum, Sancti Ioannis Baptiſtæ: Conuerſionis Sancti Pauli: Sancti Petri ad Vincula: Transfigurationis Domini, Confeſſorum, & Doctorum: Omnium Virginum; Dedicationis Eccleſiæ. per octauas demum prædictorum Feſtorum, ſi illas habent: & in Dominicis infra eas occurrentibus, ſemper ueſtibus utatur Sacerdos Albis.

Cur in prædictis Feſtis utendum ſit Albo Colore. Cap. XXXIIII.

QVibus autẽ de cauſis in prædictis feſtis albo colore utamur, alienum fortè non erit ſi dicamus. Et quidem in Natiuitate Domini, & etiam Præcurſoris, Albis ueſtibus utimur: quoniam ſtatim atque natus eſt, mundus fuit: Sanctum enim, innocentem, impollutum, ſegregatumq; à peccatoribus nominat eũ Apoſtolus: De Ioanne dicitur, antequam exires de uulua, ſanctificaui te. In Epiphania propter ſplendorem ſtellæ. In Cęna Domini propter confectionem Chriſmatis, quod ad mundationem animæ conſecratur. In Reſurrectione propter Angelum, qui apparuit ſtola candida coopertus, iuxta illud; Et veſtimenta eius alba ſicut nix. In Aſcenſione propter nubem lucidam, in qua Chriſtus aſcendit. In Dedicatione Eccleſiæ, quia Eccleſia uirgineo nomine nuncupatur; iuxta illud: Diſpondi enim uos uni viro Virginẽ caſtam exhibere Chriſto. In feſtis Confeſſorum Virginum; & huiuſmodi, propter integritatem, Virginitatem, & eorundem innocentiam, Aliorum Feſtorum cauſas, quis ignoraret?

Rõ ſupra dictorum. *Hebr. 7.* *Hier. 1. & 2.* *Mar. 16.* *Matt. 18.*

Rubeo colore, quando uti debeat celebraturus Sacerdos. *Cap. XXXV.*

RVbeo colore utitur Sacerdos celebraturus à Vigilia Pentecôſtes vſque ad Sabbathum ſequens incluſiuè. Item in Feſtis Sanctæ Crucis, Sancti Ioannis ante portam Latinam, In Natali Apoſtolorum Petri, & Pauli, & in Feſtis etiam aliorum Apoſtolorum, exceptis ſupradictis. In Feſtis Martyrum, præterquam Sanctorum Innocêtium, niſi in Dominica eius Feſtum uenerit. Item & per octâuas prædictorum Feſtorum; ſi eas habent, & in Dominicis, infrà eas octauas occurrentibus.

Quamobrem in iam dictis Feſtis ſit utendum rubeo colore. *Cap. XXXVI.*

COlore autem rubeo utimur à Vigilia Pentecoſtes vſq; ad Sabbathum propter Spirituſſancti feruorem, qui ſuper Apoſtolos in igneis linguis apparuit: Nam apparuerunt, inquit Lucas, illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis. In feſto Sanctę Crucis, ob id, quod in ea Chriſtus ſanguinem fudit: nam quare rubrum, inquit Propheta, eſt indumentum tuum, ſicut calcantium in Torculari? In ſolennitatibus Apoſtolorum propter ſanguinem paſſionis, quem pro Chriſto fuderũt: nam ipſi ſunt qui uenerunt de magna tribulatione. Cętera per temetipſum tanquam facilia diſcute, & iudica.

Reddit ratione ſupradictorum. *Act. 2.* *Eſa. 61.*

Viridi colore, quando ad celebrationem utatur Sacerdos. *Cap. XXXVII.*

ALma Mater Eccleſia ab octaua Epiphaniæ uſq; ad Septuageſimã, & ab octaua Pentecoſtes uſque ad Aduentum excluſiuè, uiridi utitur colore. Item in Officio de tempore, excepta Dominica Trinitatis, & exceptis Dominicis infra octauas occurrẽtibus, & exceptis Vigiliis, & quatuor temporibus, de quibus dicetur infrà.

Hoc tempore viridi colore cur utatur Sacerdos. *Cap. XXXVIII.*

HOc autem uiridi colore hoc tempore utitur Eccleſia, quia uiridis color medius eſt, inter albedinem, & nigredinem de qua ideo hic infra dicitur, ut color uiridis exprimitur in Dominicali Officio, dum dicitur: Cipri cum Nardo, nardus & crocus.

Paramenta violacea quando ſint à Sacerdotibus adhibenda. Cap. XXXIX.

VIolaceo colore utitur Sacerdos à prima Dominica Aduentus uſq; ad Miſſam Vigiliæ Natiuitatis Domini incluſiuè, & à Septuageſima uſque ad Officium Vigiliæ Paſchæ excluſiuè. Item in Officio de tempore, excepta Feria quinta in Cœna Domini, & Feria ſexta in Paraſceue, & in benedictione Cerei. Item in vigilijs, & Quatuor temporibus. Item in Miſſa Litaniarum, & Rogationum, & Sanctorum Innocentum. Feſtis Purificationis Beatæ Mariæ: Dominicæ in Palmis.

Cur violaceo colore hoc tempore utantur Sacerdotes. Cap. XL.

QVia uerò in Vigiliis, & quatuor temporibus, ac diebus huiuſmodi ieiunantes, nos carnem noſtram affligimus, ac maceramus, ut ſic facta liuida, Chriſti liuoribus conformetur; eius enim liuore ſanati ſumus: ideo ad hoc deſignandum tunc uiolaceo colore utimur, qui pallidus, & quaſi liuidus eſt.

Nigris veſtibus quando uti debeant Sacerdotes in Miſſa. Cap. XLI.

SAcerdos celebraturus colore nigro utitur feria ſexta in Paraſceue, & in Miſſis Defunctorum: quamquam Innocentius, & Durand. dicant, quod & in multis etiam diebus iſtis Paramentis nigris uti conſueuit Eccleſia; ut in diebus afflictionis, Abſtinentiæ, & in Feſto Sanctorum Innocentum. Verumtamen rubrica Miſſalis hos duos caſus, in quibus ſit utendum nigro colore, ponit. Cæterum cur in huiuſcemodi caſibus utatur paramentis nigris Eccleſia, cognitu facilè eſt, ideo nihil hic de hoc dico.

Prahenſio Calicis, & Hoſtiæ à Sacerdote celebraturo quid ſignet. Cap. XLII.

POſt quam de ueſtibus, & Indumentis Sacerdotalibus, & earundem coloribus diſſeruimus: reliquum eſt modo, ut de Calicis, & Hoſtię captione per Sacerdotem celebraturum aliquid enarremus. Igitur calicis, & Hoſtiæ captio per Sacerdotem iam indumentis Sacris paratum, ut offerat Deo Sacrificium, ſignat Chriſtum à die, qua de Spirituſancto conceptus fuit ex Maria Virgine, ſemper Calicem ſuæ paſſionis præ oculis habuiſſe, & Crucis tormentum propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſideraſſe, quod apertè demonſtratur in Euangelio cum dixit Diſcipulis ſuis, Deſiderio deſideraui

Nota.

hoc

hoc Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. & alibi Baptiſ- *Luc. 22.*
mo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, uſque dum
perficiatur? Item & alibi, Voluntariè ſacrificabo tibi; Demon- *Pſal. 53.*
ſtrans autem tale eſſe ſuum deſiderium, dixit item Iudæ. Quod facis
fac citius. De hac re vide Ioan. Baptiſtam Monachum Caſſinen. in ſua *Ioan. 3.*
expoſitione Miſſæ lib. 1. cap. 12.

Sacerdos accinctus accedens ad Altare quid notet. *Cap. XLIII.*

IAm autem paratus Sacerdos, & Sacris indumentis ornatus Calice cum Hoſtia deprehenſo, de Sacrario egreditur ad Altare accedens, quod deſignat Chriſtum, qui fuit expectatio gentium (per quem denotatur hodie Sacerdos celebraturus, qui eſt expectatio populi Chriſtiani expectantis in Eccleſia Sacerdotem, vt dicat Miſſam) Carne Sacroſancta aſſumpta, ex Virginis carne incorrupta, de ſecreto habitaculo cœlorum, hoc eſt, de ſinu Patris egreſſum eſſe in hunc mundum: vel de Sacrata æde, videlicet de uirginali utero egreſſum fuiſſe tanquam ſponſum de thalamo ſuo. *Pſal. 18.*

Sacerdos celebraturus ſolenniter, ut quid per ſemetipſum non portet Calicem. *Cap. XLIIII.*

QVod autem Sacerdos ſolenniter celebraturus per ſemetipſum Calicem non portet, hoc innuit, quod Pater omnipotens iam animalium brutorum Sacrificia, & Holocauſta ſibi inuiſa agnoſcens eſſe, præmiſit unigenitum Filium, qui Calicem ferret, hoc eſt qui paſſionem ſubiret, & Sacrificium non amplius brutorum, ſed ſuipſius in Monte Caluario offerret, & hoc eſt, quod dicitur in Pſalm. vigeſimonono. Sacrificium & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi; Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti, tum dixi. Ecce uenio. Tradidit ergo inquit Paulus, Chriſtus ſemetipſum pro nobis oblationem, & Hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Impoſſibile ſi quidem erat ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. *Ioa. Bapt. Monach. Li. 1. c. 14.* *Pſal. 39.* *Epheſ. 5.* *Hebr. 10.*

Cereoli præcedentes Sacerdotem celebraturum quid notent. *Cap. XLV.*

PRæcedunt flammantes cereoli, inquit Rupertus, uidelicet in ſignum gaudij, quod in ortu Saluatoris omni mundo effulſit, de quo Angelus ad Paſtores; Annuncio uobis gaudiũ magnũ, *Lib. 1. de Diu. Offic. c. 28.*

Innoc. Innocentius quoque de iſtis cereis tractat lib. 2. c. 8. ſi cupis ſcire plura, ipſum ibi videto.

Candelabra ſupra qua cereoli feruntur, quid deſignent. Cap. XLVI.

Lib. 4. c. 6. CAndelabra autem, inquit Durandus, ſupra quæ prædicti cerei feruntur, deſignant fundamentum, ut ſuper fundamentum luceat coram hominibus lux prædicatorum.

Vt quid Diaconus, & Subdiaconus præcedant Sacerdotem celebraturum cum ſolennitate. Cap. XLVII.

Rup. c. 28. PRæcedunt, inquit Rupertus, duo miniſtri non pariter, neque à latere incedentes, ſed ante; quoniam deſignant Nouum, & Vetus Teſtamentum, ideſt, Legem, & Euangelium. Quorum Lex tempore prior, Euangelium uerò dignitate maius.

Innocentij Papæ opinio circa præcedentiam Miniſtrorum prædictorum. Cap. XLVIII.

Lib. 2 c. 5 de Myſt. Miſſ. Luc. 1. SVbdiaconus, qui præcedit, Ioannem Baptiſtam, inquit ille tantus, ſignificat; qui præceſſit Chriſtum in ſpiritu, & uirtute Heliæ, parare Domino plebem perfectam.

Subdiaconus cur portet ante Sacerdotem celebraturum Miſſale. Cap. XLIX.

Ibidem. RVpertus dicit. Subdiaconus præfert textum Euangelij, quia profecto Lex (quæ per Subdiaconum notatur, ut dictum eſt ſuprà præcedenti quæſtione) teſtimonia continet Chriſti, ſicut ipſe dicit Iudæis: ſi crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi.

Secundum Dominum Innocentium cur Subdiaconus portet Miſſale. Cap. L.

Inn. Papa III. ibid. Matt. 3. HIc autem, ait ille, ante Pontificem, uel Sacerdotem, portat Codicem Euangelij: quia Ioannes ante Chriſtum prædicationē Euangelij inchoauit. Pœnitentiam, inquit agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.

Subdiaconus cur Miſſale clauſum ante Sacerdotem portet. Cap. LI.

Ibidem. Apoc. 4. QVod autem, inquit Innocentius, liber clauſus tenetur donec Pontifex, uel Sacerdos ad Altare perueniat, & tunc aperitur, hoc inſinuat, quod in Apocalypſi deſcribitur: Quoniam nemo inuentus eſt dignus aperire librum, qui ſcriptus erat intus & foris, ſignatus ſigillis ſeptem,

ptem, niſi Leo de Tribu Iuda, radix Dauid, qui librum aperuit, & ſeptem eius ſigilla ſoluit.

Thuriferarius quid notet, & cur ceroferarios, & alios antecedat. Cap. LII.

THuriferarius uerò Ceroferarios, & alios antecedit, ad notandum; quod Thuris ſignificatio Sanctis Vtriuſque Teſtamenti: per quod Subdiaconus deſignatur & Diaconus, ut iam dictum eſt, communis eſt. *Dur lib. 4. cap. 6.*

Thuribulum quid ſignificet. Cap. LIII.

PEr Thuribulum autem, cor humanum competenter notatur, quod debet eſſe apertum ſuperius, & acutum ad ſuſcipiendum ea, quæ ſurſum ſunt, & clauſum inferius, ut non quæ ſunt ſuper terram ſapiat.

Ignis, & Thus in Thuribulo quid ſignificent. Cap. LIIII.

IStud autem Thuribulum in ſe habet ignem, qui charitatis ignis eſſe dicitur. Thus verò deuotionis ſuæ, ſuauiſſimæ orationis, ſeu bonorum exemplorum ſurſum tendentium (quod per fumum inde reſultantem notatur) ignem pari modo monſtrat. Nam ſicut Thus in igne Thuribuli ſuauiter redolet, & ſurſum aſcendit, ita bonum opus, uel oratio ex charitate ultrà omnia thymiamata fragrat.

Alia Thuribuli ſignificatio. Cap. LV.

AMplius Thuribulum cum incenſo Corpus Chriſti ſuauitatis odore plenum. Carbones, Spiritumſanctum. Thus boni operis odorem deſignant.

Cur candelabra Acolythi teneant in manibus, donec incipiatur Kyrie eleyſon. Cap. LVI.

POſt quam verò iam ad Altare peruentum eſt ab omnibus, Sacerdote, Miniſtris, Diacono ſcilicet, & Subdiacono, & Ceroferarijs, & Thuriferario, Acolythi candelabra manibus tenent, donec incipiatur Kyrie eleyſon, ad notandum, quod Doctor, quē cādelabra, ſeu lumina innuunt, iuxta quod legitur: O Doctor optime Eccleſiæ Sanctæ lumen, &cæt. opere, ideſt dictis, & factis debet exercere, quod docet. *Dur ibid.*

Inclinatio Sacerdotis ante Altare quid deſignet. Cap. LVII.

SImulatque igitur celebraturus Sacerdos ad Altare peruenit, facit genibus ante ipſum magnam inclinationem & capite magnam humiliationem: præſertim ubi eſt Sacramentum: ſecus vbi tantum eſt Crux: quia tunc ſufficit capitis humiliationem facere: quæ quidem
Pſal. 17. Chriſti exinanitionem, qui inclinauit, inquit Pſaltes, cęlos: & de-
Philip. 2. ſcendit, cum formam ſerui accipiens, ſeipſum exinaniuit, ſignificat.

Sacerdos cur primo inuocet Sanctiſſimam Trinitatem. Cap. LVIII.

1. q. 1. cap. Dictum. DEinde Sacerdos poſt genuflexionem, & capitis humiliationem incipiens ab inuocatione Sanctiſſimæ Trinitatis, dicit, In nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti. Introibo ad Altare Dei. Quod fieri credimus multis de cauſis; & præſertim propter illud quod legi-
Num. 6. tur in Numer. Inuocabunt Sacerdotes nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. Secundò propter illa Apoſtoli monita,
Coloſſ. 3. qui dicit ad Coloſſen. Omne, inquit, quodcunque facitis, in verbo,
26. q. 7. c. non obſeruatis. aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, in quo uiuimus, mouemur, & ſumus. Non ergo tanquam ipſe Sacerdos, ſed tanquam Deus facere uidetur, qui non ſua uice, ſed delegantis, id eſt, Dei fungitur.

Cur ſibi Sacerdos Signum Crucis imprimat dum dicit, In nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti. Cap. LIX.

MVnit autem ſe Sacerdos Signo Crucis, cum dicit, In nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti, ad effugandam illius uirtute, quamlibet Diaboli uerſutiam, & poteſtatem. Valde enim timet Diabolus Signum Crucis, dicebat Sanctus Antonius Abbas ſuis Diſcipulis; ubicunque Demones ſignum Sanctæ Crucis uident, aufugiunt, timentes baculum, quo plagam acceperunt, vt benè dicitur in Lectionibus, quas in Feſto Sancti Antonij legi-
Io. Caſſia. mus; & docet etiam nos Caſſianus Heremita, Collat. 8. cap. 18. dum de Principatibus, ſeu Poteſtatibus diſſerit. Vide quæ dixi in libello meo trecentum Quæſt. in Diuinum Officium de hoc Signo, tract. 2. quæſt. 10.

Signum crucis quibus membris, ſiue articulis ſit à nobis exprimendum. Cap. LX.

EST autem Signum Crucis, inquit Innocentius Papa III. tribus digitis exprimendum, quia ſub inuocatione Trinitatis imprimitur, de qua dicit Propheta: Quis appendit tribus digitis molem terræ? ita quod à dextera tranſeat ad ſiniſtram? quia Chriſtus de cœlo deſcendit in terram, & de Iudæis tranſiuit ad gentes. *Ibidem.*

Sacerdos celebrans cur præmittat Pſalmum Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, &c. Cap. LXI.

HVius autem propoſitæ quæſtionis ſolutionem reddens Innocentius Papa, inquit; Quia iuſtus in principio ſermonis eſt accuſator ſui, Prouerb. 18. Pontifex, ſeu Sacerdos ad altare perueniens, & ad ſe ipſum reuertens antequam ordiatur Sacrum Officium de peccatis ſuis, cum adſtantibus confitetur; Pſalmum illum præmittens, qui manifeſtè per totum ſibi ad hæc dignoſcitur pertinere, ac conuenire: Iudica me Deus. *Li. 2 c 13. de Myſt. Miſſ. Prou. 18.*

Sacerdos quid petat à Deo in hoc Pſalmo. Cap. LXII.

SEcundum Durandum in hoc Pſalmo Sacerdos petit liberari à tentatione, & illuminari à gratia. Petit autem à Deo, ut det ſibi quod offerat, ſcilicet filium ſuum, quem niſi daret, prout Abrahæ dedit, non haberet quid offerret.

Secundum alios quid petat Sacerdos in hoc Pſalmo. Cap. LXIII.

SEcundum autem Iacobum de Valentia, petit Sacerdos in hoc Pſalmo, primo diſcerni, & abſolui ab omni peccato, & à conſortio malorum, & à tentatione peccati, & petit lumen ueritatis, & gratiæ, vt purus, & mundus poſſit introire ad Altare Dei, & dignè Sacrificium offerre, & Miſſam celebrare, & Laudes Domino decantare. *Iac. de Valentia in hunc Pſal.*

Sacerdos cur poſt Pſalmum prædictum, Confeſſionem faciat. Cap. LXIIII.

HVic petitioni nos ſatisfeciſſe in ſupradictis, nemo inſcius eſſe poteſt. Fit ergo confeſſio per Sacerdotem hic, non in ſpecie,

 ſed

ſed in genere: quoniam iſta Confeſſio non eſt occulta, ſed manifeſta: & fit ut purior ſacerdos ſit, & ſine macula aggrediatur Altare Dei.

Myſticè quid ſibi velit iſta Sacerdotis Confeſſio cum clerico. Cap. LXV.

HÆc autem Sacerdotis Confeſſio ante Altare facta cum miniſtro, in qua ſe peccatorem accuſat; ſecundum Caſſinatem, innuit altercationem illam, quæ fuit inter Chriſtum, & Ioannem Baptiſtam, quando Chriſtus uolens ſimilis illis eſſe, qui baptizabantur, à Ioanne Baptizari uoluit. Tunc enim venit Ieſus à Galilea in Iordanem ut Baptizaretur ab eo, ſcilicet Ioan. Baptiſta. Et ſic quodammodo Chriſtus in hoc caſu videbatur eſſe cum peccato. Cum uero clericus reſpondet Sacerdoti confitendo, & ſeipſum accuſando peccatorem; hoc innuit, quod Ioan. Baptiſta dixit tunc Domino, Ego à te debeo Baptizari, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus, dixit, ſine modo: ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.

Ioã. Bapt. Caſſinas.

Matt. 3.

In hac Confeſſione cur percutiamus pectus. Cap. LXVI.

PRæterea prædictus Papa Innocentius lib. 2. cap. 13. de hac pectoris tunſione in Confeſſione per ſacerdotem facta, ſic diſſerit: Percutimus autem pectus in hac Confeſſione, quatenus exemplo Publicani, qui percutiebat pectus ſuum, dicens, Domine propitius eſto mihi peccatori, iuſtificati deſcendamus in domum. Nam in tunſione pectoris, inquit ille, tria ſunt, videlicet, ictus, ſonus, & tactus, per quæ ſignificantur tria, quæ ſunt in vera Pœnitentia neceſſaria, videlicet cordis Contritio, oris Confeſſio, & operis ſatisfactio; quia in tribus peccamus, ſcilicet, corde, ore, & opere.

Inn. III.

Luc. 18.

Manuum iunctio in hac Confeſſione quid notet. Cap. LXVII.

SAcerdos autem dum facit Confeſſionem, & etiam ſæpe in Miſſæ Officio manus iungit, ad notandum eius deuotionem. Vel manuum iunctio ſignificat omnium bonorum à Deo fluentium unitatem in ipſo & coniunctionem. Cæterum in ſequentibus Sacerdos pro circumſtantibus orat, indulgentiam peccatorum implorans: ipſi namque Sacerdotes pro populo interpellant, & peccata populi comedunt, quia ſuis precibus ea delent, atque conſumunt.

Introi-

Introitus Sacerdotis ad ipſum Altare, quid notet. Cap. LXVIII.

DEinde Sacerdos accedit ad ipſum Altare, qui Sacerdotis introitus ſecundum Rupertum ad Altare Dei ingreſſum filij Dei in hunc mundum deſignat, dicens: Aufer à nobis cunctas iniquitates noſtras, &cæt. per quod petit omnia impedimenta à ſe auferri, ſiue remoueri. *De introitu ad Altare.* *Lib. 1. c. 25*

Vt quid incenſum Sacerdos in Thuribulo ponat. Cap. LXIX.

POnit autem incenſum Sacerdos in Thuribulo; deinde Thurificat Altare cum cæteris, repræſentans per hoc, quod Legalis Sacerdos ferens ſanguinem, & carbones cum thymiamate: (erant enim ut legitur in Exodo) Ara incenſi, Arca Teſtamenti, ſiue teſtimonij, ſuper Arcam Propitiatorium, ſuper tabulam duo Cherubin gloriæ mutuo uultu ſe reſpicientes: Huc intrabat ſolus Pontifex ſemel in anno, habens nomina Patrum in Rationali, & ſuper humerali ſcripta, ferens ſanguinem, & carbones, ut poneret omnia in Thuribulo, ut fumus eum obumbraret, orans ea omnia ponebat in Thuribulo, donec eum fumus obumbraret, & tabulam, & Aram aſpergeret. *Exo 40.*

Myſticè incenſi immiſſio in Thuribulum quid ſignet. Cap. LXX.

PEr hoc quod Sacerdos imponit incenſum Thuribulo, myſticè deſignari poteſt Angeli Aduentus ad Altare, ſtans ante Altare, habensque Thuribulum aureum in manu ſua, quod impleuit de igne Altaris, ideſt, & data ſunt ei incenſa multa ut daret de orationibus Sanctorum. Sanè Angelus eſt Chriſtus, qui ſtetit ante Altare, ideſt, in conſpectu Eccleſiæ, habens Thuribulum aureum, ideſt, corpus ſuum immaculatum; Thuribulum inquam, plenum igne, ideſt, charitate. Et data ſunt ei, ſcilicet, à fidelibus incenſa multa, ideſt, orationes, ut daret, ideſt, repræſentaret eas patri de orationibus Sanctorum. *Apoc. 8.*

Nauicula ex qua deſumit Sacerdos incenſum quid notet. Cap. LXXI.

NAuicula quidem, ex qua tollit Sacerdos incenſum, ſecundum Durandum, deſignat, quod per orationem, quam incenſum inſinuat, *Dur. lib. 4. cap. 8.*

ſinuat, de huius mundi mari magno, & ſpatioſo ad cœleſtem patriam ſatagimus nauigare.

Thurificatio Altaris quid ſignet. *Cap. LXXII.*

CVm autem Miſſa ſolenniter celebratur, tunc Sacerdos uel quilibet alius celebrans, totum Altare cum reliquijs thurificat: ut oratio ſua tanquam incenſum ad Deum ſurſum adſcendat. Biel hoc dicit in parte Miſſæ.

Sacerdos cur Reliquias Sanctorum oſculetur.
Cap. LXXIII.

MInus autem ſolenniter celebrans Sacerdos, nullam facit Thurificationem; ſed poſt acceſſum ad Altare ſtatim Reliquias Sanctorum deoſculatur in medio Altaris, dicens: Oramus te Domine per merita Sanctorum, quorum hic Reliquiæ ſunt, & omnium Sanctorum, ut indulgere digneris omnia mea peccata. Per hoc autem Sacerdos petit Sanctorum ſuffragia, quaſi ex ſe ſit indignus.

Oſculum Altari datum à Sacerdote quid notet.
Cap. LXXIIII.

PEr hoc autem quod Sacerdos Reliquias, & Altare deoſculatus eſt, notatur Chriſti pacificatio cum Iudæis. Et ad ſignandum quod Chriſtus ad nos ueniens Sanctam ſibi copulauit Eccleſiam. Iuxta illud Ephithalamium: Oſculetur me oſculo oris ſui. *Cant. 1.* In oſculo ſi quidem os ori ſuo coniungitur, & in oſculo non ſolum humanitas eſt unita diuinitati, uerumetiam ſponſa copulata eſt ſponſo ſuo, iuxta illud Propheticum: Quaſi ſponſum decorauit me corona, & quaſi ſponſam ornauit me monilibus. *Iſa. 61.* Altare ergo in hoc loco ſignificat populum Iudaicum.

Sacerdos cur in initio Miſſa, ad dexteram Altaris partem primum deflectat. *Cap. LXXV.*

RVrſus per hoc, quod accedens Sacerdos ad Altare prius dexteram illius partem petat, innuit, quod Emmanuel, ſiue Chriſtus in Lege promiſſus, prius uenit ad Iudæos, & prius prædicauit eis, deinde ad Gentiles. *Dur. lib. 4 cap. 11.* *Nota.* Iudæi enim propter Legem in dextera parte fuerunt: Gentiles verò quaſi in ſiniſtra, quia Idola colebant. Itaque Sacerdos Sacris ueſtibus ornatus, Chriſtum Carne noſtra humanitatis veſtitum ſignificat. Veniens verò ad Altare Sacerdos, Chriſtum de cœlo ueniſſe ad populum, ut eum ſaluaret, deſignat. Deinde ad dexteram tranſiens deſignat, quod

Chri-

Chriſtus in mundum ueniens venit ad Iudæos, de quibus uoluit naſci. Beatâ namque Mariâ Iudæa fuit. Vel iſte tranſitus Sacerdotis ad dexteram Altaris partem deſignat, ſecundum Lactantium, quod in virtute huius Sancti Sacrificij nos tranſimus ad dexteram diuini Altaris ad Eccleſiam ſ. triumphantem. *Lactant.* *Ranfold.*

Libri aperitio per Sacerdotem, vel per Subdiaconum quid ſignet. Cap. LXXVI.

STans itaque Sacerdos ante Altare in cornu dextro, librum aperit ſiue Miſſale, ut celebret, inſinuans; quod ubi Chriſtus primitiuam Apoſtolorum Eccleſiam congregauit, docuit, & prædicauit, & ſcripturę myſteria reuelauit; eis dicẽs; Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in Parabolis. Vnde poſt Reſurrectionem aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas. Poteſt etiam dici, inquit Durandus, quod Subdiaconus librum, ideſt, Miſſale, qui clauſus portabatur, offert Epiſcopo, vel Sacerdoti, ille uerò ad Altare perueniens illum aperit ad inſinuãdum illud, quod in Apoc. deſcribitur; Quod nemo dignus fuit aperire librum, qui intus erat ſcriptus, & foris, ſigillis ſeptem ſignatus; niſi Leo de Tribu Iuda, Clauis Dauid, qui librum aperuit, & ſeptem eius ſignacula ſoluit. *Luc. 8.* *Luc 24.* *Apoc. 5.*

Miſſale quid ſignet, & cur ponatur ſuper Altari. Cap. LXXVII.

POrrò ſicut Altare, (vt paulò ante diximus) ſignificat populum Iudaicum, ad quem prius Emanuel venit, quàm ad Gentiles, ideoq; Sacerdos, qui Chriſtum repręſentat, ad Altare prius quàm ad librum, qui populum Gentilem denotat, acceſſit: ita codex Euangelij, ideſt, Miſſale populum Gentilem, qui per Euangelium, quod in Miſſali ſcriptum eſt, credidit.

Altare an habeat alias ſignificationes. Cap. LXXVIII.

ALtare inſuper, ſecundum quod ſcribit Innocentius III. Eccleſiam deſignat, iuxta quod Dominus dixit in Exodo; ſi Altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus. Significat etiam menſam, in qua cum diſcipulis conuiuatus eſt Chriſtus, quam menſam Arcam Teſtamenti & corona in ea Arca repoſita, plenaque Manna in teſtificationem, quòd panem Deus dediſſet filijs Iſrael de cœlo, figurabat. Altare etiam ſignificat Eccleſiam ſpiritualem. Quatuor eius cornua, ſignificant quatuor mundi plagas, per quas Eccleſia dilatatur. Habet & multa alia ſignificata, de quibus Durandus lib. 4. c. 3. & Cardinalis à Turrecremata, in c. de fabrica, diſt. prima. *Lib. 2. c. 3.* *Exod. 20.* *Exod. 40.* *Durand.* *Ioã. Card.*

An Al-

An Altare, & Ara differant. Cap. LXXIX.

Ioã à Tur. Crem. ALtaria autem, & Aræ aliquoties indifferenter inueniuntur; Differunt tamen ſecundum præfatum Cardinalem à Turre Cremata in eodem cap. diſt. 1. nam inquit ille, Altare eſt propriè Dei, Ara uerò Deorum falſorum, & infernalium. Altare componitur de Altus, alta, altum; Ara uerò dicitur quaſi Arca, ideſt, plena, vel dicitur ab Ardere, quia in ea Sacrificia ardebant.

Altare, an ligneum, vel lapideum eſſe debeat. Cap. LXXX.

3. Reg. 8. Gen. 33. Exod. 25. 27. 28. & 30. De conſec. diſt. 1. cap. Altaria 1. Cor. 10. Geneſ. 28. QVamquam autem Legatur in libro Regum 3. c. 8. & in Geneſi, ac in Exodo, quod Altaria fuerint facta de lignis Sethim, quæ ſunt imputribilia, & quod Salomon fecit Altare aureum, nihilominus hodie Altaria in quibus uerum Chriſti Corpus offertur, lapidea præcipit eſſe Sancta Mater Eccleſia: & hoc quia Chriſtus dicitur Petra; & quia Iacob erexit Lapidem in titulũ, multiſq; alijs de cauſis, quas hic breuitatis cauſa ſileo.

Puluinar ſuppoſitum Miſſali, vel aliàs Libro Euangelij, quid denotet. Cap. LXXXI.

Durand. lib. 4. c. 24. 1. Cor. 9. 13. q. 15. SEd per puluinar quod ſubtus Librum Euangelij ponitur ad quietem, denotatur uitæ ſolatium, uel etiam temporalia: quaſi dicat, ſi uobis ſeminamus ſpiritualia, non eſt mirum, ſi à uobis metimus carnalia.

Quænam alia ſit puluinaris ſignificatio. Cap. LXXXII.

RVrſus puluinar ſupponitur Euangelio, ad notandum, quod ſuaue eſt iugum Domini, ſiue onus Euangelij, illud portare uolentibus. Vnde in Matth. Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: Puluinar ergo ſuauitas, & dulcedo eſt in mandatis Dei, iuxta illud, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine.

Matth. 11.

Pſal. 117.

Mappa, ſeu Tobalea, quæ ſuperponuntur Altari, quid notent. Cap. LXXXIII.

Durand. lib. 1. c. 2. AD hæc linteamina alba, quibus cooperitur Altare, carnem, ſiue humanitatem Saluatoris deſignant, quæ linteamina multo labore candidantur, ſicut Chriſti caro ex terra, ideſt, ex Maria orta per multas tribulationes ad Reſurrectionem, & candorem, & Lætitiam immortalitatis peruenit, de qua exterius ſunt Eccleſiaſtica Sacramẽta, de quibus dictum eſt; Altaria tua Domine uirtutum.

Pſal. 83.

Corpo-

Corporale quid ſignet. Cap. LXXXIIII.

AT corporale quod extenditur in medio altari, & ſuper quo Calix ſiſtitur, ſyndonem, in qua corpus Domini fuit inuolutum, apertè deſignat. Vnde legitur Luc. 22. Et uir noie Ioſeph acceſſit ad Pilatum, & petijt corpus Ieſu, & depoſitum inuoluit in ſyndone. Hæc ex compendio Theologicæ ueritatis lib. 6. c. 18. At Lactantius Ranfoldus, hoc inſuper addit, quod Corporale eſt quadratę figurę; quoniam pro quatuor mundi partibus, Oriente ſcilicet, & Occidente, Septentrione, & Meridie; & ſic pro totius mundi ſalute paſſus eſt. Vel iſta Corporalium quadratura denotat conditiones quas habere debet anima iuſta, & pręparata ad manducandum hoc Sanctiſſimum Chriſti Corpus, uidelicet, Iuſtitiam, Temperantiam, Fortitudinem, & Prudentiam, per quas anima fit munda à peccatis; & candida, ut purior accedat ad hanc Chriſti menſam. Sed anima Corporalis, cum qua cooperitur calix, ſudarium quo Chriſti caput inuolutam fuit, deſignat, ſecundum eundem Lactantium. *Luc. 22.*

Corporalia qua Materia conſtare debeant. Cap. LXXXV.

DEbent autem Corporalia eſſe de puro lineo panno albo, & benedicto, ab eo qui poteſt benedicere, & non de panno tincto; uel ſerico; ut cauetur in cap. conſulto, de conſecrat. diſt. 1. Nec minus tangi debent, aut ablui per fęminas; ut in prędicta diſt. c. nemo, el ſecondo. *De conſec. diſtinc. 1. c. conſulto. Ibi, c. Nemo.*

Corporalia lauare ad quem ſpectet. Cap. LXXXVI.

QVod autem corporalia nullo modo per fęminas lauari poſſint, ſed à Diaconibus, pro quibus debent habere peluim nouam, & primam lotionem in ſacrarium proijcere, & poſt primam lotionem poſſunt lauari per Moniales, & repetiari; ut ſtatuitur in eodem cap. Nemo, el ſecondo, & eadem diſtinctione. *Ibid. c. Nemo.*

Corporalia an poſt lotionem ſint iterùm conſecranda. Cap. LXXXVII.

AMplius ſciendum eſt etiam nobis, quod corporalia minimè poſt ablutionem conſecratione indigent, licet amitus receſſerit, neque etiam ſimiliter ſi aliqualiter repetientur. Non enim perdunt formam, etiam quod alius amitus ponatur.

Corporalia qualiter cuſtodienda. Cap. LXXXVIII.

VTi autem Corporalia pręſeruanda ſint, pręcipit Innocentius Papa in cap. Reliqui; extra de cuſtod. Euchariſtię, dum inquit; Pręcipimus quoque, ut oratoria, uaſa, corporalia, & ueſtimenta prędicta munda,

munda, & nitida conſeruetur. Mortaliter autem peccant Sacerdotes, quando ea ita immunda relinquant, vt res rusticorum uideatur. De Purificatorijs eadem uidetur ratio.

Calix quid ſignet. Cap. LXXXIX.

Lib 6.c.18 QVæritur modo quid Calix, quo utimur ad Chriſti ſanguinem conſecrandum ſignificet. Et dicimus breuiter, quod ſecundum Theologos Calix Chriſti ſepulchrum, in quo poſitus fuit, deſignat. Hæc ex compendio Theologicæ veritatis.

Calix aureus quid notet. Cap. XC.

CAlix autem aureus ſignificat Theſauros ſapientiæ in Chriſto abſconditos. Argenteus munditiam culpæ; ſtanneus innuit ſimilitudinem culpæ, & pœnæ; ſtannum enim eſt medium inter argentum, & plumbum; & caro Chriſti licet non fuerit plumbum, ideſt, peccatrix, fuit tamen carni ſimilis peccatrici; & licet non fuerit argentum paſſionis, ideſt paſſibilis, propter ſuam culpam, fuit tamen paſſibilis propter *Eſai.53.* noſtram culpam: quia languores noſtros ipſe tulit.

Calicis nomen unde tractum. Cap. XXI.

CAlicis verò nomen à Veteri, & Nouo Teſtamento traxit originem.
Hiere. 12. Hierem. Calix aureus Babylon inebrians omnem terram, & Da-
Pſal 74. uid: Calix in domo Domini uini meri plenus eſt miſto. Item in Euan-
Matth.10. gelio: Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum. Item accipiens
Luc 11. calicem, gratias egit. Item, Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Do-
Matth.26. mini inuocabo.
Pſal. 115.

Calix conſecratus ſi deauretur, an ſit conſecrandus iterum. Cap. XXII.

l 1. ff. de no.ope. nũciat AN autem Calix conſecratus ſit iterum conſecrandus, ſi deauretur, hic quæritur: & quidem videtur quòd ſic: quoniam nouus Calix eſſe videtur. Nouum enim opus, inquit Vlpianus, facere videtur, qui aut ædificando, aut detrahẽdo aliquid priſtinam faciem operis mutat, & iſte caſus nõ eſt abſimilis illi, qui eſt dictus ſuprà de Corporalibus. *De conſec. diſt... c. Ec cle. & Glo.*

Calix ut quid conſecretur. Cap. XXIII.

Durand. Lib.1.c.8. CAlix quoque conſecratur, & inungitur, vt gratia Spiritusſancti perficiatur nouum ſepulchrum corporis, & ſanguinis Chriſti; & ipſe dignetur illum ſua virtute perfundere, qui calicem Melchiſedech famuli ſui perfudit.

Patena quid deſignet, & quare conſecretur. Cap. XCIIII.

QVemadmodum autem per calicem, in quo conſecramus Sanguinem Chriſti, Sepulchrum intelligimus; ita per Patenam intelligimus Lapidem ſuperpoſitum eius Sepulchro. Hæc Compendium Theologicæ veritatis lib. 6. cap. 18. & hoc idem dicit Ranfoldus nouiſſimus *Lactant.* omnium Sacroſanctæ Miſſæ expoſitor, & interpres ſubtiliſſimus. Con- *Ranfold.* ſecratur autem Patena, ſecundum Durand. & inungitur ad miniſtra- *Chriſti. li.* tionem Corporis Chriſti, nam & omnipotens Deus, inquit ille, con- *1. cap 8.* ſperſam ſimilaginem in patenis aureis, & argenteis ad altare ſuum deferri iuſſit.

Crux in Altari quid ſignet. Cap. XCV.

CRux autem in altari poſita, ſecundum Innocentium, Chriſti victo- *Inno. III.* riam ſignificat. Vnde omnes cruces in altum ſemper diriguntur; *lib 2 c. 11.* propter quod victoria, & triumphus Chriſti ſignificatur. *de Myſt. Miſſ.*

Crux cur ſuper Altari ponatur. Cap. XCVI.

CRux quoque ſuper altari ponenda eſt, & inde tollit baiulus Cru- *Innoc. ibi* cē, in quo recolitur, quia Crucem de Chriſti humeris ſublatam *Matt. 27.* tulit Symon Cyreneus.

Crux cur inter duo Candelabra collocetur. Cap. XCVII.

INter duo candelabra Crux in Altari media collocatur, ob id, quod *Epheſ. 2.* inter duos populos Chriſtus in Eccleſia mediator extitit. ipſe enim *Petr. 2.* eſt Lapis angularis, qui fecit utraque unum.

Candelabra in vtroque Altaris cornu quid notent. Cap. XCVIII.

IN cornibus itidem Altaris duo ſunt candelabra conſtituta, ad ſignificandum gaudium duorum populorum de Chriſti Natiuitate lętantium, videlicet, Iudaici, & Gentilis. *Innoc. ibidem.*

Candelæ, quæ accenduntur in Miſſa quid innuant. Cap. XCIX.

PRæterea Candelabra mediante Cruce candelas ſiue faculas ferunt *Innoc. ibidem* accenſas: quoniam nato Chriſto Domino noſtro magnum fuit in mundo gaudium. Hinc eſt, quod Angelus dixit Paſtoribus: Annuncio *Luc. 2.* vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in Ciuitate Dauid. Lumen etiam Candelabri, ſiue Candelæ fidem populi innuit: nam ad populum Iudaicum inquit Propheta: Surge illuminare Hieruſalem, quia venit lu- *Eſai. 49.* men tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. Ad populum Gentilem *Epheſ. 5.* dicit Apoſtolus: Eratis aliquādo Tenebræ, nunc autē Lux in Domino.

Candelabri, ſeu candelarum in Miſſa accenſarum alia ſignificatio. Cap. C.

ITem Candelabrum exterius illuminans eſt opus bonum, quod alios per bonum exemplum accendit, de quo dicitur; Nemo accen- *Luc. 8.* dit Lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſupra candelabrum.

Tertia candelarum, ſiue luminum ſignificatio quænam ſit. *Cap. C I.*

Ioā.8.et 4 LVmen denique, quod in Eccleſia, ſiue in Altari accenditur, Chriſtum ſignificat: iuxta illud: Ego ſum Lux mundi. & Ioan. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vel candelæ, & luminaria Eccleſiæ ſignificant Apoſtolos, & cæteros Doctores, quorum doctrina fulget Eccleſia, ut Sole, & Luna; de quibus Dominus ait: Vos eſtis Lux mundi, ideſt bonorum operum exempla. Lactant. Vel candelæ, ſecundum Lactant. Lumen fidei, & Ignem Charitatis re- Ranfold. præſentant.

Tabernaculum in Altari, in quo ſeruatur Sanctiſſimum Chriſti corpus & Hoſtia conſecrata, quid notet. *Cap. C II.*

Nota. ADuertendum eſt nobis inſuper, quod Tabernaculum in Altari collocatum, in quo Sanctiſſimum Chriſti Corpus ſiue Hoſtiæ conſecratæ cuſtodiuntur, glorioſæ Virginis Mariæ Corpus ſiue Aluum congruenter deſignat, de qua dicitur; Surge Domine in requiem tuam. Pſal.131.

Tabernaculum an aliquid aliud deſignet. *Cap. C III.*

EXpreſſè uerò Tabernaculum typum gerit Eccleſiæ Militantis, quæ Hebr.13. non habet hic Ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirit: Matth.18. Ideo dicitur Tabernaculum: Tabernacula enim ſunt militantium, Deus enim in Tabernaculo, Deus eſt in fidelibus ſuo nomine congregatis.

Pyxis, ſiue vaſculum continens Hoſtias conſecratas quid indicet. *Cap. C IIII.*

AT Pixis, ſiue illud Vaſculum in quo conſeruatur Hoſtiæ tam conſecratæ, quàm non conſecratæ, memoriam deſignat humanam. Debet namque homo iugiter recordari acceptorum beneficiorum Dei tam temporalium, quæ per Hoſtias non conſecratas, quàm ſpiritualium, quæ per conſecratas deſignantur. Quod figuratum eſt in Vrna, in qua iuſſit Deus Manna reponi, quod licet temporale eſſet, præfigurabat illud noſtrum Sacrificium ſpirituale, præcipiens, vt eſſet in memoriale Exod.16. ſempiternum, ſicut legitur in Exodo.

Capſa, ac cætera Vaſcula poſita ſuper Altari, necnon Pallæ, & Veſtes quid ſignent. *Cap. C V.*

CÆteræ autem capſæ, & Vaſcula ſuper Altare, quod eſt Chriſtus, poſita ſunt Apoſtoli, & Martyres, Pallæ, & Veſtes ſunt Confeſſores, & Virgines.

Duo Cherubin gloriæ in Altari exiſtentes quid notent. *Cap. C VI.*

HOc quoque omittendum non uidetur, videlicet, quod duo illi Cherubin gloriæ, qui crebro in Altari uideri ſolent, quique mutuo uultu ſeſe reſpiciunt, duo Teſtamenta, ſcilicet, Nouum, & Vetus, ſignificant; qui ſe ad inuicem ideo reſpiciunt; quia Nouum, & Vetus Teſtamentum concordant.

Miſſale

Miſſale cuinam Veteris Teſtamenti ornamento reſpondeat.
Cap. CVII.

AB alto autem iterum repetentes, dicimus, quod Liber Euangeliorum, ſiue Miſſale, quo utimur ad celebrandum hodie Miſſam, Rationali Aaronis reſpondet; portabat namque Aaron ante pectus ſuum Rationale ex auro, & Hyacintho, & ex quatuor lapidum ordinibus; & in quo deſcripta erant nomina duodecim Patriarcharum; & in quo poſita erat doctrina iudicij & ueritas, quæ erant in pectore Aaron, quando ingrediebatur coram Domino. Sic ad inſtar illius Rationalis defert hodie Pontifex in conſecratione ſua textum Euangelij ante pectus coram toto populo. In rationali erat deſcripta doctrina, & ueritas, & Pontifex debet habere doctrinam in ore, & in corde ueritatem Euangelij. Hac etiam de cauſa poſtes Miſſalis Euangelij ex auro, quandoque ex argento, & lapidibus precioſis, vt rectius reſpondeat Rationali Aaron exornantur. *Exod. 18.*

Quanam alia de cauſa Miſſale ſic exornetur. *Cap.* CVIII.

EST & alia ratio, cur Miſſale, ſiue liber Euangeliorum ſic ex auro, & argento, & lapidibus precioſis exornetur: quoniam ſecundum Rabanum, in illo rutilat aurum ſapientiæ, argentum eloquentiæ, & miraculorum lapides precioſi. Nam dicitur in Cantic. Hæ ſunt ſponſæ Murenulæ aureæ argento vermiculatæ. *Diſt. 27. ſ. Hinc etiã.*

Tabernaculum in quo Chriſti Corpus reponitur, cuinam alteri Legali ornamento ſuccedat. *Cap.* CIX.

SCiendum nobis eſt, quod in Exodo legitur, quod in Arca Teſtamenti, ſiue teſtimonij, repoſita erant multa, teſtificatio, ideſt, Tabulæ, in quibus ſcriptum erat Teſtamentum; Inſuper repoſita erat ibi urna plena Manna in teſtificationẽ, quod Deus dediſſet panem filijs Iſrael de cęlo; repoſita etiam ibi erat uirga Aaron, in teſtimonium; quia omnis poteſtas à Domino Deo eſt, multaque ibi repoſita erant: & præſertim ſuper Arcam factum fuit Propitiatorium, quod exinde loquens Dominus propitiabatur populo. Vel quia die propitiationis, ideſt, in diem; qua Deus propitiabatur, populus uidebat gloriam Domini ſemper ibi deſcendere. Exinde ergo Tabernaculum, ſiue locus ſuper poſteriore parte Altaris collocatus in quo Chriſtus Propitiatio noſtra, ideſt, Hoſtia conſecrata ſeruatur: & hodie propitiatorium à ſanctis patribus Conc. Tridentini in Seſſ. 22. c. 2. nuncupatur. *Exod. 40.*

Arca prædicta Teſtamenti ubi hodie reperiatur. *Cap.* CX.

ET nota quod tempore Papæ Siluestri Conſtantinus Imperator conſtruxit Baſilicam Lateranen. in qua eſt prædicta Arca Teſtamenti, quam Titus Imperator aſportauit de Hieruſalem; in qua ſunt hęc, uidelicet; Annuli, & uectes aurei, Tabulæ Teſtamenti, & uirga Aaron, Manna, Panes hordeacei, urna aurea, ueſtis inconſutilis, & arundo, & ueſtimentum ſancti Ioannis Baptiſtę, & forcipes, cum quibus fuit tonſus Sanctus Ioannes Euangeliſta; quę omnia adhuc hodie in pręfata Lateranenſi Eccleſia aſſeruantur.

SVM-

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
QVARTÆ PARTIS
OCTAVI TRACTATVS.

1 *Miſſa quid ſit, quomodo dicatur eſſe ſacramentum, & quomodo ſacrificium; & diſcrimen inter ſacramentum, & ſacrificium.*
2 *Corporis & ſanguinis Chriſti conſecratio, quibus medijs, quibuſque uerbis fiat.*
3 *Miſſa unde dicatur.*
4 *Alia Miſſa diuiſio, quæ ſit ſecundum Archidiaconum.*
5 *Sacroſanctæ Miſſæ ſacrificium quis inſtituerit.*
6 *Vt quid à Chriſto inſtitutum ſit hoc ſacramentum.*
7 *Quid ſit illud quod uocamus Sacramentum in Miſſa.*
8 *Corpus, & ſanguis Chriſti cur dicatur Sacramentum.*
9 *Subſtantialia huius Sacramenti Miſſæ quænam ſint.*
10 *Huius ſacramenti quis ſit effectus.*
11 *Secundus effectus quis ſit.*
12 *Alij huius Sacramenti quinam ſint effectus.*
13 *Præfiguratum an ſit hoc Sacramentum.*
14 *Figura uero ſanguis Chriſtis quid fuerit.*
15 *Dignitates Sacramenti quænam.*
16 *Secunda dignitas quæ ſit.*
17 *Tertia excellentia quæ ſit.*
18 *Quarta excellentia in quibus conſideretur.*
19 *Quinta, & maxima huius ſacramenti dignitas quæ.*
20 *Miſſa quaſnam habeat prærogatiuas.*
21 *Cur ſuper Altari celebretur Miſſa.*
22 *Tertia, Quarta, Quinta, ac Sexta Miſſæ prærogatiuæ quæ.*
23 *Septima Miſſæ prærogatiua quæ ſit.*
24 *Octaua prærogatiua Miſſæ quæ.*
25 *Prærogatiua nona Miſſæ in quibus cognoſcatur.*
26 *Decima excellentia Miſſæ quænam.*
27 *Vndecima prærogatiua Miſſæ ex quibus cognoſcatur.*
28 *Quo cultu adorandum ſit hoc Sanctum Sacramentum.*
29 *Quis primum omnium poſt Chriſtum dixerit Miſſam.*
30 *Quibus verbis utebantur Apoſtoli quando Miſſam dicebant.*

31 *An*

31 An conſecretur tam in pane azimo, quàm in fermentato.
32 Qua pœna ſint puniendi celebrantes in pane fermentato, vel ſine igne, aqua, vel in cypho ligneo.
33 Miſſa vbi dici debeat.
34 Quibus horis Miſſa ſit celebranda.
35 Quando fiunt ordinationes, qua hora Miſſa ſit dicenda.
36 Priuatæ Miſſæ celebratio quam horam habeat.
37 Quare quotidie Miſſa in eccleſia celebretur.
38 Cauſa cauſarum prædictarum hic quæritur.
39 An vera ſit aſſatus S. Thomas de hac quotidiana Miſſarum celebratione.
40 Quod vera ſunt, quæ de Miſſa locutus eſt S. Thomas.
41 An iſta quotidiana Miſſarum celebratio, proſit ita defunctis, ut proſit viuis?
42 Concilium Trid. quid de hac re dicat.
43 Miſſa qualiter, & quæ Miſſæ proſint Defunctis.
44 Miſſa ſiue Defunctorum, ſiue ſanctorum, cur in die, & non in nocte dicatur.
45 Miſſæ tres, quæ celebrantur in Natiuitate Domini quid repræſentent.
46 Secundum Canoniſtas, quid repræſentent iam ſæpe dictæ tres Miſſæ.
47 An pro Miſſa celebranda Sacerdos debeat habere præmium.
48 Miſſa an pluribus ſecundum intentionem celebrantis prodeſſe poſſit quæritur.
49 Miſſa boni Sacerdotis, an plus poſſit, quàm mali.
50 Miſſa pro quibus dici debeat.
51 Quid ſit obſecratio?
52 Quando faciamus in Miſſa orationes.
53 Quando dicantur fieri poſtulationes in Miſſa.
54 Quid ſit gratiarum actio.
55 Introitus quid ſit.
56 Introitus quid deſignet.
57 Alia Introitus ſignificatio quæ ſit.
58 Gloria patri in Introitu quid ſignet.
59 Introitus, ideſt Antiphonæ repetitio quid notet.
60 Introitus an ſint irregulares.
61 Introitus de medio Pſalmi ſumptus, cur habeat verſum primũ eiuſdem Pſalmi, & econtra.
62 Vtrum ſedere debeamus dum cantatur Introitus.

63 *Introitus an poſſit aliquid aliud inſinuare.*
64 *Introitus unde deſumpti ſint.*
65 *Vt quid hæc omnia ſic de Pſalmis tollantur.*
66 *Introitus Miſſæ primæ Dominicæ Aduentus, cur incipiat; Ad te leuaui animam meam.*
67 *Vt quid ſequatur verſiculus, vias tuas domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas doce me.*
68 *Introitus Miſſæ ſecūdæ Dominicæ Aduentus; cur ſit Populus Syō, ecce Dominus veniet ad ſaluandas, &c.*
69 *Verſus antecedentis Introitus, cur ſit, Qui regis, Iſrael intende: qui deducis velut ouem Ioſeph.*
70 *Introitus Miſſæ Tertiæ Dominicæ cur ſit; Gaudete in Domino ſemper. &c.*
71 *Introitus Miſſæ Dominicæ quartæ Aduentus qualis ſit, & eius expoſitio.*
72 *Introitus Miſſæ Vigiliæ Natiuitatis Domini, quid rememoret.*
73 *Introitus trium Miſſarum Natiuit. Domini quid innuent, quidque rememorent.*
74 *Introitus Miſſarum Sanctorum Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, & Innocentum, quinam ſint.*
75 *Introitus Miſſarum Dominicę infra octauam Natalis Domini, & Epiphanię, & Dominicę primæ poſt Epiphaniam, qui ſint, & eorundem expoſitio.*
76 *Introitus Dominicarum cur varij ſint à Septuageſima vſque ad Paſcha.*
77 *Introitus Miſſarum Dominicarum a Paſchate vſque ad Aſcenſionem, quinam ſint, & quid nobis innuant.*
78 *Introitus Miſſę Aſcenſionis Domini, & Dominicæ poſt Aſcenſionem, qui ſint, & cur ſic.*
79 *Introitus Miſſę diei Pentecoſtes, quis ſit, & eius expoſitio.*
80 *Introitus Dominicę Trinitatis quis.*
81 *Poſt Introitum, vt quid dicatur Kyrie eleyſon.*
82 *Kyrie eleyſon cur in Gręco, & non in Latino dicatur.*
83 *Kyrie eleyſon, quare ter dicatur.*
84 *Quęnam ſit alia ratio, ut nouies, Kyrie eleyſon in Miſſa cantetur.*
85 *Gloria in excelſis à quo dicatur.*
86 *Sacerdos cantans, & dicens hunc Hymnum cur ſtet in medio Altaris.*
87 *Cur incipiens Sacerdos hunc Hymnum eleuet manus.*

Hunc

88 *Hunc Hymnum quis in Miſſa cantari inſtituerit.*
89 *Dominus vobiſcum; ſalutatio, vnde ortum habuerit.*
90 *Sacerdos dicens ad populum: Dominus vobiſcum, quid innuat.*
91 *Epiſcopus quomodo ſalutet populum.*
92 *Quare Sacerdos ait, Dominus vobiſcum, potius quam, Deus, uel Ieſus, vel Chriſtus ſit vobiſcum.*
93 *Populus cur reſalutet ſacerdotem indifferenti modo, ſcilicet, Et cum ſpiritu tuo.*
94 *Et cum ſpiritu tuo vnde ſumptum ſit.*
95 *Cur quinquies Sacerdos vertat ſe ad populum.*
96 *Cur ſeptem vicibus ſalutet populum Sacerdos in Miſſa.*
97 *Sacerdos cur ſemper voluat ſe ad dexteram.*
98 *Quando dicamur orare.*
99 *Orationes flectamus genua: & Humiliate capita veſtra Deo: cur præmittantur aliquando ſalutationi Sacerdotis.*
100 *Cur poſt Salutationem dicatur oratio.*
101 *Oratio vnde originem ſumpſerit.*
102 *Oratio cur dicatur Collecta.*
103 *Cur iſta oratio fiat in dextera parte Altaris.*
104 *Orationes, quæ dicuntur in Miſſa cur impares eſſe eas facimus.*
105 *Si immiſceatur oratio pro Defunctis in orationibus Miſſarum pro viuis, vt quid penultima ea eſſe debeat.*
106 *Orationes cur dicantur in die Paraſceues poſt Euangelium, & nō ante Lectiones ſiue Epiſtolas.*
107 *Illa verba poſt orationem, ſcilicet, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, quid innuant.*
108 *Innocentij Papæ opinio circa prædicta verba, quænam ſit.*
109 *Prædicta uerba vnde ſumpta ſint.*
110 *Verba ſequentia ſcilicet. Qui tecum viuit, & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, uti exponantur.*
111 *Verba: Per omnia ſæcula ſæculorum: quomodo exponantur.*
112 *Collectæ, ſiue orationes uti terminentur.*
113 *Amen reſponſio, quid ſignificet.*
114 *Orationi cur ſuccedat Epiſtola.*
115 *Epiſtola quid ſit.*
116 *Epiſtola vbi debeat legi.*
117 *Epiſtola cur dicatur in loco inferiori, Euangelium verò in ſuperiori.*
118 *Epiſtola cur præmittatur Euangelio.*
119 *Subdiaconus lecturus Epiſtolam, à quibus, & quot comitetur.*

120 Lectiones, & Euangelia, ac multa alia, quis primus ſtatuerit debere dici in Miſſa.

121 Epiſtolę ſumptę ex libro Moyſi, vel Salomonis utì inchoentur, & qualiter terminentur.

122 Dum dicitur Epiſtola, cur ſedeamus.

123 Epiſtola, quę incipit: Scientes, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, cur ponatur in Miſſa primæ Dominicę Aduentus.

124 Epiſtolę Miſſę ſecundę & tertię Dominicę Aduentus ad quem Chriſti aduentum referantur.

125 Epiſtolę, ſiue Lectiones ferię quartę quatuor temporum quod, & quid innuent.

126 Cur in ſexta feria Quatuor tēporū una tātū legaī in Miſſa Lectio.

127 Cur in Miſſa Sabbati Quatuor temporum ſeptem Lectiones cantētur, & quid ſignent quatuor primę Lectiones.

128 Epiſtolę Miſſarum quartę Dominicę Aduentus, In vigilia Natalis Domini quęnam, & vnde deſumptę ſint.

129 Epiſtolę Miſſarum Natiuitatis Domini quæ ſint, & unde exceptæ comperiantur.

130 Epiſtolæ Miſſarum Sanctorum Stephani, Ioannis Euangeliſtę, & Innocentum, quę ſint, & vnde tollantur.

131 Epiſtolę Miſſarū Septuageſimæ, Sexageſimæ & Quinquageſimæ quæ nam ſint, vnde deſumptæ, & cur tali tempore frequententur.

132 Epiſtolę Miſſæ primæ Dominicę Quadrag. q̄ ſit, & quid inſinuet.

133 Epiſtolæ Miſſarum ſequentium feriarum huius primæ hebdomadę Quadrageſimæ vſque ad Sabbatum incluſiuè, quæ ſint, & vnde deſumptæ, & quid nobis oſtendant.

134 Miſſæ Sabbathi primæ hebdomadæ Quadrageſimæ Epiſtola, & Lectiones quæ ſint & vnde exceptæ, & quid ſibi uelint.

135 Cur ad quinque prædictas Lectiones genua flectamus.

136 Epiſtolæ omnium Miſſarum ſecundæ Dominicæ, et Hebdomadæ Quadrageſimæ vſq; ad Sabbathum incluſiuè quæ ſint, unde translatæ, & quid ſonent.

137 Epiſtolæ Miſſarū tertiæ Dominicę, & tertiæ Hebdomadę Quadrageſimæ vſq; ad ſequens Sabbatum quæ ſint, vnde deſumptę, & quid nobis indicent.

138 Epiſtolæ Miſſarum quartæ Dominicæ, & hebdomadæ Quadrageſimæ vſque ad ſequens Sabbatum, quæ, vnde, & quid ſignent.

139 Epiſtolę Miſſarum quintę Dominicæ ac Hebdomadæ Quadrageſimæ vſq; ad Sabbathum ſequens incluſiuè, quę ſint, unde exceptæ, & quid innuant.

Epiſtolæ

140 *Epiſtolæ Miſſarum ſextæ Dominicæ, & eiuſdem hebdomadæ Quadrageſimæ vſque ad ſequens Sabbathum, quæ ſint, & ex quibus authoribus deſumptæ, & quid illarum qualibet demonſtret.*
141 *Epiſtolæ Quintæ feriæ in Cœna Domini, & Lectiones Sanctæ diei Parasceues, & Sabbathi Sancti, quæ ſint ex quibus deſumptæ, & quid illæ omnes nobis innuant.*
142 *Cur ad orationem, quæ poſt hanc lectionem ſequitur, non dicatur flectamus genua, ſicut dictum eſt in antecedentibus.*
143 *Miſſæ Paſchatis Epiſtola, eiuſque breuis expoſitio.*
144 *Subdiaconus poſt lectam Epiſtolam cur faciat reuerentiam Sacerdoti.*
145 *Subdiaconus, cur lecta Epiſtola deoſculetur pedes Pontificis.*
146 *Subdiaconus, cur lecta Epiſtola manus Sacerdotis oſculetur.*
147 *Sacerdos in Miſſa, quare ſedeat.*
148 *Miniſtrorum ſeſſio quid deſignet.*
149 *Graduale cur dicatur poſt Epiſtolam.*
150 *Graduale cur quinquaginta diebus poſt Paſcha non cantetur. Quidque illud deſignet.*
151 *Graduale vnde dicatur.*
152 *Graduale, ſecundum Rupert. unde dicatur.*
153 *Verſus poſt Graduale quid ſignificet.*
154 *Verſus cur ſic vocetur.*
155 *Cur poſt Graduale ſequatur Alleluia.*
156 *Alleluia, quod verbum ſit.*
157 *Quibus temporibus dicatur Alleluia.*
158 *Tractus quo tempore frequentetur.*
159 *Tractus vnde dicatur.*
160 *Tractus quid repræſentent.*
161 *Cur inclinet ſe Sacerdos poſt Tractum dum dicit verſum: Adiuua nos Deus ſalutaris noſter.*
162 *Proſa, ſiue Sequentia quid, & quid connotet.*
163 *Proſa, & Sequentia quidnam ſint.*
164 *Sacerdos celebrans cur mutet locum in Altari.*
165 *Alia ratio quænam ſit, cur ſacerdos mutet locum dicturus Euangelium.*
166 *Sacerdos dicturus Euangelium cur populum prius ſalutet.*
167 *Quænam ſit Gabrielis opinio circa ſalutationem populi ante Euangelium.*
168 *Euangelium quid ſit, & vnde dicatur.*

169 *Sacerdos celebrans dicturus Euangelium, cur ſubijciat ſequentia ſancti Euangelij.*
170 *Cur Sacerdos initio Euangelij ſe Signo Crucis muniat.*
171 *Sacerdoti dicenti, ſequentia Sancti Euangelij, cur reſpondeamus Gloria tibi Domine.*
172 *Verba illa; in illo tempore, vti intelligantur.*
173 *Quibus Euangelijs non præponatur, in illo tempore, & cur ſic.*
174 *Diaconus dicturus Euangelium, cur petat benedictionem.*
175 *Cur Diacono, & non Subdiacono benedicitur.*
176 *Diaconus cur præmittat ante Euangelium Thuribulũ cũ incenſo.*
177 *Acolythi cum Thuribulo, & incenſo cur præcedant Diaconum dicturum Euangelium.*
178 *Subdiaconus dicto Euangelio, cur ad Sacerdotem celebrantem portet Librum Euangelij apertum.*
179 *Sacerdos cur Thurificet dicto Euangelio.*
180 *Euangelium cur in alto, & ſublimi loco dicatur.*
181 *Euangelium, ſiue Paſſio Domini cur potius legatur ſecundum Ioãnem, quam ſecundum cæteros in die Paraſceues.*
182 *Euangelium cur legatur in die Paraſceues ſuper pulpito nudo, & nudis pedibus.*
183 *Euangelium cur nudato capite dicatur & audiatur.*
184 *Euangelium, legente Sacerdote vel etiam Diacono, cur tunc ſtare debeamus.*
185 *Euangelia dicuntur, & leguntur variè pro loci, temporis, & rei varietate.*
186 *Cur poſt Euangelium immediatè ſequatur Symbolum Apoſtolorum.*
187 *Symbolum cur alta voce dicatur in Miſſa.*
188 *Symbolum cur Sacerdos inchoet, & chorus illud cantet.*
189 *Symbolum auſpicans Sacerdos, vt quid manus eleuet.*
190 *Symbolum cur in Dominicis, & Reſurrectionis, & Pentecoſtes magis frequentetur, quàm in alijs diebus.*
191 *Cur genua flectamus, cũ in Symbolo dicimus; & homo factus eſt.*
192 *Symbolum maius quibus diebus in Miſſis dicatur.*
193 *Symbolum cur non cantetur in Natiuitatibus Sanctorum Ioãnis Baptiſtæ, & ſancti Laurentij, ſed cantetur in eorum octauis.*
194 *Quid ſit credere in Deum, credere in Deo, & credere Deum.*
195 *Poſt Symbolum decantatum Sacerdos ad quid iterum populum ſalutet.*

De

De prima ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificij parte, quæ dicitur Introitus, ſiue Miſſa Obſecrationis.

Miſſa quid ſit. Cap. I.

MISSA autem prout uidetur Cardinalis à Turre Cremata innuere in cap. Iacobus, de conſecr. diſt. 1. eſt Conſecratio Corporis, & Sanguinis Chriſti, qua Sacerdos offert Deo Patri, & ſumit in memoriam vitæ & Paſſionis ipſius Chriſti pro uiuis atque defunctis. Item Miſſa Græce, Latinè verò eſt interpellatio pro plebe. Iudocus autem cẽſet Miſſam Hebræum nomen eſſe, quod Officium ſacrumque myſterium ſignificet; quæ expoſitio videtur cõuenire etiam dictis Innocentij, de quibus hic infrà, quæſt. 3. Vel Miſſa dicitur Euchariſtiæ conſecratio, & confectio: reliqua omnia uel quæ Sacerdos dicit, uel chorus canit, aut ſunt gratiarũ actiones, uel certe obſecrationes, de conſec. diſt. 2. c. Virum. Et Miſſam quidẽ Sacramentum eſſe etiam dicitur: quia poſt conſecrationem id quod remanet, perfectum Euchariſtiæ ſacramentum eſt: ſunt namq; Sacramenta, inquit Gregorius, Baptiſma, Chriſma, Corpus, & Sanguis Chriſti. *c. 1. c. multiq. 1.* Vel Miſſa dicitur Sacramentum; quia ſub tegmento temporalium rerum, ſpecierum ſcilicet panis, & vini, diuina uirtus ſecretius ueri Sanguinis & Corporis Chriſti operatur effectum. Sacrificium item Miſſa dicitur: quoniam in ea offertur agnus, ideſt, Chriſtus ſub ſpeciebus panis & uini exiſtens, & latens. Nam Chriſtus pro nobis bis ſeipſum obtulit in Sacrificium, primo incruentè, ſub ſpeciebus panis & uini in ultima ſua cœna. Vnde hac de cauſa Concil. Trident. ſic edixit; Si quis inquiens dixerit in Miſſa non offerri Deo uerum, & proprium ſacrificium, aut quod offertur non ſit aliud quam nobis Chriſtum dari ad manducandum, anathema ſit. *Cõc Trid: Seſſ. 22. ca. 1. 2 3 & 4 Et Can. 1. 3. & 4.* Secundo ſe obtulit cruentè, ſub propria ſpecie ueræ carnis humanæ in ara Crucis: ratione ergo præteriti, inquantum ſcilicet Miſſa eſt Sacramentum repræſentatiuum Dominicæ Paſſionis, quæ fuit uerum Sacrificium; & ideo inquantum per hoc Sacramẽtum Dominica Paſſio offertur, dicitur Sacrificium Miſſa. Ergo eſt Sacrificium uerum & unicum Eccleſiæ Chriſtianæ: de quo dicitur & in Cõcil. 12. Tolet. cap. 5. & in Concil. Lateranen: ſub Innocent. III. canon. 1. ſuorum decretorum, & in Synodo Generali c. 32. ſuorum decretorum, & in Concil. Trident. Seſſ. 22. cap. 1. 2 & 3. & canon. 1. 3. & 4. prout dictũ eſt. Diſcrimen adhuc eſt inter Sacramentum & Sacrificium; quoniam Sacramentum iſtud in Miſſa eſt id, quod remanet poſt conſecrationẽ, ſcilicet, Corpus uerum Chriſti, & Sanguis, iuxta illud, quod paulò ante dictum eſt, nempe, Sacramenta ſunt Baptiſmus, Chriſma, Corpus, & Sanguis Chriſti. Sacrificium verò eſt utraque illa panis & uini ſpecies: quæ Sacrificium dicitur, quoniam ipſa Sacrificatur. ut dicitur in cap. Sacrificium, de Conſecr. diſt. 2. *Differẽtia inter Sacramẽtum & Sacrificium.*

Corporis, & Sanguinis Chriſti conſecratio, quibus medijs, & quibus verbis fiat. Cap. II.

Iſta autem Corporis, & Sanguinis Chriſti conſecratio, confectiove; atquè viuificatio, iſtis quidem medijs, ac uerbis conficitur. Medijs quidem, ideſt, per Sacerdotem, qui ritè ordinatus ſit, ſecundum claues Eccleſiæ. Verbis verò, ſcilicet Chriſti, dicentis: HOC EST CORPVS MEVM? ex Quib. inquam uerbis, panem, & uinum in Corpus & Sanguinem ſuum tranſmutauit.

Math. 26

Miſſa vnde dicatur. Cap. III.

Lib. 6. c. 11

Miſſa autem dicitur ſecundum Dominum Innocentium, & Miniſterium, & Myſterium, ideſt Officium, quod profertur, & Sacrificium, quod offertur. Officium uerò diuiditur in Miſſam Cathecuminorum, & fidelium Miſſam. Dicitur Miſsa ab emittendo; quia tempore, quo Sacerdos incipit Euchariſtiam conſecrare, Cathecumini foras de Eccleſia emittuntur. Miſſa fidelium eſt ab Offertorio uſque poſt Communionem, & dicitur Miſſa à dimittendo, quia tunc ad propria fidelis quiſque dimittitur. Ipſum uerò Sacrificium, ideſt, Hoſtia, Miſsa uocatur, quaſi tranſmiſsa.

Alia Miſſæ diuiſio quæ fit, ſecundum Archidiaconum. Cap. IIII.

1. Tim. 2.

Verum Dominus Archidiaconus in cap. de Hymnis. de conſec. diſt. 1. aliam Sacroſanctæ Miſsæ diuiſionem adducit, cum inquit, His uerbis Apoſtolus (dicit enim Apoſtolus ad Timotheum: Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus) tradidit omni Eccleſiæ formam, qualiter debeant Miſsarum ſolennia celebrari, & apertè diſtinguit in quatuor partes Miſsam, ſcilicet in obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones. Prima pars Miſsæ prætenditur ab Introitu vſquè ad Offertorium, & dicitur Miſsa Obſecrationis. Secunda pars Miſsæ extenditur uſquè ad finem Dominicæ orationis, & dicitur Miſsa Orationis. Tertia pars Miſsæ protenditur uſquè ad finem, & dicitur Miſsa Gratiarum actionis. De alia parte uidelicet poſtulationis vide infrà capit. 53 Quare omiſſis alijs multorum Theologorum, & Canoniſtarum diuiſionibus, hanc D. Archidiaconi omnino ſequar, quia dilucidior profectò uidetur cæteris: ſalua tamen ſemper Reuerentia Domini Papæ Innocentij, cuius quidem diuiſionem, à ſe factam ſemper amplecterer, niſi ab initio hoc opuſculum in ſex Tractatus ſecandum iam ſtatuiſsem. Verum quoniā mihi magis commoda ſit hæc ſecunda diuiſio, ad ſex prædictos Tractatus conficiendos, eapropter ſecundam diuiſionem, ſcilicet Archidiaconi indagandā aggrediar; cum

aliqua prius uerba de hoc Sacroſanctæ Miſſæ Sacrificio fecero. Dignum eſt enim tanta elucidatione ut uix eam nemo uerbis includere poſſit: præuio tamen diuino fauore hoc nobis conſequi permittitur.

Sacroſancta Miſſa Sacrificium quis inſtituerit. Cap. V.

EXcellentiſſimum autem hoc Euchariſtiæ Sacramentum à Chriſto inſtitutum eſſe hæſitet nemo. Hoc autem firmiſſimè tenet Magiſter Sententiarum: Romanus etiam Cathechiſmus: necnon nouiſſimo loco, ut alios taceamus Tridentina Synodus, dum ſic fatur; Ita enim maiores noſtri omnes quotquot in uera Chriſti Eccleſia fuerunt, qui de Sanctiſſimo Sacramento diſſeruerunt, apertiſſimè profeſſi ſunt, hoc tam admirabile Sacramentum in ultima Cœna Redemptorem noſtrum inſtituiſſe. *Concil. Tri de. Seſſ. 13. cap. 1. Romanus Cathechi. Mag. Sent. Lib. 4. d. 8.*

Vt quid à Chriſto inſtitutum ſit hoc Sacramentum. Cap. VI.

PRæſtantiſſimum autem hoc Sacramentum Chriſtus ordinauit, in quo diuitias diuini ſui amoris erga nos effudit, ut memoriam ſuorum mirabilium faceret, atquè ſuam mortem annunciaremus; donec ipſe ad iudicandum mundum ueniat: utquè etiam fidelium ſpiritualis cibus eſſet animarum, pignuſquè futuræ noſtræ gloriæ, & fœlicitatis. *Cōc. Trid. ſeſſ. 13. c. 2.*

Quid ſit illud quod uocamus Sacramentum in Miſſa. Cap. VII.

SEd dic mihi quid eſt illud, quod uocamus Sacramentum in hoc Sancta Miſſa: an ſit actio ipſa, puta Conſecratio, uel Sumptio Euchariſtiæ, uel aliquid aliud, Reſpondet ſanctus Thomas, quod nec Conſecratio, nec Sumptio Euchariſtiæ eſt Sacramentum, nec pars Sacramenti; ſed Sacramentum Euchariſtiæ perfectum eſt id, quod remanet poſt Conſecrationem; ſicut nec collatio Baptiſmi eſt Sacramentum Baptiſmi; Ita nec Conſecratio Euchariſtiæ, nec ipſa Sumptio; ſed Species ipſa, & Corpus Chriſti eſt Sacramentum. Patet hoc etiam ex dictis Sancti Gregorij, dicentis. Sunt autem Sacramenta, Baptiſma, Chriſma, Corpus & Sanguis Chriſti. *3. par q. 73 ar 1. ad 3. & 78. art. 1. ad 2.*

Corpus & ſanguis Chriſti cur dicatur Sacramentum. Cap. VIII.

IDem Beatus Gregorius inquit: Ob id autem Sacramenta dicuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum diuina uirtus ſecretius ſalutarem eorundem Sacramentorum operatur effectum.

Subſtan-

Subſtantialia huius Sacramenti Miſſæ quænam ſint. *Cap. IX.*

DE ſubſtantia autem huius Sacramenti ſunt quatuor: Primum eſt, quod conſecrans Euchariſtiam ſit Sacerdos; Secundum, Species panis, & uini; Tertium, intentio Conſecrantis. Quartum eſt for-
Lib.6.c.12 ma uerborum, uidelicet: HOC EST CORPVS MEVM. & iſta ſequens etiam ſuper Calicem: HIC EST ENIM CALIX &c. Hæc ex Compendio Theologicæ ueritatis.

Huius Sacramenti quis ſit effectus. *Cap. X.*

DIgnè autem ſuſcipientes Corpus Chriſti, bonum multiplex conſequuntur: Primum bonum eſt Chriſti commemoratio: nam ipſe dixit. Hoc facite in meam comemorationem, ſcilicet, Dilectionis Liberationis, & Imitationis.

Secundus effectus quis ſit. *Cap. XI.*

SEcundus item Sacræ Euchariſtiæ effectus eſt, Viuificatio interior, quia nonnunquam per uirtutem huius Sacramenti fit de attrito contritus. Vnde legitur in Geneſ. Lignum uitæ comeſtum uitam præ-
Geneſ. 2. ſtabat,& benè redditur uita per cibum, per quem & mors intrauit. Tertius eſt, Corporis Chriſti myſtica incorporatio. Quartus effe-
Pſal. 22. ctus eſt, Fomitis mitigatio. Pſal. Super aquam refectionis &c. Quin-
Exod.16. tus effectus eſt, Collatio Gratiæ. Exod. Deſcendente Manna, deſcen-
Pſal. 103. debat pariter & ros. Sextus eſt, Virtutum roboratio. Pſal. Panis cor hominis confirmet.

Alij huius Sacramenti quinam ſint effectus. *Cap. XII.*

Pſal. 22. SEptimum bonum eſt huius Sacramenti, Contra Diabolum armatio, iuxta illud: Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus [h]ostes.&c. Octauum bonum eſt, Angelica conuiuatio. Pſal. Panem An-
Pſal. 77. gelorum manducauit homo. Nonum bonum eſt, Regni cæleſtis collatio. Ioann. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſan-
Sapien.16. guinem, &c. Decimum eſt, Spiritualis delectatio. Sapien. Panem de cælo præſtiti eis, omne delectamentum habentem. &c. Vndecimum eſt, Intellectus illuminatio, iuxta illud: Guſtauit Ionathas de melle,
Reg.14. & illuminati ſunt oculi eius.

Præfiguratum an ſit hoc Sacramentum. *Cap. XIII.*

Geneſ. 14. PRæfiguratum etiam eſt hoc Sacramentum Corporis Chriſti multipliciter, ſcilicet, in oblatione Melchiſedech, in qua figuratè habemus formam exteriorem Sacramenti, & primum effectum, ſcilicet,
Refe-

Refectionem: ibi enim præceſſit figura ſpiritualis uitæ in ſe, in re. &c. Item in Agno Paſchali in quo, præfiguratum, item eſt in Manna, ubi figuratur effectus gratiæ figurabatur liberatio à ſeruitute Aegyptiaca; Ita noſter Agnus eſt ſignum liberationis à Diabolo. Item in oblatione Manuel, per quam figurabatur, in quo debet fieri oblatio, & ſuper quid. *Exod. 12.* *Iudic. 13.*

Figura uerò Sanguinis Chriſti quid fuerit. *Cap. XIIII.*

SEd figura Sanguinis Chriſti fuit uinum ad deſignandum refectionem. Cantic. Introduxit me Rex in cellam uinariam. Item fuit aqua ad deſignandum ablutionem: Vnde illud Ezechielis, Vidi aquam egredientem, &c. Item fuit Sanguis ad deſignandum Redemptionem. Apoſt. ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio. De alijs figuris, & Corporis, & Sanguinis Chriſti, uide aliquid in libello trecentum quæſtionum, quas feci in Diuinum Officium Tract. 3. quæſt. 128. De mirabilibus præterea, quæ ſunt in Euchariſtia, & ibidem diffusè dixi. *Cantic. 2.* *Ezech. 47.* *Author lib. alibi.*

Dignitates huius Sacramenti quænam. *Cap. XV.*

DIgnitas, & Excellentia huius Sacramenti apparet in multis. Prima eſt, ſicut dictum eſt, quia tam ante Legem, quam in Lege fuit præfiguratum.

Secunda dignitas quæ ſit. *Cap. XVI.*

SEcunda autem excellentia, ſiue dignitas eſt, quia à Prophetis hoc Sacramentum fuit prænunciatum: Pſalm. Panem Angelorum manducauit homo. Ponitur autem hic præteritum pro futuro, Prophetali certitudine. *Pſal. 77.*

Tertia excellentia quæ ſit. *Cap. XVII.*

TErtia uerò huius Sacramenti dignitas, & excellentia eſt, quia à Chriſto Domino noſtro fuit inſtitutum: & hoc dupliciter, ſcilicet, uerbo, & facto: uerbo, ut patet Ioann. Ego ſum, inquit, panis, qui de cælo deſcendi, &c. facto. Matth. Accipite, & comedite, HOC EST CORPVS MEVM. Quarta excellentia; quia ab Apoſtolis fuit obſeruatum. Apoſt. Conuenientibus uobis in unum &c. *Matt. 26.* *1. Cor. 1.*

Quarta excellentia in quibus conſideretur. *Cap. XVIII.*

QVarta autem huius Sacramenti dignitas eſt, quia à Summis Pontificibus ſolennizatum fuit, qui ordinauerunt cantum, orationes, locum, & tempus, & ueſtimenta, & uaſa diuerſa; quæ omnia ſunt ad decorem huius Sacramenti. *Clem. 1. De reliq. et venerat. Sanct.*

Quinta,

Quinta, & maxima huius Sacramenti dignitas, quænam ſit. Cap. CIX.

MAxima inſuper dignitas apparet in hoc Sacramento: quia cum Chriſtus conſtet ex tribus, uidelicet, Deitate, anima, & corpore, ipſa quidem Deitas excellit omnia. Pſal. 47. Pſal. Magnus Dominus, & laudabilis nimis. Item anima eius præcellit omnes animas, cum ſit plena gratia, & ueritate; Item Corpus eius excellit omnia Corpora, quod ex Sanctificato Corpore Beatiſſimæ Virginis fuit ſumptum, & Diuinitati unitum. Ergo Chriſto nobiliſſimum, quod eſt in cælo, & nobiliſſimum quod eſt in terra, unita ſunt.

Miſſa quaſnam habeat prærogatiuas. Cap. CX.

Sup. Trac 1. q. 16. PRæterea prærogatiuas plurimas quas in Tract. primo innuimus, & attigimus, habet Miſſa; Prima eſt, quia celebratur à ieiunis. Secunda eſt, quia tantum in Eccleſia, & ſuper Altari celebratur, niſi quandoque propter neceſſitatem fiat ſub tentorio, uel in alio loco honeſto.

Cur ſuper Altari celebretur Miſſa. Cap. CXI.

SVper Altare autem ſecundum Cardinalem à Turre Cremata, celebratur Miſſa, quia omnia Sacrificia tam ante Legem, quam in tépore Veteris Legis ſignificatiua huius Sacrificij, ſcilicet, Corporis, & Geneſ. 28. Sanguinis Chriſti, oblata leguntur ſuper Altare aliquod, Geneſ. Aedificauit Noe Altare Domino, tollens de cunctis uolatilibus, & pecoribus: obtulit ſuper Altare Abraham, & Geneſ. Aedificauit Altare Domino, qui apparuit ei.

Tertia, Quarta, Quinta, ac Sexta Miſſæ prærogatiua quæ ſint. Cap. CXII.

Sup. Tract. 1 q. 1 cum ſeq. & q. 28. TErtia eſt prærogatiua; quia celebrantem, ut paulò ante diximus, oportet eſſe Sacerdotem. Quarta eſt, quia oportet eum indutum eſſe Sacris Veſtibus. Quinta prærogatiua Miſſæ eſt; quia tantummodo fit in die & non in nocte, niſi in Natiuitate Domini. Sexta eſt, quia celebratur accenſo lumine, etiam ſi mille ſoles lucerent ſuper terram.

Septima Miſſæ prerogatiua quæ ſit. Cap. CXIII.

SEptima eſt prærogatiua Miſſæ, quia ibi ſonant uerba Diuina, Angelica, & Humana. Diuina cum dicitur, uel cantatur, Pater noſter, & leguntur uerba Domini in Euangelio. Angelica ue:ò quando

quando dicitur, Gloria in excelſis Deo, &c. Humana autem, ut in Collectis, & huiuſmodi.

Octaua prærogatiua Miſſæ, quæ ſit. Cap. XXIIII.

OCtaua Miſſæ prærogatiua, & excellentia eſt, quoniam ibi audiuntur tria Idiomata nobiliſſima, ſcilicet, Hebraicum, ut Sabaoth, & Oſanna. Græcum, ut kyrieleyſon. Latinum, ut in alijs quæ ſunt ibi.

Infrà Tracta. q. 84. & tract. 4 q. 47.

Prærogatiua nona Miſſæ in quibus cognoſcatur. Cap. XXV.

NOna uerò prærogatiua eſt, quia Miſſa ſuo modo tam plena eſt myſterijs: ſicut Mare guttis, ſicut Sol atomis, ſicut firmamentum ſtellis, ſicut cælum Empireum Angelis.

Decima excellentia Miſſæ quanam. Cap. XXVI.

AD hæc decima Miſſæ prærogatiua innoteſcit in hoc, quia Sacerdotes in ſolennibus Eccleſijs habent in Miſſa ſua plures Miniſtros, Diaconum, Subdiaconum, Acolythos, & huiuſmodi.

Vndecima Prærogatiua Miſſæ ex quibus cognoſcatur. Cap. XXVII.

MIſſæ autem prærogatiua undecima ex hoc cognoſcitur, quia Angelis ibi exiſtentibus, ſufficit in præſentia tantæ Maieſtatis eſſe ſcholares. Duodecima demum Miſſæ excellentia eſt, quia in ea eſt, Dominus cæli & terræ.

Quo cultu adorandum ſit hoc Sanctum Sacramentum. Cap. XXVIII.

NEmo profectò ullatenus dubitet hoc Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium Latriæ adoratione adorandum eſſe: quando quidem & Sancti Patres Tridentinæ Synodi hoc hagic faciendum ſtatuerunt. In ea ſiquidem ſic legimus. Si quis dixerit in Sancto Euchariſtiæ Sacramento unigenitum Dei filium non eſſe cultu Latriæ etiam externo adorandum, anathama ſit. Et de hac re, ſiue materia, dixi multa in Hymnorum expoſitione, præſertim in Hymno illo, qui incipit. Pange lingua glorioſi corporis myſterium, ſuper illo uerſu, Tantum ergo Sacramentum ueneremur cernui.

Cõc. Trid. Seſſ. 13. c. 6 Author a-libi.

Quis

Quis primus omnium poſt Chriſtum dixerit Miſſam. Cap. XXIX.

Ioan. 10. & 13. Matt. 26. Luc. 22. Inn III. in prologo de Myſt Miſſ hoc dicit. Epheſ. 2. Petr. 2.

PRinceps Apoſtolorum Chriſti, Beatus Petrus, uoluntatem magni illius Teſtatoris Chriſti, qui diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem Nouum condidit Teſtamentũ, diſponens hæredibus ſuis Regnum, ſicut Pater ſuus ſibi diſpoſuit, ut ſuper menſam eius edant, & bibant in Regno, quod Eccleſia conſecrauit. Cœnantibus, inquam illis, accepit Ieſus Panem & gratias agens benedixit, & fregit deditq; Diſcipulis ſuis dicens: Accipite, & manducate: HOC EST CORPVS MEVM, *quod pro nobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem*: Auidè adimplere cupiens, hac Chriſti inſtitutione formatus, ille primus omnium Miſſam dicitur celebraſſe in partibus orientalibus: ubi poſt Domini Paſſionem quatuor annis cathedram tenuit Sacerdotij Magni.

Quibus uerbis utebantur Apoſtoli, quando Miſſam dicebant. Cap. XXX.

Innoc Archidiac. Lib. 1. c. 3.

Miſſa hodie dicitur cum maiori apparatu quã fiebat tempore Apoſtolorum.

c. Iacob. de conſecrat. diſt. 1.

Matt. 26.

SCiendum eſt autem nobis, quod idem Innocentius in prædallegato prologo, necnon & Archidiaconus, in cap. Iacobus, de conſecrat. diſt. 1. ac demum Guilielmus in Rationali ſuo, referunt, quod Miſſa olim non cum tanto apparatu, nec cum tanta ſolennitate cantabatur. Primo enim àb Apoſtolis dicebantur illa uerba tantum in celebratione Miſſæ, quæ Dominus dixit: HOC EST CORPVS MEVM. ſed poſtea Apoſtoli àddiderunt orationem Dominicam, & hæc conſuetudo Apoſtolorum adhuc repræſentatur ſingulis annis in Sancto die Veneris Sancti; eo excepto, quod eo die non conſecratur. Poſtea & tertiò ijdem Apoſtoli, uel eorum ſucceſſores inſtituerunt, ut Epiſtola, & Euangelium legerentur ante Sacrificium. Primo enim Epiſtola legebatur, & poſtea Euangelium, Tertio Dominica oratio, Quarto dicebantur uerba Domini, & tunc Officium Miſſæ inchoabatur à Lectore. Qui mos in Sabbatho Sãcto Pentecoſtes adhuc retinetur: Et poſtea ſancti Patres, & Apoſtolici uiri iſtas ſolennitates, quas nunc habet Miſſa, addiderunt: ut Alexander, Gelaſius, Gregorius, Leo, Celeſtinus, Damaſus, de quibus ſolennitatibus non eſt hic noſtrum inſtitutum dicere; quia Miſſæ tantum myſteria enodare polliciti ſumus: proinde pro illis uide præfatum Durandum, & alios authores: Ergo in principio naſcentis Eccleſiæ Apoſtoli tantum illis uerbis Domini utebantur, HOC EST CORPVS MEVM, in conſecratione Corporis, & Sanguinis Chriſti.

An conſecretur tam in pane azimo, quàm in fermentato. Cap. XXXI.

c. f. de celebr. Miſſ.

AN autem in fermentato pane fiat tranſubſtantiatio hic quæritur, & quidem Gloſ. in c. finali, de celebrat. Miſſ. tenet omnino

non

non fieri tranſubſtantiationem, ſeu conſecrationem Corporis Chriſti in pane fermentato: fundans ſuam rationem in uerbis Pauli dicentis; Non in fermento ueteri, ſed in azimis ſinceritatis. quam quidem rationem elidit Abbas Panormitanus dicens; quod Theologi communiter tenent contrarium, ſcilicet, ut tranſubſtantiatio fiat etiam in pane fermentato, licèt Latinè ſic celebrantes, grauiter peccēt, & ſint puniēdi. *1. Cor. 5.* *Abb. in c. fi. de celeb. Miſſ.*

Quæ pœna ſint puniendi celebrantes in pane fermentato uel ſine igne, aqua, uel cum cypho ligneo. Cap. XXXII.

POena autem qua puniuntur illi, qui in pane fermentato uel ſine igne, aqua, aut in uaſe ligno celebrant, hæc eſt, ſecundum Decretalem Honorij Papæ, in c. fin. extra de celebr. Miſſ. quod ſcilicet ſic celebrans, & Sacrificans ab Officio, & beneficio deponitur. *in c. fina. de celeb. Miſſ.*

Miſſa ubi dici debeat. Cap. XXXIII.

PRofectò in Eccleſia ordinariè celebrare licet, in alijs autem locis cum licentia. In mari autem, uel in fluuio nunquam etiam ob neceſſitatem licet, ubi probabiliter timetur de Sanguinis effuſione. Sub dio autem, ideſt, aëre propter neceſſitatem licet celebrare, potius quam Miſſam perdere,, quia eo caſu Papa dat licentiam. *c. concedimus, de conſecr. diſt. 1.*

Quibus horis Miſſa ſit celebranda. Cap. XXXIIII.

SAnctus Thomas tractans qua hora Miſſa ſit celebranda, ait, Solennis Miſſæ celebratio eſt inſtituta tribus horis fieri, ſcilicet, in Tertia, diebus feſtiuis. De qua etiā in c. nocte, de conſecr. diſt. 1. fuſius dicitur. Item in Sexta, diebus profeſſis. & in Nona, diebus ieiuniorum. De qua pari modo præcipitur etiam in c. ſolent. eadem diſt. Nam in Miſſa recolitur mors Chriſti, qui Hora Tertia Crucifixus fuit linguis Iudeorum. Et Hora Sexta manibus militum, & Hora Nona expirauit. *Sanct. Tho. in 4 q. 13.* *c nocte, de conſecr. diſtin. 1.* *Mar. 14.* *Luc. 22.*

Quando fiant Ordinationes, qua hora Miſſa ſit dicenda Cap. XXXV.

SEd inquit ille pergens: Verum quando fiunt Ordinationes clericorum, poteſt Miſſa celebrari etiam poſt Nonam, & præcipuè in Sabbatho Sancto. *S. Tho. ibi.*

Priuata Miſſa celebratio quam horam habeat. Cap. XXXVI.

INſuper ulterius procedens Sanctus Thomas inquit; Priuatæ uerò Miſſæ dici poſſunt à Mane uſquè ad Tertiam, uel etiam uſque

ad

c. Neceſſe. ad Nonam in diebus ieiuniorum. Vide cap. Neceſſe, de Conſecr. diſt. 1.

Quare quotidie Miſſa in Eccleſia celebretur. Cap. XXXVII.

Sanct. Tho. ibidem. SAnctus Tomas in præallegato loco differens de cauſis, cur quotidie Miſſa ſit à Sacerdotibus celebranda in Eccleſia, quinq; adinuenit cauſas, easq; in medium afferens ait; Quinque de cauſis Miſſa in Eccleſia quotidie celebratur. Prima eſt, quia debet ſemper parata eſſe Medicina contra quotidiana peccata. Secunda eſt, ut lignum uitæ ſemper ſit in medio Paradiſi. Tertia eſt, ut nobis Chriſtus quotidie uniatur Sacramentaliter, & nos ei ſpiritualiter. Quarta eſt, ut apud nos ſit iugis memoria Paſſionis eius. Quinta eſt, ut uero agno, loco typici quotidie utamur: ad Veſperam & famem patientur ut canes. Hæc eadem refert Cardinalis à Turre Cremata in cap. Iteratur. de Conſecr. diſt. 2. *Pſal. 58. Car. à Turre crem.*

Cauſa cauſarum prædictarum hic quæritur. Cap. XXXVIII.

PRæfatus Sanctus Thom. corroborans ſuum dictum, quod Miſſæ ſint quotidie in Eccleſia celebrandæ, inquit, Sacramentum Eccleſiæ deberet aſſiduari magisquam Sacramentum Veteris Legis: ſed quotidie in Veteri Lege offerebatur Sacrificium, ergò multo fortius debet in Noua Lege fieri. Secundo, Panis huius Sacramenti dicitur quotidianus; ſed non niſi quotidie conſecretur ita dici poteſt, ergo quotidie conſecrari debet. *Nota.*

An uera ſit aſſertus S. Thomas de hac quotidiana Miſſarum celebratione. Cap. XXXIX.

D. Tho ibi. SEd uidetur quod non debeat quotidie Miſſa in Eccleſia celebrari, quia in Miſſa recolitur Dominica Paſſio. Sed Eccleſia celebrat memoriam Dominicæ Paſſionis ſemel in anno; ergo non pluries debet in Eccleſia Miſſa dici. Secundo ſic arguit, in die Paraſceue agitur memoria Dominicæ Paſſionis, nec tamen tunc conſecratio fit; ergo multo minus debent fieri in alijs diebus.

Quod uera ſint, quæ de Miſſa locutus eſt S. Thomas. Cap. XL.

Ibidem. AD argumenta, & obiectiones factas reſpondet Beatus Thomas, & primo ad primum dicens, Ad primum dicendum, quod Paſſio prout in cap. contingit, ſemel tantum in anno repræſentatur in Eccleſia, ſed prout in nos eius effectus prouenit, quotidie debet repræſentari, quia eius effectus in nobis continuus eſt, & ſic etiam repræſentatur in hoc Sacramento effectus. Ad ſecundum, dicendum eſt,

quod

quod Eccleſia uolens populum Chriſtianum circa ipſam Dominicam paſſionem prout in cap. noſtro fuit, mente occupari; ſtatuit, ut illa die non conſecraretur. Ne tamen omnino Eccleſia ſine Corpore Chriſti eſſet, corpus Chriſti præcedenti die conſecratū, & reſeruatum ſumitur. *Nota cur non conſecretur in die Veneris Sancto.*

An iſta quotidiana Miſſarum cele'ratio proſit æquè defunctis, ut proſit uiuis. *Cap. XLI.*

AN autem Chriſtus ſe obtulerit Hoſtiam, & Sacrificium pro uiuis, & defunctis, hic quæritur? Et certè nullatenus eſt dubitandum: Viri ſiquidem aſtantes compungebantur percutientes pectora ſua, & Defuncti apertis monumentis ſurrexerunt. Præterea hoc manifeſtè confitentur Theologi etiam in Compendio Theologicæ veritatis, dicentes: Hoſtia in Miſſa frangitur propter tres ſtatus Eccleſiæ, ſcilicet, Militantium, Triumphantium, & in Purgatorio ardentium. Ergo exiſtentes in purgatorio Miſſis, & Sacrificijs poſſunt iuuari ab exiſtentibus in hoc ſæculo; quoniam mortui non deſinunt per mortem eſſe membra eiuſdem corporis myſtici, iuxta quod ait Apoſtolus: Sicut enim corpus unum eſt, & membra habet multa: omnia autem membra corporis cū ſint multa, unum tamen corpus ſunt: ſi ergo non deſinunt per naturam, multo minus deſinent per gratiam, quia gratia cum ſit potentior, quam natura in corpore myſtico: ideo unum membrum poteſt ſupplere indigentiam alterius. Sancta ergo, & ſalubris cogitatio eſt pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. *Matth. 8.* *1. Cor. 12.* *2. Mac. 12.*

Concilium Tridentinum quid de hac re dicat. *Cap. XLII.*

HAnc autem rationem noſtram, & authoritates adductas videtur approbare Tridentina Synodus, cum inquit: Quare non ſolum pro fidelium uiuorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & alijs neceſſitatibus; ſed & pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis ritè iuxta Apoſtolorum traditionem offertur. *Cōc. Trid. ſeſſ. 22 c. 2. & can. 3.*

Miſſa qualiter, & quæ proſint defunctis. *Cap. XLIII.*

EST autem aduertendum, quod Miſſa de aliquo Sancto ita prodeſt defunctis, ac ſi de mortuis diceretur; quoad Sacrificium: quo autem ad orationes, magis prodeſt ea, quæ pro defunctis eſt. Huic tamen defectui facit ſatis maior deuotio, uel affectio eius, qui Miſſam de Sancto celebrat, ſecundum D. Thom. 4. Sent. Diſt. 45. Sed certè non eſt benè factū relinquere Miſſas ordinarias, quādo debēt dici ꝑ Miſſis mortuorū.

Miſſa ſiue defunctorum, ſeu Sanctorum, cur in die, & non in nocte dicatur. *Cap. XLIIII.*

MIſſa verò omnis ſiue Sanctorum, ſiue Mortuorum ſit, in die, & nō in nocte dicitur, ſecundum D. Thom. & Archidia. in c. nocte, de conſ. diſt. 1. ob illam Pauli authoritatē dicentis: Nox præceſſit, dies autē *D Tho. 4. ſent. diſt. 3. q. 1* *Archidiac.* *Rom. 13.*

appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, vt in die honeſtè ambulemus. Huic etiam rationi poteſt accedere & illa ratio Caſſiani Heremitæ, videlicet: Cur ſancti Patres non comederent ante ſolis occaſum; ſicut & Beatus Antonius Abbas hoc illabefactè obſeruabat, ut uidelicet, tempus lucis cum ſpiritualium meditationum ſtudijs, curam verò corporis cum nocte ſociaret. Cur igitur in die Miſſa dicatur, & non in nocte expreſsè habetur in c. Nocte, prædicto, de conſecr. diſt. I.

Caſſian li. 4. c. 5.

c. Nocte, de conſecr. diſtin. I.

Miſſæ tres quæ celebrantur in Natiuitate Domini, quid repræſentent. *Cap. XLV.*

PEr tres autem Miſſas, quæ in Natiuitate Domini concelebrantur, tres Chriſti Natiuitates ſecundum Theologos in Compendio Theologicæ veritatis, repræſentantur. Eſt etenim triplex Chriſti Natiuitas, ſcilicet, Diuina, Humana, & Gratuita. Primam, ſcilicet Diuinam, Eccleſia repræſentat in Miſſa, quæ cantatur in nocte: eſt enim hæc Natiuitas nobis occulta. Eſai. 53. Generationem eius quis enarrabit? Secunda in Miſſa, quæ cantatur in aurora: quia Natiuitas humana partim fuit occulta, partim manifeſta; ſed manifeſta quantum ad actum. Tertiam Natiuitatem Gratuitam videlicet, Eccleſia repræſentat in Miſſa quæ cantatur in die, quia Natiuitas gratuita eſt manifeſta, in qua Chriſtus per affectum concipitur, per affectum naſcitur, & per amorem perfectum nutritur. Hæc ſupra dicta refert Cardinalis fuſius in c. Nocte, de Conſecrat. diſt. I.

Lib. 4. c. 1.

Eſai. 53.

Card. à Turcrem.

Secundum Canoniſtas, quid repræſentent iam ſupradictæ tres Miſſæ. *Cap. XLVI.*

AT ſecundum Canoniſtas, iam præmemoratæ tres Miſſæ innuunt nobis triplicem ſtatum, ſcilicet ſtatum ante Legem, ſub Lege, & ſtatum Gratiæ. Miſſa ſi quidem, quæ cantatur in nocte, repræſentat ſtatum illum, qui fuit ante Legem, quando omnes erant in tenebris. Vnde dicitur in illa Miſſa Prophetia; Populus gentium, qui ambulabat in tenebris. Secunda, quæ dicitur in aurora, repræſentat tempus ſub Lege, in quo iam incipiebant ex parte ſcire Chriſtum, ſed non benè, propter dicta Legis, & Prophetarum, & ideo cantatur inter noctem, & diem, & dicitur Officium: Lux fulgebit hodie. Tertia dicitur in die, per quam deſignatur tempus Gratiæ, ſcilicet, præſens, vnde dicitur Officium: Puer natus eſt. &c. Hoc idem dicit prædictus Cardinalis à Turre Cremata, quod potes intelligere his verſibus.

In c. conſtituiſti de celeb. Miſſ.

Nota.

Eſai. 9.

Verſus.

Tres in Natali debent Miſſæ celebrari.
Quarum prima Sacram Chriſti ſignat genituram.
Altera venturi deſignat gaudia Chriſti.
Tertia iam factum, quod Lex fore ſacra figurat.

An pro Miſſa celebranda Sacerdos debeat habere premium. Cap. XLVII.

NOta pro ſolutione propoſitæ quęſtionis quatuor fundamenta, quę eſſe debent iſta, ſcilicet: Sacramentum; Stipendium; Labor, & Obligatio; & cogita an ſuper quouis fundamento poſſis fabricare, & accumulare necne. & certè pro Sacramento tu nihil potes accipere, aliàs Simoniam committeres, quę eſt deliberata uoluntas emendi, uel uendendi aliquid Spirituale, uel Spirituali annexum. Si enim hoc faceres, videris velle Sacramentum iſtud magnum vendere, & dona Dei non uenduntur certè. Pro Stipendio uerò nòn prohiberis aliquid accipere; Nam, ut inquit Paulus; Quis militat ſuis ſtipendijs unquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? non alligabis ergo os boui trituranti. At pro Labore antecedente, uel ſubſequente, ſed non pro Labore concomitante Sacramentum, potes pari modo aſſequi tuam mercedem. *Simonia.* *Act. 1.* *1. Cor. 9.*

Pro Obligatione tandem ſimili modo potes accipere aliquid, quoniam obligati ſunt Parochiani alere ſuum Parochum; eo quia illis exhibet cibum Spiritualem. Vnde Apoſtolus ait: Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt Gentiles; debent & carnalibus miniſtrare illis; & alibi ait; Etiam ſi uobis Spiritualia ſeminauimus magnum eſt, ſi nos carnalia ueſtra metamus? De hac materia ſantur multa iura, præſertim cap ad Apoſtolicam. De Simonia, Abb. in cap. ueniens, num. 3. de teſtib. *Rom. 15.* *1. Cor. 9.* *c. ad Apoſt.* *De Simon.* *Abbas.*

Miſſa an pluribus ſecundum intentionem celebrantis prodeſſe poſſit, quæritur. Cap. XLVIII.

NOn eſt dubium quin Sacerdos celebraturus pro aliquo, uel aliquibus, (dummodo non fecerit promiſſionem alicui de merito totius illius Miſſæ) ſi ſuperueniat alius, uel etiam plures rogantes celebrari pro animabus ſuorum defunctorum; poſſit omnes acceptare, & ualeat pro omnibus ſecundum deuotionem offerentium, ſatisfacere: nam offerentes eleemoſinam, & rogātes offerri, dicuntur offerre & ipſi Sacrificium. & in hoc ſenſu poteſt intelligi c. non mediocriter, de Conſe. diſt. 5. Debet ergo Sacerdos cautus eſſe, ut nulli promittat ſpecialiter, ſed dicat, Rogabo pro eo. Sed ſi Sacerdos promiſit celebrare in uno loco, uel de Spiritu ſancto, uel aliter, & non facit, infideliter agit, & non ſatisfacit. *c. non mediocriter, de conſecr. diſt. 5.* *Notent hic Sacerdotes*

Miſſa boni Sacerdotis an plus proſit, quàm mali. Cap. XLIX.

NOn eſt inſuper ambigendum, quod Miſſa boni Sacerdotis, orantis etiam in perſona Eccleſię, ut eius inſtrumētum, plus ualeat, quàm mali ad impetrandum gratiam. Quanto enim melius eſt inſtrumentum, tanto opus melius efficitur. Nam & in menſa corporali *Nota.*

eundem cibum iucundius accipimus à mundo miniſtro, quàm ab immundo. Quo autem ad Sacramentum, æqualis eſt, & omnes Miſſæ ſunt æquè bonæ quantū ad opus operatum. Vna tamē, vt diximus, eſt melior
Lib. 2 c. 20. altera, quantū ad opus operās, Hæc ex cōpendio Theologicæ ueritatis.

Miſſa pro quibus dici debeat. Cap. L.

cap. viſum, De conſec. diſt. 2. MIſſa autem non debet dici, niſi pro his qui ſunt membra Chriſti, ut pro uiuis & mortuis in charitate exiſtentibus, ut diſponitur in c. Viſum, de conſec. diſt. 2. alijs autem nequaquam prodeſſet. Pro his qui ſunt in gloria celebratur ad honorē, & gloriam eorum, uel pro ſolatio uiuorum. Reliquum eſt modo ut diſpiciamus quid ſit Obſecratio, poſtquam eſt noſtrum inſtitutum declarare Miſſam Obſecrationis.

Quid ſit obſecratio? Cap. LI.

Inn. Papa. Archidiac. SVpra ſecauimus Miſſam; ſecundum Innocentium; in duas partes; ſecundum uerò Archidiaconum diuidebamus illam in quatuor partes, uidelicet, in Miſſam Obſecrationis, in Miſſam Orationis, in Miſſam Poſtulationis, & in Miſſam Gratiarum actionis. Et de hac uoce Miſſa nonnulla inquiſiuimus: ſupereſt modo, ut unamquamque Miſſæ partem indagemus, & unicuique parti ſuum aſſignemus terminum. Itaque Obſecrationes, uel precationes accipimus quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequam illud quod eſt in Domini menſa, incipiat benedici, & hoc dico ſecundum Ioannem à Turre Cremata,
Cardina. à Turre Cremata. in c. de Hymn. de conſec. diſt. 1.

Quando faciamus in Miſſa Orationes. Cap. LII.

DIctum fuit quando in Miſſa fiant Obſecrationes, nunc dicamus quando in illa eadem faciamus Orationes. Et quidem Orationes ſunt, quas fundit Sacerdos in ipſa Conſecratione Euchariſtiæ, ideſt, cum benedicitur, & Sanctificatur, id quod eſt in menſa Domini.

Quando dicantur fieri Poſtulationes in Miſſa. Cap. LIII.

POſtulationes, vel interpellationes fiunt, cum populus ab Epiſcopo benedicitur, qui ſuper eum inuocat nomē Domini. Quod tractum
Num. 6. eſt ex Veteri teſtamēto. Per Moyſen enim dicit Dominus Sacerdotibus, Inuocabitis nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis.

Quid ſit Gratiarum actio. Cap. LIIII.

AT Gratiarum actio eſt de peractis, quæ concludit, quaſi totum ſit à Deo, ut Benedicamus Domino. Vel obſecrationes ſunt adiurationes pro rebus difficilibus, ut pro conuerſione impij, & pro remouēdis ma-

dis malis. Orationes ſunt, ut quando iam conuerſis uirtutes, & dona orantur. Poſtulationes, ut quando iam iuſtis gloria cœleſtis oratur. Gratiarum actiones ſunt de omnibus, & pro omnibus, qui conſtituti ſunt in ſublimi dignitate, ut Ducibus, Comitibus, etiam ſi ſint mali. Et de iſtis ſi tu plura, & forte pulchriora ſcire cupis, aſſume tibi Caſſianum Heremitam, qui ſatis abundè de iſtis docuit. *Caſſian. col. 9. c. 11.*

Introitus quid ſit. Cap. LV.

EST autem Introitus nihil aliud, niſi Antiphona, quæ Græcè, ſecundum Innocentium lib. 2. c. 18. dicitur uox reciproca: quia duo Chori reciprocando uiciſſim Melodiarum cantus alternant. De Antiphona autē, & quis induxerit ritum canēdi Antiphonas, uide libellum meum tercentum quæſtionum tract. 2. quæſt. 20. *Introitus quid ſit. Author ali bi.*

Introitus quid deſignet. Cap. LVI.

INtroitus uerò Miſſæ, ut uult prædictus Cardinalis, ſignificat introitum Chriſti in mundum. Vel ſignificat deſiderium ſanctorum Patrum ſuſpirantium Chriſti præſentiam. Vnde dum in Miſſa ſolenni canitur Introitus, Sacerdos egreditur è Sacrario ueniens ad Altare. Quo cantu, & Sacerdotis egreſſu recolitur clamor, & deſiderium Sanctorum Patrum clamantium, & dicentium: Emitte Agnum Domine. &c. Et ſicuti dum ipſi hæc loquebantur clamantes, uenit Ieſus in mundum: ita dum canitur Introitus, uenit Sacerdos extra Sacrarium in publicum; ut & Chriſtus de thalamo eſt & ipſe egreſſus. *Ioã. Card. Iacobus. Eſai. 16. Pſal. 18.*

Alia Introitus ſignificatio. Cap. LVII.

VEl Introitus ſecundum Theologos in Compendio Theologicæ ueritatis, ſignificat inchoationem boni operis; & duplicatur, quia in noſtra inceptione debemus declinare à malo, & facere bonum. *lib. 6. c. 18.*

Gloria Patri in Introitu quid ſignet. Cap. LVIII.

INterpoſitio autem Gloriæ, quæ fit in Introitu antequam iterum repetatur, deſignat (prout uult Innocentius) captationem beneuolentiæ: ut enim quod expectabant Sancti Patres faciliùs obtinerent; ad totam Trinitatem glorificando clamabant: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Qui ſedes ſuper Cherubin, appare coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe. *Innoc Papa lib. 2. de Myſt. Miſſ. Pſal 84. Pſal 79.*

Introitus, ideſt, Antiphonæ repetitio, quid notet. Cap. LIX.

ANtiphona autem ipſius Introitus, uel ipſe introitus repetitur; quoniam multiplicationem clamoris inſinuat. Vnde Propheta: *Abacuc. 2.*

Manda, remanda; expecta, & reexpecta; modicum ibi. Si moram fecerit, expecta eum: quia ueniens veniet, & non tardabit. Hoc Innocentius III.

Introitus an ſint irregulares. Cap. LX.

EVidentiſſimè patet Introitus Miſſarum nobis ſeſe uarios quotidie offerre in Miſſarum celebrationibus; qui ſecundum varietates ſolennitatum inſtituti ſunt, vt Puer natus eſt nobis hodie, &c. Et Spiritus domini repleuit, &c. Et nunc ſcio uerè, quia miſit, &c. & ſi qui ſint alij.

Introitus de medio Pſalmi ſumptus, cur habeat verſum primum eiuſdem Pſalmi, & econtra. Cap. LXI.

Durand. ESt nobis inſuper notandum, quod quando Introitus de Pſalmo ſumitur; ſi primus Verſus Pſalmi illius ſit Introitus; aliquis de ſequentibus Verſibus eiuſdem Pſalmi erit Verſus illius Introitus. Hoc expreſſè patet in Introitu Dominicæ primæ Aduentus; cuius Introitus eſt Primus Pſalmi, Verſus eſt de ſequentibus Verſibus. Si verò non eſt Primus Verſus Pſalmi, ſed aliquis alius de ſequentibus eſt Introitus, vt Ecce: in Natali Domini eſt Introitus: Dominus dixit ad me. &c. Verſus uerò eſt. Quare fremuerunt gentes. Et in feſto Innocentum Introitus eſt. Ex ore infantium, &c. verſus verò eſt: Domine dominus noſter, &c. & ſic de alijs, quod fit ad ſignificandum vnionem, & connexitatem capitis, & membrorum.

Vtrum ſedere debeamus, dum cantatur Introitus. Cap. LXII.

CVm autem Introitus cantatur, non ſedetur, quoniam, inquit Guilhelmus, ad opus, & præconium Chriſti Introitus refertur, ut prædeſtinati ad uerum cultum Dei vocentur.

Introitus an poſſit aliquid aliud inſinuare. Cap. LXIII.

POteſt etiam dici; Introitum deſignare, & eſſe laudem Eccleſiæ de conuerſis Iudæis. Nam tria Introitus continet: Antiphonam ſcilicet, Verſum, & Gloriam. Vnde Introitus eſt Patriarcharum: Verſus Prophetarum: Gloria verò Apoſtolorum.

Introitus vnde deſumpti ſint. Cap. LXIIII.

PRæterea eſt nobis aduertendum, quòd omnes ferre Introitus, imò Gradualia quoque, Offertoria, & Communiones, vt pluries de Pſalmis ſunt

mis ſunt excerpti, ut videri poteſt. Hoc tamen non eſt perpetuò uerum, ut ſupra paulò ante retulimus: dum diximus Introitus irregulares eſſe. In feſtis ſiquidem Beatæ Mariæ Virginis ac Sanctorum manifeſtè patet de Pſalmis tales Introitus deſumptos haudquaquam eſſe. Nam aliquando in Miſſis Beatæ Mariæ Virginis Introitus incipiunt, Gaudeamus omnes in Domino. Aliquando uerò incipit, Salue Sancta parens. Similiter in Miſſis Sanctorum incipit aliquando, Nunc ſcio uerè, quia, &c. Quod & Lactantius Ranfoldus aduertit quoque.

Vt quid hæc omnia ſic de Pſalmis tollantur. Cap. LXV.

INtroitus autem & præmemorata alia ideo de Pſalmis extrahũtur ſecundum Ioannem à Turre cremata; quoniam in hoc libro eſt conſumatio totius Theologicæ paginæ. Hic enim deſcribuntur præmia beatorum, ſupplicia malorum, rudimenta incipientium: progreſſus proficientium, perfectio peruenientium, uita actiuorum, ſpeculatio contemplatiuorum; Hic docetur Quid auferat peccatum, quid pœnitentia reſtituat, quid pęnitens peccati conſcius dicat. *Laus Pſalmorum.*

Introitus Miſſæ Primæ Dominicæ Aduentus cur incipiat: Ad te leuaui animam meam. Cap. LXVI.

CVm hucuſque uiſum ſit, quid ſit Introitus, quid ſignificet, & unde deſumptus reperiatur: multaque de illo dicta ſint; ſequitur modo ut de ſingulis per annum in Miſſis occurrentibus diſpiciamus; incipientes quidem in primis declarare primo in Miſſali poſita: deinde ſeriatim de ſingulis ſibi inuicem iuxta tempora ſuccedentibus. Primus itaque Introitus omnium, ſecundum ordinem Miſſalis, eſt talis. Ad te leuaui animam meam Deus meus in te confido, &c. *Pſal. 24.* Qui quidem eſt Introitus Miſſæ primæ Dominicæ Aduentus, quique ideo huiuſmodi eſt, ſcilicet Ad te leuaui animam meam; quoniam, inquit Durandus, per Aduentum Domini in carne, ſpes maxime eleuatur: ſic enim dilexit Deus mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, *Dur. lib 6. c 3.* & proprio filio non pepercit. *Ioan. 3. Rom. 8.*

Vt quid ſequatur verſiculus, Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Cap. LXVII.

SEquitur poſtmodum Verſiculus, ſcilicet; Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me; ob id quod Chriſtus ueniens, nobis uias ſuas indicauit. Vnde Pſaltes; Notas mihi feciſti uias tuas. & *Pſal. 15.* Eſai. Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad montem Dei Iacob, & docebit nos uias ſuas. *Eſai. 2.*

Introitus Miſſæ ſecunda Dominica Aduentus cur ſit, Populus Syon, Ecce Dominus ueniet ad ſaluandas gentes. &c. Cap. LXVIII.

Iſai. 30. Sed introitus Miſſæ ſecundæ Dominicæ Aduentus cum ſit Populus Syon, Ecce Dominus veniet ad ſaluandas gentes, non ſolum eleuat mentem, ſed ſaluat gentes etiam. Iſte namque Introitus ad utrumque Aduentum ſcilicet in carnem, & ad Iudicium Chriſti pertinet, quia in vtroque Aduentu ſaluat Dominus: Ipſe enim eſt turtur cuius uox audita eſt in terra noſtra; quia attulit nouum tempus. Vox verò eius in ſecundo Aduentu erit, Venite benedicti Patris mei, &c. Vnde meritò Introitus paulò inferius ſequitur, & auditam faciet Dominus gloriam uocis ſuæ in lætitia cordis veſtri. Matt. 25.

Verſus antecedentis Introitus, cur ſit; Qui regis Iſrael intende; qui deducis velut ouem Ioſeph. Cap. LXIX.

Veruntamen Verſiculus huius Secundi Introitus pertinet ſolummodo ad Secundum Aduentum, dicitur enim Qui regis Iſrael, intende, qui deducis velut ouem Ioſeph; ideſt, de hoc mundo deducis Ioſeph, ideſt, argumentum, ſcilicet in bono, ſicut ouem, ideſt ſimplicem.

Introitus Miſſæ Tertia Dominica cur ſit, Gaudete in Domino ſemper. Cap. LXX.

Philip. 4. Ad hæc Introitus iſtius Dominicæ Tertiæ Secundum rememorat Chriſti Aduentum; Apoſtolus enim inuitans nos ad gaudiũ ſpirituale, per quod expectamus gaudia Secundi Aduentus, dicit, Gaudete in Domino ſemper, ſcilicet, expectando Secundum Aduentum. Verſus uerò eſt de vtroque Aduentu.

Introitus Miſſæ Dominica quarta Aduentus qualis ſit, & eius expoſitio. Cap. LXXI.

Mox ſequitur Introitus quartæ Dominicæ Aduentus, qui eſt Rorate cęli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem; Qui introitus ſecundum Theologos in Compendio Theologicæ ueritatis ſic exponitur; Beata Virgo eſt cœlum, quod Chriſtum rorauit, ipſa eſt nubes, quæ Chriſtum pluit, ipſa eſt terra, quæ Saluatorem germinauit. In Natiuitate ſi quidem Domini Beata Virgo fuit terra, de cuius limo formatus eſt nouus Adam, Chriſtus, ſcilicet; fuit, inquam terra, de qua orta eſt ueritas; terra, de qua ortus eſt fructus; terra ſublimis; terra bona, in quam ſemen cecidit; terra fluens

Li. 4. c. 11. Iſai. 4. Luc. 8.

lacte & melle; terra germinans herbam uirentem; terra, de qua oriebatur fons irrigans vniuerſam terram ſuper faciem terræ. Verſus uerò cunctis manifeſtus eſt. *Nau.* *Gen.2.*

Introitus Miſſæ Vigiliæ Natiuitatis Domini, quid rememoret. Cap. LXXII.

IN Miſſa autem Natiuitatis Domini Introitus eſt. Hodie ſcietis, quia ueniet Dominus, & mane uidebitis gloriam eius, quod eſt deſumptum ab Exodo; qui Introitus uidetur rememorare Natiuitatem, & Chriſti Reſurrectionem. Natiuitatem; quia ibi, Quia ueniet Dominus, Reſurrectionem, ibi & mane uidebitis eius Reſurrectionis gloriam. Hinc eſt quod ſequitur Verſiculus Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuerſi qui habitant in eo. *Exo 16.*

Introitus trium Miſſarum Natiuitatis Domini, quid innuant, quidq́; rememorent. Cap. LXXIII.

EST autem Introitus Primæ Miſſæ Natiuitatis Domini talis, uidelicet, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: qui quidem Introitus innuit, ac rememorat æternam generationem; uel etiam Chriſti generationem indicat temporalem. Deus enim ex ſubſtantia Patris ante ſæcula genitus, & homo eſt ex ſubſtantia matris in ſæculo natus, inquit Athanaſius. Verſus ſcilicet; Quare fremuerunt gentes, &cæt. de temporali generatione eſt intelligendus. Sed Introitus Secundæ Miſſæ qui eſt, Lux fulgebit hodie ſuper nos, quia natus eſt nobis Dominus, &cæt. indicat promiſſionem antiquis patribus factam in Veteri Lege: Proinde Introitus inſonat Lux fulgebit, & non fulſit, vel fulget, & ideo merito etiam iſta Miſſa dicitur prope diem, quando nondum eſt dies. Verum Introitus, Tertiæ Miſſæ Natiuitatis Domini, quæ dicitur in die clara, innuit nobis tempus Gratiæ, in quo deſcendit lux magna de cœlo, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum; & ſic iſte tertius Introitus, qui incipit Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis: eſt de ueritate nobis exhibita. Vtimur ergo in Secundo Introitu Futuro, ſcilicet, fulgebit, ad notandum promiſſionem. hic in tertio Præterito, ad notandum promiſſionis impletionem. Primus ergo Introitus eſt de æterna generatione; Secundus de promiſſione antiquis facta, Tertius de ueritate nobis exhibita. *Pſal.2.* *Verſus.* *Eſa.9.* *Ioan.1.* *Eſa.9.*

Introitus Miſſarum Sanctorum Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, & Innocentum, quænam ſint. Cap. LXXIIII.

Pſal. 118. IN feſto autem Beati Stephani, Introitus eſt, ſederunt Principes, & aduerſum me loquebantur, in quo oſtenduntur inſidiæ Principũ Iudæorum Beato Stephano inſidiantium. Introitus Miſſæ Beati Ioannis Euangeliſtæ eſt, In medio Eccleſiæ aperuit os eius. Cæterum Introitus Sanctorum Innocentum eſt, Ex ore infantium Deus & lactentium, &cæt. Qui duo Introitus ideo uarij ſunt, quia ſecundum eorum ſolennitatum uarietates cauuntur, ut videmus in multis Miſſarum Introitibus.

Introitus Miſſarum Dominicæ infra octauam Natalis Domini, & Epiphaniæ, & Dominicæ Primæ poſt Epiphaniam qui ſint, & eorundem expoſitio. Cap. LXXV.

Sap. 18. PRimo Introitus Miſſæ Dominicæ infra octauam Natalis Domini eſt; Dum medium ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, &cæt. ideſt, quando omnia ſilent; omnipotens Sermo tuus, ideſt Filius tuus, qui dicitur Sermo Patris à regalibus ſedibus uenit quærere, & facere Reges. Introitus Circumciſionis eſt idem cum feſto Natiuitatis Domini, nihil enim naſci profuiſſet niſi apparuiſſet, incipit enim ſic: Ecce aduenit Dominator Dominus, &cæt. Vltimo Introitus Miſſæ Dominicæ Primæ poſt Epiphaniam eſt, In excelſo throno uidi ſedere virum, quem adorat multitudo Angelorum Pſallentium in unum, quod deſumptum eſt de illo loco Eſaiæ, Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium, &cæt. Sequitur uerſiculus. Iubilate Deo omnis terra, quod à Pſalm. 99. ſumptum eſt. Quia uerò in ſequentibus diebus & Dominicis intendit Eccleſia Dei nobis manifeſtare fidem filij Dei, ideo omnia ab octaua Epiphaniæ vſque ad Septuageſimam correſpondent primis, & per conſequens non eſt quod aliud dicamus de ſequentibus.

Mala. 3. Eſa. 6. Pſal. 99.

Introitus Dominicarum, cur varij ſint à Septuageſima vſque ad Paſcha. Cap. LXXVI.

NOuiſſimo loco aduertendum nobis eſt, quod Miſſarum Introitus à Septuageſima uſque ad Paſcha uariantur, per quod notantur ordines uitæ ſeu cuiuslibet animæ fidelis poſtquam peccauit. Per Primum enim ſcilicet, Circundederunt me gemitus mortis, & dolores inferni, &cæt. habemus aliquem peccata confitentem. Per Secundum ſcilicet, Exurge, quare obdormis, &cæt. habemus petentem eandem Confeſſionem. Per Tertium, ſcilicet, Eſto mihi in Deum protectorem, habemus ipſum orantem eſſe Dominum

Pſal. 43.

minum adiutorem ſibi; Per Quartum, ſcilicet, Inuocabit, cognoſcimus Dominum illum audientem ſibi adiutorem eſſe, iuxta illud. Te orante dicam. Ecce adſum. Per Quintum ſcilicet Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, habemus illum credentem, uel ſperantem. Per Sextum, ſcilicet; Oculi mei ſemper ad Domindm, intelligimus eum bonæ operationis promiſſionem facientem. Per Septimum, ſcilicet, Lætare Hieruſalem, accipimus eum de hac Paſſione exultantem, & quod etiam multis ſit data in hac uita. Per Octauum, ſcilicet, Iudica me Deus & diſcerne cauſam meam, &cæt. Videmus à Deo confirmatum in uirtutibus, & bonis operibus. Quod iam confidenter uult & poſtulat iudicari in conſummatione æterna. Per Nonum, ſcilicet Domine ne longe facias auxilium tuum à me, intelligimus quod iam ſit collocatus in ordine Angelorum: orat enim ibi habere perſeuerantiam; Et quod iſtud totum ualeat adipiſci, ſubiungit cauſam, ſcilicet, per Reſurrectionem quod habetur per Decimum, ſcilicet, Reſurrexi, & adhuc ſum tecum.

Pſal. 30. Pſal. 90. Pſal. 24. Eſa. 66. Pſal. 42. Pſal. 21. Pſal. 138.

Introitus Miſſarum Dominicarum à Paſchate vſque ad Aſcenſionem, quinam ſint, & quid nobis inſinuant. Cap. LXXVII.

ITem Introitus Dominicæ Primæ poſt Paſcha eſt. Quaſi modo geniti infantes, Alleluia, qui deſumptus eſt à Beato Petro. & dicitur. Quaſi modo geniti; quia nouiter baptizati ſunt pueri, & quia multos nouellos genuit, & conuertit in Quadrageſima. Et quia in illo tempore fuerunt Apoſtoli pueri quos Dominus per quadraginta dies poſt Paſcha inſtruxit in fide ut urerentur igne Spiritusſancti. Introitus Secundæ Dominicæ eſt, Miſericordia Domini plena eſt terra; quia non tantum paruuli, ſed & magni repleti ſunt. Vnde ſequitur Verbo Domini cœli firmati ſunt, ideſt, Apoſtoli firmati ſunt. Introitus Tertiæ Dominicæ poſt Paſcha, qui incipit. Iubilate Deo omnis terra, cum duabus Dominicis ante Aſcenſionem hortatur nos Eccleſia ad Iubilum & exultationem propter Chriſti Reſurrectionem, & Aſcenſionem.

Pſal. 32. Pſal. 65.

Introitus Miſſæ Aſcenſionis Domini & Dominicæ poſt Aſcenſionem qui ſint, & cur ſic. Cap. LXXVIII.

AMplius Introitus Miſſæ Aſcenſionis Domini eſt, Viri Galilei, quid admiramini aſpicientes in cœlum? Etenim immotis oculis aſpiciebant Galilei, & diutius aſpexiſſent niſi eis Angeli intimaſſent, quod recederent, dicentes. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet quemadmodum uidiſtis eum aſcendentem in cœlum, ideſt, ſic ueniet ad iudicium. Quia uero de Aſcenſione Domini eſt ineffabile gaudium, ideo ſequitur uerſus, Omnes gentes Pſal. 46.
plaudite

plaudite manibus. Mox ſequitur Introitus Dominicæ poſt Domini
Pſal. 26. Aſcenſionem qui talis eſt, Exaudi Domine uocem meam, qua clamaui ad te, vbi manifeſtè patet, quod Eccleſia orat in hac Dominica dicens, Exaudi domine uocem meam, & uultum tuum requiram, quaſi dicat deſiderio, & cogitatione ſequar, & quia ſum filia tua.

Introitus Miſſæ diei Sanctæ Pentecoſtes, qui ſit, & eius expoſitio. Cap. LXXIX.

Sap. 1. PEnultimo loco, dicimus, quod Introitus Miſſæ Pentecoſtes eſt, Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, ideſt, Eccleſiam, & hoc quod continet omnia, ideſt, Spiritusſanctus, cuius bonitate omnia ſubſiſtunt; & quoniam Iudæi Reſurrectionem, & Aſcẽſionem Domini calumniabantur: miſſionem autem Spiritusſancti credere cogebantur, ob id, quod ex omni natione; quæ ſub cœlo, conuenerant ad diem feſtum: & tunc deſcendit Spiritusſanctus uiſibiliter in diſcipulos: ſicut promiſerat Chriſtus: ideo ſequitur Verſus:
Pſal. 67. Exurgat Deus & diſſipentur inimici eius, & ſic confuſi ſunt inimici Chriſti.

Introitus Dominicæ Trinitatis quis. Cap. LXXX.

Thob. 12. INtroitus Sanctiſſimæ Miſſæ Indiuiduæ Trinitatis eſt; Benedicta ſit Sancta Trinitas, atque indiuiſa Vnitas; quem quoniam ſemper Sanctam Trinitatem Laudare debemus ideo ad Miſſam Cantamus ſic, Benedicta ſit, &cæt. Sed de Miſſarum Introitibus hucuſque dictum ſit, nam ſi uim & naturam eorum cognoſcere cupimus, cognoſcere prius ſemper ſolennitatem, ob quam eius Miſſa celebratur debemus, & tunc uidebimus non ad plenum hucuſque tractaſſe eorum materiam, & cauſas.

Explicit tractat. de Introitib°.

Poſt Introitum ut quid dicatur Kyrie eleyſon. Cap. LXXXI.

11. c. 3. cũ aliquis. POſt Introitum, ideſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti Aduentum in hunc mundum, annus cœpit eſſe plenitudinis, & benignitatis,
Pſal. 93. iuxta quod legitur in Pſal. 93. Tu exurgens Domine miſereberis Syon, quia uenit tempus miſerendi eius, & ideo congruè nos quoque ſecundum Durandum poſt Introitum inuocamus miſericordiam Sanctiſ-
Ioã. Bapt. ſimæ Trinitatis, dum ter replicamus Kyrie eleyſon, & hoc Durandi
Monach. dictum ſequitur etiam Ioann. Baptiſta Monachus Caſſinas. Vel ideo
& Inn. poſt Introitum ſucclamamus Kyrie eleyſon, quoniam ante omnẽ ora-
Inn. lib. 2 tionem Sacerdotum neceſſe eſt miſericordiam Domini implorare.
cap. 19. de Et Kyrie eleyſon nil aliud ſonat, ſecundum Innocentium, quam quod
Myſt. Miſ. ſi diceremus Domine miſerere, ut Kyrie, ſecundum Clictoueum, uocatiuus

catiuus ſingularis ſit nominatiui Kyrios: ſicut Domine uocatiuus ſingularis huius nominatiui, Dominus. Eleyſon uerò uerbum eſt Græcum Imperatiui.

Kyrie eleyſon cur in Greco, & non in Latino dicatur. Cap. LXXXII.

IN Græco autem, & non in Latino clamatur Kyrie eleyſon: quia ſecundum Cardinalem à Turre cremata, ſumma ſapientia mundi ſonuit, & floruit in Græcia, ut dicitur. 1. Cor. 2. Iudęi ſigna petunt, Gręci ſapientiam inquirunt, ut ergò oſtendatur, quod iſta inuocatio à ſumma ſapientia procedat, in Gręco clamatur. Secundo, quia Gręci primi inter omnes Gentiles iuſtitiā Legis cognouerunt, & coluerunt. Tertio quia Græcus ſermo ab Apoſtolis accepit hanc fidei inuocationem. Quarto quia à Gręcis ad Latinos deriuata eſt fides: quia Petrus & Paulus à Gręcis ad Latinos uenerunt.

c. Iacobus. De conſec. diſt. 1.
1. Cor. 2.

Kyrie eleyſon, quare ter dicatur. Cap. LXXXIII.

DIcitur autem Kyrie eleyſon nouies, uel propter nouē Ordines Angelorum, quibus petimus aſſociari beneficio Aduentus Chriſti. Vel nouies dicitur, propter nouē genera peccatorum, ſcilicet, Originale, Actuale, & Mortale (quod diuiditur in ſeptem) & ueniale. Kyrie eleyſon ter dictum ad Patrem, ter Kyrie eleyſon dictum ad Filium, ter Kyrie eleyſon dictum ad Spiritumſanctum refertur, ut uult Innocēt. dum de myſterio Miſſæ tractat: Cum quo tranſeunt Iudocus, Ranfoldus, & Io. Baptiſta, & cæteri omnes de hac re ſcribentes, & differentes.

Inn. lib. 2. cap 29. de Myſt. Miſ. Iudo. Rāſ. Ioā. Bapt.

Quęnam ſit alia ratio, ut nouies Kyrie eleyſon in Miſſa cantetur. Cap. LXXXIIII.

POrrò non eſt hic ſilentio ullatenus una tanta Theologorum ꝑtereunda opinio, atque cōſideratio circa hanc miſericordiæ Dei inuocationē, quam Sacerdos in Miſſa (dum ſucclamat Kyrie eleyſon) facit. Præ cæteris enim uidetur excellere; vnde dicunt ipſi Kyrie eleyſon, quod nouem uicibus uariatur, ſignificat inuocationē miſericordiæ Dei, qua nouē modis indigemus. Primis tribus modis ad peccatorum remiſſionē, quæ cōmittimus corde, ore, & opere, quantum ad contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem. Secundis tribus modis quantum ad Gratiæ collationem, ſcilicet, Fidei, Spei, & Charitatis: Tertijs tribus modis quantum ad glorificationē, qua gaudebimus in Deo ſupra nos, intra nos, de nobis ipſis, & iuxta nos de proximo.

In Cōpēd. Theolo. ueris. lib. ... c. 18.

Gloria in excelſis à quo dicatur. Cap. LXXXV.

SAnè Sacerdos dicto Kyrie eleyſon mox Primus & ſolus Hymnum hunc, ſcilicet Gloria in excelſis Deo, id eſt, in Angelis, Deo, & cæt. inchoat:

Innoc. li. 2. cap. 19.

inchoat:qui Sacerdos Angelum magni conſilij repræſentat; nam ortũ Saluatoris noſtri ſolus Angelus, cuius perſonam, ut dictum eſt, ipſe gerit, primo pronunciauit, qui Paſtoribus dixit: Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie Saluator. Cantatur autem Gloria in excelſis poſt Kyrie eleyſon, ſecundum Ioann.Bapt ad notandum, quod poſt multos gemitus, & orationes, ac ſuſpiria Sanctorum Patrum, tandem apparuit eis Ieſus, cuius præſentia non ſolum ipſi, uerum totus gauiſus eſt mundus, qui patri dedit gloriam, ac hominibus bonæ uoluntatis ueram pacem. Vnde Ieſu nato, ſubito facta eſt multitudo cœleſtis militiæ, laudantium Deum, & dicentium, Gloria in altiſſimis Deo, & in terra Pax hominibus bonæ voluntatis, quam multitudinem Angelorum hodie repræſentat Chorus, dum prædicti illius Hymni reſiduum magna cum harmonia concinit.

Eſa 9. *Luc.2.* *Io.Bapt.*

Sacerdos cantans, & dicens hunc Hymnum curſtet in medio Altaris. *Cap. LXXXVI.*

ET dum Sacerdos iam præmemoratum Hymnum inchoat, & proſequitur, dicendo: Stat ante medium altaris, in hoc commemorãs, quod dum medium ſilentium tenerent omnia, natus eſt in medio, id eſt, pro hominibus Meſſias, quem Prophetæ prædixerant. Vel ſtans Sacerdos in medio Altaris, repræſentat Angelum Chriſti, qui ſtetit (annuncians paſtoribus Chriſti natiuitatem) in medio eorum.

Sap.18. *Luc.2.*

Cur incipiens Sacerdos hunc Hymnum eleuet manus. *Cap. LXXXVII.*

AD hęc hunc Sanctum Hymnum dum Sacerdos incipit decantare, manus ſuas eleuat, ob id fortè, quod legitur in Geneſ. ſcilicet Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum. & eleuatio manuum repræſentat, quod Chriſtus eleuatis manibus, ferebatur in cœlum. Vel eleuat manus ad inſtar Saluatoris in cruce pendentis. Vnde illud, Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Et hæc gratior. De iſta manuum eleuatione uide multo copioſius aliquid in elucidatione, quam ego feci in Hymnum, qui incipit, Rerum creator optime. in Verſiculo: Mentes, manuſque tollimus.

Gene.4. *Pſal. 140.*

Hunc Hymnum quis in Miſſa cantari inſtituerit. *Cap. LXXXVIII.*

EX relatione Innocentij Papæ, intelligitur hunc Hymnum in Miſſa cantari debere in Dominica die, & in Natalitiis Martyrum ex conſtitutione Simmachi Papæ, quia Sanctos poſt Reſurrectionem in gloria Angelorum ſociatos eſſe recolitur. Cantatur etiam in feſtis Apoſtolorum, & Confeſſorum, & generaliter in feſtis, quæ nobis cœleſtem ſo-

ſennitatem repręſentant. In diebus uerò luc us, & ieiuniorũ non dicitur, iuxta illud, Cantate Domino canticum nouum, &c. Nec ẽt cantatur in Aduentu Domini, & Septuageſima, & Quadrageſima, ubi reco litur lapſus primi hominis flebilis. Nec in Miſſa defunctorum, quia il li non ſunt in ſtatu gloriæ, ſicut Sancti, ſed ſunt in ſtatu pœnę: & ſic deinceps propter prędictas cauſas, & prout notatur in Rubricis Miſſalis. *Pſal. 95.*

Dominus Vobiſcum, ſalutatio unde ortum habuerit. Cap. LXXXIX.

FInito Angelico Hymno, Sacerdos ad populum ſe voluens, illũ ſalutat, dicens Dñs Vobiſcum. Quod ſumptum eſt ex lib. Ruth. ſic enim legitur Booz ſalutaſſe meſſores ſuos. *Inn. lib. 2. cap. 25. Ruth. 2.*

Sacerdos dicens ad populum Dominus vobiſcum, quid innuat. Cap. XC.

CVm uerò Sacerdos dicit ad populum ibi in Miſſa aſtantẽ: Dñs vobiſcum; nihil aliud ſubinſinuat, & ſibi uult, quam ſi diceret: Dominus tribuat peccatoribus affectum, & uoluntatem bonam.

Epiſcopus quomodo ſalutet populum. Cap. XCI.

EPiſcopus autem celebrans in feſtis in prima ſalutatione dicit, Pax uobis; quod poſt Reſurrectionem Chriſtus dixit Dominus, cuius perſonam præcipuè repræſentat Epiſcopus. Hæc Cardinalis, in c. Iacobus, de conſecr. diſt. 1. *Cardin. à Turre Cremata.*

Quare Sacerdos ait Dominus Vobiſcum potius quàm Deus, vel Ieſus, vel Chriſtus ſit vobiſcum. Cap. XCII.

PRædictus Cardinalis in iam ſępè memorato cap. Iacobus, quærit, dicens; Quare Sacerdos ait Dñs Vobiſcum potius quàm Deus, uel Ieſus, uel Chriſtus ſit uobiſcum. Reſpõdet, quia nomen Dñs poteſtatẽ ſignificat. Vnde omnis poteſt ſuppleri defectus populi, quod non dicit nomen Deus, uel Ieſus, uel Chriſtus; & ideo dicit Dominus ſit uobiſcum, iuxta illud Geneſ. Si Dñs Deus fuerit mecum in uia, qua ego ambulo, & reuocauerit cum ſalute, & dederit mihi panem ad ueſcendũ, & ueſtimentum quo operiar; erit mihi Dominus in Deum.

Populus cur reſalutet Sacerdotem differenti modo, ſcilicet & cum Spiritu tuo. Cap. XCIII.

QVærit item inibi dictus Cardinalis, cur Populus reſalutet Sacerdotem differenti modo; non enim dicit Dñs ſit tecum; ſed & cum *Io. Card.*

Spiritu tuo: Reſpondet quia Sacerdos ſtans ad Altare totus debet eſſe abſorptus, nihil de corpore, aut ſolicitudinibus ſe intromittens, ideo populus dicit. Et cum Spiritu tuo. Secundò, quia Spiritus hominis errat frequenter: ut autem non erret Spiritus Sacerdotis in hoc Sacramento; ſed Dñm habeat ſe dirigentem, ideo dicit populus: Et cum Spiritu tuo. Vel Tertiò, quia totum quod in Altari fit, eſt opus uirtutis Spiritusſancti, qui uiuificat, ut Ioan. 6.

Ioan. 6.

Et cum Spiritu tuo, unde ſumptum ſit. Cap. XCIIII.

2. Tim ult. SEd hæc populi reſponſio, ſcilicet; Et cum Spiritu tuo, ſumpta eſſe uidetur ab Apoſtolo ad Timotheum ſcribēte, & dicente: Dominus Ieſus Chriſtus cum Spiritu tuo: gratia uobiſcum. amen.

Cur quinquies Sacerdos uertit ſe ad populum. Cap. XCV.

Io. à Turre Crem. CArdinalis prædictus ibidem dicit, quòd Sacerdos uertit ſe ad populum quinquies, ad deſignandum, quod Dominus in die ſuæ Reſurrectionis quinquies ſe manifeſtauit.

Cur ſeptem uicibus ſalutet populum Sacerdos in Miſſa. Cap. XCVI.

POpulus inſuper ſalutatur in Miſſa ſepties, quia ſecundum Innocentium quatenus excluſis ſeptem uitijs capitalibus, ſuſcipiat gratiam ſeptiformem Spiritusſancti. Hoc idem tenet iam dictus Cardinalis in præallegato loco.

Cardin.

Sacerdos cur ſemper voluat ſe ad dexteram. Cap. XCVII.

Dur. lib. 4. c. 14. NOn eſt etiam omittendum, quod Sacerdos ſemper uertit ſe ad populum ad dexteram, & per eandē ſe ad altare reuoluit, quaſi iſto facto dicens: Dextera Domini fecit uirtutem, dextera Domini exaltauit me, Dextera Domini fecit uirtutem. Secundò, ad deſignandum, quod in ſepulchro Dominico Angelus à dextris ſedebat. Tertiò, ut per hoc Sacerdos ſe rectam oſtendat habere intentionem pro ſe, & pro populo ad cœleſtem patriam perueniendi, quæ per dexteram ſignificatur, iuxta illud in Canticis. Dextera eius amplexabitur me. Quarto quia uerſus ſalutando populum, & conuerſus dicendo: Oremus, hortatur tam ſe, quam populum ad orandum, & oratio debet fieri pro æternis, quæ per dexteram ſignificantur. Vnde Gregor. in homil. Dominicæ Reſurrectionis: quid namque per ſiniſtram, niſi uita præſens, quid uerò per dexteram niſi perpetua uita deſignatur? Vnde Chriſtus ſedere ad dexteram patris dicitur.

Cant 2.

Gregor Papa.

Quando dicamur orare. Cap. XCVIII.

CVm hortetur nos Sacerdos ad orandum, dicens, Oremus: uidendū eſt quando re uera orare dicamur: & quidem tunc oramus, ſecundum Caſſian. cum renunciantes huic mundo, ſpōdemus nos mortificatos cunctis actibus, & conuerſationi mundanæ, tota cordis intentione Dño ſeruituros. Oramus cum promittimus, ſæculari onere contempto, ac terrenis opibus ſpretis, in omni contritione cordis, ac paupertate ſpiritus; nos Domino theſauros. Oramus cū pollicemur nos puriſſimam corporis caſtitatem, ſeu immobilem patientiam exhibituros eſſe perpetuò, uel cum de corde noſtro radices iræ, ſiue triſtitiæ mortem operantes uouemus funditus eruere, quæ cum deſidia reſoluti, atq; ad antiqua uitia recurrentes minimè fecerimus, erimus orationum noſtrarum, ac uotorum rei: Vnde tunc dicitur de nobis. Melius eſt non uouere, quàm uouere, & non reddere. Caſſi coll. 9. c. 9. Eccl. 5.

Orationes, Flectamus genua, et Humiliate capita ueſtra Deo: cur præmittantur aliquando ſalutationi Sacerdotis. Cap. XCIX.

ANte quam autem Sacerdos ſalutet populum, aliquando præmittit exhortationem ad humiliationem per flectamus genua; vel per Humiliate capita ueſtra Deo: quia oratio, quæ facienda eſt cum ieiunio ad malignum ſpiritum eijciendum, tunc demum ualet, ſi cum humilitate fiat.

Cur poſt ſalutationem dicatur oratio. Cap. C.

QVia uerò Chriſtus Apoſtolis dixit; Orate ne intretis in tētationē; ideo Sacerdos, qui Chriſti perſonam gerit, conuocans ad ſe fideles, dicit: Oremus; id eſt, omnes orate; ut quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur. Et idcirco Sacerdos ſtatim ſalutatione iam præmiſſa, orationem pientiſſimè dicit, eleuatis uerſus cœlū manibus, ut ſicut populus Iſraeliticus per Moyſen orantem, & manus eleuātem uicit, & ſuperauit inimicum; ita nos quoque per myſticum Moyſen, Chriſtum (qui eleuans, & extendens in Cruce manus ſuas exauditus eſt pro ſua reuerentia, & uictoriam contra hoſtes reportauit) exaudiamur, uictoriaque contra inimicum potiamur. Item quia eleuatis quoque manibus ferebatur Ieſus in cœlum. Item quia Salomon ſtetit ante altare Domini in conſpectu Eccleſiæ Iſrael, & expandit manus ſuas in cœlum, orans pro populo. Exod. 16. Hebr. 5. Act. 1. Reg. 3. c. 8.

Oratio vnde originem ſumpſerit. Cap. CI.

ORationes autem ex Apocalypſi deſumptæ eſſe uidentur: nam ea deſignantur per fumum aromatum, qui aſcēdit in conſpectu Domini, de manu Angeli. Apoc. 8.

Oratio cur dicatur Collecta. *Cap. CII.*

DIcit Dominus Innoc. Papa, quod ideo Oratio Collecta dicitur; quia fit ſuper Populum collectum. Vel quia in ea colligitur populi oratio, ſeu deprecatio. Vel tertio, ſecundum Ranſoldum, quia orationes, ſiue petitiones, quę à nobis fiũt pro offerẽdo tali Sacrificio, fieri debent mente recollecta: & non abſtracta, & hoc idem dicit Io. Baptiſta.

Io. Bapt.

Cur iſta Oratio fiat in dextera parte Altaris. *Cap. CIII.*

Luc. 12. FIt autem oratio in dextera parte Altaris, quoniam per eam deſignantur bona æterna, & ſpiritualia, quæ primò ſunt petenda iuxta illud; Primum, quærite regnum Dei & ui de ſupra, quæſt. 97.

Orationes quæ dicuntur in Miſſa cur impares eſſe eas facimus. *Cap. CIV.*

VNam uerò in Miſſa orationem uel tres, uel quinque, uel ſeptem propter unam Epiſtolam, aut unum Euangelium, quæ dicuntur: Tres propter myſterium Trinitatis. Quinque ad deſignandum quinque plagas Chriſti, ſeu in quinque partitam Chriſti paſſionem, ſeptem ad deſignandum Spiritum Gratiæ ſeptiformis, ſeu ſeptem dona Spiritusſancti, dicimus. Numero ergo Deus gaudet impari.

Si immiſceatur oratio pro Defunctis in orationibus Miſſarum pro uiuis, ut quid penultima ea eſſe debeat. *Cap. CV.*

Lib. 4. c. 15. CAuendum eſt, inquit Durandus etiam, quia ſi Collecta pro defunctis intermiſceatur in Miſſa, quæ dicitur pro uiuis, non finalis, ſed penultima, uel antepenultima dicatur; quia finis debet ad ſuum principium retorqueri.

Orationes cur dicantur in die Paraſceues poſt Euangelium, & non ante Lectiones ſiue Epiſtolas. *Cap. CVI.*

EST autem aduertendum, quod Orationes in die Paraſceues non poſt Introitum, nec ante Epiſtolas, ſeu ante Lectiones, ſed poſt Euãgelium decantantur; quoniam, ſecundũ Durand. Chriſtus in cruce pendens prolixè orauit, decãtans decem Pſalmos, ſcilicet Deus Deus meus reſpice in me, uſque ad Pſalm. In te Domine ſperaui: cum perueniſſet ad locum: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum: illo dicto, emiſit Spiritum. Et ideo, & nos poſt quàm recitata eſt Paſſio eius, orationes dicimus, ad notandum, quod quando ab inimicis perſequimur, ſemper ad orationem recurrendum eſt. Et nota, quod quando Eccleſia illo die orat pro Iudęis nullo modo flectit genua, quia ipſi illu-

Durand.

ferunt Domino flexis genibus, dicentes, Propheteza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit; ideo in deteſtationem huius illuſionis Eccleſia pro eis orans, genua non flectit, ut uitet opera ſimulata. Porrò nec etiam in talibus Orationibus reſpondetur, Amen; quia cum illi, inquit Durand. ſint extra Collegium, ſiue Corpus Eccleſiæ, & fidelium, populus non oſtendit affectum ſuum ad eos, iuxta illud Apoſtoli; Quid mihi de his, qui foris ſunt iudicare? *1. Cor. 5.*

Illa uerba poſt Orationem, ſcilicet: per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, quid innuant. Cap. CVII.

Quod autem, inquit Rupert. Abb. in fine orationis ſubiungitur: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, eo reſpectu fit, quod Deus noſter Ieſus Chriſtus mediator eſt Dei & hominum: & impoſſibile eſt ęterna Dei beneficia per alium decurrere ad nos, quam per ipſum. *Lib. 1 c. 13 de Diuin. Officio Diſt. 10 c. quoniam.*

Innocentij Papæ opinio circa prædicta uerba, quænam ſit. Cap. CVIII.

Sed Innoc. addit prędictis uerbis neſcio quid pluris, dicens: Quod autem in fine orationis ſubiungitur, Per Dominum noſtrum. &c. illud ſignat, quod ipſe dicit in Euangelio: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, fiet uobis, & deinde reddit rationem, quam adduximus in antecedenti quæſtione. *Lib. 2. c. 26 De Myſt. Miſſ. Ioan. 15. & 19.*

Prædicta uerba, unde deſumpta ſint. Cap. CIX.

Et prædicta uerba, ſcilicet, per Dominum noſtrum &c. deſumpta eſſe uidentur, ſecundum prædictum Innoc. ex Epiſtola Pauli ad Romanos: ubi dicitur: Gloriemur in Deo, per Dominum Ieſum Chriſtum. *Rom. 5.*

Verba ſequentia, ſcilicet: Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus ſancti Deus, uti exponantur. Cap. CX.

Quod uerò ſequitur: Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritusſancti Deus: ita poteſt intelligi; ſecundum Innoc. in unitate, hoc eſt, una cum Spirituſancto ſecundum quam Pater, Filius, & Spiritusſanctus ſunt unum. Vel in unitate Spiritusſancti: hoc eſt, in Spirituſancto, qui eſt unitas Patris, & Filij, & amor, & connexio utriuſque. *Innoc. ibidem.*

Verba, Per omnia ſæcula ſæculorum, quomodo exponantur. Cap. CXI.

At uerba ſubſequentia, ſcilicet; Per omnia ſęcula ſeculorum: prędictus Dominus Innoc. ſic declarat, dicens: Per omnia ſęcula *Ibi c. 26.*

ſæculorum, vel conſecutiuè, ſicut generationes generationum: quaſi dicat: Per omnia ſęcula ſęculorum ſibi inuicem ſuccedentium. Dicun

Lib.4.c 13 tur enim ſęcula, ſecundum Durand. ibi, quia ſequūtur: nam alijs diſcedentibus alia ſequuntur. Antonomaticè uerò ſicut Cantica Canticorum. Et eſt ſenſus, ſicut ante omnia ſæcula Filius cum Patre in unitate Spiritusſancti in Deitate uixit, & fuit: ita & in præſenti ſæculo, & in futuro, ubi iuſti cum Sanctis Angelis permanebunt, creditur æqualiter uiuere cum Patre, & Spiritusſancto, & nullo fine concludi.

Collecta ſiue Orationes uti terminentur. Cap. CXII.

SCiendum nobis eſt, quod omnes Orationes diriguntur ad patrem aut ad Filium; & non Spirituiſancto; quia cum ipſe ſit donũ, à dono non petitur donum. Si ergo uis ſcire quomodo orationes terminētur, hos infraſcriptos Verſus commenda memoriæ, uidelicet.

Per Dominum dicas, cum Patrem Presbyter oras:
Cum Chriſtum memoras, per eundem dicere debes.
Qui tecum, ſi ſic Collecte finis in illo.
Si Spiritus almus, eiuſdem dicere debes.

Amen Reſponſio, quid ſignificet. Cap. CXIII.

ITem notandum eſt, quod ſecundum Innoc. ibidem, Amen. optantis, uel affirmantis oſtendit affectum, uel conſenſum: populus enim aſſentiens uoci Sacerdotis, dicit, Amen. Et ubi in fine Pſalmorum dici-

Fiat Fiat. mus, Fiat Fiat: Hebræus dicit Amen, Amen. Et Chriſtus in Euangelio

Matt.5. Reſpondit Amen, Amē dico uobis, hoc eſt, uerum dico uobis. Et quod

Diſt. 3. c. ſedulo. poſt orationes ſit reſpondendum Amen, cauetur in diſt. 38. in c. ſedulo.

Orationi cur ſuccedat Epiſtola. Cap. CXIIII.

cap. 83 ſed. diſt. 1. ORatione finita, dicitur Epiſtola; quæ cum ſignificet doctrinam Apoſtolorũ, non ineleganter ideo poſt Orationem legitur; nam

Luc. 10. legitur Rogate Dominum meſſis, ut mittat operarios ſuos in meſſem ſuam.

Epiſtola quid ſit. Cap. CXV.

ET quidem Epiſtola Græcè, Latinè autem nihil aliud eſt quàm ſupmiſſio, uel ſubrogatio: Vnde & litteræ de una perſona ad aliā Miſſę appellantur Epiſtolæ, ſcilicet; ſupramiſſæ: quaſi miſſæ ſupra, ſeu præter

L. cũ mã cip. ff. de a. dil. & diſt. id quod refert nuncius uiua uoce: cum nuncius quoque (ut legitur in Lib. Digeſtorum) uicem Epiſtolæ gerat: ſicut etiam & Apoſtolus ſupra id, quòd dixerat Epheſijs, Corinthijs, & alijs, Epiſtolas mittebat.

Epiſtola

Epiſtola ubi debeat legi. Cap. CXVI.

Legi autem debet Epiſtola ſecũdum Durand. in dextera parte Eccleſiæ; quia Chriſtus uenit primo ad Iudæos, qui dicebantur in dextera eſſe. Vel melius dicitur in medio Eccleſiæ, quia Ioannes fuit medius inter Apoſtolos, & Prophetas: ut tamen facies legentis Epiſtolam reſpiciat Altare, quod Chriſtum ſignificat: quia Ioannis Prædicatio ſe, & alios dirigebat in Chriſtum, de cuius uultu iudicium, & equitas procedunt. c. ut noſtrum, de celebrat. Miſſ. & ad Hebr. 7. Lib. 4. c. 5.

Epiſtola cur dicatur in loco inferiori, Euangelium uerò in ſuperiori. Cap. CXVII.

Epiſtola autem in loco inferiori dicitur: quia per Epiſtolam, Prædicatio Veteris Teſtamenti, quæ humilior; per Euangelium Noui Teſtamenti, quæ eſt excelſior, intelligitur: Doctrina ſiquidem Chriſti, uel Lex Euangelica excellit Apoſtolicam, & Apoſtolica Legalẽ doctrinam: Vnde Apoſt. ad Hebr. Lex neminem ad perfectionem ducit: Euangelium autem dat ſalutem omni credenti.

Epiſtola cur præmittatur Euangelio. Cap. CXVIII.

Item Epiſtola, ſecundumm Innoc. præmittitur Euangelio, q̃m ipſa deſignat Officium, quod Ioannes ante Chriſtum exercuit, qui præiuit ante faciem Domini, parare uias eius, ut ipſe teſtatur. Ego Vox clamantis in Deſerto, parate uiam Domini. Vnde ſicut prædicatio Ioannis præceſſit prædicationem Chriſti, ita Epiſtola præcedit. Gerit quoque Epiſtola figuram Legis, & Prophetiæ, quæ Chriſti aduentum præceſſerunt, ſicut ipſa Euangelium præcedit. Lib. 2. c. 29 de Miſſ. Luc. 11. Matth. 10. Nota.

Subdiaconus lecturus Epiſtolam, à quibus, & quot comitetur. Cap. CXIX.

Svbdiaconum uerò Epiſtolam lecturum unus tantum comitatur Acolytus: quia prædicationem Ioãnis pauci ſecuti ſunt. Et quoniam Lex neminem ad perfectionem ducit; Sed Diaconum Euangelium lecturum tam Subdiaconi quam Acolyti, & cęteri comitantur, quia prædicationem Euangelij, quæ perfectionem facit, plurimi ſuſceperunt. Hebr. 7. Nota.

Lectiones, & Euangelia, ac multa alia quis primus ſtatuerit debere dici in Miſſa. Cap. CXX.

Cæterum ſi tu quæris, quis Epiſtolas, Lectiones, & Euangelia. & multa alia ſtatuerit debere dici in Miſſa. Reſpondet tibi Magiſter Gratianus, dicens; Iacobus Frater Domini, ſecundum carnem; cui primum credita eſt Hieroſolymitana Eccleſia, & Baſilius Cæſarien. Epiſcopus; cuius claritas per totum orbem refulſit in ſcripturis, addiderunt nobis Miſſæ celebrationem. Iacob. De conſecr. Miſſ.

Epiſtolæ ſumpta ex libro Moyſi, uel Salomonis uti inchoentur, & qualiter terminentur. Cap. CXXI.

SCiendum item nobis eſt, quod quandocunque in Eccleſia leguntur Lectiones, uel Epiſtolæ de libris Moyſi uel Salomonis, nomen eorum ſubticetur: alterius propter Idololatriam, alterius autem propter hæſitationem ad aquas contradictionis. Nam Salomon deceptus fuit à mulieribus, & proinde propter infamiam idololatriæ in eius Lectionibus eius nomen ſubticetur, & dicitur tantum Lectio libri
Num. 20. Sapientiæ; ſic etiam quia Moyſes hæſitauit ad aquas contradictionis;
& 27. quia Dominum exacerbauit, non dicitur lectio lib. Geneſ. Moyſis Le-
Pſal. 105. giſlatoris; ſicut dicitur Lectio lib. Apoc. Beati Ioannis Apoſtoli. Item in Epiſtolis, quæ ſumuntur de Prophetis, uel de Actibus Apoſtolorum, ſiue de Apocalypſi, ponitur hæc oratio: In diebus illis: & in fine eorum dicitur, Ait Dominus omnipotens. & hoc fit, quoniam in illis Libris hoc ſæpe ſcriptum inuenitur, & propter præmiſſam cauſam etiam dicitur in Euangelio, In illo tempore. Aduerte, quod propriè loquendo, nulla Epiſtola eſt de Veteri Teſtamento, ſed illæ Lectiones uocantur.

Dum dicitur Epiſtola cur ſedeamus. Cap. CXXII.

CVm autem dicitur Epiſtola, genua non flectimus, cum ad nouum pertineat Teſtamentum: imo ſedemus, quia doctrina, & concio, ſiue Prædicatio in ſilentio, & quiete audienda eſt. Milites tamen ſtare conſueuerunt, quando Epiſtolæ Pauli leguntur in honorem eius: quia miles fuit. Vnde in ſignum militiæ ſuæ depingitur cum enſe in manu. Vel ideo quia ipſe ſuam Prædicationem Euangelium nominauit.

Epiſtola, quæ incipit, Scientes, quia Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, cur ponatur in Miſſa Primæ Dominicæ Aduentus. Cap. CXXIII.

Rom. 1. EPiſtola autem quæ dicitur in Miſſa Primæ Dominicæ Aduentus, quæ eſt ad Rom. 5. ideo, in tali die cantatur, quoniam in ea uiæ oſtenduntur, quas in præcedenti uerſiculo poſtulauimus, uias ſcilicet Chriſti; Dicebamus enim Vias tuas Domine demonſtra mihi. &c. Dicimus enim in Epiſtola, Quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere: ubi paulò inferius dicitur. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit: Aſſignantur effectus, nempè; quia factus eſt dies, quando natus eſt ſol: & ideo ſequitur, ſicut in die honeſtè ambulemus, uidelicet, in omnibus operibus bonis, ut induamus nos in ſimilitudinem Chriſti, ut ſic filij Dei ſimus; quia propter hoc filius Dei factus eſt homo, ut homo fieret filius Dei.

Epiſtola Miſſæ Secundæ, & Tertiæ Dominicæ Aduentus ad quem Chriſti aduentum referantur. *Cap. CXXIIII.*

AD hæc Epiſtola Miſſæ Secundæ Dominicæ Aduentus; quæ incipit; Quæcunq; ſcripta ſunt.&c.ad Rom.15.ad ſecundum Chriſti aduentum pertinet, ut per patientiam, & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus; ubi inuitamur ad ſpem, ut quæ patimur leuia fiant.Sed Epiſtola Miſſę Tertię Dominicæ eſt, Gaudete in Domino.&c. & de primo Aduentu agit quæ eſt Pauli ad Philipp.14. *Rom.15.* *Philip.14.*

Epiſtolæ, ſiue Lectiones Feria quarta Quatuor temporum quid innuant. *Cap. CXXV.*

IN Miſſa autem Feriæ quartæ quatuor temporum duæ Epiſtolæ ſiue Lectiones leguntur. Vna Prophetica, altera Epiſtolaris, quæ Sunt Eſaiæ. Prima eſt: Erit in nouiſſimis diebus, in qua agitur de monte Domini, qui de paruo lapide creuit in montem, qui regnabit in Domo Iacob in æternum. Secunda eſt, Locutus eſt Dominus ad Achaz, in qua manifeſtè agit de Beata Virgine Maria. *Eſai.2.* *Eſai.7.*

Cur in Sexta Feria Quatuor temporum una tantum legatur in Miſſa Lectio. *Cap. CXXVI.*

IN Sextis uerò Ferijs ieiuniorum Quatuor temporum, una duntaxat Lectio ad Miſſam legitur: quia Lex & Prophetæ qui fuerunt in quarta ætate in uno Euangelio, in Sexta ætate recapitulantur, & eſt Epiſtolaris lectio: Egredietur virga de radice Ieſſe; quæ eſt Eſaię. *Nota.* *Eſai.11.*

Cur in Miſſa Sabbathi Quatuor temporum, Lectiones ſeptem cantentur, & quid ſignent quatuor primæ Lectiones. *Cap. CXXVII.*

POrrò in Miſſa Sabbathi Quatuor tēporum, quatuor Primæ Lectiones, quarum Prima eſt Eſaiæ dicentis: Clamabunt. Secunda eſt eiuſdē, dicentis: Lętabitur. Tertia pariter eiuſdem, incipientis: Super mōtem. Quarta ſimiliter iam ſæpè dicti eſt, dicentis: In Chriſto meo Cyro; nobis denotantur quatuor ordines benedicentium Dominum, uidelicet, Prælati, Clerici, Religioſi, & Laici ſiue populus, quos enumerat Dauid dicens: Domus Iſrael benedicite Dominum, per hoc populus intelligitur. Domus Aaron benedicite Dominum, per hoc Prælati. Domus Leui benedicite Dominum, per hoc Miniſtri. Qui timetis Dominum benedicite Dominum, per hoc Religioſi intelligūtur. De quibus quatuor benedictionibus dicit Pſalm. 134. in fine. Dicuntur autem in ſabbathis ieiuniorum Quatuor temporum ſeptem lectiones, Euangelio tamen connumerato, eo quod ſeptem ſunt ordines. *Eſai.19.* *33.40. & 45.* *Pſal.34.*

Epiſtola Miſſarũ quarta Dominica Aduentus, et in Vigilia Natalis Domini quænam, & unde deſumpta ſint. Cap. CXXVIII.

1. Cor. 7. IN Miſſis uerò & quartæ Dominicæ Aduentus, & Vigiliæ Natiuitatis Domini noſtri, has cantamus Epiſtolas, uidelicet; Sic nos exiſtimet homo. &c. quæ eſt Pauli. 1. ad Corint. 7. & in Vigilia, Paulus
Rom. 1. ſeruus Ieſu Chriſti, &c. quæ ſimiliter eſt Apoſtoli ad Rom. c. 1.

Epiſtola Miſſarum Natiuitatis Domini quæ ſint, & unde excerpta comperiantur. Cap. CXIX.

Tit. 2. & 3. TRium autem Miſſarum Natiuitatis Domini has eſſe Epiſtolas uidelicet: Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus. &c. & Apparuit benignitas, & humanitas. &c. & Multifariã multiſq; modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nemo eſt inſcius.
Hebr. 1. Prima deſumpta eſt a Paul. ad Titum. Secunda itidem ab eodem ad Titum. Tertia ab eodem, ſed ad Hebr. Vltima agit Primo, de temporali generatione, ſcilicet; ibi, Multifariam, multiſq; modis. De æterna
Pſal. 2. autem generatione loquitur ibi, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Epiſtola Miſſarum Sanctorum Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, & Innocentum, quæ ſint, & unde tollantur. Cap. CXXX.

SEquuntur modo Epiſtolæ Miſſarum Stephani, Ioannis, Apoſtoli,
Act. 6. & Beatorum Martyrum Innocentum: Prima eſt de Actibus Apoſtolorum, quæ incipit: Stephanus plenus gratia, & fortitudine.
Eccl. 15. Secunda tranſlata eſt de Eccleſiaſt. quæ incipit, Qui timet Deum faciet bona. Tertia elicita eſſe uidetur ex reuelationibus beati Ioannis,
Apoc. 14. quæ ſic incipit; Vidi ſupra montem Syon. In prima narratur tam Paſſio ipſius B. Stephani; quàm Paſſionis cauſa, & meritum ſiue remuneratio. Solennitatum autem, & Dominicarum ſequentium ab octaua Epiphaniæ uſq; ad Septuageſimam Epiſtolæ ſunt omnes ferè B. Pauli Apoſtoli; quoniam iſto tempore Eccleſia intendit nobis manifeſtare fidem filij Dei. Quod fit melius per Epiſtolas Pauli, quam per aliorum.

Epiſtola Miſſarum Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ, quæ ſint, unde deſumptæ, & cur tali tempore frequententur. Cap. CXXXI.

Septuageſ. DIcturi modo de Epiſtolis Miſſarum, quæ celebrantur in Septuageſima, Sexageſima, & Quinquageſima, eſt primitus aduertendum,
1. Cor. 9. quod in Introitu de quo ſupra Sancta Dei Eccleſia plorare uidetur: cum
Sexageſima. inquit; Circundederunt me gemitus mortis, & ne omnino deſperet, ſolatur eam Paul. ſua Epiſtola, dicens ad eam, quod libenter ſuſcipiat
2. Cor. 11. onus pænitentiæ, quia ſuſcipiet etiam præmium. Miſſa uero Dominicæ
& 12. Sexageſimæ Epiſtola deſumpta eſt ab Apoſtolo ad Corint. quæ incipit:
Liben-

Libenter ſuffertis inſipientes, cum ſitis ipſi ſapientes. &c. In qua hortatur nos Paul. ut quæramus Dominum, & deſpiciamus, & ſuſtineamus læſores. At Miſſæ Dominicæ Quinquageſimæ Epiſtola eſt: Si linguis hominum loquar, &c quæ eſt Paul. 1. ad Corint. 13. q. d. Omnes uirtutes eo modo, quo haberi poſſunt, ſine charitate nihil ualent ad uitam æternam. In iſta autem Epiſtola ponit Paul. quindecim gradus, ex quibus peruenitur ad regnum cælorum, quos gradus percurre per temetipſum legendo. *Quinquageſima.* *1 Cor 13.*

Epiſtola Miſſæ Primæ Dominicæ Quadrageſimæ quæ ſit, & quid inſinuet. Cap. CXXXII.

MIſſa autem Primæ Dominicæ Quadrageſimæ Epiſtola eſt: Hortamur uos ne in uacuum gratiam Dei recipiatis. &c. quæ eſt Pau. 2. ad Corint. 6. per quam quidem Epiſtolam Sancta Eccleſia armat ſuos milites quatuor Cardinalib. uirtutibus. Primò, Fortitudine, cum dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, Ecce nunc dies ſalutis. Secundò, Temperantia, cum dicit, In caſtitate, in ieiunijs multis. Tertiò, Prudentia, cum dicit: In ſcientia, idest, Prudentia. Quartò, Iuſtitia, cum dicit: Per arma Iuſtitię à dextris, & à ſiniſtris. *2. Cor. 6.*

Epiſtolæ Miſſarum ſequentium Feriarum huius primæ Hebdomadæ Quadrageſimæ uſq; ad Sabbathum incluſiuè quæ ſint, & unde deſumptæ, & quid oſtendant. Cap. CXXXIII.

PReterea Miſſę huius Secūdę Hebdomadę uſque ad Sabbathum Epiſtolę ſunt. Ecce ego requiram oues meas, & uiſitabo eas, &c. & hęc eſt Secūdę Ferię quę deſumpta eſt ab Ezech. 34. in qua Sancta Dei Eccle. oſtendit ſuis filijs præmium, cum dicit; & paſcam eas. At Epiſtola Tertię Ferię eſt. Quęrite dominū dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt, &c. quę eſt Eſa. 55. qua nos docet orare, & inuitat nos ad orationem dicens: Quęrite dominum, ſcilicet, derelinquendo uitia, & peccata, quia mitis eſt dominus ad ignoſcendum. Non enim inquit, cogitationes meę cogitationes ueſtrę, &c. Ferię quartę Epiſtolæ ſūt. Dixit Dominus ad Moyſen, quę elicita eſt ab Exod. 24. in qua monemur ad ieiunium, exemplo Moyſi, & Helię, qui quadraginta diebus ieiunarunt, ut etiam diximus in elucidatione illius Hymni, qui incipit: Ex more docti myſtico, ibi Lex & Prophetę. Epiſtola uerò Secūda, quę eſt de tertio li. Reg. 19. quę incipit: Venit Elias in Berſabee. ſed quintę Ferię Epiſtola eſt. Factus eſt ſermo Domini, &c. quę eſt Ezec. 18. in qua de effectu cōfeſſionis agitur. Sextę demum Ferię Epiſtola eſt: Anima quę peccauerit ipſa morietur quę excerpta eſſe uidetur ab Ezec. in qua filij portāt, ideſt, patiūtur propter iniquitatem patris, quando ſcilicet imitantur patrem in malitia: ut apud Hiere. Legitur ibi. Patres noſtri mādu cauerunt uuam acerbā in deſerto, & dētes filiorū obſtupeſcunt, ideſt nos patimur propter hoc inquiunt Iudæi Hoc idem legitur apud Sanctiones humanas. *Ezech. 34.* *Eſai. 55.* *Exod. 24.* *3 Reg. 19.* *Ezech. 18.* *Hier. 31.* *c. niſi, de reg. iur. l. 4. q. 4. per totum.*

Miſſa Sabbathi Prima Hebdomada Quadrageſima Epiſtola, & Lectiones quæ ſint, unde excerpta, & quid ſibi uelint.
Cap. CXXXIV.

Deut. 26. Deut. 11. 2. Mach. 1. Eccleſ. 36. Daniel. 3. 1. Theſſalon. 5.

MIſſæ Sabbathi prædicti Epiſtolæ ſunt ſex. Prima eſt, Locutus eſt Moyſes ad Dominum, quæ eſt Deuteronom. 26. Secunda eſt, Dixit Moyſes filijs Iſrael; quæ eſt Deuteron. 11. Tertia eſt, Orationem faciebant Sacerdotes, quæ eſt deſumpta ex. 2. lib. Machabæorum. 1. Quarta eſt, Miſerere noſtri Deus omnium &c. quæ eſt Sapientiæ. 36. Quinta eſt Angelus Domini, quæ eſt Danielis 3. Sexta eſt, Rogamus uos &c. quæ eſt Paul. 1. ad Theſſalon. 5. de quibus omnibus uide ſuperius, de Lectionibus Sabbathi Quatuor temporum, de Aduentu.

Cur ad quinque prædictas Lectiones genua flectamus.
Cap. CXXXV.

ADuertendum eſt autem, quod ad quinque tantum prædictas Lectiones nos flectimus genua, ad hoc ut quinque ſenſus ordinandorum, id eſt, eorum, qui ſunt ordinandi, à Domino dirigantur.

Epiſtola omnium Miſſarum Secunda Dominicæ & Hebdomadæ Quadrageſimæ uſq; ad Sabbathum incluſiuè, quæ ſint, unde tranſlata, & quid ſonent. Cap. CXXXVI.

POrrò Epiſtolę Miſſarum Secundæ Hebdomadæ Quadrageſimæ ſeptem itidem ſunt. Prima eſt Dominicæ, quæ incipit: Rogamus uos, & obſecramus &c. quæ ad Theſſallon. dirigitur, in qua petimus nobis dari Secundam benedictionē. Scilicet gratiæ ſiue gratiā ad bene & beatè agendum, ut ibi. Hæc eſt uoluntas Dei, ut dignè ambulemus, ut ſciat unuſquiſq; uas ſuum poſſidere in ſanctificationem, ſcilicet; ut ſit cæleſte corpus, & cæleſtia appetat. Sed Secundæ feriæ

Daniel 9. Epiſtola eſt; Orauit Daniel Dominum, &c. quæ eſt eiuſdem Danielis 9. in qua oſtenditur quantum ualeat oratio cum ieiunio: Nam Daniel orauit pro populo ſuo, & abſtinuit à Regalib. cibis, & uſus eſt leguminibus, & exaudita eſt oratio eius. Epiſtola autem Tertiæ Feriæ eſt:

Reg. 17. Factus eſt ſermo ad Eliam, &c. quæ eximitur ex tertio Reg. lib. 17. in qua hortatur nos Sancta Dei Eccleſia, ut non ſimus multum ſolicití, dicentes: Quid manducabimus? aut quid bibemus? & hoc propter Eliam, qui paſtus eſt à Vidua ſareptana, & à Coruo, & ipſe etiam pauit uiduam, cùm dixit, Non deficiet farina hydriæ, id eſt gratia de

Heſter. 13. corde, & oleum de Lecytho, id eſt Vnctio ſpiritualis deſuper. Epiſtola uerò Quartæ Feriæ eſt, Orauit Mardochæus ad Dominum, &c. quæ eſt Heſter, in qua oſtenditur quantum oratio efficiat hominem efficacem. Quintæ etiam feriæ Epiſtola eſt, Maledictus homo qui confidit in

Hier. 17. homine, &c. quæ eſt Hier. 17. & poſt dicitur, Benedictus uir, qui cōfidit

in Domino. At Sextæ Feriæ Epiſtola eſt; Dixit Ioſeph fratribus ſuis, &c. quæ eſt Geneſ. in qua dicitur, quod prædictus Ioſeph multa paſſus eſt à fratribus; & tamen ſublimatus eſt uelint, nolint. Miſſæ uerò Sabbathi Epiſtola eſt: Dixit Rebecca filio ſuo Iacob, quæ ſimiliter eſt Geneſ. in qua habetur, quod Rebecca monuit Iacob, ut afferret patri ſuo Iſaac duos hædos: per Rebeccam gratia Dei intelligitur, quæ nos monet, & inſpirat nobis abominationem de peccato, & confeſſionem, quæ per hædos deſignantur. *Geneſ. 37. & 27.*

Epiſtolæ Miſſarum Tertiæ Dominicæ, & Tertiæ Hebdomadæ Quadrageſimæ uſq; ad ſequens Sabbathum, quæ ſint, unde deſumpta, & quid nobis indicent.
Cap. CXXXVII.

NOn eſt omittendum inſuper, quod Epiſtolæ Miſſarum Tertiæ Hebdomadæ Quadrageſimæ hæ ſint, uidelicet: Eſtote imitatores Dei. &c. quæ eſt Dominicæ prædictæ Tertiæ, & eſt Paul. ad Epheſ. 5. in qua oſtenditur qualis eſſe debeat Confeſſio: Primò enim debet eſſe in Humilitate, ſcilicet: ut humiliemus nos Deo, & ita in nouitate uitæ ambulemus. Secundò, in Perſeuerantia, ſcilicet, ut homo non redeat ad uomitum, & ut infamia peccati remoueatur, cum ſequitur: Fornicatio & immunditia non nominentur in nobis. Epiſtola Secundę Feriæ eſt. Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, &c. quæ eſt de quarto lib. Reg. c. 5. Rex enim Syriæ mittit Naaman ad Prophetam ut ſanaret eum, & præcepit ei Propheta, ut in Iordane ſe lauaret ſepties, & fieret eius caro ſicut caro pueri, & ita factum eſt. Epiſtola Tertiæ Feriæ eſt: Mulier clamabat ad Eliſeum, quæ eſt de 4. lib. Reg. in qua dicitur, quod quędam uidua cogebatur à creditoribus filios ſuos in ſeruitutem eorum dare, cum non haberet unde aliter redderet niſi parum olei, & de parte olei ſoluit debitum præcepto Heliſæi, & de reliquo oleo ipſa, & filij ſui uiuerent. Vidua eſt Eccleſia cuius ſponſus Chriſtus non eſt præſens corporaliter, ſiue uiſibiliter, quæ uenit ad Chriſtum: creditores ſunt Dæmones. Epiſtola Quartæ Ferię eſt: Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis longæuus ſuper terram: quę eſt Exo. 20 in qua ſunt inſtituta, uel diſtincta præcepta Domini: ex qua notā, quod iuſtum eſt, ut conſeruatio vitę alienæ mereatur conſeruationem uitæ propriæ. Feriæ Quintæ Epiſtola eſt: Factum eſt uerbum &c. quæ eſt Hier. 7. ubi dicitur: Bonas facite uias ueſtras, & ſtudia ueſtra. Feriæ ſextæ Epiſtola eſt: Cōuenerunt filij Iſrael aduerſus Moyſen, & Aaron; quæ eſt Numer. 20. in qua dicitur, quod Moiſes bis percuſſit petram, & fluxerunt aquæ, ut biberent homines, & iumenta. Per binam percuſſionem duo ligna crucis intellige; per Petram accipe Chriſtum, ex quo fluxerunt aquæ doctrinarum, & gratiarum, ut poſſit biberæ totum genus humanum. Epiſtola uerò Sabbathi eſt; Erat uir Daniel, quæ eſt eiuſdem Danielis, & loquitur de Suſanna, quæ ſaluata eſt per iuſtitiam.

Epheſ. 5. *4 Reg. 5.* *4. Reg.* *Exod. 20.* *Nota.* *Hier. 7.* *Num. 20.* *Daniel 13*

Epiſto-

Epiſtolæ Miſſarum quartæ Dominicę & Hebdomadæ Quadrageſimę uſque ad ſequens Sabbathum, quæ, unde, & quid ſignent. Cap. CXXXVIII.

AMplius Miſſarum Dominicæ, ideſt quartæ Hedomadæ Quadrageſimæ Epiſtolæ infraſcriptæ ſunt: Epiſtola Dominicæ eſt: Scriptum eſt quoniam Abraam duos filios habuit. &c. quæ eſt ad Galat. ubi dicitur, quod Hieruſalem liberata, eſt mater noſtra: per quæ uerba monemur, ut non timore ſeruili ſeruiamus Domino; ſed amore. Epiſtola
3. Reg. 3. ſecundæ Feriæ eſt, Venerunt duę mulieres meretrices, quæ eſt de tertio
De præſum. c. 1. lib. Reg. 3. in qua agit de iudicio Salomonis, duabus mulierib. de puero contendentibus. Mulier quæ dicit, quod diuidatur puer, eſt Synagoga, quæ diuidere conata eſt puerum Ieſum: alia mulier, quæ dicit, De-
Exod 32. tur ei infans uiuus, eſt Eccleſia. Tertiæ Feriæ Epiſtola eſt, Locutus eſt Dominus ad Moyſen, quæ eſt Exod. 32. in qua impetrauit Moyſes dimiſſionem peccati ſalua iuſtitia. Feriæ quartæ Epiſtola ſunt hæ duæ,
Ezech. 36. uidelicet, Prima, Sãctificabo nomen tuum magnum, quæ eſt Ezech. 36. in qua agitur de fide, ubi dicitur: Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo uos de uniuerſis terris, & effundam ſuper uos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus ueſtris, & dabo uobis
Eſai. 1. cor nouũ. In ſecunda Lectione quæ eſt; Lauamini, & mundi eſtote, &c. quæ eſt Eſa. 1. agitur de moribus, ubi dicit: Quieſcite peruerſè agere, & diſcite bene facere; & poſtea concludit, Venite & arguite me, dicit Dominus, q. d. ſi hoc feceritis, & uos non remunerabo, iure me tanquam iniuſtum redarguere poteſtis. Lauamini igitur per baptiſmum: mundi eſtote per pœnitentiam. Et iſtæ duæ Epiſtolæ diriguntur ad Cathecumenos, ſiue Baptizandos, qui hodie adducuntur ad Eccleſiam; & ideo in prædictis Lectionibus de fide, & moribus agitur. Quintæ Feriæ
4. Reg 4. Epiſtola eſt: Venit mulier Sunamitis; quæ eſt 4. lib. Reg. 4. & eſt de reſuſcitatione filij mulieris Sunamitis, quam reſuſcitauit Heliſæus, & incuruauit ſe ſuper puerum, & pueri qualitati ſe conformauit. Puer uerò ſeptem oſcitationes emiſit, & eſt reſuſcitatus. Sunamitis interpretatur captiua: filius eius genus humanum, quod dicitur puer propter paruitatem ſenſus. Heliſæus, i. Chriſtus, inclinauit ſe ſuper hunc puerum,
Nota. i. exinaniens ſe, factus eſt ei ſimilis, & reſuſcitatus eſt. Septẽ oſcitationes ſunt, fides, timor, dolor de peccatis, propoſitum confitendi, propoſitũ ſatisfaciendi, propoſitum de cætero non peccandi ſeptima oſcitatio eſt ſpes; quia omnia cum ſpe uitæ & gloriæ homo facere debet. Sextæ Fe-
3. Reg 17. riæ Epiſtola eſt; Aegrotauit filius mulieris matrisfamiliàs, quæ eſt de tertio lib. Reg. 17. in qua ponitur reſuſcitatio filij uiduæ ab Helia. Sabbathi uerò Epiſtola eſt: In tempore placito exaudiui te, quæ eſt Eſai. 49.
Eſai 49. In qua oſtenditur largitas, uel charitas Dei erga nos, ibi, nempè: Nunquid obliuiſcetur mulier infantem ſuum.

Epiſtolæ Miſſarum quintæ Dominicæ, ac Hebdomadæ Quadrageſimæ vſque ad Sabbathum ſequens incluſiuè, quæ ſint, vnde excerptæ, & quid innuant. Cap. CXXXIX.

HVius autem Dominicæ quintæ, quæ dicitur Dominica Paſſionis, Epiſtola eſt hæc, ſcilicet: Chriſtus exiſtens Pontifex futurorũ bonorum, per amplius & perfectius Tabernaculum. &c. quæ eſt Paul. ad Hebr. in qua oſtendit ipſe efficaciam Paſſionis Chriſti. Per Paſſionem enim eius ad æterna ducimur Tabernacula. Feriæ autem Secundæ Epiſtola eſt: Factum eſt verbum Domini ad Ionam, quæ eſt eiuſdem Ionæ Prophetæ; in qua inuitamur ad ieiunium, per exemplum Niniuitarũ, qui ſolius Ionæ vnica prædicatione ieiunium indixerunt etiam iumentis, vt liberarentur à temporali ſubuerſione: Quanto magis nos debemus pœnitentiam ſuſcipere ad uocem veri Ionæ, ſcilicet Chriſti, vt à ſubuerſione ſpirituali liberemur. Sed Feriæ tertiæ Epiſtola eſt: Congregati ſunt Babilonij; quæ eſt Daniel. 14. in qua oſtenditur effectus patientiæ: quia in ea habetur, quomodo Babylonij Danielem in lacum Leonum immiſerunt, nec tetigerunt eum, & miſſus ei cibus à Domino per Abacuch: & ſignificat hoc, quod per patientiam liberat nos Dominus à ſpiritibus Babylonis. Quartæ verò Feriæ Epiſtola eſt, Locutus eſt Dominus ad Moyſen, &c. quæ eſt lib. Leuit. 19. ubi enumerantur præcepta Domini data filijs Iſrael. Quintæ autem Feriæ Epiſtola eſt: Orauit Daniel Dominum. &c. quæ eſt Daniel. 3. In qua filij Iſrael, qui erant in Babylonia dicebant. Quia peccauimus, & non eſt nobis Sacrificium, ſic & nos poſſumus dicere quando ſumus in peccato; non eſt Sacrificium: ſed in ſpiritu humilitatis, & in animo contrito ſuſcipiamur à te Domine. Sextæ Feriæ Epiſtola eſt: Domine omnes qui te derelinquunt. &c. quæ eſt Hierem 17. in qua ipſe petit ſuam liberationem, & inimicorum confuſionem. Sed Sabbathi Epiſtola eſt: Dixerunt impij Iudæi ad inuicem. &c. quę eſt Hierem. In qua prędictorum Iudęorum ſunt malę cogitationes, quę preceſſerunt Paſſionem. Dicebant enim Venite cogitemus contra iuſtum cogitationes, & poſteà percutiamus eum lingua. Tales enim non habent Sabbathũ quia non eſt pax impijs, dicit Dominus.

Heb. 9. *Ionæ 4.* *Dani. 14.* *Leuit. 19.* *Dan. 3.* *Hier. 17.*

Epiſtolæ Miſſarum Sextæ Dominicæ & eiuſdem Hebdomadę Quadrageſimæ uſque ad ſequens Sabbathum; quæ ſint, & ex quibus autoribus deſumptę, & quid illarum quęlibet demonſtret. Cap. CXL.

DOminicæ verò Sextæ in Ramis Palmarum, Epiſtola eſt: Hoc enim ſentite in uobis. &c. quæ eſt Paul. ad Philip. In qua oſtenditur Paſſio, & Paſſionis fructus. Dicit ergo: Hoc ſentite in uobis, quod & in Chriſto Ieſu, ideſt, Imitamini ipſum, vt ſicut ipſe habuit charitatem, ita & uos eandem habeatis qua patiamini omnia tormenta tẽporalia ut habeatis humilitatẽ, (quæ in Chriſto maximè fuit) mãſuetudinem,

Philip. 2. *Nota.*

tudinẽ, & patientiam, & intellectum realem, ut ſentiatis. Secũdæ Feriæ
Eſai. 10. Epiſtola eſt: Dñs Deus aperuit mihi aurẽ, q̃ eſt Eſai. 10. in qua oſtenditur principalis cauſa Paſſionis Domini. Tertiæ uerò Feriæ Epiſtola eſt:
Hier. 11. Domine demõſtra mihi &c. quæ eſt Hier. 11. in qua habentur uerba hæc Iudæorum de Crucifixione Chriſti. Mittamus lignum in panem eius,
Lib 12. quod tantundem eſt, ſecundum Grego. Magnum, Dominico corpori
Moral c. 7. crucem adhibeamus, & deſtruamus ipſum, & doctrinam eius. De iſto
Author alibi. pane uide, quæ dixi ſuper Hymnum qui incipit Pange lingua glorioſi, prælium certaminis. Quartæ etiam Feriæ Epiſtolæ, ſiue Lectiones ſunt:
Eſai. 63. & 62. Dicite Filiæ Syon: Altera eſt Domine quis credidit auditui tuo? Prima eſt Eſaiæ Prophetæ 63. ſecunda ibidem eiuſdem 62. In prima habetur de mercede, ibi, népe; Ecce merces eius cum eo; ſequitur; Quis eſt iſte, qui uenit de Edon, tinctis ueſtibus, ideſt, membris corporis, quæ ſunt ueſtimenta diuinitatis ſanguinis purpura tincta de Boſſa, ideſt, de inferno. In ſecũda Epiſtola dicitur quod Chriſto tempore ſuæ paſſionis non erat ſpecies ei, neque decor, & neque ei erat aſpectus. Vnde de eo dicit
Lib. 19 Moral. 5. B. Greg. Granum, quia uidimus eum, & non erat aſpectus: arbor autem, quia ſpecioſus forma præ filijs hominum.

Epiſtola quinta Feria in Cœna Domini, & Lectiones Sanctæ diei Paraſceues, & Sabbathi Sancti, quæ ſint, ex quibus deſumpta, & quid illæ omnes nobis innuant. Cap. CXLI.

1. Cor. 11. MIſtæ Feriæ quintæ in Cœna Domini Epiſtola eſt: Conuenientibus nobis in unum. &c. quæ eſt Paul. ad Corin. 11. quæ modũ ſumendi Cœnam Domini, & Sacram Euchariſtiam narrat. Sed Lectiones
Oſea 6. Feriæ Sextæ in Paraſceue ſunt duæ; Prima incipit: In tribulatione ſua mane conſurgent ad me; quæ eſt Oſeæ, 6. Altera incipit: Dixit Domi-
Nota. nus ad Moyſen, & Aaron. Duæ autem tantum leguntur Lectiones, quia pro duobus populis Chriſtus paſſus eſt, Hebræo uidelicet, & Gentili, Vel pro ſalute animæ & carnis. Lectiones item iſtæ leguntur ſine titulis, quoniam tunc amiſimus Chriſtum caput, qui nos illuminat, ſicut tituli illuminant Libros. Ab ipſis Lectionibus ideo hoc Paraſceues Officiũ incipit, quoniam in primitiua Eccleſia omnis Miſſa ſic inchoabatur, & hoc hodie fit ſpecialiter, quia Paſſio Domini hodie celebrata eſt, cuius in memoriam Miſſa cantatur. Sabbathi item Sancti Epiſtolæ, ſiue Lectiones ſunt duodecim, ad honorem duodecim Apoſtolorum, in quibus poſt Chriſtum omnis doctrina (per quam Lectiones deſignantur) Chriſtianitatis proceſſit, a qua Cathecumeni illuminantur. Prædictæ autem Lectiones carent titulo, quia Chriſtus caput noſtrum non-
Geneſ. 1. dum redditum eſt nobis. Itaque prima Lectio ſic incipit: In principio creauit Deus cælum, & terram, quæ eſt Geneſ. 1. in qua habetur, quod homo ad imaginem Dei factus eſt. Sed hæc imago pene amiſſa per peccatum, reſtauratur per Baptiſmum: unde ſequitur ſecunda Lectio, quæ
Geneſ. 5. & 6. incipit: Noe uerò cum eſſet, &c. quæ eſt Geneſ. 5. & 6. in qua oſtenditur, quod omnes periſerũt in Diluuio exceptis illis qui in Arca ſaluati ſunt.

Diluuium

Diluuium eſt Baptiſmus: Arca eſt Eccleſia. omnes enim qui extra Eccleſiam Baptizantur, pereunt. Tertia Lectio eſt; Tentauit Deus Abraam, quæ eſt Geneſ. 22. in qua Iſaac legitur a patre oblatus, & Aries pro eo immolatus, & ita filius Dei pro nobis oblatus eſt. Quarta Lectio eſt, Factum eſt in Vigilia, quæ eſt Exod. 14. quam ſequitur Canticum ſimiliter de Exod. quod eſt Canticum Victoriæ; nam in eo dicitur & filij Iſrael uiderunt Aegyptios mortuos ſuper littus maris. Quinta eſt: Hæc eſt hæreditas ſeruorum, quæ eſt Eſai. 55. in qua agitur de Baptiſmo: Sitientes, venite ad aquas. Sexta Lectio eſt: Audi Iſrael mandata uitæ, quę eſt Baruch. 3. in qua de Chriſti Reſurrectione agitur. Septima eſt; Facta eſt ſuper me manus Domini; quæ eſt Ezech 37. qua agitur de generali Reſurrectione. Octaua eſt: Apprehendent ſeptem mulieres uirum unum; quæ eſt Eſai. 4. Nona eſt, Dixit Dominus ad Moyſen, quæ eſt Exo. in qua ſub figura agni immolati Chriſti Paſſio pro nobis immolati exprimitur. Decima eſt: Factum eſt uerbum Domini: quæ eſt Ionę, 3. in qua ſub figura Ionę in mare proiecti, & à Cœto abſorpti, & deuorati, & tertia die euomiti, ſignificantur Paſſio, Sepultura, & Reſurrectio Chriſti. Vndecima eſt: Scripſit Moyſes Canticum; quæ eſt Deut. 31. in qua promittuntur pręmia renatis. Duodecima Lectio eſt: Nabuchodonoſor fecit ſtatuam auream; quæ eſt Daniel. in qua figuratè oſtenditur, quod ſicut Angelus in camino ignis flammam extinxit, ita Spiritusſanctus per Baptiſmum flammam peccati extinguit.

Geneſ. 22. *Exod. 14.* *Eſai. 55.* *Baruch. 3.* *Ezech. 37.* *Eſai. 4.* *Ione 3.* *Deuteron. 31.* *Dani. 3.*

Cur ad orationem, quæ poſt hanc Lectionem ſequitur, non dicatur, Flectamus genua, ut dictum eſt in antecedentibus. Cap. CXLII.

AD orationem autem, quæ poſt hanc ultimam Lectionem ſequitur, non dicimus; Flectamus genua, in deteſtationem eius quod Nabuchodonoſor Rex in contemptum Dei coegit populum genua flectere ante prædictam auream ſtatuam, quam erexerat.

Miſſæ Paſchatis Epiſtola, eiuſque breuis expoſitio. Cap. CXLIII.

EPiſtola uerò Sancti diei Paſchatis eſt: Expurgate uetus fermentum, ut ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis Azimi: quæ eſt Paul. 1. ad Cor. 5. Expurgate ergo, id eſt, Abijcite uetuſtatem à uobis, ut de uitijs ad uirtutem, & de uirtute in uirtutem tranſeatis. ſicut eſtis Azimi; ſcilicet, per Baptiſmum: ſed quare? quia Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: quaſi diceret, Coctus eſt agnus, & paratus. Itaque epulemur. Chriſtus autem eſt Paſcha noſtrum, id eſt Agnus Paſchalis. Quoniam uerò ſequẽtes Epiſtolę uſque ad finem anni aut ſunt de Actibus Apoſtolorum, aut de Apocalypſi, aut de ipſis Apoſtolis, & ſic de Nouo Teſtamento, ideo non amplius de Chriſti Aduentu, Natiuitate, & Paſſione, ut tractauerunt præcedentes Veteris Teſtamenti: ſed de eius Reſurrectione, Aſcenſione, & Spiritusſancti immiſſione omnes agunt. Proinde circa earundem uſum, & frequentationem non me extendo: ſatis enim per ſeipſæ frequentes Epiſtolæ, hoc quod diximus oſten-

1. Cor. 5. *Epilogus.*

oſtendunt. Verum quoniam poſt lectam Epiſtolam ſolent Subdiaconi quandam Sacerdoti exhibere Reuerentiam, propterea aliquid de ipſa quoque differamus.

Subdiaconus poſt lectam Epiſtolam cur faciat Reuerentiam Sacerdoti. Cap. CXLIIII.

Innoc lib. 3. c. 34. Matth. 11. LECTA verò Epiſtola Subdiaconus cum Acolytho ad Sacerdotem ipſe pergit, cui Reuerentiam exhibet. Illud quidem inſinuans quod Matthæus ſcriptum reliquit, videlicet, quod Ioãnes cum audiſſet in uinculis opera Chriſti, miſit duos ex Diſcipulis ſuis non credentes Chriſtum eſſe Meſſiam, ut interrogarent illum. Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Et reſpondens Ieſus ait illis: Euntes renunciate Ioanni, quæ uidiſtis, & audiſtis, cæci uident, claudi ambulant, &c.

Subdiaconus cur lecta Epiſtola deoſculetur Pedes Pontificis. Cap. CXLV.

Durand. li. 4. cap. 17. Luc. 3. QVia uerò illi qui miſſi ſunt à Ioanne, ut interrogarent Chriſtum, per uiſa miracula cognouerunt Chriſtum hunc eſſe, de quo eorum Magiſter prædixerat: Qui poſt me venit, ante me factus eſt, cuius non ſum dignus ſoluere calciamenta: ideo pronus ad pedes calciamenta Romani Pontificis Subdiaconus oſculatur.

Subdiaconus cur lecta Epiſtola manus Sacerdotis oſculetur. Cap. CXLVI.

Pſal. 117. PRæterea quia dextera Domini fecit uirtutem, hinc eſt, quod Subdiaconus oſculetur dexteram Sacerdotis. Sequitur modò ut aliqua ſubijciamus de ſeſſione Sacerdotis in Miſſa.

Sacerdos in Miſſa, quare ſedeat. Cap. CXLVII.

Durand. ibidem. ESt etiam aduertendum, quod celebrans Sacerdos ſolenniter, ſedet, cuius quidem ſeſſio Chriſti Seſſionem poſt Aſcenſionem ad dexteram Patris ſignificat: ſedes quippe victoris eſt; vnde Seſſio Sacerdotis Chriſti Victoriam deſignat.

Miniſtrorum Seſſio quid deſignet. Cap. CXLVIII.

Matth. 19. Luc. 19. SEd Miniſtrorum Seſſio ſignificat Seſſionem ipſorum, quibus dicitur; Sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Iſrael. Cæterum nunc tranſeamus ad Graduale; de quo dicamus breuiter quicquid neceſſariò videtur eſſe dicendum.

Graduale cur dicatur poſt Epiſtolam. Cap. CXLIX.

POſt Epiſtolam cantatur Graduale,ſeu Reſponſorium, quod pertinet ad opera Actiuæ uitæ:ut notetur, nos operibus reſpondere eis,quæ in Lectione audiuimus, ſcilicet,Prædicatione. Hæc Durand. Vel dicitur Graduale, ſeu Reſponſorium poſt Epiſtolam; quia Ioannes Prædicabat Pęnitentiam,dicens:Pęnitentiam agite, appropinquabit regnum Cęlorum.Et iterum;Facite fructus dignos Pęnitentiæ; meritò poſt Epiſtolã Graduale ſequit',quod Pænitẽtiæ lamẽtũ inſinuat. *Durand. lib 4.c. 19*

Graduale cur quinquaginta diebus poſt Paſcha non cantetur. quidq́; illud inſinuet. Cap. CL.

SEd Rupert. Abbas differens de cauſa cur Graduale quinquaginta diebus poſt Paſcha non cantetur, & quid illud ſignificet,ait:Graduale ad Pænitentiæ reſpicit lamentum, cantus aſper, & grauis, adeo ut illud excellẽtibus efferre uocibus,nec uſus,nec decus ſit;ſignificat enim non iam Requiem remuneratorum; ſed Laborem operantium; propter quod diebus poſt Pentecoſtem de Officio tollitur;quia uidelicet dies illi futurum in regno Dei fælicem Eccleſiæ Sanctæ ſtatũ ſignificant,quando iã area Chriſti uentilabro(qđ eſt in manu eius)purgata erit,nullumq́; ex reſiduis granis iam timebit,quod ab horreo Dominico debeat in ignem inextinguibilem proijci. *Lib.1.c.34*

Graduale unde dicatur. Cap. CLI.

DIcitur autem Graduale,uel Gradale,à Gradibus,ſcilicet humilitatis:ſignificans aſcenſus noſtros de uirtute in uirtutẽ;& ſignificat, ſecũdum Nicolaum de Ploue,Conuerſionẽ fidelium ad Pænitentiam. *Nicol in 2. part. Miſſ.*

Graduale ſecundum Rupert.unde dicatur. Cap. CLII.

DIcitur autem Graduale ſecundum Rupert.à Gradibus humilitatis, ut pote illi conueniens,qui nec dum aſcendit de uirtute in uirtutem, ſed in conualle plorationis poſitus: iam tamen Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit. *Rupert. Lib. 1. c.34.*

Verſus poſt Graduale quid ſignificet. Cap. CLIII.

POſt quam autem Graduale dictum'eſt, ſequitur Reſponſorium dicendum, ſiue Verſus, qui Epiſtolæ correſpondere debet, ut ſi in Epiſtola agatur de gaudio', in Verſu ſimiliter: ſi ibi de triſtitia, & hic ſimiliter; ne poſſit nobis improperari, quod Dominus dicit; Cantauimus uobis, & non ſaltaſtis: Lamentauimus, & non ploraſtis. Vnde Apoſtolus,Gaudete cum gaudentibus, *Luc.18.* *Rom.12.*

& flete cum flentibus. & iſte Verſus ſignificat ſecundum Nicolaum, de Plouc, quod nullus veram Pœnitentiam facit, niſi plenè conuerſus ſit ad Deum.

Verſus cur ſic vocetur. Cap. CLIV.

Durãd. li. 4. cap. 19. VErſus autem ſic vocatur, quoniam de eo fit reuerſio ad ipſum Graduale, quod notat Duran. lib. 4. cap. 19. Dicendum eſt modo aliquid de hac dictione, Alleluia, quia ſequitur poſt Verſum.

Cur poſt Graduale ſequatur Alleluia. Cap. CLV.

Matt. 5. Apocalypſ. 19. QVòniam autem poſt Luctum ſequitur Conſolatio: nam Beati qui Lugent, quoniam ipſi Conſolabuntur: ideo poſt Graduale cantatur, Alleluia, quod eſt Lætitiæ Canticum, & auditum ab Angelis decantari, vt legitur in Apocalypſi. Eſt autem Alleluia Laus Angelica, ſententia quidem breuis, magnum continens iubilum, ſiue inuitans ad iubilum.

Alleluia, quod verbum ſit. Cap. CLVI.

EST autem Alleluia Hebraicum nomen, vocabulum ſi quidem ſignificans potius, quàm exprimens ineffabile gaudium in hac vita peregrinantium, gaudium videlicet Angelorum, & hominum in æterna fœlicitate lætantium, quod nec oculus vidit, nec in cor hominis aſcendit. Ranfoldus tamen multò plures adducit expoſitiones ſuper hoc nomine Alleluia, dicens, Alleluia eſt dictio Hebraica, compoſita ex Allelu, triſyllaba, & ia monoſyllaba: & Prima dictio ſignificat Laudate, Secunda verò ſignificat Dominum, & hoc ſibi vult, ideſt, Laudate Dominum. Innoc. tamen vult, quod Alleluia ſignificet, Laudate pueri Dominum, ideſt, Laudate ſerui Dominum. At ſanctus Auguſt. tenet, quod Alleluia ſignificet, ideſt, ſaluum me fac. Hieronymus eſt huius opinionis, quod Alleluia ſignificet Cantate Laudem ad Dominum.

Ranfold. S. Auguſt. S. Hier.

Quibus temporibus dicatur Alleluia. Cap. CLVII.

ET quoniam Alleluia futuræ beatitudinis, quaſi proprium eſt vocabulum; meritò magis tempore Paſchali frequentatur; quo Chriſtus reſurgens, eiuſdẽ benedictionis ſpem nobis tribuit. De hac dictione Alleluia, vide multo plura in libello meo, quem feci, in quo ſcripſi tercentum quæſtiones in Diuinum Officium Tract. 2. q. 13.

Author alibi.

Tractus quo tempore frequentetur. Cap. CLVIII.

SCiendum nobis eſt, quod Tractus in Miſſis tunc dicitur, ſcilicet à Dominica Septuageſimæ vſquè ad Vigiliam Paſchæ, ſcilicet, in diebus,

bus,& Officijs luctus. Et hoc quando tunc non canitur carmen lętitiæ loco Alleluia,quod ſignificat exſultationem habitam de ſpe æternorũ, dicitur Tractus.

Tractus vnde dicatur. *Cap. CLIX.*

DIcitur autem Tractus à trahendo,quia per tractum, & cum aſperitate vocum,& prolixitate verborum canitur,eo quod miſeriam, & laborem præſentis incolatus inſinuat. De quo Pſalmographus ait: Hei mihi,quia incolatus meus prolongatus eſt. *Innoc. lib. 3. c. 32.* *Pſal. 119.*

Tractus quid repræſentent. *Cap. CLX.*

IN Tractibus enim repræſentatur longa Sanctorum Patrum expectatio,& Iudæorum captiuorum mæror,& afflictio, qui tempore Babylonicæ Captiuitatis ſedentes ſuper flumina Babylonis, & flentes in ſalicibus ſua organa ſuſpenderunt:quod tempus repræſentat Eccleſia in Septuageſima,cantica lætitiæ ſubticendo, & Tractus dicendo. Sed quoniam poſt Tractum ſolet aliquando, præſertim in Quadrageſima Sacerdos celebrans genua flectere, potiſſimum in illo Verſu, qui incipit:Adiuua nos, ideo de tali genuflexione dicere etiam opere pretium erit. *Pſal. 136.*

Cur inclinet ſe Sacerdos celebrans poſt Tractum, dum dicit Verſum: Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. *Cap. CLXI.*

DVm autem Sacerdos celebrans poſt dictum Tractum incipit Verſum illum: Adiuua nos Deus ſalutaris noſter:ſe inclinat, & humiliat: quoniam Oratio;quæ facienda eſt cum ieiunio,ad malignum ſpiritum eijciendum,tunc demum valet,ſi cum humilitate fiat. Vel dic ſecundum D.Baſilium magnum,dum de Spirituſancto verba facit;quod ideo genua flectimus,& rurſum erigimur, quoniam ob peccatum in terram delapſi ſumus,& per humanitatem eius,qui creauit nos, in cœlum reuocati ſumus.Nunc ad Proſam,ſeu Sequentiam tranſeamus. *Baſil. Mag. c. 27. li. De Spiritu ſancto.*

Proſa, ſiue Sequentia quid, & quidnam notet. *Cap. CLXII.*

QVoniam autem aliquando in Miſſis,præſertim diei Reſurrectionis Dominicæ, Pentecoſtes, ac Sacratiſſimi Corporis Chriſti ſolet poſt Graduale ſequi Proſa,ſeu Sequentia,propterea quid ſit, & quidnã ea denotet dicendum fore exiſtimaui:Et quidem poſt Graduale,& Alleluia,Proſa,ſeu Sequentia dicitur(quod eſt ſimiliter Canticum exſultationis)ad notandum geminam glorificationis ſtolam, quãm Sancti accipient.Et aduerte,quod ſecũdum Durand. Nocherius Abbas Sancti Galli in Teutonia, Primò compoſuit Sequentias. Nicolaus Papa ad Miſſas *Duran. li. 4. c. 22.*

...ue ma-ria. Alma redēptoris. Salue regi-na. quis cō poſuerit. Miſſas eas cantari conceſſit. Sed Hermannus Theutonicus compoſuit Sequentias illas: Rex omnipotens & Sanctiſpiritus: & Aue Maria gratia: & Antiphonam, Alma Redemptoris mater. Petrus verò Compoſtellanus Epiſcopus fecit illam: Salue Regina miſericordiæ, uita dulcedo. Quidam verò Rex Franciæ compoſuit Sequentiam illam. Veni Sancte Spiritus.

Proſa, & Sequentia quidnam ſint. Cap. CLXIII.

EST autem aduertendum quod Proſa eſt producta ratio à lege metri reſoluta; ſic dicta ex eo; quod ſit profuſa: Sequentia dicta eſt, quia pneuma iubili ſequitur.

Sacerdos celebrans cur mutet locum in Altari. Cap. CLXIV.

Innoc. lib. 3. c. 31. Matth. 9. POſt dictam ergo Sequentiam, ſurgens Sacerdos, & ad ſiniſtram Altaris partem accedens, pronunciat Euangelium, ſignificans, quod Chriſtus non uenit uocare Iuſtos, ſed Peccatores: iuxta quod ipſe in Euangelio dixit: Quia non indigent, qui ſani ſunt Medico, ſed qui male habent. Per Dexteram enim Iuſti, per Siniſtram autem Peccatores ſignificantur. Propter quod Dominus in Iudicio ſtatuet quidem Oues à Dextris, Hędos verò à Siniſtris.

Alia ratio quænam ſit, cur Sacerdos mutet locum dicturus Euangelium. Cap. CLXV.

Durand. lib. 4. c. 23. QVidam verò dixerunt, quod ideo Sacerdos in principio Miſſæ conſiſtit ad Dexteram; cum verò pronunciat Euangelium conuertitur ad Siniſtram; Et circa finem Miſſæ iterum redit ad Dexteram; quoniã cultus Dei primò fuit in Populo Iudæo, & Iudæa tunc erat in Dextera: *Nota.* Deinde Iudæis non credentibus, & verbum Dei tãquam indignis reſpuentibus; cultus Dei trãſiuit ad Gentes, ad quas Apoſtoli tranſierunt: *Act. 13.* Tunc enim conſtanter Paulus, & Barnabas, inquit Lucas, dixerũt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; ſed quoniam repuliſtis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad Gentes; & tunc Iudea fuit in Siniſtra parte: Et circa finem reuertetur iterũ ad Iudæos ad Prædicationem Enoch, & Heliæ, qui conuertent corda *Luc. 1.* patrum in filios. Nunc de Euangelio tractemus.

Sacerdos dicturus Euangelium, cur populum prius ſalutet. Cap. CLXVI.

SAcerdos itaquè dicturus Euangelium, prius populum ipſe ſalutat, vt illum ad audiendum verbum Dei attentum reddat: dicens, Dominus vobiſcum, oſtendens etiam per hoc ſe orare, vt Dominus ſit

cum

cum eis,& obſeruans quod Dominus iuſſit: In quamcunque domum intraueritis,primum dicite:Pax huic domui. Deinde populus Reſpondet,& cum ſpiritu tuo, ideſt ſicut tecum eſt Deus ad docendum uerbū Dei;ita nobiſcum ſit ad audiēdum. Hæc Nicolaus de Ploue in 2. parte. *Luc. 10.* *Nicol.*

Quænam ſit Gabrielis opinio circa ſalutationem populi ante Euangelium. Cap. CLXVII.

SAlutatur populus inquit Gabriel, per Dominus uobiſcum. Primò poſt Introitum ante Orationem,ut cum eis ſit Dn̄s ad deſiderij Aduentus Chriſti completionem.Secundò,ante Euangelium, ut cum eis ſit Dominus ad ſalutaris inſtructionis perfectionem. *Gab. in 2. par. Miſſ.*

Euangelium quid ſit,& unde dicatur. Cap. CLXVIII.

EVangelium ſecundum omnium ferè Theologorum cateruam, eſt Chriſti, & Apoſtolorum Prædicatio, nunciat quidem uitam poſt mortem,requiem poſt laborem,& regnum poſt ſeruitium. Vel Euangelium eſt diuinæ deitatis per Sanctos Euangeliſtas conſcripta editio. & dicitur ab eu,quod eſt bonum, & Angelo renunciatio, quaſi bona de ſurſum nunciatio. *Lactan.* *Ranfold.*

Sacerdos celebrans dicturus Euangelium,cur ſubijciat Sequentia Sancti Euange lij. Cap. CLXIX.

SAcerdos autem, ſtatim poſt quam ſibi Reſponſum eſt: Et cum ſpiritu tuo; ut cunctos reddat dociles, ac beneuolos, ſecundum Dur. & Rupert. ad audiendum Verbum Euangelij, ideſt, bonum nuncium, nunciantem regnum Dei, ſubdit: Sequentia Sancti Euangelij, thurificans librum,& ſignans ſe ſigno crucis,q.d.Hic eſt liber, ſeu Euāgelium Dei. Hic eſt Liber Crucifixi, quem prædico. Hic liber pacifici, per quem reconciliationem accipimus.Per incenſi autem fumum bonæ prædicationis opinio intelligitur. *Dur.lib.4. c.24.* *Rupert.lib. 1. c.36.*

Cur Sacerdos initio Euangelij ſe Signo Crucis muniat. Cap. CLXX.

DEinde ſacerdos iamiam Euangelium dicturus, ſe in fronte,ore pariter, & in pectore ſignat, ſeu in corde; ne Diabolus, qui bonis operibus inſidiatur,tollat ei per erubeſcentiam deuotionem de corde, uel ſermonem de ore,ac ſi dicat. Ego Chriſti Crucem non erubeſco, ſed eam ore prędico,& corde credo:quia corde creditur ad Iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad Salutem. *Durand.* *Rom. 1.* *1.Cor.1.*

Sacerdoti dicenti Sequentia Sancti Euangelij, cur Reſpondeamus, Gloria tibi Domine. Cap. CLXXI.

Li. 5. c. 35. De Diuin. Offic. SAnè ſecundum Rupert. Abb. Sacerdoti dicenti Sequentia Sancti Euangelij, Reſpondemus, Gloria tibi Domine, glorificantes Dominum quod miſit nobis uerbum ſalutis, iuxta illud quod in Actibus Apoſtolorum legimus. Et glorificauerunt Dominum, dicentes; Ergo & gentibus pœnitentiam ad uitam dedit.

Verba illa, In illo tempore, uti intelligantur. Cap. CLXXII.

POrrò uerba illa, ſcilicet; In illo tempore, ante Euangelium prolata, hunc habent ſenſum: In illo tempore, ſcilicet, Gratiæ, de quo dicit Apoſtolus; Ecce nunc tempus acceptabile; & de pœnit. d. 1. Ecce.

De pœnit. diſt. 1. c. Ecce.

Quibus Euangelijs non præponatur: In illo tempore, & cur ſic. Cap. CLXXIII.

Dur. lib. 4. c. 24. Luc. 3. SEd in nonnullis Euangelijs accidit, quod non dicimus: In illo tempore, ob id, quod ex eorum uerbis certum eſt de tempore: & tunc incipiunt per aliquam determinationem Regiæ, uel alterius poteſtatis: ut illud: Anno quintodecimo Tyberij: uel incipiunt per ſimplicē rei geſtæ narrationem, certum tempus determinantem, ut illud: Cum eſſet deſponſata, & illud. Cum autem eſſet annorum duodecim, & illud. Poſt quam impleti ſunt dies, & illud, Eliſabeth, impletum eſt tempus, & huiuſmodi. Finito itaque Euangelio, Sacerdos illud deoſculatur, ſignificans Euangelium eſſe Legem amoris, & charitatis, quæ amore, charitateq; prædicari debet, ut Deo animæ acquirantur.

Matt. 11. Nota.

Diaconus dicturus Euangelium, cur petat benedictionem. Cap. CLXXIIII.

DIaconus autem lecturus Euangelium, ideo petit benedictionē, quia nullus debet pdicare niſi mittatur, iuxta illud: Quōo prędicabūt, niſi mittantur? Hoc autē dicit Inn. in duobus locis, uidelicet, in lib. 2. quem de Myſt. Miſſ. fecit, c. 38. & in c. cum ex iniuncto, extra, de hæret. Vide etiam Libellum meum trecentum quæſt. Tract. 2. quæſt. 37.

Rom 12. Lib. 2. c. 39 & de hær. c. cum ex iniuncto.

Cur Diacono, & non Subdiacono benedicitur. Cap. CLXXV.

SAcerdos ergo uiſibiliter benedicit Diacono, qui lecturus eſt Euangelium quod non fecerat Subdiacono lecturo Epiſtolam; quia ſecundum præfatum Innoc. Chriſtus uiſibilis manens, Legē, & Prophetas, quæ per Epiſtolam figurantur, inuiſibiliter miſit, ſed poſtquā in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus Apoſtolos, & Euangeliſtas

Inn. lib. 2. c. 38.

geliſtas uiſibiliter miſit, & docuit. Euntes inquiens, Prædicate dicentes, Appropinquauit regnum cœlorum. Et mittit Sacerdos Diaconum, ſecundum Durand. ad legendum Euangelium: ad notandum quod Chriſtus miſit Apoſtolos ad prædicandum Regnum Dei. *Matt. ... Li.4.c.24.*

Diaconus cur præmittat ante Euangelium Thuribulum cum incenſo. Cap. CLXXVI.

PRæmittit etiam Diaconus ante Euangelium Thuribulum cum incenſo, eo quia Chriſti opera præceſſerunt eius doctrinam: iuxta illud Luc. Cœpit Ieſus facere, & docere Hæc Durand. Thuribulum autem cum Thure ſignificat Orationem cum deuotione, quàm tunc maximè debent habere fideles in audiendo diuinum Sermonem. Rurſus Diaconus ideo præmittit Thuribulum, quia Prædicator debet odorem bonæ opinionis ex ſe mittere; iuxta illud Apoſtoli: Chriſti bonus odor ſimus in omni loco, nam cuius uita, inquit Pontifex deſpicitur, reſtat ut eius Prędicatio contemnatur. Tertio Thuribulum pręcedit Diaconum, ut eius oratio ſicut incenſum in conſpectu Domini dirigatur. *Notent hic Prædicatores. 2. Cor. 2.*

Acolythi cum Thuribulo, & incenſo cur pręcedant Diaconum dicturum Euangelium. Cap. CLXXVII.

ANte Thuribulum uerò pręmittit Diaconus duos Ceroferarios cum faculis accenſis. Primò, quia debet deſiderium, & gaudiũ auditorum accendere, quatenus & libenter audiant, & gratanter obediãt. Secũdo Sacerdos uel Epiſcopus pręmittit ante Diaconum duos Acolythos portãtes Cereos & Incenſum, ad notandũ, quod Chriſtus præmittebat binos ante faciem ſuam in omnem Ciuitatem, & locum quo erat uenturus, pręferentes coruſcationes miraculorum, & odorem uirtutum. *Luc. 6.*

Subdiaconus dicto Euangelio cur ad Sacerdotem celebrantem portet Librum Euangelij apertum. Cap. CLXXVIII.

HOc quoque minimè omittendum eſſe uidetur, uidelicet, quod dicit Dñs Rupert. ait namq; ipſe Interim dum Subdiaconus apertũ circumfert Euangelij Librũ, quem ad Introitum portauerat clauſum: quia poſt Prædicationem Chriſti cępit Lex credentibus quam antea geſtabant clauſam, apertam oſtendere fidem Euangelicam. *Rupert. lib. 1. c. 1.*

Sacerdos cur thurificet dicto Euangelio. Cap. CLXXIX.

CVm iam à Subdiacono ad Sacerdotem uentum ſit, ut ei Librum Euangelij deoſculandum præbeat, ſequitur modo, quod ſtatim poſt Libri oſculum Sacerdos miniſter, Pontificem, qui Chriſtũ *Nota.*

deſignat, incenſet, ad oſtendendum, quod Sacerdotis maximè officium eſt orationis ignitum Sacrificium Chriſto offerre, non ſolum in expiationem delicti, uerumetiam in gratiarum actionem.

Euangelium cur in alto & ſublimi loco dicatur. Cap. CLXXX.

Sanè Euangelium in alto, & ſublimi loco, ideo legitur, ut ubique ab omnibus audiendum ſit, iuxta illud Propheticum: Super montem excelſum aſcende tu qui Euangelizas Syon: Exalta in fortitudine uocem tuam. Et Dominus inquit in Euangelio: Quod dico uobis in tenebris, dicite in luce; & quod in aure auditis: prædicate ſuper tecta. Lex etiam in monte data eſt. Euangelium ergo in alto, & eminenti loco legitur. In Miſſa autem pro defunctis non in loco eminentiori; ſed iuxta Altare Euangelium & Epiſtola leguntur, ad notandum, quod quantum ſpectat ad defunctos, non proſunt Prædicationes, quæ uiuis publicè fiunt.

Iſa. 40. *Exod. 19.*

Euangelium, ſiue Paſſio Domini, cur potius legatur ſecundum Ioannem, quam ſecundum cæteros in die Paraſceues. Cap. CLXXXI.

IDeo aũt potius Euangelium Sancti Ioannis, quàm cęterorum Euãgeliſtarum in die Veneris Sancti legitur: quoniã ipſe interfuit crucifixioni, & iuxta crucẽ ſtetit ſecurus, alijs fugientibus. prętérea ipſe poſterius ſcripſit Euangelium: meritò ergo poſterius legitur.

Euangelium cur legatur in die Paraſceues ſuper pulpito nudo, & nudis pedibus. Cap. CLXXXII.

LEgitur item Sanctum Dei Euangelium in die Paraſceues ſuper nudo pulpito, & nudis pedibus; Primò ad memorandum, quod ſup nudum Crucis patibulum nudus, fuit poſitus ipſe Chriſtus: Secundò, ad notandum, quod Ioannes, ſecundum quem Paſſio legitur, relicta, Syndone nudus profugit à Iudęis: Tertio ad repręſentandũ, quod ſicut Chriſto in cruce pendente ipſius ſecreta non tã cordis, quàm corporis nuda omnibus aſtantibus apparuerunt; ita & uelo templi per medium ſciſſo, omnia templi intima nuda remanſerunt. Legitur etiam nudis pedibus, ut cum afflicto pro nobis nos affligi debere monſtremus. Hæc Durand. in ſexta parte cap. 37. Denudantur etiam Altaria tali die, ad deſignandum, quod Chriſtus fuit nudatus in Cruce. nam cum nudatum altare conſpicimus, illud Propheticum ad memoriam reuocamus. Ecce uidimus eum, & non eſt ei ſpecies, neque decor, & conſiderauimus cum deſpectum. Vel denudatio talis, ſignificat Chriſtum diuinitatis gloria nudatum. vnde Pſaltes ait: Deus Deus meus, quare dereliquiſti me: Hæc autem obiter dicta ſint.

Dur. Denudatio altariũ quid. *Iſa. 53.* *Pſal. 21.*

Euange-

Euangelium cur nudato capite dicatur, & audiatur. Cap. CLXXXIII.

EVangelium inſuper nudato dicitur capite, & auditur, ad notandum, quod omnia, quæ ſub uelamine, & figura in Lege, ac Prophetis continebantur, ſunt in Euangelio manifeſtata. Secundò, vt quinque ſenſus ſint patuli ad audiendum.

Euangelium legente Sacerdote, vel etiam Diacono, cur tunc ſtare debeamus. Cap. CLXXXIIII.

PLanè Euangelium ſtando, & nō ſedendo auditur, quod Anaſtaſius Papa conſtituit, & hoc ut ad prælium pro Chriſti fide ſeruanda promptitudo notetur. Vel hoc fit in ſignum, quod ſumus parati pugnare pro Euangelio. Deponuntur etiam tunc baculi, & arma, cum Euangelium canitur, Primò, ne imitemur Iudæos in Conſpectu Crucifixi arundines, & arma ferentes. Secundò, quia depoſitio baculorū, & armorum humilitatem notat; & Chriſtianę perfectionis eſſe, non ſe uindicare, ſed Domino reſeruare uindictam, iuxta illud: Mihi uindictam, & ego retribuam dicit Dominus. *Diſt. 1. c. Apoſtoli-ca. de Conſecrat.*

Euangelia dicuntur, & leguntur uariè pro loci, temporis, & rei varietate. Cap. CLXXXV.

NOuiſſimo loco notandum eſt, quod Euangelium legitur in Eccleſia, quandoque ſecundum Hiſtoriam: ut eſt illud quod dicitur in die Paſchæ, Maria Magdalena, & Maria Iacobi: *Mar. 16.* & illud quod cantatur in Natali, ad ſecundam Miſſam De Paſtoribus. Quandoque ſecundum Allegoriam, ut eſt illud quod legitur in Aſſumptione Beatæ Mariæ, in quo fit mentio de Maria, & Martha; ubi dicitur: Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum, &cæt. Quando- *Luc. 1.* que ſecundum rem, ut illud de Sancta Trinitate. Quandoque ſe- *Luc. 10.* cundum Perſonam, ut illud quod cantatur in Feſto Sancti Thomæ Apoſtoli, ubi dicitur, Thomas unus de duodecim. Quandoque ſecundum partem, ut illud quod dicitur in Feſto Sanctæ Crucis, de Nicodemo, vbi dicitur, Sic oportet exaltari filium hominis, &cæt. In quo uerbo Chriſtus Paſſionem ſuam ſignificat, & exaltationem corporis ſui in Cruce: & ideo Euangelium in quo hæc clauſula continetur, legitur in Feſto Sāctæ Crucis, & in feſto Sancti Michaelis Archāgeli propter illū uerſum, Angeli eorum ſemper uident faciem Patris mei, qui in cęlis eſt. Item etiam ſecundum partem, ut illud: Liber generationis, &c. & hoc propter ultimum uerſum, in quo fit mentio de Chriſto. Quandoq; ſecundū totum, ut illud quod dicitur in Circunciſione Do-

mini: Poſtquam conſumati ſunt dies octo.&c. Quandoque ſecundum tempus, ut illud quod dicitur in Prima die Quadrageſimæ, ſcilicet, propter ieiunium. Quandoque propter Litanias, ut illud: Si quod petieritis, &c. (ſuper quo uide Bedam, & Lodulphum de uita Chriſti, quod in Litanijs dicitur, in quo fit mentio de pane, & piſce. Quandoque propter locum, ut illud, quod legitur in Dominica Sexageſimæ, ſcilicet, Exijt qui ſeminat. &c. Reliqua tibi Lector diſertiſſime obſeruanda relinquo. Sed iam nunc ad Symbolum vertamus ſermonem noſtrum, aliqua de eo quoque diſputantes.

Beda.

Cur poſt Euangelium immediatè ſequatur Symbolum Apoſtolorum. *Cap.* CLXXXVI.

Innoc. li. 2. c. 49. *Rom. 10.*

QVia verò inquit Innocentius Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem fit Confeſſio ad ſalutem, ut oſtendat Eccleſia, quod Euangelij uerbum corde recepit, mox fidei Simbolum ore decantat.

Symbolum cur alta uoce dicatur in Miſſa. *Cap.* CLXXXVII.

DIcitur autem Symbolum uoce ſublata in Miſſis, vt omnes illud dicant cum Sacerdote, & addiſcant: omnis enim Chriſtianus, vt notatur in cap. 1. de ſum. Trinit. & fid. cath. tenetur publicè fidem Catholicam confiteri, propter quod in fronte ſignatur. Rurſus ideo in Miſſa patenter dicitur, ad notandum, quod hodie Fides Catholica liberè prædicatur, & docentur eam uenientes ad fidem. Cur uerò Symbolum in Hora Prima, & Completorio dicatur ſub ſilentio, dictum eſt à me in libello trecentum quæſtionum in diuinum officium. De quo require ibi.

c. 1. de ſum. Trin. & fi. Cath.

Symbolum cur Sacerdos inchoet, & Chorus illud cantet. *Cap.* CLXXXVIII.

SAnè Sacerdos, ſeu Epiſcopus poſt lectum Euangelium, Symbolum decantare ipſe incipit, ad deſignandum, quod omne bonum à Chriſto procedit. Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. Sed ne muſicus ille cœleſtis dicat, cantauimus uobis, & non ſaltaſtis; ideo chorus uoce conſona Euangelicæ doctrinæ reſpōdet, & ſolenni tripudio fidem Catholicam profert, dicens: Patrem omnipotentem. &c.

Iacob. 1. 1. q. 1. Luc. 2.

Symbolum auſpicans Sacerdos, ut quid manus eleuet. *Cap.* CLXXXIX.

PRæterea Sacerdos Symbolum incipiēs, manet erectus ante medium Altaris manibus extenſis, ſurſum eleuatis, quas poſtquam incepit, iungit, quoniam Chriſtus, quem Sacerdos repræſentat, erectus manet ſemper, eſtque cunctis paratus ſpiritualia bona largiri. Qui certè ſtat

ante medium Altaris, ideſt non eſt perſonarum acceptator, ſed quantum in ipſo eſt, omnibus æqualiter influit, nec angulum diligit, nec ſinum. Manus etiam extenſas tenens; quia paratus eſt abundanter benè meritis illa dilargiri: ſurſum quoque manus eleuatas habens, oſtendēs eo facto, quod quę ſurſum ſunt q̄rere, & in eo ſolo ſperare debeamus.

Symbolum cur in Dominicis, & Reſurrectionis, & Pentecoſtes magis frequentetur quàm in alijs diebus. Cap. CXC.

TVnc ergo inquit Rupert. ſi ſit dies Dominica uel aliqua condigna Feſtiuitate decorata, cantatur Symbolū, quod eſt Credo in unum Deum. maximè enim Dominicæ Reſurrectionis, vel Pentecoſtes ſacramen reſpicit hoc fidei tripudium; quoniam noua ſoboles Eccleſiæ uitalis fontis ingreſſura lauacrum reddebat eius, quam cathechizata didicerat, fidei Symbolum. *Ruper. li. 2. c. 1.*

Cur genua flectamus, cum in Symbolo dicimus: Et homo factus eſt. Cap. CXCI.

CVm autem Sacerdos dicit Symbolum, cum peruenit ad illa uerba: Et homo factus eſt: genua omnes flectere debemus, quia Chriſtum hominē factum, & pro nobis crucifixum adoramus. Cum verò dicit, Tertia die Reſurrexit, ſecundum ſcripturas. Accipe, ideſt, eo modo, ordine, & eo tempore, quo prædictum in Scripturis. Quotuplex autem ſit Symbolum, dicitur in cap. 1. extra de Sum. Trinit. & fid. Cathol. & diſt. 43. c. non oportet. & 15. diſt. cap. 1. *Durand. lib. 4. c. 21.*

Symbolum maius, quibus diebus in Miſſis dicatur. Cap. CXCII.

CAntatur autem Symbolum illud maius in ſolennitatibus eorum qui illud compoſuerunt, & in illis de quibus aliqua mentio fit in ipſo: ut uolunt Innoc. & Durand. In omnibus ergo diebus Dominicis dicitur. Item in feſtiuitatibus Domini, ſcilicet, in Natali, Epiphania, Cęna Domini, Paſcha, Aſcenſione, Pentecoſte, Transfiguratione: in Feſto Sanctiſſimæ Trinitatis: & in omnibus feſtiuitatibus B. Mariæ, Sanctæ crucis, Angelorum, & Apoſtolorum: de quibus fit mentio ibi, & Apoſtolicam Eccleſiam, & dicitur etiam infra octauam Natalis Domini. Cantatur etiam infrà octauam Epiphaniæ, Paſchæ, & Aſcēſionis, Pētecoſtes, Apoſtolorum Petri, & Pauli, & Aſſumptionis B. Mariæ. *Li. 2. c. 5a. Li. 4. c. 25.*

Symbolum cur non cantetur in Natiuitatibus Sanctorum Ioannis Baptiſtæ, & Sancti Laurentij. ſed cantetur in eorum Octauis. Cap. CXCIII.

ET licet in Natiuitatibus Sanctorum Ioannis Baptiſtę. & Sancti Laurentij Symbolum non cantetur; in octauis tamen eorum cantatur; eo quod

eo quod intra octauas Apoſtolorum, & Aſſumptionis occurrunt, & ob hoc etiam in octaua Sancti Ioannis Baptiſtæ, præfatio eſt de Apoſtolis, & in octaua B. Laurentij præfatio eſt de Aſſumptione Beatæ Mariæ Virginis. Hæc tamen obiter dicta ſint, quia hic non erit locus talis inquiſitionis. Cęterum Symbolum haudquaquam exponendum, (ſicut nec Epiſtolas neque Euangelia, nec aliqua alia Miſſæ Officia enodare præſumpſi ſupra) à me eſſe cenſui; cum paſſim, & ubique repeperiantur huiuſmodi articulorum fidei quamplurimæ & perpulchræ interpretationes; quarum omnium prima, & regina cæterarum eſt, ac extat luculentiſſimè in Romano Cathechiſmo. Hoc tamen nota, quod dicitur in ſequenti quæſtione, videlicet. *Roman. Cathechiſ.*

Quid ſit credere in Deum, credere in Deo, & credere Deum. Cap. CXCIIII.

Lib. 1. c. 1. Aſſerunt Theologi in Compendio Theologicæ ueritatis, quo fides Catholica credit Deum, credit in Deum, & credit Deo. credere quidem Deum, eſt credere ipſum eſſe, credere in Deum eſt credendo Deum amare, & amando in eum ire, ac membris eius incorporari. credere autem Deo, eſt credere uerbis eius.

Poſt Symbolum decantatum Sacerdos ad quid iterum populum ſalutet. Cap. CXCV.

Gabriel in 2. par. Miſſ. Viſum eſt ſupra, Quomodo Sacerdos bis ſalutauit populum, nempe Primò, poſt Introitum: & ante Orationem, ut cum eo ſit Dominus ad deſiderij Aduentus Chriſti completionem. Secundò, ante Euangelium; ut cum illo ſit Dominus ad ſalutaris inſtructionis perfectionem. Modo & tertiò ſalutatur populus ſecundum Gabrielem, vt cum eo ſit Dominus ad Offerendum placitam acceptationem, id ipſum reſpondens populus precatur celebranti, vt ſcilicet, Dominus ſit cum Spiritu ſuo ad ſpiritualem miniſterij ſui executionem. Procedit nunc altera Sacroſanctæ Miſſæ pars, nempè, Secunda.

SVMMARIA

SINGVLORVM CAPITVLORVM QVINTÆ PARTIS OCTAVI TRACTATVS.

1 *Vbinam incipiat ſecunda pars Miſsę.*
2 *Iſta Secunda pars Miſſę quot partes habeat.*
3 *Offertorium, à quib. introductum ſit, vt cantetur poſt Euangeliũ.*
4 *Offertorium quid ſignificet.*
5 *Offertorium vnde nomen traxerit.*
6 *Poſt dictum Offertorium quid faciat Sacerdos.*
7 *Opinio Gulielmi Durandi circa prędicta.*
8 *Quid ſibi velit ſignũ Crucis ſuper Patena, ampullis, & huiuſmodi.*
9 *Vtrum dictum Innocent. ſit preciſè verum.*
10 *Hoſtia quid ſit.*
11 *Hoſtia cur fiat rotunda.*
12 *Patenæ abſconſio ſub corporali, vel eius velatio, quid ſignificet.*
13 *Pars patenę patens extra corporale, quid innuat.*
14 *Sacerdos miſsurus aquã in vinum, cur pau illum in terrã fundat.*
15 *Commixtio aquæ cum vino cur fiat.*
16 *Quare aqua admiſceatur vino, ſecundum Magiſtrum Sententiarũ.*
17 *Quanta aqua ſufficiat commixtioni huiuſmodi.*
18 *Vtrum vinum ſit Materia huius Sacramenti.*
19 *Vtrum in aceto poſſit conſecrari.*
20 *In muſto an poſſit conſecrari.*
21 *An ſine aqua conficiatur Sacramentum Euchariſtię.*
22 *Quid ſi quis obliuiſcatur immiſcere aquam vino.*
23 *Subdiaconus pręparans calicem, panem, & vinum quid innuat.*
24 *Myſteriam Diaconi quid innuat.*
25 *Cur patenam Diaconus cum Hoſtia det Sacerdoti celebranti.*
26 *Thurificatio Altaris quid innuat.*
27 *Qualiter fiat Thurificatio.*
28 *Incenſatio totius Altaris quid deſignet.*
29 *Facta Thurificatione, vt quid ſe inclinet Sacerdos.*
30 *Poſt Thurificationem, & inclinationẽ, cur lauet manus Sacerdos.*
31 *Manuum lotio cur fiat ad dextrumq; Altaris cornu.*

32 Sacerdos conuerſus ad populum, cur dicat, Orate fratres.
33 Sacerdoti dicenti populo, Orate fratres, quid à populo reſponderi debeat.
34 Poſt dictionem, Orate fratres, cur reſumat orationem Sacerdos, quam reliquerat poſt Offertorium.
35 Cur dicat tales orationes Sacerdos ſecretò.
36 Quid deſignet rupto ſilentio, Per oĩa ſecula ſecul. ſecundũ Rupert.
37 Sacerdos cum incipit Præfationem, cur ambas manus hincinde ſuper Altare poſitas teneat.
38 Dominus vobiſcum, quid.
39 Gratias agamus Domino Deo noſtro quid.
40 Durandus quid dicat circa prædictam gratiarum actionem.
41 Surſum corda quid, ſecundum Ioannem à Turre cremata.
42 Quare ſurſum corda in pfatione dicatur ſecundũ Cyprianum Papã.
43 Sacerdos, cur Gratias agamus Domino Deo noſtro ſubiungit.
44 Chorus cur ſucclamet, Dignum, & iuſtum eſt.
45 Verè dignum, & iuſtum eſt, æquũ & ſalutare vti intelligẽdum ſit.
46 Prædicta oratio cur vocetur Præfatio.
47 Cur finita Præfatione, dicatur ter Sanctus, Sanctus, Sanctus.
48 Quid dicat Durand. de huiuſmodi trina replicatione.
49 Cur ter dicatur Sãctus in ſingulari numero, et nõ in plurali Sãcti.
50 Quare ſemel tantum dicatur Deus Sabaoth.
51 Prædicta verba quomodo interpretentur.
52 Vti interpretentur verba: Pleni ſunt cæli & terra gloria tua.
53 Verba; Oſanna in excelſis quomodo ſint intelligenda.
54 Verba, Benedictus qui venit in noĩe Domini, vti ſint intelligenda.
55 Cur iterum, Oſanna in excelſis repetatur.
56 Prædictum Hymnum cur cantet Eccleſia.
57 Hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, quis primus cantauerit.
58 Canon nomina multa habet.
59 Canonis ſubſtantia quidnam ſecundum Rupertum repræſentet.
60 Canon vnde incipiat, & cur ſic.
61 Canon quot partes habeat.
62 Cur prima Canonis pte tres Cruces ſup oblatã, & calicẽ facimus, dicentes: Hæc dona, Hæc munera, Hæc Sãcta Sacrificia illibata.
63 Tres cruces prædictæ cur fiant ſecundum Rupertum.
64 Cur Dona potius, quàm Donum dicamus.
65 Quibus, & pro quibuſnam offeramus Sacrificium.
66 Cur tres cruces faciamus ſuper primo ordine ſecundũ D. Thomam.
67 Quinam ſint illi Canones ſuper quibus fiant cruces.

68 Cur

68 *Cur pro Papa in hoc primo ordine Canonis oremus.*
69 *In ſecundo Canone pro quibuſnam bonis offeramus Sacrificium.*
70 *Vota quæ dicantur.*
71 *Tertia pars Canonis, qui incipit, Communicantes, quid oſtendat.*
72 *Quare recurramus ad Sanctos, & oremus eos.*
73 *Cur in primis inuocemus Beatam Virginem, deinde Apoſtolos, poſt Martyres.*
74 *Canon tertius cur non contineat memoriam Sanctorum Veteris Teſtamenti, & Confeſſorum.*
75 *Sacerdos quid petat in quarto Canonis ordine.*
76 *Verba ibi, in fine, Per Chriſtum Dominũ noſtrum, vti intelligãtur.*
77 *Cur Sacerdos ſe ſeruum hic appellet.*
78 *Quinta pars Canonis quomodo intelligatur.*
79 *Cruces, quas Sacerdos facit in quinta Canonis parte, qd deſignẽt.*
80 *Circa prædictas Cruces quid Gulielmus Durandus dicat.*
81 *Hoſtia quomodo ſit ſalutaris, rationabilis, acceptabilis, & rata.*
82 *Quæ ſit differentia inter rationabile, & rationale.*
83 *Sexta pars Canonis quot partes habeat.*
84 *Verba, Qui pridie quam pateretur, qualiter ſint accipienda.*
85 *Verba: Accepit panẽ i ſãctas, ac uenerabiles manus ſuas, qđ innuãt.*
86 *Iſte Panis quam Formam habere debeat.*
87 *Sacerdos antequam accipiat hunc panem, cur eleuet oculos.*
88 *Chriſtus an pro ſe gratias egerit.*
89 *Qua benedictione benedixerit Chriſtus panem.*
90 *Quot cruces fiant quando benedicitur panis.*
91 *Circa has duas Cruces quid dicat S. Thomas.*
92 *Verba: Deditque Diſcipulis, quid moneant.*
93 *Chriſtus quale corpus ſuum dederit Diſcipulis in Cœna.*
94 *Corpus Chriſti ſumptum, & comeſtum vbi reperiatur.*
95 *Panis an conſecretur prius quàm vinum, aut ſimul.*
96 *Cum ſub ſpecie panis ſit Corpus & Sanguis Chriſti, & ſub ſpecie vini ſit Sanguis & Corpus Chriſti, an ergo duplex ſit ſumptio Corporis & Sanguinis Chriſti, vel an ſuperfluit hæc, vel illa.*
97 *Dictio enim, inſerta Formę Cõſecrõnis Panis, an ſit de neceſſitate.*
98 *Corpus Chriſti cur eleuetur poſt Conſecrationem.*
99 *Campanula cur pulſetur in eleuatione Sacramenti.*
100 *Pars ſeptima Canonis quot notabilia contineat.*
101 *Cur Sanguis diuiſim à Corpore conſecretur.*
102 *Sacramentum cur ſub vtraque ſpecie ſumatur.*
103 *Bibere in Sacramento quotupliciter conueniat.*

104 *Forma*

104 *Forma quæ fit ſupra Calicem, quomodo exponatur.*
105 *Alia prædictæ formæ expoſitio quænam ſit ſecundum Gabrielem.*
106 *Verba, Noui & Aeterni Teſtamenti, vti ſumi poſſint.*
107 *Myſterium Fidei, vti intelligatur.*
108 *Qui pro vobis: verba hæc, quomodo accipienda ſint.*
109 *Cur Deus ſubdidit & pro multis, & non pro omnibus.*
110 *Verba, Effunduntur in Remiſſionem, vti intelligantur.*
111 *Verba hæc Quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis, quid nobis innuant.*
112 *Chriſti corpus cur non Conſecretur in die Paraſceue.*
113 *Hoſtiæ delatio ad Sepulchrũ p̃ duos Sacerdotes, q̃d nobis innuat.*
114 *Cur ſacerdos poſt Hoſtiæ repoſitionem, incipiat, Oremus præceptis, &c. non eleuatis manibus.*
115 *Hoc Sacramentum Euchariſtiæ cur magis frequentetur à fidelibus in Paſchate, Pentecoſte, & Natiuitate Domini.*
116 *Sacerdos ſi non recolat ſe dixiſſe aliqua eorum, quæ dixiſſe debuit, quid iuris.*
117 *Sacerdos omittens aliquid non de neceſſitate Sacrmenti, q̃d iuris.*
118 *Omittens aliquid de neceſſitate Sacramenti, quid iuris.*
119 *Quid ſi Sacerdos recordetur poſt Conſecrationem incæptam aliquid ſe comediſſe vel bibiſſe.*
120 *Quid ſi recordetur poſt Conſecrationem inceptam peccatum aliquod ſe commiſiſſe.*
121 *Quid ſi Sacerdos recolat ſe Excommunicatum eſſe poſt incæptam Conſecrationem.*
122 *Quid ſi Sacerdos ante Cõſecrationẽ alicuius prędictorũ ſit memor.*
123 *Si Lecto Canone Vinũ vel Aqua nõ reperiatur ĩ calice, q̃d agẽdũ.*
124 *Vtrum de ſimplici vino fiat Conſecratio.*
125 *Quid agendum ſit ſi quid de Sanguine ceciderit ſuper Corporale, vel Pallam Altaris, vel ſuper Albam, vel ſuper Caſulam.*
126 *Quid agendum ſit de caſu Sanguinis in terram.*
127 *Quid ſi Muſca, vel Aranea, quidve aliud ceciderit in Calicem.*
128 *Quid agendum de caſu Corporis, vel de Corpore.*
129 *Quid ſi infirmus Sacramentum euomat.*
130 *Vinum ſi congelatum ſit in Calice, quid agere debeat Sacerdos.*
131 *Euchariſtia an danda ſit Ebrioſo, Inſano, Hæretico, & ſimilibus.*
132 *An Leproſo, Muto, & Aegroto danda ſit Euchariſtia.*
133 *Quid agendum ſit ſi Sanguis exeat à naſo Sacerdotis.*
134 *Quid ſi infirmitas ſuperuenerit Sacerdoti celebranti.*
135 *Vbinã caueatur, quod Sacerdos alius ſuppleat pro alio ęgrotante.*

An

136 An hæc ſint vera ante Conſecrationem, vel poſt, quæritur.
137 Quid ſi à vento rapta fuerit Hoſtia.
138 Quid ſi aliam Hoſtiam habere non poterit.
139 Hoſtia Conſecrata ſi cadat in Calicem, quid agendum.
140 Particula Hoſtiæ ſi remaneat in Calice, ſũpto Sãguine qd agẽdũ.
141 Sacerdos ſi aduertit quod aquam, vel lixiuium pro vino in Calice poſuit, quid agendum.
142 Pars Canonis octaua tria commemorat.
143 Tria prædicta quidnam operentur in nobis.
144 Cur in octaua parte Canonis extendat Sacerdos brachia.
145 Qua de cauſa in octaua Canonis parte teneat Sacerdos digitos, videlicet, pollicem, & indicem constrictos.
146 Quinque Cruces ſuper Hoſtia quid ſignificent.
147 Cruces quinque prædictæ quid innuant, ſecundum Gabrielem.
148 Secundum Nicolaum, quid prędictæ cruces inſinuent.
149 Hoſtia quomodo ſit hoc in loco accipienda.
150 Chriſtus quomodo ſit Hoſtia pura.
151 Quomodo Hoſtia Sancta.
152 Quomodo Hoſtia Immaculata.
153 Chriſtus quomodo ſit Panis vitæ æternę.
154 Chriſtus quomodo ſit Panis vitæ æternæ, & Calix vitæ perpetuæ, ſecundum Durandum.
155 In iſta Canonis nona parte, quid petat ſancta Dei Eccleſia.
156 Opinio Durandi circa propoſitam quæſtionem.
157 An vultus Domini moueatur.
158 Cur nominentur in hoc Canone tres Patres Veteris Teſtamenti.
159 Quamobrem Abraham, & Melchiſedech Sacrificium obtulerint.
160 Sacrificium quid ſit.
161 Abel cur puer, Abraham cur Patriarcha, Melchiſedech cur Summus vocetur Sacerdos.
162 Quænam, & quot fiant in decima Canonis parte.
163 Sacerdos cur ſe inclinet dicturus, Supplices te rogamus &c.
164 Iſta inclinatio Sacerdotis quid ſignificet ſecundum Durandum.
165 Quid ſit perferri Hoſtiam in ſublime Altare Dei.
166 Quomodo rogemus Chriſtum perferri, vbi ſemper eſt.
167 Quis ſit iſte Angelus qui fert Hoſtiam ante conſpectum Dei.
168 Angelus an adſit Sacerdoti celebranti.
169 Sacerdos cur oſculetur Altare.
170 Iſta Altaris deoſculatio, quid ſibi velit ſecundum Gabrielem.
171 Cruces tres factæ ſuper Oblationem à Sacerdote, quid ſignificent.

172 Sacerdos cur ſignet crucis ſignaculo faciem ſuam.
173 Cruces tres prædictæ quid deſignent ſecundum Durandum.
174 Cur pro Defunctis in hac undecima Canonis parte oret Eccleſia.
175 Miſſa mortuorum cur non in Dominica, ſed in die Lunæ potius celebretur.
176 Cur poſt conſecrationem Hoſtiæ, & non ante, recitentur nomina Defunctorum.
177 Verba Canonis, Qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, quomodo ſint intelligenda.
178 Prædicta uerba quomodo exponantur, ſecundum Durandum.
179 Verba cõſequentia: Et dormiunt in ſomno pacis, uti intelligantur.
180 Quinam ſint quieſcentes in Chriſto.
181 Locus refrigerij quid ſit, & cur.
182 Quid petamus in hac Duodecima Canonis parte.
183 Sacerdos cur percutiat pectus dicens, Nobis quoq; peccatoribus.
184 Exaltatio uocis Sacerdotis quid ſignet.
185 Quæ ſit Ruperti Abbatis circa prædicta opinio.
186 Cur tantum unicam tunſionem facit Sacerdos.
187 Quid innuamus, dicentes: Nobis quoquè peccatoribus.
188 Multæ an ſint miſerationes Domini.
189 Præmium gloriæ æternæ, an unum idemque ſit omnium.
190 Cur in hoc Canonis ordine ponantur pauciores ſancti, quàm in primo ordine.
191 Opinio Durandi circa paucitatem hanc Sanctorum prædictorum.
192 Chriſtus quomodo poſſit eſſe non æſtimator meriti.
193 Verba ſequentia ſcilicet; Per quem hæc omnia ſemper bona creas, quomodo intelligantur.
194 Quid dicat S. Thomas ſuper prædictis uerbis.
195 Tres Cruces, quæ fiunt, dum ſacerdos dicit, Sanctificas, uiuificas, benedicis, & præſtas nobis; quid innuant.
196 Calix cur cooperiatur.
197 Cur ſacerdos Corpus Chriſti integrum in manu teneat: cum ſignat cum eo ter à labio ad labium Calicis.
198 Cur ſacerdos ter ſic ſignet, uel tres Cruces faciat.
199 Sacerdos ad quid tres prędictas Cruces faciat, ſecundum Durand.
200 Iſta verba; Per ipſum, cum ipſo, et in ipſo, etc. q̃uo exponat S. Tho.
201 Sacerdos faciẽs Cruces, cur manus ſuper mẽſam Altaris extẽdat.
202 Qua de cauſa Sacrificiũ ſeptẽ uicibus ſignetur crucibus in Canone.
203 Cur poſt elatum aliquantulum calicem cum Hoſtia, Sacerdos deponat Hoſtiam.

204 *Cur ſacerdos poſt depoſitionem Calicis, & Hoſtiæ ſucclamat: Per omnia ſæcula, ſæculorum.*
205 *Cur ſubdat ſacerdos poſt, Per omnia ſæcula ſæculorum; Oremus.*
206 *Cur utatur iſto uerbo ſacerdos, Audemus.*
207 *Cur nos uult Deus orare uocaliter.*
208 *Pater noſter, cur poſt Communionem ſuper Hoſtia recitetur.*
209 *Oratio Dominica cur recitetur ſub ſexto Canonis ordine.*
210 *Orationis Dominicæ uis, atque commendatio quænam.*

De Secunda Sacroſanctæ Miſſæ Sacrificii Parte, quæ dicitur Offertorium, ſiue Miſſa Orationis.

Vbinam incipiat Secunda pars Miſſæ. Cap. I.

PRO intelligentia propoſitæ quæſtionis oportet nos etiam eorum reminiſci, quæ ſupra tract. tertio, queſt. 4. in medium attulimus, uidelicet, quod prima pars Miſſæ ab Introitu protenditur uſq; ad Offertorium: conſequens ergo neceſſarium eſt, ut Secunda Pars Miſſæ ab Offertorio incipiat ſe extendens uſquè ad finem Dominicæ Orationis.

Iſta Secunda pars Miſſæ quot partes habeat. Cap. II.

RVrſus aduertendum, quod Secunda pars Miſſæ, quæ dicitur Offertorium, ſiue Miſſa Orationis, ſecundum Archidiac. habet quatuor diſtinctiones, ſeu particulas. Prima dicitur Secreta: Secunda dicitur Præfatio: Tertia dicitur Canon. Quarta dicitur Dominica Oratio cum ſua Præfatione, ſcilicet, Præceptis ſalutaribus. *Archidiaconus in c. de Hymn. De Conſecrat. diſt. 1.*

Offertorium à quibus introductum ſit, vt cantetur poſt Euangelium. Cap. III.

A Sanctis autem Patribus introductum eſt, ut poſt Euangelium Offertorium cantetur, ſecundum Innocent. quia quando offerebant, tubis clangebant: hilarem enim Deus diligit datorem. Inductum eſt etiam ex eo, quod Salomon in Dedicatione Templi, & Altaris, innumerabilem multitudinem holocauſtorum obtulit cum magna ſolennitate, & à Moyſe, cui deſcendenti de monte & populum ſalutanti, & oranti, occurrit populus, & munera obtulit. *Lib. 3. c. 53.* *2. Cor. 9.* *2. Reg. 8.* *Exod. 35.*

Offertorium quid ſignificet. Cap. IIII.

OFfertorium autem ſignificat, quod poſt Lectionem, ſeu Prædicationem Euangelij non tantum ſequi debet Fides in Corde; ſed etiam Laus in Ore, & Fructus in Opere, ut ſcilicet, tã nos, quàm noſtra Deo offeramus, qui tanta nobis dat, & promittit per Euangelium.

Offertorium vnde nomen traxerit. *Cap. V.*

Lib.4.c.26 PОrrò Offertorium nomen traxit, ſecundum Duran. à Feria, quod eſt Oblatio, quæ in Altari offertur, & à Sacerdotibus Conſecratur; inde Offertorium dicitur, quaſi præfertum: Oblatio verò uocatur, quia offertur. Dicitur etiam Offertorium, quia dum Offerenda canitur, Sacerdos accipit oblationes, vel Hoſtias à miniſtris.

Poſt dictum Offertorium, quid faciat Sacerdos. *Cap. VI.*

AMplius Sacerdos celebrans, & in ſilentio ſtans facto iam Offertorio, & fideliter ſuper oblata dicens orationem, videlicet: Suſcipe Sancte Pater, omnipotens æterne Deus hanc immaculatã Hoſtiam &c. Sanctum præparat Sacrificium, & hoc ſecundum Ruper. innuens; quia Dominus noſter etiam cum ſe abſconderet, nec palàm apud Iudęos ambularet, ſalutare nobis Paſſionis ſuæ meditabatur Sacramentum.

Opinio Gulielmi Durandi, quæ ſit circa prædicta. *Cap. VII.*

Li.4.c.27. DVm ergo, inquit Durand. Offertorium canitur, & Incenſum portatur, inſtante memoria Dominicæ Paſſionis, ſilentium obſeruatur, vſque dum alta uoce dicitur: Per omnia ſęcula ſæculorum: il-

Ioan.11. lud inſinuans, quod Ieſus poſt ſuſcitationẽ Lazari nõ palàm ambulabat apud Iudęos, cum cogitarẽt eũ interficere; ſed abijt in ciuitatẽ, quæ dr̃ Ephrẽ, & ibi morabatur cũ Diſcipulis ſuis. Prima opinio mihi gratior.

Quid ſibi velit Signum Crucis ſuper Patena, Ampullis, & huiuſmodi. *Cap. VIII.*

Lib.5.c.58 POrrò, cum Sacerdos, inquit Innoc. accipit Patenam cum Hoſtia, Vrceolum cum Aqua, & Calicem cum Vino, Thuribulum cum Incenſo, efficit ſuper ea Crucis ſignaculum, vt per Crucis virtutem omnis conatus Diabolicæ malignitatis effugiat: ne contra Sacerdotem, uel Sacrificium aliquo modo præualeat.

Vtrum dictum Innoc. ſit præciſè verum. *Cap. IX.*

Lib.4.c.30 DVran. tamen tenet, ꝙ non ſupradictis omnib. debet fieri Signaculũ crucis; & præſertim ſuper Vinũ: Ait enim ille ſic: Et conſiderandũ etiam quia Aqua benedicitur, quando Vino admiſcetur: Vinũ verò nõ: & hoc ideo, quia Vinũ in hoc loco Chriſtum ſignificat, qui nulla eget benedictione: Aqua populum, qui in hac vita nequit eſſe ſine peccato, pp qđ indiget benedictione Dei, ut reddať dignus ad p̃miſsã unionem.

Hoſtia quid ſit. *Cap. X.*

Durand. Lib.4.c.30. HOſtia quidẽ, apud Veteres, propriè erat animal, qđ immolabatur pro impetrãdà cõtra Hoſtes Victoria: aut qđ iã profligatis hoſtib.

mactari

mactari ſolebat. & de hac Hoſtia uide fuſius quæ dixi in Hymno Corporis Chriſti, ad Matutinum, num. 7. Sed Hoſtia, quam nos Chriſti fideles in hoc Sacrificio ſacrificamus, eſt Corpus ipſius Chriſti, qui uerè digna fuit Hoſtia: quia ſoluit obligationem contractam per peccatum Originale, & Actuale: Et de hac Hoſtia multa dicũtur in Clementina, de Reliquijs, & ueneratione Sanctorum. *Clem. 1.*

Hoſtia cur fiat rotunda. Cap. XI.

HOſtia autem formatur rotunda, quia Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuerſi qui habitant in eo; Et ipſa ſui forma ſignificat illum, qui principio caret, & fine, quamuis ipſe ſit principium principians, & finis. Rurſus cum figura rotunda formetur à puncto ad punctum; per hoc innuitur quod ab ipſo ſunt omnia, & ad ipſum omnia retorquent. Vnde Pſalmogr. Veritas tua in circuitu tuo. *Pſal. 23.* *Pſal. 88.*

Patena abſconſio ſub Corporali, uel eius uelatio quid ſignificet. Cap. XII.

QVemadmodum autem diximus; Altare menſam Domini in qua cum Diſcipulis ſuis conuiuabatur, Aram crucem, Calicem Sepulchrum, uel Paſſionem Chriſti ſignificare, ita & Patena, quæ à patendo dicitur, Cor latum, & amplum ſignificat. Hanc autem Cordis latitudinem habebant Apoſtoli, cum Petrus dicebat: Et ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Hoc idem & cæteri omnes Apoſtoli Chriſto dixerunt. Sed hæc Cordis latitudo ab eis aufugit, & latuit, cum omnes, Magiſtro relicto, fugerunt, & latuerunt. Ad quod deſignãdum poſt ſuſceptam inde oblatam Sacerdos abſcondit ſub corporali Patenam. Vel ſaltem eam ab Altari remotam Subdiaconus retro continet inuolũtam. Per hoc ergo Diſcipulorũ fuga, uel latibulum, uel infidelitatis excæcatio deſignatur, qui dum uerum Sacrificium offerretur, Chriſto relicto fugerũt, & latuerunt; ſicut eis ipſe prædixerat Omnes inquit uos ſcandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum eſt enim, Percutiam Paſtorem, & diſpergentur oues. *Innoc. Lib. 2. cap. 58.* *Matth. 26*

Pars Patenæ patens extra Corporale, quid nobis innuat. Cap. XIII.

AT aliquanta particula Patenæ nõ abſconditur, ob id, quod oſtenditur, quod Beata Virgo, & Beatus Ioannes Euangeliſta non fugerunt, nec latuerunt.

Sacerdos miſſurus Aquam in Vinum, cur pauxillum in terram fundat. Cap. XIIII.

SAcerdos autem repoſita iam Hoſtia ſuper Corporale, & Patena recondita ſub eodem, miſſurus Vinum & Aquam in calicem, prius effundit medium in terram, non ſolum ut meatus, ſiue locus naſis, per quẽ fluere debet, mũdetur, & ſi quid eſt in ſuperficie uini, uel aquę emittatur, uerumetiam ad oſtendendum, quod Sanguis & Aqua de latere Chriſti uſq; in terram profluxerunt.

Commixtio Aquæ cum Vino cur fiat. Cap. X.V.

Seſſ. 22. c. 7. MOnet deinde Tridentina Synodus, præceptum eſſe ab Eccleſia Sacerdotibus ut Aquam Vino in calice offerendo miſcerent, tum quod Chriſtum Dominum ita feciſſe credatur, tum etiam quia è latere eius Aqua ſimul cum Sanguine exierit; quod Sacramentum hac mixtione recolitur. Et cum Aquæ in Apocalypſi Beati Ioannis populi dicantur, ipſius populi fidelis cum capite unio repræſentatur.

Quare Aqua admiſceatur Vino, ſecundum Magiſtrum Sententiarum. Cap. XVI.

AQua uero inquit Magiſter Sententiarum admiſcenda eſt Vino, quia Aqua populum ſignat, qui per Chriſti Paſſionem redemptus eſt. Calix ergo Dominicus iuxta Canonum præceptum Aqua & Vino mixtus debet offerri, quia uidemus in Aqua populum intelligi, in Vino oſtendi Sanguinem Chriſti. Cum ergo in calice Vino Aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur: quæ copulatio Aquæ & Vini, ſic miſcetur in Calice Chriſti, ut mixtio illa poſſit ſeparari. Nam ſi Vinum quis tantum offerat, Sanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis. *Lib. 4. diſt. 11.*

Quanta Aqua ſufficiat commixtioni huiuſmodi. Cap. XVII.

Cardin. à Turre cremata. ET ſi quæratur, inquit Ioãnes à Turre cremata, quanta Aqua ſufficiat commixtioni huiuſmodi. Reſponderi poteſt, quod gutta ſufficiat, quantumcunque ſit parua, dummodo poſſit à ſuo toto ſeparari. At Aurea Armilla in verbo Miſſa, §. 6. ſic de hac aqua fatur. Memini me, inquit, uidiſſe Doctorem non ſpernendæ auctoritatis, quod in Calice debent eſſe quatuor partes uini, & una aquæ: Itaque oblata Hoſtia & Aqua Vino admixta, offert Sacerdos Calicem; deinde tum ſuper Hoſtiam, tum etiam ſuper Calicem, ideſt, ſuper utrumque inſimul, impingit Crucem; quoniam Dominus noſter Ieſus ſeipſum Hoſtiam immaculatam obtulit æterno Patri in Cruce. Et quoniam ſuper Tractatu Tertio, quæſt. 30. nonnulla præmiſimus de Materia Euchariſtiæ; ideo modò hoc loco dicemus aliqua de ſecunda huius Sanctiſſimi Sacramenti Materia, de Vino uidelicet, & Aqua.

Vtrum Vinum ſit Materia huius Sacramenti. Cap. XVIII.

Matt. 26. c. Dic. & c ſuper, de Conſecrat. diſt. 2. QVod autem Vinum ſit Materia Euchariſtiæ, patet, quia in uino uitis Conſecrauit Chriſtus, ut legitur apud Matth. Non bibam, inquit, de hoc genimine uitis, &c. Et habetur in c. Dicimus. & c. cum omne, de Conſecr. diſt. 2.

Vtrum

Utrum in aceto poſſit conſecrari. Cap. XIX.

COmmunis Doctorum opinio eſt, quod in aceto non poſſit ullo pacto conſecrari, quia non eſt Vinum, ſed corruptio Vini. Secùs tamen eſt in Vino, quod in acetum tendit: In tali enim conſecrari poteſt, ſecundum Cardinalem à Turre crem. quia eſt Vinum uetus. *Cardin. in c in Sacrā. diſt. 2.*

In muſto an poſſit conſecrari. Cap. XX.

SEd utrum poſſit conſecrari in Vino contento in racemis in Muſto, audacter reſpondemus, quod non: quia prohibitum eſt in c. cum omne. Secundò dico, quod nec poſſet fieri Conſecratio in tali Vino; quia ſicut paſta non eſt Panis, ſed ex ea fit Panis: ita nec ſuccus ille intra uuas contentus eſt Vinum, ſed ex eo fit Vinum, & id non poteſt eſſe Materia Conſecrationis. Figuræ autem Sanguinis Chriſti relatæ ſunt iam à nobis ſupra Tract. 3. queſt. 14. *c. cum omne, diſt. 2.* *Figura Sanguinis Chriſti.*

An ſine Aqua conficiatur Sacramentum Euchariſtiæ. Cap. XXI.

SI uerò quæratur, inquit Magiſter Sententiarum, an irritum ſit, quod geritur, ſi Aqua prętermittatur, audi quòd ſequitur in eodem Canone. Non poteſt, inquit, Calix Domini eſſe Aqua ſola, aut Vinum ſolum, niſi utrumque miſceatur. Item Cyprianus, Calix Domini non eſt Aqua ſola aut Vinum ſolum, niſi utrumquè miſceatur, ſicut nec Corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, nec Aqua ſola, niſi utrumque fuerit adunatum, & Panis unius compage ſolidatum. *Li. 4. d. 11. De Conſecra. diſt. 2. cap. non debes.*

Quid ſi quis obliuiſcatur immiſcere Aquam Vino. Cap. XXII.

SI quis tamen non intendens introducere Hæreſim, obliuione, uel ignorantia Aquam prætermiſerit, non uidetur, inquit idem Magiſter irritum Sacramentum, ſed ille grauiter eſt corripiendus. Ex hoc uidetur, quod ſi quis ſimpliciter uel ignoranter Vinum offerat ſine Aqua, Sacramentum conficiat. Aqua uerò nullatenus ſine Vino poteſt offerri in Sacrificio, nec Panis niſi de frumento: nec granum frumenti, niſi redactum fuerit in Panem, quia Chriſtus Panem ſe dicit, & grano frumenti ſe comparat. Poſtmodum ſubdit Sacerdos: In ſpiritu humilitatis, & in animo contrito, ſuſcipiamur à te Domine, &c. Per quod apertè demonſtratur, quod cum hac Domini noſtri Ieſu Chriſti immolatione in primis ſeipſum Sacerdos offerre debet Sacrificium: & quod tunc uerum erit Sacrificium ſi Deo ſpiritus noſter contribulatus, & cor contritum, atque humiliatum offeratur, iuxta illud: Sacrificium *Mag. ibi.* *Aqua an ſolum poſſit Conſecrari.* *Granum frumenti ſolum offerri non poteſt.* *Ioan. 6.* *Ioan 12.* *Pſal. 50.*

Deo Spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Merito igitur, ad inſtar filiorum Iſrael, qui dicebant, quando erant in Babylone: Quia peccauimus, & non eſt nobis Sacrificium. hæc nos quoque dicere debemus; quando ſumus captiuati à peccato. Non eſt nobis Sacrificium, ſed in ſpiritu humilitatis, & in animo contrito ſuſcipiamur a te Domine. Conſequens eſt modò, ut diſpiciamus de miniſterio Subdiaconi, & Diaconi miniſtrantium Sacerdoti, uel Epiſcopo ſolenniter celebranti.

Subdiaconus præparans Calicem, Panem, & Vinum quid innuat. Cap. XXIII.

Lib. 3. c. 58. EST modo aduertendum, quod ſi eſt miſſa ſolennis, ita myſterium oblationis, ſecundum Innocentium explicari poteſt. Nam quod Subdiaconus Calicem præparat, Panem, & Vinum in illo diſponens, hoc innuit nimirum, quod Lex; quæ per Subdiaconum hic congruè deſignatur, huius oblationis myſterium præfigurauit, dicens, quod *Geneſ. 14.* Melchiſedech Rex Salem protulit Panem, & Vinum.

Miniſterium Diaconi quid innuat. Cap. XXIIII.

VIſo de miniſterio Subdiaconi, nunc de Diaconi exploremus. Diaconus autem Calicem præparatum accipiens in Altari componit; quoniam ſecundum eundem Innocent. Euangelium cuius eſt figura Diaconus, huius Sacrificij ritum commendauit Eccleſiæ, quam per Altare ſuprà diximus figurari. *Innoc. ibidem.*

Cur patenam Diaconus cum Hoſtia det Sacerdoti celebranti. Cap. XXV.

IDem Dominus Innocen. ait, quòd Diaconus Patenam cum Hoſtia *Ibidem.* tradit ſacerdoti celebranti, uel Epiſcopo, quam ipſe Sacerdos, uel Epiſcopus ſuper Altari diſponit. inſinuans quod ipſemet Chriſtus hoc *1. Cor. 11.* Sacramentum primus inſtituit, & Eccleſiæ tradidit celebrandum, dicens: HOC EST CORPVS MEVM, *quod pro nobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.*

Thurificatio Altaris quid innuat. Cap. XXVI.

POſt ſuſceptam uerò oblationē ſtatim adoletur Incēſum, & incenſat *Ioan. 12.* Sacerdos Altare. Per quod illud innuitur, quod Maria Magdalena accepit libram unguenti Nardi piſtici pretioſi, & unxit pedes Ieſu, & impleta eſt domus ex odore unguenti.

Qualiter

Qualiter fiat Thurificatio. Cap. XXVII.

ET aduerte, quod Thurificatio ita fit, ſcilicet, quod Sacerdos in modum crucis ſuperducit, & circunducit incenſum ſuper Sacrificium, & Altare, ut & crucis ſignaculo, ut ſuprà dictum eſt, & Thuris incenſo Diabolicæ fraudis malignitas effugiat. Quod nerò tertio ſuperducit, & circunducit incenſum, deſignat, quod Maria ter exhibuit, & adhibuit unguentum circa Corpus Ieſu. Primò unxit pedes eius in domo Simonis Phariſæi. Secundò, cum in domo Simonis leproſi ſuper caput eius unguentum effudit. Tertiò, cum emit aromata, ut ueniens ungeret Ieſum iam poſitum in monumento; uoluntas enim reputatur pro facto, cum per ipſam non ſteterit, quo minus expleuerit, quod incępit. *Luc. 7.* *Ioan 1* *Matt ult.*

Incenſatio totius Altaris quid deſignet. Cap. XXVIII.

QVod uerò poſtmodum undiquè totum incenſatur Altare, deſignat, quod factum illud totum reſpexit Eccleſiam, ſicut Dominus ipſe teſtatur: Amen, Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc, in toto mundo, dicetur, quod hæc fecit in memoriã eius. Poteſt etiam dici quod Altare thurificatur in figuram Angeli, qui ſtetit iuxta Aram Templi, habens thuribulum in manu ſua: De quo fumus aromatũ in conſpectu Domini aſcendebat. De ſignificatione Incenſi, Thuribuli, Nauiculæque, cum ſuprà Tract. 2. dixerimus, propterea hic de eis differere ſileo. *Factũ Maria Magdalena.* *Apoc. 8.*

Facta thurificatione, ut quid ſe incliniet Sacerdos. Cap. XXIX.

SAcerdotis autem inclinatio poſt factam thurificationem, Chriſti humilitatem deſignat: qui exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, factus obediens uſquè ad mortẽ, mortem autem crucis. Qui etiam inclinans ſe ad pedes Diſcipulorum poſt Sacramentum in cœna traditum orauit ad Patrem. *Matt. 26.*

Poſt thurificationem, & inclinationem, cur lauet manus Sacerdos. Cap. XXX.

SAcerdos autem lauat manus, ad ſignandum, quod lauare, & mundare conſcientiam debet lachrymis pęnitentiæ, & compunctionis: & ideo tũc dicit Pſal. Lauabo inter innocẽtes manus meas, id eſt opera. *Pſal. 25.*

Manuum lotio cur fiat ad dextrum Altaris cornu. Cap. XXXI.

LAuat autem ſemper ad dextrum cornu Altaris: quia dextera proſperitatem, ſiniſtra aduerſitatem ſignificat. Quia igitur pluries

peccatur in proſperis, quam in aduerſis, iuxta Pſaltem, Cadent a latere tuo, ideſt, ſiniſtro, mille, & decem millia à dextris tuis. merito magis lauandum eſt ad dexteram, quam ad ſiniſtram. Deinde Sacerdos ad medium Altaris aliquantulum inclinatus iunctis manibus dicit: Suſcipe Sancta Trinitas hanc oblationem. &c. in qua rogat Deum hāc oblationem acceptam eſſe, ac efficacem apud Patrem, atque ut cedat in gloriam ſuam Sanctorumquè, necnon in liberationem Animarum, quæ ſunt in Purgatorio; in ſalutemq; demum noſtrum omnium mortalium.

Sacerdos conuerſus ad populum, cur dicat Orate fratres. Cap. XXXII.

MOx Sacerdos uoce aliquātulum eleuata, ut oratio omnium auxilietur ei, quaſi non præſumens, quod ſolus poſſit tantum miſterium exequi, monet populum, dicens: Orate fratres. &c. In quo
Luc. 22. ſignificatur illud, quod Chriſtus dixit Diſcipulis ſuis: Orate, ne intretis in tentationem; & ibidem, Ego pro te oraui Petre. Monet autem orate, ut Sacrificium fiat Deo acceptabile.

Sacerdoti dicenti populo Orate fratres, quid a populo Reſponderi debeat. Cap. XXXIII.

Pſal. 9. POpulus ſimiliter debet ſecretò orare, Reſpondens; Memor ſit Do-
Luc. 1. minus omnis Sacrificij tui, & Holocauſtum tuum pingue fiat. Vel
Pſal. 17. Suſcipiat Dominus Sacrificium tuum &c. Vel dicat, Spiritusſanctus ſuperueniat in te. Vel illud; Mittat tibi Dominus auxilium de Sancto.
Iacob. 5. Debemus enim inuicem orare ſecundum Apoſtolum, ut ſaluemur.

Poſt dictionem Orate fratres, cur reſumat Orationem Sacerdos, quam reliquerat poſt Offertorium. Cap. XXXIIII.

ITaque monito ad orandum populo, Sacerdos ſe uertit ad Altare ſtatim; & tunc tandem reaſſumit, & dicit Orationem, quam intermiſerat ab Offertorio citrà: quando dixit, Oremus, ad notandum, quod Chriſtus interum redijt Hieroſolimam ad domum Orationis, quam ad tempus deſeruerat in Ephrem: ſic enim legitur in Euangelio. Cum ueniſſet Ieſus Hieroſolimam in templum, intrauit, & eiecit, ementes & uendentes de templo, dicens: Domus mea, domus orationis uocabitur.

Cur dicat tales Orationes Sacerdos ſecretò. Cap. XXXV.

PRædictam autem orationem, uel orationes cum ſilentio dicit: Primò, ne uileſcat Officium Miſſæ; & hinc eſt, quod talis Oratio uocetur Secreta: uel Secundò orat ſecretò; ut deuotius oret, ne cogitet

quomodo eius vox placeat populo; uel Tertiò, orat ſecretò Sacerdos, quia Iudæi ſtatim poſt ſuſcitationem Lazari uoluerunt occidere Ieſum; Ille uero abſcondit ſe in ciuitate Ephrem in ſolitudine, & tacuit in prędicatione, & miraculorum operatione uſque ad Sabbathum in Ramis Palmarum, quo uenit in domum Simonis, & tunc prædicauit apertè. Ad quod deſignandum Sacerdos in fine prædictæ Secretæ eleuat iterum uocem, dicens palã, & alta uoce. Per oĩa ſæcula ſæculorum. *Ioan. 11.* *Nota.*

Quid deſignet rupto ſilentio, Per omnia ſæcula ſæculorum, ſecundum Rupertum. Cap. XXXVI.

QVia uero, inquit Rupertus, proximo iam Paſchate cum multi aſcendiſſent Hieroſolimam, ut Sacrificarent ſeipſos ante Paſcha & requirerent eum dicentes: Quid putatis, quia non uenit ad diem feſtum? Dederant autem Pontifices, & Phariſæi mandatum, ut ſi quis cognouerit, ubi ſit, indicet, ut appræhenderent eum; Venit Dominus Ieſus Bethaniam ante ſex dies Paſchæ, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit, & fecerunt cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, quia tunc palam ambulabat; & ideo leuat iterum Sacerdos uocem ſuam dicendo: Per omnia ſæcula ſæculorum. Igitur Sacerdos poſt interiectum ſilentium, quaſi poſt Domini latibulum, uocem leuans, ipſum palàm uenientem in Bethaniam palàm conuiuantem repræſentat. *Lib. 2. c. 14.* *Ioan. 11.*

Sacerdos cum incipit Præfationem, cur ambas manus hinc inde ſuper altare poſitas teneat. Cap. XXXVII.

PRæfationem autem Sacerdos incipiens, deponit manus ſuas ſuper Altare, ad notandum, quod oẽm cogitatum temporalium deponit, & ſe totaliter Deo committit, immolationi duntaxat tota mente intendens; Vel ideo deponit manus ſuper Altare, quia depoſitio manuum, exercitium bonæ operationis deſignat, & tale exercitium præcedere debet cordis eleuationem, & gratiarum actionem, ad quas ipſe Sacerdos ſe pręparat. *Poſitio manuum ſuper Altare, dum incipitur Præfatio quid ſignificet.*

Dominus uobiſcum quid. Cap. XXXIII.

RVpertus ait, Dicturus Sacerdos rem attentione dignam, præmittit ſalutationem, optans nos quoque tales eſſe, cum quibus manere Dominus, & apud quos conuiuium facere dignetur. *Lib. 7. c. 43.*

Gratias agamus Domino Deo noſtro, quid. Cap. XXXIX.

IDem Rupert. inquit, Gratias enim agere debemus omnipotenti Deo noſtro: per Chriſtum Dominum noſtrum: credendo, & confitendo, quod per ſeipſum Maieſtatem eius laudant Angeli, & adorant Dominationes, tremunt Poteſtates. Hæc eadem Innocent. *Ibidem.*

Durandus

Durandus quid dicat circa prædictam gratiarum actionem. Cap. XL.

Lib. 4. c. 3. PEr gratias agamus. Chriſto recolimus gratiarum actionem, & inuitamus populum ad agendum gratias Deo Patri per Filium, per quem redimimur, & cum Angelis ad laudandum admittimur.

Surſum Corda quid, ſecundum Ioan. à Turre crem. Cap. XLI.

Cardinal. à Turrecr. in c. cum autẽ, di. 2. COrda leuanda ſunt quadupliciter, ſecundum Cardinalẽ præmemoratum in Sacramento Altaris; Primò, intellectu ueritatis; Secundò, affectu charitatis; Tertiò, uirtute conuerſationis; Quartò, rectitudine intentionis. De Prima leuatione ait Pſaltes: Accedet homo ad Pſal 63. Cor altum, & exaltabitur Deus. Ad Cor enim altũ intellectu ueritatis, accedit, q̀ in Sacramento nihil carnale cogitat, ſed omnia alta eſſe intelligit. De Secunda leuatione Cordis dicitur; Quæ ſurſum ſunt ſapi- Philip. 4. te, non quæ ſuper terram. De Tertia exaltatione cordis dicitur ad Philip. Conuerſatio noſtra in cælis eſt. Vnde & Saluatorem expectamus uenientem in Sacramento Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui Iob. 16. & reformabit Corpus humilitatis noſtræ configuratum Corpori claritatis ſuæ. De Quarta ſurſum eleuatione dicitur. Iob ad Deum. Stillat oculus meus, hoc eſt, oculus intentionis. Qua deuotione, & memoria Paſſionis Dominicæ ſtillat lachrimando, & non niſi in altum ad Deum dirigitur tendendo, & peragendo, & omnia bona ſua ſoli Deo attribuendo.

Quare ſurſum Corda in Præfatione dicatur, ſecundum Cyprianum Papam. Cap. XLII.

SEd Dominus Cyprianus Papa de prædictis ipſe ſic fatur. Quando autem ſtamus ad orationes; fratres dilectiſſimi, inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: Cogitatio carnalis hominis & ſæcularis abſcedat, nec quicquam tunc animus aliud, quam id ſolum cogitet, quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem Præfatione præmiſſa parat fratrum mentes dicendo: Surſum Corda, ut dum reſpondet Plebs, Habemus ad Dominum, admonetur nihil ſe aliud, quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis uenire patiatur.

Sacerdos, cur Gratias agamus Domino Deo noſtro ſubiungit. Cap. XLIII.

RVrſus quia Populus profeſſus eſt ſe intentum eſſe ad Dominum, ideo Presbyter ſubiungit: Gratias agamus Domino Deo noſtro.

Chorus

Chorus cur ſucclamet: Dignum & iuſtum eſt. Cap. XLIIII.

INnocentius ait: Chorus uerò Sacerdotis uerbum approbans, & affirmans, reſpondet: Dignum & iuſtum eſt. Dignum quidem quantum ad Deum, quia ipſe eſt Dominus Deus noſter; iuſtum quantum ad nos, quia nos ſumus Populus eius, & oues paſcuæ eius. *Lib 3. c. 3.* *Pſal. 94.*

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, uti intelligendum ſit. Cap. XLV.

DIgnum quia bonus eſt; iuſtum quia beneficus; æquum quia miſericors, ſalutare quia ſalus; Vel dignum, quia nos mera uoluntate *Innoc ibid.* feciſti, iuſtum quia pura miſericordia redemiſti, æquum quia gratuito nos iuſtificas. Sed quoniam hæc declarare non eſt noſtrum inſtitutum: ideo reliqua tibi obſeruanda relinquo apud Dominum Innocent. & *Inno. lib. 3.* Durand. qui multum elaborant pro expoſitione huiuſmodi Præfatio- *c. 63. Du-* num. Illud unum adhuc etiam hic dicam, nempè, cur Præfatio dicatur *rand. lib. 4.* ſic, & vnde dicatur, & quorſum ſit inſtituta. *c. 33.*

Prædicta Oratio cur uocetur Præfatio. Cap. XLVI.

HÆc autem oratio, quam præmittimus ante Conſecrationem, Præfatio ideo uocatur, quoniam præcedit Sacrificium principale: eſt enim quaſi prælocutio, ideſt, ad miniſterium præparatio. Prælocutio, uidelicet totius orationis ſecuturæ ante igitur, uſque ad Agnus Dei. In hac. n. præloquitur Sacerdos gratas laudes Deo, ut melius ad Conſecrandum Corpus Chriſti ualeat peruenire. Vocatur etiam Præparatio, quia præparat fidelium mentes ad futura Conſecrationis reuerentiam. De Præfationibus, & quot eſſe debeant, uide Capitulum, Inuenimus, diſt. 1. & c. Sanctorum, diſt. 70. Nunc de Sanctus dicamus.

Cur finita Præfatione, dicatur ter Sanctus, Sanctus, Sanctus. Cap. XLVII.

DIximus ſuprà quod Angeli hunc Deum trinum laudabant, adorãt Dominationes, tremunt Poteſtates, cælorumq; Virtutes, atq; beata Seraphin ſocia exultatione, ideſt, æqualiter, & humiliter cõcelebrãt: nunc autem dicunt ter Sanctus propter Trinitatem perſonarum, quaſi diceretur ab eis; Sanctus Pater, à quo omnia, Sanctus Filius per quem *Gabr in 2.* omnia, Sanctus Spiritusſanctus, in quo omnia. Hęc dicit Gabriel in ſuo *part. Miſſ.* tractatu de Miſſa.

Quid dicat Durandus de huiuſmodi trina replicatione. Cap. XLVIII.

ILlud, inquit Durandus, aduertendum eſt, quod ter dicitur Sanctus, vt *Lib. 4.* notetur Trinitas ſeu diſtinctio perſonarũ. Et dicitur Sanctus Deus, *c 34.*

ideſt

Leuit. 19. ideſt ſanctificans. Vnde illud: Sancti eſtote, quia ego Sanctus ſum Dominus Deus ueſter: Dicitur pater Sanctus, dicente Filio: Pater Sanctifica eos in ueritate, quos dediſti mihi, quia tu Sanctus es. Dicitur Filius
Luc. 1. Sanctus Angelo proteſtante: Quod naſcetur, inquit, ex te Sanctum, uocabitur Filius Dei. Dicitur Spirituſſanctus Sanctus, Chriſto dicente:
Io. 20. Accipite Spiritūſanctum, quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt.

Cur ter dicatur Sanctus in ſingulari numero, & non dicatur pluraliter Sancti. Cap. XLIX.

Iudocus. IBidem præfati Doctores Durand. & Gabriel dicunt, quod ideo dicitur ter in ſingulari numero Sanctus; quia una ſanctitas in his tribus perſonis, & una æternitas intelligitur: Vnde Iudocus clarius hunc locum explanans, ait: Idem uerò nomen tertio repetitum innuit nobis omnimodam ipſarum perſonarum ęqualitatem, ac ſimilitudinem in naturalibus ac ſubſtantialibus proprietatibus, potentia, ſapientia, bonitate, & ęternitate, eandemq́. earũ Sanctitatem. Sed ſecundũ eundem, dicitur Sanctus, quaſi ſanguine Hoſtiæ tinctus, tractum à ueteris cõſuetudine Legis, in qua nihil Sanctũ dicebatur, niſi quod fuerat Sanguine Hoſtiæ aſperſum, uel tinctum. Item dicebatur, Sanctus quaſi ſine terra. nam ἅγιος quod eſt Sanctus Græcè, ſonat quaſi extra terram. Hæ autem interpretationes ueriſſimè Diuinæ Maieſtati conueniunt.

Quare ſemel tantum dicatur, Deus Sabaoth. Cap. L.

Duran. & Gabriel. SIcuti dicentes ter Sanctus, Sãctus, Sãctus, Trinitatẽ perſonarum intellexerimus, ita dicẽtes ſemel tantum, Dominus Deus Sabaoth, Vſiæ, hoc eſt, Eſſẽtiæ unitatẽ deſignamus. Hoc ijdẽ Doctores inibi referunt,

Prædicta uerba quomodo interpretentur. Cap. LI.

DOminus Deus Sabaoth autẽ interpretatur ſic, ideſt, Dominus exercituum, uidelicet, Angelorum, & hominum, quorum terribilis eſt, ut caſtrorum acies ordinata. De quo in Pſal. dicitur ab Angelis.
Pſal. 23. Quis eſt iſte Rex glorię? Dominus uirtutum. &c. Tot enim exercitus habet Deus in terra, quot ſunt ordines in Eccleſia; tot habet in cœlis, quot ordines ſunt in Angelis. Vel Dominus Deus Sabaoth, ideſt, Dominus exercituum ſiue militantium uirtutum, ſiue uictoriarum interpretatur. Vel omnipotens, ut ipſe ſit Dominus Deus, & ipſe omnipotens, qui exercitus Angelorum, & hominum diſponit.

Vti interpretantur uerba, Pleni ſunt cæli, & terra gloria tua. Cap. LII.

Gabr. in 2. part. Myſ. ET ideo ſubdit: Pleni ſunt cæli, & terra gloria tua: hoc eſt ut eius gloria beatitudine cæli, & terra, ideſt, qui in cælis, & qui in terris sũt, gubernentur eius gloria, glorificent, & honorẽt nomen Sanctum eius.

Cæli

Cæli autem pleni ſunt Gloria &c. terra uerò Spe. Vel dic ſecundum Iudocum, quod per cęlorum amplitudinem, & terræ ſpatioſitatem oſtenditur ſuperfu a diuinæ magnitudinis plenitudo: quod & Dominus per Prophetam indicat, cum dicit: Cęlum, & terram ego im pleo, & Pſaltes: Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam; ſi aſcendero in cælum; tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Vel pleni ſunt cæli, & terra gloria tua: quia (ut aſſerunt Theologi in Compendio Theologicæ ueritatis) Sicut in patria Deus eſt ſpeculum, in quo relucent creaturæ, ita in uia è conuerſo creaturæ ſunt ſpeculum, quo creator uidetur. Et nota quod Sacerdos dum dicit, Benedictus qui uenit in nomine Domini, ſe Signo Crucis ſignat, ad ſignandum quod Christus non uenit in Hieruſalem, ut temporaliter regnaret, & pompis, ac uoluptatibus gauderet, ſed ut pateretur ac moreretur in Cruce, ut Crucis triumpho Dæmonem ſuperaret, ac ſecum poſtea fideles ſui in Regno Cælorum regnarēt. Hæc Io. Baptiſta. Sed Rāfoldus dicit, quia iſta uerba ab Euangelio deſumpta ſunt, quod continet Chriſtum, qui triumphauit in cruce. *Iudoc.* *Hier. 23.* *Pſal. 138.* *Lib. 1. c 1.* *Ioan Bapt.* *Ranfold.*

Hæc uerba, Oſanna in Excelſis, quomodo ſint intelligenda. Cap. LIII.

IDem Gabriel dicit, Eſt autem Oſanna dictio Hebraica, quæ interpretatur Obſecro ſalua. Et anna quod eſt aduerbium, uel interiectio obſecrandi. Et ſecūdum hoc deberet dici, Oſianna; ſed uſu dicitur: Oſanna, ut ſit compoſitum ex corrupto, & integro. uel dicitur Oſanna per Synalæpham, quæ eſt figura tollens uocalem de medio dictionis. Oramus igitur Oſanna, ideſt, obſecro ſaluifica, ſupple nos. in excelſis, ideſt, in cælis, ubi eſt ſalus perfecta & æterna. Nam ad iſtam nobis dandam Chriſtus, qui deſcēdit de Cælis præſentiam etiam ſuam exhibet in hoc Sacramēto Altaris. & hoc quod dicit Gabriel, refert etiam Iudocus. *Eod. loco.* *Iudocus.*

Verba: Benedictus qui uenit in nomine Domini, uti ſint intelligenda. Cap. LIIII.

PErgit ibidem Gabriel, dicens, ſequitur, Benedictus, qui uenit in nomine Domini; quod eſt gratiarum actio: cum qua ſicut patres aduentum Chriſti præcedentes, ut Abraam Patriarcha, & Prophetę: & concomitantes, ut Apoſtoli, & ſequentes, ut cæteri Sancti ad Chriſtum conuerſi, proſecuti ſunt Dominum diuerſis quidem temporibus, ſed una fide ad paſſionem uenientem; ita eadem fide; & gratiarum actione recipiamus eum: uenientem in Altaris Sacramento offerendum in eodem pro nobis. Dicitur autem Benedictus, non quaſi ex noſtra actione Dei beatitudo augeatur; ſed à nobis benedicitur, ideſt, benedictus prædicatur, laudatur, & colitur; quia uenit plenus gratiæ, & ueritatis, plenus benedictione, qui & benedixit nobis in omni benedictione *Gabriel.* *Nota.* *Io. 1.*

nedictione ſpirituali. In nomine Domini, ideſt, Patris, qui eſt Dominus cæli, & terræ, & uniuerſorum. Venit autem Chriſtus in nomine
Ioan. 8. Patris, ſicut ipſe ait: Ego, inquit, gloriam meam non quæro, ſed honorifico Patrem meum.

Cur iterum Oſanna in excelſis repetatur. Cap. LV.

Lib. 4. c. 34. DVrandus dicit quod repetuntur uerba iſta, Oſanna in excelſis, quia in Pſal. Centeſimoſeptimo dicitur: ò Domine ſaluum me fac: ò Domine bene proſperare: & eiſdem uerbis ubi ſubiungitur: Benedictus qui uenit in nomine Domini: Sed huius rei rationem quoque reddens
Iudoc. Iudocus ait: Alij uerò putant orationem illam, Oſanna in excelſis, in hoc loco bis eſſe poſitam, ad poſtulandum geminam ſalutem, animæ ſcilicet, & corporis, tandem in cælis complēdam: ut orationis illius ingeminatio ſignum ſit, & nota duplicis ſalutis à Deo petendæ & non ſolum animam in cælo ſaluatum iri; ſed etiam corpus noſtrum in reſurrectione, nouiſſimoque die ſalutis æternæ pro ſuo captu, ac modo particips fore orandum eſſe.

Prædictum Hymnum cur cantet Eccleſia. Cap. LVI.

Sãctus, Sãctus, Sanctus, cur cãtet Eccleſia. SAncta Dei Eccleſia ſperans ſociari Angelis, & Archangelis, de quibus in Præfatione meritò facta eſt mentio: ſtatim poſt illam conformat ſe Angelico cantui, canens Hymnum hunc, Sanctus, Sanctus, Sanctus; nullatenus dubitans, per hoc Sacrificium terrena Cęleſtibus iungi, & ideo cum eis in excelſis ſaluari clamamus.

Hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, quis primum cantauerit. Cap. LVII.

Hymnus. QVis autem hunc Hymnum primum cantauerit, & quorum ſit hic quæritur; Et quidem dicimus quod Hymnus iſte Sanctus, Sanctus, Sanctus, partim Angelorum, & partim hominum uerba complectitur. Prima enim pars cōtinet laudem Angelorum, ultima hominum:
Eſai. 6. legitur enim apud Eſai. quod Seraphim clamabant; alter ad alterū, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dn̄s Deus exercituum, plena eſt omnis terra
Matt. 24. gloria eius. Legitur quoquè in Euãgelio, quod qui præibāt, & qui ſequebātur, clamabāt, dicētes, Oſanna Filio Dauid; Benedictus, qui uenit in
Mar. 1. nomine Dn̄i. Vox ſiquidē Angelorum, hoc eſt, Oſanna in excelſis, Trinitatis, & unitatis in Deo commēdat arcanum. Vox hominum, ſcilicet Oſanna filio Dauid, Diuinitatis, & humanitatis in Chriſto perſonat Sacramētū. Nunc ad Canonē trāſeamus, breuibus agentes de eo aliquid.

Canonis nomina plura eſſe dicunt.

Canon nomina multa habet. Cap. LVIII.

Actio. PRæ alijs autem ſciēdum eſt, quod Canon Miſſæ, & Actio, Oblatio, & Canon, & Sacrificium, & Secreta uocatur. Actio dicitur propter

pter Sacra myſteria, quæ in ea aguntur, & quia tunc cum Deo agitur cauſa noſtra. Oblatio dicitur inſuper, quia in capitulo illo, Communicantes, & in illo; Hanc igitur Oblationem: certis dieb. ultrà ordinaria Canonis, ſeu Actionis verba quædã addũtur, & dicuntur. Ideo in Miſſalibus in varijs locis ſuper illas additiones ſcribitur talis titulus, ſeu rubrica, infra Actionem: Canon verò dicitur Regula ad Conſecrationem Euchariſtiæ partim à Chriſto, partim a Sanctis Patribus ordinata. A Chriſto inſtituta ſunt verba ſubſtantialia, quæ formam integrant Conſecrationis, cætera à diuerſis Sanctis Patribus edita ſunt. Sacrificiũ autem dicitur, quaſi Sacrum factum, vel ſignum: quia prece myſtica cõſecratur pro nobis in memoriam Dominicæ Paſſionis. Secretum, ſiue Secreta dicitur, quaſi nobis occulta, quia humana ratio nequaquam tãtum myſterium plenariè comprehendere poteſt; ad quod celebrandum meritò ſecreta voce celebratur. Vel dicitur Secreta, ſecundum Gabriel. ratione ſignificationis, operationis, & prolationis, quoniam ſignat ſecretiſſima fidei myſteria. Fiunt & ibi ſecretiſſimæ operationes omni creato intellectui incomprehenſibiles in ſubſtantiarum conuerſionib. & ideo etiam pars illa Miſſæ ſub ſilentio proferri debet, ne tanti myſterij uerba per manifeſtam prolationem vileſcat, prout etiam Conciliũ Trid. præcipit. Hæc Durand.

Canon. *Sacrificiũ.* *Secreta.* *Cur in Miſſa quædam ſubmiſſa voce dicantur.* *Gabriel.* *Conc. Trid. Seſſ. 22 cap. 10.* *Dur. lib. 4. c. 35.*

Canonis ſubſtantia quidnam, ſecundum Rupertum repræſentet. Cap. LIX.

Eadem die, inquit Rupert. quia laudes acclamatæ ſunt pro filio Dauid decima Luna, quando inferebatur in domos Iudæorum typicus Agnus, ingreſſus eſt hic Agnus Dei in Ciuitatem Hieruſalem, & à nequiſſimis laniſtis obſeſſus, multis inſidijs quærebatur ad mortem, traditus à Deo, ſecunda feria. & tertia feria nihil proficiunt, dum eum cõtingere non audent populi metu, qui circa illum multus, atque ad audiendum illum totus erat ſuſpenſus. Quarta feria Iudas vnus de duodecim à Diabolo ſupplantatus, uendidit illum Phariſæis. Feria quinta iam in agone propinquo, Teſtamentum ſuum ſcribit hæredibus ſuis, conſignans eis theſaurum Corporis & Sanguinis ſui. Eadem nocte capitur, ligatur, & illuditur. Feria Sexta crucifigitur primo linguis Iudæorum, poſt manibus Gentilium, tandem Hora Nona, facto terremotu tradidit ſpiritum. Sabbato quieuit in Sepulchro. Prima Sabbathi ſurgens a mortuis pacem Diſcipulis, & pacem omni mũdo annunciauit. Hæc omnia quæ dicta ſunt, & geſta ſunt per Hebdomadam ante Paſcha fiunt à principio Canonis vſque in finem. Qui Canon & Paſſionem Domini, & Sepulturam, & Dominicam Reſurrectionem repræſentat.

Lib. 2. c 5. *Luc. 21.* *Matt 26.* *Mar. 14.*

Canon vnde incipiat, & cur ſic. Cap. LX.

Est etiam hoc animaduerſione non modica dignum, quòd non ſine myſterio Canon, ſiue prima Canonis litera à litera T. incipiat, vel ſit litera T. quæ Hebraicæ Tau, reſpondet. Hæc enim litera T. crucis formã ſiue myſteriũ Crucis habet, & oſtendit, & exprimit: dicente Dño p Ezechiel: Signa Thau in frontibus uirorum dolentium, & gementium

Ezech 9.

ſuper abominationibus Hieruſalem, quoniam per Chriſti Paſſionē hęc omnia impleta ſunt, & efficaciam habent. Hoc etiam fuit ſignum, quo in Apocalipſi leguntur ſignati in frontibus ſuis electi ſerui Dei, prius quam inferrentur nocumenta terræ, & mari: Huius figuram habuit ſignū, in quo Moyſes ſuſpendit æneū ſerpentē in deſerto, vt inſpicientes ſanarentur à morſibus venenatorum ſerpentum. Hæc Gabr. & Durād. Sic ergo pergit Sacerdos dicens, & repetens, ſcilicet: quia dignum & iuſtum eſt, nos tibi gratias agere. Te igitur clementiſſime Pater, & quæ ſequuntur.

Canon quot partes habeat. Cap. LXI.

Durand. DIcit Durand. quod Canon duodecim continet partes, licèt non deſint, qui illum diuidant in ſex; alij in quinque, alij in vndecim particulas, Secunda ibi, In primis, Tertia ibi, Memento. Quarta ibi, Communicantes, Quinta ibi, Hunc igitur, Sexta ibi, Qui pridie. Septima ibi, Vnde & memores, Octaua ibi, Supra, quę propitio. Nona ibi, Memento, Decima ibi, Nobis quoquè. Vndecima ibi, Oremus, Præceptis Salutaribus moniti.

Cur prima Canonis parte tres cruces ſuper Oblatam, & Calicem facimus, dicentes: Hęc Dona, Hæc Munera, Hæc Sancta Sacrificia illibata. Cap. LXII.

DOminus Innocent. loquens de Crucibus, quæ fiunt ſuper Oblatā, & Calicem, ſic fatur, triplex fuit Chriſti traditio, à Deo, à Iuda, &

Lib 3.c.3. a Iudæis. Ad hoc igitur deſignandum Sacerdos facit tres Cruces ſuper Oblatam, & Calicem, dum dicit: Hæc Dona, Hæc Munera, Hæc Sancta Sacrificia, commemorās illam traditionem, quam Deus fecit ex Dono:

Io 3. Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum traderet. Vnde dicit Sacerdos. Hęc Dona: Cōmemorat ſecundo traditionē, quam fecit Iudas ꝑ munere, cui conſtituerunt Iudæi triginta argenteos: vnde

Matt. 26. ſubdit Sacerdos: Hæc Munera. Commemorat tertio traditionem, quā fecerunt Iudæi in Sacrificium illibatum: Vnde pergens Sacerdos dicit: Hæc Sancta Sacrificia illibata.

Tres cruces prædictæ cur fiant ſecundum Rupertum. Cap. LXIII.

Lib. 2.c.5. AB initio Canonis, inquit Rupert. quod eſt. Te igitur Clementiſſime Pater, vſquè ad eum locū. Qui pridie quā pateretꝰ, quatuor dierum rōnes adnotantur. Quorū in Primo curſu Agnus à Deo patre traditus illatus eſt in domos Iſrael, ueniēs in Ciuitatē Hieruſalē, quę illatio, uel traditio trina Crucis figura ſignatur, dicendo: uti accepta habeas. hæc Dona, hæc Munera, hæc Sancta Sacrificia illibata.

Cur Dona potius, quam Donum dicamus.
Cap. LXIIII.

PRædictus Innocent. quem Durand. ſequitur. ſed cur pluraliter Dona, Munera, & Sacrificia, inquit, hęc exprimimus? Reſpondet, quia Panis, & Vinum prius quàm Conſecrentur diuerſæ ſunt ſpecies ſubſtãtiarum, & diuerſæ ſubſtantiæ ſpecierum. Itaquè diuerſa ſunt continentia, ſed vnum eſt contentum. Nam idem ſub vtraque continetur: licèt non idem utraque ſubſtantia conuertatur. *Lib. 3. c. 3.*

Quibus, & pro quibuſnam offeramus Sacrificium.
Cap. LXV.

QVibus autem, pro quibus, qualiter, & quare ſacrificium offeramus edicit prædictus nobis Innocentius, Primo, ſoli Deo, & Diuinę Trinitati, ut patet ibi. In primis quæ tibi offerimus. Secundò, pro Eccleſia, ſcilicet, Catholica, & pro omnibus Orthodoxis. Tertiò, in unitate fidei, id eſt, in Communione fidelium. Quartò, quare, id eſt, pro beneficijs ſpiritualibus, & ęternis. Hæc eadem Durandus quoquè in medium affert. Hic ego nõ poſſum ſanctũ Thomã cohibere quominus egrediaf, hucque de ſuo aliquid afferat, qui differit cur ſuper hoc primo Canonis ordine tres cruces faciamus, & quot ſint ordines crucis in ſerie Canonis, quidq; in illo ponamus, pro quibus rogemus, & quid petamus. *Ibidem.* *Durand. ibidem.*

Secundum D. Thomam cur tres cruces faciamus ſuper primo ordine. Cap. LXII.

BEatus Thomas Aquinas, dum de Officio Sacerdotis in Opuſculo Sexageſimoſexto, uerba facit, ſic ſuper hac prima Canonis parte differit. In Primo, inquit, ordine tria ponimus, uidelicet, Panem, Vinũ, & Aquam. Pro tribus rogamus, ſcilicet pro omnibus in generali, ubi dicimus: In primis, quæ tibi offerimus pro Eccleſia. Secundò, pro familiaribus noſtris abſentibus, ubi dicimus: Memento Domine famulorũ famularumque tuarum. Tertiò, pro circũſtantibus: ubi dicimus: & omnium circumſtantium. Tria petimus, Primò, ut dies noſtri diſponantur in Pace. Secundò, ut eruamur ab æterna damnatione. Tertiò, ut mereamur numerari in Dominico grege. Quæ omnia ibi habemus, ubi dicimus. Dieſq; noſtros in tua pace diſponas, atq; ab æterna dãnatione eripi, & in electorũ tuorũ grege numerari. Propterea tres Cruces facimus, vt per uirtutem Crucis Primò quę appoſita ſunt, benedicãtur. Secundò, ut hi pro quibus apponuntur, roborentur. Tertiò, vt quæ petimus impetrentur. *In opuſc. 66.* *Cruces tres cur fiant ſuper primo Canonis ordine.*

Quinam ſint illi Canones ſuper quibus fiant Cruces. Cap. LXVII.

D. Thomas. Super quibus Canonibus fiant Cruces.

ET præfatus Sanctus Thomas inibi pergens ait. Et nota quod ſeptē ordines Crucis in ſerie Canonis ſunt; quos Spirituſſanctus multa ſapientia ordinauit. Primus ordo eſt, à, Te igitur clementiſſime Pater, vſquè ad, Qui pridie, Tertius eſt à Qui pridie, vſque ad, vnde & memores. Quartus eſt ab vnde & memores, uſque ad ſupplices te rogamus. Quintus eſt à Supplices te rogamus, uſque ad Per ipſum. Septimus eſt à Per ipſum, uſque ad Pax domini. Adde tu & octauum, qui eſt à pax Domini vſquè ad finem Miſſæ: In ſingulis autem ordinibus ſunt cauſæ pro fundæ, & rationes, quæ rationabiles mouent quęſtiones, quas Spirituſſanctus, cui vult claudit, & cui vult aperit.

Cur pro Papa in hoc primo primo ordine Canonis oremus. Cap. LXVIII.

Durand. Lib 4. cap. 36.

IN hac autem prima Canonis parte pro Sanctiſſimo Papa noſtro oramus, quia conſtat ab uniuerſo orbe ſeparatos eſſe, qui ob quam libet diſſentionem inter Sacra miſteria Apoſtolici Põtificis memoriam ſecundum conſuetudinem non frequentant. Vel pro Papa oramus, quoniam habet ſuper humeris ſuis regimen, & munimen totius Eccleſię Dei, cuius onera portat. Cum ergo ſic ipſe onere graui, & ferè importabili ſit oneratus, merito Charitatis officium poſtulat, ut ei orationibus ſuccurramus, non ſecus ac ſæpe ſuccurrimus ei, qui valde oneratus eſt, clamans: Accurre & adiuua, adiuua. Deinde debemus orare pro proprio Epiſcopo quatenus vnitatem ſpiritus in vinculo pacis obſeruet. Antiſtes tamen ipſe celebrans non debet ea dicere, cum ſit ipſemet Antiſtes. Ad ſecundũ modò Canonis ordinē digrediamur.

In ſecundo Canone, pro quibuſnam bonis offeramus Sacrificium. Cap. LXIX.

Lib. 3. c. 7.

SCiendum nobis eſt, quod Innoc. dicit, quod triplicia ſunt hominis bona, Corporalia, Spiritualia, & Aeterna: ſcilicet, Infima, Media, & Suprema. Pro quib. in hac Secunda Canonis parte Sacerdos dicit ſe offerre Sacrificium. Pro Corporalib. ideſt incolumitate: pro Spiritualib. ideſt, pro redemptione; pro Aeternis, ideſt, pro ſalute. Nã & Dominus docet nos ꝑ his trib. orare: videlicet pro Aeternis: vnde adueniat regnũ tuum, Pro Spiritualib. Vnde fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra. Pro Corporalibus, vnde Panē noſtrum quotidianum da nobis hodie.

Vota quæ dicantur. Cap. LXX.

De Voto & magno,

EST autem animaduertendũ, quod Vota ſua dñr, quæ voluntariè pro mittunt: quia uoléter, & libēter Deo uouere, & notũ reddere debemus

mu s,vt monemur à Pontifice,extra, de Voto.Subodcremus modo tertium Canonis ordinem.

Tertia pars Canonis, qui incipit, Communicantes, quid oſtendat. Cap. LXXI.

AT in hoc Tertio Canonis ordine duo facimus,uidelicet,Primo,inuocationē Sāctorum,cum dicimus;Communicantes,& memoriam uenerantes,in primis Glorioſæ, ſemperq; Virginis Mariæ, ſed & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli.&c.Secundo, fit ad Deum per prædictorum Sanctorum merita & preces humilis ſupplicatio;ut cum idem paulò inferius ſubdimus. Quorum meritis, precibusque concedas,ut in omnibus protectionis muniamur auxilio. Hæc Gabriel.Hic autem nota, quod Sancta Dei Eccleſia inuocat intercesſionem duodecim Apoſtolorum; quoniam ſecundum Lactantium. ſicut Sacerdos antiquæ Legis, (cum in Sancta Sanctorum ingrediebatur) portabat in ueſte Sacerdotali nomina deſcripta duodecim Tribuum: Ita decens eſt, ut Chriſti Sacerdos intrans ad Altare, ut tantum peragat Sacrificium, portet ſecum memoriam Sanctorum Apoſtolorum quibus potiſſimum dedit Deus huiusmodi Sacramenti inſtitutionem; qui & ipſi nobis reliquerunt eandem.Vide tamen,quod dictum eſt infrà Tract. eodem quæſt.189.

Tertia Canonis pars habet duas partes.

Gabr.

Lactant. Exod.35.

Quare recurramus ad Sanctos, & oremus eos. Cap. LXXII.

QVoniam autem ſancti Dei communicant nobiſcum in obiecto fidei, ſpei, & charitatis, & in ipſa charitate: quandequidem quod & nos credimus ipſi clare uident: quod ſperamus ſcilicet, beatitudinem, ipſi comprehendunt,& ſecuri tenent, Deo, quem nos diligimus, ipſi fruuntur, eadem quoq; charitate conſumata, qua licet imperfecta, & nos amamus; Propter hanc igitur communionem Sanctorum nobiſcum, fiducialiter ad eos recurrimus, eorum memoriam uenerantes, ut nos fragiles, & mortales mereamur eorum meritis, & precibus ad eorum immortalitatis gloriam peruenire, atque eorum Suffragijs de Fide perduci ad Viſionem; De Spe ad Rem;De Stadio ad Brauium;De Via ad Patriam.Biel ibidem hæc dicit.

Communicant Sancti nobiſcū in quatuor.

Biel.

Cur inprimis inuocemus Beatam Virginem deinde Apoſtolos, poſt Martyres. Cap. LXXIII.

IN primis autem in hac prima Canonis parte nominatur nomē Beatæ Mariæ Virginis, quia eum qui offerēdus eſt,& qui uere Hoſtia eſt,genuit,& in cælis obtinet principatum.Nominatur etiam Duodecim Apoſtoli & Duodecim Martyres,quoniam ijdem omnes huius Sacrificij teſtes fuerunt, & Paſſionem Chriſti uerbis & effuſionis ſanguinis teſtimonio probauerunt. Hæc Durandus.

Durand. lib.4.c.38.

Canon tertius cur non contineat memoriam Sanctorum Veteris teſtamenti, & Confeſſorum. Cap. LXXIIII.

Iſta inſuper pars Canonis Tertia neque Sanctorum Veteris Teſtamenti, neque Confeſſorum ſpecialem memoriam facit; quoniã Patres Chriſtum præcedentes, licèt ſpiritualiter, non tamen hoc Sacramentum perceperunt Sacramentaliter. Sed & hæc pars ordinata creditur, prius quam Confeſſorum memoria ageretur in Eccleſia. Et etiam quia in Sacramento Paſſionis Chriſti horum tantum debuit fieri memoria, qui paſſi ſunt pro Chriſto. Omnium tamen generalis habetur memoria; cum dicitur poſt nomina Apoſtolorum, & Apoſtolorum, & omnium Sanctorum tuorum. Seſe modo offert pars Canonis Quarta, quæ incipit. Hanc igitur oblationem.

Sacerdos quid petat in quarto Canonis ordine. Cap. LXXV.

Quarta pars Canonis quid agat. Di. 3. In quarta autem Canonis parte duo à Deo petimus, Primum petit Sacerdos, ut hæc oblatio ſua, & cunctæ familiæ Chriſti placidè accipiatur non quantum eſt ex parte Sacrificij in ſe, quoniam illud Deo diſplicere nõ poteſt, cum dilectiſſimus filius ſuus ſibi offeratur, in quo ſemper ſibi benè complacet, ſed petitur acceptari quantum eſt ex parte miniſtrorum Eccleſiæ offerentium, occaſione quorum nõnunquam acceptum non eſt, dum ſcilicet indignè offerunt. Secundò petit Sacerdos à Deo ut ſecundum uniuerſale eius Dominium, quod habet in Cœlo, Terra, atque in Inferno; triplici ſcilicet machina mundi, triplicia bona conferat. In Terra tranquillitatem, qua dies noſtros in ſua pace diſponat. In Inferno ut nos ab æterna damnatione eripiat, In cœlo, ut nos gregi Electorum connumerari iubeat. Hæc dicit *Gabr.* Gabriel.

Verba ibi in fine; Per Chriſtum Dominum noſtrum, uti intelligantur. Cap. LXXVI.

Gabr. Pſal. 115. Cvr autem in fine huius quartæ partis ſucclamemus per Chriſtũ Dominum noſtrum; ſic exponit Gabriel, ideſt, Qui traditus eſt in manus eorum, qui oderunt pacem; Qui ad inferna deſcẽdit & Patres inde liberauit; Qui aſcendit ad cœlos, & præceſſit nobis
Io. 14. parare locum, ut ueniens nos recipiat ad ſeipſum, ut ubi ille eſt, & nos ſimus, ut promiſit nobis.

Cur Sacerdos ſe ſeruum hic appellet. Cap. LXXVII.

Nicolaus de Plou. Qvare aũt Presbyter ſpecialiter ſe ſeruum hoc in loco dicat, qui ſuperiores alios appellauit famulos; quærit hic Nicolaus de Ploue, qui dicit, Ratio eſt, quia quilibet debet ſe reputare peccatorem, & nõ alios.

alios. Per ſeruitutem hic accipe ergo Sacerdotem, ſiue Clerum, qui Deo ſecundum gradus in hac oblatione Sacrificij ſeruimus. Per familiam uerò accipias ſiſtentem Collectam, uel cunctam Christi Eccleſiam. *Seruitus.*

Quinta pars Canonis quomodo intelligatur. *Cap. LXXVIII.*

AGgrediamur modo partis quintæ Canonis tractatum. Illa ſiquidem ſic incipit; Quam oblationem tu Deus in omnibus quæſumus benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris; id eſt, terrenam ad Corpus Filij tui deſtinatam, tu Deus quæſumus in omnibus, id eſt, tota cogitatione, tota mente, & toto intellectu digneris facere benedictam, ut ſcilicet per ipſam conſequamur benedictionem, & multiplicationem omnium bonorum ſpiritualium; adſcriptam, eam approbando, ut per eam adſcribi mereamur in numerum Angelorum, & Sanctorum in cœlis. Ratam, confirmando eam in rationabilem Hoſtiam, & acceptabile Sacrificium, ita ut nobis, id eſt, ad noſtram ſalutem Panis fiat Corpus, & Vinum Sanguis, dilectiſſimi Filij tui, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hæc Durand. qui & multa alia dicit, quæ ego taceo, quoniam Compendium conficio. *Quinta pars Canonis quō intelligatur.* *Dur. lib. 4. c. 20.*

Cruces, quas Sacerdos facit in quinta Canonis parte, quid deſignent. *Cap. LXXIX.*

BEatus Thomas in opuſculo 66. quærēs cur Sacerdos faciat in quinq; cruces ſuper hoc Canonis quinti ordine, ſic fatur. In Primo ordine petimus, ut quæ appoſita ſunt, benedicantur. In ſecundo uerò petimus, ut quæ in Primo benedicta ſunt, in uerum, & ſummum Sacrificium transformentur. Quare in Secundo ordine quinque Cruces facimus, quia quæ benedicta ſunt in id trāsformari petimus, quod in quinque præcellit omnibus, ſcilicet in Triplici Prærogatiua, & Charitate Gemina, & ideo dicimus. Benedictam, omni ſcilicet plenitudinę gratiarum; & Acceptam ſumma dignitate, & honore. Ratam, ſumma, & æterna poteſtate. Sed quia hæc triplex prærogatiua parum nobis prodeſſet, niſi Charitatem geminam exhiberet; propterea dicimus, ut nobis Corpus & Sanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti cuius charitas gemina fuit, quàm habuit ad Patrem, & Gregem, Patri obediendo, pro grege, moriendo. Vel Charitas Gemina, quia Corpus, & Animam poſuit. Aliter. Vel ideo quinque Cruces facimus, ut ex prædictis quinque neceſſaria nobis impetremus, ſcilicet, ex participatione Sanguinis remiſſionem: ex participatione Corporis, unitatem, & ſocietatem Sanctorum: ex ſumma dignitate, & honore, honeſtatem uitæ, & morum; ex plenitudine gratiarum impetremus plenitudinem præmiorum. *B. Tho. in 66. opuſc.* *Quinque ſunt nobis neceſſaria ad ſalutē.*

Circa prædictas cruces quid Gulielmus Durandus dicat. Cap. LXXX.

Li.4.c.40. SAnè quarta Feria, inquit Durandus, Iudas unus ex Duodecim ſupplantatus, immane Sacrilegium perpetrauit: dum Filium Dei triginta argenteis uendidit Phariſæis in recompenſationem damni, quod incurrerat propter effuſionem unguenti: nam dixit ille: Quare hoc unguentum non uenditur trecentum denariis, & datum eſt egenis? dixit autem hoc non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens ea quæ mittebantur, aſportabat. Quilibet autem argenteus ualebat decem denarios uſuales: & ſic damnum unguenti, quod ualuerat trecentos denarios, triginta compenſauit argenteis. Si uerò dicamus argenteos fuiſſe denarios uſuales, dicimus: quod Iudas uendidit Chriſtum quaſi uile mancipium triginta denarijs, quæ ſunt decima tercentorum denariorum, quos ualuerat unguentum: propter quod Dominus loquitur deſpectiuè per Prophetam: Appenderunt, inquit, mercedem meam triginta argenteos precium appreciati: quo appreciatus ſum ab eis. Ad deſignandum ergo precij rationem & quantitatem, quo Chriſtus uenditus eſt, Sacerdos hic facit tres Cruces ſuper Oblatam, & Calicem, cum dicit Benedictam, Aſcriptam, & Ratam; Nam & trecenta pariter & triginta multiplicationem ſuſcipiunt à ternario. Poſtmodum autem ad deſignandum uenditionem, & emptionem, duas cruces imprimit ſigillatim, unam ſuper Hoſtiam, & alteram ſuper Calicem, dum dicit. Vt nobis Corpus, & Sanguis fiat, quaſi dicat: Illa uenditio fuerat maledicta, proſcripta, irrita, iniqua, & deteſtabilis. Sed tu Deus digneris facere hanc oblationem benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq;. Iudas enim dilexit maledictionem, & uenit ei. & noluit benedictionem, & elongata eſt ab eo. Rupertus autem hoc idem, quod Durandus dicit. Gabriel etiam idem cum illis narrat.

Io.12. Zach.11. Pſal.108. Rup lib.2. c.50. Gabr.

Hoſtia quo modo ſit Salutaris, Rationabilis, Acceptabilis, & Rata. Cap. LXXXI.

HOſtia autem benedicta dicitur Salutaris, ideſt, ab omni cauſa maledictionis immunis, tam Originali, quàm Actuali, tam Criminali, quàm Veniali: ſicut Eliſabeth dicit ad Virginem. Benedictus fructus uentris tui. Hoſtia adſcripta dicitur, ideſt ſcripturis & figuris ueteribus deſignata, tam in Agno Paſchali, quàm in Manna Cœleſti: tam in Iſaac immolando, quam in Abel immaculato. Rata dicitur: quaſi non tranſitoria; ſicut Vetus Lex, quæ ceſſit, ubi Noua ſucceſſit; ſed quæ permanet in æternum ſecundum Ordinem Melchiſedech. Rationabilis dicitur, quaſi non pecualis, ſicut erat Legalis, quæ ſanguine taurorum, & hircorum non poterat à peccato mundare, ſed quæ ſanguine proprio conſcientias emundat ab operibus mortuis.

Exod.12. Geneſ.22. Exod.16.

tuis. Acceptabilis dicitur, quaſi non illa de qua dicit Propheta; Sacrificium, & oblationem noluiſti. Sicut Dominus ait. Non accipiam de domo tua uitulos, neque de grege tuo hircos, ſed illa de qua dicit Pſalmiſta: Sacrificium laudis honorificabit me. *Pſal.39.* *Pſal.49.* *Pſal.115.*

Quæ ſit differentia inter Rationabile, & Rationale.
Cap. LXXXII.

ET nota quod Rationale dicitur, quod de ratione procedit; Rationabile uerò, quod utitur ratione: Vnde dicitur, Rationale Diuinorum Officiorum: quia eorum, quæ in Eccleſiaſticis Officijs aguntur, rationem continet. Nunc Sextum Canonis ordinem diſpiciamus, ac diſcutiamus ea breuitate qua fieri poteſt. *Rationale & rõnabile differũt.*

Sexta pars Canonis quot partes habeat. Cap. LXXXIII.

PLanè præ omnibus nobis eſt animaduertendum, quod iſta ſexta pars Canonis continet duo notabilia: Nam primo edocet nos modum inſtitutionis huius Sacramenti à Chriſto, cum incipit. Qui pridie quam pateretur, accepit Panem in Sanctas, ac Venerabiles manus ſuas: Secundo illa nos docet Formam qua perficitur ipſa Conſecratio, cum ſubdit, HOC EST ENIM CORPVS MEVM. Hæc dicit Gabriel. *Sexta pars Canonis.* *Gabr.*

Verba, Qui pridie quam pateretur, qualiter ſint accipienda.
Cap. LXXXIIII.

HOc autem modo Gulielmus Durandus exponit illa uerba, ſcilicet, Qui pridie quàm pateretur, uidelicet una die antequam pateretur pro nobis: uel una die præcedente Paſſionem: accepit Panem, id eſt, uoluit tradere diſcipulis ſuis Corporis, & Sanguinis ſui myſterium; ut deinde ipſi traderent nobis. Quintadecima namque die Primi Menſis qui tunc extitit Feria ſexta, Paſſus eſt Chriſtus: & Præcedente nocte, uidelicet, decimaquarta Luna, ideſt, in die decima quartæ lunationis primi menſis ad Veſperam, ideſt, menſis Aprilis, qui eſt primus menſis ſecundum Hebræos, ut Leges ſcripturarum impleret poſt typicum Paſcha, Corporis, & Sanguinis ſui Sacramentum inſtituit, & Eccleſiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfiguratum in Exodo. Die menſis primi tollat unuſquiſque Agnum per familias, & domos ſuas, & ſeruabit eum uſque ad quartamdecimam diẽ Menſis huius: Immolabitque eum uniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad Veſperam, & ſument de ſanguine Agni; ac ponent ſuper utrumq; poſtem, & ſuper liminaribus domorum, in quibus comedent illum. *Li.4.c.41.* *Exod. 12.*

Verba: Accepit Panem in Sanctas, ac Venerabiles manus ſuas, quid innuant. Cap. LXXXV.

CVm autem Chriſtus dicitur accepiſſe Panem in Sanctas, ac Venerabiles manus ſuas hoc innuit, Melchiſedech hunc Sacrificij ritum ipſum primum celebraſſe, qui obtulit Panem, & Vinum: erat enim Sacerdos Altiſſimi. Vnde Dauid ad Chriſtum: Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum Ordinem Melchiſedech. Cæterum quod Panis iſte, in quo Corpus Chriſti conficitur, debeat eſſe de frumento, & Vinum ex uite, iam dictum eſt aliàs ſuprà.

Geneſ. 14.

Iſte Panis quam Formam habere debeat. Cap. LXXXVI.

ISte autem Panis, quem nos offerimus, formatur in modum denarij: tum quia Panis uitæ pro denarijs, ut dictum eſt, traditus eſt; tũ quia idem denarius in uinea laborantibus in præmium dandus eſt.

Sacerdos antequam accipiat hunc Panem, cur eleuet oculos. Cap. LXXXVII.

ET hìc eleuat Sacerdos ſuprà cælum prius quàm accipiat talem Panem, oculos: quoniam ſecundum Nicolaum de Ploue: oculos mentis debemus eleuare in Cælum: unde ueniet (ſecundum Pſaltem) auxilium nobis. & quia omne bonum, & donum de ſurſum deſcendit. Vel ſi Lactantium audimus, eleuauit oculos Chriſtus in Cælum, ut per hoc demõſtraret huius Sacramenti magnitudinem ſuper omnia alia Sacramenta. Vel ad Patrem eleuauit oculos, ut recognoſceret hanc poteſtatem in tanto Sacramento à Patre ſibi eſſe datam.

Nicolaus. *Pſal. 120.* *Lactant.*

Chriſtus an pro ſe gratias egerit. Cap. LXXXVIII.

SEquitur, Gratias agens. Dicitur enim ſic: Gratias agens, ideſt Gratias agebat: non pro ſe, quia erat ipſe plenus Gratiæ, & Veritatis, ſed pro nobis, ideſt pro reparatione omnium futura. Vel Patri Chriſtus egit Gratias, agnoſcens; quia ſicut à pomo uetito Adæ fuit diſſeminatum in natura humana peccatum, ita econtrario ex Cæleſti Pane iſto agnoſcebat in nobis diſſeminari Diuinam Gratiam, ac Donum infinitum, & indeficiens cibus tanquam æternus.

Qua benedictione benedixerit Chriſtus panem. Cap. LXXXIX.

POſt quam autem Panem Chriſtus accepit, & Gratias egit; ſtatim benedixit, Cęleſti nimirum benedictione, & uirtute uerbi, qua conuertitur Panis in ſubſtantiam Corporis Chriſti, ſcilicet, HOC EST CORPVS MEVM.

Quot

Quot cruces fiant quando benedicitur Panis. Cap. XC.

DEinde facimus duas cruces ſeparatim: unam ſuper panem in uerbo: Corpus, aliam ſuper Calicem, in uerbo Sanguis, tum ut Materia Panis, & Vini ſanctificetur (nam cruce Chriſti omnia ſanctificantur) tum ad repræſentandum inſtitutionem huius Sacramenti in Materia Panis, & Vini, qua præſignabatur Paſſio Chriſti. Vel duas Cruces facimus ad ſignificandum, quod Chriſtus paſſus eſt in Corpore ſimul & in Anima. Ideo una Crux ſignatur ſuper Panem in Corpus Chriſti conuertendum: Alia ſuper Vinum in Chriſti Sanguinem tranſmutandum: in Sanguine enim ſedes eſt Animę: ſicut ſcriptum eſt. Anima carnis in Sanguine eſt; Et filia Archiſinagogi fluxum, id eſt, mortem Sanguinis, id eſt, Animæ patiebatur, propter eius malam uitam: excretione quoque Sanguinis, inquit Hippocrates, mors ſubſequitur. *Luc. 8.* *Libro 4. Aphor. 24.*

Circa has duas Cruces quid dicat ſanctus Thomas. Cap. XCI.

SAnctus Thomas autem in opuſculo 66. ait de iſtis duabus Crucibus. In Tertio ordine petimus, ut quæ in Primo, & Secundo benedicta ſunt, in uerum, & ſummum Sacrificium Corporis, & Sanguinis Chriſti transformentur, & ideo duas Cruces facimus. In hoc autem ordine noſtra Redemptio, & Reparatio celebratur, per quam humana natura liberatur: Et ideo duplex crux hic fit propter Redemptionem duplicis naturæ. *S. Thomas.*

Verba: Deditque Diſcipulis, quid moneant. Cap. XCII.

ET nota quod inter Diſcipulos Chriſti fuit Iudas, cui etiam Dominus tradidit Sacra myſteria, licèt eum nouerat indignum, ad demonſtrandum nobis, quod propter occulta peccata ſubtrahenda non eſt Euchariſtia, dum per hoc ſequeretur manifeſtatio occulti peccatoris. Nam Iudas, inquit Magiſter Sententiarum, non accepit Corpus Chriſti, ſed tantum Panem intinctum. Corpus uerò & Sanguinem Chriſti ante cum alijs Diſcipulis perceperat. *Magiſter Senten.*

Chriſtus quale Corpus ſuum dederit Diſcipulis in Cœna; mortale, an immortale, paſſibile, an impaſſibile. Cap. XCIII.

QVæri ſolet; quale Corpus Chriſtus in Cœna dederit mortale, an immortale, paſſibile, aut impaſſibile: Et breuiter dicendũ, quod Chriſtus dedit Diſcipulis ſuis in Cœna Corpus ſuum tale, quale nunc habet, id eſt, glorioſum, & immortale.

Corpus

Corpus Chriſti ſumptum, & comeſtum ubi reperiatur. *Cap. XCIIII.*

Coloſſ 3. SEd quid eſt de Corpore Chriſti poſtquam ſumptum fuit, & comeſtum: Reſponderi poteſt, quod ſi quæritur præſentia corporalis, in cælo quęratur, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Item cum Sacramentum tenetur, guſtatur, & comeditur, Chriſtus Corporaliter adeſt in uiſu, & in ſapore, & quam diu Corporalis ſenſus afficitur, Corporalis præſentia non aufertur: Poſtquã uerò in percipiendo ſenſus deficit Corporalis, deinceps non eſt quærenda præſentia Corporalis, ſed ſpiritualis eſt retinenda quia diſpenſatione completa. Chriſtus de ore tranſit ad Cor.

Panis an conſecretur prius quam Vinum, aut ſimul. *Cap. XCV.*

Iod. à Tor re crem. de conſecr. diſt. 2. cap. Panis, eſt. SEquitur modò Forma Conſecrationis Corporis Chriſti, quæ eſt; HOC EST ENIM CORPVS MEVM. Circa quam aduertẽdum eſt, quod cum ad prolationem iſtorum verborum, ſcilicet: HOC EST ENIM CORPVS MEVM; Panis mutetur in Corpus, & ad prolationem iſtorum uerborum, ſcilicet: HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI, Vinũ mutetur in Sanguinem, & prius proferantur iſta uerba, quam illa; uidetur quod Panis prius mutetur in Corpus, quam Vinum in Sanguinem: Et ita uidetur per conſequens quod Corpus ſine Sanguine eſt, uel Sanguis eſt ſine Corpore. Propterea reſpondetur, & dicitur, quod licèt ad prolationem præcedentium uerborum, Panis antea mutetur in Corpus, & ad prolationem ſequentium, Vinum poſtea mutetur in Sanguinem, nunquam tamen Corpus eſt ſine Sanguine, uel Sanguis ſine Corpore, ſicut neutrum eſt ſine Anima. Sed ſub Forma Panis Sanguis exiſtit in Corpore: per mutationem Panis in Corpus & econuerſò: non quod Panis, ideſt Corpus in Sanguinem, uel Vinum mutetur in Corpus, ſed neutrum poteſt exiſtere ſine reliquo.

Cum ſub ſpecie Panis ſit Corpus & Sanguis Chriſti, & ſub ſpecie Vini ſit Sanguis, & Corpus Chriſti: an ergo duplex ſit ſumptio Corporis, & Sanguinis Chriſti, uel an ſuperfluit hac, uel illa. *Cap. XCVI.*

PRo intelligentia huius quæſtionis dicendum eſt: quod impoſſibile eſt Corpus Chriſti ſine Sanguine ſumi, & Sanguinem Chriſti ſine Corpore ſumi: ſiue enim ſpeciem Panis, ſiue Vini quis ſumat, utrumquè ſumit: Et dicuntur duo Sacramenta, & unum, propter unum contentum: reuera enim ſunt duo Sacramenta quia accidentia Panis ſunt tantum Sacramentum corporis Chriſti: & accidentia Vini ſunt tantum Sacramentum Sanguinis Chriſti; quia certè ſub

ſpecie

ſpecie panis eſt Corpus & Sanguis Chriſti, quia totus eſt Chriſtus, ſimiliter ſub ſpecie vini, nec tamen eſt ibi duplex ſumptio Corporis & Sanguinis Chriſti, nec ſuperfluit hæc, uel illa ſumptio: ſicut licèt comedam in uno prandio & ante potum, & poſt, non tamen dicor bis comedere. Nec minus ſuperfluè ſumitur ſub utraquè ſpecie propter multa; propter refectionem nempe Corporis, & Animæ: Secundò propter ſignificationem: Tertiò, propter ſeparationem Sanguinis à Corpore Chriſti, Quartò, propter præceptum Chriſti, Quintò; propter inſtitutionem Chriſti, Sextò, propter repræſentationem. Propter refectionem Corporis & Animæ patet, quia ſpecies Panis ad Corpus, ſeu Carnem, & ſpecies Vini ad Animam refertur: Cum Vinum ſit Sacramentum Sanguinis, in quo eſt ſedes Animæ. Sumitur autem ſub utraquè ſpecie, ut ſignificetur, quod Chriſtus utrumque aſſumpſit, Carnem & Animam, & quod tam Animæ quam Corpori participatio ualeat. Tertiò, propter ſeparationem Sanguinis à Corpore Chriſti, qui non ſolum effudit unam guttam Sanguinis, ſed totus Sanguis è Corpore effuſus & exhauſtus, ac ſeparatus eſt: Vnde Ioannes 19. Sed unus inquit militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit Sanguis, & Aqua: Quartò, propter præceptum Chriſti, qui dicit: Amen Amen dico Vobis, Iudæis ſcilicet. Niſi manducaueritis Carnem Filij hominis, & biberitis eius Sanguinem; non habebitis uitam in uobis: Quinto propter inſtitutionem, quam Chriſtus ordinauit, accipiens Panem; & dicens Diſcipulis ſuis: ACCIPITE ET COMEDITE HOC EST ENIM CORPVS MEVM. & accipiens Calicem. gratias egit, & dedit illis, dicens. BIBITE EX HOC OMNES: Sextò, propter repræſentationem: Chriſtus enim repræſentauit in ultima ſua Cœna ipſum Melchiſedech, qui obtulit Panem, & Vinum exiſtens Sacerdos Dei Altiſſimi. Vide aliqua in capit. Comperimus, De Conſecratio. diſtinctione ſecunda. Et nota quod prædicta Forma Conſecrationis Panis ſit perfecta quinque duntaxat uerbis: quia ſecundum Lactantium, ſicut quinque Mariæ uerbis à ſe prolatis, ſcilicet Fiat mihi ſecundum uerbum tuum: in eius uentre de Spiritu Sancto incarnatus eſt Chriſtus; ita iſtis quinque uerbis, ſcilicet: HOC EST ENIM CORPVS MEVM, Chriſti Corpus cum Deitate & Anima conficitur.

Ioan. 6. *Matt. 26.* *1. Cor. 11.* *Gen 14.*

Dictio,

Dictio, enim, inſerta Forma Conſecrationis Panis, an ſit de neceſsitate. Cap. XCVII.

EST hic etiam notandum, quod Dictio, Enim, quæ ponitur in medio formæ Conſecrationis Corporis Chriſti, minimè à Sacerdote eſt omittenda: quia licet non ſit de neceſſitate, & de ſubſtantia Sacramenti, eſt tamen de neceſſitate, & eſſentia præcepti: ſic enim omnes Doctores dicunt, præſertim Franciſcus à Victoria in eius Sacramentorum Summula, in Verbo Euchariſtiæ, Vnde grauiter peccaret omittens eam: Petrus enim dici inſtituit, ut diſt. 11. c. in nono.

Corpus Chriſti cur eleuetur poſt Conſecrationem. Cap. XCVIII.

SAnè dictis uerbis illis: Hoc eſt Corpus meum: Sacedos eleuat Corpus Chriſti. Primò, ut cuncti aſtantes illud uideant, & petant
Ioan. 12. quod proficit ad ſalutem, iuxta illud: Ego ſi exaltatus fuero a terra omnia traham ad me. Secundo, ad notandum, quod nō eſt aliud magis dignum Sacrificiū, imo eſt ſuper omnes Hoſtias. Tertiò, ſignificat Chriſti Reſurrectionem. Vel ſecundum alios eleuatio Hoſtiæ, & extenſio manuum, ſignificat extenſionē & eleuationem Chriſti in Ara Crucis.

Campanula cur pulſetur in eleuatione Sacramenti. Cap. XCIX.

IN eleuatione Corporis & Calicis campanula, ſeu ſquilla pulſatur, quoniam & in Veteri Teſtamento Leuitæ tempore Sacrificij Tubas clangebant argenteas: ut earum ſonitu populus præmonitus, foret ad orandum Dominum præparatus, & propter eandem cauſam Squilla pulſatur dum Corpus Chriſti ad infirmum portatur. Nunc ad ſeptimū Canonis ordinem, & apparatum ſtylum noſtrū conuertamus.

Pars ſeptima Canonis quot notabilia contineat. Cap. C.

Septima Canonis pars. DEterminata iam cōſecrationis Forma, qua Panis & Corpus Chriſti conuertitur; nunc ſequitur altera pars eiuſdem Formæ, qua uinum in Sanguinem eiuſdem Chriſti tranſubſtantiatur. Et Primò tangitur modus inſtitutionis huius Sacroſanctæ Conuerſionis, id eſt deſcribitur inſtitutionis tempus, & hora, uidelicet in decima quarta die Lunationis *Primi Menſis, ſcilicet Aprilis*, qui ſecundum Hebreos eſt Primus. Secundò, ſubditur Forma conſecrationis ibi, HIC EST ENIM CALIX ETC. Tertio additur commiſſio frequentandæ huius Sacramentalis oblationis, cum dicitur: Hæc quotieſcunque &c. Hæc Gabriel.

Hic quæritur primo cur Sanguis diuiſim à corpore Conſecretur. Cap. CI.

IOannes à Turre cremata dicit, quæ ſit cauſa quot Corpus à Sanguine diuiſim conſecretur, cum nunc non ſit diuiſus poteſt ſumi & in uſu ad quem eſt Sacramentum, quia man ducatio in cibo, & potu conſiſtit, & ex eo quod Sacramentum repræſentatur, quod eſt Paſſio Chriſti, quia in Paſſione Sanguis Chriſti à corpore diuerſus fuit. *Ioan. in c. Panis, de Conſecrat. Diſt. 2.*

Sacramentum cur ſub utraque ſpecie ſumatur. Cap. CII.

LIcet autem hoc auguſtiſſimum Sacramentum ſub utraque ſpecie ſumatur, utrumque, ſcilicet, Corpus, & Sanguis: utraque tamen ſpecies conſecratur, & neutra ſecundum Sacroſanctæ Eccleſiæ ſanctiones ſuperfluit, ut oſtenditur, quod Chriſtus humanam naturam aſſumpſit, ſcilicet Corpus & Animam, ut totum redimeret. Panis enim fertur ad Carnem, & Vinum ad Animam, quia Vinum Sanguinem operatur, in quo ſedes eſt Animæ. Vnde legitur in Leuit. Anima Carnis in Sanguine. *c. Comperimus. de cõſecr diſt. 2. Leuit. 17.*

Bibere in Sacramento quotupliciter conueniat. Cap. CIII.

POſt quam igitur Cænatum eſt, accepit Ieſus Calicem, quem benedictum ab eo tradidit Diſcipulis ſuis, dicens: Accipite, & bibite. Vbi aduertendum, quod bibere in Sacramento conuenit ſecundum Cardinalem à Turre crem. dupliciter, uidelicet aut re, & ſigno expreſſo: aut re tm̃. Re tantũ bibitur Sanguis etiam ſub ſpecie Panis, cũ ueraciter ſub illa ſpecie Sanguis Chriſti contineatur; quia tunc eſt potus Animæ, & non ſpecies ipſa. Bibere uerò re, & ſpecie ſigno expreſſo, & appropriato ad ſpeciem, ſeu ſignificationem eius, quod ſumitur; ſicut cum de Calice ſumitur, & bibitur ſub ſpecie Vini. Et de hoc uerbo bibere, quid myſticè deſignet, multa habebis in Hymno qui incipit. Splendor Paternæ gloriæ, quem iam elucidaui. *Cardinal. à Turre cre. Li. 2 Hym.*

Forma, quæ ſit ſupra Calicem quomodo exponatur. Cap. CIIII.

PRædictus Cardinalis loquens de Forma, quam ad Sanguinem Chriſti conſecrandum adhibemus, ſic ait. Ad tertium dicendum eſt, quod cum dicitur; Hic eſt Calix Sanguinis mei; eſt locutio figuratiua; & poteſt dupliciter intelligi, uno modo ſecundum Methonymiam, qua ponitur continens pro contento, ut ſit ſenſus. Hic Sanguis meus contentus in calice, de quo hic fit mentio; quia Sanguis Chriſti in hoc Sacramento conſecratur. Inquantum eſt potus fidelium; quod non importatur in ratione Sanguinis: Et ideo oportuit hic deſignari per uas huic uſui accomodatum. Alio modo, ſecundum Metaphoram, ſecundum quod per Calicem intelligitur ſimilitudinariè Paſſio Chriſti, quæ ad ſimilitudinem Calicis inebriat, & ſua amaritudine hominem *Card. in c. panis. de conſecr diſtin. 2.*

minem

minem extrà ſe ponit,& capiendo hoc modo hic nomen Calix, ſenſus eſt:Hic eſt Calix Paſſionis meę,de qua hic fit mētio ſeorſum à Corpore conſecrato:quia ſeparatio Sanguinis à corpore fuit per Paſſionem.

Alia prædictæ Formæ expoſitio quænam ſit, ſecundum Gabrielem. Cap CV.

Gabr.Biel. GAbriel uerò declarans partem huius iam dictæ Formæ,ſic procedit. Accipitur autem Calix tripliciter:Vno modo pro uaſculo potum continente.Secundo, pro Paſſionis amaritudine; quia olim damnatis ultimo ſupplicio dabatur potus in Calice; hoc modo dixit Dominus *Matth. 20* Filijs Zebedæi. Poteſtis bibere Calicem, quem ego bibiturus ſum? ideſt,ſuſtinere mortem quam ego paſſurus ſum:Tertiò modo accipitur pro potu,in uaſe,ſeu Calice cōtento:Et ſic accipitur hoc in loco,huius ſecundæ Formæ; cum Dominus dixit. HIC EST CALIX, &c.

Verba,Noui, & Aeterni Teſtamenti, ut ſumi poſſint. Cap. CVI.

SEquitur modò altera Formæ Conſecrationis Sanguinis,clauſula uidelicet. Noui & æterni Teſtamenti; Dicit Nouum:quia ritu & effectu Nouum eſt. Dicit æternum, quia non recipit alterius Teſtamenti ſuccedentis ſuperordinationem. Non enim ſecundum ritum Veteris *Gen:ſ. 14.* Teſtamenti,in holocauſtis Taurorum, Arietum, & Agnorum pinguiū ſed ſecundum ordinem Melchiſedech, qui Panem,& Vinum obtulit; *Gabriel.* inſtitutum eſt.Hæc Biel.Vel dicit Nouum, & æternum; quia ſecūdum, *Odo Epiſcopus.* expoſitionem Domini Odonis, Nouum Euangelij Teſtamentum in *Hebr. 10.* æternum confirmauit Sanguine mortis ſuæ:Vnde Apoſtolus: Vna obla *Gen. 21.* tione conſumauit in æternum ſanctificatos. Sic Abraham,oblatis oui- *Geneſ. 31.* bus, & bobus cum Amalech, & Phicol principe militiæ percuſſit fædus, ut ſanguine animalium, & morte fœdus confirmaretur: Et Iacob fugiens in Galaad, facto iuramento cum auunculo ſuo Laban, immolauit uictimas, ut ſanguine uictimarum fœdus iuramenti cōfirmaretur.

Myſterium Fidei uti intelligatur. Cap. CVII.

CVm autem dicit:Myſterium Fidei:demōſtrat, quod pertinet ad Fidem Catholicam credere poſt benedictionem eſſe uerum Sangui *Odo Epiſ* nem,ut infidelis ſit,qui hoc non crediderit. Hæc Dominus Odo Epus *Gabriel.* Cameracen. At ſecūdū Gabrielē:myſteriū fidei dicit;quia ſecretū, qualiter morte uitā ęternā; ſanctitatē uero effuſione ſanguinis perficeret.

Qui pro vobis: Verba hæc quomodo accipienda ſint. Cap. CVIII.

Ibidem. SEquentia autē huius prę́ſentis Formæ Sanguinis uerba ſic declarat ibidem Gabriel.Qui pro uobis,ſcilicet Diſcipulis meis,Epiſcopis, & ſacerdotibus,qui & ipſi indigetis tāquā circūdati infirmitate.

Cur

Cur Deus ſubdidit, & pro multis, & non pro omnibus.
Cap. C I X.

HVic autem quæſtioni cur Chriſtus ſubiunxit, & pro multis. & non pro omnibus, effundetur in remiſſionem peccatorum; ſatis faciunt ad plenum Nicolaus de Ploue, & Gabriel dicentes. Notanter dicit pro multis; & non pro omnibus: quia licèt pro omnibus effuſus eſt quantum ad ſufficientiam, non tamen omnes ſe dignos reddunt huiuſmodi effuſioni Sanguinis Chriſti propter peccata. *Nicolaus.*

Verba: Effundantur in Remiſſionem: uti intelligantur.
Cap. C X.

VLtima Verba Conſecrationis Sanguinis, ſcilicet, effundetur in remiſſionē peccatorū ſic poſſunt intelligi. Effundetur, ſcilicet, Sanguis in remiſſionē peccatorū, tāquā noſtræ redēptionis pretiū; Dilexit enim nos, & lauit à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et Paulus ait. Oīs Pontifex ex oībus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, ut offerat Dona, & Sacrificia pro peccatis, qui cōdolere poſſit, his q ignorāt, & errāt. *Hebr. 5.*

Verba hæc: Quotieſcunque feceritis in mei memoriam facietis, quid nobis innuant. *Cap. C X I.*

EX uerbis autem ſubſequentibus, ſcilicet: Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei memoriā facietis: poſſumus conijcere Paſſionis triplicē memoriam. Primum enim memoriale Dñicæ Paſſionis habemus quātum ad uſum in Imaginibus, & picturis: Et propterea Crucifixi imago depingitur in libris, uel in Eccleſijs; Secundum, quantum ad auditū, ſcilicet, Paſſio Chriſti prædicata. Tertium, quantum ad guſtū, ſcilicet: Sacramentum Altaris; in quo Chriſti Paſſio patenter exprimitur; & per hoc etiam præmiſit: Et memoriam uenerantes. Hæc Durandus. *Dur.*

Chriſti Corpus cur non Conſecretur in die Paraſceue.
Cap. C X I I.

CVr autem Chriſti Corpus in die Paraſceue minimè Conſecretur, rationes ſunt quidem multæ: quas Durandus in ſexta parte c.77. recenſet: ſed quoniam hāc quæſtionem ſupra Tract. Tertio, quæſtio.40. iam abſoluimus: propterea unam hic tantum, uel duas rationes pro ſolutione adducemus: Eſt ergo ratio Prima, quia ſcilicet, receſſit, & ſublatus eſt uerus Sacerdos, ideſt, Chriſtus, qui eſt Sacerdos in æternū ſecundum ordinem Melchiſedech, & ſponſus Eccleſiæ. Deſcendit enim ad inferos. Secunda eſt: quoniam hac die uelum templi ſciſſum, & cornua altaris tranſuerſata ſunt, & ita non habemus ubi Corpus Chriſti conficiatur. *Dur.*

Hoſtiæ delatio ad Sepulchrum per duos Sacerdotes, quid nobis innuat. Cap. CXIII.

ADuertendum eſt, quod in Paraſceúe, hoc eſt, in die Veneris Sancti, duo Presbyteri Hoſtiam, ſiue Corpus Conſecratum ad Altare, uel ad ſepulchrum iam præparatum deferunt, quia repræſentant Ioſeph, & Nicodemum, qui tulerunt Corpus Chriſti ad ſepeliendũ; hoc autem refert Archidiac. in c. Viſum, de conſecrat. diſt. 2.

Archid.

Cur Sacerdos poſt Hoſtiæ repoſitionem incipiat: Oremus præceptis, &c. non eleuatis manibus. Cap. CXIIII.

AD hæc poſtquam delatum eſt Corpus Chriſti in Sepulchrum, tũc Sacerdos incipit: Oremus præceptis ſalutaribus, &c. non quidẽ leuatis manibus ſicut in aliis diebus conſueuit: ſed illis omnino depoſitis: quoniam ſecundum præfatum Archidiaconum, tribus diebus ſepultus Chriſtus occultatur.

Ibidem.

Hoc Sacramentum Eucharistiæ cur magis frequentetur à fidelibus in Paſchate, Pentecoſte, & Natiuitate Domini. Cap. CXV.

De cõſecr. diſt. 2.

CArdinalis à Turre cremata hanc facit quæſtionẽ, uidelicet; Quare magis iſtis tribus ſolẽnitatibus anni, ſcilicet, Paſchatis, Pentecoſtes, & Natiuitatis Domini, inſtitutum fuit in præallegato Cap. Fideles debere magis communicare, quam alijs. Reſpõ. quod hoc inſtitutum eſt, iuxta Legem Domini; quæ dicit, Quod omne maſculinum tribus uicibus per annum in conſpectu Domini appareat, ſcilicet: in Paſcha, in Pentecoſte, & Scenophegia, quod interpretatur fictio Tabernaculorum. Aliqua modo ſubodoremus dubia contingentia aliquãdo propter negligentiam miniſtrantium.

Exod. 23.

Trãſitio.

Sacerdos ſi non recolat ſe dixiſſe aliqua eorum, quæ dixiſſe debuit, quid iuris. Cap. CXVI.

Cardin. in c. ſi quis diſt. 2.

AD Quintum, inquit prædictus Cardinalis dicendum eſt, quod licèt Sacerdos non recolat ſe dixiſſe aliqua eorum, quæ dicere debuit: non tamen debet ex hoc mente perturbari: Non enim qui multa dicit, recolit omnium, quæ dixit. Omnium enim habere memoriam, inquit Iuſtinianus, & penitus in nullo peccare, Diuinitatis magis, quàm mortalitatis eſſe: Niſi fortè in dicendo aliquid comprehenderit ſub ratione ita differenti. Sic enim efficitur memoriale.

Sacerdos omittens aliquid non de neceſſitate Sacramenti, quid iuris. Cap. CXVII.

SI tamen Sacerdoti probabiliter conſtet ſe aliqua omiſiſſe, quæ ſi quidem non ſunt de neceſſitate Sacramenti, non æſtimo ait prædi- *Ibidem.* ctus Cardinalis, quod propter hoc debeat reaſſumere, mutando ordinem ſacrificij: ſed debet Vlterius procedere.

Omittens aliquid de neceſſitate Sacramenti, quid iuris. Cap. CXVIII.

SI uerò certificetur Sacerdos, ſe omiſiſſe aliquid eorum, quæ ſunt de neceſſitate Sacraměti, ſcilicet, Formam Conſecrationis; cum Forma Conſecrationis ſit de neceſſitate Sacramenti, ſicut & Materia, idē uidetur faciendum, quod dictum eſt de defectu Materiæ, ſcilicet, ut reaſſumatur à Forma Conſecrationis, & cętera per ordinem reiterentur.

Quid ſi Sacerdos recordetur poſt Conſecrationem inceptam ſe aliquid comediſſe, uel bibiſſe. Cap. CXIX.

SEd ſi Sacerdos recordatur poſt Cōſecrationem incęptam ſe aliquid *Cardin. à* comediſſe, uel bibiſſe: nihilo minus debet perficere Sacrificium, & *Turre cre.* ſumere Sacramentum, ut monet prædictus Cardinalis.

Quid ſi recordetur poſt Conſecrationem incęptam peccatum aliquod ſe commiſiſſe. Cap. CXX.

SImiliter ſi recordetur Sacerdos ſe peccatum aliquod commiſiſſe, debet pęnitere cū propoſito cōfitendi, & ſatisfaciendi: & ſic non indignè: ſed fructuoſe ſumet Sacramentū; etiamſi iā incæperit, ut dictum eſt, Conſecrationem, quando hoc recordatus fuerit.

Quid ſi Sacerdos recolat ſe Excommunicatum eſſe poſt incęptam Conſecrationem. Cap. CXXI.

EAdem eſt ratio ſi meminerit Sacerdos ſe Excommunicationi ſubiacere: Debet enim tunc habere propoſitum abſolutionē petendi: & ſic per inuiſibilem, ait prædictus Cardinalis Pontificem Chriſtum Ie- *Ibidem.* ſum abſolutionem conſequetur quantum ad hunc actum, quod peragat diuina myſteria.

Quid ſi Sacerdos ante Conſecrationem alicuius prædictorum ſit memor. Cap. CXXII.

SI verò Sacerdos ante Conſecrationem alicuius prædictorum ſit me *Ibid.* mor: tutius reputarem, inquit iam prædictus Cardinalis, maximè

in caſu manducationis, & Excommunicationis, quod Miſſam inceptã deſereret, niſi grande ſcandalum timeretur.

Si lecto Canone Vinum, uel Aqua non reperiatur in Calice, quid agendum. Cap. CXXIII.

SI autem per negligentiam euenerit, quod perlecto Canone, nec Vinum, nec Aqua reperiatur in Calice; ſtatim infundi debet utrũq;, & Sacerdos iterabit Canonem, ſiue Conſecrationem ab illo loco ſimili modo: & perficiet uſque ad finem: ita tamen, ut nec dimittat duas cruces, quæ fieri ſingulariter ſuper Hoſtiam conſueuerunt. Vel melius poteſt dici, quod aliam Hoſtiam ſumat, & Canonem à principio incipiat.

Vtrum de ſimplici Vino fiat Conſecratio. Cap. CXXIIII.

QVod ſi de ſimplici Vino, uel Aqua fiat Conſecratio, Vinum reputabitur pro Conſecrato: ſed Aqua non.

Quid agendum ſit ſi quid de Sanguine ceciderit ſuper Corporale, uel Pallam Altaris, uel ſuper Albam, uel ſuper Caſulam. Cap. CXXV.

SEd ſi quid de Sanguine ceciderit ſuper Corporale, uel Pallam Altaris, uel ſuper Albam, uel etiam Caſulam; pars illa reſcindatur, & in loco reliquiarum reſeruetur. Prius tamen extrahatur Sacramentum, & ſumatur: ut ſtatuitur in cap. ſi per negligentiam, de conſecrat. diſt. 2.

cap. ſi per neglig. de conſecr. diſt. 2.

Quid agendum ſit de caſu Sanguinis in terram. Cap. CXXVI.

SI uerò Sanguis ſuper terram, lapidem, uel lignum ceciderit lingendus eſt, radendus, & extergendus locus ille; & puluis in Sacro loco reponendus.

Quid ſi Muſca, uel Aranea, quidue aliud ceciderit in Calicem. Cap. CXXVII.

POrrò ſi in ipſum Sanguinem Muſca, uel Aranea ceciderit, uel aliquid aliud tale, quod uix ſine uomitu, aut mortis periculo ſumi poteſt, perfundatur, & lauetur quàm cautius poteſt in Calice; & ablutionem ſumat Sacerdos, ſed Muſca, ſiue Aranea iam ſic abluta, atque exterſa ſuper piſcinam cremetur.

Quid

Quid agendum in caſu Corporis uel de Corpore. Cap. CXXVIII.

QVod ſi Corpus, uel de Corpore Chriſti ſuper Pallam ceciderit, uel ſuper aliud Veſtimentum, non incidatur, ſed Vino abluatur, & à Miniſtro ſumatur.

Quid ſi infirmus Sacramentum euomat. Cap. CXXIX.

AT ſi infirmus Corpus Domini reijciat, ſuſcipiatur, prout diligentius poteſt, & ſumatur à Sacerdote, uel ab aliquo puero diſcreto, & mundo, ſi tamen ęger ille non poteſt reſumere.

Vinum ſi congelatum ſit in Calice quid agere debeat Sacerdos. Cap. CXXX.

ILlud autem notandum eſt, quod ſi Vinum in Calice congelatū eſt; debet tamdiu exhalare Sacerdos, donec glacies ſoluatur. Quod ſi tunc ſic ſolui nequierit, tunc ignem adhibeat.

Euchariſtia an danda ſit Ebrioſo, Inſano, Hæretico, & ſimilibus. Cap. CXXXI.

CArthaginen Concilium ſtatuit: Euchariſtiam nullatenus dandam eſſe Ebrioſo, Inſano, Hæretico, Epileptico, & huiuſmodi, niſi infirmitate recedente. 26.q.1.

An Leproſo, Muto & Aegroto danda ſit Euchariſtia. Cap. CXXXII.

ILlud idem Concilium prærallegatum conſtituit Leproſo tamen poſſe dari Euchariſtiam, item & Muto, & ægroto mentis compoti, cū abſolutionem à peccatis iam aſſecuti ſint.

Quid agendum ſit ſi Sanguis exeat à naſo Sacerdotis. Cap. CXXXIII.

CArdinalis à Turre crem. dicit, quod ſi à naſo Sacerdotis celebrātis Sanguis exierit, uel Nauſea ſuperuenerit, recipiatur in aliquo Vaſculo, ne Sancta contaminentur, & ter terſo naſo naſitergio, uel ore abluto, reincipiat ſub ſilentio unde dimiſit.

Quid ſi infirmitas ſuperuenerit Sacerdoti celebranti. Cap. CXXXIIII.

SI uerò infirmitas ſuperuenerit, innitatur Sacerdos crepidini, ſiue oræ Altari; uel ſedeat donec conualeſcat, & ſic incipiat ubi dimiſit. Sed ſi nullo modo pōt conſumare miniſterium, alius Sacerdos inci-

 piat,

piat, ubi ille dimiſit, non enim alius Sacerdos à principio repetet, ne diuidatur myſterium Vnitatis.

Vbinam caueatur, quod Sacerdos alius ſuppleat pro alio ægrotante. Cap. C X X X V.

IN Concilio Toletano ita legitur: Cenſuimus conuenire, ut cum à Sacerdotibus Miſſarum tempore Sacra Myſteria Conſecrantur, ſi ægritudinis accidit cuiuslibet interuentus, quo cœptum nequeat Conſecrationis explere Myſterium, ſit liberum Epiſcopo, uel Presbytero alteri Conſecrationem exequi cœpti Officij, ut præcedentibus, ſupple, qui defuerint, libenter alij pro complemento ſuccedant.

An hæc ſint uera ante Conſecrationem, uel poſt, quæritur. Cap. C X X X V I.

QVærit hic Ioannes à Turre cremata, an quæ diximus uerificentur ante Conſecrationem, uel poſt Conſecrationē. Ad quod ait. Sacerdos ſi moriatur, aut infirmitate graui occupetur ante Conſecrationē Corporis, & Sanguinis, nō oportet, ut ſuppleatur per aliū. Si uerò poſt inceptam Conſecrationē hoc acciderit: puta Cōſecrato iā Corpore Chriſti, uel etiam Conſecrato utroque, debet Miſſæ celebritas expleri per alium.

c Si quis. De Conſecra. diſt. 2.

Quid ſi à uento rapta fuerit Hoſtia. Cap. C X X X V I I.

SI Sacerdos ante Conſecrationem aduertit non eſſe Hoſtiam, ut quia à Vento eſt rapta, uel quia non eſt triticea, uel quia eſt marcida; tūc ea reiecta, aliam accipiat, & ſequatur ubi dimiſerat.

Quid ſi aliam Hoſtiam habere non poterit. Cap. C X X X V I I I.

QVod ſi aliam bonam Hoſtiam habere non poterit, totum deſerat: quia non poteſt ſic perficere Sacramentum: nam Sacramenti perfectio eſt neceſſaria.

Hoſtia Conſecrata, ſi cadat in Calicem, quid agendum. Cap. C X L.

SI Hoſtia conſecrata caderet in Calicē aliquo caſu, ob quod Sacerdos non poſſet debito ordine perficere, & procedere, nō propter hoc debet iterare cū alia Hoſtia, ſed pro ſe qui cū illam et: quia hoc non eſt de neceſſitate Sacramenti, ſed in ſignificatione.

Particula Hoſtiæ ſi remanet in Calice ſumpto Sanguine, quid agendum. Cap. C X L I.

SI [illegible] Sanguine remaneat particula Hoſtiæ in fundo Calicis, [illegible] ponatur digitus, & trahatur ad labiū Calicis, & ſic ſumatur, uel [illegible]

ponatur

ponatur Vinum,& ſimul cum eo ſumatur. Primum tamen eſt melius. Si adhæreat palato,reſumatur Vinum,& cum eo deglutiatur;uel cum digito remoueatur,primum tamen eſt honeſtius.

Sacerdos ſi aduertit, quod Aquam, vel Lixiuium pro Vino in Calice poſuit,quid agendum. Cap. CXLI.

SI Sacerdos poſt Conſecrationem Hoſtiæ adhuc & Sanguinis, aduertit, quod in Calice poſitum fuit Lixiuium, uel Aqua tantum, uel huiuſmodi: non tamen adhuc ſumpſit; effuſo Lixiuio, uel eo liquore:Vinum verè,& Aquam ponat,& conſecret. Si autẽ aduertit poſt ſumptionem,debet accipere aliam Hoſtiam,& Vinum, & Conſecrare omnia,& ſumere non obſtante quod Lixiuium, uel Aquam iam ipſe ſumpſerit.Et hoc fit ut ſeruetur Ordo debitus perfectionis Sacramenti. Hæc dicuntur de mente Sancti Thomæ. Iam nunc ad Octauam Canonis partem tendamus;uideamusque quid in ea fiat.

Pars Canonis octaua tria commemorat,& cur. Cap. CXLII.

QVoniam autem ſupra Dominus noſter Ieſus præceperat in cap. Simili modo,ibi:Hæc quotieſcunque feceritis in mei memoriam faciețis; hoc tantum Sacramentum in ſui memoriã fieri; idcirco in hac parte tria ſibi commemoranda proponit Sancta Dei Eccleſia: nẽpe tam beatam Paſſionem, nec non ab inferis Reſurrectionem; ſed & in Cœlos glorioſam Adſcenſionem, & hoc ut præceptis Domini ipſa obtemperet. — Octaua pars Canonis.

Tria prædicta,quidnam operentur in nobis. Cap. CXLIII.

ET aduertendum eſt,quod primum eorum, quæ iam diximus, ſcilicet, Chriſti Paſſio excitat in nobis Charitatem. Secundum, ideſt, Reſurrectio corroborat fidem. Tertiũ, ideſt Adſcenſio lætificat ſpem. Ideo hæc inquam tria immota ante oculos eius Eccleſia ſibi eſſe proponit, & die,ac nocte meditari in eis ſtudet. Quid enim in nobis magis Charitatem accendit,quam quod proprio Filio ſuo no pepercit Deus? Quid magis in nobis Fidem confirmat,quàm quod Chriſtus ſurrexit à mortuis?Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificantur. Quid magis in nobis amplificat Spem, quàm quod Chriſtus adſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem? ut ubi ipſe eſt,illic ſit, & Miniſter eius.

Cur in octaua parte Canonis extendat Sacerdos brachia. Cap. CXLIIII.

SAcerdos igitur hoc ipſum quod dictum eſt repræſentare uolens; manus extendit, ut habitu corporis manuum Chriſti extenſionem in Cruce repræſentet.

Qua de cauſa in octaua Canonis parte teneat Sacerdos Digitos uidelicet; Pollicem, & Indicem conſtrictos. Cap. C X L V.

ITem in hoc Canonis octaui ordine ſtringuntur Digiti, ſcilicet, Pollices, & Indices, nec diſiunguntur, niſi quādo oportet Hoſtiam tangi, vel ſigna fieri: quod fit Primò, ob reuerentiam Sacramēti, ne uidelicet aliquid tāgant poſt tactum Corporis Chriſti. Secundò, ad oſtendendum quod fideles illud fide, & deuotione tāgentes, debēt eſſe Charitate coniuncti. Tertiò, iſta Digitorum coniunctio indicat, quod Corporis & Sanguinis Domini noſtri Sacramento, mens & Corpus Sacerdotis inſeparabiliter eſſe debent affixa. Vel adſtringuntur, ne puluis, ſeu particula Hoſtiæ illis fortè adhærens cadat.

Quinque Cruces ſuper Hoſtia quid ſignificent. Cap. C X L V I.

SAnctus Thomas in prǫallegato opuſculo 66. ſic de iſtis quinq; Crucibus, quæ inſigniuntur ſuper Hoſtiam in octaua Canonis parte, fatur. In quarto quinque Cruces fiunt; non quod eum, qui præſens eſt, Sanctum Sanctorum ſanctificemus, ſed ut per eius pœnitentiā offeramus, & ſumamus Hoſtiam ſalutarem, & eidem conformati Sanctorum conſortijs mereamur adſociari. Dominus enim Ieſus Chriſtus in Paſſione ſua fuit Hoſtia pura: in Reſurrectione fuit Hoſtia Sancta: In Adſcenſione fuit Hoſtia immaculata. Panis Vitæ æternæ, eſurientibus. Ei ergo aſſimilari, & conformari debemus, qui ad ipſum offerendum, & ſumendum accedimus.

Cruces quinque prædictæ quid innuant, ſecundum Gabrielem. Cap. C X L V I I.

SEd Gabriel ſic de iſtis quinque Crucibus dicit. Et ſicut inquit ſuprà dictum eſt, quod cruces ante Conſecrationem factæ, ſignificant ea, quæ præceſſerunt Crucifixionem Chriſti, illæ uero quæ ſequuntur Conſecrationem ſignificant ea, quæ Chriſtus in Cruce, & poſt Crucē Paſſus eſt & egit. Vnde in his quinque Crucibus ſignificantur quinque uulnera Manuum, Pedum, & Lateris in cruce acceptorū, quæ ſunt foramina petræ uiuentis, in quibus reſidet immaculata columba Sācta Eccleſia, Chriſti Sponſa, in eis nidificans fructuosè.

Secundum Nicolaum, quid prædictæ cruces inſinuent. Cap. C X L V I I I.

AD hæc Nicolaus ſic diſſerit de iſtis Crucibus uidelicet. Fiunt aūt hic quinque Cruces ad ſignandū, quod Chriſtus in quinque ſenſibus patiebatur. Vel etiam plagas, & uulnera. Vel ſignificant quinque effuſiones Sanguinis Chriſti, ſcilicet, in Circunciſione. In Sudore. In flagellatione; In Crucifixione, & in Lateris apertione. Hæc idē

Li. 4. c. 45. refert Durandus.

Hoſtia

Hoſtia quomodo ſit hoc in loco accipienda. Cap. CXLIX.

HOc in loco attendendum, quod Cardin. à Turre crem. ſcriptum nobis reliquit, uidelicet, quod Hoſtia in duplici ſignificatione accipitur; Aliquando enim dicitur Hoſtia ipſe Panis, qui offertur in Altari; tanquam Materia Conſecrationis. Vnde in Oblatione Panis dicitur: Suſcipe Sancte Pater Omnipotens æterne Deus, hanc immaculatam Hoſtiam, quam ego indignus, &c. Quandoq; Hoſtia dicitur Verũ Corpus Chriſti, ut in hoc loco, quod oblatum eſt in ara Crucis, & in hoc Sacrificio offertur: De qua Hoſtia dicitur in Canone Miſſæ, Nos tui ſerui; Sed & plebs tua Sancta offerimus præclaræ Maieſtati tuæ Hoſtiam Puram, Hoſtiam Sanctam, Hoſtiam Immaculatam.

Chriſtus quomodo ſit Hoſtia Pura. Cap. CL.

REuerendiſs. Odo Epiſcopus de hac Pura Hoſtia diſputans, ait: Hæc autem Hoſtia Pura eſt, quia quãuis Caro uera ſit & Sanguis, tamẽ Spiritualis & incorrupta eſt. Eſt item Chriſtus Hoſtia Pura, quia antea Veteris Legis Hoſtiæ de irrationalibus animalibus carnales erãt, ſqualoribus, ſpurcitijs carnalibus, nidoribusq; plenę, & dentium contritione in fęces, & ſtercora redactę. Hac autem Hoſtia Caro eſt, & nõ carnalis, Corpus, & non corporalis: ſed ſpirituale lumen: & ideo Pura, Pura mundans, Pura Purificans: Pura, quia diuina, purior luce corporea. *Odo Epiſcopus.*

Quomodo Hoſtia Sancta. Cap. CLI.

IDem ſic: Hoſtiæ Veteres erant quidem Sanctæ, ſed non purè Sanctę; ſed quia typũ gerebant huius Hoſtiæ Sacratę: illæ impetrabant ueniam debiti in ſolutione, hęc reddit debitũ plena recompenſatione.

Quomodo Hoſtia Immaculata. Cap. CLII.

HOſtia Immaculata, ideſt ſine omni macula culpæ, utpote concepta, & nata ſine peccato, & deinde ſine culpa uixit in mũdo: ideo Immaculata. nata quidem eſt de humana carne, ſed ſine propagationis humanæ conditione. Et ideo Immaculata: eſt ſine uiro de Sancta Virgine concepta. Ideo Immaculata eſt: Concepta ſine humano opere, ſola uirtute diuina, ideo Immaculata.

Chriſtus quomodo ſit Panis vitæ æternæ. Cap. CLIII.

CVm Panem audis, inquit prędictus Odo, ne putes eſſe qui fuerat ante benedictionem, ne decipiaris mutata Subſtantia. Prius erat Panis, modò non eſt Panis; ſed ſola Caro. Sed Panem dixit, quaſi diceret cibum, ſicut ſcriptum eſt: Ego ſum Panis uiuus, &c. Eſt ergo hic Panis uitæ æternæ, non ijs quidem qui tantum ore ſumunt, ſed ijs etiam qui etiam mente, non qui premunt dente, ſed qui tangunt fide. De hoc Pane uide quæ dixi ſuper Hymno, qui *Odo Epiſcopus.* *Ioan. 6.* *Autor ibi.*

qui incipit, Sacris ſolennijs &c. Et quod diximus de Pane, idem poteſt dici de Calice; & quod dictum eſt Vitæ æternæ, & Salutis perpetuæ, ſecundum præfatum Epiſcopum.

Chriſtus quomodo ſit Panis Vitæ æternæ, & Calix ſalutis perpetuæ, ſecundum Durand. Cap. CLIIII.

SEd Gulielmus Durandus de hoc Pane Vitæ æternæ, & de Calice ſalutis perpetuæ diſceptans ait: Chriſtus dicitur Panis Vitæ æternæ, quia eſt refectio Angelorum, & Calix Salutis perpetuæ: quia refectio eſt hominum. Panis Vitæ æternæ, quia eſt noſtrum Viaticum, quaſi via, & Calix Salutis perpetuæ, quia eſt refectio Angelorum inebrians in patria. Capiamus modo nonam Canonis partem, quæ incipit, Supra quæ propitio &c.

In iſta Canonis Nona parte, quid petat Sancta Dei Eccleſia. Cap. CLV.

Gabriel. BIel dicit, quòd in hoc Sacro Canone petitur oblatorum acceptatio: & hoc Primò, in genere; Secundò, modus acceptationis petitur in ſpecie, ibi, Sicut accepta habere dignatus es.

Opinio Durandi circa propoſitam quæſtionem quæſit. Cap. CLVI.

Durand. SEd Durandus ita continuat; Cum autem orauerit Sacerdos pro Hoſtia tranſubſtantianda, eamque tranſubſtantiatam Patri obtulerit, nunc orat pro ipſius acceptatione, ut eam ad inſtar antiquorum Sacrificiorum acceptet.

An vultus Domini moueatur. Cap. CLVII.

VBi autem dicitur propitio, ac ſereno uultu reſpicere digneris: intellige ſereno uultu, id eſt, reſpectu placabili digneris reſpicere: non quod uultus eius mutetur; ſed tunc Deus uultum ſuum ſuper nos illuminat, & ſerenat; cùm miſericordiam ſuper nos exhibet;
Pſal 66. & declara ſecundum illum Pſal. Illuminet uultum ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri.

Cur nominentur in hoc Canone tres Patres Veteris Teſtamenti. Cap. CLIII.

Geneſ. 4. NOminantur autem tres Patres Veteris Teſtamẽti, uidelicet, Abel, Abrahã, & Melchiſedech, quia illi ſuis Sacrificiis ſpecialius hoc Sacramentum deſignauerant. Quid enim per Abel offerentem de primogenitis gregis, niſi Christus primogenitus in multis [illegible] exprimitur? qui malitioſè occiſus eſt à populo Iudæorum, ſicut ille [illegible] dicitur

dioſè à Cain fratre ſuo? nam ſecundum Apoſtolum, ipſe eſt Agnus Dei, qui occiſus eſt ab origine mundi. Quid per Sacrificium Abrahæ, dilectum, & vnicum filium offerentis, niſi Chriſti Paſſio deſignatur? de quo dicit Apoſtolus: Proprio filio non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Oblatio quoque Melchiſedech tam propriè nouum Sacrificium præfigurauit, vt inde prædictum ſit de Chriſto: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum Ordinem Melchiſedech; qui ſecundum Apoſtolum aſſimilatus per omnia Filio Dei manet Sacerdos in perpetuum. *Rom. 8.* *Geneſ. 22.* *Ibidem.*

Quamobrem Abraham, & Melchiſedech Sacrificium obtulerint.
Cap. CLVIII.

ABraham ex præcepto Domini obtulit Sacrificium vt magis ſolidaretur in fide, qui ſe totum prius offerebat Altiſſimo. Melchiſedech qui uixit temporibus Abrahæ obtulit Panem, & Vinum gratias agens Deo pro Victoria Abrahæ conceſſa ſuper quinque Regibus.

Sacrificium quid ſit. *Cap. CLX.*

IOannes à Turrecremata dicit, quod Sacrificiũ dicitur quaſi aliquid factum ad honorem propriè Deo debitum, ad eum Deo debitum, & ſubdit Dei verum ſacrificium eſt, omne opus quod agitur, vt Sancta ſocietate Deo inhæreamus, relatum ſcilicet ad eum finem, quo ueraciter beati eſſe poſſumus. *Cardin. à Turre cre.*

Abel cur puer. Abraham cur Patriarcha, Melchiſedech cur Summus vocetur Sacerdos. *Cap. CLXI.*

VOcat autem Sancta Dei Eccleſia Abel puerum, nõ à pueritia, quia fuit viginti annorum: ſed à puritate, & pueritiæ innocentia. Sed Abraham dicitur Patriarcha, id eſt, Pater Fidei Catholicæ, quia primus in Deum credidit. Et primus Incarnationem præcognouit. Ioan. 13. Vidit, & gauiſus eſt: & dicitur Abraham Patriarcha; non tantum Iſraeliticæ plebis, ſed & populi Chriſtiani, illius per Carnem, huius per Fidẽ. Melchiſedech autem Summus Sacerdos dicitur, quia inter Sacerdotes illius temporis Summus ille habebatur: ſicut ergo iſtorum, Deus, Patrum Sacrificia acceptaſti, eis propitiando; ita ſuſcipe Domine hanc Hoſtiam, noſtri miſerando. Amen. *Ioan. 13.*

Quænam & quot fiant in decima parte Canonis. *Cap. CLXII.*

DE[illegible]imam autem Canonis partem concelebrans Sacerdos, ſcilicet, quia [illegible] omnipotens De[illegible]a in c[illegible] le[illegible] humiliter ſe inclinat [illegible] nipotentem, u[illegible] præſentetur in conſpectu ſu[illegible] *Decima pars Canonis.*

Maie-

Maieſtatis per manus Angelorum; ut omnes huius Communionis Sanctæ participes ſint; repleatique etiam omni benedictione, & Gratia Diuina, præſertim circunſtantes, & Chriſti fideles, ut ibi innuitur, ut quotquot ex hac Altaris participatione &c. Secundò, oſculatur Altare. Tertiò, manus cancellat, de quibus per ordinem fauente Deo dicemus.

Sacerdos cur ſe inclinet dicturus, Supplices te rogamus, &c.
Cap. CLXIII.

Gabriel. Hvmiliter ſe inclinat Sacerdos, ſecundum Gabriel dicturus hanc Canonis decimam partem: ut per ſignum ſenſibile foris exhibitű, ſignificet interiorem humilitatem, qua ſupplicãs debet animo ueſtiri, ut ſua oratio exaudiatur ab eo, qui humilium non ſpernit affectum.

Iſta inclinatio Sacerdotis quid ſignificet, ſecundum Durandum.
Cap. CLXIIII.

li. 4. c. 44. Ioan. 18. Matt. 26. Verum Durandus aliam huic quæſtioni dat reſponſionem, ſeu ſignificationẽ, & dicit: Scire debes, quod Hymno dicto poſt Cœnam exiuit Ieſus in Montem Oliueti trans torrentem Cedron, & progreſſus puſillum cecidit in faciem ſuam, orans, & dicens, Pater ſi fieri poteſt, transfer Calicem hunc à me: ſed & Secundò, & Tertiò abijt, & orauit eundem ſermonem, dicens; Quia ergo Ieſus procidit, orans, & dicens: Pater ſi fieri poteſt, &c. Ideo Sacerdos ſe inclinans orat, & dicit: Supplices te rogamus, &c. Vel Sacerdotis inclinatio ſignificat emiſſionem ſpiritus Chriſti.

Quid ſit perferri Hoſtiam in ſublime Altare Dei.
Cap. CLXV.

Odo Epiſcopus. Sed quid eſt hoc? inquit Odo. Quid eſt perferri Hoſtiam in ſublime Altare? Altare tuum, inquam, Domine? niſi ouem humeris paſtoris impoſitam. Et quid eſt ouis humeris impoſita, niſi homo aſſumptus à uerbo. Verbum ergo Dei ſublime Altare eſt, ad quod oramus Hoſtiam perferri in conſpectu Dei, & per eam nos introduci: conſpectus Dei eſt uerbum patris, in quo conſpicit omne quod fecit. Vnde uerbo Domini cœli firmati ſunt. Vel dic ſecundum Cardinalem à Turre cremata. Iube hæc præferri, id eſt, Corpus Chriſti myſticum (ſæpe enim ſignans pro ſignato ponitur) ſcilicet Eccleſiam Militantem peruenire ad Eccleſiam Triumphantem, ſiue illi uniri, quod idem eſt cum ſuperioribus. Vel ſecundum Lactantium: Iube hæc, ſcilicet uota fidelium, ſeu orationes: ut non ſolum Sacramentum (per illud pronomen hæc) ſeu ſacrificium intelligamus; ſed & Eccleſiam Militantem, necnon & eius orationes.

Pſal. 32. in c. verũ, de conſecr. diſt. 2. Lactant.

Quomodo

Quomodo rogemus Chriſtum perferri, vbi ſemper eſt.
Cap. CLXVI.

SEd quomodo roget hic aliquis, perferri oramus Chriſtum, vbi ſemper eſt, ſicut ſuperius vultum patris propitium, ac ſerenum fieri ſuper Hoſtiam Filij rogabamus: non quod Filio ſuo pater poſſit eſſe ſeuerus, ſed vt ſub occaſione filij Patris propitiationi nos ingeramus, vt pro amore Filij miſereatur noſtri, & quia Filium paruipendat, ſi pro eo nos non recipiat: ita & hic rogamus Patri perferri filium, qui ſemper eſt apud eum pro nobis, vt uotum, & deuotio noſtra per Filiũ ueniat ad Patrem; & virtute tanti Sacrificij uota noſtra perferantur ante conſpectum Dei; quia Filius ad Patrem non aſcendat: ſi deuotio noſtra illuc non perueniat.

Quis ſit iſte Angelus, qui fert Hoſtiam ante conſpectum Dei.
Cap. CLXVII.

DVrandus quærens quis ſit iſte Angelus, per cuius manus rogamus Hoſtiam perferri in conſpectum Diuinę Maieſtatis, dicit, per manus Angelorum, ideſt, per operationem, & virtutem Chriſti Filij tui, qui eſt magni conſilij Angelus. Conſiliarius enim ille, cuius conſilio pater mundum creauit, & recreauit; ſublime Altare in conſpectu Dei eſt Chriſtus Crucifixus ſedens in dextera patris. *Eſai.9.* *Apoc.8.*

Angelus an adſit Sacerdoti celebranti. Cap. CLXVIII.

EX his quæ diximus apparet, quod Angelus Sacris Myſteriis adeſſe credendus eſt: non ut Conſecret, ſed ut orationes Sacerdotis & populi Deo prę́ſentet, ſecundum illud Apocal. Aſcendit fumus aromatũ in conſpectu Domini de manu Angeli, quę ſunt orationes Sanctorum. *Apoc.8.*

Sacerdos cur oſculetur Altare. *Cap.* CLXIX.

PRæterea Sacerdos dicens, ut quotquot ex hac Altaris, &c. oſculatur ſemel Altare, per quod repræſentatur oculum proditoris, poſtquam Dominus ab oratione ſurrexit. De qua oratione dictum fuit paulò ſuperius eodem Tractatu, quæſt. 163. Vel deoſculatur Sacerdos Altare in ſignum, quod per mortem Chriſti, & illud ipſum ſacrificium reconciliati ſumus cum Deo: nam oſculum eſt ſignum charitatis, & amoris.

Iſta Altaris deoſculatio quid ſibi velit ſecundum Gabrielem.
Cap. CLXX.

OSculatur autem Sacerdos, inquit Gabriel, Altare, in uerbo, Participatione, ut ſe fieri participem oſtendat altaris Sacrificio cum *Gabriel.*

omnibus

omnibus alijs: uel ut ſignificet recõciliationem humani generis cum Deo Patre in Altari crucis factam per Filij mortem.

Cruces tres facta ſuper Oblationem à Sacerdote quid ſignificent. Cap. CLXXI.

DEinde facit Sacerdos tres cruces: Primam in uerbo (Corpus,) ſuper ſpecies Panis. Secũdam in uerbo (& ſanguinem) ſuper ſpecies vini in Calice. Tertiam in uerbo (omni benedictione.) ante faciẽ ſuã. per Primam commemoratur rigidiſſima Corporis tenſio in cruce uſq; ad omnium neruorum & oſſium denumerationem. Vnde Propheta:
Pſal. 21. Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Per Secundam crucem commemoratur effuſio largiſſima Sanguinis, quia omni defluxo humore, Corpus Saluatoris ſacratiſſimum corruit, ſicut cremium in frixorio, & aruit tanquam teſta uirtus eius. Per Tertiam innuitur Paſſionis fructus, qui eſt omnis benedictionis, & gratiæ deriuatio à Chriſto in redemptos per ipſum.

Sacerdos cur ſignet crucis ſignaculo faciem ſuam. Cap. CLXXII.

ET ideo prædicta ſignatio ante faciem Sacerdotis fit; ut ſignificetur prædictus fructus, & benedictio in Sacerdote, & in his pro quibus offert permanere.

Cruces tres prædictæ quid deſignent, ſecundum Durandum. Cap. CLXXIII.

Dur. ibid. CIrca prædictas tres Cruces hic in medium affert Durandus, ſcilicet, quia uerò ĩquit, in agonia Chriſtus prolixius orabat tertiò, dicens eundem ſermonẽ, ideo Sacerdos facit tres cruces, propter ſudorem Corporis, crucẽ imprimens ſuper Corpus, propter guttas ſanguinis, crucẽ imprimens ſuper ſanguinẽ: & quia procidit in faciẽ ſuã: ideo imprimit ſibi crucem in facie: Nunc accedamus ad Vndecimam Canonis partem, quæ incipit, Memento etiam Domine famulorum.

Cur pro Defunctis in hac undecima Canonis parte oret Eccleſia. Cap. CLXXIIII.

Pars Canonis, Vndecima. ESt aduertendum, quod Pia Mater Eccleſia certiſſimè credens, quod Sanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui pro multis effuſus eſt in
Luc. 22. remiſſionem peccatorum, non ſolum ad uiuentium, pro quibus oratum à nobis fuit ante Conſecrationem in primo Memento: ſed ètiam ad mortuorum in Chriſto quieſcentium ſalutem proficiat. Ideo ſtatuit in cap. Viſum, de Conſecr. diſt. 1. ut in quolibet Miſſæ Officio, loco cõpetenti, uidelicet in hoc loco Secretæ, defunctorum memoria habeatur, ac pro decedentibus in gratia in locis Purgatoriis detentis preces

effun-

effundantur, eiſq; fructus huius Sacrificij applicentur. Vnde meritò Sacerdos dicit. Memento etiam Domine.

Miſſa Mortuorum cur non in Dominica ſed Die Lunæ potius celebretur. Cap. CLXXV.

QVoniam autem in Dominica die ob Reſurrectionem Domini animæ mortuorum requiem creduntur habere: Sed in ſecunda feria ſtatim redeunt ad pœnas, & laborem, propterea, ut eorum ſubueniatur laboribus, Miſſa ſæpe in ſecunda feria celebratur pro eis. Vide de hac materia, quæ dixi in libello meo, in quo in Diuinum Officium trecentum quæſtiones ſcripſi. tract. 10. q. 19. *Author alibi.*

Cur poſt Conſecrationem Hoſtiæ, & non ante recitentur nomina Defunctorum. CLXXVI.

EST item nobis aduertendum, quod ideo poſt Conſecrationē, & poſt oblationem Cōmunia, ſeu nomina Defunctorum recitantur à nobis in hac parte, atq; loco, quoniam præpoſterus uidetur ordo, ut ante eius nomen inſinuemus cuius Hoſtiam necdum ipſi Deo obtulimus, quamuis illi incognitum nihil ſit. Hæc Innoc. Papa. *De nōibus de Cōſecr. diſt. 1.*

Verba Canonis: Qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, quomodo ſint intelligenda. Cap. CLXXVII.

VErba autem huius Sacri Canonis, uidelicet illa; Qui nos præceſſerunt, cū ſigno Fidei; accipe tu, ideſt, qui oſtēderunt aliquod ſignū fidei, puta habuerunt contritionem, uel deuotionem decedentes. Hæc Nicolaus de Ploue.

Prædicta uerba quomodo exponantur, ſecundum Durandum. Cap. CLXXVIII.

VErba illa Canonis, ſcilicet, Qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, ita declarat Durandus: ideſt, qui cum ſigno Fidei præceſſerunt ad Dn̄m: non quod ibi ſit Fides, aut Spes, ubi Spes eſt, & res. nā Fides ſecūdum Theologos, & Spes ſecundum rem, euacuabūtur in Patria. Charitas uerò neque ſecundum rem, neq; ſecundum actū eius euacuabitur: ſed ſolum ſecundum modū, quia imperfectio eius tollitur. Fidei enim ſuccedit Spes, quam uidebimus: Spei uerò ſuccedit Beatitudo, ad quā peruenturi ſumus: Sed Charitati nihil ſuccedet, ſed potius augebitur. Charitas enim nunquam excidit, ſed ſignum Fidei, hoc in loco pro charitate Fidei Chriſtianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus diſcernuntur, ſecundum illud Apocalypſis: Audiui numerum ſignatorum centum quadraginta quatuor millia ſignati, ex omni Tribu filiorum Iſrael. *Durand. c. charitas, De pœnit. diſt. 2. In Cōpendio Theol. ueritatis. lib. 7. c. 26 Apoc. 4.*

Verba conſequentia; Et dormiunt in ſomno pacis, vti intelligantur.
Cap. CLXXIX.

SEquuntur uerba,& dormiunt in ſomno pacis, ideſt, ſecundũ Nicolaum, ſine peccato mortali. Vel dormiunt in ſomno pacis, iuxta illud, ſecundum Durandum, In pace in idipſum dormiam,& requieſcam. Frequenter enim Sacra Scriptura Defunctos dormientes appellat pro eo: quia ſicut dormientes euigilant, ita mortui reſurgent: propter quod dicit Apoſtolus: Nolo uos ignorare de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Et Dominus inquit in Euangelio: Lazarus amicus noſter dormit.

Pſal.4. *1.Timot.4* *Ioan.11.*

Quinam ſint quieſcentes in Chriſto. *Cap. CLXXX.*

HOc autem loco uocantur quieſcentes in Chriſto; qui in charitate mortui ſunt, habentes tamẽ aliqua purgabilia, eo quod nõ plenè ſatisfecerunt pro peccatis confeſſis: propter quod ad locum purgatorij deſcenderunt, ubi exiſtentes ſuffragio indigent Eccleſiæ mil.tantis: tãquam nondum habentes in re pacem, & refrigerium gloriæ, licèt habeant in certa & infallibili Spe locum refrigerij, in quo non eſt ardor pœnarum, locumque pacis, in quo non eſt conflictus pugnarum. Nam abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & iam non erit amplius neque luctus, neque clamor, ſed nec ullus dolor, quoniam peiora tranſierunt, ſed delectabuntur in multitudine pacis, cum placebunt coram Domino in regione uiuentium.

Locus refrigerij quid ſit, & cur. *Cap. CLXXXI.*

PAradiſus ergo dicitur Locus Refrigerij, & hoc per ardorem Ignis Purgatorij, per quem animæ tranſeunt, iuxta illud Pſal. Trãſiuimus per ignem,& aquam. Appellatur que locus contra tenebras inferni, de quibus Matth. Mittite eum in tenebras exteriores. Vel dicitur locus lucis, quia Purgatorium eſt locus obſcuritatis: locus pacis, quia Purgatorium eſt locus inquietudinis, quia nũquam animæ habent pacem, nec quietem. Vel dicitur locus pacis, propter mentis tranquillitatem, quæ eſt ibi contra uermem conſcientiæ eorum, qui ſalui non erunt. Vnde Eſa. Vermis eorum non morietur, nec ignis eorum extinguetur. Procedit nunc Duodecima,& vltima pars Canonis Miſſę.

Pſal.66. *Matt.23.* *Eſa.66.*

Quid petamus in hac Duodecima parte Canonis.
Cap. CLXXXII.

IN hac autem ultima Canonis parte, quæ incipit, Nobis quoque peccatoribus; extendens ſe uſque ad orationem Dominicam tria à Deo petimus, uidelicet, Primò, petimus nobis uiuis gratiæ collationem. Secundò, gloriæ ſocietatem cum Sanctis. Tertiò, inuocamus mediatorem per quem hæc exequi poſtulamus. Secunda pars ibi: Cum tuis ſanctis Apoſtolis. Tertia ibi: Per quem hæc omnia. Hæc Nicolaus.

Duodecima pars Canonis. *Nicolaus.*

Sacerdos

Sacerdos cur percutiat pectus, dicens: Nobis quoque peccatoribus. Cap. CLXXXIII.

SAcerdos igitur proferens hæc uerba, ſcilicet: Nobis quoquè peccatoribus, paulùlum expreſſa voce ſilentium interrumpens percutit pectus: per quam percuſſionem repræſentat Contritionem, & Confeſſionem Latronis in illo Paſſionis Dominicę articulo; increpantis alterum, & dicentis. Nos digna factis recipimus, hic autem nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine, Memento mei, dum veneris in regnum tuum, propter quod dixit illi Ieſus: Amen dico tibi, Hodie mecũ eris in Paradiſo. *Luc. 23.*

Exaltatio vocis Sacerdotis quid ſignet. Cap. CLXXXIIII.

ITem Sacerdos hæc dicens, ſcilicet; Nobis quoq; peccatorib. eleuat aliquantulum vocem ſuam, per quã exaltationẽ uocis, & tunſionẽ pectoris exprimitur illud, q͂d Centurio, & qui cũ illo erãt, viſis ijs, quę fiebãt, timuerũt valde, dicẽtes: Verè Dei filius erat iſte, & oĩs turba, quæ ſimul aderãt ad ſpectaculũ illud pcutiẽtes pectora ſua reuertebant. *Matt. 27.*

Quæ ſit Rupert. Abbatis circa prædicta opinio. Cap. CLXXXV.

MOris eſt pleriſque Eccleſijs, inquit Ruper. cum ad id uentum eſt: Nobis quoque peccatoribus paululum expreſſa uoce ſilentium rumpere: namque in illo Dominicæ paſſionis articulo ſubuenire nobis debet in mentem latronis confeſſio, ſimulque Domini Reſpõſio, de Tribunali crucis illum paradiſo adiudicantis. *Lib. 2 c. 14.*

Sed cur tantum vnicam tunſionem facit Sacerdos. Cap. CLXXXVI.

VNicam autem duntaxat tunſionem in pectore ſuo Sacerdos facit, quoniam illud inſinuat, quod Apoſtolus ad Rom. dixit, uidelicet; Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt: & fit cum tribus digitis, ut Trinitas in unitate notetur. *Rom. 6.*

Quid innuamus dicentes: Nobis quoque peccatoribus. Cap. CLXXXVII.

IDeo autem dicimus in huius duodecimi Canonis principio: Nobis quoque peccatoribus: quia licèt omni tempore debeamus ex corde nos recognoſcere peccatores: præcipue tamen cum pro remiſſione peccatorum hoc Sacroſanctum Myſterium celebramus: nam & Ioãnes dixit: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus: & ueritas in nobis non eſt. *Ioann. 1. De pœnit. diſt. 2 c. ſi enim.*

Multa an ſint miſerationes Domini. Cap. CLXXXVIII.

ET nota quod vna eſt miſericordia Dei, quæ nihil aliud quidem eſt, quam ipſe Deus miſericors: ſed multi ſunt eius effectus, qui miſeta-
Pſal. 14. tiones dicuntur. Vnde illud Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum, quæ à ſæculo ſunt.

Præmium gloriæ æternæ: an vnum idemq; ſit omnium:
Cap. CLXXXIX.

SEquitur rela Canonis, & partem aliquam, & ſocietatem donare digneris: contra quæ uerba ſic argumentari poſſumus, dicentes: Cũ Deus ſit omnia in omnib. ſalus, & præmium, & gloria ſingulorũ, iuxta illud. Salus populi ego ſum. Quid eſt ergo quod dicitur. Digneris donare aliquam ſocietatem; nunquid non omnes ſumus accepturi eundem denarium; ſanè licet vnum & idem ſit præmium ſingulorum ipſe Deus, tamen ſecundum differentiam meritorum, alij minus diuina viſione fruuntur: nam & ſtella differt a ſtella in claritate: propter quod ip-
Ioan. 14. ſe Dominus ait: In domo Patris mei manſiones multæ ſunt: ſicut unus ſol eſt, cuius lumine participant vniuerſi alij plus, alij minus ſecundũ differentiam intuentium.

Cur in hoc Canonis ordine ponantur pauciores Sancti, quàm in primo ordine. Cap. CXC.

SAnctus Thomas hanc quæſtionem facit in hac ultima Canonis par-
Opuſc. 66. te, ſcilicet: Quare inquit, in hoc ordine, & primo ordine Canonis duo Ordines Sanctorum noui Teſtamenti ponuntur: ſed in prima plures & maioris autoritatis commemorantur? Quia inquit, Cum in iſto officio, & myſterio mirabilia, & incomprehenſibilia agantur, ideſt, Subſtantia Panis, & Vini in veram Carnem, & uerum Sanguinem Conſecretur: maioribus, & plurib. auxilijs indigemus. In hoc uerò ordine, ideſt, poſt Conſecrationem, & pauciores ideſt, quindecim, & minores Sancti ordinantur: vt per virtutem Sacramenti, quod tractamus, & offerimus, eorum adiuti precibus & meritis, quindecim charitatis gradib. adſcendamus, & inuicti ad Sanctorum conſortium tranſeamus. Multo ergo maius eſt, & mirabilius ſubſtantiam Panis & Vini in verum Corpus, & Sanguinem Chriſti conuerti, quam in Sanctorum commercium admitti.

Opinio Durandi circa paucitatem hanc ſanctorum prædictorum.
Cap. CXCI.

ET aduerte inquit Durandus, quod octo viri, & ſeptem mulieres cõ-
Lib. 4. putantur in hoc Canonis ordine: quia per hoc Sacrificium ſeptem Chriſmata gratiarum, ideſt ſeptem dona Spiritusſancti & octo beatitudines iunguntur in nobis.

Chriſtus

Chriſtus quomodo poſſit eſſe non æſtimator meriti. *Cap.* *CXCII.*

CVm verò ſubiungimus in fine Canonis, non æſtimator meriti ſed veniæ: videntur rogare Deum non fore iuſtum iudicem, & iuſtum retributorem: cum tamen quotidie dicimus: Tu reddes vnicuique iuxta opera ſua. Sed dicendum eſt, quod Deus non eſt æſtimator ſecundum ualorem, quem habent præciſè ex natura actus ſecundum ſe, & ſuum naturalem valorē, quia ſi ſic, non præmiaret actus noſtros temporales præmio æterno. Si quidem improportionabiliter excedit præmium æternum valorem actus temporalis. Eſt tamen iuſtus retributor meritorum, ſecundum ſuam acceptationem, ad præmiū liberaliter pro tali actu promiſſum.

Verba ſequentia, ſcilicet: Per quem hæc omnia ſemper bona creas, quomodo intelligantur. *Cap.* *CXCIII.*

VErba verò ſubſequentia ſcilicet; Per quem hæc omnia, Domine ſemper bona creas. Ita declarant Doctores intelligenda eſſe, dicentes. Ideo dicit: Per quem hæc omnia ſemper bona creas, quia per Filium omnia creata ſunt: omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. & vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. Proinde dictum eſt ſemper bona. Creas igitur condendo naturam, *Ioan. 1.* ſanctificas, conſecrando materiam, viuificas tranſubſtantiando creaturam, benedicis, accumulando naturam. Hæc omnia inquam; ſcilicet, *Geneſ. 1.* Panem, & Vinum, & Aquam ſemper bona creas: ſecundum cauſas primordiales; & ſanctificas ſecundum cauſas Sacramentales; Viuificas vt tranſeant in Carnem & Sanguinem; & benedicis, ut conſeruent unitatem, & charitatem. Vel per hæc omnia ſemper bona creas &c. ſecundum Lactant. Ranfoldum, intellige myſticum Chriſti Corpus, *Lactant.* hoc eſt Sanctam Dei Eccleſiam Militantem ibi myſticè oblatam; quod & ſuprà diximus.

Quid dicat Sanctus Thomas ſuper prædictis verbis. *Cap.* *CXCIIII.*

SAnctus Thomas ſuper prædictis ſanctis uerbis cōtemplans ait: Cur dicit Sacerdos, ſanctificas, viuificas, benedicis? quia inquit humana *Opuſc. 66.* natura ex ſtatu priſtinæ conditionis, nec habuit profectum virtutis, nec ſtabilitatem operis, nec conſumationem beatitudinis. Et prima ratione creationis pollebat naturali ratione, gaudebat arbitrij libertate; per ſe autem ſtare non poterat, nec proficere ſine gratia adiutrice, & ſanctæ Crucis virtute. Vel ſanctificas, ſcilicet, fide & remiſſione peccatorū. Viuificas, ſcilicet Sacramento fidei, & uirtute bonorum operum. Benedicis, ſcilicet, plenitudine gratiarum, & conſumatione bonorum.

Tres Cruces, quæ fiunt, dum Sacerdos dicit: Sanctificas, Viuificas, Benedicis, & Præſtas nobis, quid innuant ſecundum Ruper. *Cap. CXCV.*

TAndem cum tribus illis crucibus, inquit Rupert. quibus edicit Sacerdos: Per quem hęc omnia, Domine, ſemper bona creas: Sanctificas, Viuificas, Benedicis, Paſſio Domini conſumatur, & illud nobis commemoratur, quod clamans voce magna emiſit ſpiritum. *Matth. 27*

Calix cur cooperiatur. *Cap. CXCVI.*

COperitur autem calix Corporali, Primò, propter periculum, quia Sanguis facilius poſſet recipere immunditiam: Secundò, quia in Calice, & in Sanguine magis ſignificatur Chriſtus mortuus, quàm in Corpore. Ideo ſicut mortuus Pannis & Lapidibus operitur, ita & Calix Panno, & Sanguis Calice, & Corporali cooperitur: Tertiò, quia Sanguis in Calice cooperto repræſentat Corpus Chriſti in Sepulchro clauſo, & ſignato. Quartò, Sanguis Chriſti in Calice cooperto repræſentat Chriſti Corpus in ſyndone inuolutum. Hoſtia uerò non inuolutum.

Cur Sacerdos Corpus Chriſti integrum in manu teneat: cum ſignat cum eo ter à labio ad labium Calicis. *Cap. CXCVII.*

Opuſc. 66. D. Thomas quærens cauſam, cur Sacerdos diſcooperto iam Calice, Corpus Chriſti integrum in manu teneat, dicens: poſtquam ſignauit ter cum Hoſtia à labio ad labium Calicis: per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo, dicit: quod ideo fit: quia in ſexta ætate ita integer, & perfectus homo apparuit, & ſeipſum perfectum, & integrum exhibuit, & pro nobis ſe obtulit Ideo in Sexto ordine eum in integrum tenemus, quem fide, & opere perfectè imitari debemus.

Cur Sacerdos ter ſic ſignet, uel tres Cruces faciat. *Cap. CXCVIII.*

Ibid. c. 15. QVodquè diſcooperto Calice inquit Rupert. trinum de Hoſtia ſuper Calice pingitur Crucis ſignaculum, dicendo, per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo: Confeſſionem exprimit cum voce Centurionis: qui *Matt. 27.* uiſo terrę motu, & his, quæ fiebant, clamauit voce magna: Verè filius Dei erat iſte.

Sacerdos ad quid tres prædictas cruces faciat ſecundum Durandum. *Cap. CXCIX.*

Li. 4. c. 46. SAnè ſexta feria, inquit Durand. Crucifixus eſt Chriſtus Hora tertia linguis Iudæorum, quod Marcus narrat: Hora ſexta manibus Gentilium,

Gentilium, quod narrat Ioannes: circa Horam autem Nonam inclinato capite tradidit ſpiritum Ad recolendum ergo crucifixionem Hora Tertia factam ex linguis Iudæorum Clamantium ter, Crucifige, Crucifige eum,& rurſus Tolle, Tolle, Crucifige eum: Sacerdos facit tres Cruces ſuper Oblatam & Calicem,dum dicit Sanctificas, Viuificas,& Benedicis. Ad recolēdum uero Crucifixionē,quæ poſt interuallum trium Horarum eſt facta manibus Gentilium, cum milites Crucifixerunt Ieſum, Sacerdos facit iterum tres Cruces cum Hoſtia ſuper Calicem, ſuper præmiſſis tribus uerbis, ſcilicet, Per ipſum, cum ipſo, & in ipſo.

Iſta uerba: Per ipſum: cum ipſo: & in ipſo, &c. quomodo exponat Sanctus Thomas. Cap. CC.

Beatus Thomas ſuper præmiſſis uerbis ſic fatur, In eo inquit, quod dicitur, per ipſum, intelligitur creatio: & in eo quod, dicitur, cum ipſo; intelligitur operatio. In eo quod dicitur, In ipſo, intelligitur conſeruatio. Per ipſum enim filium pater creauit,& creat uniuerſam creaturam,cum Filio Pater, & cum Spiritu ſancto regit, & diſponit, & conſeruat. Vnde dicitur: Eſt tibi Deo patri omnipotenti in unitate Spiritusſancti omnis honor; & gloria. *Ibidem.*

Sacerdos faciens crucem, cur manus ſuper menſam Altaris extendat. Cap. CCI.

Cæterum Sacerdos faciendo Cruces, manus ſuper menſam Altaris extendit iuxta illud Propheticum: Expandi manus meas ad populum non credentem mihi: Secundò, præmiſſæ tres Cruces cum Corpore Chriſti ſuper nudum Calicem factæ, ſignificant tres cruciatus; quos Chriſtus in nuda Cruce ſuſtinuit, uidelicet; Paſſionem in corpore, propaſſionem in mente, compaſſionem in corde. *Eſai. 45.*

Qua de cauſa Sacrificium ſeptem uicibus ſignetur Crucibus in Canone. Cap. CCII.

Notandum eſt igitur, quod Sacrificium ſeptem uicibus ſignatur Crucibus in Canone; quemadmodum ſuprà eodem Tract. innuimus. Prima uice ter, ubi dicitur; Hęc dona: hæc munera: hæc ſancta ſacrificia illibata. Secunda uice quinquies, ubi dicitur: Quam oblationem tu Deus &c. Tertio, bis, ſemel, ubi dicitur: Qui pridie, &c. Quarta uice quinquies, ubi dicitur: Hoſtiā puram, &c. Quinta uice, ubi dicitur: Sacroſanctum filij tui corpus &c. Sexta uice ubi dicitur: ſanctificas, uiuificas, &c. Septima uice quinquies, ubi dicitĕ: Per ipſum, & cū ipſo; prout in ipſis locis dictum eſt. Inter quas ſeptem uices Sacrificium ſignatur duabus uicibus ter,& duabus uicibus ſignatur bis, & duabus

uicibus quinqueis. Septima vero bis, & ter. Ergo ſignatur ſimul omnibus uicibus iunctis, quinquies quinque, quæ ſunt ſimul uiginti quinque: qui numerus per ſe ductus ſemper in ſeipſum reducitur, etiam ſi ducatur in infinitum. Et ſic etiam quantumlibet etiam multiplicetur Euchariſtiæ Sacramentum, ſemper eſt idem Sacrificium.

Cur poſt elatum aliquantulum Calicem cum Hoſtia, Sacerdos deponat Hoſtiam. Cap. CCIII.

R.2.c.15. TUnc accedit, ſecundum Rupert. Diaconus, & exaltatum parum Sacrificium de Altari reuerenter tam ipſe, quam Sacerdos iterum deponit: Quia venit Ioſeph ab Arimathia cum Centurione, & Nicodemus quoque, & impetratum à Pilato Corpus Ieſu deponentes ſepelierunt: ſepelierunt inquam, quod nobis in eo ſignificatur: quod calix iterum Corporali cooperitur. Depoſitio verò Hoſtiæ ſuper pallam Altaris, ſignum eſt inuolutionis Corporis Domini de Cruce depoſiti in Syndone munda.

Cur Sacerdos poſt depoſitionem Calicis, & Hoſtiæ ſuclamat: Per omnia ſæcula ſæculorum. Cap. CCIIII.

Pſal. 30. QVia ergo Ieſus clamans voce magna: In manus tuas, Pater, commendo ſpiritum meum, expirauit; Ideo Sacerdos dicendo: Per omnia ſæcula ſæculorum, exaltat vocem ſuam. Vel dicitur altè, quia Centurio clamauit: Verè filius Dei erat iſte. Et reſpondetur Amen: per quod repræſentatur, quod mulieres lamentabantur, flentes Dominum: Vel per hoc repræſentatur, quod fideles, qui Dominum contrito corde lugebant, velut quondam Abel inuidi fratris furore occiſum parentes eius lamentabantur.

Cur ſubdat Sacerdos poſt Per omnia ſæcula ſæculorum; Oremus. Cap. CCV.

HOc loco cohortatur nos Sacerdos orare, cauſam quidem ſubdens,
Mat. 6. uidelicet, quia ſumus inde ſalutari præcepto moniti. Lege Euangelium, & inuenies præceptum. Oraturus ergo Sacerdos, & oſtenſurus ſe cauſam ſuam agere coram Deo, & quæ quotidie petere, & quã orationem adhibere debeamus, monet populum orare, dicens: Pater
Luc. 11. noſter, &c. Vnde ſicut Apoſtolos rogantes Dominum, ut eos doceret
Matt. 6. orare, informauit Dominus huius orationis inſtitutione; ita Sacerdos informat populum, quali uti debeat oratione, nempe ea, quam Dominus docuit Apoſtolos, & quia præceptis, & diuina inſtitutione moniti ſumus. Hæc Durandus, & Odo Epiſcopus.

Cur

Cur vtatur iſtô verbo Sacerdos, Audemus.
Cap. CCVI.

HVic quæſtioni poſſumus ſic ſatisfacere, uidelicet, cum omnis Chriſti actio ſit noſtra inſtructio, & ideo dicimus: Audemus, ne videamur noſtra authoritate, & quaſi præſumptiuè alijs diuina proponere, niſi eſſemus formati. Nam Domini eſt præcipere; magiſtri uero inſtruere, & monere. Audemus enim obedientia, non audacia. Audentes audacia, rei ſunt, audentes obedientia, laudandi. Auſus obedientiæ bonus, audacia ſuperbiæ mala. Et ſic conclude, quod quemadmodum cauſa ſubiuncta eſt, videlicet, quia præceptum eſt: ita audendi cauſa præceſſit, uidelicet, quia inde ſumus diuina inſtitutione formati. Oremus ergo, quia inde ſumus præceptis ſalutaribus moniti: & audemus dicere: quia ſumus inde diuina inſtitutione formati; ideo inquam audemus: quia nos pauidos adhuc Deus animauit, dedit præceptum orandi ad ſalutem: Dedit fiduciam audendi propter timorem.

Cur nos vult Deus orare vocaliter. *Cap.* CCVII.

VErum licet ſciat Dominus, quid uelimus; iuxta illud: Scit enim pater ueſter quid opus ſit uobis antequam petatis eum: vult tamen nos orare uocaliter: Primò, pro excitanda deuotione, quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronunciatio deuotioni. Vnde Pſaltes: Ad ipſum ore meo clamaui, & exaltaui ſub lingua. Secundò, pro aliorum inſtructione, ut cortina cortinā detrahat, & qui audit dicat, veni unde dicat: Luceat Lux ueſtra corā hominibus. Tertiò, pro linguę obſequio: ut quod lingua peccauimus, lingua ſatisfaciamus: unde ſicut exhibuiſtis membra ueſtra ſeruire iniquitati ad iniquitatem: ita exhibete ea ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Quartò pro rei petendæ commemoratione: quia inquit Hieronymus, facilius obtinetur, quod inſtantius poſtulatur. Vnde petite, & accipietis. Quintò pro impetratæ rei cuſtodia: quia quod ſæpius requiritur, diligentius cuſtoditur. Vnde dicitur; Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.

Matt. 6. *Pſal. 65.* *Exod. 36.* *Matth. 5.* *Rom. 6.*

Pater noſter: cur poſt Communionem ſuper Hoſtia recitetur.
Cap. CCVIII.

BEatus Gregorius orationem Dominica poſt Canonem ſuper Hoſtiam cenſuit recitari, aſſerens in regiſtro incongruum eſſe, ut ſuper Euchariſtiam diceretur oratio, quam Scholaſticus compoſuerat: & illa omitteretur, quam ore ſacro Dominus prodidit ijs, qui ſpem ſuā, ac uota oratione cupiunt Deo explicare. De hac oratione uide multo plura in libello trecentum quęſtionum, quas ſcripſi in Diuinum Officium Tract. ſecundo.

Author alibi.

Oratio Dominica cur recitetur ſub ſexto canonis ordine.
Cap. CCIX.

DIximus ſuprà; quod ſeptem ſunt ordines Crucis in ſerie Canonis, quorum ordinum ſextus eſt; Per quem hęc omnia, ſub quo dicitur oratio Dominica potius quam ſub alijs; quoniam ſecundũ D. Thomam, in ſexta ætate Dominus ipſe ueniens orationem Dominicam docuit: Et ideo in ſexto hoc ordine conuenientius quàm in alijs ponenda fuit.

D. Thom. Opuſc. 66.

Orationis Dominicæ vis, atque commendatio, quænam.
Cap. CCX.

Dominica oratio in quattuor alias omnes orationes præcipuè excellit.

ILlud autem notandum eſt etiam, quod Sancta Dominica oratio cęteras orationes propter quatuor antecellit, ſcilicet, Auctoritate Doctoris; Breuitate ſermonis, Sufficientia petitionum, & Fœcunditate Myſteriorum. Auctoritate Doctoris, quia fuit Saluatoris Apoſtolos orare docentis, & inde dicitur Oratio Dominica. Breuitate ſermonis, quia facile dicitur, & profertur. Sufficientia petitionum, quoniam vtriuſque uitæ neceſſaria continet. Fœcunditate Myſteriorum; quia immenſa continet Sacramenta. De hac autem Dominica Oratione plura dicere ſuperfluum mihi videtur; præſertim pro eius expoſitione: cum mille libelli editi ſint, qui hanc exactiſſima diligentia diſcutiunt, & examinant. Tu tibi, ſi plura cupis, aſſume Cathechiſmum Pij Quinti, qui ſatiabit te. Nunc agentes gratias Deo, qui nobis dedit, ut perficeremus, quæ ſuprà iam in medium adduximus: ad Quintum Tractatũ præuio eiuſdem Dei, & Domini noſtri Ieſu Chriſti auxilio indagandum linguam, manum, & calamum admoueamus, & ſi quid in pręcedentibus quæſtionibus fuerit notatu dignum, & vtile, Diuinæ potentiæ aſcribatur, quæ cuncta bona creat, & facit.

Geneſ. 1.

SVMMA-

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
SEXTÆ PARTIS
OCTAVI TRACTATVS.

1 Tertia pars Miſſæ vbi incipiat.
2 A quibus malis liberari petamus in hac oratione.
3 Prædicta oratio cur ſuperexcreſcens, vel emboliſmus dicatur.
4 Cur prædicta oratio tota dicatur ſub ſilentio.
5 Cur ad impetrandam hanc perpetuam pacem,& ab omni perturbatione ſecuritatem,quatuor Sanctos rogemus.
6 Cur Diaconus tollat patenam de manu Subdiaconi, & illam tradat Sacerdoti.
7 Patena prius velata deinde reuelata,quid nobis denotet.
8 Sacerdos cur ſibi imprimat cum Patena ſignum crucis in facie.
9 Acceptiò Patenæ per Sacerdotem quid ſignificet.
10 Velum deſuper patenà oblatum cur non ponatur ſuper Pallam Altaris.
11 Diaconus cur Sacerdotis manum, vel humerum deoſculetur.
12 Patenam ad quid oſculetur Sacerdos.
13 Diaconus cur diſcooperiat Calicem & in eum intueatur.
14 Quare Sacerdos Hoſtiam ſuper patenam locat.
15 Quare hoſtia frangatur.
16 Fractio an in ſubſtantia Corporis, an in forma Panis fiat.
17 Hoſtia quare per medium frangatur.
18 Particula Hoſtiæ quæ remanſit in ſiniſtra, cur coniungatur parti illi Hoſtiæ ſuper patenam iam poſitæ.
19 Cur Cruces non ſuprà, vel extrà calicem,ſed intrà calicem fiant, cum Hoſtiæ particula.
20 Cur tertia particula Hoſtię manu teneatur in crucibus faciendis.
21 Prædictam particulam cur mittamus in Calicem.
22 Cur duæ partes Hoſtię extra Calicem remaneant.
23 Cur Sacerdos dicturus:Per omnia ſæcula ſæculorum ſe erigat.
24 Sacerdos dicturus prædicta uerba,cur exaltet vocem.
25 Sacerdos dicens Pax Domini,cur faciat Crucem ſupra calicem cũ dicta Hoſtię particula.

Dictio

26 *Dicto: Pax Domini; cur Chorus reſpondeat & cum ſpiritu tuo.*
27 *Quæ ſit pax Domini.*
28 *Rupertus Abbas quid dicat de Pax Domini.*
29 *Illa oratio, ſcilicet, Hæc Commixtio, & Conſecratio &c. cur dicatur ſecretò.*
30 *Agnus Dei cur dicatur in Miſſa.*
31 *Cur ter dicatur Agnus Dei in Miſſa.*
32 *Secundum D.Thomam cur ter dicatur Agnus Dei in Miſſa, & cur in duobus primis eſt conuenientia: & quare in uno ſit differentia.*
33 *Quid Rupertus Abbas dicat de Agnus Dei.*
34 *Cur in Eccleſia Lateranenſi, non dicatur Dona nobis pacem.*
35 *Cur in Miſſis Defunctorum non dicatur Pax Domini.*
36 *Cur dicamus triplicem Requiem Defunctis.*
37 *Poſt petitam pacem, ad quid ſequatur oratio, Domine Ieſu Chriſte, &c.*
38 *Pax quæ datur poſt dictam orationem, quid ſignificet.*
39 *Sacerdos dans pacem cur oſculetur Altare.*
40 *Pacis oſculum quid ſecundnm Rupertum.*

De tertia Sacroſanctæ Miſſæ ſacrificij parte, quæ dicitur Miſſa poſtulationis.

Tertia pars Miſſæ ubi incipiat. Cap. I.

SECVNDVM datam à nobis ſupra diuiſionem Miſſæ: Tertia pars Miſſæ neceſſariò ab hac oratione, quæ ſtatim ſuccedit poſt orationem Dominicam, ſcilicet, Libera nos, quæſumus, &c. incipit. Quæ quidem Oratio dicitur ſuperexcreſcentia, eo quod nihil in eo petitur, quod in præcedenti oratione Dominica non fuerit. Nec tamen ſuperfluit, quoniam eſt repetitio, & expoſitio nouiſſimæ illius: illa enim dicit, libera nos a malo, iſta dicit, libera nos quæſumus.

A quibus malis liberari petamus in hac oratione. Cap. II.

ET ſubdit à quibus malis liberari cupiamus: uidelicet à præſentibus, præteritis, & futuris. Subditur inſuper etiam tranſitus ad orationem pro pace, ibi Intercedente Beata, &c.

Prædicta oratio cur ſuperexcreſcens, uel Emboliſmus dicatur.
Cap. III.

SCiendum autem eſt, quod à Durando, & Gabriele prædicta Oratio, ſcilicet, Libera nos, &c. ideo dicitur ſuperexcreſcens, ſiue Emboliſmus: quoniam, cum Amen ſit finis Dominicæ orationis, & illud reſeruetur Sacerdoti à Clero dicente: Sed libera nos à malo: patet quod hæc oratio intelligitur Emboliſmus, qui dicitur Emboliſmus quotidianus; quia eſt & Emboliſmus annuus, ideſt, Cõſecratio olei infirmorum. *Durand.* *Gabriel.*

Cur prædicta oratio tota dicatur ſub ſilentio. Cap. IIII.

HÆc autem oratio, Libera nos &c. ſub ſilentio dicitur, quod ſilẽtium ſignificat Sabbathum, quo Corpus Domini in Sepulchro quieuit. Tunc enim nullus fidem prædicauit. Vnde Lucas; Mulieres, quæ parauerant unguenta, Sabbatho quidem ſiluerunt, ſecundum mandatum Legis; Chriſtus tamen non ſiluit: imo ipſe qui ſecundum carnem in Sepulchro; ſecundum animam deſcendit ad inferos, ut fortior ſuperueniens ſuperaret fortem armatum. Ad quod ſignificandum Sancta Dei Eccleſia dicit ipſam orationem alta uoce in die Paraſceue: & tunc momordit infernum; ſoluit uinctos, liberans eos de malis præteritis, præſentibus, & futuris, & dans &c. perpetuam pacem, in qua ſunt ſemper & à peccato liberi, & ab omni perturbatione ſecuri. Vnde de hoc lacu liberari ſe, & totam Eccleſiam orat Presbyter, dicens, Libera nos, &c. *Luc. 23.* *Nota.*

Cur ad impetrandam hanc perpetuam pacem, & ab omni perturbatione ſecuritatem, quatuor Sanctos rogemus.
Cap. V.

ET quoniam nos indigni ſumus, ut ueniam de præteritis, præſentibus, & futuris malis promereamur; ideo recurrimus ad ſuffragia, & ad orationes B. Mariæ Virginis, & Beatorum Petri & Pauli, atque Andreæ, & aliorum; ut eorum meritis, & precibus adiuuemur, eos què in noſtrum patrocinium inuocamus, ad impetrandam etiam pacis gratiam, & ab omni perturbatione ſecuritatem. Quatuor autem hos Beatos, & Sanctos introducimus, ſcilicet, Beatam Virginem, Petrum, & Paulum, atque Andream: quia hæ quatuor perſonæ Paſſioni Domini magis fuerunt configuratæ. Virgo Maria, quia eius animam pertranſiuit doloris gladius, ſtans ſub cruce, Hora Paſſionis. Vnde aliàs diximus in expoſitione illius Hymni, qui incipit: Chriſte Redemptor omnium: conſerua tuos famulos: quod Beata Virgo fuit Martyr omnium maxima. Petrus Apoſtolus, qui crucifixus eſt corpore tranſuerſo (cuius Corpus ſic tranſuerſo ordine Crucifixum hodie in portis æneis eiuſdem Templi Romæ opere fuſili ſculptum apparet, ordinem *Durãdus. li. 4. c. 49.* *Gabriel.* *Luc. 2.* *Lib. 4.* *Hym. 13.*

quærens

quærens in pœna; ne magiſtro ſuo Crucifixo æqualis in pœna uideretur. Paulus, qui & ſtigmata Domini in corpore ſuo portauit: De
Galat.6. iſtis duobus Apoſtolis uide quæ dixi in expoſitione Hymni, qui inci-
Li.4.Hym. pit, Aurea luce, &c. Andreas, qui Crucifixi amore, crucem in qua paſſus eſt tanquam amatam ſuam ſalutauit, dicens: Salue crux precioſa, ſuſcipe Diſcipulum eius, qui p. pendit in te, Magiſter meus Chriſtus.

Cur Diaconus tollat Patenam de manu Subdiaconi, & illam tradat Sacerdoti. Cap. VI.

Pſal. QVia uerò poſt Paſſionis triſtitiam, ad Reſurrectionis gaudium peruenitur, iuxta illud: Ad Veſperum demorabitur fletus, & ad Matutinum lætitia. Ideo Subdiaconus interea, dum Chorus reſpondet; ſed libera nos, aſſurgens, et accedens ad Diaconum tradit illi Patenam inuolutam. Diaconus uerò illam recipiens eam reuelat: & reuelatam repræſentat & tradit Sacerdoti, oſculando illius manum: Sacerdos uerò cum ea ſignum Sanctæ crucis ſibi facit, à facie ad pectus, & eandem poſtmodum oſculatur. Hi quidem ſcilicet, Subdiaconus, & Diaconus, tam numero quàm obſequio ſanctas illas mulieres ſigni
Matt.28. ficant, de quibus narrat Euangeliſta Matth. quod Veſpere Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi, uenit Maria, & altera Maria uidere ſepulchrum, præſentantes Patenam; ideſt cor patens latitudine charitatis in obſequium Sepulturæ.

Patena prius uelata, deinde reuelata, quid nobis denotet. Cap. VII.

QVia uerò Patena prius inuoluta, deinceps reuelata ad Altare deportat, hoc denotat, quod Moyſes infantulus, & paruulus uagiens, cuius miſerta eſt filia Pharaonis, de fiſcella perductus eſt ad Regiam domum: Nam Lex quidem, quæ Moyſen denotat, quæ latuit; ſed cognitis miſterijs ab Eccleſia, exaltata ad Chriſtum deſcendere docuit.

Sacerdos cur ſibi imprimat cum Patena ſignum crucis in facie. Cap. VIII.

QVod uerò Sacerdos cum Patena ſibi à miniſtris oblata Sgnum Crucis in facie ſua inſignit, & imprimit: repræſentat illud, quod in Matthæo legitur, quod Princeps ſacerdotum & Phariſei ſignauerunt lapidem cum cuſtodibus.

Acceptio Patenæ per Sacerdotem quid ſignificet. Cap. IX.

ITem quod Patenam oblatam recipit Sacerdos, ſignificat, quod Chriſtus omnes ad ſe ex charitate redeuntes cum deſiderio recipit.

Velum deſuper Patena oblatum cur non ponatur ſuper Pallam Altaris. Cap. X.

POſt traditam Diacono Patenam; Subdiaconus manipulum, qui patenam tenuerat inuolutam; plicatam non ſuper pallium Altaris, ſed alibi deponit In quo ſignificatur illud, quod legitur apud Ioannem; quia Petrus in monumentum intrans uidit ſudarium, *Ioa. 20.* quod ſuper caput Chriſti fuerat, non cum linteaminibus poſitum; ſed ſeparatim in unum locum inuolutum.

Diaconus cur Sacerdotis manum, uel humerum deoſculetur. Cap. XI.

DIaconus autem manum, ſeu humerum Sacerdotis dexterum deoſculatur, ad notandum, quod ipſe vult eſſe ſocius in Paſſione, ut ſocius ſit in Regno. Vnde Apoſtolus. Si compatimur, & conregnabimus.

Patenam ad quid oſculetur Sacerdos. Cap. XII.

RVrſus, ideo Sacerdos deoſculatur Patenam, poſtquam ſe ſignauit cum ea Signo Crucis: ad notandum, quod ſi per Paſſionem filij reconciliamur Deo Patri, erimus & hæredes Regni cæleſtis. Oſculum quoque pedis Calicis ſignificat oſculum pedum Chriſti.

Diaconus cur diſcooperiat Calicem, & in eum intueatur. Cap. XIII.

FInita demum oratione præmiſſa, ſcilicet, libera nos; & reaſſumpta Patena, Diaconus diſcoperit Calicem, inde remouens Corporale, & ſuper Calicem ſedulò intuetur: Et quoniam os Calicis hoc loco ſignificat oſtium monumenti, de quo Diaconus Corporale remouet, & in id intuetur, ideo per hoc factum ſignificatur quod Angelus Domini lapidem ab oſtio monuměti reuoluit, & linteamen amouit, & in Sepulchrum diligenter aſpexit.

Quare Sacerdos Hoſtiam ſuper Patenam locet. Cap. XIIII.

PRæterea Sacerdos ſubmittit Patenam Hoſtiæ, & ſuper Calicem eam frangit, ad ſignificandum quod Chriſtus ex latitudine charitatis per Patenæ diſpoſitionem ſignificatæ, ſe ſuppoſuit Paſſioni. Et Hoſtiam ſuper calicem frangit, ne minutiæ ſpargantur, ſed in eius concauitate cautè recipiantur.

Quare

Quare Hoſtia frangatur. Cap. XV.

De conſe-erat. c. Tri forme diſtin. 2. Videndum eſt modo quare Hoſtia frangatur. Et quidem Primò; quia in Lege iubebatur ſimilago fruſtatim offerri. Secundò, quia & Redemptor noſter benedixit Panem & fregit; fractumq; Diſcipulis diſtribuit: & ideo Sacerdos & Legem, & Chriſtum ſequens, Panem Sacroſanctum in tres partes partiiur; ut in fractione Panis Dominum agnoſcamus, ſicut cognouerunt duo illi Diſcipuli euntes in Emaus.
Matth. 26.

Fractio an in ſubſtantia Corporis, an in Forma Panis fiat. Cap. XVI.

AD hoc dicit Magiſter Sentẽtiarũ ſic: Sed quia Corpus Chriſti incorruptibile eſt, ſanè dici poteſt fractio illa, & partitio nõ in ſubſtantia coporis, ſed in ipſa forma panis Sacramentaliter fieri, ut uera fractio, & partitio ſit ibi, quæ fit non in ſubſtantia Corporis, ſed in Sacramento, ideſt in ſpecie, Vnde Apoſtolus ait. Panis, quem frangimus nonne participatio Corporis Domini? Quia forma Panis ibi frangitur, & in Partes diuiditur: Chriſtus uerò integer manet, & totus eſt in ſingulis: Vnde illud Sancti Thomæ: Fracto demum Sacramento, ne uacilles, ſed memento, tantum eſſe ſub fragmento, quantum toto tegitur.
Thom.

Hoſtia quare per medium frangatur. Cap. XVII.

Durand. lib. 4. QVare autem Hoſtia per medium frangatur, nunc dicendum eſt. Et quidem notandum eſt, quod in duas medietates frangitur propter duplicem prædeſtinatorum ſtatum, ſcilicet eorum, qui ſunt in ſtatu æternæ gloriæ, & eorum, qui ſunt in ſtatu temporalis miſeriæ: Ea medietas, quæ manu dextera ponitur ſupra Patenam, eorum tota eſt, qui iam adepti ſunt uitam æternam. Ea uerò, quæ remanſit in ſiniſtra manu, eorum eſt, qui purgantur Purgarorio igne, & eorum etiam qui ad huc uiuunt in hoc mundo caduco, & ideo pars, quæ remanſit in ſiniſtra, diuiditur in duas partes, ideſt, & pro ijs, qui ſunt in Purgatorio, & pro nobis adhuc peregrinantibus.

Particula Hoſtiæ, quæ remanſit in ſiniſtra, cur coniungatur parti illi Hoſtiæ ſuper Patenam iam poſitæ: Cap. XVIII.

QVia uerò de his qui ſunt in Purgatorio, nullum eſt dubium, ſicut de illis, qui ſunt in Paradiſo, quantum ad futuram gloriam; ideo meritò particula Hoſtiæ, quæ erat in ſiniſtra, poſitos in Purgatorio deſignans; coniungitur parti prius ſuper Patenam poſitæ,

ſitæ, quæ illos, qui ſunt in Paradiſo deſignat, quoniam iſti illis indubitanter ſunt coniungendi. Et quoniam de huiuſmodi Hoſtiæ partibus multi multa dicunt: ideo Sancti Thomæ tantum opinionem ſequar, quam nota: quia eſt expeditior cæteris.

Cur cruces non ſuprà, uel extrà Calicem, ſed intra Calicem fiant cum Hoſtia particula. Cap. XIX.

BEatus Thomas Aquinas iam ſæpe memorato opuſculo ſexageſimoſexto de partitione Hoſtiæ loquens, quærit in primis; quanam de cauſa cruces non ſuprà, uel extrà Calicem, ſed tantum intrà calicem fiant, cum parua illa Hoſtiæ particula dempta ex parte Hoſtiæ, quæ remanſerat in ſiniſtra manu. Et dicit, quia in ſeptima ætate quando accipietur ab octaua pax conſumata, non erit quidem, unde exterius ſit dolendum; ſed unde interius potius ſit gaudendum: & propterea cruces non extrà, ſed intrà facimus. *Opuſc. 66.*

Cur tertia particula Hoſtiæ manu teneatur, in crucibus faciendis. Cap. XX.

TErtia autem Dominici Corporis particula manu tenetur ſecundum prædictum D. Thomam in crucibus faciendis intrà Calicem; quia tertia pars Dominici corporis, quam manu tenemus, cum cruces facimus, pars eſt Eccleſiæ, quæ eſt in exultatione, & gaudet cum Chriſto in æterna beatitudine. *D. Thom.*

Prædictam particulam cur mittamus in Calicem. Cap. XXI.

QVare eadem particula factis crucibus demitatur in Calicem: Dic quòd quia laborem ſignificat, & imitationem Dominicæ Paſſionis habet ſuum interius, & ſuum exterius: exterius preſſuram, & tribulationem; interius gaudium, & conſolationem, & propterea tertia Particula demittitur in Calicē; quia poſt laborem cum Chriſto in æternum recipiemus requiem. *D. Thom.*

Cur duæ partes Hoſtiæ extra Calicem remaneant. Cap. XXII.

EXtra Calicem autem duæ Hoſtiæ partes ideo remanent, quia duæ partes Dominici Corporis ſunt duæ partes Eccleſiæ, Vna pars, quæ eſt in peregrinatione, alia, quæ eſt in expeditione. *D. Thom.*

Cur

Cur Sacerdos dicturus: Per omnia ſæcula ſæculorum ſe erigat. Cap. XXIII.

SAcerdos uerò uolens dicere: Per omnia ſæcula ſæculorum, erigit ſe, ad ſignificandum, quod ipſe vult petere perpetuam exiſtentiam Domini nobiſcum: & merito ad Deum ſe tunc corpore, & mente erigit, ſperans ſe accepturum, quod petit.

Sacerdos dicturus prædicta uerba, cur exaltet uocem. Cap. XXIIII.

ITem per hoc quod Sacerdos altè dicit prædicta uerba: item, & Pax Domini, repræſentat, quod Chriſtus per Reſurrectionem elatus à mortuis ſurrexit; deinde Diſcipulis pacem dedit, dicens. Pax uobis. *Ioan. 20.*

Sacerdos dicens, Pax Domini, cur faciat Crucem ſupra Calicem, cum dicta Hoſtiæ particula. Cap. XXV.

AD hoc dicendum eſt, quod tres Cruces, quæ fiunt per Sacerdotem ſuprà Calicem, & Sanguinem, ſignificant triduum, quo Chriſtus fuit in Sepulchro. Vel quod tres mulieres quærebant Chriſtum Crucifixum ad oſtium monumenti. *Luc. 24.*

Dicto; Pax Domini, cur Chorus Reſpondeat, & cum ſpiritu tuo. Cap. XXVI.

ET quidem Chorus cum reſpondet Sacerdoti, qui dixit, Pax Domini. tum optat pacem ipſi Sacerdoti, & petit etiam pacem ſibi dari.

Quæ ſit Pax Domini. Cap. XXVII.

Pax multiplex eſt. QVæ autem ſit Pax Domini audi Sanctum Thomam in prælegato opuſculo. Eſtenim inquit ille, Pax inordinata Superborum, qui contempto ſuperiori, obediunt inferiori: & Pax ſimulata proditorum. Eſt Pax immunda fornicatorum. Eſt Pax celebrata Rebellium, & Schiſmaticorum. Eſt Pax gratioſa iuſtorum. Hæc eſt Pax Domini ordinata, quæ ordinem diligit, quæ neminem fallit, quæ omnia inquinamenta refugit; pudica, & æterna, quæ finem neſcit.

Rupertus Abbas, quid dicat de Pax Domini. *Cap. XXVIII.*

TVnc rurſus, inquit Rupertus, eleuatio uocis bonum ſignificat nun- *Li. 2. c. 18.*
cium Dominicæ Reſurrectionis, dicente Sacerdote: Pax Domi-
ni ſit ſemper uobiſcum: quod nobis illud commendat: quia Dominus
noſter ſtans in medio Diſcipulorum ſuorum dixit eis. Pax uobis. Inte- *Ioan. 20.*
rim tenens Corpus Domini, quia cognitus eſt in fractione Panis tripar
tita fractura ſuam Sanctæ Trinitati aſſignat Hoſtiam, particulaque,
una quæ perſonam inſinuat Filij, in Sacrum ſanguinem demiſſam Ca-
lici immergit.

Illa oratio, ſcilicet, Hæc commixtio, & Conſecratio, &c. cur dicatur ſecretò. *Cap. XXIX.*

SEd illa oratio quæ dicitur poſt Pax Domini, quæ incipit, Hæc com mixtio, &c. ideo ſecretè dicitur; quoniam ea ſignificat illud manifeſtum ſilentium Apoſtolorum, quod fuit ante Reſurrectionem Chriſti, antequam Apoſtoli ſcirent, nec eſſent certificati, poſtquam apparuit mulieribus: Et aduerte, quod circa hanc orationem Raufoldus dicit, nempe, Sacerdotem, hoc in loco non petere Corpus, & Sanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti inſimul miſceri, cum nunquam ſeparata fuerint, immo inſimul ſemper ſunt ſub ſpeciebus panis, & uini: ſed petit accidentia panis, & uini hic commixtionem fieri, quæ accidentia commiſcentur inſimul propter mutuum contactum. Præterea uerbum, Conſecratio, non hoc ſibi uult, ut nunc Panis, & Vinum Conſecrentur; cum iam utrumque Conſecratum ſit: Ita ut uerbum fiat, hoc in loco non ſit tempus præſens, ſed futurum optatiui: & non hoc modo intelligitur ſcilicet; fiat Conſecratio, ſed fiat in uitam æternam nobis ſumentibus.

Agnus Dei cur dicatur in Miſſa. *Cap. XXX.*

QVia ſimulatque ſalutauit Apoſtolos, ut iam præmiſſum eſt, dedit
eis poteſtatem remittendi peccata, dicens: Quorum remiſeritis *Ioan. 20.*
peccata, remittentur: & quorum retinueritis retenta ſunt: Idcirco
dicit Sacerdos: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi miſerere nobis.
Et iure quidem optimo, dum Corpus, & Sanguis Domini ſumitur,
Agnus decantatur; ut omnes credamus, quia ipſius Agni Corpus, &
Sanguis tunc ſumitur, qui peccata mundi moriendo tulit, & uitam
æternam nobis reſurgendo donauit, Ieſus Chriſtus Dominus noſter.
Vocatur autem hic Chriſtus Agnus; quoniam ſucceſſit Sacrificio A-
gni Paſchalis Veteris Legis; qui delere debebat noſtra delicta.

Cur ter dicatur Agnus Dei in Miſſa. Cap. XXXI.

Phil. 2. QVoniam autem Dominus noſter Ieſus Chriſtus agnouit Patrem obediendo, iuxta illud: Factus eſt obediens uſque ad mortem; Agnouit & matrem cura, quam de ea habuit. Vnde illud; Ecce mater tua: Agnouit & nos redimendo, ideo ter in Altaris immolatione dicitur Agnus Dei: quaſi Agne, qui agnouiſti Patrem, miſerere nobis. Agne, qui agnouiſti matrem, miſerere nobis Agne, qui redemiſti mundum, & qui obtuliſti te pro nobis, dona nobis pacem. Vel dicitur ter Agnus Dei, quia Chriſtus ad tria uenit, Primò ut nos liberaret à miſeria. Secundò, ut nos redimeret à malo pœnæ. Tertiò, ut nobis daret de plenitudine gratiæ ſuæ. Quantum ad prima duo, bis dicitur Miſerere nobis: Quantum ad tertium, dicitur: Dona nobis pacem: quæ petitio pacis ſequitur ſtatim poſt quam Agnus Dei dictum eſt ter: ad notandum quod ex benignitate Trinitatis Agnus miſſus eſt. Vnde Eſai. *Eſai. 16.* Emitte Agnum, &c. & Apocal. Chriſtus eſt Agnus, qui occiſus eſt ab *Apoc. 5.* origine mundi. Et nota, quod dum dicitur, Agnus Dei, Sacerdos percutit ter pectus ſuum propter ſupradictam cauſam, ſcilicet, ut liberetur à miſeria, à malo pœnæ, & ut ſibi detur de plenitudine gratiæ cœleſtis. Vel ſic percutit pectus, ſecundum Ranfoldum, ut aſſequatur remiſſionem peccatorum oris, cordis, & operis.

Secundum Thomam cur ter dicatur: Agnus Dei in Miſſa: & cur in duobus primis eſt conuenientia: & quare in uno ſit differentia. Cap. XXXII.

QVare autem Agnus Dei dicatur ter, & quare in duobus primis eſt conuenientia: & quare in uno ſit differentia, ibi nempè: Dona nobis pacem, rationem reddit D. Thomas: Quia tria ſunt tempora, quorũ duo ſunt tempora Miſericordiæ, tertium eſt Pacis, & Iuſtitiæ. Quia ergo in tempore tribulationis ſperatur, & expectatur Miſericordia: In tempore uerò Reſurrectionis Pax conſeruatur, atque Iuſtitia: propterea quando dicitur Agnus Dei, in duobus primis eſt conuenientia, in tertio uerò eſt differentia.

Quid Rupertus Abbas dicat de Agnus Dei. Cap. XXXIII.

Lib. 2. c. 17 STatim, inquit Rupertus ad gloriam Adſcenſionis memoria gaudẽtis Eccleſiæ tranſcurrit, dicendo, Agnus Dei, qui tollis peccata mũdi, miſerere nobis. Qui ſedes ad dexteram patris miſerere nobis. Ad dandam enim pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum, Deus illum ſuſcitauit, & Principem, & Saluatorem exaltauit.

Cur in Eccleſia Lateranenſi, non dicatur Dona nobis pacem.
Cap. XXXIIII.

A Multis Sacerdotibus,& Canonicis illius magnę,& primæ omniū Eccleſiarum Eccleſiæ Lateranenſis,ego accepi, quod nunquam in Miſſis, quas in eadem Eccleſia concelebrant, ipſi dicunt, Dona nobis pacem: ob id quod cum quidam Miſſam celebrās diceret tertiò, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, antequam diceret: Dona nobis pacem. Vox audita fuit ab illa Saluatoris imagine, quæ depicta eſt adhuc hodie in Sacello, ſiue Tribuna prima magnæ illius Eccleſiæ ſuper altare maius: Pax uobis Et propterea ex illo tunc nunquam amplius dixerūt: Dona nobis pacē. Et aduerte, quod illud: Dona nobis pacem, auditū eſt propter perſecutionem Tyrannorū inſectantiū Sanctā Dei Eccleſiam.

Cur in Miſſis Defunctorum non dicatur Pax Domini.
Cap. XXXV.

ET aduertendum eſt, quod Pax Domini non dicitur in Miſſa pro Defunctis, ſed dicitur: Dona eis requiem: quia mortui nō indigent pace temporali; quia non ſunt in perturbatione huius mundi, uel quia non ſunt in pace, ſed in pœnis: ideo dicimus: Dona eis requiem. Vel in Miſſis Defunctorum, dicimus bis, Agnus Dei, cum dona eis requiem, & tertio loco addimus Sempiternam; quia imitamur exequias Saluatoris.

Cur dicamus triplicem Requiem Defunctis. *Cap. XXXVI.*

TRiplicem autem pro Defunctis poſtulamus à Deo requiem, ut ſcilicet, auferatur ab eis pœna, in qua eſt eis labor, & nō requies, ut animæ gloria conferatur; quia tunc ueraciter requieſcent in bono deſiderato, ſcilicet, in ipſo Deo; & ut donetur eis gloria Corporis; ne illud alterius miſerijs exponat. Et quoniam prima requies, non eſt requies Sempiterna; quia pęna ſublata adhuc deſiderant gloriam; Neque Secunda, quia ante Reſurrectionem Corporum ineſt animabus quidam naturalis appetitus reaſſumendi Corpus, quo appetito aliqualiter Corpore retardantur, ne totaliter ferantur in Deum: ſed Tertia requies eſt uerè requies Sempiterna; quia animæ præſentialiter uident Deum, reſumptis Corporibus: & æternaliter, & perfectiſſimè requieſcent: & ideò ſolum in tertia uice, & non in duabus præcedentibus congruit dicere: Requiem Sempiternam.

Poſt petitam Pacem, ad quid ſequatur oratio, Domine Ieſu Chriſte, &c. *Cap. XXXVII.*

POſt dictum autem Agnus Dei, qui tollis peccata mundi dona nobis pacem; ſuboramus iterum dicentes hanc orationem, ſcilicet: Do-

mine Ieſu Chriſte, qui dixiſti, &c. nempe, ut deſiderium, ac pacis optatio ſortiatur effectum in populo: ſpecificamus enim in hac oratione effectus, & finem, propter quem pacem petimus, ut ſcilicet, dignetur Deus pacem dare ſuæ Sanctæ Eccleſiæ, non ſecus ac dedit Diſcipulis ſuis.

Pax, quæ datur poſt dictam orationem, quid ſignificet. Cap. XXXVIII.

Ioan. 20. POſt quam Dominus ſalutauit Apoſtolos, ut iam dictum eſt, iterum dixit eis, Pax uobis, oſtendens, quod non ſolum debemus pacem habere in ore, uerumetiam in pectore, ne ſimus ex illis, qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. Ideoq; cũ hęc dixiſſet Apoſtolis, inſufflauit in illos, & dixit. Accipite Spiritumſanctum. Vel quia Chriſtus reſurgens Diabolo ſuperato, pacem, & dona dedit hominibus: propterea hic Pax datur.

Pſal. 27. Ioan. 20. 1. Cor. 16.

Sacerdos dans pacem cur oſculetur Altare. Cap. XXXIX.

POrrò dans Sacerdos Pacem oſculatur Altare, quod Chriſtum ſignificat, ut ex eo Pacem accipiat, eaque per uniuerſos fideles in Eccleſiam diffundatur. Vnde Apoſtolus, Salutate uos inuicem in oſculo Sancto, quod eſt Pacis oſculum. & hoc Pacis oſculum in Miſſis pro Defunctis non datur, nec prædicta oratio dicitur, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti, &c. quia non ſunt Defuncti in perturbatione huius mundi: ſed requieſcunt in ſomno Pacis.

1. Cor. 16.

Pacis oſculum, quid ſecundum Rupert. Cap. XL.

Lib. 2. c. 18. TVnc religioſa conſuetudine, inquit Rupertus, legatum nobis à Sacerdote, damus, & accipimus inuicem Pacis oſculum, gaudentes, atque commemorantes, quia reconciliati ſumus Deo per mortem Filij eius, noſque colligati debere ſignantes oſculo Pacis, quod eſt uinculum perfectionis.

SVMMARIA
SINGVLORVM CAPITVLORVM
SEPTIMÆ PARTIS
OCTAVI TRACTATVS.

1 *Cur ante ſumptionem Corporis Chriſti præmittat Sacerdos quatuor ſequentes orationes; videlicet: Domine Ieſu Chriſte fili Dei viui: Perceptio Corporis tui; Panem cæleſtem accipiam, & Domine non ſum dignus, &c.*

2 *Cur Sacerdos præmittat orationem illam, ſcilicet, Quid retribuam Domino antequam ſumat Calicem.*

3 *Sacramentum iſtud Altaris quare dicatur Communio.*

4 *Orationes illæ duæ, ſcilicet; Quod ore ſumpſimus: & Corpus tuum Domine quod ſumpſi, quæ dicuntur poſt ſacramenti ſumptionẽ, quid concernant.*

5 *Vtrum Sacerdos ſumat Chriſti Corpus cum Deitate & Anima.*

6 *Chriſti Sanguis ſumptus à nobis, quot animæ noſtrę bona cõferat.*

7 *Communione facta, cur Sacerdos lauet digitos, & in quo Altaris cornu.*

8 *Trina manuum Sacerdotis ablutio, quę fit in Miſſa, quid deſignet.*

9 *Communio quę dicitur ante Poſtcommunionem, quid.*

10 *Poſtcommunio cur ſic dicta.*

11 *Poſtcommunio quid nobis inſinuet.*

12 *Collectę quid deſignent.*

13 *Prędictæ orationes cur dicantur ad dextrum cornu Altaris.*

14 *Finita prædicta vltima Collecta, Sacerdos cur ſalutet populum.*

15 *Ite Miſſa eſt quid ſignificet.*

16 *Cur in Miſſa ſolenni non Sacerdos, ſed Diaconus dicat, Ite Miſſa eſt.*

17 *Benedicamus Domino, quid ſignificet.*

18 *De Ite Miſſa eſt; & Benedicamus Domino, quid dicat Rupert.*

19 *Requieſcant in pace, in fine Miſſę Defunctorum quid ſignificet.*

20 *Oratio, quæ ſequitur poſt Benedicamus Domino, vel Ite Miſſa eſt, quæ incipit. Placeat tibi Sancta Trinitas, ad quid dicatur, & quid in ea petat Sacerdos.*

21 *Benedictio ſuper populum quorſum fiat.*

22 *Secundum Durand. quid ſignificet iſta Benedictio.*
23 *In Miſſa mortuorum cur non benedicatur populus.*
24 *Cur Sacerdos dicat: Dominus vobiſcum: & cur ſubinde Euangelium Sancti Ioannis dicat.*
25 *Officium totius Miſſæ quomodo compendioſè exponatur moraliter.*

De quarta Sacroſanctæ Miſſæ Sacrificij Partæ quæ dicitur Communio, ſiue Miſſa Gratiarum Actionis.

Cur ante ſumptionem Corporis Chriſti præmittat Sacerdos quatuor ſequentes Orationes, videlicet, Domine Ieſu Chriſte Filij Dei uiui: Perceptio Corporis tui: Panem cæleſtem accipiam: & Domine nõn ſum dignus, &c. Cap. I.

POſt pacis triplicis impetrationem procedit Sacerdos ad Cõmunionem, ſiue ſumptionem tremendi Sacrificij: vnde quia ipſa ſumptio uita eſt bonis, & mors eſt malis: Sacerdos tanquam in magno periculo indignę ſumptionis conſtitutus, non immeritò contremiſcit; ne quod inſtitutum eſt, & ſumma Dei charitate nobis datum eſt ad parãdum uitæ fructum, ex ſua indiſpoſitione ſibi fiat cibus ad interitum. Ideo ad ipſum Dñm fontem Miſericordiæ, & Pietatis ſe conuertit, præmittens prædictas quatuor Orationes: in quibus nititur ſui dignificationem à Dño impetrare, quatenus ſibi, & cæteris, pro quibus Sacrificat, proficiat ad ſalutem. Vnde in Prima petit iuſtificari. In ſecunda petit, ut fructuoſa ſit ei communio. In Tertia ſuam indignitatem recognoſcens, profundè ſe humiliat. In Quarta ſumpta fiducia ex ſpe dicti adiutorij ad ſumendum digniſſimum Myſterium ſe erigit, atque ſumendo participat dicens: Corpus Dñi noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam meam in uitam æternam, Amen. quæ oratio fit inter communicandum pro ſalute impetranda ex eiuſdẽ Corporis manducatione. Et nota quod poſtquã Sacerdos ſumpſit Corpus Chriſti, eleuat manus, eas ante faciem ſuam coniungens. Per quod innuit animam ſuam, & ſpiritum ſuum uelle uniri cum Chriſto.

Cur Sacerdos præmittat orationem illam, ſcilicet, Quid retribuam Domino: antequam ſumat Calicem. Cap. II.

QVemadmodum autem Sacerdos indignitatem ſuam agnoſcẽs nõ deſperauit, ſed ſpe diuini adiutorij, qui hoc ſalutare Sacramentum in remedium, & cibum animæ confortatiuum inſtituit, animatus

ſe ſuprà erexit ad ſumendum Hoſtiam ſalutarem; ita ante Calicis ſumptionem (poſt receptum cęleſtis Edulij beneficium) non deſperās ob id, quod nihil habeat, quo digne poſſit reſpondere diuino illi beneficio accepto; Dicit in ſpem audacter: Calicem ſalutaris accipiam, & nomen largiſsimi benefactoris inuocabo, ut inhabitet mihiq; uniatur, meq; per charitatem ſuum efficiat, quem ſuum fecit creatione, redemptione, & poſſeſſione: Et ſicut poſt ſumptionē Corporis facta fuit Oratio pro ſalute imperranda ex eiuſdem Corporis manducatione: ita inter ſumendum Chriſti Sanguinem fit oratio pro ſalute cōſequenda ex eadem Sanguinis ſumptione, dicente Sacerdote: Sanguis Dñi noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam meam in vitam æternam. Amen.

Sacramentum iſtud Altaris quare dicatur Communio. *Cap. III.*

ET quoniam hoc in loco poſt ſumptionem Corporis, & Sanguinis Chriſti per Sacerdotem, ſi qui ſunt cōmunicandi cōmunicātur hic per Sacerdotem, antequam ſe purificet; Idcirco quæritur hic, cur Euchariſtia, & hoc Sacramentum Altaris Cōmunio dicatur. Et quidem ſecundum Pium V. in ſuo Cathechiſmo, & Cardinalem à Turre cremata, Cōmunio uocatur, Primò, quia facit nos cōmunicare fonti omnis gratiæ. Vel Secundò, quia Cōmunicare facit omnibus membris Corporis Chriſti, & omnibus Sanctis. Quod uerbum, ſcilicet, Cōmunio, ut inquit Pius V. prædictus, ex illo Apoſtoli loco ſumptū eſſe liquet, ubi ait. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne Cōicatio Sāguinis Chriſti eſt, & Panis, quem frangimus, nōne participatio Corporis Dñi eſt? Vocatur etiam aliquādo, ſecundum prædictū Cardinalem Viaticum; qm̄ itinerantes per mortale huius exilij deſertum, ad immortalitatis ſtabilimentum, & gloriam perducit æternitatis. Vocatur etiam Cęna, pro eo, quod in illo nouiſſimo Cœnę ſalutaris Myſterio à Chriſto Domino ſit inſtituta. Vocatur etiam Myſterium; quia ſecretam, & reconditam habet diſpenſationem.

Pius V De Sacramento Euchar.
Card. in c. nihil. De conſecrat. diſt. 2.
1. q. 1. cap. multi.

Orationes illæ duæ, ſcilicet, Quod ore ſumpſimus: & Corpus tuum Domine, quod ſumpſi, quæ dicuntur poſt Sacramenti ſumptionem, quid concernunt. *Cap. IIII.*

SEd orationes illæ duæ, quæ ſequuntur dicendæ poſt cōmunionem factam utrāq; Sacramenti ſumptionem utiq; cōcernunt: Et in Prima Sacerdos petit remedium per ipſa Sacramenta cōferri, quibus promoueatur ad ingreſſum Regni cęleſtis. Vnde dicit, ut de munere tēporali fiat nobis remedium ſempiternū. In Secunda petit mali ablationem, & remotionem, ſcilicet, Purgari per ſumptionem Sacramenti ſub utraque ſpecie ab omni macula; quæ ſolet impedire cęleſtis Regni ingreſſum, & introitum. Vnde ſubdit: Corpus tuum Domine, quod

ſumpſi, & Sanguis, quem potaui, adhereat uiſceribus meis, & præſta ut in me non remaneat ſcelerum macula.

Vtrum Sacerdos ſumat Chriſti Corpus cum Deitate, & Anima. Cap. V.

Cardin. à Turre cre. in c. quid eſt Chriſt' diſt. 2.

MInimè quidem ambigendum eſt, Chriſti Corpus non ſumi cũ deitate, & anima: quia ut fatur Ioannes à Turre crem. non ſeparantur ſecundum eſſe, quia quandocunque vnum eorum ſumitur, non poteſt ſumi ſine alio: ſed unum eſt eſſe animæ Chriſti, & Corporis, ſicut Materiæ, & Formæ: ergo cum Corpus Chriſti ſumitur, etiam anima ſumitur.

Chriſti Sanguis ſumptus à nobis quot animæ noſtræ bona conferat. Cap. VI.

QVemadmodum autem potus conueniens facit quinque in corpore noſtro, ſine quibus non perficitur cibi operatio. Lauat enim ſordida, ne cum cibo miſceantur; Extinguit incenſa; Humectat arida, ut cibo præparentur; Lubricat aſpera, ut per ea cibus moueatur, & ſubtiliat groſſa, in cibo, & membris, ut facilius penetrent, & pehetrentur: ita etiam hæc quinque conueniunt Sanguini Chriſti ſpiritualiter. Hic enim Sacratiſſimus Sanguis Lauat omnia ſordida per hoc, quod eſt Sanguis expiationis: Apocalyp. Lauit ſtolam ſuam in Sanguine Agni. Secundò, extinguit incenſa, per hoc, quod eſt Sanguis Redemptionis, redimens nos à peccati incendijs, & concupiſcentiæ. Vnde Apoſtolus: Acceſſiſtis ad Sanguinem, melius loquentem, quam Abel, quia Sanguis Abel clamat uindictam; Sanguis autem Chriſti clamat Redemptionem, & remiſſionem. Tertiò, humectat arida, per hoc, quod eſt ſanguis pietatis, quia omni pietate maius fuit, quod ſic Sanguinem ſuum non tantum effudit pro nobis, ſed etiam infudit nobis: ſic etiam omne cor ad pietatem deducitur, & ariditatem amittit. Sic D. Lucas: Factus eſt ſudor eius ſicut guttæ Sanguinis decurrentis in terram, ut ſcilicet cor tuum urere faciat. Quartò, Sanguis Chriſti lubricat aſpera, & ad lenitatem deducit per hoc, quod eſt Sanguis Agni manſueti; Sic Diuus Petrus. Non corruptibilibus auro & argento, redempti eſtis, ſed precioſo Sanguine agni immaculati. Quintò, Sanguis Chriſti ſubtiliat groſſa, per hoc, quod eſt Sanguis Sacramenti, ſic enim inducit ad ſubtilitatem intelligentiæ ſpiritualis: Vnde Zacharias. Tu autem in Sanguine Teſtamenti eduxiſti uinctos de lacu. Hæc Cardinalis à Turre cremata in cap. in omnibus, De Conſecrat. diſt. 2.

Apoc 6. Hebr. 12. Luc. 23. 1. Pet. 3. Zach 9. Cardin.

Comm-

Communione facta cur Sacerdos lauet digitos, & in quo Altaris cornu. Cap. VII.

SAnè Sacerdos digitos perfundit, & perfuſionem ſumit, ne ſpecies aliquæ uini, aut panis remaneāt in Calice, aut digitis adhæreāt: utq; per ſumptionem ablutionis Sacramentū ſumptum deferatur ad ſtomachum. Hæc aūt perfuſio, & ſumptio, fit in cornu Altaris dextro: quia dextra præparatior eſt, ſiniſtra aduerſitatem ſignificat. Quia igitur pluries peccatur in proſperis, quam in aduerſis, iuxta illud: Cadent à latere tuo mille, ſcilicet ſiniſtro, & decem millia à dextris tuis, merito igitur lauandum eſt potius ad dexteram, quam ad ſiniſtram. Vel quia hęc purificatio deſignat ablutionem manuum, quam Pilatus fecit ad perditionem Sanguinis Iuſti ſuper Iudæos, per dextrum cornu Altaris ſignificatos.

Trina manuum Sacerdotis ablutio, quæ fit in Miſſa, quid deſignet. Cap. VIII.

TRina ergo Sacerdotis ablutio, quæ fit in principio, in medio, & in fine Miſſæ deſignat mundationem cogitationis, locutionis, & actionis. Vel ſignificat purgationem peccati originalis, Venialis, & Criminalis. Lauat etiā Sacerdos ultimo loco, uel etiam poſt finē Miſſæ, digitos, quia indignum uidetur, quod digiti qui tantum Sacramentum tractauerunt ad Corporalia, & Tēporalia tractanda applicentur, niſi ſtudioſè prius lauentur. Et hic nota, quod Sacerdos ex ſiniſtro Altaris cornu redit ad dextrum, ubi incæpta fuit Miſſa; quia Miſſa eſt ſignificata per Fidē, & Euangelij pdicationē, prius Hebræis, qui per dexterā ſignificantur, prædicatā; deinde populo Gentili, qui per ſiniſtrā denotaſ, quæ iterum tertio in ultimis diebus reuertetur ad dexterā, ideſt, ad populū Hebræū, & tunc ſecundum Apoſtolū, reliquiæ Iſrael ſaluabunſ. *Dur.* *Gabr.*

Communio, quæ dicitur ante Poſtcommunionem, quid. Cap. IX.

CAntus, inquit Rupert. quem Cōionem dicimus, quē poſt cibum ſalutarem canimus, gratiarum actio eſt, iuxta illud: Edent pauperes, & ſaturabuntur, Laudabunt Dn̄m, qui requirunt eum. Hoc idem dicit Ranfoldus. Nam in Primitiua Eccleſia, qui aderant huic Sancto Sacrificio, omnes communicabant, & dum cōicarent, cantabant prædictum cantum, ut adimplerent præceptum Dauidis, dicētis: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum. *Li. 2. c. 15.* *Ranfold.* *Pſal. 21.*

Poſtcommunio cur ſic dicta ſit. Cap. X

ANtiphona, ait Durādus, quæ Poſtcōmunio à pluribus nuncupatur; ideo ſic appellata eſt, quoniam poſt Cōmunicationem, ſiue in ſignum *Ibid.*

gnum quod Communicatio expleta eſt, concinitur. In Primitiua namque Eccleſia omnes fideles qualibet die Corpori, & Sanguini Chriſti Communicabant, & ſtatim poſt Communicationem, cantus iſte fiebat, ut populus oſtenderet ſe gratias, & laudes agere de Chriſti Corpore, & Sanguine ſuſceptis.

Poſtcommunio quid nobis inſinuet. Cap. XI.

Ioan. 20. HÆc autem Antiphona Apoſtolorum, gaudium de Chriſti Reſurrectione ſignificat, iuxta illud: Gauiſi ſunt Diſcipuli uiſo Domino, & præ gaudio mirabantur.

Collectæ quid deſignent. Cap. XII.

COllectæ, inquit Rupertus, quæ dicuntur ad complendum orationes ſedentē in cœlo caput noſtrū Ieſum Chriſtū ſignant: quod mortuus eſt, inquit Apoſtolus; imò & quod Reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Interpellat enim pro nobis Pontifex Summus, quia nos per id, quod noſtri eſt ſimilis reconciliat, & per id quod Patri eſt æqualis, abſoluit. Finis uerò Orationis, & Collectæ nouiſſimæ, ſcilicet, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. ſignificat, quod aduocatum habemus apud Patrem.

Prædictæ orationes, cur dicantur ad dextrum cornu Altaris. Cap. XIII.

QVoniam autem dextrum cornu Altaris ſignificat Populum Iudaicum, ſiniſtrum uerò Gentilem: & Prædicatio, & Euangelium Chriſti incępit à Iudæis, & tranſiuit ad Gentes, & iterum redire debet ad Iudæos, ideo ad hoc ſignificandum Sacerdos à dextro cornu Altaris tranſit ad ſiniſtrum: meritò ergo Poſtcommunio, quæ eſt quaſi finis Miſſæ, dicitur in dextro cornu Altaris.

Finita prædicta vltima Collecta, Sacerdos cur ſalutet populum. Cap. XIIII.

AD finem nouiſſimæ Orationis, iterum ſalutat populum Sacerdos, dicens: Dominus uobiſcum: optans quidem, ut recedentes à Templo non recedant à Domino, ut ſatagant, quatenus Dominus ſemper ſit cum eis, in omnibus agendis maneat, & nunquam ab eorum intentione, & amore recedat.

Ite Miſſa eſt, quid ſignificet. Cap. XV.

MIſſa ſolet ſæpenumero terminari, & finiri per Ite Miſſa eſt, & hoc in ſolennitatibus, quoties cantatur Te Deum laudamus, & Gloria in excelſis Deo. Quaſi dicat, tunc Sacerdos; redite ad propria; quia

Miſſa

Miſſa, ſeu Oblata eſt Hoſtia ſalutaris pro genere humano; Chriſtus, ſcilicet, mediator noſter ad Patrem; ut tanquam aduocatus noſter ipſum pro nobis interpellet. Vel Ite Miſſa eſt, ideſt, Ite poſt Chriſtum miſſum, & ſequimini cum omni affectu. Quaſi dicat: non enim in hoc mundo ſtandum eſt, ſed ad patriam per bona opera feſtinandum. Reſpondet ſubinde populus dicens: Deo gratias: tanquam gratus Deo de ſuſcepto beneficio gratias agit.

Cur in Miſſa ſolenni non Sacerdos, ſed Diaconus dicat, Ite miſſa eſt.
Cap. XVI.

SEd quando celebratur ſolenniter, non Sacerdos, ſed Diaconus dicit; Ite Miſſa eſt: quia Diaconus repræſentat Angelum ſtantem in monumento à dextris coopertum ſtola candida, qui dixit mulieribus: Ieſum quæritis Nazarenum Crucifixum; ſurrexit, non eſt hic: Ecce locus ubi poſuerunt eum: ſed ite, & dicite Diſcipulis eius, & Petro; quia præcedet uos in Galilæam. Hæc dicit Ioannes Baptiſta Monachus Caſſinas. *Matt. 16.*

Benedicamus Domino, quid ſignificet. *Cap. XVII.*

FInitur etiam Miſſa ſecundo modo: per Benedicamus Domino; & uidelicet, in profeſtis Diebus, & generaliter quando præmiſſa cantica lætitiæ non dicuntur. Per quod quidem populus inuitatur ad gratiarum actionem; quia poſt omnia debemus Deo humiliari, uel per quod non datur circunſtantibus, ſed ad continuandum religionis cultum additur exhortatio: Benedicamus Domino. nos ſcilicet diuino cultui ſpecialiter mancipati. Vnde autem ſumptum ſit, & multa alia, uide in Libello meo tercentum quæſt. quas feci in Diuinum Officium. *Author alibi.*

De Ite Miſſa eſt, & Benedicamus Domino, quid dicat Rupertus.
Cap. XVIII.

VLtimam particulam Diaconus, inquit Rupert. adijcit, ideſt, Benedicamus Domino, & hoc dicto populum excitat ad agendum Deo gratias pro acceptis beneficijs: Quia profectò Redemptore ad dexteram Patris ſedente, & interpellante pro nobis, perſeuerant eius Apoſtoli, dicentes nobis ſemper: Gratias agite, & ſine intermiſſione orate. Si autem ſolennitas aliqua ſit, in illud tempus reſpiciens, quo noſtræ ſalutis miſſio celebrata ſit, dicit Sacerdos: Ite Miſſa eſt. *Lib. 2. c. 2.* *Epheſ.* *Theſſ. 5.*

Requieſcant in pace in fine Miſſæ Defunctorum, quid ſignificet.
Cap. XIX.

TErtio modo finitur Miſſa, per Requieſcant in Pace, ſcilicet, in Miſſa pro Defunctis, ut finis huius Officij reſpondeat principio;

in quo eis æterna requies poſtulatur, & quod illud Officium ſingulariter defunctis applicatur; ideo in eius principio, medio, & fine Requies in pace æterna, ac iucundiſſima adoptatur: & reſpondet Chorus, Amen, ideſt, fiat quod poſtulatur. Rurſus finis Miſſæ finem mundi ſignificat. Ite Miſſa eſt, vel Benedicamus Domino, libertatem, quæ dabitur iuſtis in patria, ubi ſemper Deum benedicent.

Oratio, quæ ſequitur poſt Benedicamus Domino, vel Ite Miſſa eſt; quæ incipit: Placeat tibi Sancta Trinitas, ad quid dicatur, & quid in ea petat Sacerdos. Cap. XX.

AMplius poſt dictum: Ite Miſſa eſt; uel Benedicamus Domino, uel Requieſcant in Pace: Sacerdos inclinatus ante medium Altaris humiliter dicit: Placeat tibi Sancta Trinitas &c. ubi Sacerdos uelut in quodam compendio petitiones priores recolligit.

Benedictio ſuper populum quorſum fiat. Cap. XXI.

ALtari oſculato Epiſcopus, uel Sacerdos populum benedicit; ſignificans illam benedictionem, ſecundum Cardin. à Turre cr. quam Chriſtus poſt Reſurrectionem in cœlum adſcenſurus dedit Diſcipulis ſuis. Vnde Beatus Lucas ait: Factum eſt cum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum. Vel benedicit Sacerdos populum, quod ſic Moſes, & Aaron peracto libamine benedicebant populum. Ad inſtar ergo illorum hoc facit Sacerdos.

In c. Miſſ. de conſecr. diſt. 1.
Luc. 24.

Secundum Durandum quid ſignificet iſta benedictio. Cap. XXII.

HÆc autem, inquit Durand. benedictio ſuper populum miſſionem Spiritus ſancti ſignificat: quem Dominus adſcendens in cœlum de cœlo miſit in Apoſtolos: iuxta quod ipſe promiſerat eis: Accipietis, inquit, uirtutem ſuperuenientis in uos Spirituſſancti. Vel hæc prædicta benedictio ſignificat illam ultimam benedictionem, ſcilicet: Venite benedicti Patris mei.

Durand.
Act. 2.

In Miſſa Mortuorum cur non benedicatur populus. Cap. XXIII.

IN Miſſa uerò pro Defunctis Pontifex ſiue Epiſcopus, ſiue Sacerdos, non benedicit ſolenniter, tum quia in ea omnes ſolennitates ceſſant; tum quia hæc ſolennis benedictio fit non ſolum pro uenialium peccatorum deletione, uerumetiam pro populi excitatione; ut in Domini adiutorio confidat, & benedictum in ſæcula confiteatur. At Defuncti uelut abſentes excitari nequeunt, licèt poſſint noſtris Suffragiis adiuuari.

uari. Item non benedicit Sacerdos populum in Miſſis Defunctorum, quoniam gaudium non debet luctui admiſceri.

Cur Sacerdos dicat, Dominus vobiſcum, & cur ſubinde Euangelium Sancti Joannis dicat. Cap. XXIV.

SEd hoc quoque minimè omittendum eſſe uidetur, quod ideo Sacerdos celebrans poſt Sanctiſſimam communionem ter ſalutet populum, id eſt, ter dicit, Dominus uobiſcum, quoniam per mortem, Reſurrectionem, & Aſcenſionem Chriſti, omnes tres perſonæ Sanctiſſimę Trinitatis nobiſcum eſſe dignoſcuntur. nobiſcum enim eſt Pater, nobiſcum eſt Filius, nobiſcumque eſt & Spiritus ſanctus. Itaque cum Dauid dicere poſſumus: Benedicat nos Deus Deus noſter: benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Vltimo loco dicit Sacerdos Euangelium Sancti Ioannis, ſcilicet, In principio erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, &c. Ad notandum, quod Deus eſt principium & finis omnium rerum noſtrarum, & noſtrarum actionum, Oblationum, & Sacrificiorum, atque Libaminum. Vel Sacerdos dicit hoc ultimo loco Euangelium Sancti Ioannis, ſcilicet, In principio &cæt. vt ſicut in Miſſa habemus unum uitæ, & mortis Chriſti Epilogum, imò & totius noſtræ Redemptionis: ita habeamus etiam ex hoc Sancto Euangelio breuem unam noſtræ fidei perorationem, quæ potiſſimum in credendo duas Chriſti naturas, Diuinam, ſcilicet, & humanam conſiſtit; & quod eſt Deus, & Homo: quod multo clarius in Sancti Ioannis Euangelio explicatur, quam aliorum.

Pſal. 66. *Apoc. 1.*

Officium totius Miſſæ quomodo compendioſè exponatur moraliter. Cap. XXV.

Epilogus totius ferè huius operis. *Introitus.* *Kyrieeleyſon.* *Gloria in excelſis.* *Collecta.* *Epiſtola et Euāgeliū.* *Graduale, & Alleluia.* *Offertoriū* *Secreta.* *Præfatio.* *Sanctus.*

OFficium autem Miſſæ ſic illud moraliter exponentes in compendium redigi nunc demum poteſt, ut omnium ferè, quę diximus, Epilogum hoc ultimo loco habeamus. Introitus ſiquidem ſignificat inchoationem boni operis; & duplicatur; quia in noſtra incęptione debemus declinare à malo, & facere bonum. Kyrieeleyſon, quod nouem uicibus uariatur, ſignificat inuocationem miſericordiæ Dei, qua nouem modis indigemus. Primis tribus modis ad peccatorum remiſſionem, quæ committimus corde, ore, & opere; quantum ad contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem. Secundis tribus modis, quantum ad gratiæ collationem, ſcilicet, Fidei, Spei, & Charitatis. Tertijs tribus modis quantum ad glorificationem qua gaudebimus in Deo ſuprà nos, intra nos, de nobiſipſis, & iuxta nos de proximo. Gloria in excelſis Deo, ſignificat gratiarum actionem. Collectæ deuotam orationem. Epiſtola, & Euangelium Nouæ, & Veteris Legis obſeruationem. Graduale, & Alleluia, vitæ Actiuæ, & Contemplatiuæ perfectionem. Offertorium contribulati ſpiritus Sacrificium. Secreta ſignificant ſtatum uiuentium. Præfatio ſtatum Patriæ. Sanctus, Sanctus,

Canon. ctus, Sanctus exultationem Angelorum præſentium. Canon tranſi-
Pater noſter. tum membrorum in Corpus Chriſti myſticum. Pater noſter, filiatio-
nem ſignificat per gratiam. Agnus Dei liberationem per Miſericor-
Agnus Dei. diam, & triplicatur ut liberemur à malis præteritis, præſentibus, &
Cõmunio. futuris. Communio ſeu Complenda ſignificat boni operis conſuma-
Altare. tionem. Præterea per Altare intelligimus Crucem, per Calicem Se-
Calix. pulchrum, per Patenam Lapidem ſuperpoſitum. Per Corporale Syn-
Corporale. donem, in quo Corpus Domini fuit inuolutum. Hæc Theologi in
Patena. Compendio Theologicæ Veritatis, cap. 18. lib. 6. ſed ſingillatim de iſtis uide ſuprà ſuis locis. Iam nunc, qui plura, quam nos diximus ſcire de cerimonijs Miſſæ deſiderat; illos Doctores conſpiciat, quos ad huiuſmodi myſteriorum, cærimoniarumque reuelationem nos adhibuimus: Ea ſiquidem duntaxat, quæ præcisè neceſſario reuelanda uidebantur, & quæ apud ſæculares Sacerdotes, & non quæ apud regulares enodare nos conati ſumus. Et ſi qui, vt iam dictum eſt, plura fortè, quam nos diſſeruimus, in medium attulerunt, hoc forte fecerunt, ut conſuetudinem ſuam, Regularem ſcilicet, cuſtodirent, non autem, ut illa neceſſariò apud nos contingerent. Quod ſi fortaſſe aliquid eorum, quæ in hoc libro adſcribi oportebat, prætermiſſum eſt; (neque enim id alienum fuerit ab humanæ naturæ imbecillitate. Quod enim omni ex parte; vt fantur Legiſlatores; uitio uacat, id certè ſolius fuerit diuinæ potentiæ, non autem humanarum uirium efficere:) ij, qui rectè omnia, & ratione perpendent ubique, hac in re profectò humanam naturam excuſatione dignam eſſe fatebuntur.

L A V S   D E O.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff.

Omnes ſunt Quaterniones.

Index per ſe patet.

VENETIIS,

Apud Barezzum Barezzium.

M D XCII.